નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ખુદ્દકનિકાયે

મહાનિદ્દેસપાળિ

૧. અટ્ઠકવગ્ગો

૧. કામસુત્તનિદ્દેસો

૧. **કામં કામયમાનસ્સ, તસ્સ ચે તં સમિજ્ઝતિ;**
અદ્ધા પીતિમનો હોતિ, લદ્ધા મચ્ચો યદિચ્છતિ.

કામં કામયમાનસ્સાતિ **કામા**તિ ઉદ્દાનતો દ્વે કામા – વત્થુકામા ચ કિલેસકામા ચ. કતમે **વત્થુકામા?** મનાપિકા રૂપા મનાપિકા સદ્દા મનાપિકા ગન્ધા મનાપિકા રસા મનાપિકા ફોટ્ઠબ્બા; અત્થરણા પાવુરણા [પાપુરણા (સી॰ સ્યા॰)] દાસિદાસા અજેળકા કુક્કુટસૂકરા હત્થિગવાસ્સવળવા ખેત્તં વત્થુ હિરઞ્ઞં સુવણ્ણં ગામનિગમરાજધાનિયો રટ્ઠઞ્ચ જનપદો ચ કોસો ચ કોટ્ઠાગારઞ્ચ, યં કિઞ્ચિ રજનીયં વત્થુ – વત્થુકામા.

અપિ ચ અતીતા કામા અનાગતા કામા પચ્ચુપ્પન્ના કામા; અજ્ઝત્તા કામા બહિદ્ધા કામા અજ્ઝત્તબહિદ્ધા કામા; હીના કામા મજ્ઝિમા કામા પણીતા કામા; આપાયિકા કામા માનુસિકા કામા દિબ્બા કામા પચ્ચુપટ્ઠિતા કામા; નિમ્મિતા કામા અનિમ્મિતા કામા પરનિમ્મિતા કામા; પરિગ્ગહિતા કામા, અપરિગ્ગહિતા કામા, મમાયિતા કામા, અમમાયિતા કામા; સબ્બેપિ કામાવચરા ધમ્મા, સબ્બેપિ રૂપાવચરા ધમ્મા, સબ્બેપિ અરૂપાવચરા ધમ્મા, તણ્હાવત્થુકા તણ્હારમ્મણા કામનીયટ્ઠેન રજનીયટ્ઠેન મદનીયટ્ઠેન કામા – ઇમે વુચ્ચન્તિ વત્થુકામા.

કતમે **કિલેસકામા?** છન્દો કામો રાગો કામો છન્દરાગો કામો; સઙ્કપ્પો કામો રાગો કામો સઙ્કપ્પરાગો કામો; યો કામેસુ કામચ્છન્દો કામરાગો કામનન્દી કામતણ્હા કામસ્નેહો કામપરિળાહો કામમુચ્છા કામજ્ઝોસાનં કામોઘો કામયોગો કામુપાદાનં કામચ્છન્દનીવરણં.

‘‘અદ્દસં કામ તે મૂલં, સઙ્કપ્પા કામ જાયસિ;
ન તં સઙ્કપ્પયિસ્સામિ, એવં કામ ન હોહિસી’’તિ [ન હેહિસીતિ (સ્યા॰)]. –

ઇમે વુચ્ચન્તિ કિલેસકામા. **કામયમાનસ્સા**તિ કામયમાનસ્સ ઇચ્છમાનસ્સ સાદિયમાનસ્સ પત્થયમાનસ્સ પિહયમાનસ્સ અભિજપ્પમાનસ્સાતિ – કામં કામયમાનસ્સ.

તસ્સ ચે તં સમિજ્ઝતીતિ. તસ્સ ચેતિ તસ્સ ખત્તિયસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા વેસ્સસ્સ વા સુદ્દસ્સ વા ગહટ્ઠસ્સ વા પબ્બજિતસ્સ વા દેવસ્સ વા મનુસ્સસ્સ વા. **તન્તિ** વત્થુકામા વુચ્ચન્તિ – મનાપિકા રૂપા મનાપિકા સદ્દા

મનાપિકા ગન્ધા મનાપિકા રસા મનાપિકા ફોટ્ઠબ્બા. **સમિજ્ઝતી**તિ ઇજ્ઝતિ સમિજ્ઝતિ લભતિ પટિલભતિ અધિગચ્છતિ વિન્દતીતિ – તસ્સ ચે તં સમિજ્ઝતિ.

અદ્ધા પીતિમનો હોતીતિ. **અદ્ધા**તિ એકંસવચનં નિસ્સંસયવચનં નિક્કઙ્ખાવચનં અદ્વેજ્ઝવચનં અદ્વેળ્હકવચનં નિયોગવચનં અપણ્ણકવચનં અવત્થાપનવચનમેતં – અદ્ધાતિ. **પીતી**તિ યા પઞ્ચકામગુણપટિસઞ્ઞુત્તા પીતિ પામુજ્જં આમોદના પમોદના હાસો પહાસો વિત્તિ તુટ્ઠિ ઓદગ્યં અત્તમનતા અભિફરણતા ચિત્તસ્સ. **મનો**તિ યં ચિત્તં મનો માનસં હદયં પણ્ડરં મનો મનાયતનં મનિન્દ્રિયં વિઞ્ઞાણં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો તજ્જા મનોવિઞ્ઞાણધાતુ, અયં વુચ્ચતિ મનો. અયં મનો ઇમાય પીતિયા સહગતો હોતિ સહજાતો સંસટ્ઠો સમ્પયુત્તો એકુપ્પાદો એકનિરોધો એકવત્થુકો એકારમ્મણો. **પીતિમનો હોતી**તિ પીતિમનો હોતિ તુટ્ઠમનો હટ્ઠમનો પહટ્ઠમનો અત્તમનો ઉદગ્ગમનો મુદિતમનો પમોદિતમનો હોતીતિ – અદ્ધા પીતિમનો હોતિ.

લદ્ધા મચ્ચો યદિચ્છતીતિ. **લદ્ધા**તિ લભિત્વા પટિલભિત્વા અધિગન્ત્વા વિન્દિત્વા. **મચ્ચો**તિ સત્તો નરો માનવો પોસો પુગ્ગલો જીવો જાગુ [જાતુ (સ્યા॰), જગુ (ક॰)] જન્તુ ઇન્દગુ [હિન્દગૂ (સી॰ સ્યા॰)] મનુજો. **યદિચ્છતી**તિ યં ઇચ્છતિ યં સાદિયતિ યં પત્થેતિ યં પિહેતિ યં અભિજપ્પતિ, રૂપં વા સદ્દં વા ગન્ધં વા રસં વા ફોટ્ઠબ્બં વાતિ, લદ્ધા મચ્ચો યદિચ્છતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘કામં કામયમાનસ્સ, તસ્સ ચે તં સમિજ્ઝતિ;
> અદ્ધા પીતિમનો હોતિ, લદ્ધા મચ્ચો યદિચ્છતી’’તિ.

૨. તસ્સ ચે કામયાનસ્સ, છન્દજાતસ્સ જન્તુનો;
તે કામા પરિહાયન્તિ, સલ્લવિદ્ધોવ રુપ્પતિ.

તસ્સ ચે કામયાનસ્સાતિ. **તસ્સ ચે**તિ તસ્સ ખત્તિયસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા વેસ્સસ્સ વા સુદ્દસ્સ વા ગહટ્ઠસ્સ વા પબ્બજિતસ્સ વા દેવસ્સ વા મનુસ્સસ્સ વા. **કામયાનસ્સા**તિ કામે ઇચ્છમાનસ્સ સાદિયમાનસ્સ પત્થયમાનસ્સ પિહયમાનસ્સ અભિજપ્પમાનસ્સ. અથ વા કામતણ્હાય યાયતિ નિય્યતિ વુય્હતિ સંહરીયતિ. યથા હત્થિયાનેન વા અસ્સયાનેન વા ગોયાનેન વા અજયાનેન વા મેણ્ડયાનેન વા ઓટ્ઠયાનેન વા ખરયાનેન વા યાયતિ નિય્યતિ વુય્હતિ સંહરીયતિ; એવમેવં કામતણ્હાય યાયતિ નિય્યતિ વુય્હતિ સંહરીયતીતિ – તસ્સ ચે કામયાનસ્સ.

છન્દજાતસ્સ જન્તુનોતિ. **છન્દો**તિ યો કામેસુ કામચ્છન્દો કામરાગો કામનન્દી કામતણ્હા કામસ્નેહો કામપરિળાહો કામમુચ્છા કામજ્ઝોસાનં કામોઘો કામયોગો કામુપાદાનં કામચ્છન્દનીવરણં, તસ્સ સો કામચ્છન્દો જાતો હોતિ સઞ્જાતો નિબ્બત્તો અભિનિબ્બત્તો પાતુભૂતો. **જન્તુનો**તિ સત્તસ્સ નરસ્સ માનવસ્સ પોસસ્સ પુગ્ગલસ્સ જીવસ્સ જાગુસ્સ જન્તુસ્સ ઇન્દગુસ્સ મનુજસ્સાતિ – છન્દજાતસ્સ જન્તુનો.

તે કામા પરિહાયન્તીતિ – તે વા કામા પરિહાયન્તિ, સો વા કામેહિ પરિહાયતિ. કથં તે કામા પરિહાયન્તિ? તસ્સ તિટ્ઠન્તસ્સેવ તે ભોગે રાજાનો વા હરન્તિ, ચોરા વા હરન્તિ, અગ્ગિ વા દહતિ, ઉદકં વા વહતિ, અપ્પિયા વા દાયાદા હરન્તિ, નિહિતં વા નાધિગચ્છતિ, દુપ્પયુત્તા વા કમ્મન્તા ભિજ્જન્તિ, કુલે વા કુલઙ્ગારો ઉપ્પજ્જતિ, યો તે

ભોગે વિકિરતિ વિધમતિ [વિધમેતિ (સ્યા॰)] વિદ્ધંસેતિ અનિચ્ચતાયેવ અટ્ઠમી. એવં તે કામા હાયન્તિ પરિહાયન્તિ પરિધંસેન્તિ પરિપતન્તિ અન્તરધાયન્તિ વિપ્પલુજ્જન્તિ. કથં સો કામેહિ પરિહાયતિ? તિટ્ઠન્તેવ તે ભોગે સો ચવતિ મરતિ વિપ્પલુજ્જતિ. એવં સો કામેહિ હાયતિ પરિહાયતિ પરિધંસેતિ પરિપતતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ.

ચોરા હરન્તિ રાજાનો, અગ્ગિ દહતિ નસ્સતિ;
અથ અન્તેન જહતિ [અથો અન્તેન હેતિ (સ્યા॰), અસહન્તેન દહતિ (ક॰)], સરીરં સપરિગ્ગહં;
એતદઞ્ઞાય મેધાવી, ભુઞ્જેથ ચ દદેથ ચ.

દત્વા ચ ભુત્વા ચ યથાનુભાવં, અનિન્દિતો સગ્ગમુપેતિ ઠાનન્તિ, તે કામા પરિહાયન્તિ.

સલ્લવિદ્ધોવ રુપ્પતીતિ. યથા અયોમયેન વા સલ્લેન વિદ્ધો, અટ્ઠિમયેન વા સલ્લેન દન્તમયેન વા સલ્લેન વિસાણમયેન વા સલ્લેન કટ્ઠમયેન વા સલ્લેન વિદ્ધો રુપ્પતિ કુપ્પતિ ઘટ્ટીયતિ પીળીયતિ, બ્યાધિતો દોમનસ્સિતો હોતિ, એવમેવ વત્થુકામાનં વિપરિણામઞ્ઞથાભાવા ઉપ્પજ્જન્તિ સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસા. સો કામસલ્લેન ચ સોકસલ્લેન ચ વિદ્ધો, રુપ્પતિ કુપ્પતિ ઘટ્ટીયતિ પીળીયતિ બ્યાધિતો દોમનસ્સિતો હોતીતિ – સલ્લવિદ્ધોવ રુપ્પતિ.

તેનાહ ભગવા –

‘‘તસ્સ ચે કામયાનસ્સ, છન્દજાતસ્સ જન્તુનો;
તે કામા પરિહાયન્તિ, સલ્લવિદ્ધોવ રુપ્પતી’’તિ.

3. **યો કામે પરિવજ્જેતિ, સપ્પસ્સેવ પદા સિરો;**
સોમં વિસત્તિકં લોકે, સતો સમતિવત્તતિ.

યો કામે પરિવજ્જેતીતિ. **યો**તિ યો યાદિસો યથાયુત્તો યથાવિહિતો યથાપકારો યંઠાનપ્પત્તો યંધમ્મસમન્નાગતો ખત્તિયો વા બ્રાહ્મણો વા વેસ્સો વા સુદ્દો વા ગહટ્ઠો વા પબ્બજિતો વા દેવો વા મનુસ્સો વા. **કામે પરિવજ્જેતી**તિ. **કામા**તિ ઉદ્દાનતો દ્વે કામા – વત્થુકામા ચ કિલેસકામા ચ…પે॰… ઇમે વુચ્ચન્તિ વત્થુકામા… પે॰… ઇમે વુચ્ચન્તિ કિલેસકામા. **કામે પરિવજ્જેતી**તિ દ્વીહિ કારણેહિ કામે પરિવજ્જેતિ – વિક્ખમ્ભનતો વા સમુચ્છેદતો વા. કથં વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ? ‘‘અટ્ઠિકઙ્કલૂપમા કામા અપ્પસ્સાદટ્ઠેના’’તિ પસ્સન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ, ‘‘મંસપેસૂપમા કામા બહુસાધારણટ્ઠેના’’તિ પસ્સન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ, ‘‘તિણુક્કૂપમા કામા અનુદહનટ્ઠેના’’તિ પસ્સન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ, ‘‘અઙ્ગારકાસૂપમા કામા મહાપરિળાહટ્ઠેના’’તિ પસ્સન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ, ‘‘સુપિનકૂપમા કામા ઇત્તરપચ્ચુપટ્ઠાનટ્ઠેના’’તિ પસ્સન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ, ‘‘યાચિતકૂપમા કામા તાવકાલિકટ્ઠેના’’તિ પસ્સન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ, ‘‘રુક્ખફલૂપમા કામા સમ્ભઞ્જનપરિભઞ્જનટ્ઠેના’’તિ પસ્સન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ, ‘‘અસિસૂનૂપમા કામા અધિકુટ્ટનટ્ઠેના’’તિ [અધિકન્તનટ્ઠેનાતિ (સ્યા॰)] પસ્સન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ, ‘‘સત્તિસૂલૂપમા કામા વિનિવિજ્ઝનટ્ઠેના’’તિ પસ્સન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે

પરિવજ્જેતિ, ‘‘સપ્પસિરૂપમા કામા સપ્પટિભયટ્ઠેના’’તિ પસ્સન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ, ‘‘અગ્ગિક્ખન્ધૂપમા કામા મહાભિતાપનટ્ઠેના’’તિ પસ્સન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ.

બુદ્ધાનુસ્સતિં ભાવેન્તોપિ વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ, ધમ્માનુસ્સતિં ભાવેન્તોપિ…પે॰… સઙ્ઘાનુસ્સતિં ભાવેન્તોપિ… સીલાનુસ્સતિં ભાવેન્તોપિ… ચાગાનુસ્સતિં ભાવેન્તોપિ… દેવતાનુસ્સતિં ભાવેન્તોપિ… આનાપાનસ્સતિં [આનાપાનસતિં (સી॰)] ભાવેન્તોપિ… મરણસ્સતિં ભાવેન્તોપિ… કાયગતાસતિં ભાવેન્તોપિ… ઉપસમાનુસ્સતિં ભાવેન્તોપિ વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ.

પઠમં ઝાનં ભાવેન્તોપિ વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ, દુતિયં ઝાનં ભાવેન્તોપિ…પે॰… તતિયં ઝાનં ભાવેન્તોપિ… ચતુત્થં ઝાનં ભાવેન્તોપિ… આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિં ભાવેન્તોપિ… વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિં ભાવેન્તોપિ… આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિં ભાવેન્તોપિ … નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિં ભાવેન્તોપિ વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ. એવં વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેતિ.

કથં સમુચ્છેદતો કામે પરિવજ્જેતિ? સોતાપત્તિમગ્ગં ભાવેન્તોપિ અપાયગમનીયે કામે સમુચ્છેદતો પરિવજ્જેતિ, સકદાગામિમગ્ગં ભાવેન્તોપિ ઓળારિકે કામે સમુચ્છેદતો પરિવજ્જેતિ, અનાગામિમગ્ગં ભાવેન્તોપિ અનુસહગતે કામે સમુચ્છેદતો પરિવજ્જેતિ, અરહત્તમગ્ગં ભાવેન્તોપિ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં અસેસં નિસ્સેસં સમુચ્છેદતો કામે પરિવજ્જેતિ. એવં સમુચ્છેદતો કામે પરિવજ્જેતીતિ – યો કામે પરિવજ્જેતિ.

સપ્પસ્સેવ પદા સિરોતિ. **સપ્પો** વુચ્ચતિ અહિ. કેનટ્ઠેન સપ્પો? સંસપ્પન્તો ગચ્છતીતિ સપ્પો; ભુજન્તો ગચ્છતીતિ ભુજગો; ઉરેન ગચ્છતીતિ ઉરગો; પન્નસિરો ગચ્છતીતિ પન્નગો; સિરેન સુપતીતિ [સપ્પતીતિ (ક॰)] સરીસપો [સિરિંસપો (સી॰)]; બિલે સયતીતિ બિલાસયો; ગુહાયં સયતીતિ ગુહાસયો; દાઠા તસ્સ આવુધોતિ દાઠાવુધો; વિસં તસ્સ ઘોરન્તિ ઘોરવિસો; જિવ્હા તસ્સ દુવિધાતિ દ્વિજિવ્હો; દ્વીહિ જિવ્હાહિ રસં સાયતીતિ દ્વિરસઞ્ઞૂ. યથા પુરિસો જીવિતુકામો અમરિતુકામો સુખકામો દુક્ખપટિક્કૂલો પાદેન સપ્પસિરં વજ્જેય્ય વિવજ્જેય્ય પરિવજ્જેય્ય અભિનિવજ્જેય્ય; એવમેવ સુખકામો દુક્ખપટિક્કૂલો કામે વજ્જેય્ય વિવજ્જેય્ય પરિવજ્જેય્ય અભિનિવજ્જેય્યાતિ – સપ્પસ્સેવ પદા સિરો.

સોમં વિસત્તિકં લોકે, સતો સમતિવત્તતીતિ. **સો**તિ યો કામે પરિવજ્જેતિ. વિસત્તિકા વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો અનુનયો અનુરોધો નન્દી નન્દિરાગો, ચિત્તસ્સ સારાગો ઇચ્છા મુચ્છા અજ્ઝોસાનં ગેધો પલિગેધો [પળિગેધો (સી॰)] સઙ્ગો પઙ્કો, એજા માયા જનિકા સઞ્જનની સિબ્બિની જાલિની સરિતા વિસત્તિકા, સુત્તં વિસતા આયૂહિની [આયૂહની (સી॰ સ્યા॰)] દુતિયા પણિધિ ભવનેત્તિ, વનં વનથો સન્ધવો સ્નેહો અપેક્ખા પટિબન્ધુ, આસા આસીસના આસીસિતત્તં, રૂપાસા સદ્દાસા ગન્ધાસા રસાસા ફોટ્ઠબ્બાસા, લાભાસા જનાસા પુત્તાસા જીવિતાસા, જપ્પા પજપ્પા અભિજપ્પા જપ્પના જપ્પિતત્તં લોલુપ્પં લોલુપ્પાયના લોલુપ્પાયિતત્તં પુચ્છઞ્જિકતા સાધુકમ્યતા, અધમ્મરાગો વિસમલોભો નિકન્તિ નિકામના પત્થના પિહના સમ્પત્થના, કામતણ્હા ભવતણ્હા વિભવતણ્હા, રૂપતણ્હા અરૂપતણ્હા નિરોધતણ્હા, રૂપતણ્હા સદ્દતણ્હા ગન્ધતણ્હા રસતણ્હા ફોટ્ઠબ્બતણ્હા ધમ્મતણ્હા , ઓઘો યોગો ગન્થો ઉપાદાનં આવરણં નીવરણં છદનં બન્ધનં, ઉપક્કિલેસો અનુસયો પરિયુટ્ઠાનં લતા વેવિચ્છં, દુક્ખમૂલં દુક્ખનિદાનં દુક્ખપ્પભવો મારપાસો મારબળિસં મારવિસયો, તણ્હાનદી તણ્હાજાલં તણ્હાગદ્દુલં તણ્હાસમુદ્દો અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં.

વિસત્તિકાતિ. કેનટ્ઠેન વિસત્તિકા? વિસતાતિ વિસત્તિકા; વિસાલાતિ વિસત્તિકા; વિસટાતિ વિસત્તિકા; વિસક્કતીતિ વિસત્તિકા; વિસંહરતીતિ વિસત્તિકા; વિસંવાદિકાતિ વિસત્તિકા; વિસમૂલાતિ વિસત્તિકા; વિસફલાતિ વિસત્તિકા; વિસપરિભોગોતિ વિસત્તિકા; વિસાલા વા પન સા તણ્હા રૂપે સદ્દે ગન્ધે રસે ફોટ્ઠબ્બે, કુલે ગણે આવાસે લાભે યસે, પસંસાય સુખે ચીવરે પિણ્ડપાતે સેનાસને ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારે, કામધાતુયા રૂપધાતુયા અરૂપધાતુયા, કામભવે રૂપભવે અરૂપભવે, સઞ્ઞાભવે અસઞ્ઞાભવે નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાભવે, એકવોકારભવે ચતુવોકારભવે પઞ્ચવોકારભવે, અતીતે અનાગતે પચ્ચુપ્પન્ને, દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતબ્બેસુ ધમ્મેસુ વિસટા વિત્થતાતિ વિસત્તિકા.

લોકેતિ અપાયલોકે મનુસ્સલોકે દેવલોકે, ખન્ધલોકે ધાતુલોકે આયતનલોકે. **સતો**તિ ચતૂહિ કારણેહિ સતો – કાયે કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં ભાવેન્તો સતો, વેદનાસુ…પે॰… ચિત્તે… ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં ભાવેન્તો સતો.

અપરેહિપિ ચતૂહિ કારણેહિ સતો – અસતિપરિવજ્જનાય સતો, સતિકરણીયાનં ધમ્માનં કતત્તા સતો, સતિપરિબન્ધાનં ધમ્માનં હતત્તા સતો, સતિનિમિત્તાનં ધમ્માનં અસમ્મુટ્ઠત્તા સતો.

અપરેહિપિ ચતૂહિ કારણેહિ સતો – સતિયા સમન્નાગતત્તા સતો, સતિયા વસિતત્તા સતો, સતિયા પાગુઞ્ઞતાય સતો, સતિયા અપચ્ચોરોહણતાય [અપચ્ચોરોપનતાય (સી॰)] સતો.

અપરેહિપિ ચતૂહિ કારણેહિ સતો – સત્તત્તા સતો, સન્તત્તા સતો, સમિતત્તા સતો, સન્તધમ્મસમન્નાગતત્તા સતો. બુદ્ધાનુસ્સતિયા સતો, ધમ્માનુસ્સતિયા સતો, સઙ્ઘાનુસ્સતિયા સતો, સીલાનુસ્સતિયા સતો, ચાગાનુસ્સતિયા સતો, દેવતાનુસ્સતિયા સતો, આનાપાનસ્સતિયા સતો, મરણસ્સતિયા સતો, કાયગતાસતિયા સતો, ઉપસમાનુસ્સતિયા સતો. યા સતિ અનુસ્સતિ પટિસ્સતિ સતિ સરણતા ધારણતા અપિલાપનતા અસમ્મુસ્સનતા સતિ સતિન્દ્રિયં સતિબલં સમ્માસતિ સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો એકાયનમગ્ગો, અયં વુચ્ચતિ સતિ. ઇમાય સતિયા ઉપેતો હોતિ સમુપેતો ઉપગતો સમુપગતો ઉપપન્નો સમુપપન્નો સમન્નાગતો, સો વુચ્ચતિ સતો.

સોમં વિસત્તિકં લોકે, સતો સમતિવત્તતીતિ. લોકે વા સા વિસત્તિકા, લોકે વા તં વિસત્તિકં સતો તરતિ ઉત્તરતિ પતરતિ સમતિક્કમતિ વીતિવત્તતીતિ – સોમં વિસત્તિકં લોકે, સતો સમતિવત્તતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘યો કામે પરિવજ્જેતિ, સપ્પસ્સેવ પદા સિરો;
> સોમં વિસત્તિકં લોકે, સતો સમતિવત્તતી’’તિ.

૪. **ખેત્તં વત્થું હિરઞ્ઞં વા, ગવાસ્સં દાસપોરિસં;**
થિયો બન્ધૂ પુથુ કામે, યો નરો અનુગિજ્ઝતિ.

ખેત્તં વત્થું હિરઞ્ઞં વાતિ. **ખેત્ત**ન્તિ સાલિક્ખેત્તં વીહિક્ખેત્તં મુગ્ગક્ખેત્તં માસક્ખેત્તં યવક્ખેત્તં ગોધુમક્ખેત્તં તિલક્ખેત્તં. **વત્થુ**ન્તિ ઘરવત્થું કોટ્ઠકવત્થું પુરેવત્થું પચ્છાવત્થું આરામવત્થું વિહારવત્થું. **હિરઞ્ઞ**ન્તિ હિરઞ્ઞં વુચ્ચતિ કહાપણોતિ – ખેત્તં વત્થું હિરઞ્ઞં વા.

ગવાસ્સં દાસપોરિસન્તિ. **ગવ**ન્તિ ગવા [ગાવો (ક॰)] વુચ્ચન્તિ. **અસ્સા**તિ પસુકાદયો વુચ્ચન્તિ. **દાસા**તિ ચત્તારો દાસા – અન્તોજાતકો દાસો, ધનક્કીતકો દાસો, સામં વા દાસબ્યં ઉપેતિ, અકામકો વા દાસવિસયં ઉપેતિ.

> ‘‘આમાય દાસાપિ ભવન્તિ હેકે, ધનેન કીતાપિ ભવન્તિ દાસા;
> સામઞ્ચ એકે ઉપયન્તિ દાસ્યં, ભયાપનુણ્ણાપિ ભવન્તિ દાસા’’તિ.

પુરિસાતિ તયો પુરિસા – ભતકા, કમ્મકરા, ઉપજીવિનોતિ – ગવાસ્સં દાસપોરિસં.

થિયો બન્ધૂ પુથુ કામેતિ. **થિયો**તિ ઇત્થિપરિગ્ગહો વુચ્ચતિ. **બન્ધૂ**તિ ચત્તારો બન્ધૂ – ઞાતિબન્ધવાપિ બન્ધુ, ગોત્તબન્ધવાપિ બન્ધુ, મન્તબન્ધવાપિ બન્ધુ, સિપ્પબન્ધવાપિ બન્ધુ. **પુથુ કામે**તિ બહૂ કામે. એતે પુથુ કામા મનાપિકા રૂપા…પે॰… મનાપિકા ફોટ્ઠબ્બાતિ – થિયો બન્ધૂ પુથુ કામે.

યો નરો અનુગિજ્ઝતીતિ. **યો**તિ યો યાદિસો યથાયુત્તો યથાવિહિતો યથાપકારો યંઠાનપ્પત્તો યંધમ્મસમન્નાગતો ખત્તિયો વા બ્રાહ્મણો વા વેસ્સો વા સુદ્દો વા ગહટ્ઠો વા પબ્બજિતો પ્વા દેવો વા મનુસ્સો વા. **નરો**તિ સત્તો નરો માનવો પોસો પુગ્ગલો જીવો જાગુ જન્તુ ઇન્દગુ મનુજો. **અનુગિજ્ઝતી**તિ કિલેસકામેન વત્થુકામેસુ ગિજ્ઝતિ અનુગિજ્ઝતિ પલિગિજ્ઝતિ પલિબજ્ઝતીતિ – યો નરો અનુગિજ્ઝતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ખેત્તં વત્થું હિરઞ્ઞં વા, ગવાસ્સં દાસપોરિસં;
> થિયો બન્ધૂ પુથુ કામે, યો નરો અનુગિજ્ઝતી’’તિ.

૫. **અબલા નં બલીયન્તિ, મદ્દન્તે નં પરિસ્સયા;**
તતો નં દુક્ખમન્વેતિ, નાવં ભિન્નમિવોદકં.

અબલા નં બલીયન્તીતિ. **અબલા**તિ અબલા કિલેસા દુબ્બલા અપ્પબલા અપ્પથામકા હીના નિહીના ( ) [(પરિહીના) (સી॰ સ્યા॰)] ઓમકા લામકા છતુક્કા પરિત્તા. તે કિલેસા તં પુગ્ગલં સહન્તિ પરિસહન્તિ અભિભવન્તિ અજ્ઝોત્થરન્તિ પરિયાદિયન્તિ મદ્દન્તીતિ, એવમ્પિ અબલા નં બલીયન્તિ. અથ વા, અબલં પુગ્ગલં દુબ્બલં અપ્પબલં અપ્પથામકં હીનં નિહીનં ઓમકં લામકં છતુક્કં પરિત્તં, યસ્સ નત્થિ સદ્ધાબલં વીરિયબલં સતિબલં સમાધિબલં પઞ્ઞાબલં હિરિબલં ઓત્તપ્પબલં . તે કિલેસા તં પુગ્ગલં સહન્તિ પરિસહન્તિ અભિભવન્તિ અજ્ઝોત્થરન્તિ પરિયાદિયન્તિ મદ્દન્તીતિ – એવમ્પિ અબલા નં બલીયન્તીતિ.

મદ્દન્તે નં પરિસ્સયાતિ. દ્વે પરિસ્સયા – પાકટપરિસ્સયા ચ પટિચ્છન્નપરિસ્સયા ચ. કતમે **પાકટપરિસ્સયા**? સીહા બ્યગ્ઘા દીપી અચ્છા તરચ્છા કોકા મહિંસા [મહિસા (સી॰ સ્યા॰)] હત્થી અહિવિચ્છિકા સતપદી, ચોરા વા અસ્સુ માનવા વા કતકમ્મા વા અકતકમ્મા વા, ચક્ખુરોગો સોતરોગો ઘાનરોગો જિવ્હારોગો કાયરોગો સીસરોગો કણ્ણરોગો મુખરોગો દન્તરોગો, કાસો સાસો પિનાસો ડાહો જરો, કુચ્છિરોગો મુચ્છા પક્ખન્દિકા સૂલા વિસૂચિકા, કુટ્ઠં ગણ્ડો કિલાસો સોસો અપમારો, દદ્દુ કણ્ડુ કચ્છુ રખસા [રક્ખસા (ક॰)] વિતચ્છિકા લોહિતપિત્તં, મધુમેહો અંસા પિળકા ભગન્દલા, પિત્તસમુટ્ઠાના આબાધા સેમ્હસમુટ્ઠાના આબાધા વાતસમુટ્ઠાના આબાધા સન્નિપાતિકા આબાધા ઉતુપરિણામજા આબાધા વિસમપરિહારજા આબાધા, ઓપક્કમિકા આબાધા કમ્મવિપાકજા આબાધા, સીતં ઉણ્હં

જિઘચ્છા પિપાસા ઉચ્ચારો પસ્સાવો ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સા ઇતિ વા – ઇમે વુચ્ચન્તિ પાકટપરિસ્સયા.

કતમે **પટિચ્છન્નપરિસ્સયા**? કાયદુચ્ચરિતં વચીદુચ્ચરિતં મનોદુચ્ચરિતં , કામચ્છન્દનીવરણં બ્યાપાદનીવરણં થિનમિદ્ધનીવરણં ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચનીવરણં વિચિકિચ્છાનીવરણં, રાગો દોસો મોહો કોધો ઉપનાહો મક્ખો પળાસો ઇસ્સા મચ્છરિયં, માયા સાઠેય્યં થમ્ભો સારમ્ભો માનો અતિમાનો મદો પમાદો, સબ્બે કિલેસા સબ્બે દુચ્ચરિતા સબ્બે દરથા સબ્બે પરિળાહા સબ્બે સન્તાપા સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા – ઇમે વુચ્ચન્તિ પટિચ્છન્નપરિસ્સયા.

પરિસ્સયાતિ કેનટ્ઠેન પરિસ્સયા? પરિસહન્તીતિ પરિસ્સયા, પરિહાનાય સંવત્તન્તીતિ પરિસ્સયા, તત્રાસયાતિ પરિસ્સયા. કથં પરિસહન્તીતિ પરિસ્સયા? તે પરિસ્સયા તં પુગ્ગલં સહન્તિ પરિસહન્તિ અભિભવન્તિ અજ્ઝોત્થરન્તિ પરિયાદિયન્તિ મદ્દન્તિ. એવં પરિસહન્તીતિ પરિસ્સયા. કથં પરિહાનાય સંવત્તન્તીતિ પરિસ્સયા? તે પરિસ્સયા કુસલાનં ધમ્માનં અન્તરાયાય પરિહાનાય સંવત્તન્તિ. કતમેસં કુસલાનં ધમ્માનં? સમ્માપટિપદાય અનુલોમપટિપદાય અપચ્ચનીકપટિપદાય અવિરુદ્ધપટિપદાય અન્વત્થપટિપદાય ધમ્માનુધમ્મપટિપદાય, સીલેસુ પરિપૂરિકારિતાય ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતાય ભોજને મત્તઞ્ઞુતાય, જાગરિયાનુયોગસ્સ સતિસમ્પજઞ્ઞસ્સ, ચતુન્નં સતિપટ્ઠાનાનં ભાવનાનુયોગસ્સ ચતુન્નં સમ્મપ્પધાનાનં ભાવનાનુયોગસ્સ ચતુન્નં ઇદ્ધિપાદાનં ભાવનાનુયોગસ્સ, પઞ્ચન્નં ઇન્દ્રિયાનં ભાવનાનુયોગસ્સ પઞ્ચન્નં બલાનં ભાવનાનુયોગસ્સ, સત્તન્નં બોજ્ઝઙ્ગાનં ભાવનાનુયોગસ્સ અરિયસ્સ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સ ભાવનાનુયોગસ્સ – ઇમેસં કુસલાનં ધમ્માનં અન્તરાયાય પરિહાનાય સંવત્તન્તિ. એવં પરિહાનાય સંવત્તન્તીતિ – પરિસ્સયા.

કથં તત્રાસયાતિ પરિસ્સયા? તત્થેતે પાપકા અકુસલા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ અત્તભાવસન્નિસ્સયા. યથા બિલે બિલાસયા પાણા સયન્તિ, દકે દકાસયા પાણા સયન્તિ, વને વનાસયા પાણા સયન્તિ, રુક્ખે રુક્ખાસયા પાણા સયન્તિ, એવમેવ તત્થેતે પાપકા અકુસલા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ અત્તભાવસન્નિસ્સયા. એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

''સાન્તેવાસિકો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સાચરિયકો દુક્ખં ન ફાસુ વિહરતિ. કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સાન્તેવાસિકો સાચરિયકો દુક્ખં ન ફાસુ વિહરતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ઉપ્પજ્જન્તિ યે પાપકા અકુસલા ધમ્મા સરસઙ્કપ્પા સઞ્ઞોજનિયા, ત્યસ્સ અન્તો વસન્તિ અન્વાસવન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્માતિ – તસ્મા સાન્તેવાસિકોતિ વુચ્ચતિ. તે નં સમુદાચરન્તિ. સમુદાચરન્તિ નં પાપકા અકુસલા ધમ્માતિ – તસ્મા સાચરિયકોતિ વુચ્ચતિ.

''પુન ચપરં , ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો સોતેન સદ્દં સુત્વા, ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા, જિવ્હાય રસં સાયિત્વા, કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા, મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય ઉપ્પજ્જન્તિ યે પાપકા અકુસલા ધમ્મા સરસઙ્કપ્પા સઞ્ઞોજનિયા, ત્યસ્સ અન્તો વસન્તિ અન્વાસવન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્માતિ – તસ્મા સાન્તેવાસિકોતિ વુચ્ચતિ. તે નં સમુદાચરન્તિ. સમુદાચરન્તિ નં પાપકા અકુસલા ધમ્માતિ – તસ્મા સાચરિયકોતિ વુચ્ચતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સાન્તેવાસિકો સાચરિયકો દુક્ખં ન ફાસુ વિહરતી''તિ. એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

‘‘તયોમે, ભિક્ખવે, અન્તરામલા – અન્તરાઅમિત્તા અન્તરાસપત્તા અન્તરાવધકા અન્તરાપચ્ચત્થિકા. કતમે તયો? લોભો, ભિક્ખવે, અન્તરામલં [અન્તરામલો (સ્યા॰)] અન્તરાઅમિત્તો અન્તરાસપત્તો અન્તરાવધકો અન્તરાપચ્ચત્થિકો. દોસો...પે॰... મોહો, ભિક્ખવે, અન્તરામલં અન્તરાઅમિત્તો અન્તરાસપત્તો અન્તરાવધકો અન્તરાપચ્ચત્થિકો. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો અન્તરામલા – અન્તરાઅમિત્તા અન્તરાસપત્તા અન્તરાવધકા અન્તરાપચ્ચત્થિકા.

‘‘અનત્થજનનો લોભો, લોભો ચિત્તપ્પકોપનો;
ભયમન્તરતો જાતં, તં જનો નાવબુજ્ઝતિ.

‘‘લુદ્ધો અત્થં ન જાનાતિ, લુદ્ધો ધમ્મં ન પસ્સતિ;
અન્ધન્તમં [અન્ધતમં (સ્યા॰ ક॰)] તદા હોતિ, યં લોભો સહતે નરં.

‘‘અનત્થજનનો દોસો, દોસો ચિત્તપ્પકોપનો;
ભયમન્તરતો જાતં, તં જનો નાવબુજ્ઝતિ.

‘‘કુદ્ધો અત્થં ન જાનાતિ, કુદ્ધો ધમ્મં ન પસ્સતિ;
અન્ધન્તમં તદા હોતિ, યં દોસો સહતે નરં.

‘‘અનત્થજનનો મોહો, મોહો ચિત્તપ્પકોપનો;
ભયમન્તરતો જાતં, તં જનો નાવબુજ્ઝતિ.

‘‘મૂળ્હો અત્થં ન જાનાતિ, મૂળ્હો ધમ્મં ન પસ્સતિ;
અન્ધન્તમં તદા હોતિ, યં મોહો સહતે નર’’ન્તિ.

એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા.

વુત્તમ્પિ હેતં ભગવતા – ‘‘તયો ખો, મહારાજ, પુરિસસ્સ ધમ્મા અજ્ઝત્તં ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જન્તિ, અહિતાય દુક્ખાય અફાસુવિહારાય. કતમે તયો? લોભો ખો, મહારાજ, પુરિસસ્સ ધમ્મો અજ્ઝત્તં ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ, અહિતાય દુક્ખાય અફાસુવિહારાય. દોસો ખો, મહારાજ...પે॰... મોહો ખો, મહારાજ, પુરિસસ્સ ધમ્મો અજ્ઝત્તં ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ, અહિતાય દુક્ખાય અફાસુવિહારાય. ઇમે ખો, મહારાજ, તયો પુરિસસ્સ ધમ્મા અજ્ઝત્તં ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જન્તિ, અહિતાય દુક્ખાય અફાસુવિહારાય.

‘‘લોભો દોસો ચ મોહો ચ, પુરિસં પાપચેતસં;
હિંસન્તિ અત્તસમ્ભૂતા, તચસારંવ સમ્ફલ’’ન્તિ.

એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા.

વુત્તમ્પિ ચેતં ભગવતા –

“રાગો ચ દોસો ચ ઇતોનિદાના, અરતિ રતિ લોમહંસો ઇતોજા;
ઇતો સમુટ્ઠાય મનોવિતક્કા, કુમારકા ધઙ્કમિવોસ્સજન્તી”તિ [ધઙ્કમિવોસ્સજ્જન્તિ (સ્યા॰)].

એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા. **મદ્દન્તે નં પરિસ્સયા**તિ. તે પરિસ્સયા તં પુગ્ગલં સહન્તિ પરિસહન્તિ અભિભવન્તિ અજ્ઝોત્થરન્તિ પરિયાદિયન્તિ મદ્દન્તીતિ – મદ્દન્તે નં પરિસ્સયા.

તતો નં દુક્ખમન્વેતીતિ. **તતો**તિ તતો તતો પરિસ્સયતો તં પુગ્ગલં દુક્ખં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતિ, જાતિદુક્ખં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતિ, જરાદુક્ખં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતિ, બ્યાધિદુક્ખં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતિ, મરણદુક્ખં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતિ, સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસદુક્ખં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતિ, નેરયિકં દુક્ખં, તિરચ્છાનયોનિકં દુક્ખં, પેત્તિવિસયિકં દુક્ખં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતિ, માનુસિકં દુક્ખં... ગબ્ભોક્કન્તિમૂલકં દુક્ખં... ગબ્ભે ઠિતિમૂલકં દુક્ખં... ગબ્ભા વુટ્ઠાનમૂલકં દુક્ખં... જાતસ્સૂપનિબન્ધકં દુક્ખં... જાતસ્સ પરાધેય્યકં દુક્ખં... અત્તૂપક્કમં દુક્ખં... પરૂપક્કમં દુક્ખં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતિ, દુક્ખદુક્ખં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતિ, સઙ્ખારદુક્ખં... વિપરિણામદુક્ખં ... ચક્ખુરોગો સોતરોગો ઘાનરોગો જિવ્હારોગો કાયરોગો સીસરોગો કણ્ણરોગો મુખરોગો દન્તરોગો, કાસો સાસો પિનાસો ડાહો જરો, કુચ્છિરોગો મુચ્છા પક્ખન્દિકા સૂલા વિસૂચિકા, કુટ્ઠં ગણ્ડો કિલાસો સોસો અપમારો, દદ્દુ કણ્ડુ કચ્છુ રખસા વિતચ્છિકા લોહિતપિત્તં, મધુમેહો અંસા પિળકા ભગન્દલા પિત્તસમુટ્ઠાના આબાધા સેમ્હસમુટ્ઠાના આબાધા વાતસમુટ્ઠાના આબાધા સન્નિપાતિકા આબાધા ઉતુપરિણામજા આબાધા વિસમપરિહારજા આબાધા, ઓપક્કમિકા આબાધા કમ્મવિપાકજા આબાધા, સીતં ઉણ્હં જિઘચ્છા પિપાસા ઉચ્ચારો પસ્સાવો ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સદુક્ખં... માતુમરણં દુક્ખં... પિતુમરણં દુક્ખં... ભાતુમરણં દુક્ખં... ભગિનિમરણં દુક્ખં... પુત્તમરણં દુક્ખં... ધીતુમરણં દુક્ખં ... ઞાતિબ્યસનં દુક્ખં... ભોગબ્યસનં દુક્ખં... રોગબ્યસનં દુક્ખં... સીલબ્યસનં દુક્ખં... દિટ્ઠિબ્યસનં દુક્ખં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતીતિ – તતો નં દુક્ખમન્વેતિ.

નાવં ભિન્નમિવોદકન્તિ. યથા ભિન્નં નાવં દકમેસિં [ઉદકદાયિતો (સી॰), ઉદકં અન્વાયિકં (સ્યા॰)] તતો તતો ઉદકં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતિ, પુરતોપિ ઉદકં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતિ, પચ્છતોપિ... હેટ્ઠતોપિ... પસ્સતોપિ ઉદકં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતિ; એવમેવ તતો તતો પરિસ્સયતો તં પુગ્ગલં દુક્ખં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતિ, જાતિદુક્ખં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતિ...પે॰... દિટ્ઠિબ્યસનં દુક્ખં અન્વેતિ અનુગચ્છતિ અન્વાયિકં હોતીતિ – નાવં ભિન્નમિવોદકં.

તેનાહ ભગવા –

“અબલા નં બલીયન્તિ, મદ્દન્તે નં પરિસ્સયા;
તતો નં દુક્ખમન્વેતિ, નાવં ભિન્નમિવોદક”ન્તિ.

૬. તસ્મા જન્તુ સદા સતો, કામાનિ પરિવજ્જયે;
તે પહાય તરે ઓઘં, નાવં સિત્વાવ પારગૂ.

તસ્મા જન્તુ સદા સતોતિ. **તસ્મા**તિ તસ્મા તંકારણા તંહેતુ તપ્પચ્ચયા તંનિદાના એતં આદીનવં સમ્પસ્સમાનો કામેસૂતિ – તસ્મા. **જન્તૂ**તિ સત્તો નરો માનવો પોસો પુગ્ગલો જીવો જાગુ જન્તુ ઇન્દગુ મનુજો. **સદા**તિ સદા સબ્બદા સબ્બકાલં નિચ્ચકાલં ધુવકાલં સતતં સમિતં અબ્બોકિણ્ણં પોઙ્ખાનુપોઙ્ખં ઉદકૂમિકજાતં અવીચિ સન્તતિ સહિતં ફસ્સિતં [ફુસિતં (સી॰ સ્યા॰)], પુરેભત્તં પચ્છાભત્તં પુરિમયામં મજ્ઝિમયામં પચ્છિમયામં, કાળે જુણ્હે વસ્સે હેમન્તે ગિમ્હે, પુરિમે વયોખન્ધે મજ્ઝિમે વયોખન્ધે પચ્છિમે વયોખન્ધે. **સતો**તિ ચતૂહિ કારણેહિ સતો – કાયે કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં ભાવેન્તો સતો, વેદનાસુ... ચિત્તે... ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં ભાવેન્તો સતો. અપરેહિ ચતૂહિ કારણેહિ સતો...પે॰... સો વુચ્ચતિ સતોતિ – તસ્મા જન્તુ સદા સતો.

કામાનિ પરિવજ્જયેતિ. **કામા**તિ ઉદ્દાનતો દ્વે કામા – વત્થુકામા ચ કિલેસકામા ચ...પે॰... ઇમે વુચ્ચન્તિ વત્થુકામા...પે॰... ઇમે વુચ્ચન્તિ કિલેસકામા. **કામાનિ પરિવજ્જયે**તિ દ્વીહિ કારણેહિ કામે પરિવજ્જેય્ય – વિક્ખમ્ભનતો વા સમુચ્છેદતો વા. કથં વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેય્ય? ''અટ્ઠિકઙ્કલૂપમા કામા અપ્પસ્સાદટ્ઠેના''તિ પસ્સન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેય્ય, ''મંસપેસૂપમા કામા બહુસાધારણટ્ઠેના''તિ પસ્સન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેય્ય, ''તિણુક્કૂપમા કામા અનુદહનટ્ઠેના''તિ પસ્સન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેય્ય...પે॰... નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિં ભાવેન્તો વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેય્ય. એવં વિક્ખમ્ભનતો કામે પરિવજ્જેય્ય...પે॰... એવં સમુચ્છેદતો કામે પરિવજ્જેય્યાતિ – કામાનિ પરિવજ્જયે.

તે પહાય તરે ઓઘન્તિ. **તે**તિ વત્થુકામે પરિજાનિત્વા કિલેસકામે પહાય પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમિત્વા; કામચ્છન્દનીવરણં પહાય પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમિત્વા; બ્યાપાદનીવરણં...પે॰... થિનમિદ્ધનીવરણં... ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચનીવરણં... વિચિકિચ્છાનીવરણં પહાય પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમિત્વા કામોઘં ભવોઘં દિટ્ઠોઘં અવિજ્જોઘં તરેય્ય ઉત્તરેય્ય પતરેય્ય સમતિક્કમેય્ય વીતિવત્તેય્યાતિ – તે પહાય તરે ઓઘં.

નાવં સિત્વાવ પારગૂતિ. યથા ગરુકં નાવં ભારિકં ઉદકં સિત્વા [સિઞ્ચિત્વા (સી॰ સ્યા॰)] ઓસિઞ્ચિત્વા છડ્ડેત્વા લહુકાય નાવાય ખિપ્પં લહું અપ્પકસિરેનેવ પારં ગચ્છેય્ય; એવમેવ વત્થુકામે પરિજાનિત્વા કિલેસકામે પહાય પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમિત્વા; કામચ્છન્દનીવરણં... બ્યાપાદનીવરણં... થિનમિદ્ધનીવરણં... ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચનીવરણં... વિચિકિચ્છાનીવરણં પહાય પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમિત્વા ખિપ્પં લહું અપ્પકસિરેનેવ પારં ગચ્છેય્ય. પારં વુચ્ચતિ અમતં નિબ્બાનં. યો સો સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં . **પારં ગચ્છેય્યા**તિ – પારં અધિગચ્છેય્ય, પારં ફુસેય્ય, પારં સચ્છિકરેય્ય. **પારગૂ**તિ યોપિ પારં ગન્તુકામો સોપિ પારગૂ; યોપિ પારં ગચ્છતિ સોપિ પારગૂ; યોપિ પારં ગતો, સોપિ પારગૂ.

વુત્તમ્પિ હેતં ભગવતા –

તિણ્ણો પારઙ્ગતો થલે તિટ્ઠતિ બ્રાહ્મણોતિ. બ્રાહ્મણોતિ ખો, ભિક્ખવે, અરહતો એતં અધિવચનં. સો અભિઞ્ઞાપારગૂ પરિઞ્ઞાપારગૂ પહાનપારગૂ ભાવનાપારગૂ સચ્છિકિરિયાપારગૂ સમાપત્તિપારગૂ. અભિઞ્ઞાપારગૂ સબ્બધમ્માનં, પરિઞ્ઞાપારગૂ સબ્બદુક્ખાનં, પહાનપારગૂ સબ્બકિલેસાનં, ભાવનાપારગૂ ચતુન્નં અરિયમગ્ગાનં, સચ્છિકિરિયાપારગૂ નિરોધસ્સ, સમાપત્તિપારગૂ સબ્બસમાપત્તીનં. સો વસિપ્પત્તો પારમિપ્પત્તો અરિયસ્મિં

સીલસ્મિં, વસિપ્પત્તો પારમિપ્પત્તો અરિયસ્મિં સમાધિસ્મિં, વસિપ્પત્તો પારમિપ્પત્તો અરિયાય પઞ્ઞાય, વસિપ્પત્તો પારમિપ્પત્તો અરિયાય વિમુત્તિયા. સો પારં ગતો પારપ્પત્તો અન્તગતો અન્તપ્પત્તો કોટિગતો કોટિપ્પત્તો પરિયન્તગતો પરિયન્તપ્પત્તો વોસાનગતો વોસાનપ્પત્તો તાણગતો તાણપ્પત્તો લેણગતો લેણપ્પત્તો સરણગતો સરણપ્પત્તો અભયગતો અભયપ્પત્તો અચ્ચુતગતો અચ્ચુતપ્પત્તો અમતગતો અમતપ્પત્તો નિબ્બાનગતો નિબ્બાનપ્પત્તો. સો વુટ્ઠવાસો ચિણ્ણચરણો ગતદ્ધો ગતદિસો ગતકોટિકો પાલિતબ્રહ્મચરિયો ઉત્તમદિટ્ઠિપ્પત્તો ભાવિતમગ્ગો પહીનકિલેસો પટિવિદ્ધાકુપ્પો સચ્છિકતનિરોધો, દુક્ખં તસ્સ પરિઞ્ઞાતં, સમુદયો પહીનો, મગ્ગો ભાવિતો, નિરોધો સચ્છિકતો, અભિઞ્ઞેય્યં અભિઞ્ઞાતં, પરિઞ્ઞેય્યં પરિઞ્ઞાતં, પહાતબ્બં પહીનં, ભાવેતબ્બં ભાવિતં, સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકતં.

સો ઉક્ખિત્તપલિઘો સંકિણ્ણપરિક્ખો અબ્બુળ્હેસિકો નિરગ્ગળો અરિયો પન્નદ્ધજો પન્નભારો વિસઞ્ઞુત્તો પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનો છળઙ્ગસમન્નાગતો એકારક્ખો ચતુરાપસ્સેનો પનુણ્ણપચ્ચેકસચ્ચો સમવયસટ્ઠેસનો અનાવિલસઙ્કપ્પો પસ્સદ્ધકાયસઙ્ખારો સુવિમુત્તચિત્તો સુવિમુત્તપઞ્ઞો કેવલી વુસિતવા ઉત્તમપુરિસો પરમપુરિસો પરમપત્તિપ્પત્તો. સો નેવાચિનતિ [નેવ આચિનાતિ (સી॰ સ્યા॰)] નાપચિનતિ , અપચિનિત્વા ઠિતો. નેવ પજહતિ ન ઉપાદિયતિ, પજહિત્વા ઠિતો. નેવ સંસિબ્બતિ [નેવ સિનેતિ (સી॰), નેવ વિસીનેતિ (સ્યા॰)] ન ઉસ્સિનેતિ, વિસિનિત્વા ઠિતો. નેવ વિધૂપેતિ ન સન્ધૂપેતિ, વિધૂપેત્વા ઠિતો. અસેક્ખેન સીલક્ખન્ધેન સમન્નાગતત્તા ઠિતો. અસેક્ખેન સમાધિક્ખન્ધેન... અસેક્ખેન પઞ્ઞાક્ખન્ધેન... અસેક્ખેન વિમુત્તિક્ખન્ધેન... અસેક્ખેન વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધેન સમન્નાગતત્તા ઠિતો. સચ્ચં સમ્પટિપાદિયિત્વા ઠિતો. એજં સમતિક્કમિત્વા ઠિતો. કિલેસગ્ગિં પરિયાદિયિત્વા ઠિતો, અપરિગમનતાય ઠિતો, કટં સમાદાય ઠિતો, મુત્તિપટિસેવનતાય ઠિતો, મેત્તાય પારિસુદ્ધિયા ઠિતો, કરુણાય... મુદિતાય... ઉપેક્ખાય પારિસુદ્ધિયા ઠિતો, અચ્ચન્તપારિસુદ્ધિયા ઠિતો, અકમ્મયતાય [અતમ્મયતાય (સી॰), અકમ્મઞ્ઞતાય (સ્યા॰)] પારિસુદ્ધિયા ઠિતો, વિમુત્તત્તા ઠિતો, સન્તુસ્સિતત્તા ઠિતો, ખન્ધપરિયન્તે ઠિતો, ધાતુપરિયન્તે ઠિતો, આયતનપરિયન્તે ઠિતો, ગતિપરિયન્તે ઠિતો, ઉપપત્તિપરિયન્તે ઠિતો, પટિસન્ધિપરિયન્તે ઠિતો, (ભવપરિયન્તે ઠિતો, સંસારપરિયન્તે ઠિતો વટ્ટપરિયન્તે ઠિતો, અન્તિમે ભવે ઠિતો,) [( ) નત્થિ સીહળપોત્થકે] અન્તિમે સમુસ્સયે ઠિતો, અન્તિમદેહધરો અરહા.

‘‘તસ્સાયં પચ્છિમકો ભવો, ચરિમોયં સમુસ્સયો;
જાતિમરણસંસારો, નત્થિ તસ્સ પુનબ્ભવો’’તિ.

નાવં સિત્વાવ પારગૂતિ. તેનાહ ભગવા –

‘‘તસ્મા જન્તુ સદા સતો, કામાનિ પરિવજ્જયે;
તે પહાય તરે ઓઘં, નાવં સિત્વાવ પારગૂ’’તિ.

કામસુત્તનિદ્દેસો પઠમો.

૨. ગુહટ્ઠકસુત્તનિદ્દેસો

અથ ગુહટ્ઠકસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૭. **સત્તો ગુહાયં બહુનાભિછન્નો, તિટ્ઠં નરો મોહનસ્મિં પગાળ્હો;**
દૂરે વિવેકા હિ તથાવિધો સો, કામા હિ લોકે ન હિ સુપ્પહાયા.

સત્તો ગુહાયં બહુનાભિછન્નોતિ. સત્તોતિ હિ ખો વુત્તં, અપિ ચ ગુહા તાવ વત્તબ્બા. **ગુહા** વુચ્ચતિ કાયો. કાયોતિ વા ગુહાતિ વા દેહોતિ વા સન્દેહોતિ વા નાવાતિ વા રથોતિ વા ધજોતિ વા વમ્મિકોતિ વા નગરન્તિ વા નિડ્ડન્તિ વા કુટીતિ વા ગણ્ડોતિ વા કુમ્ભોતિ વા નાગોતિ વા કાયસ્સેતં અધિવચનં. **સત્તો ગુહાય**ન્તિ ગુહાયં સત્તો વિસત્તો આસત્તો લગ્ગો લગ્ગિતો પલિબુદ્ધો. યથા ભિત્તિખિલે વા નાગદન્તે વા ગણ્ડં સત્તં વિસત્તં આસત્તં લગ્ગં લગ્ગિતં પલિબુદ્ધં; એવમેવ ગુહાયં સત્તો વિસત્તો આસત્તો લગ્ગો લગ્ગિતો પલિબુદ્ધો. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

‘‘રૂપે ખો, રાધ, યો છન્દો યો રાગો યા નન્દી યા તણ્હા યે ઉપયૂપાદાના ચેતસો અધિટ્ઠાનાભિનિવેસાનુસયા, તત્ર સત્તો તત્ર વિસત્તો; તસ્મા સત્તોતિ વુચ્ચતિ. વેદનાય ખો, રાધ...પે॰... સઞ્ઞાય ખો, રાધ... સઙ્ખારેસુ ખો, રાધ... વિઞ્ઞાણે ખો, રાધ, યો છન્દો યો રાગો યા નન્દી યા તણ્હા યે ઉપયૂપાદાના ચેતસો અધિટ્ઠાનાભિનિવેસાનુસયા, તત્ર સત્તો તત્ર વિસત્તો; તસ્મા સત્તોતિ વુચ્ચતિ. સત્તોતિ લગ્ગનાધિવચન’’ન્તિ – સત્તો ગુહાયં. **બહુનાભિછન્નો**તિ બહુકેહિ કિલેસેહિ છન્નો, રાગેન છન્નો દોસેન છન્નો મોહેન છન્નો કોધેન છન્નો ઉપનાહેન છન્નો મક્ખેન છન્નો પળાસેન છન્નો ઇસ્સાય છન્નો મચ્છરિયેન છન્નો માયાય છન્નો સાઠેય્યેન છન્નો થમ્ભેન છન્નો સારમ્ભેન છન્નો માનેન છન્નો અતિમાનેન છન્નો મદેન છન્નો પમાદેન છન્નો. સબ્બકિલેસેહિ સબ્બદુચ્ચરિતેહિ સબ્બદરથેહિ સબ્બપરિળાહેહિ સબ્બસન્તાપેહિ સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારેહિ છન્નો વિછન્નો ઉચ્છન્નો આવુતો નિવુતો ઓવુતો [ઓકુતો (સ્યા॰)] પિહિતો પટિચ્છન્નો પટિકુજ્જિતોતિ – સત્તો ગુહાયં બહુનાભિછન્નો.

તિટ્ઠં નરો મોહનસ્મિં પગાળ્હોતિ તિટ્ઠન્તો નરો રત્તો રાગવસેન તિટ્ઠતિ, દુટ્ઠો દોસવસેન તિટ્ઠતિ, મૂળ્હો મોહવસેન તિટ્ઠતિ, વિનિબદ્ધો માનવસેન તિટ્ઠતિ, પરામટ્ઠો દિટ્ઠિવસેન તિટ્ઠતિ, વિક્ખેપગતો ઉદ્ધચ્ચવસેન તિટ્ઠતિ, અનિટ્ઠઙ્ગતો વિચિકિચ્છાવસેન તિટ્ઠતિ, થામગતો અનુસયવસેન તિટ્ઠતિ. એવમ્પિ તિટ્ઠં નરો.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ‘‘સન્તિ, ભિક્ખવે, ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યા રૂપા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા, તઞ્ચે ભિક્ખુ અભિનન્દતિ અભિવદતિ અજ્ઝોસાય તિટ્ઠતિ. સન્તિ, ભિક્ખવે, સોતવિઞ્ઞેય્યા સદ્દા...પે॰... ઘાનવિઞ્ઞેય્યા ગન્ધા... જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યા રસા... કાયવિઞ્ઞેય્યા ફોટ્ઠબ્બા... મનોવિઞ્ઞેય્યા ધમ્મા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા, તઞ્ચે ભિક્ખુ અભિનન્દતિ અભિવદતિ અજ્ઝોસાય તિટ્ઠતી’’તિ. એવમ્પિ તિટ્ઠં નરો.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ‘‘રૂપૂપયં વા, ભિક્ખવે, વિઞ્ઞાણં તિટ્ઠમાનં તિટ્ઠતિ, રૂપારમ્મણં રૂપપતિટ્ઠં નન્દૂપસેચનં વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં આપજ્જતિ. વેદનૂપયં વા, ભિક્ખવે...પે॰... સઞ્ઞૂપયં... સઙ્ખારૂપયં વા, ભિક્ખવે, વિઞ્ઞાણં તિટ્ઠમાનં તિટ્ઠતિ, સઙ્ખારારમ્મણં સઙ્ખારપતિટ્ઠં નન્દૂપસેચનં વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં આપજ્જતી’’તિ. એવમ્પિ તિટ્ઠં નરો.

વુત્તમ્પિ હેતં ભગવતા – ‘‘કબળીકારે ચે, ભિક્ખવે, આહારે અત્થિ રાગો અત્થિ નન્દી અત્થિ તણ્હા, પતિટ્ઠિતં તત્થ વિઞ્ઞાણં વિરૂળ્હં. યત્થ પતિટ્ઠિતં વિઞ્ઞાણં વિરૂળ્હં, અત્થિ તત્થ નામરૂપસ્સાવક્કન્તિ. યત્થ અત્થિ નામરૂપસ્સાવક્કન્તિ, અત્થિ તત્થ સઙ્ખારાનં વુદ્ધિ. યત્થ અત્થિ સઙ્ખારાનં વુદ્ધિ, અત્થિ તત્થ આયતિં પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તિ. યત્થ અત્થિ આયતિં પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તિ, અત્થિ તત્થ આયતિં જાતિજરામરણં. યત્થ અત્થિ આયતિં જાતિજરામરણં, સસોકં તં, ભિક્ખવે, સરજં સઉપાયાસન્તિ વદામી’’તિ. એવમ્પિ તિટ્ઠં નરો.

‘‘ફસ્સે ચે, ભિક્ખવે, આહારે…પે॰… મનોસઞ્ચેતનાય ચે, ભિક્ખવે, આહારે… વિઞ્ઞાણે ચે, ભિક્ખવે, આહારે અત્થિ રાગો અત્થિ નન્દી અત્થિ તણ્હા , પતિટ્ઠિતં તત્થ વિઞ્ઞાણં વિરૂળ્હં. યત્થ પતિટ્ઠિતં વિઞ્ઞાણં વિરૂળ્હં, અત્થિ તત્થ નામરૂપસ્સાવક્કન્તિ. યત્થ અત્થિ નામરૂપસ્સાવક્કન્તિ, અત્થિ તત્થ સઙ્ખારાનં વુદ્ધિ. યત્થ અત્થિ સઙ્ખારાનં વુદ્ધિ, અત્થિ તત્થ આયતિં પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તિ. યત્થ અત્થિ આયતિં પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તિ , અત્થિ તત્થ આયતિં જાતિજરામરણં. યત્થ અત્થિ આયતિં જાતિજરામરણં, સસોકં તં, ભિક્ખવે, સરજં સઉપાયાસન્તિ વદામી’’તિ. એવમ્પિ તિટ્ઠં નરો.

મોહનસ્મિં પગાળ્હોતિ. મોહના વુચ્ચન્તિ પઞ્ચ કામગુણા. ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યા રૂપા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા; સોતવિઞ્ઞેય્યા સદ્દા… ઘાનવિઞ્ઞેય્યા ગન્ધા… જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યા રસા… કાયવિઞ્ઞેય્યા ફોટ્ઠબ્બા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા. કિં કારણા મોહના વુચ્ચન્તિ પઞ્ચ કામગુણા? યેભુય્યેન દેવમનુસ્સા પઞ્ચસુ કામગુણેસુ મુય્હન્તિ સમ્મુય્હન્તિ સમ્પમુય્હન્તિ, મૂળ્હા સમ્મૂળ્હા સમ્પમૂળ્હા અવિજ્જાય અન્ધીકતા આવુતા નિવુતા ઓવુતા પિહિતા પટિચ્છન્ના પટિકુજ્જિતા, તં કારણા મોહના વુચ્ચન્તિ પઞ્ચ કામગુણા. **મોહનસ્મિં પગાળ્હો**તિ મોહનસ્મિં પગાળ્હો ઓગાળ્હો અજ્ઝોગાળ્હો નિમુગ્ગોતિ – તિટ્ઠં નરો મોહનસ્મિં પગાળ્હો.

દૂરે વિવેકા હિ તથાવિધો સોતિ. **વિવેકા**તિ તયો વિવેકા – કાયવિવેકો, ચિત્તવિવેકો, ઉપધિવિવેકો. કતમો કાયવિવેકો? ઇધ ભિક્ખુ વિવિત્તં સેનાસનં ભજતિ અરઞ્ઞં રુક્ખમૂલં પબ્બતં કન્દરં ગિરિગુહં સુસાનં વનપત્થં અબ્ભોકાસં પલાલપુઞ્જં. કાયેન વિવિત્તો વિહરતિ. સો એકો ગચ્છતિ, એકો તિટ્ઠતિ, એકો નિસીદતિ, એકો સેય્યં કપ્પેતિ, એકો ગામં પિણ્ડાય પવિસતિ, એકો પટિક્કમતિ, એકો રહો નિસીદતિ, એકો ચઙ્કમં અધિટ્ઠાતિ, એકો ચરતિ વિહરતિ ઇરિયતિ વત્તતિ પાલેતિ યપેતિ યાપેતિ. અયં કાયવિવેકો.

કતમો ચિત્તવિવેકો? પઠમં ઝાનં સમાપન્નસ્સ નીવરણેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. દુતિયં ઝાનં સમાપન્નસ્સ વિતક્કવિચારેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. તતિયં ઝાનં સમાપન્નસ્સ પીતિયા ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. ચતુત્થં ઝાનં સમાપન્નસ્સ સુખદુક્ખેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. આકાસાનઞ્ચાયતનં સમાપન્નસ્સ રૂપસઞ્ઞાય પટિઘસઞ્ઞાય નાનત્તસઞ્ઞાય ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં સમાપન્નસ્સ આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમાપન્નસ્સ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમાપન્નસ્સ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. સોતાપન્નસ્સ સક્કાયદિટ્ઠિયા વિચિકિચ્છાય સીલબ્બતપરામાસા દિટ્ઠાનુસયા વિચિકિચ્છાનુસયા, તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. સકદાગામિસ્સ ઓળારિકા કામરાગસઞ્ઞોજના પટિઘસઞ્ઞોજના ઓળારિકા કામરાગાનુસયા પટિઘાનુસયા, તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. અનાગામિસ્સ અનુસહગતા કામરાગસઞ્ઞોજના પટિઘસઞ્ઞોજના અનુસહગતા કામરાગાનુસયા પટિઘાનુસયા, તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. અરહતો રૂપારૂપરાગા માના ઉદ્ધચ્ચા

અવિજ્જાય માનાનુસયા ભવરાગાનુસયા અવિજ્જાનુસયા , તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ બહિદ્ધા ચ સબ્બનિમિત્તેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. અયં ચિત્તવિવેકો.

કતમો ઉપધિવિવેકો? ઉપધિ વુચ્ચન્તિ કિલેસા ચ ખન્ધા ચ અભિસઙ્ખારા ચ. ઉપધિવિવેકો વુચ્ચતિ અમતં નિબ્બાનં. યો સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં. અયં ઉપધિવિવેકો. કાયવિવેકો ચ વિવેકટ્ઠકાયાનં [વૂપકટ્ઠકાયાનં (સ્યા॰)] નેક્ખમ્માભિરતાનં, ચિત્તવિવેકો ચ પરિસુદ્ધચિત્તાનં પરમવોદાનપ્પત્તાનં, ઉપધિવિવેકો ચ નિરૂપધીનં પુગ્ગલાનં વિસઙ્ખારગતાનં.

દૂરે વિવેકા હીતિ. યો સો એવં ગુહાયં સત્તો, એવં બહુકેહિ કિલેસેહિ છન્નો, એવં મોહનસ્મિં પગાળ્હો, સો કાયવિવેકાપિ દૂરે, ચિત્તવિવેકાપિ દૂરે, ઉપધિવિવેકાપિ દૂરે વિદૂરે સુવિદૂરે ન સન્તિકે ન સામન્તા અનાસન્ને વિવેકટ્ઠે [વવકટ્ઠે (સી॰), અનુપકટ્ઠે (સ્યા॰)]. **તથાવિધો**તિ તાદિસો તસ્સણ્ઠિતો તપ્પકારો તપ્પટિભાગો યો સો મોહનસ્મિં પગાળ્હોતિ – દૂરે વિવેકા હિ તથાવિધો સો.

કામા હિ લોકે ન હિ સુપ્પહાયાતિ. **કામા**તિ ઉદ્દાનતો દ્વે કામા – વત્થુકામા ચ કિલેસકામા ચ. કતમે વત્થુકામા? મનાપિકા રૂપા મનાપિકા સદ્દા મનાપિકા ગન્ધા મનાપિકા રસા મનાપિકા ફોટ્ઠબ્બા, અત્થરણા પાવુરણા દાસિદાસા અજેળકા કુક્કુટસૂકરા હત્થિગવાસ્સવળવા, ખેત્તં વત્થુ હિરઞ્ઞં સુવણ્ણં, ગામનિગમરાજધાનિયો રટ્ઠઞ્ચ જનપદો ચ કોસો ચ કોટ્ઠાગારઞ્ચ, યં કિઞ્ચિ રજનીયં વત્થુ – વત્થુકામા. અપિ ચ અતીતા કામા અનાગતા કામા પચ્ચુપ્પન્ના કામા, અજ્ઝત્તા કામા બહિદ્ધા કામા અજ્ઝત્તબહિદ્ધા કામા, હીના કામા મજ્ઝિમા કામા પણીતા કામા, આપાયિકા કામા માનુસિકા કામા દિબ્બા કામા પચ્ચુપટ્ઠિતા કામા, નિમ્મિતા કામા અનિમ્મિતા કામા પરનિમ્મિતા કામા, પરિગ્ગહિતા કામા અપરિગ્ગહિતા કામા, મમાયિતા કામા અમમાયિતા કામા, સબ્બેપિ કામાવચરા ધમ્મા, સબ્બેપિ રૂપાવચરા ધમ્મા, સબ્બેપિ અરૂપાવચરા ધમ્મા, તણ્હાવત્થુકા તણ્હારમ્મણા કામનીયટ્ઠેન રજનીયટ્ઠેન મદનીયટ્ઠેન કામા. ઇમે વુચ્ચન્તિ વત્થુકામા.

કતમે કિલેસકામા? છન્દો કામો રાગો કામો છન્દરાગો કામો, સઙ્કપ્પો કામો રાગો કામો સઙ્કપ્પરાગો કામો, યો કામેસુ કામચ્છન્દો કામરાગો કામનન્દી કામતણ્હા કામસ્નેહો કામપરિળાહો કામમુચ્છા કામજ્ઝોસાનં કામોઘો કામયોગો કામુપાદાનં કામચ્છન્દનીવરણં.

> ‘‘અદ્દસં કામ તે મૂલં, સઙ્કપ્પા કામ જાયસિ;
> ન તં સઙ્કપ્પયિસ્સામિ, એવં કામ ન હોહિસી’’તિ. –

ઇમે વુચ્ચન્તિ કિલેસકામા. **લોકે**તિ અપાયલોકે મનુસ્સલોકે દેવલોકે, ખન્ધલોકે ધાતુલોકે આયતનલોકે. **કામા હિ લોકે ન હિ સુપ્પહાયા**તિ. કામા હિ લોકે દુપ્પહાયા દુચ્ચજ્જા દુપ્પરિચ્ચજ્જા દુન્નિમ્મદયા દુન્નિવેઠયા દુબ્બિનિવેઠયા દુત્તરા દુપ્પતરા દુસ્સમતિક્કમા દુબ્બિનિવત્તાતિ – કામા હિ લોકે ન હિ સુપ્પહાયા.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘સત્તો ગુહાયં બહુનાભિછન્નો, તિટ્ઠં નરો મોહનસ્મિં પગાળ્હો;
> દૂરે વિવેકા હિ તથાવિધો સો, કામા હિ લોકે ન હિ સુપ્પહાયા’’તિ.

૮. **ઇચ્છાનિદાના ભવસાતબદ્ધા, તે દુપ્પમુઞ્ચા ન હિ અઞ્ઞમોક્ખા;**
પચ્છા પુરે વાપિ અપેક્ખમાના, ઇમે વ કામે પુરિમે વ જપ્પં.

ઇચ્છાનિદાના ભવસાતબદ્ધાતિ. ઇચ્છા વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો અનુનયો અનુરોધો નન્દી નન્દિરાગો, ચિત્તસ્સ સારાગો ઇચ્છા મુચ્છા અજ્ઝોસાનં ગેધો પલિગેધો સઙ્ગો પઙ્કો, એજા માયા જનિકા સઞ્જનની સિબ્બિની જાલિની સરિતા વિસત્તિકા, સુત્તં વિસટા આયૂહિની દુતિયા પણિધિ ભવનેત્તિ, વનં વનથો સન્થવો સ્નેહો અપેક્ખા પટિબન્ધુ, આસા આસીસના આસીસિતત્તં, રૂપાસા સદ્દાસા ગન્ધાસા રસાસા ફોટ્ઠબ્બાસા, લાભાસા ધનાસા પુત્તાસા જીવિતાસા , જપ્પા પજપ્પા અભિજપ્પા જપ્પના જપ્પિતત્તં લોલુપ્પં લોલુપ્પાયના લોલુપ્પાયિતત્તં પુચ્છઞ્છિકતા સાધુકમ્યતા, અધમ્મરાગો વિસમલોભો નિકન્તિ નિકામના પત્થના પિહના સમ્પત્થના, કામતણ્હા ભવતણ્હા વિભવતણ્હા, રૂપતણ્હા અરૂપતણ્હા નિરોધતણ્હા, રૂપતણ્હા સદ્દતણ્હા ગન્ધતણ્હા રસતણ્હા ફોટ્ઠબ્બતણ્હા ધમ્મતણ્હા, ઓઘો યોગો ગન્થો ઉપાદાનં આવરણં નીવરણં છદનં બન્ધનં, ઉપક્કિલેસો અનુસયો પરિયુટ્ઠાનં લતા વેવિચ્છં , દુક્ખમૂલં દુક્ખનિદાનં દુક્ખપ્પભવો મારપાસો મારબળિસં મારવિસયો, તણ્હાનદી તણ્હાજાલં તણ્હાગદ્દુલં તણ્હાસમુદ્દો અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **ઇચ્છાનિદાના**તિ ઇચ્છાનિદાનકા ઇચ્છાહેતુકા ઇચ્છાપચ્ચયા ઇચ્છાકારણા ઇચ્છાપભવાતિ – ઇચ્છાનિદાના.

ભવસાતબદ્ધાતિ. એકં ભવસાતં – સુખા વેદના. દ્વે ભવસાતાનિ – સુખા ચ વેદના ઇટ્ઠઞ્ચ વત્થુ. તીણિ ભવસાતાનિ – યોબ્બઞ્ઞં, આરોગ્યં, જીવિતં. ચત્તારિ ભવસાતાનિ – લાભો, યસો, પસંસા, સુખં. પઞ્ચ ભવસાતાનિ – મનાપિકા રૂપા, મનાપિકા સદ્દા, મનાપિકા ગન્ધા, મનાપિકા રસા, મનાપિકા ફોટ્ઠબ્બા. છ ભવસાતાનિ – ચક્ખુસમ્પદા, સોતસમ્પદા, ઘાનસમ્પદા, જિવ્હાસમ્પદા, કાયસમ્પદા, મનોસમ્પદા. ભવસાતબદ્ધા, સુખાય વેદનાય સાતબદ્ધા, ઇટ્ઠસ્મિં વત્થુસ્મિં બદ્ધા, યોબ્બઞ્ઞે બદ્ધા, આરોગ્યે બદ્ધા, જીવિતે બદ્ધા, લાભે બદ્ધા, યસે બદ્ધા, પસંસાયં બદ્ધા, સુખે બદ્ધા , મનાપિકેસુ રૂપેસુ બદ્ધા, સદ્દેસુ... ગન્ધેસુ... રસેસુ... મનાપિકેસુ ફોટ્ઠબ્બેસુ બદ્ધા, ચક્ખુસમ્પદાય બદ્ધા, સોતઘાનજિવ્હાકાયમનોસમ્પદાય બદ્ધા, વિબદ્ધા આબદ્ધા લગ્ગા લગ્ગિતા પલિબદ્ધાતિ – ઇચ્છાનિદાના ભવસાતબદ્ધા.

તે દુપ્પમુઞ્ચા ન હિ અઞ્ઞમોક્ખાતિ તે વા ભવસાતવત્થૂ દુપ્પમુઞ્ચા, સત્તા વા એત્તો દુમ્મોચયા. કથં તે ભવસાતવત્થૂ દુપ્પમુઞ્ચા? સુખા વેદના દુપ્પમુઞ્ચા, ઇટ્ઠં વત્થુ દુપ્પમુઞ્ચં, યોબ્બઞ્ઞં દુપ્પમુઞ્ચં, આરોગ્યં દુપ્પમુઞ્ચં, જીવિતં દુપ્પમુઞ્ચં, લાભો દુપ્પમુઞ્ચો, યસો દુપ્પમુઞ્ચો, પસંસા દુપ્પમુઞ્ચા, સુખં દુપ્પમુઞ્ચં, મનાપિકા રૂપા દુપ્પમુઞ્ચા, મનાપિકા સદ્દા... ગન્ધા... રસા... ફોટ્ઠબ્બા દુપ્પમુઞ્ચા, ચક્ખુસમ્પદા દુપ્પમુઞ્ચા, સોતઘાનજિવ્હાકાયમનોસમ્પદા દુપ્પમુઞ્ચા દુમ્મોચયા દુપ્પમોચયા દુન્નિવેઠયા દુબ્બિનિવેઠયા , દુત્તરા દુપ્પતરા દુસ્સમતિક્કમા દુબ્બિનિવત્તા. એવં તે ભવસાતવત્થૂ દુપ્પમુઞ્ચા.

કથં સત્તા એત્તો દુમ્મોચયા? સુખાય વેદનાય સત્તા દુમ્મોચયા, ઇટ્ઠસ્મા વત્થુસ્મા દુમ્મોચયા, યોબ્બઞ્ઞા દુમ્મોચયા, આરોગ્યા દુમ્મોચયા, જીવિતા દુમ્મોચયા, લાભા દુમ્મોચયા, યસા દુમ્મોચયા, પસંસાય દુમ્મોચયા, સુખા દુમ્મોચયા , મનાપિકેહિ રૂપેહિ દુમ્મોચયા, મનાપિકેહિ સદ્દેહિ... ગન્ધેહિ... રસેહિ... ફોટ્ઠબ્બેહિ દુમ્મોચયા, ચક્ખુસમ્પદાય દુમ્મોચયા, સોતઘાનજિવ્હાકાયમનોસમ્પદાય દુમ્મોચયા દુરુદ્ધરા [દુદ્ધરા (ક॰)], દુસ્સમુદ્ધરા દુબ્બુટ્ઠાપયા દુસ્સમુટ્ઠાપયા દુન્નિવેઠયા દુબ્બિનિવેઠયા દુત્તરા દુપ્પતરા દુસ્સમતિક્કમા દુબ્બિનિવત્તા. એવં સત્તા એત્તો દુમ્મોચયાતિ – તે દુપ્પમુઞ્ચા.

ન હિ અઞ્ઞમોક્ખાતિ તે અત્તના પલિપપલિપન્ના ન સક્કોન્તિ પરં પલિપપલિપન્નં ઉદ્ધરિતું. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ''સો વત, ચુન્દ, અત્તના પલિપપલિપન્નો પરં પલિપપલિપન્નં ઉદ્ધરિસ્સતીતિ નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. સો વત, ચુન્દ, અત્તના અદન્તો અવિનીતો અપરિનિબ્બુતો પરં દમેસ્સતિ વિનેસ્સતિ પરિનિબ્બાપેસ્સતીતિ નેતં ઠાનં વિજ્જતી''તિ. એવમ્પિ ન હિ અઞ્ઞમોક્ખા.

અથ વા નત્થઞ્ઞો કોચિ મોચેતા. તે યદિ મુઞ્ચેય્યું, સકેન થામેન સકેન બલેન સકેન વીરિયેન સકેન પરક્કમેન સકેન પુરિસથામેન સકેન પુરિસબલેન સકેન પુરિસવીરિયેન સકેન પુરિસપરક્કમેન અત્તના સમ્માપટિપદં અનુલોમપટિપદં અપચ્ચનીકપટિપદં અન્વત્થપટિપદં ધમ્માનુધમ્મપટિપદં પટિપજ્જમાના મુઞ્ચેય્યુન્તિ. એવમ્પિ ન હિ અઞ્ઞમોક્ખા.

વુત્તમ્પિ હેતં ભગવતા –

''નાહં સહિસ્સામિ પમોચનાય, કથંકથિં ધોતક કિઞ્ચિ લોકે;
ધમ્મઞ્ચ સેટ્ઠં અભિજાનમાનો, એવં તુવં ઓઘમિમં તરેસી''તિ.

એવમ્પિ ન હિ અઞ્ઞમોક્ખા.

વુત્તમ્પિ હેતં ભગવતા –

''અત્તનાવ કતં પાપં, અત્તના સંકિલિસ્સતિ;
અત્તના અકતં પાપં, અત્તનાવ વિસુજ્ઝતિ;
સુદ્ધી અસુદ્ધિ પચ્ચત્તં, નાઞ્ઞો અઞ્ઞં વિસોધયે''તિ.

એવમ્પિ ન હિ અઞ્ઞમોક્ખા.

વુત્તમ્પિ હેતં ભગવતા – ''એવમેવ ખો, બ્રાહ્મણ, તિટ્ઠતેવ નિબ્બાનં, તિટ્ઠતિ નિબ્બાનગામિમગ્ગો, તિટ્ઠામહં સમાદપેતા. અથ ચ પન મમ સાવકા મયા એવં ઓવદિયમાના એવં અનુસાસિયમાના અપ્પેકચ્ચે અચ્ચન્તનિટ્ઠં નિબ્બાનં આરાધેન્તિ, એકચ્ચે નારાધેન્તિ. એત્થ ક્યાહં, બ્રાહ્મણ, કરોમિ? મગ્ગક્ખાયી, બ્રાહ્મણ, તથાગતો. મગ્ગં બુદ્ધો આચિક્ખતિ . અત્તના પટિપજ્જમાના મુઞ્ચેય્યુ''ન્તિ. એવમ્પિ ન હિ અઞ્ઞમોક્ખાતિ – તે દુપ્પમુઞ્ચા ન હિ અઞ્ઞમોક્ખા.

પચ્છા પુરે વાપિ અપેક્ખમાનાતિ. પચ્છા વુચ્ચતિ અનાગતં, પુરે વુચ્ચતિ અતીતં. અપિ ચ અતીતં ઉપાદાય અનાગતઞ્ચ પચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ પચ્છા, અનાગતં ઉપાદાય અતીતઞ્ચ પચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ પુરે. કથં પુરે અપેક્ખં કરોતિ? ''એવંરૂપો અહોસિં અતીતમદ્ધાન''ન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્નાનેતિ. ''એવંવેદનો અહોસિં... એવંસઞ્ઞો અહોસિં... એવંસઙ્ખારો અહોસિં... એવંવિઞ્ઞાણો અહોસિં અતીતમદ્ધાન''ન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્નાનેતિ. એવમ્પિ પુરે અપેક્ખં કરોતિ.

અથ વા ''ઇતિ મે ચક્ખુ અહોસિ અતીતમદ્ધાનં, ઇતિ રૂપા''તિ – તત્થ છન્દરાગપટિબદ્ધં હોતિ વિઞ્ઞાણં. છન્દરાગપટિબદ્ધત્તા વિઞ્ઞાણસ્સ તદભિનન્દતિ. તદભિનન્દન્તો એવમ્પિ પુરે અપેક્ખં કરોતિ. ''ઇતિ મે સોતં

અહોસિ અતીતમદ્ધાનં, ઇતિ સદ્દા''તિ...પે॰... ''ઇતિ મે ઘાનં અહોસિ અતીતમદ્ધાનં, ઇતિ ગન્ધા''તિ... ''ઇતિ મે જિવ્હા અહોસિ અતીતમદ્ધાનં, ઇતિ રસા''તિ... ''ઇતિ મે કાયો અહોસિ અતીતમદ્ધાનં, ઇતિ ફોટ્ઠબ્બા''તિ... ''ઇતિ મે મનો અહોસિ અતીતમદ્ધાનં, ઇતિ ધમ્મા''તિ – તત્થ છન્દરાગપટિબદ્ધં હોતિ વિઞ્ઞાણં. છન્દરાગપટિબદ્ધત્તા વિઞ્ઞાણસ્સ તદભિનન્દતિ. તદભિનન્દન્તો એવમ્પિ પુરે અપેક્ખં કરોતિ.

અથ વા યાનિસ્સ તાનિ પુબ્બે માતુગામેન સદ્ધિં હસિતલપિતકીળિતાનિ તદસ્સાદેતિ તં નિકામેતિ, તેન ચ વિત્તિં આપજ્જતિ. એવમ્પિ પુરે અપેક્ખં કરોતિ.

કથં પચ્છા અપેક્ખં કરોતિ? ''એવંરૂપો સિયં અનાગતમદ્ધાન''ન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્નાનેતિ. ''એવંવેદનો સિયં... એવંસઞ્ઞો સિયં... એવંસઙ્ખારો સિયં... એવંવિઞ્ઞાણો સિયં અનાગતમદ્ધાન''ન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્નાનેતિ. એવમ્પિ પચ્છા અપેક્ખં કરોતિ.

અથ વા ''ઇતિ મે ચક્ખુ સિયા અનાગતમદ્ધાનં, ઇતિ રૂપા''તિ – અપ્પટિલદ્ધસ્સ પટિલાભાય ચિત્તં પણિદહતિ. ચેતસો પણિધાનપચ્ચયા તદભિનન્દતિ. તદભિનન્દન્તો એવમ્પિ પચ્છા અપેક્ખં કરોતિ. ''ઇતિ મે સોતં સિયા અનાગતમદ્ધાનં, ઇતિ સદ્દા''તિ... ''ઇતિ મે ઘાનં સિયા અનાગતમદ્ધાનં, ઇતિ ગન્ધા''તિ... ''ઇતિ મે જિવ્હા સિયા અનાગતમદ્ધાનં, ઇતિ રસા''તિ... ''ઇતિ મે કાયો સિયા અનાગતમદ્ધાનં, ઇતિ ફોટ્ઠબ્બા''તિ... ''ઇતિ મે મનો સિયા અનાગતમદ્ધાનં, ઇતિ ધમ્મા''તિ – અપ્પટિલદ્ધસ્સ પટિલાભાય ચિત્તં પણિદહતિ. ચેતસો પણિધાનપચ્ચયા તદભિનન્દતિ. તદભિનન્દન્તો એવમ્પિ પચ્છા અપેક્ખં કરોતિ.

અથ વા ''ઇમિનાહં સીલેન વા વતેન વા તપેન વા બ્રહ્મચરિયેન વા દેવો વા ભવિસ્સામિ દેવઞ્ઞતરો વા''તિ – અપ્પટિલદ્ધસ્સ પટિલાભાય ચિત્તં પણિદહતિ. ચેતસો પણિધાનપચ્ચયા તદભિનન્દતિ. તદભિનન્દન્તો એવમ્પિ પચ્છા અપેક્ખં કરોતીતિ – પચ્છા પુરે વાપિ અપેક્ખમાના.

ઇમે વ કામે પુરિમે વ જપ્પન્તિ. ઇમે વ કામેતિ પચ્ચુપ્પન્ને પઞ્ચ કામગુણે ઇચ્છન્તા સાદિયન્તા પત્થયન્તા પિહયન્તા અભિજપ્પન્તા. પુરિમે વ જપ્પન્તિ અતીતે પઞ્ચ કામગુણે જપ્પન્તા પજપ્પન્તા અભિજપ્પન્તાતિ – ઇમે વ કામે પુરિમે વ જપ્પં.

તેનાહ ભગવા –

> ''ઇચ્છાનિદાના ભવસાતબદ્ધા, તે દુપ્પમુઞ્ચા ન હિ અઞ્ઞમોક્ખા;
> પચ્છા પુરે વાપિ અપેક્ખમાના, ઇમે વ કામે પુરિમે વ જપ્પ''ન્તિ.

૯. **કામેસુ ગિદ્ધા પસુતા પમૂળ્હા, અવદાનિયા તે વિસમે નિવિટ્ઠા;**
દુક્ખૂપનીતા પરિદેવયન્તિ, કિંસૂ ભવિસ્સામ ઇતો ચુતાસે.

કામેસુ ગિદ્ધા પસુતા પમૂળ્હાતિ. **કામા**તિ ઉદ્દાનતો દ્વે કામા – વત્થુકામા ચ કિલેસકામા ચ...પે॰... ઇમે વુચ્ચન્તિ વત્થુકામા...પે॰... ઇમે વુચ્ચન્તિ કિલેસકામા. ગેધો વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. કિલેસકામેન વત્થુકામેસુ રત્તા ગિદ્ધા ગધિતા મુચ્છિતા અજ્ઝોસન્ના [અજ્ઝોપન્ના (સી॰ સ્યા॰)] લગ્ગા લગ્ગિતા પલિબુદ્ધાતિ – કામેસુ ગિદ્ધા.

પસુતાતિ યેપિ કામે એસન્તિ ગવેસન્તિ પરિયેસન્તિ, તચ્ચરિતા તબ્બહુલા તગ્ગરુકા, તન્નિન્ના તપ્પોણા તપ્પબ્ભારા તદધિમુત્તા તદધિપતેય્યા, તેપિ કામપસુતા. યેપિ તણ્હાવસેન રૂપે એસન્તિ ગવેસન્તિ પરિયેસન્તિ... સદ્દે... ગન્ધે... રસે... ફોટ્ઠબ્બે...પે॰... પરિયેસન્તિ તચ્ચરિતા તબ્બહુલા તગ્ગરુકા, તન્નિન્ના તપ્પોણા તપ્પબ્ભારા તદધિમુત્તા તદધિપતેય્યા, તેપિ કામપસુતા . યેપિ તણ્હાવસેન રૂપે પટિલભન્તિ... સદ્દે... ગન્ધે ... રસે... ફોટ્ઠબ્બે પટિલભન્તિ તચ્ચરિતા તબ્બહુલા તગ્ગરુકા, તન્નિન્ના તપ્પોણા તપ્પબ્ભારા તદધિમુત્તા તદધિપતેય્યા, તેપિ કામપસુતા. યેપિ તણ્હાવસેન રૂપે પરિભુઞ્જન્તિ ... સદ્દે... ગન્ધે... રસે... ફોટ્ઠબ્બે પરિભુઞ્જન્તિ તચ્ચરિતા તબ્બહુલા તગ્ગરુકા, તન્નિન્ના તપ્પોણા તપ્પબ્ભારા તદધિમુત્તા તદધિપતેય્યા, તેપિ કામપસુતા. યથા કલહકારકો કલહપસુતો, કમ્મકારકો કમ્મપસુતો, ગોચરે ચરન્તો ગોચરપસુતો, ઝાયી ઝાનપસુતો; એવમેવ યેપિ કામે એસન્તિ ગવેસતિ પરિયેસન્તિ, તચ્ચરિતા તબ્બહુલા તગ્ગરુકા તન્નિન્ના તપ્પોણા તપ્પબ્ભારા તદધિમુત્તા તદધિપતેય્યા, તેપિ કામપસુતા. યેપિ તણ્હાવસેન રૂપે એસન્તિ ગવેસન્તિ પરિયેસન્તિ... સદ્દે... ગન્ધે... રસે... ફોટ્ઠબ્બે...પે॰... પરિયેસન્તિ તચ્ચરિતા તબ્બહુલા તગ્ગરુકા તન્નિન્ના તપ્પોણા તપ્પબ્ભારા તદધિમુત્તા તદધિપતેય્યા, તેપિ કામપસુતા. યેપિ તણ્હાવસેન રૂપે પટિલભન્તિ... સદ્દે... ગન્ધે... રસે... ફોટ્ઠબ્બે પટિલભન્તિ તચ્ચરિતા તબ્બહુલા તગ્ગરુકા, તન્નિન્ના તપ્પોણા તપ્પબ્ભારા તદધિમુત્તા તદધિપતેય્યા, તેપિ કામપસુતા. યેપિ તણ્હાવસેન રૂપે પરિભુઞ્જન્તિ... સદ્દે... ગન્ધે... રસે... ફોટ્ઠબ્બે પરિભુઞ્જન્તિ તચ્ચરિતા તબ્બહુલા તગ્ગરુકા, તન્નિન્ના તપ્પોણા તપ્પબ્ભારા તદધિમુત્તા તદધિપતેય્યા, તેપિ કામપસુતા.

પમૂળ્હાતિ યેભુય્યેન દેવમનુસ્સા પઞ્ચસુ કામગુણેસુ મુય્હન્તિ સમ્મુય્હન્તિ સમ્પમુય્હન્તિ મૂળ્હા સમ્મૂળ્હા સમ્પમૂળ્હા અવિજ્જાય અન્ધીકતા આવુતા નિવુતા ઓવુતા પિહિતા પટિચ્છન્ના પટિકુજ્જિતાતિ – કામેસુ ગિદ્ધા પસુતા પમૂળ્હા.

અવદાનિયા તે વિસમે નિવિટ્ઠાતિ. **અવદાનિયા**તિ અવગચ્છન્તીતિપિ અવદાનિયા, મચ્છરિનોપિ વુચ્ચન્તિ અવદાનિયા, બુદ્ધાનં સાવકાનં વચનં બ્યપ્પથં દેસનં અનુસિટ્ઠિં નાદિયન્તીતિ – અવદાનિયા. કથં અવગચ્છન્તીતિ અવદાનિયા? નિરયં ગચ્છન્તિ, તિરચ્છાનયોનિં ગચ્છન્તિ, પેત્તિવિસયં ગચ્છન્તીતિ, એવં આગચ્છન્તીતિ – અવદાનિયા. કથં મચ્છરિનો વુચ્ચન્તિ અવદાનિયા? પઞ્ચ મચ્છરિયાનિ – આવાસમચ્છરિયં, કુલમચ્છરિયં, લાભમચ્છરિયં, વણ્ણમચ્છરિયં, ધમ્મમચ્છરિયં. યં એવરૂપં મચ્છરિયં મચ્છરાયના મચ્છરાયિતત્તં વેવિચ્છં કદરિયં કટુકઞ્ચુકતા અગ્ગહિતત્તં ચિત્તસ્સ, ઇદં વુચ્ચતિ મચ્છરિયં. અપિ ચ, ખન્ધમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં, ધાતુમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં, આયતનમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં ગાહો. ઇદં વુચ્ચતિ મચ્છરિયં. ઇમિના મચ્છરિયેન અવદઞ્ઞુતાય સમન્નાગતા જના પમત્તા. એવં મચ્છરિનો વુચ્ચન્તિ અવદાનિયા. કથં બુદ્ધાનં સાવકાનં વચનં બ્યપ્પથં દેસનં અનુસિટ્ઠિં નાદિયન્તીતિ – અવદાનિયા? બુદ્ધાનં સાવકાનં વચનં બ્યપ્પથં દેસનં અનુસિટ્ઠિં ન આદિયન્તિ ન સુસ્સુસન્તિ, ન સોતં ઓદહન્તિ, ન અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠપેન્તિ, અનસ્સવા અવચનકરા પટિલોમવુત્તિનો, અઞ્ઞેનેવ મુખં કરોન્તિ. એવં બુદ્ધાનં સાવકાનં [બુદ્ધાનં બુદ્ધસાવકાનં (સી॰ સ્યા॰)] વચનં બ્યપ્પથં દેસનં અનુસિટ્ઠિં નાદિયન્તીતિ અવદાનિયાતિ – અવદાનિયા.

તે વિસમે નિવિટ્ઠાતિ વિસમે કાયકમ્મે નિવિટ્ઠા, વિસમે વચીકમ્મે નિવિટ્ઠા, વિસમે મનોકમ્મે નિવિટ્ઠા, વિસમે પાણાતિપાતે નિવિટ્ઠા, વિસમે અદિન્નાદાને નિવિટ્ઠા, વિસમે કામેસુમિચ્છાચારે નિવિટ્ઠા, વિસમે મુસાવાદે નિવિટ્ઠા, વિસમાય પિસુણાય વાચાય નિવિટ્ઠા , વિસમાય ફરુસાય વાચાય... વિસમે સમ્ફપ્પલાપે... વિસમાય અભિજ્ઝાય નિવિટ્ઠા, વિસમે બ્યાપાદે... વિસમાય મિચ્છાદિટ્ઠિયા નિવિટ્ઠા, વિસમેસુ સઙ્ખારેસુ નિવિટ્ઠા, વિસમેસુ પઞ્ચસુ

કામગુણેસુ નિવિટ્ઠા, વિસમેસુ પઞ્ચસુ નીવરણેસુ નિવિટ્ઠા વિનિવિટ્ઠા પતિટ્ઠિતા અલ્લીના ઉપગતા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તા લગ્ગા લગ્ગિતા પલિબુદ્ધાતિ – અવદાનિયા તે વિસમે નિવિટ્ઠા.

દુક્ખૂપનીતા પરિદેવયન્તીતિ. **દુક્ખૂપનીતા**તિ દુક્ખપ્પત્તા દુક્ખસમ્પત્તા દુક્ખૂપગતા, મારપ્પત્તા મારસમ્પત્તા મારૂપગતા, મરણપ્પત્તા મરણસમ્પત્તા મરણૂપગતા. **પરિદેવયન્તી**તિ લપન્તિ લાલપન્તિ [સલ્લપન્તિ (સી॰)], સોચન્તિ કિલમન્તિ પરિદેવન્તિ ઉરત્તાળિં કન્દન્તિ સમ્મોહં આપજ્જન્તીતિ – દુક્ખૂપનીતા પરિદેવયન્તિ.

કિંસૂ ભવિસ્સામ ઇતો ચુતાસેતિ ઇતો ચુતા કિં ભવિસ્સામ? નેરયિકા ભવિસ્સામ, તિરચ્છાનયોનિકા ભવિસ્સામ, પેત્તિવિસયિકા ભવિસ્સામ, મનુસ્સા ભવિસ્સામ, દેવા ભવિસ્સામ, રૂપી ભવિસ્સામ, અરૂપી ભવિસ્સામ, સઞ્ઞી ભવિસ્સામ, અસઞ્ઞી ભવિસ્સામ, નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞી ભવિસ્સામ, ''ભવિસ્સામ નુ ખો મયં અનાગતમદ્ધાનં, નનુ ખો ભવિસ્સામ અનાગતમદ્ધાનં, કિં નુ ખો ભવિસ્સામ અનાગતમદ્ધાનં, કથં નુ ખો ભવિસ્સામ અનાગતમદ્ધાનં, કિં હુત્વા કિં ભવિસ્સામ નુ ખો મયં અનાગતમદ્ધાન''ન્તિ સંસયપક્ખન્દા વિમતિપક્ખન્દા દ્વેળ્હકજાતા લપન્તિ લાલપન્તિ, સોચન્તિ કિલમન્તિ પરિદેવન્તિ ઉરત્તાળિં કન્દન્તિ સમ્મોહં આપજ્જન્તીતિ – કિંસૂ ભવિસ્સામ ઇતો ચુતાસે.

તેનાહ ભગવા –

> ''કામેસુ ગિદ્ધા પસુતા પમૂળ્હા, અવદાનિયા તે વિસમે નિવિટ્ઠા;
> દુક્ખૂપનીતા પરિદેવયન્તિ, કિંસૂ ભવિસ્સામ ઇતો ચુતાસે''તિ.

૧૦. તસ્મા હિ સિક્ખેથ ઇધેવ જન્તુ, યં કિઞ્ચિ જઞ્ઞા વિસમન્તિ લોકે;
ન તસ્સ હેતૂ વિસમં ચરેય્ય, અપ્પઞ્હિદં જીવિતમાહુ ધીરા.

તસ્મા હિ સિક્ખેથ ઇધેવ જન્તૂતિ. **તસ્મા**તિ તંકારણા તંહેતુ તપ્પચ્ચયા તન્નિદાના, એતમાદીનવં સમ્પસ્સમાનો કામેસૂતિ – તસ્મા. **સિક્ખેથા**તિ તિસ્સો સિક્ખા – અધિસીલસિક્ખા, અધિચિત્તસિક્ખા, અધિપઞ્ઞાસિક્ખા.

કતમા અધિસીલસિક્ખા? ઇધ ભિક્ખુ સીલવા હોતિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ આચારગોચરસમ્પન્નો, અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસુ. ખુદ્દકો સીલક્ખન્ધો, મહન્તો સીલક્ખન્ધો, સીલં પતિટ્ઠા આદિ ચરણં સંયમો સંવરો મોક્ખં પામોક્ખં કુસલાનં ધમ્માનં સમાપત્તિયા – અયં અધિસીલસિક્ખા.

કતમા અધિચિત્તસિક્ખા? ઇધ ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચારં વિવેકજં પીતિસુખં પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અજ્ઝત્તં સમ્પસાદનં ચેતસો એકોદિભાવં અવિતક્કં અવિચારં સમાધિજં પીતિસુખં દુતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. પીતિયા ચ વિરાગા ઉપેક્ખકો ચ વિહરતિ સતો ચ સમ્પજાનો સુખઞ્ચ કાયેન પટિસંવેદેતિ, યં તં અરિયા આચિક્ખન્તિ – 'ઉપેક્ખકો સતિમા સુખવિહારી'તિ તતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સુખસ્સ ચ પહાના દુક્ખસ્સ ચ પહાના પુબ્બેવ સોમનસ્સદોમનસ્સાનં અત્થઙ્ગમા અદુક્ખમસુખં ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિં ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – અયં અધિચિત્તસિક્ખા.

કતમા અધિપઞ્ઞાસિક્ખા? ઇધ ભિક્ખુ પઞ્ઞવા હોતિ ઉદયત્થગામિનિયા પઞ્ઞાય સમન્નાગતો, અરિયાય નિબ્બેધિકાય સમ્માદુક્ખક્ખયગામિનિયા . સો ''ઇદં દુક્ખ''ન્તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ''અયં દુક્ખસમુદયો''તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ''અયં દુક્ખનિરોધો''તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ''અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા''તિ યથાભૂતં પજાનાતિ. ''ઇમે આસવા''તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ''અયં આસવસમુદયો''તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ''અયં આસવનિરોધો''તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ''અયં આસવનિરોધગામિની પટિપદા''તિ યથાભૂતં પજાનાતિ – અયં અધિપઞ્ઞાસિક્ખા.

ઇમા તિસ્સો સિક્ખાયો આવજ્જન્તો સિક્ખેય્ય, જાનન્તો સિક્ખેય્ય, પસ્સન્તો સિક્ખેય્ય , પચ્ચવેક્ખન્તો સિક્ખેય્ય, ચિત્તં અધિટ્ઠહન્તો સિક્ખેય્ય, સદ્ધાય અધિમુચ્ચન્તો સિક્ખેય્ય, વીરિયં પગ્ગણ્હન્તો સિક્ખેય્ય, સતિં ઉપટ્ઠપેન્તો સિક્ખેય્ય, ચિત્તં સમાદહન્તો સિક્ખેય્ય, પઞ્ઞાય પજાનન્તો સિક્ખેય્ય, અભિઞ્ઞેય્યં અભિજાનન્તો સિક્ખેય્ય, પરિઞ્ઞેય્યં પરિજાનન્તો સિક્ખેય્ય, પહાતબ્બં પજહન્તો સિક્ખેય્ય, ભાવેતબ્બં ભાવેન્તો સિક્ખેય્ય , સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકરોન્તો સિક્ખેય્ય આચરેય્ય સમાચરેય્ય સમાદાય વત્તેય્ય.

ઇધાતિ ઇમિસ્સા દિટ્ઠિયા ઇમિસ્સા ખન્તિયા ઇમિસ્સા રુચિયા ઇમસ્મિં આદાયે ઇમસ્મિં ધમ્મે ઇમસ્મિં વિનયે ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે ઇમસ્મિં પાવચને ઇમસ્મિં બ્રહ્મચરિયે ઇમસ્મિં સત્થુસાસને ઇમસ્મિં અત્તભાવે ઇમસ્મિં મનુસ્સલોકે – તેન વુચ્ચતિ ઇધાતિ. **જન્તૂ**તિ સત્તો નરો…પે॰… મનુજોતિ – તસ્મા હિ સિક્ખેથ ઇધેવ જન્તુ.

યં કિઞ્ચિ જઞ્ઞા વિસમન્તિ લોકેતિ. **યં કિઞ્ચી**તિ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં અસેસં નિસ્સેસં પરિયાદિયનવચનમેતં [પરિદાયવચનમેતં (સ્યા॰)] – યં કિઞ્ચીતિ. **વિસમન્તિ જઞ્ઞા**તિ વિસમં કાયકમ્મં વિસમન્તિ જાનેય્ય, વિસમં વચીકમ્મં વિસમન્તિ જાનેય્ય, વિસમં મનોકમ્મં વિસમન્તિ જાનેય્ય, વિસમં પાણાતિપાતં વિસમોતિ જાનેય્ય, વિસમં અદિન્નાદાનં વિસમન્તિ જાનેય્ય, વિસમં કામેસુમિચ્છાચારં વિસમોતિ જાનેય્ય, વિસમં મુસાવાદં વિસમોતિ જાનેય્ય, વિસમં પિસુણં વાચં વિસમાતિ જાનેય્ય, વિસમં ફરુસં વાચં વિસમાતિ જાનેય્ય, વિસમં સમ્ફપ્પલાપં વિસમોતિ જાનેય્ય, વિસમં અભિજ્ઝં વિસમાતિ જાનેય્ય, વિસમં બ્યાપાદં વિસમોતિ જાનેય્ય, વિસમં મિચ્છાદિટ્ઠિં વિસમાતિ જાનેય્ય, વિસમે સઙ્ખારે વિસમાતિ જાનેય્ય, વિસમે પઞ્ચ કામગુણે વિસમાતિ જાનેય્ય, વિસમે પઞ્ચ નીવરણે વિસમાતિ જાનેય્ય આજાનેય્ય વિજાનેય્ય પટિવિજાનેય્ય પટિવિજ્ઝેય્ય. **લોકે**તિ અપાયલોકે…પે॰… આયતનલોકેતિ – યં કિઞ્ચિ જઞ્ઞા વિસમન્તિ લોકે.

ન તસ્સ હેતૂ વિસમં ચરેય્યાતિ. વિસમસ્સ કાયકમ્મસ્સ હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમસ્સ વચીકમ્મસ્સ હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમસ્સ મનોકમ્મસ્સ હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમસ્સ પાણાતિપાતસ્સ હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમસ્સ અદિન્નાદાનસ્સ હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમસ્સ કામેસુમિચ્છાચારસ્સ હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમસ્સ મુસાવાદસ્સ હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમાય પિસુણાય વાચાય હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમાય ફરુસાય વાચાય હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમસ્સ સમ્ફપ્પલાપસ્સ હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમાય અભિજ્ઝાય હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમસ્સ બ્યાપાદસ્સ હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમાય મિચ્છાદિટ્ઠિયા હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમાનં સઙ્ખારાનં હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમાનં પઞ્ચન્નં કામગુણાનં હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમાનં પઞ્ચન્નં નીવરણાનં હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમાય ચેતનાય હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમાય પત્થનાય હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય, વિસમાય પણિધિયા હેતુ વિસમં ન ચરેય્ય ન આચરેય્ય ન સમાચરેય્ય ન સમાદાય વત્તેય્યાતિ – ન તસ્સ હેતૂ વિસમં ચરેય્ય.

અપ્પઞ્હિદં જીવિતમાહુ ધીરાતિ. જીવિતન્તિ આયુ ઠિતિ યપના યાપના ઇરિયના વત્તના પાલના જીવિતં જીવિતિન્દ્રિયં. અપિ ચ, દ્વીહિ કારણેહિ અપ્પકં જીવિતં – ઠિતિપરિત્તતાય વા અપ્પકં જીવિતં, સરસપરિત્તતાય વા અપ્પકં જીવિતં. કથં ઠિતિપરિત્તતાય અપ્પકં જીવિતં? અતીતે ચિત્તક્ખણે જીવિત્થ, ન જીવતિ ન જીવિસ્સતિ; અનાગતે ચિત્તક્ખણે જીવિસ્સતિ, ન જીવતિ ન જીવિત્થ; પચ્ચુપ્પન્ને ચિત્તક્ખણે જીવતિ, ન જીવિત્થ ન જીવિસ્સતિ.

''જીવિતં અત્તભાવો ચ, સુખદુક્ખા ચ કેવલા;
એકચિત્તસમાયુત્તા, લહુસો વત્તતે ખણો.

''ચુલ્લાસીતિસહસ્સાનિ , કપ્પા તિટ્ઠન્તિ યે મરૂ;
નત્વેવ તેપિ જીવન્તિ, દ્વીહિ ચિત્તેહિ સંયુતા.

''યે નિરુદ્ધા મરન્તસ્સ, તિટ્ઠમાનસ્સ વા ઇધ;
સબ્બેપિ સદિસા ખન્ધા, ગતા અપ્પટિસન્ધિકા.

''અનન્તરા ચ યે ભગ્ગા [ભઙ્ગા (સી॰ સ્યા॰)], યે ચ ભગ્ગા અનાગતા;
તદન્તરે નિરુદ્ધાનં, વેસમં નત્થિ લક્ખણે.

''અનિબ્બત્તેન ન જાતો, પચ્ચુપ્પન્નેન જીવતિ;
ચિત્તભગ્ગા મતો લોકો, પઞ્ઞત્તિ પરમત્થિયા.

''યથા નિન્ના પવત્તન્તિ, છન્દેન પરિણામિતા;
અચ્છિન્નધારા વત્તન્તિ, સળાયતનપચ્ચયા.

''અનિધાનગતા ભગ્ગા, પુઞ્જો નત્થિ અનાગતે;
નિબ્બત્તા યે ચ [નિબ્બત્તાયેવ (સબ્બત્થ)] તિટ્ઠન્તિ, આરગ્ગે સાસપૂપમા.

''નિબ્બત્તાનઞ્ચ ધમ્માનં, ભઙ્ગો નેસં પુરક્ખતો;
પલોકધમ્મા તિટ્ઠન્તિ, પુરાણેહિ અમિસ્સિતા.

''અદસ્સનતો આયન્તિ, ભઙ્ગા ગચ્છન્તિ દસ્સનં;
વિજ્જુપ્પાદોવ આકાસે, ઉપ્પજ્જન્તિ વયન્તિ ચા''તિ.

એવં ઠિતિપરિત્તતાય અપ્પકં જીવિતં.

કથં સરસપરિત્તતાય અપ્પકં જીવિતં? અસ્સાસૂપનિબન્ધં જીવિતં, પસ્સાસૂપનિબન્ધં જીવિતં, અસ્સાસપસ્સાસૂપનિબન્ધં જીવિતં, મહાભૂતૂપનિબન્ધં જીવિતં, કબળીકારાહારૂપનિબન્ધં જીવિતં, ઉસ્મૂપનિબન્ધં જીવિતં, વિઞ્ઞાણૂપનિબન્ધં જીવિતં. મૂલમ્પિ ઇમેસં દુબ્બલં, પુબ્બહેતૂપિ ઇમેસં દુબ્બલા. યે પચ્ચયા તેપિ દુબ્બલા, યેપિ પભાવિકા તેપિ દુબ્બલા. સહભૂમિ ઇમેસં દુબ્બલા, સમ્પયોગાપિ ઇમેસં દુબ્બલા, સહજાપિ ઇમેસં દુબ્બલા, યાપિ પયોજિકા સાપિ દુબ્બલા, અઞ્ઞમઞ્ઞં ઇમે નિચ્ચદુબ્બલા, અઞ્ઞમઞ્ઞં અનવટ્ઠિતા ઇમે.

અઞ્ઞમઞ્ઞં પરિપાતયન્તિ ઇમે, અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ હિ નત્થિ તાયિતા, ન ચાપિ ઠપેન્તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ઇમે. યોપિ નિબ્બત્તકો સો ન વિજ્જતિ.

> ‘‘ન ચ કેનચિ કોચિ હાયતિ, ગન્ધબ્બા ચ ઇમે હિ સબ્બસો;
> પુરિમેહિ પભાવિકા ઇમે, યેપિ પભાવિકા તે પુરે મતા;
> પુરિમાપિ ચ પચ્છિમાપિ ચ, અઞ્ઞમઞ્ઞં ન કદાચિ મદ્દસંસૂ’’તિ.

એવં સરસપરિત્તતાય અપ્પકં જીવિતં.

અપિ ચ ચાતુમહારાજિકાનં દેવાનં જીવિતં ઉપાદાય મનુસ્સાનં અપ્પકં જીવિતં પરિત્તકં જીવિતં થોકં [થોકકં (ક॰)] જીવિતં ખણિકં જીવિતં લહુકં જીવિતં ઇત્તરં જીવિતં અનદ્ધનીયં જીવિતં નચિરટ્ઠિતિકં જીવિતં. તાવતિંસાનં દેવાનં…પે॰… યામાનં દેવાનં… તુસિતાનં દેવાનં… નિમ્માનરતીનં દેવાનં… પરનિમ્મિતવસવત્તીનં દેવાનં… બ્રહ્મકાયિકાનં દેવાનં જીવિતં ઉપાદાય મનુસ્સાનં અપ્પકં જીવિતં પરિત્તકં જીવિતં થોકં જીવિતં ખણિકં જીવિતં લહુકં જીવિતં ઇત્તરં જીવિતં અનદ્ધનીયં જીવિતં નચિરટ્ઠિતિકં જીવિતં.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

‘‘અપ્પમિદં , ભિક્ખવે, મનુસ્સાનં આયુ. ગમનિયો સમ્પરાયો મન્તાય બોદ્ધબ્બં, કત્તબ્બં કુસલં, ચરિતબ્બં બ્રહ્મચરિયં, નત્થિ જાતસ્સ અમરણં. યો, ભિક્ખવે, ચિરં જીવતિ સો વસ્સસતં અપ્પં વા ભિય્યો’’.

> ‘‘અપ્પમાયુ મનુસ્સાનં, હીળેય્ય નં સુપોરિસો;
> ચરેય્યાદિત્તસીસોવ નત્થિ મચ્ચુસ્સનાગમો.

> ‘‘અચ્ચયન્તિ અહોરત્તા, જીવિતં ઉપરુજ્ઝતિ;
> આયુ ખિય્યતિ મચ્ચાનં, કુન્નદીનંવ ઓદક’’ન્તિ.

અપ્પઞ્હિદં જીવિતમાહુ ધીરાતિ. ધીરાતિ ધીરા, ધિતિમાતિ ધીરા, ધિતિસમ્પન્નાતિ ધીરા, ધીકતપાપાતિ ધીરા. ધી વુચ્ચતિ પઞ્ઞા. યા પઞ્ઞા પજાનના વિચયો પવિચયો ધમ્મવિચયો સલ્લક્ખણા ઉપલક્ખણા પચ્ચુપલક્ખણા પણ્ડિચ્ચં કોસલ્લં નેપુઞ્ઞં વેભબ્યા ચિન્તા ઉપપરિક્ખા ભૂરિ મેધા પરિણાયિકા વિપસ્સના સમ્પજઞ્ઞં પતોદો પઞ્ઞા પઞ્ઞિન્દ્રિયં પઞ્ઞાબલં પઞ્ઞાસત્થં પઞ્ઞાપાસાદો પઞ્ઞાઆલોકો પઞ્ઞાઓભાસો પઞ્ઞાપજ્જોતો પઞ્ઞારતનં અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ, તાય પઞ્ઞાય સમન્નાગતત્તા ધીરા. અપિ ચ ખન્ધધીરા ધાતુધીરા આયતનધીરા, પટિચ્ચસમુપ્પાદધીરા સતિપટ્ઠાનધીરા સમ્મપ્પધાનધીરા ઇદ્ધિપાદધીરા, ઇન્દ્રિયધીરા બલધીરા બોજ્ઝઙ્ગધીરા મગ્ગધીરા ફલધીરા નિબ્બાનધીરા. તે ધીરા એવમાહંસુ – ‘‘મનુસ્સાનં અપ્પકં જીવિતં, પરિત્તકં જીવિતં , થોકં જીવિતં, ખણિકં જીવિતં, લહુકં જીવિતં, ઇત્તરં જીવિતં, અનદ્ધનીયં જીવિતં, નચિરટ્ઠિતિકં જીવિત’’ન્તિ. એવમાહંસુ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – અપ્પઞ્હિદં જીવિતમાહુ ધીરા.

તેનાહ ભગવા –

“તસ્મા હિ સિક્ખેથ ઇધેવ જન્તુ, યં કિઞ્ચિ જઞ્ઞા વિસમન્તિ લોકે;
ન તસ્સ હેતૂ વિસમં ચરેય્ય, અપ્પઞ્હિદં જીવિતમાહુ ધીરા”તિ.

૧૧. પસ્સામિ લોકે પરિફન્દમાનં, પજં ઇમં તણ્હગતં ભવેસુ;
હીના નરા મચ્ચુમુખે લપન્તિ, અવીતતણ્હાસે ભવાભવેસુ.

પસ્સામિ લોકે પરિફન્દમાનન્તિ. **પસ્સામી**તિ મંસચક્ખુનાપિ પસ્સામિ, દિબ્બચક્ખુનાપિ પસ્સામિ, પઞ્ઞાચક્ખુનાપિ પસ્સામિ, બુદ્ધચક્ખુનાપિ પસ્સામિ, સમન્તચક્ખુનાપિ પસ્સામિ દક્ખામિ ઓલોકેમિ નિજ્ઝાયામિ ઉપપરિક્ખામિ. **લોકે**તિ અપાયલોકે મનુસ્સલોકે દેવલોકે ખન્ધલોકે ધાતુલોકે આયતનલોકે.

પરિફન્દમાનન્તિ તણ્હાફન્દનાય ફન્દમાનં, દિટ્ઠિફન્દનાય ફન્દમાનં, કિલેસફન્દનાય ફન્દમાનં, પયોગફન્દનાય ફન્દમાનં, વિપાકફન્દનાય ફન્દમાનં, દુચ્ચરિતફન્દનાય ફન્દમાનં, રત્તં રાગેન ફન્દમાનં, દુટ્ઠં દોસેન ફન્દમાનં, મૂળ્હં મોહેન ફન્દમાનં, વિનિબદ્ધં માનેન ફન્દમાનં, પરામટ્ઠં દિટ્ઠિયા ફન્દમાનં, વિક્ખેપગતં ઉદ્ધચ્ચેન ફન્દમાનં, અનિટ્ઠઙ્ગતં વિચિકિચ્છાય ફન્દમાનં, થામગતં અનુસયેહિ ફન્દમાનં, લાભેન ફન્દમાનં, અલાભેન ફન્દમાનં, યસેન ફન્દમાનં, અયસેન ફન્દમાનં, પસંસાય ફન્દમાનં, નિન્દાય ફન્દમાનં, સુખેન ફન્દમાનં, દુક્ખેન ફન્દમાનં, જાતિયા ફન્દમાનં, જરાય ફન્દમાનં, બ્યાધિના ફન્દમાનં, મરણેન ફન્દમાનં, સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસેહિ ફન્દમાનં, નેરયિકેન દુક્ખેન ફન્દમાનં, તિરચ્છાનયોનિકેન દુક્ખેન ફન્દમાનં, પેત્તિવિસયિકેન દુક્ખેન ફન્દમાનં, માનુસિકેન દુક્ખેન ફન્દમાનં, ગબ્ભોક્કન્તિમૂલકેન દુક્ખેન ફન્દમાનં, ગબ્ભે ઠિતિમૂલકેન દુક્ખેન ફન્દમાનં, ગબ્ભા વુટ્ઠાનમૂલકેન દુક્ખેન ફન્દમાનં, જાતસ્સૂપનિબન્ધકેન દુક્ખેન ફન્દમાનં, જાતસ્સ પરાધેય્યકેન દુક્ખેન ફન્દમાનં, અત્તૂપક્કમેન દુક્ખેન ફન્દમાનં, પરૂપક્કમેન દુક્ખેન ફન્દમાનં, દુક્ખદુક્ખેન ફન્દમાનં, સઙ્ખારદુક્ખેન ફન્દમાનં, વિપરિણામદુક્ખેન ફન્દમાનં, ચક્ખુરોગેન દુક્ખેન ફન્દમાનં, સોતરોગેન દુક્ખેન ફન્દમાનં, ઘાનરોગેન દુક્ખેન...પે॰... જિવ્હારોગેન... કાયરોગેન... સીસરોગેન... કણ્ણરોગેન... મુખરોગેન... દન્તરોગેન... કાસેન... સાસેન... પિનાસેન... દાહેન... જરેન... કુચ્છિરોગેન... મુચ્છાય... પક્ખન્દિકાય... સૂલાય ... વિસુચિકાય... કુટ્ઠેન... ગણ્ડેન... કિલાસેન... સોસેન... અપમારેન... દદ્દુયા... કણ્ડુયા... કચ્છુયા... રખસાય... વિતચ્છિકાય... લોહિતેન... પિત્તેન... મધુમેહેન... અંસાય... પિળકાય... ભગન્દલેન [ભગન્દલાય (સ્યા॰)] ... પિત્તસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... સેમ્હસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... વાતસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... સન્નિપાતિકેન આબાધેન... ઉતુપરિણામજેન આબાધેન... વિસમપરિહારજેન આબાધેન... ઓપક્કમિકેન આબાધેન ... કમ્મવિપાકજેન આબાધેન... સીતેન... ઉણ્હેન... જિઘચ્છાય... પિપાસાય ... ઉચ્ચારેન... પસ્સાવેન... ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સેન દુક્ખેન... માતુમરણેન દુક્ખેન... પિતુમરણેન દુક્ખેન... ભાતુમરણેન દુક્ખેન... ભગિનિમરણેન દુક્ખેન... પુત્તમરણેન દુક્ખેન... ધીતુમરણેન દુક્ખેન... ઞાતિબ્યસનેન... ભોગબ્યસનેન... રોગબ્યસનેન... સીલબ્યસનેન... દિટ્ઠિબ્યસનેન દુક્ખેન ફન્દમાનં સમ્ફન્દમાનં વિપ્ફન્દમાનં વેધમાનં પવેધમાનં સમ્પવેધમાનં પસ્સામિ દક્ખામિ ઓલોકેમિ નિજ્ઝાયામિ ઉપપરિક્ખામીતિ – પસ્સામિ લોકે પરિફન્દમાનં.

પજં ઇમં તણ્હગતં ભવેસૂતિ. **પજા**તિ સત્તાધિવચનં. **તણ્હા**તિ રૂપતણ્હા, સદ્દતણ્હા, ગન્ધતણ્હા, રસતણ્હા, ફોટ્ઠબ્બતણ્હા, ધમ્મતણ્હા. **તણ્હગત**ન્તિ તણ્હાગતં તણ્હાનુગતં તણ્હાયાનુસટં તણ્હાયાસન્નં તણ્હાય પાતિતં અભિભૂતં પરિયાદિન્નચિત્તં . **ભવેસૂ**તિ કામભવે રૂપભવે અરૂપભવેતિ – પજં ઇમં તણ્હગતં ભવેસુ.

હીના નરા મચ્ચુમુખે લપન્તીતિ. હીના નરાતિ હીના નરા હીનેન કાયકમ્મેન સમન્નાગતાતિ હીના નરા, હીનેન વચીકમ્મેન સમન્નાગતાતિ હીના નરા, હીનેન મનોકમ્મેન સમન્નાગતાતિ હીના નરા, હીનેન પાણાતિપાતેન સમન્નાગતાતિ હીના નરા, હીનેન અદિન્નાદાનેન...પે॰... હીનેન કામેસુમિચ્છાચારેન... હીનેન મુસાવાદેન... હીનાય પિસુણાય વાચાય... હીનાય ફરુસાય વાચાય... હીનેન સમ્ફપ્પલાપેન... હીનાય અભિજ્ઝાય... હીનેન બ્યાપાદેન... હીનાય મિચ્છાદિટ્ઠિયા... હીનેહિ સઙ્ખારેહિ... હીનેહિ પઞ્ચહિ કામગુણેહિ નીવરણેહિ... હીનાય ચેતનાય... હીનાય પત્થનાય... હીનાય પણિધિયા સમન્નાગતાતિ હીના નરા હીના નિહીના ઓહીના ઓમકા લામકા છતુક્કા પરિત્તાતિ – હીના નરા. **મચ્ચુમુખે લપન્તીતિ. મચ્ચુમુખે**તિ મારમુખે મરણમુખે, મચ્ચુપ્પત્તા મચ્ચુસમ્પત્તા મચ્ચૂપાગતા, મારપ્પત્તા મારસમ્પત્તા મારૂપાગતા, મરણપ્પત્તા મરણસમ્પત્તા મરણૂપાગતા લપન્તિ લાલપન્તિ સોચન્તિ કિલમન્તિ પરિદેવન્તિ ઉરત્તાળિં કન્દન્તિ સમ્મોહં આપજ્જન્તીતિ – હીના નરા મચ્ચુમુખે લપન્તિ.

અવીતતણ્હાસે ભવાભવેસૂતિ. **તણ્હા**તિ રૂપતણ્હા...પે॰... ધમ્મતણ્હા. **ભવાભવેસૂ**તિ ભવાભવે કમ્મભવે પુનબ્ભવે કામભવે , કમ્મભવે કામભવે પુનબ્ભવે રૂપભવે, કમ્મભવે રૂપભવે પુનબ્ભવે અરૂપભવે, કમ્મભવે અરૂપભવે પુનબ્ભવે પુનપ્પુનબ્ભવે, પુનપ્પુનગતિયા પુનપ્પુનઉપપત્તિયા પુનપ્પુનપટિસન્ધિયા પુનપ્પુનઅત્તભાવાભિનિબ્બત્તિયા, અવીતતણ્હા અવિગતતણ્હા અચત્તતણ્હા અવન્તતણ્હા. અમુત્તતણ્હા અપ્પહીનતણ્હા અપ્પટિનિસ્સટ્ઠતણ્હાતિ – અવીતતણ્હાસે ભવાભવેસુ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘પસ્સામિ લોકે પરિફન્દમાનં, પજં ઇમં તણ્હગતં ભવેસુ;
> હીના નરા મચ્ચુમુખે લપન્તિ, અવીતતણ્હાસે ભવાભવેસૂ’’તિ.

૧૨. મમાયિતે પસ્સથ ફન્દમાને, મચ્છેવ [મચ્છોવ (સી॰)] **અપ્પોદકે ખીણસોતે;**
એતમ્પિ દિસ્વા અમમો ચરેય્ય, ભવેસુ આસત્તિમકુબ્બમાનો.

મમાયિતે પસ્સથ ફન્દમાનેતિ. **મમત્તા**તિ દ્વે મમત્તા – તણ્હામમત્તઞ્ચ દિટ્ઠિમમત્તઞ્ચ. કતમં તણ્હામમત્તં? યાવતા તણ્હાસઙ્ખાતેન સીમકતં મરિયાદિકતં ઓધિકતં પરિયન્તકતં પરિગ્ગહિતં મમાયિતં. ઇદં મમં, એતં મમં, એત્તકં મમં, એત્તાવતા મમં, મમ રૂપા સદ્દા ગન્ધા રસા ફોટ્ઠબ્બા, અત્થરણા પાવુરણા દાસિદાસા અજેળકા કુક્કુટસૂકરા હત્થિગવાસ્સવળવા ખેત્તં વત્થુ હિરઞ્ઞં સુવણ્ણં ગામનિગમરાજધાનિયો રટ્ઠઞ્ચ જનપદો ચ કોસો ચ કોટ્ઠાગારઞ્ચ, કેવલમ્પિ મહાપથવિં તણ્હાવસેન મમાયતિ. યાવતા અટ્ઠસતં તણ્હાવિચરિતં, ઇદં તણ્હામમત્તં.

કતમં દિટ્ઠિમમત્તં? વીસતિવત્થુકા સક્કાયદિટ્ઠિ, દસવત્થુકા મિચ્છાદિટ્ઠિ, દસવત્થુકા અન્તગ્ગાહિકા દિટ્ઠિ; યા એવરૂપા દિટ્ઠિ દિટ્ઠિગતં દિટ્ઠિગહનં દિટ્ઠિકન્તારો દિટ્ઠિવિસૂકાયિકં દિટ્ઠિવિપ્ફન્દિતં દિટ્ઠિસઞ્ઞોજનં ગાહો પટિગ્ગાહો અભિનિવેસો પરામાસો કુમ્મગ્ગો મિચ્છાપથો મિચ્છત્તં તિત્થાયતનં વિપરિયેસગ્ગાહો વિપરીતગ્ગાહો વિપલ્લાસગ્ગાહો મિચ્છાગાહો ‘‘અયાથાવકસ્મિં યાથાવક’’ન્તિ ગાહો. યાવતા દ્વાસટ્ઠિદિટ્ઠિગતાનિ, ઇદં દિટ્ઠિમમત્તં. **મમાયિતે પસ્સથ ફન્દમાને**તિ મમાયિતં વત્થું અચ્છેદસંકિનોપિ ફન્દન્તિ, અચ્છિન્દન્તેપિ ફન્દન્તિ, અચ્છિન્નેપિ ફન્દન્તિ, મમાયિતં વત્થું વિપરિણામસંકિનોપિ ફન્દન્તિ, વિપરિણામન્તેપિ ફન્દન્તિ, વિપરિણતેપિ ફન્દન્તિ પફન્દન્તિ સમ્ફન્દન્તિ વિપ્ફન્દન્તિ વેધન્તિ [વેધેન્તિ (સ્યા॰)] પવેધન્તિ સમ્પવેધન્તિ. એવં ફન્દમાને પફન્દમાને

સમ્ફન્દમાને વિપ્ફન્દમાને વેધમાને પવેધમાને સમ્પવેધમાને પસ્સથ દક્ખથ ઓલોકેથ નિજ્ઝાયથ ઉપપરિક્ખથાતિ – મમાયિતે પસ્સથ ફન્દમાને.

મચ્છેવ અપ્પોદકે ખીણસોતેતિ. યથા મચ્છા અપ્પોદકે પરિત્તોદકે ઉદકપરિયાદાને કાકેહિ વા કુલલેહિ વા બલાકાહિ વા પરિપાતિયમાના ઉક્ખિપિયમાના ખજ્જમાના ફન્દન્તિ પફન્દન્તિ સમ્ફન્દન્તિ વિપ્ફન્દન્તિ વેધન્તિ પવેધન્તિ સમ્પવેધન્તિ; એવમેવ પજા મમાયિતં વત્થું અચ્છેદસંકિનોપિ ફન્દન્તિ, અચ્છિન્દન્તેપિ ફન્દન્તિ, અચ્છિન્નેપિ ફન્દન્તિ, મમાયિતં વત્થું વિપરિણામસંકિનોપિ ફન્દન્તિ, વિપરિણામન્તેપિ ફન્દન્તિ, વિપરિણતેપિ ફન્દન્તિ પફન્દન્તિ સમ્ફન્દન્તિ વિપ્ફન્દન્તિ વેધન્તિ પવેધન્તિ સમ્પવેધન્તીતિ – મચ્છેવ અપ્પોદકે ખીણસોતે.

એતમ્પિ દિસ્વા અમમો ચરેય્યાતિ. એતં આદીનવં દિસ્વા પસ્સિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા [તિરયિત્વા (ક॰)] વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા મમત્તેસૂતિ – એતમ્પિ દિસ્વા. **અમમો ચરેય્યાતિ મમત્તા**તિ દ્વે મમત્તા – તણ્હામમત્તઞ્ચ દિટ્ઠિમમત્તઞ્ચ...પે॰... ઇદં તણ્હામમત્તં...પે॰... ઇદં દિટ્ઠિમમત્તં. તણ્હામમત્તં પહાય દિટ્ઠિમમત્તં પટિનિસ્સજ્જિત્વા ચક્ખું અમમાયન્તો સોતં અમમાયન્તો ઘાનં અમમાયન્તો જિવ્હં અમમાયન્તો કાયં અમમાયન્તો મનં અમમાયન્તો રૂપે... સદ્દે... ગન્ધે... રસે... ફોટ્ઠબ્બે... ધમ્મે... કુલં... ગણં... આવાસં... લાભં... યસં... પસંસં... સુખં... ચીવરં... પિણ્ડપાતં... સેનાસનં... ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં... કામધાતું... રૂપધાતું... અરૂપધાતું... કામભવં... રૂપભવં... અરૂપભવં... સઞ્ઞાભવં... અસઞ્ઞાભવં... નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાભવં... એકવોકારભવં... ચતુવોકારભવં... પઞ્ચવોકારભવં... અતીતં... અનાગતં... પચ્ચુપ્પન્નં... દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે અમમાયન્તો અગણ્હન્તો અપરામસન્તો અનભિનિવિસન્તો ચરેય્ય વિહરેય્ય ઇરિયેય્ય વત્તેય્ય પાલેય્ય યપેય્ય યાપેય્યાતિ – એતમ્પિ દિસ્વા અમમો ચરેય્ય.

ભવેસુ આસત્તિમકુબ્બમાનોતિ. **ભવેસૂ**તિ કામભવે રૂપભવે અરૂપભવે. **આસત્તિ** વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **ભવેસુ આસત્તિમકુબ્બમાનો**તિ. ભવેસુ આસત્તિં અકુબ્બમાનો, છન્દં પેમં રાગં ખન્તિં અકુબ્બમાનો અજનયમાનો અસઞ્જનયમાનો અનિબ્બત્તયમાનો અનભિનિબ્બત્તયમાનોતિ – ભવેસુ આસત્તિમકુબ્બમાનો.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘મમાયિતે પસ્સથ ફન્દમાને, મચ્છેવ અપ્પોદકે ખીણસોતે;
> એતમ્પિ દિસ્વા અમમો ચરેય્ય, ભવેસુ આસત્તિમકુબ્બમાનો’’તિ.

૧૩. ઉભોસુ અન્તેસુ વિનેય્ય છન્દં, ફસ્સં પરિઞ્ઞાય અનાનુગિદ્ધો;
યદત્તગરહી તદકુબ્બમાનો, ન લિમ્પતી [ન લિપ્પતિ (સી॰)] દિટ્ઠસુતેસુ ધીરો.

ઉભોસુ અન્તેસુ વિનેય્ય છન્દન્તિ. અન્તાતિ ફસ્સો એકો અન્તો ફસ્સસમુદયો દુતિયો અન્તો, અતીતો એકો અન્તો અનાગતો દુતિયો અન્તો, સુખા વેદના એકો અન્તો દુક્ખા વેદના દુતિયો અન્તો, નામં એકો અન્તો રૂપં દુતિયો અન્તો, છ અજ્ઝત્તિકાનિ આયતનાનિ એકો અન્તો છ બાહિરાનિ આયતનાનિ દુતિયો અન્તો, સક્કાયો એકો અન્તો સક્કાયસમુદયો દુતિયો અન્તો. **છન્દો**તિ યો કામેસુ કામચ્છન્દો કામરાગો કામનન્દી કામતણ્હા કામસ્નેહો કામપરિળાહો કામમુચ્છા કામજ્ઝોસાનં કામોઘો કામયોગો કામુપાદાનં કામચ્છન્દનીવરણં. **ઉભોસુ**

અન્તેસુ વિનેય્ય છન્દન્તિ ઉભોસુ અન્તેસુ છન્દં વિનેય્ય પટિવિનેય્ય પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્યાતિ – ઉભોસુ અન્તેસુ વિનેય્ય છન્દં.

ફસ્સં પરિઞ્ઞાય અનાનુગિદ્ધોતિ. **ફસ્સોતિ** ચક્ખુસમ્ફસ્સો સોતસમ્ફસ્સો ઘાનસમ્ફસ્સો જિવ્હાસમ્ફસ્સો કાયસમ્ફસ્સો મનોસમ્ફસ્સો, અધિવચનસમ્ફસ્સો, પટિઘસમ્ફસ્સો, સુખવેદનીયો સમ્ફસ્સો દુક્ખવેદનીયો સમ્ફસ્સો અદુક્ખમસુખવેદનીયો સમ્ફસ્સો, કુસલો ફસ્સો અકુસલો ફસ્સો અબ્યાકતો ફસ્સો, કામાવચરો ફસ્સો રૂપાવચરો ફસ્સો અરૂપાવચરો ફસ્સો, સુઞ્ઞતો ફસ્સો અનિમિત્તો ફસ્સો અપ્પણિહિતો ફસ્સો, લોકિયો ફસ્સો લોકુત્તરો ફસ્સો, અતીતો ફસ્સો અનાગતો ફસ્સો પચ્ચુપ્પન્નો ફસ્સો, યો એવરૂપો ફસ્સો ફુસના સમ્ફુસના સમ્ફુસિતત્તં – અયં વુચ્ચતિ ફસ્સો.

ફસ્સં પરિઞ્ઞાયાતિ ફસ્સં તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિજાનિત્વા – ઞાતપરિઞ્ઞાય, તીરણપરિઞ્ઞાય [તિરણપરિઞ્ઞાય (સ્યા॰)], પહાનપરિઞ્ઞાય. કતમા ઞાતપરિઞ્ઞા? ફસ્સં જાનાતિ – અયં ચક્ખુસમ્ફસ્સો, અયં સોતસમ્ફસ્સો, અયં ઘાનસમ્ફસ્સો, અયં જિવ્હાસમ્ફસ્સો, અયં કાયસમ્ફસ્સો, અયં મનોસમ્ફસ્સો, અયં અધિવચનસમ્ફસ્સો, અયં પટિઘસમ્ફસ્સો, અયં સુખવેદનીયો ફસ્સો, અયં દુક્ખવેદનીયો ફસ્સો, અયં અદુક્ખમસુખવેદનીયો ફસ્સો, અયં કુસલો ફસ્સો, અયં અકુસલો ફસ્સો, અયં અબ્યાકતો ફસ્સો, અયં કામાવચરો ફસ્સો, અયં રૂપાવચરો ફસ્સો, અયં અરૂપાવચરો ફસ્સો, અયં સુઞ્ઞતો ફસ્સો, અયં અનિમિત્તો ફસ્સો, અયં અપ્પણિહિતો ફસ્સો, અયં લોકિયો ફસ્સો, અયં લોકુત્તરો ફસ્સો , અયં અતીતો ફસ્સો, અયં અનાગતો ફસ્સો, અયં પચ્ચુપ્પન્નો ફસ્સોતિ જાનાતિ પસ્સતિ – અયં ઞાતપરિઞ્ઞા.

કતમા તીરણપરિઞ્ઞા? એવં ઞાતં કત્વા ફસ્સં તીરેતિ. અનિચ્ચતો દુક્ખતો રોગતો ગણ્ડતો સલ્લતો અઘતો આબાધતો પરતો પલોકતો ઈતિતો ઉપદ્દવતો ભયતો ઉપસગ્ગતો ચલતો પભઙ્ગુતો અધુવતો અતાણતો અલેણતો અસરણતો રિત્તતો તુચ્છતો સુઞ્ઞતો અનત્તતો આદીનવતો વિપરિણામધમ્મતો અસારકતો અઘમૂલતો વધકતો વિભવતો સાસવતો સઙ્ખતતો મારામિસતો જાતિજરાબ્યાધિમરણધમ્મતો સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસધમ્મતો સંકિલેસધમ્મતો સમુદયતો અત્થઙ્ગમતો અસ્સાદતો આદીનવતો નિસ્સરણતો તીરેતિ – અયં તીરણપરિઞ્ઞા.

કતમા પહાનપરિઞ્ઞા? એવં તીરયિત્વા ફસ્સે છન્દરાગં પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તિં કરોતિ અનભાવં ગમેતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ''યો, ભિક્ખવે, ફસ્સેસુ છન્દરાગો તં પજહથ. એવં સો ફસ્સો પહીનો ભવિસ્સતિ ઉચ્છિન્નમૂલો તાલાવત્થુકતો અનભાવં કતો આયતિં અનુપ્પાદધમ્મો''તિ – અયં પહાનપરિઞ્ઞા. **ફસ્સં પરિઞ્ઞાયાતિ**. ફસ્સં ઇમાહિ તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિજાનિત્વા. **અનાનુગિદ્ધોતિ**. **ગેધાએ** વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. યસ્સેસો ગેધો પહીનો સમુચ્છિન્નો વૂપસન્તો પટિપસ્સદ્ધો અભબ્બુપ્પત્તિકો ઞાણગ્ગિના દડ્ઢો, સો વુચ્ચતિ અગિદ્ધો. સો રૂપે અગિદ્ધો સદ્દે અગિદ્ધો ગન્ધે અગિદ્ધો રસે અગિદ્ધો ફોટ્ઠબ્બે અગિદ્ધો કુલે... ગણે... આવાસે... લાભે... યસે... પસંસાય... સુખે... ચીવરે... પિણ્ડપાતે... સેનાસને... ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારે અગિદ્ધો કામધાતુયા... રૂપધાતુયા... અરૂપધાતુયા... કામભવે... રૂપભવે... અરૂપભવે... સઞ્ઞાભવે... અસઞ્ઞાભવે... નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાભવે... એકવોકારભવે... ચતુવોકારભવે... પઞ્ચવોકારભવે... અતીતે... અનાગતે... પચ્ચુપ્પન્ને... દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતબ્બેસુ ધમ્મેસુ અગિદ્ધો અગધિતો અમુચ્છિતો અનજ્ઝાપન્નો વીતગેધો વિગતગેધો ચત્તગેધો વન્તગેધો મુત્તગેધો પહીનગેધો પટિનિસ્સટ્ઠગેધો

વીતરાગો વિગતરાગો ચત્તરાગો વન્તરાગો મુત્તરાગો પહીનરાગો પટિનિસ્સટ્ઠરાગો નિચ્છાતો નિબ્બુતો સીતિભૂતો સુખપટિસંવેદી બ્રહ્મભૂતેન અત્તના વિહરતીતિ – ફસ્સં પરિઞ્ઞાય અનાનુગિદ્ધો.

યદત્તગરહી તદકુબ્બમાનોતિ. **યદન્તિ** યં. **અત્તગરહી**તિ દ્વીહિ કારણેહિ અત્તાનં ગરહતિ – કતત્તા ચ અકતત્તા ચ. કથં કતત્તા ચ અકતત્તા ચ અત્તાનં ગરહતિ? કતં મે કાયદુચ્ચરિતં, અકતં મે કાયસુચરિતન્તિ – અત્તાનં ગરહતિ. કતં મે વચીદુચ્ચરિતં, અકતં મે વચીસુચરિતન્તિ – અત્તાનં ગરહતિ. કતં મે મનોદુચ્ચરિતં, અકતં મે મનોસુચરિતન્તિ – અત્તાનં ગરહતિ. કતો મે પાણાતિપાતો, અકતા મે પાણાતિપાતા વેરમણીતિ – અત્તાનં ગરહતિ. કતં મે અદિન્નાદાનં, અકતા મે અદિન્નાદાના વેરમણીતિ – અત્તાનં ગરહતિ. કતો મે કામેસુમિચ્છાચારો, અકતા મે કામેસુમિચ્છાચારા વેરમણીતિ – અત્તાનં ગરહતિ. કતો મે મુસાવાદો, અકતા મે મુસાવાદા વેરમણીતિ – અત્તાનં ગરહતિ. કતા મે પિસુણા વાચા, અકતા મે પિસુણાય વાચાય વેરમણીતિ – અત્તાનં ગરહતિ. કતા મે ફરુસા વાચા, અકતા મે ફરુસાય વાચાય વેરમણીતિ – અત્તાનં ગરહતિ. કતો મે સમ્ફપ્પલાપો, અકતા મે સમ્ફપ્પલાપા વેરમણીતિ – અત્તાનં ગરહતિ. કતા મે અભિજ્ઝા, અકતા મે અનભિજ્ઝાતિ – અત્તાનં ગરહતિ. કતો મે બ્યાપાદો, અકતો મે અબ્યાપાદોતિ – અત્તાનં ગરહતિ. કતા મે મિચ્છાદિટ્ઠિ, અકતા મે સમ્માદિટ્ઠીતિ – અત્તાનં ગરહતિ. એવં કતત્તા ચ અકતત્તા ચ અત્તાનં ગરહતિ. અથ વા, સીલેસુમ્હિ ન પરિપૂરકારીતિ – અત્તાનં ગરહતિ. ઇન્દ્રિયેસુમ્હિ અગુત્તદ્વારોતિ – અત્તાનં ગરહતિ. ભોજનેમ્હિ [ભોજને (સ્યા॰)] અમત્તઞ્ઞૂતિ – અત્તાનં ગરહતિ. જાગરિયં અનનુયુત્તોતિ – અત્તાનં ગરહતિ. સતિસમ્પજઞ્ઞેન અસમન્નાગતોતિ – અત્તાનં ગરહતિ. અભાવિતા મે ચત્તારો સતિપટ્ઠાનાતિ – અત્તાનં ગરહતિ. અભાવિતા મે ચત્તારો સમ્મપ્પધાનાતિ – અત્તાનં ગરહતિ. અભાવિતા મે ચત્તારો ઇદ્ધિપાદાતિ – અત્તાનં ગરહતિ. અભાવિતાનિ મે પઞ્ચિન્દ્રિયાનીતિ – અત્તાનં ગરહતિ. અભાવિતાનિ મે પઞ્ચ બલાનીતિ – અત્તાનં ગરહતિ. અભાવિતા મે સત્ત બોજ્ઝઙ્ગાતિ – અત્તાનં ગરહતિ. અભાવિતો મે અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગોતિ – અત્તાનં ગરહતિ. દુક્ખં મે અપરિઞ્ઞાતન્તિ – અત્તાનં ગરહતિ. સમુદયો મે અપ્પહીનોતિ – અત્તાનં ગરહતિ. મગ્ગો મે અભાવિતોતિ – અત્તાનં ગરહતિ. નિરોધો મે અસચ્છિકતોતિ – અત્તાનં ગરહતિ. એવં કતત્તા ચ અકતત્તા ચ અત્તાનં ગરહતિ. એવં અત્તગરહિતં કમ્મં અકુબ્બમાનો અજનયમાનો અસઞ્જનયમાનો અનિબ્બત્તયમાનો અનભિનિબ્બત્તયમાનોતિ – યદત્તગરહી તદકુબ્બમાનો. **ન લિમ્પતી દિટ્ઠસુતેસુ ધીરો**તિ. **લેપો**તિ દ્વે લેપા – તણ્હાલેપો ચ દિટ્ઠિલેપો ચ…પે॰… અયં તણ્હાલેપો…પે॰… અયં દિટ્ઠિલેપો. **ધીરો**તિ પણ્ડિતો પઞ્ઞવા બુદ્ધિમા ઞાણી વિભાવી મેધાવી. ધીરો તણ્હાલેપં પહાય દિટ્ઠિલેપં પટિનિસ્સજ્જિત્વા દિટ્ઠે ન લિમ્પતિ, સુતે ન લિમ્પતિ, મુતે ન લિમ્પતિ, વિઞ્ઞાતે ન લિમ્પતિ, ન પલિમ્પતિ [ન સંલિમ્પતિ (સ્યા॰)], ન ઉપલિમ્પતિ. અલિત્તો અપલિત્તો [અસંલિત્તો (સ્યા॰)] અનુપલિત્તો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – ન લિમ્પતી દિટ્ઠસુતેસુ ધીરોતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ઉભોસુ અન્તેસુ વિનેય્ય છન્દં, ફસ્સં પરિઞ્ઞાય અનાનુગિદ્ધો;
> યદત્તગરહી તદકુબ્બમાનો, ન લિમ્પતી દિટ્ઠસુતેસુ ધીરો’’તિ.

૧૪. સઞ્ઞં પરિઞ્ઞા વિતરેય્ય ઓઘં, પરિગ્ગહેસુ મુનિ નોપલિત્તો;
અબ્બૂળ્હસલ્લો ચરમપ્પમત્તો, નાસીસતી લોકમિમં પરઞ્ચ.

સઞ્ઞં પરિઞ્ઞા વિતરેય્ય ઓઘન્તિ. સઞ્ઞાતિ કામસઞ્ઞા બ્યાપાદસઞ્ઞા વિહિંસાસઞ્ઞા નેક્ખમ્મસઞ્ઞા અબ્યાપાદસઞ્ઞા અવિહિંસાસઞ્ઞા રૂપસઞ્ઞા સદ્દસઞ્ઞા ગન્ધસઞ્ઞા રસસઞ્ઞા ફોટ્ઠબ્બસઞ્ઞા ધમ્મસઞ્ઞા – યા એવરૂપા સઞ્ઞા સઞ્જાનના સઞ્જાનિતત્તં – અયં વુચ્ચતિ સઞ્ઞા. **સઞ્ઞં પરિઞ્ઞા**તિ સઞ્ઞં તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિજાનિત્વા – ઞાતપરિઞ્ઞાય, તીરણપરિઞ્ઞાય, પહાનપરિઞ્ઞાય.

કતમા ઞાતપરિઞ્ઞા? સઞ્ઞં જાનાતિ – અયં કામસઞ્ઞા, અયં બ્યાપાદસઞ્ઞા, અયં વિહિંસાસઞ્ઞા, અયં નેક્ખમ્મસઞ્ઞા, અયં અબ્યાપાદસઞ્ઞા, અયં અવિહિંસાસઞ્ઞા, અયં રૂપસઞ્ઞા, અયં સદ્દસઞ્ઞા, અયં ગન્ધસઞ્ઞા, અયં રસસઞ્ઞા, અયં ફોટ્ઠબ્બસઞ્ઞા, અયં ધમ્મસઞ્ઞાતિ જાનાતિ પસ્સતિ – અયં ઞાતપરિઞ્ઞા.

કતમા તીરણપરિઞ્ઞા? એવં ઞાતં કત્વા સઞ્ઞં તીરેતિ. અનિચ્ચતો દુક્ખતો રોગતો ગણ્ડતો સલ્લતો અઘતો આબાધતો પરતો પલોકતો ઈતિતો ઉપદ્દવતો ભયતો ઉપસગ્ગતો ચલતો પભઙ્ગુતો...પે॰... સમુદયતો અત્થઙ્ગમતો અસ્સાદતો આદીનવતો નિસ્સરણતો તીરેતિ – અયં તીરણપરિઞ્ઞા.

કતમા પહાનપરિઞ્ઞા? એવં તીરયિત્વા સઞ્ઞાય છન્દરાગં પજહતિ વિનોદેતિ અનભાવં ગમેતિ. વુત્તમ્પિ હેતં ભગવતા – ''યો, ભિક્ખવે, સઞ્ઞાય છન્દરાગો, તં પજહથ. એવં સા સઞ્ઞા પહીના ભવિસ્સતિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવં કતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા''તિ – અયં પહાનપરિઞ્ઞા. **સઞ્ઞં પરિઞ્ઞા**તિ સઞ્ઞં ઇમાહિ તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિજાનિત્વા. **વિતરેય્ય ઓઘન્તિ** કામોઘં ભવોઘં દિટ્ઠોઘં અવિજ્જોઘં તરેય્ય ઉત્તરેય્ય પતરેય્ય સમતિક્કમેય્ય વીતિવત્તેય્યાતિ – સઞ્ઞં પરિઞ્ઞા વિતરેય્ય ઓઘં.

પરિગ્ગહેસુ મુનિ નોપલિત્તોતિ. **પરિગ્ગહા**તિ દ્વે પરિગ્ગહા – તણ્હાપરિગ્ગહો ચ દિટ્ઠિપરિગ્ગહો ચ...પે॰... અયં તણ્હાપરિગ્ગહો...પે॰... અયં દિટ્ઠિપરિગ્ગહો. **મુની**તિ. મોનં વુચ્ચતિ ઞાણં. યા પઞ્ઞા પજાનના...પે॰... અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ, તેન ઞાણેન સમન્નાગતો મુનિ મોનપ્પત્તોતિ. તીણિ મોનેય્યાનિ – કાયમોનેય્યં, વચીમોનેય્યં, મનોમોનેય્યં.

કતમં કાયમોનેય્યં? તિવિધકાયદુચ્ચરિતાનં પહાનં કાયમોનેય્યં, તિવિધં કાયસુચરિતં કાયમોનેય્યં, કાયારમ્મણે ઞાણં કાયમોનેય્યં, કાયપરિઞ્ઞા કાયમોનેય્યં, પરિઞ્ઞાસહગતો મગ્ગો કાયમોનેય્યં, કાયે છન્દરાગસ્સ પહાનં કાયમોનેય્યં, કાયસઙ્ખારનિરોધો ચતુત્થજ્ઝાનસમાપત્તિ કાયમોનેય્યં – ઇદં કાયમોનેય્યં.

કતમં વચીમોનેય્યં? ચતુબ્બિધવચીદુચ્ચરિતાનં પહાનં વચીમોનેય્યં, ચતુબ્બિધં વચીસુચરિતં વચીમોનેય્યં, વાચારમ્મણે ઞાણં વચીમોનેય્યં, વાચાપરિઞ્ઞા વચીમોનેય્યં, પરિઞ્ઞાસહગતો મગ્ગો વચીમોનેય્યં, વાચાય છન્દરાગસ્સ પહાનં વચીમોનેય્યં, વચીસઙ્ખારનિરોધો દુતિયજ્ઝાનસમાપત્તિ વચીમોનેય્યં – ઇદં વચીમોનેય્યં.

કતમં મનોમોનેય્યં? તિવિધમનોદુચ્ચરિતાનં પહાનં મનોમોનેય્યં, તિવિધં મનોસુચરિતં મનોમોનેય્યં, ચિત્તારમ્મણે ઞાણં મનોમોનેય્યં, ચિત્તપરિઞ્ઞા મનોમોનેય્યં, પરિઞ્ઞાસહગતો મગ્ગો મનોમોનેય્યં, ચિત્તે છન્દરાગસ્સ પહાનં મનોમોનેય્યં, ચિત્તસઙ્ખારનિરોધો સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધં મનોમોનેય્યં – ઇદં મનોમોનેય્યં.

''કાયમુનિં વાચામુનિં, મનોમુનિમનાસવં;
મુનિં મોનેય્યસમ્પન્નં, આહુ સબ્બપ્પહાયિનં.

“કાયમુનિં વાચામુનિં, મનોમુનિમનાસવં;
મુનિં મોનેય્યસમ્પન્નં, આહુ નિન્હાતપાપક”ન્તિ [નિંન્હાતપાપકન્તિ (સ્યા॰)].

ઇમેહિ તીહિ મોનેય્યેહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતા છ મુનિનો [છ મુનયો (સ્યા॰)] – અગારમુનિનો, અનગારમુનિનો, સેખમુનિનો, અસેખમુનિનો, પચ્ચેકમુનિનો, મુનિમુનિનોતિ. કતમે અગારમુનિનો? યે તે અગારિકા દિટ્ઠપદા વિઞ્ઞાતસાસના – ઇમે અગારમુનિનો. કતમે અનગારમુનિનો ? યે તે પબ્બજિતા દિટ્ઠપદા વિઞ્ઞાતસાસના – ઇમે અનગારમુનિનો. સત્ત સેખા સેખમુનિનો. અરહન્તો અસેખમુનિનો. પચ્ચેકબુદ્ધા પચ્ચેકમુનિનો. મુનિમુનિનો વુચ્ચન્તિ તથાગતા અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા.

“ન મોનેન મુનિ હોતિ, મૂળ્હરૂપો અવિદ્દસુ;
યો ચ તુલંવ પગ્ગય્હ, વરમાદાય પણ્ડિતો.

“પાપાનિ પરિવજ્જેતિ, સ મુનિ તેન સો મુનિ;
યો મુનાતિ ઉભો લોકે, મુનિ તેન પવુચ્ચતિ.

“અસતઞ્ચ સતઞ્ચ ઞત્વા ધમ્મં, અજ્ઝત્તં બહિદ્ધા ચ સબ્બલોકે;
દેવમનુસ્સેહિ પૂજિતો યો, સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુની”તિ.

લેપાતિ દ્વે લેપા – તણ્હાલેપો ચ દિટ્ઠિલેપો ચ…પે॰… અયં તણ્હાલેપો…પે॰… અયં દિટ્ઠિલેપો. મુનિ તણ્હાલેપં પહાય દિટ્ઠિલેપં પટિનિસ્સજ્જિત્વા પરિગ્ગહેસુ ન લિમ્પતિ ન પલિમ્પતિ ન ઉપલિમ્પતિ. અલિત્તો અપલિત્તો અનુપલિત્તો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – પરિગ્ગહેસુ મુનિ નોપલિત્તો.

અબ્બૂળ્હસલ્લો ચરમપ્પમત્તોતિ. **સલ્લ**ન્તિ સત્ત સલ્લાનિ – રાગસલ્લં, દોસસલ્લં, મોહસલ્લં, માનસલ્લં, દિટ્ઠિસલ્લં, સોકસલ્લં, કથંકથાસલ્લં [દુચ્ચરિતસલ્લં (સી॰)]. યસ્સેતે સલ્લા પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા, સો વુચ્ચતિ અબ્બૂળ્હસલ્લો અબ્બહિતસલ્લો ઉદ્ધતસલ્લો સમુદ્ધતસલ્લો ઉપ્પાટિતસલ્લો સમુપ્પાટિતસલ્લો ચત્તસલ્લો વન્તસલ્લો મુત્તસલ્લો પહીનસલ્લો પટિનિસ્સટ્ઠસલ્લો નિચ્છાતો નિબ્બુતો સીતિભૂતો સુખપટિસંવેદી બ્રહ્મભૂતેન અત્તના વિહરતીતિ – અબ્બૂળ્હસલ્લો.

ચરન્તિ ચરન્તો વિહરન્તો ઇરિયન્તો વત્તન્તો પાલેન્તો યપેન્તો યાપેન્તો. **અપ્પમત્તો**તિ સક્કચ્ચકારી સાતચ્ચકારી અટ્ઠિતકારી અનોલીનવુત્તિકો અનિક્ખિત્તચ્છન્દો અનિક્ખિત્તધુરો કુસલેસુ ધમ્મેસુ. “કથાહં અપરિપૂરં વા સીલક્ખન્ધં પરિપૂરેય્યં, પરિપૂરં વા સીલક્ખન્ધં તત્થ તત્થ પઞ્ઞાય અનુગ્ગણ્હેય્ય”ન્તિ યો તત્થ છન્દો ચ વાયામો ચ ઉસ્સાહો ચ ઉસ્સોળ્હી ચ અપ્પટિવાનિ ચ સતિ ચ સમ્પજઞ્ઞઞ્ચ આતપ્પં પધાનં અધિટ્ઠાનં અનુયોગો અપ્પમાદો કુસલેસુ ધમ્મેસુ. “કથાહં અપરિપૂરં વા સમાધિક્ખન્ધં પરિપૂરેય્યં, પરિપૂરં વા સમાધિક્ખન્ધં તત્થ તત્થ પઞ્ઞાય અનુગ્ગણ્હેય્ય”ન્તિ…પે॰… કુસલેસુ ધમ્મેસુ. “કથાહં અપરિપૂરં વા પઞ્ઞાક્ખન્ધં પરિપૂરેય્યં… વિમુત્તિક્ખન્ધં… વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધં પરિપૂરેય્યં, પરિપૂરં વા વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધં તત્થ તત્થ પઞ્ઞાય અનુગ્ગણ્હેય્ય”ન્તિ યો તત્થ છન્દો ચ વાયામો ચ ઉસ્સાહો ચ ઉસ્સોળ્હી ચ અપ્પટિવાનિ ચ સતિ ચ સમ્પજઞ્ઞઞ્ચ આતપ્પં પધાનં અધિટ્ઠાનં અનુયોગો અપ્પમાદો કુસલેસુ ધમ્મેસુ. “કથાહં અપરિઞ્ઞાતં વા દુક્ખં પરિજાનેય્યં,

અપ્પહીને વા કિલેસે પજહેય્યં, અભાવિતં વા મગ્ગં ભાવેય્યં, અસચ્છિકતં વા નિરોધં સચ્છિકરેય્ય''ન્તિ યો તત્થ છન્દો ચ વાયામો ચ ઉસ્સાહો ચ ઉસ્સોળ્હી ચ અપ્પટિવાનિ ચ સતિ ચ સમ્પજઞ્ઞઞ્ચ આતપ્પં પધાનં અધિટ્ઠાનં અનુયોગો અપ્પમાદો કુસલેસુ ધમ્મેસૂતિ – અબ્બૂળ્હસલ્લો ચરમપ્પમત્તો.

નાસીસતી લોકમિમં પરઞ્ચાતિ ઇમં લોકં નાસીસતિ સકત્તભાવં, પરલોકં નાસીસતિ પરત્તભાવં; ઇમં લોકં નાસીસતિ સકરૂપવેદનાસઞ્ઞાસઙ્ખારવિઞ્ઞાણં, પરં લોકં નાસીસતિ પરરૂપવેદનાસઞ્ઞાસઙ્ખારવિઞ્ઞાણં; ઇમં લોકં નાસીસતિ છ અજ્ઝત્તિકાનિ આયતનાનિ, પરં લોકં નાસીસતિ છ બાહિરાનિ આયતનાનિ; ઇમં લોકં નાસીસતિ મનુસ્સલોકં, પરં લોકં નાસીસતિ દેવલોકં. ઇમં લોકં નાસીસતિ કામધાતું, પરં લોકં નાસીસતિ રૂપધાતું અરૂપધાતું; ઇમં લોકં નાસીસતિ કામધાતું રૂપધાતું, પરં લોકં નાસીસતિ અરૂપધાતું. પુન ગતિં વા ઉપપત્તિં વા પટિસન્ધિં વા ભવં વા સંસારં વા વટ્ટં વા નાસીસતિ ન ઇચ્છતિ ન સાદિયતિ ન પત્થેતિ ન પિહેતિ નાતિજપ્પતીતિ – નાસીસતી લોકમિમં પરઞ્ચાતિ.

તેનાહ ભગવા –

''સઞ્ઞં પરિઞ્ઞા વિતરેય્ય ઓઘં, પરિગ્ગહેસુ મુનિ નોપલિત્તો;
અબ્બૂળ્હસલ્લો ચરમપ્પમત્તો, નાસીસતી લોકમિમં પરઞ્ચા''તિ.

ગુહટ્ઠકસુત્તનિદ્દેસો દુતિયો.

૩. દુટ્ઠટ્ઠકસુત્તનિદ્દેસો

અથ દુટ્ઠટ્ઠકસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૧૫. વદન્તિ વે દુટ્ઠમનાપિ એકે, અથોપિ [અઞ્ઞેપિ તે (સી॰), અઞ્ઞેપિ (સ્યા॰)] **વે સચ્ચમના વદન્તિ;**
વાદઞ્ચ જાતં મુનિ નો ઉપેતિ, તસ્મા મુની નત્થિ ખિલો કુહિઞ્ચિ.

વદન્તિ વે દુટ્ઠમનાપિ એકેતિ તે તિત્થિયા દુટ્ઠમના વિરુદ્ધમના પટિવિરુદ્ધમના આહતમના પચ્ચાહતમના આઘાતિતમના પચ્ચાઘાતિતમના વદન્તિ ઉપવદન્તિ ભગવન્તઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ અભૂતેનાતિ – વદન્તિ વે દુટ્ઠમનાપિ એકે.

અથોપિ વે સચ્ચમના વદન્તીતિ યે તેસં તિત્થિયાનં સદ્દહન્તા ઓકપ્પેન્તા અધિમુચ્ચન્તા સચ્ચમના સચ્ચસઞ્ઞિનો ભૂતમના ભૂતસઞ્ઞિનો તથમના તથસઞ્ઞિનો યાથાવમના યાથાવસઞ્ઞિનો અવિપરીતમના અવિપરીતસઞ્ઞિનો વદન્તિ ઉપવદન્તિ ભગવન્તઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ અભૂતેનાતિ – અથોપિ વે સચ્ચમના વદન્તિ.

વાદઞ્ચ જાતં મુનિ નો ઉપેતીતિ. સો વાદો જાતો હોતિ સઞ્જાતો નિબ્બત્તો અભિનિબ્બત્તો પાતુભૂતો પરતોઘોસો અક્કોસો ઉપવાદો ભગવતો ચ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ અભૂતેનાતિ – વાદઞ્ચ જાતં. **મુનિ નો ઉપેતી**તિ. **મુની**તિ. મોનં વુચ્ચતિ ઞાણં. યા પઞ્ઞા પજાનના અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ, તેન ઞાણેન સમન્નાગતો મુનિ મોનપ્પત્તો… પે॰… સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનિ. યો વાદં ઉપેતિ સો દ્વીહિ કારણેહિ વાદં ઉપેતિ – કારકો કારકતાય વાદં ઉપેતિ, અથ વા વુચ્ચમાનો ઉપવદિયમાનો કુપ્પતિ બ્યાપજ્જતિ પતિટ્ઠિયતિ કોપઞ્ચ દોસઞ્ચ અપ્પચ્ચયઞ્ચ પાતુકરોતિ. અકારકોમ્હીતિ યો વાદં ઉપેતિ સો ઇમેહિ દ્વીહિ કારણેહિ વાદં ઉપેતિ. મુનિ દ્વીહિ કારણેહિ વાદં ન ઉપેતિ – અકારકો મુનિ અકારકતાય વાદં ન ઉપેતિ, અથ વા વુચ્ચમાનો ઉપવદિયમાનો ન કુપ્પતિ ન બ્યાપજ્જતિ ન પતિટ્ઠિયતિ ન કોપઞ્ચ દોસઞ્ચ અપ્પચ્ચયઞ્ચ પાતુકરોતિ. અકારકોમ્હીતિ મુનિ ઇમેહિ દ્વીહિ કારણેહિ વાદં ન ઉપેતિ ન ઉપગચ્છતિ ન ગણ્હાતિ ન પરામસતિ ન અભિનિવિસતીતિ – વાદઞ્ચ જાતં મુનિ નો ઉપેતિ.

તસ્મા મુની નત્થિ ખિલો કુહિઞ્ચીતિ. તસ્માતિ તસ્મા તંકારણા તંહેતુ તપ્પચ્ચયા તંનિદાનં મુનિનો આહતચિત્તતા ખિલજાતતાપિ નત્થિ. પઞ્ચપિ ચેતોખિલા નત્થિ, તયોપિ ખિલા નત્થિ. રાગખિલો દોસખિલો મોહખિલો નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જતિ નુપલબ્ભતિ, પહીનો સમુચ્છિન્નો વૂપસન્તો પટિપસ્સદ્ધો અભબ્બુપ્પત્તિકો ઞાણગ્ગિના દડ્ઢો. **કુહિઞ્ચી**તિ કુહિઞ્ચિ કિમ્હિચિ કત્થચિ અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વાતિ – તસ્મા મુની નત્થિ ખિલો કુહિઞ્ચીતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘વદન્તિ વે દુટ્ઠમનાપિ એકે, અથોપિ વે સચ્ચમના વદન્તિ;
> વાદઞ્ચ જાતં મુનિ નો ઉપેતિ, તસ્મા મુની નત્થિ ખિલો કુહિઞ્ચી’’તિ.

૧૬. સકઞ્હિ દિટ્ઠિં કથમચ્ચયેય્ય, છન્દાનુનીતો રુચિયા નિવિટ્ઠો;
સયં સમત્તાનિ પકુબ્બમાનો, યથા હિ જાનેય્ય તથા વદેય્ય.

સકઞ્હિ દિટ્ઠિં કથમચ્ચયેય્યાતિ. યં તે તિત્થિયા સુન્દરિપરિબ્બાજિકં હન્ત્વા સમણાનં સક્યપુત્તિયાનં અવણ્ણં પકાસયિત્વા ''એવં એતં લાભં યસસક્કારં સમ્માનં પચ્ચાહરિસ્સામા''તિ તે એવંદિટ્ઠિકા એવંખન્તિકા એવંરુચિકા એવંલદ્ધિકા એવંઅજ્ઝાસયા એવંઅધિપ્પાયા, તે નાસક્ખિંસુ સકં દિટ્ઠિં સકં ખન્તિં સકં રુચિં સકં લદ્ધિં સકં અજ્ઝાસયં સકં અધિપ્પાયં અતિક્કમિતું; અથ ખો સ્વેવ અયસો તે પચ્ચાગતોતિ, એવમ્પિ – સકઞ્હિ દિટ્ઠિં કથમચ્ચયેય્ય. અથ વા ''સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ યો સો એવંવાદો, સો સકં દિટ્ઠિં સકં ખન્તિં સકં રુચિં સકં લદ્ધિં સકં અજ્ઝાસયં સકં અધિપ્પાયં કથં અચ્ચયેય્ય અતિક્કમેય્ય સમતિક્કમેય્ય વીતિવત્તેય્ય? તં કિસ્સ હેતુ? તસ્સ સા દિટ્ઠિ તથા સમત્તા સમાદિન્ના ગહિતા પરામટ્ઠા અભિનિવિટ્ઠા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તાતિ. એવમ્પિ – સકઞ્હિ દિટ્ઠિં કથમચ્ચયેય્ય? ''અસસ્સતો લોકો…પે॰… અન્તવા લોકો… અનન્તવા લોકો… તં જીવં તં સરીરં… અઞ્ઞં જીવં અઞ્ઞં સરીરં… હોતિ તથાગતો પરં મરણા… ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા… હોતિ ચ ન ચ હોતિ તથાગતો પરં મરણા… નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ યો સો એવં વાદો, સો સકં દિટ્ઠિં સકં ખન્તિં સકં રુચિં સકં લદ્ધિં સકં અજ્ઝાસયં સકં અધિપ્પાયં કથં અચ્ચયેય્ય અતિક્કમેય્ય સમતિક્કમેય્ય વીતિવત્તેય્ય? તં કિસ્સ હેતુ? તસ્સ સા દિટ્ઠિ તથા સમત્તા સમાદિન્ના ગહિતા પરામટ્ઠા અભિનિવિટ્ઠા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તાતિ. એવમ્પિ – સકઞ્હિ દિટ્ઠિં કથમચ્ચયેય્ય.

છન્દાનુનીતો રુચિયા નિવિટ્ઠોતિ. **છન્દાનુનીતો**તિ સકાય દિટ્ઠિયા સકાય ખન્તિયા સકાય રુચિયા સકાય લદ્ધિયા યાયતિ નિય્યતિ વુય્હતિ સંહરીયતિ. યથા હત્થિયાનેન વા અસ્સયાનેન વા રથયાનેન વા ગોયાનેન વા અજયાનેન વા મેણ્ડયાનેન વા ઓટ્ઠયાનેન વા ખરયાનેન વા યાયતિ નિય્યતિ વુય્હતિ સંહરીયતિ, એવમેવ સકાય દિટ્ઠિયા સકાય ખન્તિયા સકાય રુચિયા સકાય લદ્ધિયા યાયતિ નિય્યતિ વુય્હતિ સંહરીયતીતિ – છન્દાનુનીતો. **રુચિયા નિવિટ્ઠો**તિ સકાય દિટ્ઠિયા સકાય રુચિયા સકાય લદ્ધિયા નિવિટ્ઠો પતિટ્ઠિતો અલ્લીનો ઉપગતો અજ્ઝોસિતો અધિમુત્તોતિ – છન્દાનુનીતો રુચિયા નિવિટ્ઠો.

સયં સમત્તાનિ પકુબ્બમાનોતિ. સયં સમત્તં કરોતિ પરિપુણ્ણં કરોતિ અનોમં કરોતિ અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવરં કરોતિ. ''અયં સત્થા સબ્બઞ્ઞૂ''તિ સયં સમત્તં કરોતિ પરિપુણ્ણં કરોતિ અનોમં કરોતિ અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવરં કરોતિ. ''અયં ધમ્મો સ્વાક્ખાતો…પે॰… અયં ગણો સુપ્પટિપન્નો… અયં દિટ્ઠિ ભદ્દિકા… અયં પટિપદા સુપઞ્ઞત્તા… અયં મગ્ગો નિય્યાનિકો''તિ સયં સમત્તં કરોતિ પરિપુણ્ણં કરોતિ અનોમં કરોતિ અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવરં કરોતિ જનેતિ સઞ્જનેતિ નિબ્બત્તેતિ અભિનિબ્બત્તેતીતિ – સયં સમત્તાનિ પકુબ્બમાનો.

યથા હિ જાનેય્ય તથા વદેય્યાતિ યથા જાનેય્ય, તથા વદેય્ય કથેય્ય ભણેય્ય દીપયેય્ય વોહરેય્ય. ''સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ યથા જાનેય્ય, તથા વદેય્ય કથેય્ય ભણેય્ય દીપયેય્ય વોહરેય્ય. ''અસસ્સતો લોકો…પે॰… નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ યથા જાનેય્ય, તથા વદેય્ય કથેય્ય ભણેય્ય દીપયેય્ય વોહરેય્યાતિ – યથા હિ જાનેય્ય તથા વદેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

> ''સકઞ્હિ દિટ્ઠિં કથમચ્ચયેય્ય, છન્દાનુનીતો રુચિયા નિવિટ્ઠો;
> સયં સમત્તાનિ પકુબ્બમાનો, યથા હિ જાનેય્ય તથા વદેય્યા''તિ.

૧૭. યો અત્તનો સીલવતાનિ જન્તુ, અનાનુપુટ્ઠોવ [અનાનુપુટ્ઠો ચ (સ્યા॰)] **પરેસ પાવ** પાવા (સી॰ સ્યા॰) ;
અનરિયધમ્મં કુસલા તમાહુ, યો આતુમાનં સયમેવ પાવ [પાવા (સી॰ સ્યા॰)] .

યો અત્તનો સીલવતાનિ જન્તૂતિ. **યો**તિ યો યાદિસો યથાયુત્તો યથાવિહિતો યથાપકારો યંઠાનપ્પત્તો યંધમ્મસમન્નાગતો ખત્તિયો વા બ્રાહ્મણો વા વેસ્સો વા સુદ્દો વા ગહટ્ઠો વા પબ્બજિતો વા દેવો વા મનુસ્સો વા. **સીલવતાની**તિ અત્થિ સીલઞ્ચેવ વતઞ્ચ [વત્તઞ્ચ (સ્યા॰), એવમુપરિપિ], અત્થિ વતં ન સીલં. કતમં સીલઞ્ચેવ વતઞ્ચ? ઇધ ભિક્ખુ સીલવા હોતિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ આચારગોચરસમ્પન્નો અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસુ. યો તત્થ સંયમો સંવરો અવીતિક્કમો, ઇદં સીલં. યં સમાદાનં તં વતં. સંવરટ્ઠેન સીલં; સમાદાનટ્ઠેન વતં – ઇદં વુચ્ચતિ સીલઞ્ચેવ વતઞ્ચ. કતમં વતં, ન સીલં? અટ્ઠ ધુતઙ્ગાનિ – આરઞ્ઞિકઙ્ગં, પિણ્ડપાતિકઙ્ગં, પંસુકૂલિકઙ્ગં, તેચીવરિકઙ્ગં, સપદાનચારિકઙ્ગં, ખલુપચ્છાભત્તિકઙ્ગં, નેસજ્જિકઙ્ગં, યથાસન્થતિકઙ્ગં – ઇદં વુચ્ચતિ વતં, ન સીલં . વીરિયસમાદાનમ્પિ વુચ્ચતિ વતં, ન સીલં. ‘‘કામં તચો ચ ન્હારુ [નહારુ (સી॰ સ્યા॰)] ચ અટ્ઠિ ચ અવસિસ્સતુ [અવસુસ્સતુ (સ્યા॰)], સરીરે ઉપસ્સુસ્સતુ મંસલોહિતં. યં તં પુરિસથામેન પુરિસબલેન પુરિસવીરિયેન પુરિસપરક્કમેન પત્તબ્બં , ન તં અપાપુણિત્વા વીરિયસ્સ સણ્ઠાનં ભવિસ્સતી’’તિ – ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ. એવરૂપં વીરિયસમાદાનં – ઇદં વુચ્ચતિ વતં, ન સીલં.

‘‘નાસિસ્સં ન પિવિસ્સામિ, વિહારતો ન નિક્ખમે;
નપિ પસ્સં નિપાતેસ્સં, તણ્હાસલ્લે અનૂહતે’’તિ.

ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ. એવરૂપમ્પિ વીરિયસમાદાનં વુચ્ચતિ વતં, ન સીલં. ‘‘ન તાવાહં ઇમં પલ્લઙ્કં ભિન્દિસ્સામિ યાવ મે ન અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુચ્ચિસ્સતી’’તિ – ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ. એવરૂપમ્પિ વીરિયસમાદાનં વુચ્ચતિ વતં, ન સીલં. ‘‘ન તાવાહં ઇમમ્હા આસના વુટ્ઠહિસ્સામિ, ચઙ્કમા ઓરોહિસ્સામિ, વિહારા નિક્ખમિસ્સામિ, અડ્ઢયોગા નિક્ખમિસ્સામિ, પાસાદા નિક્ખમિસ્સામિ, હમ્મિયા નિક્ખમિસ્સામિ, ગુહાય નિક્ખમિસ્સામિ, લેણા નિક્ખમિસ્સામિ, કુટિયા નિક્ખમિસ્સામિ, કૂટાગારા નિક્ખમિસ્સામિ, અટ્ટા નિક્ખમિસ્સામિ, માળા નિક્ખમિસ્સામિ, ઉદ્દણ્ડા [ઉદ્ទણ્ડા (ક॰)] નિક્ખમિસ્સામિ ઉપટ્ઠાનસાલાય નિક્ખમિસ્સામિ મણ્ડપા નિક્ખમિસ્સામિ, રુક્ખમૂલા નિક્ખમિસ્સામિ યાવ મે ન અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુચ્ચિસ્સતી’’તિ – ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ. એવરૂપમ્પિ વીરિયસમાદાનં વુચ્ચતિ વતં, ન સીલં. ‘‘ઇમસ્મિઞ્ઞેવ પુબ્બણ્હસમયં અરિયધમ્મં આહરિસ્સામિ સમાહરિસ્સામિ અધિગચ્છિસ્સામિ ફસ્સયિસ્સામિ સચ્છિકરિસ્સામી’’તિ – ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ. એવરૂપમ્પિ વીરિયસમાદાનં વુચ્ચતિ વતં, ન સીલં. ‘‘ઇમસ્મિઞ્ઞેવ મજ્ઝન્હિકસમયં, સાયન્હસમયં, પુરેભત્તં, પચ્છાભત્તં, પુરિમં યામં, મજ્ઝિમં યામં, પચ્છિમં યામં, કાળે, જુણ્હે, વસ્સે, હેમન્તે, ગિમ્હે, પુરિમે વયોખન્ધે, મજ્ઝિમે વયોખન્ધે, પચ્છિમે વયોખન્ધે અરિયધમ્મં આહરિસ્સામિ સમાહરિસ્સામિ અધિગચ્છિસ્સામિ ફસ્સયિસ્સામિ સચ્છિકરિસ્સામી’’તિ – ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ. એવરૂપમ્પિ વીરિયસમાદાનં વુચ્ચતિ વતં, ન સીલં. **જન્તૂ**તિ સત્તો નરો માનવો [માણવો (ક॰)] પોસો પુગ્ગલો જીવો જાગુ જન્તુ ઇન્દગુ મનુજોતિ – યો અત્તનો સીલવતાનિ જન્તુ.

અનાનુપુટ્ઠોવ પરેસ પાવાતિ. **પરેસ**ન્તિ પરેસં ખત્તિયાનં બ્રાહ્મણાનં વેસ્સાનં સુદ્દાનં ગહટ્ઠાનં પબ્બજિતાનં દેવાનં મનુસ્સાનં. **અનાનુપુટ્ઠો**તિ અપુટ્ઠો અપુચ્છિતો અયાચિતો અનજ્ઝેસિતો અપસાદિતો. **પાવા**તિ અત્તનો સીલં વા વતં વા સીલબ્બતં વા પાવદતિ. અહમસ્મિ સીલસમ્પન્નોતિ વા, વતસમ્પન્નોતિ વા, સીલબ્બતસમ્પન્નોતિ વા

જાતિયા વા ગોત્તેન વા કોલપુત્તિયેન વા વણ્ણપોક્ખરતાય વા ધનેન વા અજ્ઝેનેન વા કમ્માયતનેન વા સિપ્પાયતનેન વા વિજ્જાટ્ઠાનેન [વિજ્જટ્ઠાનેન (સ્યા॰)] વા સુતેન વા પટિભાનેન [પટિભાણેન (સી॰ સ્યા॰ ક॰)] વા અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના, ઉચ્ચા કુલા પબ્બજિતોતિ વા, મહાકુલા પબ્બજિતોતિ વા, મહાભોગકુલા પબ્બજિતોતિ વા, ઉળારભોગકુલા પબ્બજિતોતિ વા, ઞાતો યસસ્સી સગહટ્ઠપબ્બજિતાનન્તિ વા, લાભિમ્હિ ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાન''ન્તિ વા, સુત્તન્તિકોતિ વા, વિનયધરોતિ વા, ધમ્મકથિકોતિ વા, આરઞ્ઞિકોતિ વા, પિણ્ડપાતિકોતિ વા, પંસુકૂલિકોતિ વા, તેચીવરિકોતિ વા, સપદાનચારિકોતિ વા, ખલુપચ્છાભત્તિકોતિ વા, નેસજ્જિકોતિ વા, યથાસન્થતિકોતિ વા, પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા, દુતિયસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા, તતિયસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા, ચતુત્થસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા, આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા, વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા, આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા, નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા પાવદતિ કથેતિ ભણતિ દીપયતિ વોહરતીતિ – અનાનુપુટ્ઠોવ પરેસં પાવ.

અનરિયધમ્મં કુસલા તમાહૂતિ. **કુસલા**તિ યે તે ખન્ધકુસલા ધાતુકુસલા આયતનકુસલા પટિચ્ચસમુપ્પાદકુસલા સતિપટ્ઠાનકુસલા સમ્મપ્પધાનકુસલા ઇદ્ધિપાદકુસલા ઇન્દ્રિયકુસલા બલકુસલા બોજ્ઝઙ્ગકુસલા મગ્ગકુસલા ફલકુસલા નિબ્બાનકુસલા, તે કુસલા એવમાહંસુ – ''અનરિયાનં એસો ધમ્મો, નેસો ધમ્મો અરિયાનં; બાલાનં એસો ધમ્મો, નેસો ધમ્મો પણ્ડિતાનં; અસપ્પુરિસાનં એસો ધમ્મો, નેસો ધમ્મો સપ્પુરિસાન''ન્તિ. એવમાહંસુ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – અનરિયધમ્મં કુસલા તમાહુ.

યો આતુમાનં સયમેવ પાવાતિ. **આતુમા** વુચ્ચતિ અત્તા. **સયમેવ પાવા**તિ સયમેવ અત્તાનં પાવદતિ – ''અહમસ્મિ સીલસમ્પન્નોતિ વા, વતસમ્પન્નોતિ વા, સીલબ્બતસમ્પન્નોતિ વા, જાતિયા વા ગોત્તેન વા કોલપુત્તિયેન વા વણ્ણપોક્ખરતાય વા ધનેન વા અજ્ઝેનેન વા કમ્માયતનેન વા સિપ્પાયતનેન વા વિજ્જાટ્ઠાનેન વા સુતેન વા પટિભાનેન વા અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના, ઉચ્ચા કુલા પબ્બજિતોતિ વા, મહાકુલા પબ્બજિતોતિ વા, મહાભોગકુલા પબ્બજિતોતિ વા, ઉળારભોગકુલા પબ્બજિતોતિ વા, ઞાતો યસસ્સી સગહટ્ઠપબ્બજિતાનન્તિ વા, લાભિમ્હિ ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનન્તિ વા, સુત્તન્તિકોતિ વા, વિનયધરોતિ વા, ધમ્મકથિકોતિ વા, આરઞ્ઞિકોતિ વા, પિણ્ડપાતિકોતિ વા, પંસુકૂલિકોતિ વા, તેચીવરિકોતિ વા, સપદાનચારિકોતિ વા, ખલુપચ્છાભત્તિકોતિ વા, નેસજ્જિકોતિ વા, યથાસન્થતિકોતિ વા, પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા, દુતિયસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા, તતિયસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા, ચતુત્થસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા, આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા, વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા,

વિભવઞ્ચ ભવઞ્ચ વિપ્પહાય, વુસિતવા ખીણપુનબ્ભવો સ ભિક્ખૂ''તિ.

આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા, નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા'' પાવદતિ કથેતિ ભણતિ દીપયતિ વોહરતીતિ – યો આતુમાનં સયમેવ પાવાતિ.

તેનાહ ભગવા –

''યો અત્તનો સીલવતાનિ જન્તુ, અનાનુપુટ્ઠોવ પરેસ પાવ;

અનરિયધમ્મં કુસલા તમાહુ, યો આતુમાનં સયમેવ પાવા’’તિ.

૧૮. **સન્તો ચ ભિક્ખુ અભિનિબ્બુતત્તો, ઇતિહન્તિ સીલેસુ અકત્થમાનો;**
તમરિયધમ્મં કુસલા વદન્તિ, યસ્સુસ્સદા નત્થિ કુહિઞ્ચિ લોકે.

સન્તો ચ ભિક્ખુ અભિનિબ્બુતત્તોતિ. **સન્તો**તિ રાગસ્સ સમિતત્તા સન્તો, દોસસ્સ સમિતત્તા સન્તો, મોહસ્સ સમિતત્તા સન્તો, કોધસ્સ...પે॰... ઉપનાહસ્સ... મક્ખસ્સ... પળાસસ્સ [પલાસસ્સ (સી॰ ક॰)] ... ઇસ્સાય... મચ્છરિયસ્સ... માયાય... સાઠેય્યસ્સ... થમ્ભસ્સ... સારમ્ભસ્સ... માનસ્સ... અતિમાનસ્સ... મદસ્સ... પમાદસ્સ... સબ્બકિલેસાનં... સબ્બદુચ્ચરિતાનં... સબ્બદરથાનં... સબ્બપરિળાહાનં... સબ્બસન્તાપાનં... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારાનં સન્તત્તા સમિતત્તા વૂપસમિતત્તા વિજ્ઝાતત્તા નિબ્બુતત્તા વિગતત્તા પટિપસ્સદ્ધત્તા સન્તો ઉપસન્તો વૂપસન્તો નિબ્બુતો પટિપસ્સદ્ધોતિ – સન્તો. **ભિક્ખૂ**તિ સત્તન્નં ધમ્માનં ભિન્નત્તા ભિક્ખુ – સક્કાયદિટ્ઠિ ભિન્ના હોતિ, વિચિકિચ્છા ભિન્ના હોતિ, સીલબ્બતપરામાસો ભિન્નો હોતિ, રાગો ભિન્નો હોતિ, દોસો ભિન્નો હોતિ, મોહો ભિન્નો હોતિ, માનો ભિન્નો હોતિ . ભિન્નાસ્સ હોન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્મા સંકિલેસિકા પોનોભવિકા [પોનોબ્ભવિકા (સ્યા॰ ક॰)] સદરા દુક્ખવિપાકા આયતિં જાતિજરામરણિયા.

‘‘પજ્જેન કતેન અત્તના, [સભિયાતિ ભગવા]
પરિનિબ્બાનગતો વિતિણ્ણકઙ્ખો;
વિભવઞ્ચ [વિભવં (સી॰ ક॰) સુ॰ નિ॰ ૫૧૯] ભવઞ્ચ વિપ્પહાય,
વુસિતવા ખીણપુનબ્ભવો સ ભિક્ખૂ’’તિ.

સન્તો ચ ભિક્ખુ અભિનિબ્બુતત્તોતિ રાગસ્સ નિબ્બાપિતત્તા અભિનિબ્બુતત્તો, દોસસ્સ નિબ્બાપિતત્તા અભિનિબ્બુતત્તો, મોહસ્સ નિબ્બાપિતત્તા અભિનિબ્બુતત્તો, કોધસ્સ...પે॰... ઉપનાહસ્સ... મક્ખસ્સ... પળાસસ્સ... ઇસ્સાય... મચ્છરિયસ્સ... માયાય... સાઠેય્યસ્સ... થમ્ભસ્સ... સારમ્ભસ્સ... માનસ્સ... અતિમાનસ્સ... મદસ્સ... પમાદસ્સ... સબ્બકિલેસાનં... સબ્બદુચ્ચરિતાનં... સબ્બદરથાનં... સબ્બપરિળાહાનં... સબ્બસન્તાપાનં... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારાનં નિબ્બાપિતત્તા અભિનિબ્બુતત્તોતિ – સન્તો ચ ભિક્ખુ અભિનિબ્બુતત્તો.

ઇતિહન્તિ સીલેસુ અકત્થમાનોતિ. **ઇતિહન્તિ** પદસન્ધિ પદસંસગ્ગો પદપારિપૂરી અક્ખરસમવાયો બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતા પદાનુપુબ્બતાપેતં [પદાનુપુબ્બતા મેતં (સ્યા॰ ક॰)] – ઇતિહન્તિ. **સીલેસુ અકત્થમાનો**તિ. ઇધેકચ્ચો કત્થી હોતિ વિકત્થી. સો કત્થતિ વિકત્થતિ. અહમસ્મિ સીલસમ્પન્નોતિ વા, વતસમ્પન્નોતિ વા, સીલબ્બતસમ્પન્નોતિ વા, જાતિયા વા ગોત્તેન વા કોલપુત્તિયેન વા વણ્ણપોક્ખરતાય વા...પે॰... નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા કત્થતિ વિકત્થતિ. એવં ન કત્થતિ ન વિકત્થતિ. કત્થના આરતો વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – ઇતિહન્તિ સીલેસુ અકત્થમાનો.

તમરિયધમ્મં કુસલા વદન્તીતિ. **કુસલા**તિ યે તે ખન્ધકુસલા ધાતુકુસલા આયતનકુસલા પટિચ્ચસમુપ્પાદકુસલા સતિપટ્ઠાનકુસલા સમ્મપ્પધાનકુસલા ઇદ્ધિપાદકુસલા ઇન્દ્રિયકુસલા બલકુસલા બોજ્ઝઙ્ગકુસલા મગ્ગકુસલા ફલકુસલા નિબ્બાનકુસલા, તે કુસલા એવં વદન્તિ – ‘‘અરિયાનં એસો ધમ્મો, નેસો ધમ્મો અનરિયાનં; પણ્ડિતાનં એસો ધમ્મો, નેસો ધમ્મો બાલાનં; સપ્પુરિસાનં એસો ધમ્મો, નેસો ધમ્મો

અસપ્પુરિસાન''ન્તિ. એવં વદન્તિ, અરિયાનં એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – તમરિયધમ્મં કુસલા વદન્તિ.

યસ્સુસ્સદા નત્થિ કુહિઞ્ચિ લોકેતિ. **યસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. **ઉસ્સદા**તિ સત્તુસ્સદા – રાગુસ્સદો, દોસુસ્સદો, મોહુસ્સદો, માનુસ્સદો, દિટ્ઠુસ્સદો, કિલેસુસ્સદો, કમ્મુસ્સદો. યસ્સિમે [તસ્સિમે (સી॰ સ્યા॰)] ઉસ્સદા નત્થિ ન સન્તિ ન વિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા. **કુહિઞ્ચી**તિ કુહિઞ્ચિ કિમ્હિચિ કત્થચિ અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વા. **લોકે**તિ અપાયલોકે મનુસ્સલોકે દેવલોકે ખન્ધલોકે ધાતુલોકે આયતનલોકેતિ – યસ્સુસ્સદા નત્થિ કુહિઞ્ચિ લોકે.

તેનાહ ભગવા –

> ''સન્તો ચ ભિક્ખુ અભિનિબ્બુતત્તો, ઇતિહન્તિ સીલેસુ અકત્થમાનો;
> તમરિયધમ્મં કુસલા વદન્તિ, યસ્સુસ્સદા નત્થિ કુહિઞ્ચિ લોકે''તિ.

૧૯. પકપ્પિતા સઙ્ખતા યસ્સ ધમ્મા, પુરક્ખતા [પુરેક્ખતા (સી॰ ક॰)] **સન્તિ અવીવદાતા;**
યદત્તનિ પસ્સતિ આનિસંસં, તં નિસ્સિતો કુપ્પપટિચ્ચસન્તિં.

પકપ્પિતા સઙ્ખતા યસ્સ ધમ્માતિ. **પકપ્પના**તિ દ્વે પકપ્પના – તણ્હાપકપ્પના ચ દિટ્ઠિપકપ્પના ચ...પે॰... અયં તણ્હાપકપ્પના...પે॰... અયં દિટ્ઠિપકપ્પના. **સઙ્ખતા**તિ સઙ્ખતા અભિસઙ્ખતા સણ્ઠપિતાતિપિ – સઙ્ખતા. અથ વા અનિચ્ચા સઙ્ખતા પટિચ્ચસમુપ્પન્ના ખયધમ્મા વયધમ્મા વિરાગધમ્મા નિરોધધમ્માતિપિ – સઙ્ખતા . **યસ્સા**તિ દિટ્ઠિગતિકસ્સ. **ધમ્મા** વુચ્ચન્તિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનીતિ – પકપ્પિતા સઙ્ખતા યસ્સ ધમ્મા.

પુરક્ખતા સન્તિ અવીવદાતાતિ. **પુરક્ખતા**તિ દ્વે પુરેક્ખારા – તણ્હાપુરેક્ખારો ચ દિટ્ઠિપુરેક્ખારો ચ...પે॰... અયં તણ્હાપુરેક્ખારો...પે॰... અયં દિટ્ઠિપુરેક્ખારો. તસ્સ તણ્હાપુરેક્ખારો અપ્પહીનો, દિટ્ઠિપુરેક્ખારો અપ્પટિનિસ્સટ્ઠો. તસ્સ તણ્હાપુરેક્ખારસ્સ અપ્પહીનત્તા, દિટ્ઠિપુરેક્ખારસ્સ અપ્પટિનિસ્સટ્ઠત્તા સો તણ્હં વા દિટ્ઠિં વા પુરતો કત્વા ચરતિ તણ્હાધજો તણ્હાકેતુ તણ્હાધિપતેય્યો, દિટ્ઠિધજો દિટ્ઠિકેતુ દિટ્ઠાધિપતેય્યો, તણ્હાય વા દિટ્ઠિયા વા પરિવારિતો ચરતીતિ – પુરક્ખતા. **સન્તી**તિ સન્તિ સંવિજ્જન્તિ અત્થિ ઉપલબ્ભન્તિ. **અવીવદાતા**તિ અવેવદાતા અવોદાતા અપરિસુદ્ધા સંકિલિટ્ઠા સંકિલેસિકાતિ – પુરક્ખતા સન્તિ અવીવદાતા.

યદત્તનિ પસ્સતિ આનિસંસન્તિ. **યદત્તની**તિ યં અત્તનિ. **અત્તા** વુચ્ચતિ દિટ્ઠિગતં. અત્તનો દિટ્ઠિયા દ્વે આનિસંસે પસ્સતિ – દિટ્ઠધમ્મિકઞ્ચ આનિસંસં, સમ્પરાયિકઞ્ચ આનિસંસં. કતમો દિટ્ઠિયા દિટ્ઠધમ્મિકો આનિસંસો? યંદિટ્ઠિકો સત્થા હોતિ, તંદિટ્ઠિકા સાવકા હોન્તિ. તંદિટ્ઠિકં સત્થારં સાવકા સક્કરોન્તિ ગરું કરોન્તિ [ગરુકરોન્તિ (સી॰ સ્યા॰)] માનેન્તિ પૂજેન્તિ અપચિતિં કરોન્તિ. લભતિ ચ તતોનિદાનં ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં – અયં દિટ્ઠિયા દિટ્ઠધમ્મિકો આનિસંસો. કતમો દિટ્ઠિયા સમ્પરાયિકો આનિસંસો? અયં દિટ્ઠિ અલં નાગત્તાય વા સુપણ્ણત્તાય વા યક્ખત્તાય વા અસુરત્તાય વા ગન્ધબ્બત્તાય વા મહારાજત્તાય વા ઇન્દત્તાય વા બ્રહ્મત્તાય વા દેવત્તાય વા. અયં દિટ્ઠિ સુદ્ધિયા વિસુદ્ધિયા પરિસુદ્ધિયા, મુત્તિયા વિમુત્તિયા પરિમુત્તિયા. ઇમાય દિટ્ઠિયા સુજ્ઝન્તિ વિસુજ્ઝન્તિ પરિસુજ્ઝન્તિ મુચ્ચન્તિ વિમુચ્ચન્તિ પરિમુચ્ચન્તિ. ઇમાય દિટ્ઠિયા સુજ્ઝિસ્સામિ વિસુજ્ઝિસ્સામિ પરિસુજ્ઝિસ્સામિ, મુચ્ચિસ્સામિ

વિમુચ્ચિસ્સામિ પરિમુચ્ચિસ્સામીતિ આયતિં ફલપાટિકઙ્ખી હોતિ – અયં દિટ્ઠિયા સમ્પરાયિકો આનિસંસો. અત્તનો દિટ્ઠિયા ઇમે દ્વે આનિસંસે પસ્સતિ દક્ખતિ ઓલોકેતિ નિજ્ઝાયતિ ઉપપરિક્ખતીતિ – યદત્તનિ પસ્સતિ આનિસંસં.

તં નિસ્સિતો કુપ્પપટિચ્ચસન્તિન્તિ. તિસ્સો સન્તિયો – અચ્ચન્તસન્તિ, તદઙ્ગસન્તિ, સમ્મુતિસન્તિ. કતમા **અચ્ચન્તસન્તિ**? અચ્ચન્તસન્તિ વુચ્ચતિ અમતં નિબ્બાનં. યો સો સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં. અયં અચ્ચન્તસન્તિ. કતમા **તદઙ્ગસન્તિ**? પઠમં ઝાનં સમાપન્નસ્સ નીવરણા સન્તા હોન્તિ; દુતિયં ઝાનં સમાપન્નસ્સ વિતક્કવિચારા સન્તા હોન્તિ; તતિયં ઝાનં સમાપન્નસ્સ પીતિ સન્તા હોતિ; ચતુત્થં ઝાનં સમાપન્નસ્સ સુખદુક્ખા સન્તા હોન્તિ; આકાસાનઞ્ચાયતનં સમાપન્નસ્સ રૂપસઞ્ઞા પટિઘસઞ્ઞા નાનત્તસઞ્ઞા સન્તા હોતિ; વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં સમાપન્નસ્સ આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞા સન્તા હોતિ; આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમાપન્નસ્સ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞા સન્તા હોતિ; નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમાપન્નસ્સ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞા સન્તા હોતિ. અયં તદઙ્ગસન્તિ. કતમા **સમ્મુતિસન્તિ**? સમ્મુતિસન્તિયો વુચ્ચન્તિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ દિટ્ઠિસન્તિયો. અપિ ચ સમ્મુતિસન્તિ ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતા સન્તીતિ. **તં નિસ્સિતો કુપ્પપટિચ્ચસન્તિ**ન્તિ. કુપ્પસન્તિં પકુપ્પસન્તિં એરિતસન્તિં સમેરિતસન્તિં ચલિતસન્તિં ઘટ્ટિતસન્તિં કપ્પિતસન્તિં પકપ્પિતસન્તિં અનિચ્ચં સઙ્ખતં પટિચ્ચસમુપ્પન્નં ખયધમ્મં વયધમ્મં વિરાગધમ્મં નિરોધધમ્મં, સન્તિં નિસ્સિતો અસિતો અલ્લીનો ઉપગતો અજ્ઝોસિતો અધિમુત્તોતિ – તં નિસ્સિતો કુપ્પપટિચ્ચસન્તિં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘પકપ્પિતા સઙ્ખતા યસ્સ ધમ્મા, પુરક્ખતા સન્તિ અવીવદાતા;
> યદત્તનિ પસ્સતિ આનિસંસં, તં નિસ્સિતો કુપ્પપટિચ્ચસન્તિ’’ન્તિ.

૨૦. દિટ્ઠીનિવેસા ન હિ સ્વાતિવત્તા, ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતં;
તસ્મા નરો તેસુ નિવેસનેસુ, નિરસ્સતી આદિયતી ચ ધમ્મં.

દિટ્ઠીનિવેસા ન હિ સ્વાતિવત્તાતિ. **દિટ્ઠીનિવેસા**તિ ‘‘સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ અભિનિવેસપરામાસો દિટ્ઠિનિવેસનં. ‘‘અસસ્સતો લોકો…પે॰… અન્તવા લોકો… અનન્તવા લોકો … તં જીવં તં સરીરં… અઞ્ઞં જીવં અઞ્ઞં સરીરં… હોતિ તથાગતો પરં મરણા… ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા… હોતિ ચ ન ચ હોતિ તથાગતો પરં મરણા… નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ અભિનિવેસપરામાસો દિટ્ઠિનિવેસનન્તિ. **દિટ્ઠીનિવેસા ન હિ સ્વાતિવત્તા**તિ દિટ્ઠિનિવેસા ન હિ સ્વાતિવત્તા દુરતિવત્તા દુત્તરા દુપ્પતરા દુસ્સમતિક્કમા દુબ્બિનિવત્તાતિ – [દુબ્બીતિવત્તાતિ (સી॰ સ્યા॰ ક॰)] દિટ્ઠીનિવેસા ન હિ સ્વાતિવત્તા.

ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતન્તિ. **ધમ્મેસૂ**તિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતેસુ. **નિચ્છેય્યા**તિ નિચ્છિનિત્વા વિનિચ્છિનિત્વા વિચિનિત્વા પવિચિનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા. **સમુગ્ગહીત**ન્તિ નિવેસનેસુ ઓધિગ્ગાહો બિલગ્ગાહો વરગ્ગાહો કોટ્ઠાસગ્ગાહો ઉચ્ચયગ્ગાહો સમુચ્ચયગ્ગાહો. ઇદં સચ્ચં તચ્છં તથં ભૂતં યાથાવં અવિપરીતં ગહિતં પરામટ્ઠં અભિનિવિટ્ઠં અજ્ઝોસિતં અધિમુત્તન્તિ – ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતં.

તસ્મા નરો તેસુ નિવેસનેસૂતિ. **તસ્મા**તિ તસ્મા તંકારણા તંહેતુ તપ્પચ્ચયા તંનિદાનં. **નરો**તિ સત્તો નરો માનવો પોસો પુગ્ગલો જીવો જાગુ જન્તુ ઇન્દગુ મનુજો. **તેસુ નિવેસનેસૂ**તિ તેસુ દિટ્ઠિનિવેસનેસૂતિ – તસ્મા નરો તેસુ નિવેસનેસુ.

નિરસ્સતી આદિયતી ચ ધમ્મન્તિ. **નિરસ્સતી**તિ દ્વીહિ કારણેહિ નિરસ્સતિ – પરવિચ્છિન્દનાય વા નિરસ્સતિ, અનભિસમ્ભુણન્તો વા નિરસ્સતિ. કથં પરવિચ્છિન્દનાય નિરસ્સતિ? પરો વિચ્છિન્દેતિ – સો સત્થા ન સબ્બઞ્ઞૂ, ધમ્મો ન સ્વાક્ખાતો, ગણો ન સુપ્પટિપન્નો, દિટ્ઠિ ન ભદ્દિકા, પટિપદા ન સુપઞ્ઞત્તા, મગ્ગો ન નિય્યાનિકો, નત્થેત્થ સુદ્ધિ વા વિસુદ્ધિ વા પરિસુદ્ધિ વા મુત્તિ વા વિમુત્તિ વા પરિમુત્તિ વા, નત્થેત્થ સુજ્ઝન્તિ વા વિસુજ્ઝન્તિ વા પરિસુજ્ઝન્તિ વા મુચ્ચન્તિ વા વિમુચ્ચન્તિ વા પરિમુચ્ચન્તિ વા, હીના નિહીના ઓમકા લામકા છતુક્કા [જતુક્કા (સી॰ સ્યા॰)] પરિત્તાતિ – એવં પરો વિચ્છિન્દેતિ. એવં વિચ્છિન્દિયમાનો સત્થારં નિરસ્સતિ , ધમ્મક્ખાનં નિરસ્સતિ, ગણં નિરસ્સતિ, દિટ્ઠિં નિરસ્સતિ, પટિપદં નિરસ્સતિ, મગ્ગં નિરસ્સતિ. એવં પરવિચ્છિન્દનાય નિરસ્સતિ. કથં અનભિસમ્ભુણન્તો નિરસ્સતિ? સીલં અનભિસમ્ભુણન્તો સીલં નિરસ્સતિ, વતં અનભિસમ્ભુણન્તો વતં નિરસ્સતિ, સીલબ્બતં અનભિસમ્ભુણન્તો સીલબ્બતં નિરસ્સતિ. એવં અનભિસમ્ભુણન્તો નિરસ્સતિ. **આદિયતી ચ ધમ્મ**ન્તિ. સત્થારં ગણ્હાતિ, ધમ્મક્ખાનં ગણ્હાતિ, ગણં ગણ્હાતિ, દિટ્ઠિં ગણ્હાતિ, પટિપદં ગણ્હાતિ, મગ્ગં ગણ્હાતિ પરામસતિ અભિનિવિસતીતિ – નિરસ્સતી આદિયતી ચ ધમ્મં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘દિટ્ઠીનિવેસા ન હિ સ્વાતિવત્તા, ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતં;
> તસ્મા નરો તેસુ નિવેસનેસુ, નિરસ્સતી આદિયતી ચ ધમ્મ’’ન્તિ.

૨૧. ધોનસ્સ હિ નત્થિ કુહિઞ્ચિ લોકે, પકપ્પિતા દિટ્ઠિ ભવાભવેસુ;
માયઞ્ચ માનઞ્ચ પહાય ધોનો, સ કેન ગચ્છેય્ય અનૂપયો સો.

ધોનસ્સ હિ નત્થિ કુહિઞ્ચિ લોકે પકપ્પિતા દિટ્ઠિ ભવાભવેસૂતિ. **ધોનો**તિ. ધોના વુચ્ચતિ પઞ્ઞા – યા પઞ્ઞા પજાનના વિચયો પવિચયો ધમ્મવિચયો સલ્લક્ખણા ઉપલક્ખણા પચ્ચુપલક્ખણા પણ્ડિચ્ચં કોસલ્લં નેપુઞ્ઞં વેભબ્યા ચિન્તા ઉપપરિક્ખા ભૂરિ મેધા પરિણાયિકા વિપસ્સના સમ્પજઞ્ઞં પતોદો પઞ્ઞા પઞ્ઞિન્દ્રિયં પઞ્ઞાબલં પઞ્ઞાસત્થં પઞ્ઞાપાસાદો પઞ્ઞાઆલોકો પઞ્ઞાઓભાસો પઞ્ઞાપજ્જોતો પઞ્ઞારતનં અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ. કિંકારણા ધોના વુચ્ચતિ પઞ્ઞા? તાય પઞ્ઞાય કાયદુચ્ચરિતં ધુતઞ્ચ ધોતઞ્ચ સન્ધોતઞ્ચ નિદ્ધોતઞ્ચ; વચીદુચ્ચરિતં... મનોદુચ્ચરિતં ધુતઞ્ચ ધોતઞ્ચ સન્ધોતઞ્ચ નિદ્ધોતઞ્ચ; રાગો ધુતો ચ ધોતો ચ સન્ધોતો ચ નિદ્ધોતો ચ; દોસો...પે॰... મોહો... કોધો... ઉપનાહો... મક્ખો... પળાસો ધુતો ચ ધોતો ચ સન્ધોતો ચ નિદ્ધોતો ચ; ઇસ્સા ધુતા ચ ધોતા ચ સન્ધોતા ચ નિદ્ધોતા ચ; મચ્છરિયં ધુતઞ્ચ ધોતઞ્ચ સન્ધોતઞ્ચ નિદ્ધોતઞ્ચ; માયા ધુતા ચ ધોતા ચ સન્ધોતા ચ નિદ્ધોતા ચ; સાઠેય્યં ધુતઞ્ચ ધોતઞ્ચ સન્ધોતઞ્ચ નિદ્ધોતઞ્ચ; થમ્ભો ધુતો ચ ધોતો ચ સન્ધોતો ચ નિદ્ધોતો ચ; સારમ્ભો... માનો... અતિમાનો... મદો... પમાદો ધુતો ચ ધોતો ચ સન્ધોતો ચ નિદ્ધોતો ચ; સબ્બે કિલેસા, સબ્બે દુચ્ચરિતા, સબ્બે દરથા, સબ્બે પરિળાહા, સબ્બે સન્તાપા, સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા ધુતા ચ ધોતા ચ સન્ધોતા ચ નિદ્ધોતા ચ. તંકારણા ધોના વુચ્ચતિ પઞ્ઞા.

અથ વા સમ્માદિટ્ઠિયા મિચ્છાદિટ્ઠિ ધુતા ચ ધોતા ચ સન્ધોતા ચ નિદ્ધોતા ચ; સમ્માસઙ્કપ્પેન મિચ્છાસઙ્કપ્પો ધુતો ચ ધોતો ચ સન્ધોતો ચ નિદ્ધોતો ચ; સમ્માવાચાય મિચ્છાવાચા ધુતા ચ ધોતા ચ...પે॰... સમ્માકમ્મન્તેન મિચ્છાકમ્મન્તો ધુતો ચ... સમ્માઆજીવેન મિચ્છાઆજીવો ધુતો ચ... સમ્માવાયામેન મિચ્છાવાયામો ધુતો ચ... સમ્માસતિયા મિચ્છાસતિ ધુતા ચ... સમ્માસમાધિના મિચ્છાસમાધિ ધુતો ચ ધોતો ચ સન્ધોતો ચ નિદ્ધોતો ચ; સમ્માઞાણેન મિચ્છાઞાણં ધુતં ચ... સમ્માવિમુત્તિયા મિચ્છાવિમુત્તિ ધુતા ચ ધોતા ચ સન્ધોતા ચ નિદ્ધોતા ચ.

અથ વા અરિયેન અટ્ઠઙ્ગિકેન મગ્ગેન સબ્બે કિલેસા, સબ્બે દુચ્ચરિતા, સબ્બે દરથા, સબ્બે પરિળાહા, સબ્બે સન્તાપા, સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા ધુતા ચ ધોતા ચ સન્ધોતા ચ નિદ્ધોતા ચ. અરહા ઇમેહિ ધોનેય્યેહિ ધમ્મેહિ ઉપેતો સમુપેતો ઉપગતો સમુપગતો ઉપપન્નો સમુપપન્નો સમન્નાગતો; તસ્મા અરહા ધોનો. સો ધુતરાગો ધુતપાપો ધુતકિલેસો ધુતપરિળાહોતિ – ધોનો. **કુહિઞ્ચી**તિ કુહિઞ્ચિ કિમ્હિચિ કત્થચિ અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વા. **લોકે**તિ અપાયલોકે...પે॰... આયતનલોકે.

પકપ્પિતાતિ દ્વે પકપ્પના – તણ્હાપકપ્પના ચ દિટ્ઠિપકપ્પના ચ...પે॰... અયં તણ્હાપકપ્પના...પે॰... અયં દિટ્ઠિપકપ્પના. **ભવાભવેસૂ**તિ ભવાભવે કમ્મભવે પુનબ્ભવે કામભવે, કમ્મભવે કામભવે પુનબ્ભવે રૂપભવે, કમ્મભવે રૂપભવે પુનબ્ભવે અરૂપભવે, કમ્મભવે અરૂપભવે પુનબ્ભવે પુનપ્પુનભવે પુનપ્પુનગતિયા પુનપ્પુનઉપપત્તિયા પુનપ્પુનપટિસન્ધિયા પુનપ્પુનઅત્તભાવાભિનિબ્બત્તિયા. **ધોનસ્સ હિ નત્થિ કુહિઞ્ચિ લોકે પકપ્પિતા દિટ્ઠિ ભવાભવેસૂ**તિ ધોનસ્સ કુહિઞ્ચિ લોકે ભવાભવેસુ ચ કપ્પિતા પકપ્પિતા અભિસઙ્ખતા સણ્ઠપિતા દિટ્ઠિ નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જતિ નુપલબ્ભતિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – ધોનસ્સ હિ નત્થિ કુહિઞ્ચિ લોકે પકપ્પિતા દિટ્ઠિ ભવાભવેસુ.

માયઞ્ચ માનઞ્ચ પહાય ધોનોતિ. **માયા** વુચ્ચતિ વઞ્ચનિકા ચરિયા. ઇધેકચ્ચો કાયેન દુચ્ચરિતં ચરિત્વા, વાચાય દુચ્ચરિતં ચરિત્વા, મનસા દુચ્ચરિતં ચરિત્વા તસ્સ પટિચ્છાદનહેતુ પાપિકં ઇચ્છં પણિદહતિ – ''મા મં જઞ્ઞા''તિ ઇચ્છતિ, ''મા મં જઞ્ઞા''તિ સઙ્કપ્પેતિ, ''મા મં જઞ્ઞા''તિ વાચં ભાસતિ, ''મા મં જઞ્ઞા''તિ કાયેન પરક્કમતિ. યા એવરૂપા માયા માયાવિતા અચ્ચસરા વઞ્ચના નિકતિ નિકિરણા પરિહરણા ગૂહના પરિગૂહના છાદના પરિચ્છાદના અનુત્તાનિકમ્મં અનાવિકમ્મં વોચ્છાદના પાપકિરિયા, અયં વુચ્ચતિ માયા.

માનોતિ એકવિધેન માનો – યા ચિત્તસ્સ ઉન્નતિ [ઉણ્ણતિ (સ્યા॰ ક॰)]. દુવિધેન માનો – અત્તુક્કંસનમાનો, પરવમ્ભનમાનો. તિવિધેન માનો – ''સેય્યોહમસ્મી''તિ માનો, ''સદિસોહમસ્મી''તિ માનો, ''હીનોહમસ્મી''તિ માનો. ચતુબ્બિધેન માનો – લાભેન માનં જનેતિ, યસેન માનં જનેતિ, પસંસાય માનં જનેતિ, સુખેન માનં જનેતિ. પઞ્ચવિધેન માનો – ''લાભિમ્હિ મનાપિકાનં રૂપાન''ન્તિ માનં જનેતિ, ''લાભિમ્હિ મનાપિકાનં સદ્દાનં... પે॰... ગન્ધાનં... રસાનં... ફોટ્ઠબ્બાન''ન્તિ માનં જનેતિ. છબ્બિધેન માનો – ચક્ખુસમ્પદાય માનં જનેતિ, સોતસમ્પદાય... ઘાનસમ્પદાય... જિવ્હાસમ્પદાય... કાયસમ્પદાય... મનોસમ્પદાય માનં જનેતિ. સત્તવિધેન માનો – માનો, અતિમાનો, માનાતિમાનો, ઓમાનો, અધિમાનો, અસ્મિમાનો, મિચ્છામાનો. અટ્ઠવિધેન માનો – લાભેન માનં જનેતિ, અલાભેન ઓમાનં જનેતિ, યસેન માનં જનેતિ, અયસેન ઓમાનં જનેતિ, પસંસાય માનં જનેતિ, નિન્દાય ઓમાનં જનેતિ, સુખેન માનં જનેતિ, દુક્ખેન ઓમાનં જનેતિ. નવવિધેન માનો – સેય્યસ્સ સેય્યોહમસ્મીતિ માનો, સેય્યસ્સ સદિસોહમસ્મીતિ માનો, સેય્યસ્સ હીનોહમસ્મીતિ માનો , સદિસસ્સ સેય્યોહમસ્મીતિ માનો, સદિસસ્સ સદિસોહમસ્મીતિ માનો, સદિસસ્સ હીનોહમસ્મીતિ માનો, હીનસ્સ

સેય્યોહમસ્મીતિ માનો, હીનસ્સ સદિસોહમસ્મીતિ માનો, હીનસ્સ હીનોહમસ્મીતિ માનો. દસવિધેન માનો – ઇધેકચ્ચો માનં જનેતિ જાતિયા વા ગોત્તેન વા કોલપુત્તિયેન વા વણ્ણપોક્ખરતાય વા ધનેન વા અજ્ઝેનેન વા કમ્માયતનેન વા સિપ્પાયતનેન વા વિજ્જાટ્ઠાનેન વા સુતેન વા પટિભાનેન વા અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના. યો એવરૂપો માનો મઞ્ઞના મઞ્ઞિતત્તં ઉન્નતિ ઉન્નામો [ઉણ્ણમો (સ્યા॰ ક॰)] ધજો સમ્પગ્ગાહો કેતુકમ્યતા ચિત્તસ્સ – અયં વુચ્ચતિ માનો. **માયઞ્ચ માનઞ્ચ પહાય ધોનો**તિ. ધોનો માયઞ્ચ માનઞ્ચ પહાય પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમેત્વાતિ – માયઞ્ચ માનઞ્ચ પહાય ધોનો.

સ કેન ગચ્છેય્ય અનૂપયો સોતિ. **ઉપયા**તિ દ્વે ઉપયા – તણ્હૂપયો ચ દિટ્ઠૂપયો ચ...પે॰... અયં તણ્હૂપયો... પે॰... અયં દિટ્ઠૂપયો. તસ્સ તણ્હૂપયો પહીનો , દિટ્ઠૂપયો પટિનિસ્સટ્ઠો. તણ્હૂપયસ્સ પહીનત્તા, દિટ્ઠૂપયસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા અનૂપયો પુગ્ગલો કેન રાગેન ગચ્છેય્ય, કેન દોસેન ગચ્છેય્ય, કેન મોહેન ગચ્છેય્ય, કેન માનેન ગચ્છેય્ય, કાય દિટ્ઠિયા ગચ્છેય્ય, કેન ઉદ્ધચ્ચેન ગચ્છેય્ય, કાય વિચિકિચ્છાય ગચ્છેય્ય, કેહિ અનુસયેહિ ગચ્છેય્ય – રત્તોતિ વા દુટ્ઠોતિ વા મૂળ્હોતિ વા વિનિબદ્ધોતિ વા પરામટ્ઠોતિ વા વિક્ખેપગતોતિ વા અનિટ્ઠઙ્ગતોતિ વા થામગતોતિ વા. તે અભિસઙ્ખારા પહીના. અભિસઙ્ખારાનં પહીનત્તા ગતિયો કેન ગચ્છેય્ય – નેરયિકોતિ વા તિરચ્છાનયોનિકોતિ વા પેત્તિવિસયિકોતિ વા મનુસ્સોતિ વા દેવોતિ વા રૂપીતિ વા અરૂપીતિ વા સઞ્ઞીતિ વા અસઞ્ઞીતિ વા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીતિ વા. સો હેતુ નત્થિ પચ્ચયો નત્થિ કારણં નત્થિ, યેન ગચ્છેય્યાતિ – સ કેન ગચ્છેય્ય અનૂપયો સો.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ધોનસ્સ હિ નત્થિ કુહિઞ્ચિ લોકે, પકપ્પિતા દિટ્ઠિ ભવાભવેસુ;
> માયઞ્ચ માનઞ્ચ પહાય ધોનો, સ કેન ગચ્છેય્ય અનૂપયો સો’’તિ.

૨૨. ઉપયો હિ ધમ્મેસુ ઉપેતિ વાદં, અનૂપયં કેન કથં વદેય્ય;
અત્તા નિરત્તા ન હિ તસ્સ અત્થિ, અધોસિ સો દિટ્ઠિમિધેવ સબ્બં.

ઉપયો હિ ધમ્મેસુ ઉપેતિ વાદન્તિ. **ઉપયા**તિ દ્વે ઉપયા – તણ્હૂપયો ચ દિટ્ઠૂપયો ચ...પે॰... અયં તણ્હૂપયો... પે॰... અયં દિટ્ઠૂપયો. તસ્સ તણ્હૂપયો અપ્પહીનો, દિટ્ઠૂપયો અપ્પટિનિસ્સટ્ઠો. તણ્હૂપયસ્સ અપ્પહીનત્તા , દિટ્ઠૂપયસ્સ અપ્પટિનિસ્સટ્ઠત્તા ધમ્મેસુ વાદં ઉપેતિ – રત્તોતિ વા દુટ્ઠોતિ વા મૂળ્હોતિ વા વિનિબદ્ધોતિ વા પરામટ્ઠોતિ વા વિક્ખેપગતોતિ વા અનિટ્ઠઙ્ગતોતિ વા થામગતોતિ વા. તે અભિસઙ્ખારા અપ્પહીના. અભિસઙ્ખારાનં અપ્પહીનત્તા ગતિયા વાદં ઉપેતિ. નેરયિકોતિ વા તિરચ્છાનયોનિકોતિ વા પેત્તિવિસયિકોતિ વા મનુસ્સોતિ વા દેવોતિ વા રૂપીતિ વા અરૂપીતિ વા સઞ્ઞીતિ વા અસઞ્ઞીતિ વા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીતિ વા વાદં ઉપેતિ ઉપગચ્છતિ ગણ્હાતિ પરામસતિ અભિનિવિસતીતિ – ઉપયો હિ ધમ્મેસુ ઉપેતિ વાદં.

અનૂપયં કેન કથં વદેય્યાતિ. **ઉપયા**તિ દ્વે ઉપયા – તણ્હૂપયો ચ દિટ્ઠૂપયો ચ...પે॰... અયં તણ્હૂપયો...પે॰... અયં દિટ્ઠૂપયો. તસ્સ તણ્હૂપયો પહીનો, દિટ્ઠૂપયો પટિનિસ્સટ્ઠો. તણ્હૂપયસ્સ પહીનત્તા, દિટ્ઠૂપયસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા અનૂપયં પુગ્ગલં કેન રાગેન વદેય્ય, કેન દોસેન વદેય્ય, કેન મોહેન વદેય્ય, કેન માનેન વદેય્ય, કાય દિટ્ઠિયા વદેય્ય, કેન ઉદ્ધચ્ચેન વદેય્ય, કાય વિચિકિચ્છાય વદેય્ય, કેહિ અનુસયેહિ વદેય્ય – રત્તોતિ વા દુટ્ઠોતિ વા મૂળ્હોતિ વા વિનિબદ્ધોતિ વા પરામટ્ઠોતિ વા વિક્ખેપગતોતિ વા અનિટ્ઠઙ્ગતોતિ વા થામગતોતિ વા. તે અભિસઙ્ખારા

પહીના. અભિસઙ્ખારાનં પહીનત્તા ગતિયો કેન વદેય્ય – નેરયિકોતિ વા…પે॰… નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીતિ વા. સો હેતુ નત્થિ, પચ્ચયો નત્થિ, કારણં નત્થિ, યેન વદેય્ય કથેય્ય ભણેય્ય દીપયેય્ય વોહરેય્યાતિ – અનૂપયં કેન કથં વદેય્ય.

અત્તા નિરત્તા ન હિ તસ્સ અત્થીતિ. **અત્તા**તિ અત્તાનુદિટ્ઠિ નત્થિ. **નિરત્તા**તિ ઉચ્છેદદિટ્ઠિ નત્થિ. **અત્તા**તિ ગહિતં નત્થિ. **નિરત્તા**તિ મુઞ્ચિતબ્બં નત્થિ. યસ્સત્થિ ગહિતં, તસ્સત્થિ મુઞ્ચિતબ્બં; યસ્સત્થિ મુઞ્ચિતબ્બં, તસ્સત્થિ ગહિતં. ગહણં મુઞ્ચના સમતિક્કન્તો અરહા બુદ્ધિપરિહાનિવીતિવત્તો. સો વુટ્ઠવાસો ચિણ્ણચરણો ગતદ્ધો ગતદિસો જાતિમરણસંસારો, નત્થિ તસ્સ પુનબ્ભવોતિ – અત્તા નિરત્તા ન હિ તસ્સ અત્થિ.

અધોસિ સો દિટ્ઠિમિધેવ સબ્બન્તિ તસ્સ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ પહીનાનિ સમુચ્છિન્નાનિ વૂપસન્તાનિ પટિપસ્સદ્ધાનિ અભબ્બુપ્પત્તિકાનિ ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાનિ. સો સબ્બદિટ્ઠિગતં ઇધેવ અધોસિ ધુનિ સન્ધુનિ નિદ્ધુનિ પજહિ વિનોદેસિ બ્યન્તિં અકાસિ અનભાવં ગમેસીતિ – અધોસિ સો દિટ્ઠિમિધેવ સબ્બં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ઉપયો હિ ધમ્મેસુ ઉપેતિ વાદં, અનૂપયં કેન કથં વદેય્ય;
> અત્તા નિરત્તા ન હિ તસ્સ અત્થિ, અધોસિ સો દિટ્ઠિમિધેવ સબ્બ’’ન્તિ.

દુટ્ઠટ્ઠકસુત્તનિદ્દેસો તતિયો.

૪. સુદ્ધટ્ઠકસુત્તનિદ્દેસો

અથ સુદ્ધટ્ઠકસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૨૩. પસ્સામિ સુદ્ધં પરમં અરોગં, દિટ્ઠેન સંસુદ્ધિ નરસ્સ હોતિ;
એવાભિજાનં પરમન્તિ ઞત્વા, સુદ્ધાનુપસ્સીતિ પચ્ચેતિ ઞાણં.

પસ્સામિ સુદ્ધં પરમં અરોગન્તિ. પસ્સામિ સુદ્ધન્તિ પસ્સામિ સુદ્ધં, દક્ખામિ સુદ્ધં, ઓલોકેમિ સુદ્ધં, નિજ્ઝાયામિ સુદ્ધં, ઉપપરિક્ખામિ સુદ્ધં. **પરમં અરોગન્તિ** પરમં આરોગ્યપ્પત્તં તાણપ્પત્તં લેણપ્પત્તં સરણપ્પત્તં અભયપ્પત્તં અચ્ચુતપ્પત્તં અમતપ્પત્તં નિબ્બાનપ્પત્તન્તિ – પસ્સામિ સુદ્ધં પરમં અરોગં.

દિટ્ઠેન સંસુદ્ધિ નરસ્સ હોતીતિ. ચક્ખુવિઞ્ઞાણં [ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન (સી॰ સ્યા॰)] રૂપદસ્સનેન નરસ્સ સુદ્ધિ વિસુદ્ધિ પરિસુદ્ધિ, મુત્તિ વિમુત્તિ પરિમુત્તિ હોતિ, નરો સુજ્ઝતિ વિસુજ્ઝતિ પરિસુજ્ઝતિ, મુચ્ચતિ વિમુચ્ચતિ પરિમુચ્ચતીતિ – દિટ્ઠેન સંસુદ્ધિ નરસ્સ હોતિ.

એવાભિજાનં પરમન્તિ ઞત્વાતિ. એવં અભિજાનન્તો આજાનન્તો વિજાનન્તો પટિવિજાનન્તો પટિવિજ્ઝન્તો. ‘‘ઇદં પરમં અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવર’’ન્તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વાતિ – એવાભિજાનં પરમન્તિ ઞત્વા.

સુદ્ધાનુપસ્સીતિ પચ્ચેતિ ઞાણન્તિ. યો સુદ્ધં પસ્સતિ, સો સુદ્ધાનુપસ્સી, **પચ્ચેતિ ઞાણન્તિ** ચક્ખુવિઞ્ઞાણં રૂપદસ્સનેન ઞાણન્તિ પચ્ચેતિ, મગ્ગોતિ પચ્ચેતિ, પથોતિ પચ્ચેતિ, નિય્યાનન્તિ પચ્ચેતીતિ – સુદ્ધાનુપસ્સી પચ્ચેતિ ઞાણં.

તેનાહ ભગવા –

‘‘પસ્સામિ સુદ્ધં પરમં અરોગં, દિટ્ઠેન સંસુદ્ધિ નરસ્સ હોતિ;
એવાભિજાનં પરમન્તિ ઞત્વા, સુદ્ધાનુપસ્સીતિ પચ્ચેતિ ઞાણ’’ન્તિ.

૨૪. દિટ્ઠેન ચે સુદ્ધિ નરસ્સ હોતિ, ઞાણેન વા સો પજહાતિ દુક્ખં;
અઞ્ઞેન સો સુજ્ઝતિ સોપધીકો, દિટ્ઠી હિ નં પાવ તથા વદાનં.

દિટ્ઠેન ચે સુદ્ધિ નરસ્સ હોતીતિ. ચક્ખુવિઞ્ઞાણં રૂપદસ્સનેન ચે નરસ્સ સુદ્ધિ વિસુદ્ધિ પરિસુદ્ધિ, મુત્તિ વિમુત્તિ પરિમુત્તિ હોતિ, નરો સુજ્ઝતિ વિસુજ્ઝતિ પરિસુજ્ઝતિ, મુચ્ચતિ વિમુચ્ચતિ પરિમુચ્ચતીતિ – દિટ્ઠેન ચે સુદ્ધિ નરસ્સ હોતિ.

ઞાણેન વા સો પજહાતિ દુક્ખન્તિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણં રૂપદસ્સનેન ચે નરો જાતિદુક્ખં પજહતિ, જરાદુક્ખં પજહતિ, બ્યાધિદુક્ખં પજહતિ, મરણદુક્ખં પજહતિ, સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસદુક્ખં પજહતીતિ – ઞાણેન વા સો પજહાતિ દુક્ખં.

અઞ્ઞેન સો સુજ્ઝતિ સોપધીકોતિ. અઞ્ઞેન અસુદ્ધિમગ્ગેન મિચ્છાપટિપદાય અનિય્યાનિકપથેન અઞ્ઞત્ર સતિપટ્ઠાનેહિ અઞ્ઞત્ર સમ્મપ્પધાનેહિ અઞ્ઞત્ર ઇદ્ધિપાદેહિ અઞ્ઞત્ર ઇન્દ્રિયેહિ અઞ્ઞત્ર બલેહિ અઞ્ઞત્ર બોજ્ઝઙ્ગેહિ અઞ્ઞત્ર અરિયા અટ્ઠઙ્ગિકા મગ્ગા નરો સુજ્ઝતિ વિસુજ્ઝતિ પરિસુજ્ઝતિ , મુચ્ચતિ વિમુચ્ચતિ પરિમુચ્ચતિ. **સોપધીકો**તિ સરાગો સદોસો સમોહો સમાનો સતણ્હો સદિટ્ઠિ સકિલેસો સઉપાદાનોતિ – અઞ્ઞેન સો સુજ્ઝતિ સોપધીકો.

દિટ્ઠી હિ નં પાવ તથા વદાનન્તિ. સાવ દિટ્ઠિ તં પુગ્ગલં પાવદતિ – ઇતિ વાયં પુગ્ગલો મિચ્છાદિટ્ઠિકો વિપરીતદસ્સનો. **તથા વદાન**ન્તિ તથા વદન્તં કથેન્તં ભણન્તં દીપયન્તં વોહરન્તં. ''સસ્સતો લોકો , ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ તથા વદન્તં કથેન્તં ભણન્તં દીપયન્તં વોહરન્તં. ''અસસ્સતો લોકો…પે॰… અન્તવા લોકો… અનન્તવા લોકો… તં જીવં તં સરીરં… અઞ્ઞં જીવં અઞ્ઞં સરીરં… હોતિ તથાગતો પરં મરણા… ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા… હોતિ ચ ન ચ હોતિ તથાગતો પરં મરણા… નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ તથા વદન્તં કથેન્તં ભણન્તં દીપયન્તં વોહરન્તન્તિ – દિટ્ઠી હિ નં પાવ તથા વદાનં .

તેનાહ ભગવા –

''દિટ્ઠેન ચે સુદ્ધિ નરસ્સ હોતિ, ઞાણેન વા સો પજહાતિ દુક્ખં;
અઞ્ઞેન સો સુજ્ઝતિ સોપધીકો, દિટ્ઠી હિ નં પાવ તથા વદાન''ન્તિ.

૨૫. ન બ્રાહ્મણો અઞ્ઞતો સુદ્ધિમાહ, દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વા;
પુઞ્ઞે ચ પાપે ચ અનૂપલિત્તો, અત્તઞ્જહો નયિધ પકુબ્બમાનો.

ન બ્રાહ્મણો અઞ્ઞતો સુદ્ધિમાહ દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વાતિ. **ના**તિ પટિક્ખેપો. **બ્રાહ્મણો**તિ સત્તન્નં ધમ્માનં બાહિતત્તા બ્રાહ્મણો – સક્કાયદિટ્ઠિ બાહિતા હોતિ, વિચિકિચ્છા બાહિતા હોતિ, સીલબ્બતપરામાસો બાહિતો હોતિ , રાગો બાહિતો હોતિ, દોસો બાહિતો હોતિ, મોહો બાહિતો હોતિ, માનો બાહિતો હોતિ. બાહિતાસ્સ હોન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્મા સંકિલેસિકા પોનોભવિકા સદરા દુક્ખવિપાકા આયતિં જાતિજરામરણિયા.

બાહિત્વા સબ્બપાપકાનિ, [સભિયાતિ ભગવા]
વિમલો સાધુસમાહિતો ઠિતત્તો;
સંસારમતિચ્ચ કેવલી સો, અસિતો [અનિસ્સિતો (સ્યા॰)] તાદિ પવુચ્ચતે સ બ્રહ્મા.

ન બ્રાહ્મણો અઞ્ઞતો સુદ્ધિમાહાતિ. બ્રાહ્મણો અઞ્ઞેન અસુદ્ધિમગ્ગેન મિચ્છાપટિપદાય અનિય્યાનિકપથેન અઞ્ઞત્ર સતિપટ્ઠાનેહિ અઞ્ઞત્ર સમ્મપ્પધાનેહિ અઞ્ઞત્ર ઇદ્ધિપાદેહિ અઞ્ઞત્ર ઇન્દ્રિયેહિ અઞ્ઞત્ર બલેહિ અઞ્ઞત્ર બોજ્ઝઙ્ગેહિ અઞ્ઞત્ર અરિયેન અટ્ઠઙ્ગિકેન મગ્ગેન સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં, નાહ ન કથેતિ ન ભણતિ ન દીપયતિ ન વોહરતીતિ – ન બ્રાહ્મણો અઞ્ઞતો સુદ્ધિમાહ.

દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વાતિ. સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા દિટ્ઠિસુદ્ધિકા. તે એકચ્ચાનં રૂપાનં દસ્સનં મઙ્ગલં પચ્ચેન્તિ, એકચ્ચાનં રૂપાનં દસ્સનં અમઙ્ગલં પચ્ચેન્તિ. કતમેસં રૂપાનં દસ્સનં મઙ્ગલં પચ્ચેન્તિ? તે કાલતો

વુટ્ઠહિત્વા અભિમઙ્ગલગતાનિ રૂપાનિ પસ્સન્તિ – ચાટકસકુણં [વાતસકુણં (સ્યા॰), ચાપસકુણં (ક॰)] પસ્સન્તિ, ફુસ્સવેળુવલટ્ઠિં પસ્સન્તિ, ગબ્ભિનિત્થિં પસ્સન્તિ, કુમારકં ખન્ધે આરોપેત્વા ગચ્છન્તં પસ્સન્તિ, પુણ્ણઘટં પસ્સન્તિ, રોહિતમચ્છં પસ્સન્તિ, આજઞ્ઞં પસ્સન્તિ, આજઞ્ઞરથં પસ્સન્તિ, ઉસભં પસ્સન્તિ, ગોકપિલં પસ્સન્તિ. એવરૂપાનં રૂપાનં દસ્સનં મઙ્ગલં પચ્ચેન્તિ. કતમેસં રૂપાનં દસ્સનં અમઙ્ગલં પચ્ચેન્તિ? પલાલપુઞ્જં પસ્સન્તિ, તક્કઘટં પસ્સન્તિ, રિત્તઘટં પસ્સન્તિ, નટં પસ્સન્તિ, નગ્ગસમણકં પસ્સન્તિ, ખરં પસ્સન્તિ, ખરયાનં પસ્સન્તિ, એકયુત્તયાનં પસ્સન્તિ , કાણં પસ્સન્તિ, કુણિં પસ્સન્તિ, ખઞ્જં પસ્સન્તિ, પક્ખહતં [પક્ખપાદં (ક॰)] પસ્સન્તિ, જિણ્ણકં પસ્સન્તિ, બ્યાધિકં [બ્યાધિતં (સી॰)] પસ્સન્તિ. એવરૂપાનં રૂપાનં દસ્સનં અમઙ્ગલં પચ્ચેન્તિ. ઇમે તે સમણબ્રાહ્મણા દિટ્ઠસુદ્ધિકા. તે દિટ્ઠેન સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં પચ્ચેન્તિ.

સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા સુતસુદ્ધિકા. તે એકચ્ચાનં સદ્દાનં સવનં મઙ્ગલં પચ્ચેન્તિ, એકચ્ચાનં સદ્દાનં સવનં અમઙ્ગલં પચ્ચેન્તિ. કતમેસં સદ્દાનં સવનં મઙ્ગલં પચ્ચેન્તિ? તે કાલતો વુટ્ઠહિત્વા અભિમઙ્ગલગતાનિ સદ્દાનિ સુણન્તિ – વડ્ઢાતિ વા વડ્ઢમાનાતિ વા પુણ્ણાતિ વા ફુસ્સાતિ વા અસોકાતિ વા સુમનાતિ વા સુનક્ખત્તાતિ વા સુમઙ્ગલાતિ વા સિરીતિ વા સિરીવડ્ઢાતિ વા. એવરૂપાનં સદ્દાનં સવનં મઙ્ગલં પચ્ચેન્તિ. કતમેસં સદ્દાનં સવનં અમઙ્ગલં પચ્ચેન્તિ? કાણોતિ વા કુણીતિ વા ખઞ્જોતિ વા પક્ખહતોતિ વા જિણ્ણકોતિ વા બ્યાધિકોતિ વા મતોતિ વા છિન્દન્તિ વા ભિન્દન્તિ વા દડ્ઢન્તિ વા નટ્ઠન્તિ વા નત્થીતિ વા. એવરૂપાનં સદ્દાનં સવનં અમઙ્ગલં પચ્ચેન્તિ. ઇમે તે સમણબ્રાહ્મણા સુતસુદ્ધિકા. તે સુતેન સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં પચ્ચેન્તિ.

સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા સીલસુદ્ધિકા. તે સીલમત્તેન સંયમમત્તેન સંવરમત્તેન અવીતિક્કમમત્તેન સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં પચ્ચેન્તિ. સમણોમુણ્ડિકાપુત્તો [સમણો મણ્ડિકાપુત્તો (સી॰), સમણમુણ્ડિકાપુત્તો (સ્યા॰)] એવમાહ – ''ચતૂહિ ખો અહં, ગહપતિ [થપતિ (સી॰ સ્યા॰) એવમુપરિપિ], ધમ્મેહિ સમન્નાગતં પુરિસપુગ્ગલં પઞ્ઞાપેમિ સમ્પન્નકુસલં પરમકુસલં ઉત્તમપત્તિપ્પત્તં સમણં અયોજ્ઝં. કતમેહિ ચતૂહિ? ઇધ, ગહપતિ, ન કાયેન પાપકં કમ્મં કરોતિ, ન પાપકં વાચં ભાસતિ, ન પાપકં સઙ્કપ્પં સઙ્કપ્પતિ, ન પાપકં આજીવં આજીવતિ. ઇમેહિ ખો અહં, ગહપતિ, ચતૂહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતં પુરિસપુગ્ગલં પઞ્ઞાપેમિ સમ્પન્નકુસલં પરમકુસલં ઉત્તમપત્તિપ્પત્તં સમણં અયોજ્ઝં''. એવમેવ સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા સીલસુદ્ધિકા, તે સીલમત્તેન સંયમમત્તેન સંવરમત્તેન અવીતિક્કમમત્તેન સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં પચ્ચેન્તિ.

સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા વતસુદ્ધિકા. તે હત્થિવતિકા વા હોન્તિ, અસ્સવતિકા વા હોન્તિ, ગોવતિકા વા હોન્તિ, કુક્કુરવતિકા વા હોન્તિ, કાકવતિકા વા હોન્તિ, વાસુદેવવતિકા વા હોન્તિ, બલદેવવતિકા વા હોન્તિ, પુણ્ણભદ્દવતિકા વા હોન્તિ, મણિભદ્દવતિકા વા હોન્તિ, અગ્ગિવતિકા વા હોન્તિ, નાગવતિકા વા હોન્તિ, સુપણ્ણવતિકા વા હોન્તિ, યક્ખવતિકા વા હોન્તિ, અસુરવતિકા વા હોન્તિ, ગન્ધબ્બવતિકા વા હોન્તિ, મહારાજવતિકા વા હોન્તિ, ચન્દવતિકા વા હોન્તિ, સૂરિયવતિકા વા હોન્તિ, ઇન્દવતિકા વા હોન્તિ, બ્રહ્મવતિકા વા હોન્તિ, દેવવતિકા વા હોન્તિ, દિસાવતિકા વા હોન્તિ. ઇમે તે સમણબ્રાહ્મણા વતસુદ્ધિકા. તે વતેન સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં પચ્ચેન્તિ.

સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા મુતસુદ્ધિકા. તે કાલતો ઉટ્ઠહિત્વા પથવિં આમસન્તિ, હરિતં આમસન્તિ, ગોમયં આમસન્તિ, કચ્છપં આમસન્તિ, ફાલં અક્કમન્તિ, તિલવાહં આમસન્તિ, ફુસ્સતિલં ખાદન્તિ, ફુસ્સતેલં મક્ખેન્તિ,

કુસ્સદન્તકટ્ઠં ખાદન્તિ, કુસ્સમત્તિકાય ન્હાયન્તિ, કુસ્સસાટકં નિવાસેન્તિ, કુસ્સવેઠનં વેઠેન્તિ. ઇમે તે સમણબ્રાહ્મણા મુતસુદ્ધિકા. તે મુતેન સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં પચ્ચેન્તિ. ન બ્રાહ્મણો અઞ્ઞતો સુદ્ધિમાહ.

દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વાતિ. બ્રાહ્મણો દિટ્ઠસુદ્ધિયાપિ સુદ્ધિં નાહ, સુતસુદ્ધિયાપિ સુદ્ધિં નાહ, સીલસુદ્ધિયાપિ સુદ્ધિં નાહ, વતસુદ્ધિયાપિ સુદ્ધિં નાહ, મુતસુદ્ધિયાપિ સુદ્ધિં નાહ ન કથેતિ ન ભણતિ ન દીપયતિ ન વોહરતીતિ – ન બ્રાહ્મણો અઞ્ઞતો સુદ્ધિમાહ દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વા.

પુઞ્ઞે ચ પાપે ચ અનૂપલિત્તોતિ. **પુઞ્ઞં** વુચ્ચતિ યં કિઞ્ચિ તેધાતુકં કુસલાભિસઙ્ખારં, **અપુઞ્ઞં** વુચ્ચતિ સબ્બં અકુસલં. યતો પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો ચ અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો ચ આનેઞ્જાભિસઙ્ખારો ચ પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા; એત્તાવતા પુઞ્ઞે ચ પાપે ચ ન લિમ્પતિ ન પલિમ્પતિ ન ઉપલિમ્પતિ અલિત્તો અપલિત્તો અનૂપલિત્તો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – પુઞ્ઞે ચ પાપે ચ અનૂપલિત્તો.

અત્તઞ્જહો નયિધ પકુબ્બમાનોતિ. **અત્તઞ્જહો**તિ અત્તદિટ્ઠિજહો. **અત્તઞ્જહો**તિ ગાહં જહો [ગાહજહો (સી॰ સ્યા॰), અત્તગાહં જહો (ક॰)]. **અત્તઞ્જહો**તિ તણ્હાવસેન દિટ્ઠિવસેન ગહિતં પરામટ્ઠં અભિનિવિટ્ઠં અજ્ઝોસિતં અધિમુત્તં, સબ્બં તં ચત્તં હોતિ વન્તં મુત્તં પહીનં પટિનિસ્સટ્ઠં. **નયિધ પકુબ્બમાનો**તિ પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારં વા અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારં વા આનેઞ્જાભિસઙ્ખારં વા અપકુબ્બમાનો અજનયમાનો અસઞ્જનયમાનો અનિબ્બત્તયમાનો અનભિનિબ્બત્તયમાનોતિ – અત્તઞ્જહો નયિધ પકુબ્બમાનો.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ન બ્રાહ્મણો અઞ્ઞતો સુદ્ધિમાહ, દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વા;
> પુઞ્ઞે ચ પાપે ચ અનૂપલિત્તો, અત્તઞ્જહો નયિધ પકુબ્બમાનો’’તિ.

૨૬. પુરિમં પહાય અપરં સિતાસે, એજાનુગા તે ન તરન્તિ સઙ્ગં;
તે ઉગ્ગહાયન્તિ નિરસ્સજન્તિ, કપીવ સાખં પમુઞ્ચં [પમુખં (સી॰ સ્યા॰)] **ગહાય.**

પુરિમં પહાય અપરં સિતાસેતિ. પુરિમં સત્થારં પહાય પરં સત્થારં નિસ્સિતા; પુરિમં ધમ્મક્ખાનં પહાય અપરં ધમ્મક્ખાનં નિસ્સિતા; પુરિમં ગણં પહાય અપરં ગણં નિસ્સિતા; પુરિમં દિટ્ઠિં પહાય અપરં દિટ્ઠિં નિસ્સિતા; પુરિમં પટિપદં પહાય અપરં પટિપદં નિસ્સિતા; પુરિમં મગ્ગં પહાય અપરં મગ્ગં નિસ્સિતા સન્નિસ્સિતા અલ્લીના ઉપગતા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તાતિ – પુરિમં પહાય અપરં સિતાસે.

એજાનુગા તે ન તરન્તિ સઙ્ગન્તિ. **એજા** વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **એજાનુગા**તિ એજાનુગા એજાનુગતા એજાનુસટા એજાય પન્ના પતિતા અભિભૂતા પરિયાદિન્નચિત્તા. **તે ન તરન્તિ સઙ્ગ**ન્તિ રાગસઙ્ગં દોસસઙ્ગં મોહસઙ્ગં માનસઙ્ગં દિટ્ઠિસઙ્ગં કિલેસસઙ્ગં દુચ્ચરિતસઙ્ગં ન તરન્તિ ન ઉત્તરન્તિ ન પતરન્તિ ન સમતિક્કમન્તિ ન વીતિવત્તન્તીતિ – એજાનુગા તે ન તરન્તિ સઙ્ગં.

તે ઉગ્ગહાયન્તિ નિરસ્સજન્તીતિ સત્થારં ગણ્હન્તિ, તં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞં સત્થારં ગણ્હન્તિ; ધમ્મક્ખાનં ગણ્હન્તિ , તં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞં ધમ્મક્ખાનં ગણ્હન્તિ; ગણં ગણ્હન્તિ, તં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞં ગણં ગણ્હન્તિ; દિટ્ઠિં ગણ્હન્તિ, તં

મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞં દિટ્ઠિં ગણ્હન્તિ; પટિપદં ગણ્હન્તિ, તં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞં પટિપદં ગણ્હન્તિ; મગ્ગં ગણ્હન્તિ, તં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞં મગ્ગં ગણ્હન્તિ; ગણ્હન્તિ ચ મુઞ્ચન્તિ ચ આદિયન્તિ ચ નિરસ્સજન્તિ ચાતિ – તે ઉગ્ગહાયન્તિ નિરસ્સજન્તિ.

કપીવ સાખં પમુઞ્ચં ગહાયાતિ. યથા મક્કટો અરઞ્ઞે પવને ચરમાનો સાખં ગણ્હાતિ, તં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞં સાખં ગણ્હાતિ. એવમેવ પુથુસમણબ્રાહ્મણા પુથુદિટ્ઠિગતાનિ ગણ્હન્તિ ચ મુઞ્ચન્તિ ચ આદિયન્તિ ચ નિરસ્સજન્તિ ચાતિ – કપીવ સાખં પમુઞ્ચં ગહાય.

તેનાહ ભગવા –

> ''પુરિમં પહાય અપરં સિતાસે, એજાનુગા તે ન તરન્તિ સઙ્ગં;
> તે ઉગ્ગહાયન્તિ નિરસ્સજન્તિ, કપીવ સાખં પમુઞ્ચં ગહાયા''તિ.

૨૭. સયં સમાદાય વતાનિ જન્તુ, ઉચ્ચાવચં ગચ્છતિ સઞ્ઞસત્તો;
વિદ્વા ચ વેદેહિ સમેચ્ચ ધમ્મં, ન ઉચ્ચાવચં ગચ્છતિ ભૂરિપઞ્ઞો.

સયં સમાદાય વતાનિ જન્તૂતિ. **સયં સમાદાયા**તિ સામં સમાદાય . **વતાની**તિ હત્થિવતં વા અસ્સવતં વા ગોવતં વા કુક્કુરવતં વા કાકવતં વા વાસુદેવવતં વા બલદેવવતં વા પુણ્ણભદ્દવતં વા મણિભદ્દવતં વા અગ્ગિવતં વા નાગવતં વા સુપણ્ણવતં વા યક્ખવતં વા અસુરવતં વા...પે॰... દિસાવતં વા આદાય સમાદાય આદિયિત્વા સમાદિયિત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા. **જન્તૂ**તિ સત્તો નરો ...પે॰... મનુજોતિ – સયં સમાદાય વતાનિ જન્તુ.

ઉચ્ચાવચં ગચ્છતિ સઞ્ઞસત્તોતિ સત્થારતો સત્થારં ગચ્છતિ; ધમ્મક્ખાનતો ધમ્મક્ખાનં ગચ્છતિ; ગણતો ગણં ગચ્છતિ; દિટ્ઠિયા દિટ્ઠિં ગચ્છતિ; પટિપદાય પટિપદં ગચ્છતિ; મગ્ગતો મગ્ગં ગચ્છતિ. **સઞ્ઞસત્તો**તિ કામસઞ્ઞાય બ્યાપાદસઞ્ઞાય વિહિંસાસઞ્ઞાય દિટ્ઠિસઞ્ઞાય સત્તો વિસત્તો આસત્તો લગ્ગો લગ્ગિતો પલિબુદ્ધો. યથા ભિત્તિખિલે વા નાગદન્તે વા ભણ્ડં સત્તં વિસત્તં આસત્તં લગ્ગં લગ્ગિતં પલિબુદ્ધં, એવમેવ કામસઞ્ઞાય બ્યાપાદસઞ્ઞાય વિહિંસાસઞ્ઞાય દિટ્ઠિસઞ્ઞાય સત્તો વિસત્તો આસત્તો લગ્ગો લગ્ગિતો પલિબુદ્ધોતિ – ઉચ્ચાવચં ગચ્છતિ સઞ્ઞસત્તો.

વિદ્વા ચ વેદેહિ સમેચ્ચ ધમ્મન્તિ. **વિદ્વા**તિ વિદ્વા વિજ્જાગતો ઞાણી વિભાવી મેધાવી. **વેદેહી**તિ **વેદા** વુચ્ચન્તિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણં પઞ્ઞા પઞ્ઞિન્દ્રિયં પઞ્ઞાબલં ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો વીમંસા વિપસ્સના સમ્માદિટ્ઠિ. તેહિ વેદેહિ જાતિજરામરણસ્સ અન્તગતો અન્તપ્પત્તો, કોટિગતો કોટિપ્પત્તો, પરિયન્તગતો પરિયન્તપ્પત્તો, વોસાનગતો વોસાનપ્પત્તો, તાણગતો તાણપ્પત્તો, લેણગતો લેણપ્પત્તો, સરણગતો સરણપ્પત્તો, અભયગતો અભયપ્પત્તો, અચ્ચુતગતો અચ્ચુતપ્પત્તો, અમતગતો અમતપ્પત્તો, નિબ્બાનગતો નિબ્બાનપ્પત્તો. વેદાનં વા અન્તગતોતિ **વેદગૂ**, વેદેહિ વા અન્તગતોતિ વેદગૂ, સત્તન્નં વા ધમ્માનં વિદિતત્તા વેદગૂ. સક્કાયદિટ્ઠિ વિદિતા હોતિ, વિચિકિચ્છા વિદિતા હોતિ, સીલબ્બતપરામાસો વિદિતો હોતિ, રાગો વિદિતો હોતિ, દોસો વિદિતો હોતિ, મોહો વિદિતો હોતિ, માનો વિદિતો હોતિ, વિદિતાસ્સ હોન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્મા સંકિલેસિકા પોનોભવિકા સદરા દુક્ખવિપાકા આયતિં જાતિજરામરણિયા.

> વેદાનિ વિચેય્ય કેવલાનિ, [સભિયાતિ ભગવા]
> સમણાનં યાનીધત્થિ [યાનિપત્થિ (સી॰ સ્યા॰) સુ॰ નિ॰ ૫૩૪] બ્રાહ્મણાનં;
> સબ્બવેદનાસુ વીતરાગો, સબ્બં વેદમતિચ્ચ વેદગૂ સોતિ.

વિદ્વા ચ વેદેહિ સમેચ્ચ ધમ્મન્તિ. સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં. સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચાતિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં; સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખાતિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં; સબ્બે ધમ્મા અનત્તાતિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં; અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારાતિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં; સઙ્ખારપચ્ચયા વિઞ્ઞાણન્તિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં; વિઞ્ઞાણપચ્ચયા નામરૂપન્તિ...પે॰... નામરૂપપચ્ચયા સળાયતનન્તિ... સળાયતનપચ્ચયા ફસ્સોતિ... ફસ્સપચ્ચયા વેદનાતિ... વેદનાપચ્ચયા તણ્હાતિ... તણ્હાપચ્ચયા ઉપાદાનન્તિ... ઉપાદાનપચ્ચયા ભવોતિ... ભવપચ્ચયા જાતીતિ... જાતિપચ્ચયા જરામરણન્તિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં; અવિજ્જાનિરોધા સઙ્ખારનિરોધોતિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં; સઙ્ખારનિરોધા વિઞ્ઞાણનિરોધોતિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં; વિઞ્ઞાણનિરોધા નામરૂપનિરોધોતિ... નામરૂપનિરોધા સળાયતનનિરોધોતિ... સળાયતનનિરોધા ફસ્સનિરોધોતિ... ફસ્સનિરોધા વેદનાનિરોધોતિ... વેદનાનિરોધા તણ્હાનિરોધોતિ... તણ્હાનિરોધા ઉપાદાનનિરોધોતિ... ઉપાદાનનિરોધા ભવનિરોધોતિ... ભવનિરોધા જાતિનિરોધોતિ... જાતિનિરોધા જરામરણનિરોધોતિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં; ઇદં દુક્ખન્તિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં; અયં દુક્ખસમુદયોતિ... અયં દુક્ખનિરોધોતિ... અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદાતિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં; ઇમે આસવાતિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં; અયં આસવસમુદયોતિ... અયં આસવનિરોધોતિ... અયં આસવનિરોધગામિની પટિપદાતિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં; ઇમે ધમ્મા અભિઞ્ઞેય્યાતિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં; ઇમે ધમ્મા પરિઞ્ઞેય્યાતિ... ઇમે ધમ્મા પહાતબ્બાતિ... ઇમે ધમ્મા ભાવેતબ્બાતિ ... ઇમે ધમ્મા સચ્છિકાતબ્બાતિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં. છન્નં ફસ્સાયતનાનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં. પઞ્ચન્નં ઉપાદાનક્ખન્ધાનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં. ચતુન્નં મહાભૂતાનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મં. યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મન્તિ સમેચ્ચ અભિસમેચ્ચ ધમ્મન્તિ – વિદ્વા ચ વેદેહિ સમેચ્ચ ધમ્મં.

ન ઉચ્ચાવચં ગચ્છતિ ભૂરિપઞ્ઞોતિ ન સત્થારતો સત્થારં ગચ્છતિ, ન ધમ્મક્ખાનતો ધમ્મક્ખાનં ગચ્છતિ, ન ગણતો ગણં ગચ્છતિ, ન દિટ્ઠિયા દિટ્ઠિં ગચ્છતિ, ન પટિપદાય પટિપદં ગચ્છતિ, ન મગ્ગતો મગ્ગં ગચ્છતિ. **ભૂરિપઞ્ઞો**તિ ભૂરિપઞ્ઞો મહાપઞ્ઞો પુથુપઞ્ઞો હાસપઞ્ઞો જવનપઞ્ઞો તિક્ખપઞ્ઞો નિબ્બેધિકપઞ્ઞો. **ભૂરિ** વુચ્ચતિ પથવી. તાય પથવિસમાય પઞ્ઞાય વિપુલાય વિત્થતાય સમન્નાગતોતિ – ન ઉચ્ચાવચં ગચ્છતિ ભૂરિપઞ્ઞો.

તેનાહ ભગવા –

> ''સયં સમાદાય વતાનિ જન્તુ, ઉચ્ચાવચં ગચ્છતિ સઞ્ઞસત્તો;
> વિદ્વા ચ વેદેહિ સમેચ્ચ ધમ્મં, ન ઉચ્ચાવચં ગચ્છતિ ભૂરિપઞ્ઞો''તિ.

૨૮. સ સબ્બધમ્મેસુ વિસેનિભૂતો, યં કિઞ્ચિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વા;
તમેવ દસ્સિં વિવટં ચરન્તં, કેનીધ લોકસ્મિં વિકપ્પયેય્ય.

સ સબ્બધમ્મેસુ વિસેનિભૂતો યં કિઞ્ચિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વાતિ. સેના વુચ્ચતિ મારસેના. કાયદુચ્ચરિતં મારસેના, વચીદુચ્ચરિતં મારસેના, મનોદુચ્ચરિતં મારસેના, રાગો મારસેના, દોસો મારસેના, મોહો મારસેના, કોધો મારસેના, ઉપનાહો...પે॰... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા મારસેના.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

''કામા તે પઠમા સેના, દુતિયા અરતિ વુચ્ચતિ;
તતિયા ખુપ્પિપાસા તે, ચતુત્થી તણ્હા વુચ્ચતિ.

''પઞ્ચમી થિનમિદ્ધં તે, છટ્ઠા ભીરૂ પવુચ્ચતિ;
સત્તમી વિચિકિચ્છા તે, મક્ખો થમ્ભો તે અટ્ઠમો.

''લાભો સિલોકો સક્કારો, મિચ્છાલદ્ધો ચ યો યસો;
યો ચત્તાનં સમુક્કંસે, પરે ચ અવજાનતિ.

''એસા નમુચિ તે સેના, કણ્હસ્સાભિપ્પહારિની;
ન નં અસુરો જિનાતિ, જેત્વાવ લભતે સુખ''ન્તિ.

યતો ચતૂહિ અરિયમગ્ગેહિ સબ્બા ચ મારસેના સબ્બે ચ પટિસેનિકરા કિલેસા જિતા ચ પરાજિતા ચ ભગ્ગા વિપ્પલુગ્ગા પરમ્મુખા, સો વુચ્ચતિ વિસેનિભૂતો. સો દિટ્ઠે વિસેનિભૂતો, સુતે વિસેનિભૂતો, મુતે વિસેનિભૂતો, વિઞ્ઞાતે વિસેનિભૂતોતિ – સ સબ્બધમ્મેસુ વિસેનિભૂતો યં કિઞ્ચિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વા.

તમેવ દસ્સિં વિવટં ચરન્તન્તિ. તમેવ સુદ્ધદસ્સિં વિસુદ્ધદસ્સિં પરિસુદ્ધદસ્સિં વોદાતદસ્સિં પરિયોદાતદસ્સિં. અથ વા, સુદ્ધદસ્સનં વિસુદ્ધદસ્સનં પરિસુદ્ધદસ્સનં વોદાતદસ્સનં પરિયોદાતદસ્સનં. **વિવટ**ન્તિ તણ્હાછદનં દિટ્ઠિછદનં કિલેસછદનં દુચ્ચરિતછદનં અવિજ્જાછદનં. તાનિ છદનાનિ વિવટાનિ હોન્તિ વિદ્ધંસિતાનિ ઉગ્ઘાટિતાનિ સમુગ્ઘાટિતાનિ પહીનાનિ સમુચ્છિન્નાનિ વૂપસન્તાનિ પટિપસ્સદ્ધાનિ અભબ્બુપ્પત્તિકાનિ ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાનિ. **ચરન્ત**ન્તિ ચરન્તં વિચરન્તં વિહરન્તં ઇરિયન્તં વત્તેન્તં પાલેન્તં યપેન્તં યાપેન્તન્તિ – તમેવ દસ્સિં વિવટં ચરન્તં.

કેનીધ લોકસ્મિ વિકપ્પયેય્યાતિ. **કપ્પા**તિ દ્વે કપ્પા – તણ્હાકપ્પો ચ દિટ્ઠિકપ્પો ચ...પે॰... અયં તણ્હાકપ્પો...પે॰... અયં દિટ્ઠિકપ્પો. તસ્સ તણ્હાકપ્પો પહીનો, દિટ્ઠિકપ્પો પટિનિસ્સટ્ઠો. તણ્હાકપ્પસ્સ પહીનત્તા દિટ્ઠિકપ્પસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા કેન રાગેન કપ્પેય્ય, કેન દોસેન કપ્પેય્ય, કેન મોહેન કપ્પેય્ય, કેન માનેન કપ્પેય્ય, કાય દિટ્ઠિયા કપ્પેય્ય, કેન ઉદ્ધચ્ચેન કપ્પેય્ય, કાય વિચિકિચ્છાય કપ્પેય્ય, કેહિ અનુસયેહિ કપ્પેય્ય – રત્તોતિ વા દુટ્ઠોતિ વા મૂળ્હોતિ વા વિનિબદ્ધોતિ વા પરામટ્ઠોતિ વા વિક્ખેપગતોતિ વા અનિટ્ઠઙ્ગતોતિ વા થામગતોતિ વા. તે અભિસઙ્ખારા પહીના. અભિસઙ્ખારાનં પહીનત્તા ગતિયો કેન કપ્પેય્ય – નેરયિકોતિ વા તિરચ્છાનયોનિકોતિ વા પેત્તિવિસયિકોતિ વા મનુસ્સોતિ વા દેવોતિ વા રૂપીતિ વા અરૂપીતિ વા સઞ્ઞીતિ વા અસઞ્ઞીતિ વા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીતિ વા. સો હેતુ નત્થિ, પચ્ચયો નત્થિ, કારણં નત્થિ, યેન કપ્પેય્ય વિકપ્પેય્ય વિકપ્પં આપજ્જેય્ય. **લોકસ્મિ**ન્તિ અપાયલોકે મનુસ્સલોકે દેવલોકે ખન્ધલોકે ધાતુલોકે આયતનલોકેતિ – કેનીધ લોકસ્મિં વિકપ્પયેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘સ સબ્બધમ્મેસુ વિસેનિભૂતો, યં કિઞ્ચિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વા;
> તમેવ દસ્સિં વિવટં ચરન્તં, કેનીધ લોકસ્મિ વિકપ્પયેય્યા’’તિ.

૨૯. ન કપ્પયન્તિ ન પુરેક્ખરોન્તિ, અચ્ચન્તસુદ્ધીતિ ન તે વદન્તિ;
આદાનગન્થં ગથિતં વિસજ્જ, આસં ન કુબ્બન્તિ કુહિઞ્ચિ લોકે.

ન કપ્પયન્તિ ન પુરેક્ખરોન્તીતિ. **કપ્પા**તિ દ્વે કપ્પા – તણ્હાકપ્પો ચ દિટ્ઠિકપ્પો ચ…પે॰… અયં તણ્હાકપ્પો… પે॰… અયં દિટ્ઠિકપ્પો. તેસં તણ્હાકપ્પો પહીનો, દિટ્ઠિકપ્પો પટિનિસ્સટ્ઠો. તણ્હાકપ્પસ્સ પહીનત્તા, દિટ્ઠિકપ્પસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા તણ્હાકપ્પં વા દિટ્ઠિકપ્પં વા ન કપ્પેન્તિ ન જનેન્તિ ન સઞ્જનેન્તિ ન નિબ્બત્તેન્તિ નાભિનિબ્બત્તેન્તીતિ – ન કપ્પયન્તિ . **ન પુરેક્ખરોન્તી**તિ. **પુરેક્ખારા**તિ દ્વે પુરેક્ખારા – તણ્હાપુરેક્ખારો ચ દિટ્ઠિપુરેક્ખારો ચ…પે॰… અયં તણ્હાપુરેક્ખારો…પે॰… અયં દિટ્ઠિપુરેક્ખારો. તેસં તણ્હાપુરેક્ખારો પહીનો, દિટ્ઠિપુરેક્ખારો પટિનિસ્સટ્ઠો. તણ્હાપુરેક્ખારસ્સ પહીનત્તા, દિટ્ઠિપુરેક્ખારસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા ન તણ્હં વા ન દિટ્ઠિં વા પુરતો કત્વા ચરન્તિ, ન તણ્હાધજા ન તણ્હાકેતૂ ન તણ્હાધિપતેય્યા, ન દિટ્ઠિધજા ન દિટ્ઠિકેતૂ ન દિટ્ઠાધિપતેય્યા, ન તણ્હાય વા ન દિટ્ઠિયા વા પરિવારિતા ચરન્તીતિ – ન કપ્પયન્તિ ન પુરેક્ખરોન્તિ.

અચ્ચન્તસુદ્ધીતિ ન તે વદન્તીતિ અચ્ચન્તસુદ્ધિં સંસારસુદ્ધિં અકિરિયદિટ્ઠિં સસ્સતવાદં ન વદન્તિ ન કથેન્તિ ન ભણન્તિ ન દીપયન્તિ ન વોહરન્તીતિ – અચ્ચન્તસુદ્ધીતિ ન તે વદન્તિ.

આદાનગન્થં ગથિતં વિસજ્જાતિ. **ગન્થા**તિ ચત્તારો ગન્થા – અભિજ્ઝા કાયગન્થો, બ્યાપાદો કાયગન્થો, સીલબ્બતપરામાસો કાયગન્થો, ઇદંસચ્ચાભિનિવેસો કાયગન્થો. અત્તનો દિટ્ઠિયા રાગો અભિજ્ઝા કાયગન્થો; પરવાદેસુ આઘાતો અપ્પચ્ચયો બ્યાપાદો કાયગન્થો; અત્તનો સીલં વા વતં વા સીલવતં વા પરામસન્તીતિ સીલબ્બતપરામાસો કાયગન્થો, અત્તનો દિટ્ઠિ ઇદંસચ્ચાભિનિવેસો કાયગન્થો. કિંકારણા વુચ્ચતિ આદાનગન્થો? તેહિ ગન્થેહિ રૂપં આદિયન્તિ ઉપાદિયન્તિ ગણ્હન્તિ પરામસન્તિ અભિનિવિસન્તિ; વેદનં…પે॰… સઞ્ઞં… સઙ્ખારે… વિઞ્ઞાણં… ગતિં … ઉપપત્તિં… પટિસન્ધિં… ભવં… સંસારવટ્ટં આદિયન્તિ ઉપાદિયન્તિ ગણ્હન્તિ પરામસન્તિ અભિનિવિસન્તિ. તંકારણા વુચ્ચતિ આદાનગન્થો. **વિસજ્જા**તિ ગન્થે વોસજ્જિત્વા વા – વિસજ્જ. અથ વા ગન્થે ગધિતે ગન્થિતે બન્ધે વિબન્ધે આબન્ધે લગ્ગે લગ્ગિતે પલિબુદ્ધે બન્ધને પોટયિત્વા – [ફોટયિત્વા (સ્યા॰)] વિસજ્જ. યથા વય્હં વા રથં વા સકટં વા સન્દમાનિકં વા સજ્જં વિસજ્જં કરોન્તિ વિકોપેન્તિ; એવમેવ ગન્થે વોસજ્જિત્વા – વિસજ્જ. અથ વા ગન્થે ગધિતે ગન્થિતે બન્ધે વિબન્ધે આબન્ધે લગ્ગે લગ્ગિતે પલિબુદ્ધે બન્ધને પોટયિત્વા વિસજ્જાતિ – આદાનગન્થં ગથિતં વિસજ્જ.

આસં ન કુબ્બન્તિ કુહિઞ્ચિ લોકેતિ. **આસા** વુચ્ચતિ તણ્હા યો રાગો સારાગો…પે॰… અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **આસં ન કુબ્બન્તી**તિ આસં ન કુબ્બન્તિ ન જનેન્તિ ન સઞ્જનેન્તિ ન નિબ્બત્તેન્તિ ન અભિનિબ્બત્તેન્તિ. **કુહિઞ્ચી**તિ કુહિઞ્ચિ કિમ્હિચિ કત્થચિ અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વા. **લોકે**તિ અપાયલોકે…પે॰… આયતનલોકેતિ – આસં ન કુબ્બન્તિ કુહિઞ્ચિ લોકે.

તેનાહ ભગવા –

‘‘ન કપ્પયન્તિ ન પુરેક્ખરોન્તિ, અચ્ચન્તસુદ્ધીતિ ન તે વદન્તિ;
આદાનગન્થં ગથિતં વિસજ્જ, આસં ન કુબ્બન્તિ કુહિઞ્ચિ લોકે’’તિ.

૩૦. **સીમાતિગો બ્રાહ્મણો તસ્સ નત્થિ, ઞત્વા ચ દિસ્વા ચ સમુગ્ગહીતં;**
ન રાગરાગી ન વિરાગરત્તો, તસ્સીધ નત્થિ પરમુગ્ગહીતં.

સીમાતિગો બ્રાહ્મણો તસ્સ નત્થિ, ઞત્વા ચ દિસ્વા ચ સમુગ્ગહીતન્તિ. **સીમા**તિ ચતસ્સો સીમાયો – સક્કાયદિટ્ઠિ, વિચિકિચ્છા, સીલબ્બતપરામાસો, દિટ્ઠાનુસયો, વિચિકિચ્છાનુસયો, તદેકટ્ઠા ચ કિલેસા – અયં પઠમા સીમા. ઓળારિકં કામરાગસઞ્ઞોજનં, પટિઘસઞ્ઞોજનં, ઓળારિકો કામરાગાનુસયો, પટિઘાનુસયો, તદેકટ્ઠા ચ કિલેસા – અયં દુતિયા સીમા. અનુસહગતં કામરાગસઞ્ઞોજનં, પટિઘસઞ્ઞોજનં, અનુસહગતો કામરાગાનુસયો, પટિઘાનુસયો, તદેકટ્ઠા ચ કિલેસા – અયં તતિયા સીમા. રૂપરાગો અરૂપરાગો માનો ઉદ્ધચ્ચં અવિજ્જા, માનાનુસયો ભવરાગાનુસયો અવિજ્જાનુસયો, તદેકટ્ઠા ચ કિલેસા – અયં ચતુત્થા સીમા. યતો ચ ચતૂહિ અરિયમગ્ગેહિ ઇમા ચતસ્સો સીમાયો અતિક્કન્તો હોતિ સમતિક્કન્તો વીતિવત્તો, સો વુચ્ચતિ સીમાતિગો. **બ્રાહ્મણો**તિ સત્તન્નં ધમ્માનં બાહિતત્તા બ્રાહ્મણો – સક્કાયદિટ્ઠિ બાહિતા હોતિ, વિચિકિચ્છા બાહિતા હોતિ , સીલબ્બતપરામાસો બાહિતો હોતિ…પે॰… અસિતો તાદિ પવુચ્ચતે સ બ્રહ્મા. **તસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ.

ઞત્વાતિ પરચિત્તઞાણેન વા ઞત્વા પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણેન વા ઞત્વા. **દિસ્વા**તિ મંસચક્ખુના વા દિસ્વા દિબ્બચક્ખુના વા દિસ્વા. **સીમાતિગો બ્રાહ્મણો તસ્સ નત્થિ, ઞત્વા ચ દિસ્વા ચ સમુગ્ગહીત**ન્તિ. તસ્સ ઇદં પરમં અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં [વિસેટ્ઠં (સી॰ સ્યા॰)] પામોક્ખં ઉત્તમં પવરન્તિ ગહિતં પરામટ્ઠં અભિનિવિટ્ઠં અજ્ઝોસિતં અધિમુત્તં નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જતિ નુપલબ્ભતિ, પહીનં સમુચ્છિન્નં વૂપસન્તં પટિપસ્સદ્ધં અભબ્બુપ્પત્તિકં ઞાણગ્ગિના દડ્ઢન્તિ – સીમાતિગો બ્રાહ્મણો તસ્સ નત્થિ ઞત્વા ચ દિસ્વા ચ સમુગ્ગહીતં.

ન રાગરાગી ન વિરાગરત્તોતિ. **રાગરત્તા** વુચ્ચન્તિ યે પઞ્ચસુ કામગુણેસુ રત્તા ગિદ્ધા ગધિતા મુચ્છિતા અજ્ઝોસન્ના લગ્ગા લગ્ગિતા પલિબુદ્ધા. વિરાગરત્તા વુચ્ચન્તિ યે રૂપાવચરઅરૂપાવચરસમાપત્તીસુ રત્તા ગિદ્ધા ગધિતા મુચ્છિતા અજ્ઝોસન્ના લગ્ગા લગ્ગિતા પલિબુદ્ધા. **ન રાગરાગી ન વિરાગરત્તો**તિ યતો કામરાગો ચ રૂપરાગો ચ અરૂપરાગો ચ પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા [અનભાવકતા (સી॰), અનભાવંગતા (સ્યા॰)] આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા. એત્તાવતા ન રાગરાગી ન વિરાગરત્તો.

તસ્સીધ નત્થિ પરમુગ્ગહીતન્તિ. **તસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. તસ્સ ઇદં પરમં અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવરન્તિ ગહિતં પરામટ્ઠં અભિનિવિટ્ઠં અજ્ઝોસિતં અધિમુત્તં નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જતિ નુપલબ્ભતિ, પહીનં સમુચ્છિન્નં વૂપસન્તં પટિપસ્સદ્ધં અભબ્બુપ્પત્તિકં ઞાણગ્ગિના દડ્ઢન્તિ – તસ્સીધ નત્થિ પરમુગ્ગહીતં.

તેનાહ ભગવા –

‘‘સીમાતિગો બ્રાહ્મણો તસ્સ નત્થિ, ઞત્વા ચ દિસ્વા ચ સમુગ્ગહીતં;
ન રાગરાગી ન વિરાગરત્તો, તસ્સીધ નત્થિ પરમુગ્ગહીત’’ન્તિ.

સુદ્ધટ્ઠકસુત્તનિદ્દેસો ચતુત્થો.

૫. પરમટ્ઠકસુત્તનિદ્દેસો

અથ પરમટ્ઠકસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૩૧. પરમન્તિ દિટ્ઠીસુ પરિબ્બસાનો, યદુત્તરિં કુરુતે જન્તુ લોકે;
હીનાતિ અઞ્ઞે તતો સબ્બમાહ, તસ્મા વિવાદાનિ અવીતિવત્તો.

પરમન્તિ દિટ્ઠીસુ પરિબ્બસાનોતિ. સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા દિટ્ઠિગતિકા. તે દ્વાસટ્ઠિયા દિટ્ઠિગતાનં અઞ્ઞતરઞ્ઞતરં દિટ્ઠિગતં ‘‘ઇદં પરમં અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવર’’ન્તિ ગહેત્વા ઉગ્ગહેત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા સકાય સકાય દિટ્ઠિયા વસન્તિ પવસન્તિ આવસન્તિ પરિવસન્તિ. યથા આગારિકા વા ઘરેસુ વસન્તિ, સાપત્તિકા વા આપત્તીસુ વસન્તિ, સકિલેસા વા કિલેસેસુ વસન્તિ; એવમેવ સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા દિટ્ઠિગતિકા. તે દ્વાસટ્ઠિયા દિટ્ઠિગતાનં અઞ્ઞતરઞ્ઞતરં દિટ્ઠિગતં ‘‘ઇદં પરમં અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવર’’ન્તિ ગહેત્વા ઉગ્ગહેત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા સકાય સકાય દિટ્ઠિયા વસન્તિ પવસન્તિ [સંવસન્તિ (સ્યા॰) નત્થિ સીહળપોત્થકે] આવસન્તિ પરિવસન્તીતિ – પરમન્તિ દિટ્ઠીસુ પરિબ્બસાનો.

યદુત્તરિં કુરુતે જન્તુ લોકેતિ. **યદ**ન્તિ યં. **ઉત્તરિં કુરુતે**તિ ઉત્તરિં કરોતિ, અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવરં કરોતિ ‘‘અયં સત્થા સબ્બઞ્ઞૂ’’તિ ઉત્તરિં કરોતિ, અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવરં કરોતિ. ‘‘અયં ધમ્મો સ્વાક્ખાતો…, અયં ગણો સુપ્પટિપન્નો…, અયં દિટ્ઠિ ભદ્દિકા…, અયં પટિપદા સુપઞ્ઞત્તા…, અયં મગ્ગો નિય્યાનિકો’’તિ ઉત્તરિં કરોતિ, અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવરં કરોતિ નિબ્બત્તેતિ અભિનિબ્બત્તેતિ. **જન્તૂ**તિ સત્તો નરો…પે॰… મનુજો. **લોકે**તિ અપાયલોકે…પે॰… આયતનલોકેતિ – યદુત્તરિં કુરુતે જન્તુ લોકે.

હીનાતિ અઞ્ઞે તતો સબ્બમાહાતિ અત્તનો સત્થારં ધમ્મક્ખાનં ગણં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં ઠપેત્વા સબ્બે પરપ્પવાદે ખિપતિ ઉક્ખિપતિ પરિક્ખિપતિ. ‘‘સો સત્થા ન સબ્બઞ્ઞૂ, ધમ્મો ન સ્વાક્ખાતો, ગણો ન સુપ્પટિપન્નો, દિટ્ઠિ ન ભદ્દિકા, પટિપદા ન સુપઞ્ઞત્તા, મગ્ગો ન નિય્યાનિકો, નત્થેત્થ સુદ્ધિ વા વિસુદ્ધિ વા પરિસુદ્ધિ વા મુત્તિ વા વિમુત્તિ વા પરિમુત્તિ વા, નત્થેત્થ સુજ્ઝન્તિ વા વિસુજ્ઝન્તિ વા પરિસુજ્ઝન્તિ વા મુચ્ચન્તિ વા વિમુચ્ચન્તિ વા પરિમુચ્ચન્તિ વા, હીના નિહીના ઓમકા લામકા છતુક્કા પરિત્તા’’તિ એવમાહ એવં કથેતિ એવં ભણતિ એવં દીપયતિ એવં વોહરતીતિ – હીનાતિ અઞ્ઞે તતો સબ્બમાહ.

તસ્મા વિવાદાનિ અવીતિવત્તોતિ. **તસ્મા**તિ તંકારણા તંહેતુ તપ્પચ્ચયા તંનિદાના. **વિવાદાની**તિ દિટ્ઠિકલહાનિ દિટ્ઠિભણ્ડનાનિ દિટ્ઠિવિગ્ગહાનિ દિટ્ઠિવિવાદાનિ દિટ્ઠિમેધગાનિ ચ. **અવીતિવત્તો**તિ અનતિક્કન્તો અસમતિક્કન્તો અવીતિવત્તોતિ – તસ્મા વિવાદાનિ અવીતિવત્તો.

તેનાહ ભગવા –

‘‘પરમન્તિ દિટ્ઠીસુ પરિબ્બસાનો, યદુત્તરિં કુરુતે જન્તુ લોકે;
હીનાતિ અઞ્ઞે તતો સબ્બમાહ, તસ્મા વિવાદાનિ અવીતિવત્તો’’તિ.

૩૨. યદત્તની પસ્સતિ આનિસંસં, દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વા;
તદેવ સો તત્થ સમુગ્ગહાય, નિહીનતો પસ્સતિ સબ્બમઞ્ઞં.

યદત્તની પસ્સતિ આનિસંસં, દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વાતિ. **યદત્તની**તિ યં અત્તનિ. **અત્તા** વુચ્ચતિ દિટ્ઠિગતં. અત્તનો દિટ્ઠિયા દ્વે આનિસંસે પસ્સતિ – દિટ્ઠધમ્મિકઞ્ચ આનિસંસં, સમ્પરાયિકઞ્ચ આનિસંસં. કતમો દિટ્ઠિયા દિટ્ઠધમ્મિકો આનિસંસો? યંદિટ્ઠિકો સત્થા હોતિ, તંદિટ્ઠિકા સાવકા હોન્તિ. તંદિટ્ઠિકં સત્થારં સાવકા સક્કરોન્તિ ગરું કરોન્તિ માનેન્તિ પૂજેન્તિ, લભતિ ચ તતોનિદાનં ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં. અયં દિટ્ઠિયા દિટ્ઠધમ્મિકો આનિસંસો. કતમો દિટ્ઠિયા સમ્પરાયિકો આનિસંસો? અયં દિટ્ઠિ અલં નાગત્તાય વા સુપણ્ણત્તાય વા યક્ખત્તાય વા અસુરત્તાય વા ગન્ધબ્બત્તાય વા મહારાજત્તાય વા ઇન્દત્તાય વા બ્રહ્મત્તાય વા દેવત્તાય વા; અયં દિટ્ઠિ અલં સુદ્ધિયા વિસુદ્ધિયા પરિસુદ્ધિયા મુત્તિયા વિમુત્તિયા પરિમુત્તિયા; ઇમાય દિટ્ઠિયા સુજ્ઝન્તિ વિસુજ્ઝન્તિ પરિસુજ્ઝન્તિ મુચ્ચન્તિ વિમુચ્ચન્તિ પરિમુચ્ચન્તિ; ઇમાય દિટ્ઠિયા સુજ્ઝિસ્સામિ વિસુજ્ઝિસ્સામિ પરિસુજ્ઝિસ્સામિ મુચ્ચિસ્સામિ વિમુચ્ચિસ્સામિ પરિમુચ્ચિસ્સામિ આયતિં ફલપાટિકઙ્ખી હોતિ. અયં દિટ્ઠિયા સમ્પરાયિકો આનિસંસો. અત્તનો દિટ્ઠિયા ઇમે દ્વે આનિસંસે પસ્સતિ, દિટ્ઠસુદ્ધિયાપિ દ્વે આનિસંસે પસ્સતિ, સુતસુદ્ધિયાપિ દ્વે આનિસંસે પસ્સતિ, સીલસુદ્ધિયાપિ દ્વે આનિસંસે પસ્સતિ, વતસુદ્ધિયાપિ દ્વે આનિસંસે પસ્સતિ, મુતસુદ્ધિયાપિ દ્વે આનિસંસે પસ્સતિ – દિટ્ઠધમ્મિકઞ્ચ આનિસંસં સમ્પરાયિકઞ્ચ આનિસંસં. કતમો મુતસુદ્ધિયા દિટ્ઠધમ્મિકો આનિસંસો? યંદિટ્ઠિકો સત્થા હોતિ તંદિટ્ઠિકા સાવકા હોન્તિ...પે॰... અયં મુતસુદ્ધિયા દિટ્ઠધમ્મિકો આનિસંસો. કતમો મુતસુદ્ધિયા સમ્પરાયિકો આનિસંસો? અયં દિટ્ઠિ અલં નાગત્તાય વા...પે॰... અયં મુતસુદ્ધિયા સમ્પરાયિકો આનિસંસો. મુતસુદ્ધિયાપિ ઇમે દ્વે આનિસંસે પસ્સતિ દક્ખતિ ઓલોકેતિ નિજ્ઝાયતિ ઉપપરિક્ખતીતિ – યદત્તની પસ્સતિ આનિસંસં દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વા.

તદેવ સો તત્થ સમુગ્ગહાયાતિ. **તદેવા**તિ તં દિટ્ઠિગતં. **તત્થા**તિ સકાય દિટ્ઠિયા સકાય ખન્તિયા સકાય રુચિયા સકાય લદ્ધિયા. **સમુગ્ગહાયા**તિ ઇદં પરમં અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવરન્તિ ગહેત્વા ઉગ્ગહેત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વાતિ – તદેવ સો તત્થ સમુગ્ગહાય.

નિહીનતો પસ્સતિ સબ્બમઞ્ઞન્તિ. અઞ્ઞં સત્થારં ધમ્મક્ખાનં ગણં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં હીનતો નિહીનતો ઓમકતો લામકતો છતુક્કતો પરિત્તતો દિસ્સતિ પસ્સતિ દક્ખતિ ઓલોકેતિ નિજ્ઝાયતિ ઉપપરિક્ખતીતિ – નિહીનતો પસ્સતિ સબ્બમઞ્ઞં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘યદત્તની પસ્સતિ આનિસંસં, દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વા;
> તદેવ સો તત્થ સમુગ્ગહાય, નિહીનતો પસ્સતિ સબ્બમઞ્ઞ’’ન્તિ.

૩૩. તં વાપિ [ચાપિ (સી॰)] **ગન્થં કુસલા વદન્તિ, યં નિસ્સિતો પસ્સતિ હીનમઞ્ઞં;**
તસ્મા હિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વા, સીલબ્બતં ભિક્ખુ ન નિસ્સયેય્ય.

તં વાપિ ગન્થં કુસલા વદન્તીતિ. **કુસલા**તિ યે તે ખન્ધકુસલા ધાતુકુસલા આયતનકુસલા પટિચ્ચસમુપ્પાદકુસલા સતિપટ્ઠાનકુસલા સમ્મપ્પધાનકુસલા ઇદ્ધિપાદકુસલા ઇન્દ્રિયકુસલા બલકુસલા

બોજ્ઝઙ્ગકુસલા મગ્ગકુસલા ફલકુસલા નિબ્બાનકુસલા, તે કુસલા એવં વદન્તિ – ‘‘ગન્થો એસો, લગ્ગનં એતં, બન્ધનં એતં, પલિબોધો એસો’’તિ. એવં વદન્તિ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – તં વાપિ ગન્થં કુસલા વદન્તિ.

યં નિસ્સિતો પસ્સતિ હીનમઞ્ઞન્તિ. યં નિસ્સિતોતિ યં સત્થારં ધમ્મક્ખાનં ગણં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં નિસ્સિતો સન્નિસ્સિતો અલ્લીનો ઉપગતો અજ્ઝોસિતો અધિમુત્તો. **પસ્સતિ હીનમઞ્ઞન્તિ** અઞ્ઞં સત્થારં ધમ્મક્ખાનં ગણં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં હીનતો નિહીનતો ઓમકતો લામકતો છતુક્કતો પરિત્તતો દિસ્સતિ પસ્સતિ દક્ખતિ ઓલોકેતિ નિજ્ઝાયતિ ઉપનિજ્ઝાયતિ ઉપપરિક્ખતીતિ – યં નિસ્સિતો પસ્સતિ હીનમઞ્ઞં.

તસ્મા હિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વા, સીલબ્બતં ભિક્ખુ ન નિસ્સયેય્યાતિ. **તસ્મા**તિ તસ્મા તંકારણા તંહેતુ તપ્પચ્ચયા તંનિદાના દિટ્ઠં વા દિટ્ઠસુદ્ધિં વા સુતં વા સુતસુદ્ધિં વા મુતં વા મુતસુદ્ધિં વા સીલં વા સીલસુદ્ધિં વા વતં વા વતસુદ્ધિં વા ન નિસ્સયેય્ય ન ગણ્હેય્ય ન પરામસેય્ય નાભિનિવેસેય્યાતિ – તસ્મા હિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વા સીલબ્બતં ભિક્ખુ ન નિસ્સયેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘તં વાપિ ગન્થં કુસલા વદન્તિ, યં નિસ્સિતો પસ્સતિ હીનમઞ્ઞં;
> તસ્મા હિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વા, સીલબ્બતં ભિક્ખુ ન નિસ્સયેય્યા’’તિ.

૩૪. દિટ્ઠિમ્પિ લોકસ્મિં ન કપ્પયેય્ય, ઞાણેન વા સીલવતેન વાપિ;
સમોતિ અત્તાનમનૂપનેય્ય, હીનો ન મઞ્ઞેથ વિસેસિ વાપિ.

દિટ્ઠિમ્પિ લોકસ્મિં ન કપ્પયેય્ય, ઞાણેન વા સીલવતેન વાપીતિ. અટ્ઠસમાપત્તિઞાણેન વા પઞ્ચાભિઞ્ઞાઞાણેન વા મિચ્છાઞાણેન વા, સીલેન વા વતેન વા સીલબ્બતેન વા , દિટ્ઠિં ન કપ્પયેય્ય ન જનેય્ય ન સઞ્જનેય્ય ન નિબ્બત્તેય્ય ન અભિનિબ્બત્તેય્ય. **લોકસ્મિન્તિ** અપાયલોકે...પે॰... આયતનલોકેતિ – દિટ્ઠિમ્પિ લોકસ્મિં ન કપ્પયેય્ય ઞાણેન વા સીલવતેન વાપિ.

સમોતિ અત્તાનમનૂપનેય્યાતિ. સદિસોહમસ્મીતિ અત્તાનં ન ઉપનેય્ય જાતિયા વા ગોત્તેન વા કોલપુત્તિયેન વા વણ્ણપોક્ખરતાય વા ધનેન વા અજ્ઝેનેન વા કમ્માયતનેન વા સિપ્પાયતનેન વા વિજ્જાટ્ઠાનેન વા સુતેન વા પટિભાનેન વા અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુનાતિ – સમોતિ અત્તાનમનૂપનેય્ય.

હીનો ન મઞ્ઞેથ વિસેસિ વાપીતિ. હીનોહમસ્મીતિ અત્તાનં ન ઉપનેય્ય જાતિયા વા ગોત્તેન વા...પે॰... અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના. સેય્યોહમસ્મીતિ અત્તાનં ન ઉપનેય્ય જાતિયા વા ગોત્તેન વા...પે॰... અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુનાતિ – હીનો ન મઞ્ઞેથ વિસેસિ વાપિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘દિટ્ઠિમ્પિ લોકસ્મિં ન કપ્પયેય્ય, ઞાણેન વા સીલવતેન વાપિ;
> સમોતિ અત્તાનમનૂપનેય્ય, હીનો ન મઞ્ઞેથ વિસેસિ વાપી’’તિ.

૩૫. અત્તં પહાય અનુપાદિયાનો, ઞાણેનપિ સો નિસ્સયં નો કરોતિ;
સ વે વિયત્તેસુ ન વગ્ગસારી, દિટ્ઠિમ્પિ સો ન પચ્ચેતિ કિઞ્ચિ.

અત્તં પહાય અનુપાદિયાનોતિ. **અત્તં પહાયા**તિ અત્તદિટ્ઠિં પહાય. **અત્તં પહાયા**તિ ગાહં [અત્તગાહં (સી॰ ક॰)] પહાય. **અત્તં પહાયા**તિ તણ્હાવસેન દિટ્ઠિવસેન ગહિતં પરામટ્ઠં અભિનિવિટ્ઠં અજ્ઝોસિતં અધિમુત્તં પહાય પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમેત્વાતિ – અત્તં પહાય. **અનુપાદિયાનો**તિ ચતૂહિ ઉપાદાનેહિ અનુપાદિયમાનો અગણ્હમાનો અપરામાસમાનો અનભિનિવિસમાનોતિ – અત્તં પહાય અનુપાદિયાનો.

ઞાણેનપિ સો નિસ્સયં નો કરોતીતિ અટ્ઠસમાપત્તિઞાણેન વા પઞ્ચાભિઞ્ઞાઞાણેન વા મિચ્છાઞાણેન વા તણ્હાનિસ્સયં વા દિટ્ઠિનિસ્સયં વા ન કરોતિ ન જનેતિ ન સઞ્જનેતિ ન નિબ્બત્તેતિ ન અભિનિબ્બત્તેતીતિ – ઞાણેનપિ સો નિસ્સયં નો કરોતિ.

સ વે વિયત્તેસુ ન વગ્ગસારીતિ સ વે વિયત્તેસુ ભિન્નેસુ દ્વેજ્ઝાપન્નેસુ દ્વેળ્હકજાતેસુ નાનાદિટ્ઠિકેસુ નાનાખન્તિકેસુ નાનારુચિકેસુ નાનાલદ્ધિકેસુ નાનાદિટ્ઠિનિસ્સયં નિસ્સિતેસુ છન્દાગતિં ગચ્છન્તેસુ દોસાગતિં ગચ્છન્તેસુ મોહાગતિં ગચ્છન્તેસુ ભયાગતિં ગચ્છન્તેસુ ન છન્દાગતિં ગચ્છતિ ન દોસાગતિં ગચ્છતિ ન મોહાગતિં ગચ્છતિ ન ભયાગતિં ગચ્છતિ ન રાગવસેન ગચ્છતિ ન દોસવસેન ગચ્છતિ ન મોહવસેન ગચ્છતિ ન માનવસેન ગચ્છતિ ન દિટ્ઠિવસેન ગચ્છતિ ન ઉદ્ધચ્ચવસેન ગચ્છતિ ન વિચિકિચ્છાવસેન ગચ્છતિ ન અનુસયવસેન ગચ્છતિ ન વગ્ગેહિ ધમ્મેહિ યાયતિ નિય્યતિ વુય્હતિ સંહરીયતીતિ – સ વે વિયત્તેસુ ન વગ્ગસારી.

દિટ્ઠિમ્પિ સો ન પચ્ચેતિ કિઞ્ચીતિ. તસ્સ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ પહીનાનિ સમુચ્છિન્નાનિ વૂપસન્તાનિ પટિપસ્સદ્ધાનિ અભબ્બુપ્પત્તિકાનિ ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાનિ. સો કિઞ્ચિ દિટ્ઠિગતં ન પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતીતિ – દિટ્ઠિમ્પિ સો ન પચ્ચેતિ કિઞ્ચિ.

તેનાહ ભગવા –

‘‘અત્તં પહાય અનુપાદિયાનો, ઞાણેનપિ સો નિસ્સયં નો કરોતિ;
સ વે વિયત્તેસુ ન વગ્ગસારી, દિટ્ઠિમ્પિ સો ન પચ્ચેતિ કિઞ્ચી’’તિ.

૩૬. યસ્સૂભયન્તે પણિધીધ નત્થિ, ભવાભવાય ઇધ વા હુરં વા;
નિવેસના તસ્સ ન સન્તિ કેચિ, ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતં.

યસ્સૂભયન્તે પણિધીધ નત્થિ, ભવાભવાય ઇધ વા હુરં વાતિ **યસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. **અન્તો**તિ [અન્તાતિ (સ્યા॰)] ફસ્સો એકો અન્તો, ફસ્સસમુદયો દુતિયો અન્તો; અતીતો એકો અન્તો, અનાગતો દુતિયો અન્તો; સુખા વેદના એકો અન્તો, દુક્ખા વેદના દુતિયો અન્તો; નામં એકો અન્તો, રૂપં દુતિયો અન્તો; છ અજ્ઝત્તિકાનિ આયતનાનિ એકો અન્તો, છ બાહિરાનિ આયતનાનિ દુતિયો અન્તો; સક્કાયો એકો અન્તો, સક્કાયસમુદયો દુતિયો અન્તો. **પણિધિ** વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો…પે॰… અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં.

ભવાભવાયાતિ ભવાભવાય કમ્મભવાય પુનબ્ભવાય કામભવાય, કમ્મભવાય કામભવાય પુનબ્ભવાય રૂપભવાય, કમ્મભવાય રૂપભવાય પુનબ્ભવાય અરૂપભવાય, કમ્મભવાય અરૂપભવાય પુનબ્ભવાય

પુનપ્પુનભવાય પુનપ્પુનગતિયા પુનપ્પુનઉપપત્તિયા પુનપ્પુનપટિસન્ધિયા પુનપ્પુનઅત્તભાવાભિનિબ્બત્તિયા. **ઇધા**તિ સકત્તભાવો, **હુરા**તિ પરત્તભાવો; **ઇધા**તિ સકરૂપવેદનાસઞ્ઞાસઙ્ખારવિઞ્ઞાણં, **હુરા**તિ પરરૂપવેદનાસઞ્ઞાસઙ્ખારવિઞ્ઞાણં; **ઇધા**તિ છ અજ્ઝત્તિકાનિ આયતનાનિ, **હુરા**તિ છ બાહિરાનિ આયતનાનિ; **ઇધા**તિ મનુસ્સલોકો, **હુરા**તિ દેવલોકો ; **ઇધા**તિ કામધાતુ, **હુરા**તિ રૂપધાતુ અરૂપધાતુ; **ઇધા**તિ કામધાતુ રૂપધાતુ. **હુરા**તિ અરૂપધાતુ. **યસ્સૂભયન્તે પણિધીધ નત્થિ ભવાભવાય ઇધ વા હુરં વા**તિ. યસ્સ ઉભો અન્તે ચ ભવાભવાય ચ ઇધ હુરઞ્ચ પણિધિ તણ્હા નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – યસ્સૂભયન્તે પણિધીધ નત્થિ ભવાભવાય ઇધ વા હુરં વા.

નિવેસના તસ્સ ન સન્તિ કેચીતિ. **નિવેસના**તિ દ્વે નિવેસના – તણ્હાનિવેસના ચ દિટ્ઠિનિવેસના ચ…પે॰… અયં તણ્હાનિવેસના…પે॰… અયં દિટ્ઠિનિવેસના. **તસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. **નિવેસના તસ્સ ન સન્તિ કેચી**તિ નિવેસના તસ્સ ન સન્તિ કેચિ નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – નિવેસના તસ્સ ન સન્તિ કેચિ.

ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતન્તિ. **ધમ્મેસૂ**તિ દ્વાસટ્ઠિયા દિટ્ઠિગતેસુ. **નિચ્છેય્યા**તિ નિચ્છિનિત્વા વિનિચ્છિનિત્વા વિચિનિત્વા પવિચિનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા. **સમુગ્ગહીત**ન્તિ ઓધિગ્ગાહો બિલગ્ગાહો વરગ્ગાહો કોટ્ઠાસગ્ગાહો ઉચ્ચયગ્ગાહો સમુચ્ચયગ્ગાહો, ‘‘ઇદં સચ્ચં તચ્છં તથં ભૂતં યાથાવં અવિપરીત’’ન્તિ ગહિતં પરામટ્ઠં અભિનિવિટ્ઠં અજ્ઝોસિતં અધિમુત્તં નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીનં સમુચ્છિન્નં વૂપસન્તં પટિપસ્સદ્ધં અભબ્બુપ્પત્તિકં ઞાણગ્ગિના દડ્ઢન્તિ – ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતં.

તેનાહ ભગવા –

‘‘યસ્સૂભયન્તે પણિધીધ નત્થિ, ભવાભવાય ઇધ વા હુરં વા;
નિવેસના તસ્સ ન સન્તિ કેચિ, ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીત’’ન્તિ.

૩૭. તસ્સીધ દિટ્ઠે વ સુતે મુતે વા, પકપ્પિતા નત્થિ અણૂપિ સઞ્ઞા;
તં બ્રાહ્મણં દિટ્ઠિમનાદિયાનં, કેનીધ લોકસ્મિં વિકપ્પયેય્ય.

તસ્સીધ દિટ્ઠે વ સુતે મુતે વા, પકપ્પિતા નત્થિ અણૂપિ સઞ્ઞાતિ. **તસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. તસ્સ દિટ્ઠે વા દિટ્ઠસુદ્ધિયા વા સુતે વા સુતસુદ્ધિયા વા મુતે વા મુતસુદ્ધિયા વા સઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમતા સઞ્ઞાવિકપ્પયેય્યતા સઞ્ઞાવિગ્ગહેન સઞ્ઞાય ઉટ્ઠપિતા સમુટ્ઠપિતા કપ્પિતા પકપ્પિતા સઙ્ખતા અભિસઙ્ખતા સણ્ઠપિતા, દિટ્ઠિ નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – તસ્સીધ દિટ્ઠે વ સુતે મુતે વા પકપ્પિતા નત્થિ અણૂપિ સઞ્ઞા.

તં બ્રાહ્મણં દિટ્ઠિમનાદિયાનન્તિ. બ્રાહ્મણોતિ સત્તન્નં ધમ્માનં બાહિતત્તા બ્રાહ્મણો – સક્કાયદિટ્ઠિ બાહિતા હોતિ…પે॰… અસિતો તાદિ પવુચ્ચતે સ બ્રહ્મા. તં બ્રાહ્મણં દિટ્ઠિમનાદિયાનન્તિ. તં બ્રાહ્મણં દિટ્ઠિમનાદિયન્તં અગણ્હન્તં અપરામસન્તં અનભિનિવેસન્તાન્તિ – તં બ્રાહ્મણં દિટ્ઠિમનાદિયાનં.

કેનીધ લોકસ્મિં વિકપ્પયેય્યાતિ. કપ્પાતિ દ્વે કપ્પા – તણ્હાકપ્પો ચ દિટ્ઠિકપ્પો ચ...પે॰... અયં તણ્હાકપ્પો... પે॰... અયં દિટ્ઠિકપ્પો. તસ્સ તણ્હાકપ્પો પહીનો, દિટ્ઠિકપ્પો પટિનિસ્સટ્ઠો. તણ્હાકપ્પસ્સ પહીનત્તા, દિટ્ઠિકપ્પસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા કેન રાગેન કપ્પેય્ય કેન દોસેન કપ્પેય્ય કેન મોહેન કપ્પેય્ય કેન માનેન કપ્પેય્ય કાય દિટ્ઠિયા કપ્પેય્ય કેન ઉદ્ધચ્ચેન કપ્પેય્ય કાય વિચિકિચ્છાય કપ્પેય્ય કેહિ અનુસયેહિ કપ્પેય્ય – રત્તોતિ વા દુટ્ઠોતિ વા મૂળ્હોતિ વા વિનિબદ્ધોતિ વા પરામટ્ઠોતિ વા વિક્ખેપગતોતિ વા અનિટ્ઠઙ્ગતોતિ વા થામગતોતિ વા. તે અભિસઙ્ખારા પહીના. અભિસઙ્ખારાનં પહીનત્તા ગતિયો કેન કપ્પેય્ય – નેરયિકોતિ વા તિરચ્છાનયોનિકોતિ વા પેત્તિવિસયિકોતિ વા મનુસ્સોતિ વા દેવોતિ વા રૂપીતિ વા અરૂપીતિ વા સઞ્ઞીતિ વા અસઞ્ઞીતિ વા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીતિ વા. સો હેતુ નત્થિ પચ્ચયો નત્થિ કારણં નત્થિ, યેન કપ્પેય્ય વિકપ્પેય્ય વિકપ્પં આપજ્જેય્ય. **લોકસ્મિન્તિ** અપાયલોકે... પે॰... આયતનલોકેતિ – કેનીધ લોકસ્મિં વિકપ્પયેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

“તસ્સીધ દિટ્ઠે વ સુતે મુતે વા, પકપ્પિતા નત્થિ અણૂપિ સઞ્ઞા;
તં બ્રાહ્મણં દિટ્ઠિમનાદિયાનં, કેનીધ લોકસ્મિં વિકપ્પયેય્યા”તિ.

૩૮. ન કપ્પયન્તિ ન પુરેક્ખરોન્તિ, ધમ્માપિ તેસં ન પટિચ્છિતાસે;
ન બ્રાહ્મણો સીલવતેન નેય્યો, પારઙ્ગતો ન પચ્ચેતિ તાદી.

ન કપ્પયન્તિ ન પુરેક્ખરોન્તીતિ. કપ્પાતિ દ્વે કપ્પા – તણ્હાકપ્પો ચ દિટ્ઠિકપ્પો ચ. કતમો તણ્હાકપ્પો? યાવતા તણ્હાસઙ્ખાતેન સીમકતં મરિયાદિકતં ઓધિકતં પરિયન્તકતં પરિગ્ગહિતં મમાયિતં – “ઇદં મમં, એતં મમં, એત્તકં મમં, એત્તાવતા મમં, મમ રૂપા સદ્દા ગન્ધા રસા ફોટ્ઠબ્બા, અત્થરણા પાવુરણા દાસિદાસા [દાસીદાસા (સ્યા॰ ક॰)] અજેળકા કુક્કુટસૂકરા હત્થિગવાસ્સવળવા ખેત્તં વત્થુ હિરઞ્ઞં સુવણ્ણં ગામનિગમરાજધાનિયો રટ્ઠઞ્ચ જનપદો ચ કોસો ચ કોટ્ઠાગારઞ્ચ, કેવલમ્પિ મહાપથવિં તણ્હાવસેન મમાયતિ, યાવતા અટ્ઠસતતણ્હાવિચરિતં – અયં તણ્હાકપ્પો. કતમો દિટ્ઠિકપ્પો? વીસતિવત્થુકા સક્કાયદિટ્ઠિ, દસવત્થુકા મિચ્છાદિટ્ઠિ, દસવત્થુકા અન્તગ્ગાહિકાદિટ્ઠિ, યા એવરૂપા દિટ્ઠિ દિટ્ઠિગતં દિટ્ઠિગહનં દિટ્ઠિકન્તારં દિટ્ઠિવિસૂકાયિકં દિટ્ઠિવિપ્ફન્દિતં દિટ્ઠિસઞ્ઞોજનં ગાહો પટિગ્ગાહો અભિનિવેસો પરામાસો કુમ્મગ્ગો મિચ્છાપથો મિચ્છત્તં તિત્થાયતનં વિપરિયાસગ્ગાહો [વિપરિયેસગ્ગાહો (સી॰ સ્યા॰ ક॰)] વિપરીતગ્ગાહો વિપલ્લાસગ્ગાહો મિચ્છાગાહો, અયાથાવકસ્મિં યાથાવકન્તિ ગાહો, યાવતા દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ – અયં દિટ્ઠિકપ્પો. તેસં તણ્હાકપ્પો પહીનો, દિટ્ઠિકપ્પો પટિનિસ્સટ્ઠો. તણ્હાકપ્પસ્સ પહીનત્તા, દિટ્ઠિકપ્પસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા તણ્હાકપ્પં વા દિટ્ઠિકપ્પં વા ન કપ્પેન્તિ ન જનેન્તિ ન સઞ્જનેન્તિ ન નિબ્બત્તેન્તિ ન અભિનિબ્બત્તેન્તીતિ – ન કપ્પયન્તિ.

ન પુરેક્ખરોન્તીતિ. પુરેક્ખારાતિ દ્વે પુરેક્ખારા – તણ્હાપુરેક્ખારો ચ દિટ્ઠિપુરેક્ખારો ચ...પે॰... અયં તણ્હાપુરેક્ખારો...પે॰... અયં દિટ્ઠિપુરેક્ખારો. તેસં તણ્હાપુરેક્ખારો પહીનો, દિટ્ઠિપુરેક્ખારો પટિનિસ્સટ્ઠો. તણ્હાપુરેક્ખારસ્સ પહીનત્તા, દિટ્ઠિપુરેક્ખારસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા ન તણ્હં વા ન દિટ્ઠિં વા પુરતો કત્વા ચરન્તિ ન તણ્હાધજા ન તણ્હાકેતૂ ન તણ્હાધિપતેય્યા ન દિટ્ઠિધજા ન દિટ્ઠિકેતૂ ન દિટ્ઠાધિપતેય્યા. ન તણ્હાય વા ન દિટ્ઠિયા વા પરિવારેત્વા ચરન્તીતિ – ન કપ્પયન્તિ ન પુરેક્ખરોન્તિ.

ધમ્માપિ તેસં ન પટિચ્છિતાસેતિ. **ધમ્મા** વુચ્ચન્તિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ. **તેસ**ન્તિ તેસં અરહન્તાનં ખીણાસવાનં. **ન પટિચ્છિતાસે**તિ ''સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ ન પટિચ્છિતાસે. ''અસસ્સતો લોકો... અન્તવા લોકો... અનન્તવા લોકો... તં જીવં તં સરીરં... અઞ્ઞં જીવં અઞ્ઞં સરીરં... હોતિ તથાગતો પરં મરણા... ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા... હોતિ ચ ન ચ હોતિ તથાગતો પરં મરણા... નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ ન પટિચ્છિતાસેતિ – ધમ્માપિ તેસં ન પટિચ્છિતાસે.

ન બ્રાહ્મણો સીલવતેન નેય્યોતિ. **ના**તિ પટિક્ખેપો. **બ્રાહ્મણો**તિ સત્તન્નં ધમ્માનં બાહિતત્તા બ્રાહ્મણો – સક્કાયદિટ્ઠિ બાહિતા હોતિ...પે॰... અસિતો તાદિ વુચ્ચતે સ બ્રહ્મા . **ન બ્રાહ્મણો સીલવતેન નેય્યો**તિ. બ્રાહ્મણો સીલેન વા વતેન વા સીલબ્બતેન વા ન યાયતિ ન નિય્યતિ ન વુય્હતિ ન સંહરીયતીતિ – ન બ્રાહ્મણો સીલવતેન નેય્યો.

પારઙ્ગતો ન પચ્ચેતિ તાદીતિ. પારં વુચ્ચતિ અમતં નિબ્બાનં. યો સો સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં. સો પારઙ્ગતો પારપ્પત્તો અન્તગતો અન્તપ્પત્તો કોટિગતો કોટિપ્પત્તો [વિત્થારો] જાતિમરણસંસારો, નત્થિ તસ્સ પુનબ્ભવોતિ – પારઙ્ગતો. **ન પચ્ચેતી**તિ સોતાપત્તિમગ્ગેન યે કિલેસા પહીના, તે કિલેસે ન પુનેતિ ન પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતિ. સકદાગામિમગ્ગેન યે કિલેસા પહીના, તે કિલેસે ન પુનેતિ ન પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતિ. અનાગામિમગ્ગેન યે કિલેસા પહીના, તે કિલેસે ન પુનેતિ ન પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતિ. અરહત્તમગ્ગેન યે કિલેસા પહીના, તે કિલેસે ન પુનેતિ ન પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતીતિ – પારઙ્ગતો ન પચ્ચેતિ. **તાદી**તિ અરહા પઞ્ચહાકારેહિ તાદી – ઇટ્ઠાનિટ્ઠે તાદી, ચત્તાવીતિ તાદી, તિણ્ણાવીતિ તાદી, મુત્તાવીતિ તાદી, તંનિદ્દેસા તાદી.

કથં અરહા ઇટ્ઠાનિટ્ઠે તાદી? અરહા લાભેપિ તાદી, અલાભેપિ તાદી, યસેપિ તાદી, અયસેપિ તાદી, પસંસાયપિ તાદી, નિન્દાયપિ તાદી, સુખેપિ તાદી, દુક્ખેપિ તાદી. એકચ્ચે બાહં [અઙ્ગં (સી॰)] ગન્ધેન લિમ્પેય્યું, એકચ્ચે બાહં [અઙ્ગં (સી॰)] વાસિયા તચ્છેય્યું – અમુસ્મિં નત્થિ રાગો, અમુસ્મિં નત્થિ પટિઘં, અનુનયપટિઘવિપ્પહીનો ઉગ્ઘાતિનિઘાતિવીતિવત્તો અનુરોધવિરોધસમતિક્કન્તો. એવં અરહા ઇટ્ઠાનિટ્ઠે તાદી.

કથં અરહા ચત્તાવીતિ તાદી? અરહતો રાગો ચત્તો વન્તો મુત્તો પહીનો પટિનિસ્સટ્ઠો. દોસો...પે॰... મોહો... કોધો... ઉપનાહો... મક્ખો... પળાસો... ઇસ્સા... મચ્છરિયં... માયા... સાઠેય્યં... થમ્ભો... સારમ્ભો... માનો... અતિમાનો... મદો... પમાદો... સબ્બે કિલેસા... સબ્બે દુચ્ચરિતા... સબ્બે દરથા... સબ્બે પરિળાહા... સબ્બે સન્તાપા... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા ચત્તા વન્તા મુત્તા પહીના પટિનિસ્સટ્ઠા. એવં અરહા ચત્તાવીતિ તાદી.

કથં અરહા તિણ્ણાવીતિ તાદી? અરહા કામોઘં તિણ્ણો ભવોઘં તિણ્ણો દિટ્ઠોઘં તિણ્ણો અવિજ્જોઘં તિણ્ણો સબ્બં સંસારપથં તિણ્ણો ઉત્તિણ્ણો નિત્તિણ્ણો અતિક્કન્તો સમતિક્કન્તો વીતિવત્તો . સો વુટ્ઠવાસો ચિણ્ણચરણો જાતિમરણસંસારો, નત્થિ તસ્સ પુનબ્ભવોતિ. એવં અરહા તિણ્ણાવીતિ તાદી.

કથં અરહા મુત્તાવીતિ તાદી? અરહતો રાગા ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં, દોસા ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં, મોહા ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં, કોધા...પે॰... ઉપનાહા... મક્ખા... પળાસા... ઇસ્સાય... મચ્છરિયા... માયાય... સાઠેય્યા... થમ્ભા... સારમ્ભા... માના... અતિમાના... મદા... પમાદા... સબ્બકિલેસેહિ... સબ્બદુચ્ચરિતેહિ...

સબ્બદરથેહિ... સબ્બપરિળાહેહિ... સબ્બસન્તાપેહિ... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારેહિ ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં. એવં અરહા મુત્તાવીતિ તાદી.

કથં અરહા તંનિદ્દેસા તાદી? અરહા સીલે સતિ સીલવાતિ તંનિદ્દેસા તાદી; સદ્ધાય સતિ સદ્ધોતિ તંનિદ્દેસા તાદી; વીરિયે સતિ વીરિયવાતિ તંનિદ્દેસા તાદી; સતિયા સતિ સતિમાતિ તંનિદ્દેસા તાદી; સમાધિમ્હિ સતિ સમાહિતોતિ તંનિદ્દેસા તાદી; પઞ્ઞાય સતિ પઞ્ઞવાતિ તંનિદ્દેસા તાદી; વિજ્જાય સતિ તેવિજ્જોતિ તંનિદ્દેસા તાદી; અભિઞ્ઞાય સતિ છળભિઞ્ઞોતિ તંનિદ્દેસા તાદી. એવં અરહા તંનિદ્દેસા તાદીતિ – પારઙ્ગતો ન પચ્ચેતિ તાદી.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ન કપ્પયન્તિ ન પુરેક્ખરોન્તિ, ધમ્માપિ તેસં ન પટિચ્છિતાસે;
> ન બ્રાહ્મણો સીલવતેન નેય્યો, પારઙ્ગતો ન પચ્ચેતિ તાદી’’તિ.

પરમટ્ઠકસુત્તનિદ્દેસો પઞ્ચમો.

૬. જરાસુત્તનિદ્દેસો

અથ જરાસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૩૯. અપ્પં વત જીવિતં ઇદં, ઓરં વસ્સસતાપિ મિય્યતિ [મીયતિ (સી॰)] ;
યો ચેપિ અતિચ્ચ જીવતિ, અથ ખો સો જરસાપિ મિય્યતિ.

અપ્પં વત જીવિતં ઇદન્તિ. જીવિતન્તિ આયુ ઠિતિ યપના યાપના ઇરિયના વત્તના પાલના જીવિતં જીવિતિન્દ્રિયં. અપિ ચ, દ્વીહિ કારણેહિ અપ્પકં જીવિતં થોકં જીવિતં – ઠિતિપરિત્તતાય વા અપ્પકં જીવિતં, સરસપરિત્તતાય વા અપ્પકં જીવિતં. કથં ઠિતિપરિત્તતાય વા અપ્પકં જીવિતં? અતીતે ચિત્તક્ખણે જીવિત્થ, ન જીવતિ ન જીવિસ્સતિ; અનાગતે ચિત્તક્ખણે જીવિસ્સતિ, ન જીવતિ ન જીવિત્થ; પચ્ચુપ્પન્ને ચિત્તક્ખણે જીવતિ, ન જીવિત્થ ન જીવિસ્સતિ.

''જીવિતં અત્તભાવો ચ, સુખદુક્ખા ચ કેવલા;
એકચિત્તસમાયુત્તા, લહુસો વત્તતે ખણો.

''ચુલ્લાસીતિસહસ્સાનિ, કપ્પા તિટ્ઠન્તિ યે મરૂ;
ન ત્વેવ તેપિ જીવન્તિ, દ્વીહિ ચિત્તેહિ સંયુતા [સમોહિતા (સી॰ સ્યા॰ ક॰)].

''યે નિરુદ્ધા મરન્તસ્સ, તિટ્ઠમાનસ્સ વા ઇધ;
સબ્બેપિ સદિસા ખન્ધા, ગતા અપ્પટિસન્ધિકા.

''અનન્તરા ચ યે ભગ્ગા, યે ચ ભગ્ગા અનાગતા;
તદન્તરે નિરુદ્ધાનં, વેસમં નત્થિ લક્ખણે.

''અનિબ્બત્તેન ન જાતો, પચ્ચુપ્પન્નેન જીવતિ;
ચિત્તભગ્ગા મતો લોકો, પઞ્ઞત્તિ પરમત્થિયા.

''યથા નિન્ના પવત્તન્તિ, છન્દેન પરિણામિતા;
અચ્છિન્નધારા વત્તન્તિ, સળાયતનપચ્ચયા.

''અનિધાનગતા ભગ્ગા, પુઞ્જો નત્થિ અનાગતે;
નિબ્બત્તા યે ચ તિટ્ઠન્તિ, આરગ્ગે સાસપૂપમા.

''નિબ્બત્તાનઞ્ચ ધમ્માનં, ભઙ્ગો નેસં પુરક્ખતો;
પલોકધમ્મા તિટ્ઠન્તિ, પુરાણેહિ અમિસ્સિતા.

''અદસ્સનતો આયન્તિ, ભઙ્ગા ગચ્છન્તિ દસ્સનં;
વિજ્જુપ્પાદોવ આકાસે, ઉપ્પજ્જન્તિ વયન્તિ ચા''તિ.

એવં ઠિતિપરિત્તતાય અપ્પકં જીવિતં.

કથં સરસપરિત્તતાય અપ્પકં જીવિતં? અસ્સાસૂપનિબદ્ધં [અસ્સાસૂપનિબન્ધં (ક॰)] જીવિતં, પસ્સાસૂપનિબદ્ધં જીવિતં, અસ્સાસપસ્સાસૂપનિબદ્ધં જીવિતં, મહાભૂતૂપનિબદ્ધં જીવિતં, કબળીકારાહારૂપનિબદ્ધં જીવિતં, ઉસ્મૂપનિબદ્ધં જીવિતં, વિઞ્ઞાણૂપનિબદ્ધં જીવિતં. મૂલમ્પિ ઇમેસં દુબ્બલં, પુબ્બહેતૂપિ ઇમેસં દુબ્બલા, યે પચ્ચયા તેપિ દુબ્બલા, યેપિ પભાવિકા તેપિ દુબ્બલા, સહભૂપિ ઇમેસં દુબ્બલા, સમ્પયોગાપિ ઇમેસં દુબ્બલા, સહજાપિ ઇમેસં દુબ્બલા, યાપિ પયોજિકા સાપિ દુબ્બલા. અઞ્ઞમઞ્ઞં ઇમે નિચ્ચદુબ્બલા, અઞ્ઞમઞ્ઞં અનવટ્ઠિતા ઇમે. અઞ્ઞમઞ્ઞં પરિપાતયન્તિ ઇમે, અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ હિ નત્થિ તાયિતા, ન ચાપિ ઠપેન્તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ઇમે. યોપિ નિબ્બત્તકો સો ન વિજ્જતિ.

''ન ચ કેનચિ કોચિ હાયતિ, ગન્ધબ્બા ચ ઇમે હિ સબ્બસો;
પુરિમેહિ પભાવિકા ઇમે, યેપિ પભાવિકા તે પુરે મતા;
પુરિમાપિ ચ પચ્છિમાપિ ચ, અઞ્ઞમઞ્ઞં ન કદાચિ મદ્દસંસૂ''તિ.

એવં સરસપરિત્તતાય અપ્પકં જીવિતં.

અપિ ચ, ચાતુમહારાજિકાનં [ચાતુમ્મહારાજિકાનં (સી॰ સ્યા॰)] દેવાનં જીવિતં ઉપાદાય મનુસ્સાનં અપ્પકં જીવિતં પરિત્તં જીવિતં થોકં જીવિતં ખણિકં જીવિતં લહુકં જીવિતં ઇત્તરં જીવિતં અનદ્ધનીયં જીવિતં નચિરટ્ઠિતિકં જીવિતં. તાવતિંસાનં દેવાનં...પે॰... યામાનં દેવાનં... તુસિતાનં દેવાનં... નિમ્માનરતીનં દેવાનં... પરનિમ્મિતવસવત્તીનં દેવાનં... બ્રહ્મકાયિકાનં દેવાનં જીવિતં ઉપાદાય મનુસ્સાનં અપ્પકં જીવિતં પરિત્તં જીવિતં થોકં જીવિતં ખણિકં જીવિતં લહુકં જીવિતં ઇત્તરં જીવિતં અનદ્ધનીયં જીવિતં નચિરટ્ઠિતિકં જીવિતં. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ''અપ્પમિદં, ભિક્ખવે, મનુસ્સાનં આયુ, ગમનિયો સમ્પરાયો, મન્તાય બોદ્ધબ્બં, કત્તબ્બં કુસલં, ચરિતબ્બં બ્રહ્મચરિયં, નત્થિ જાતસ્સ અમરણં. યો, ભિક્ખવે, ચિરં જીવતિ, સો વસ્સસતં અપ્પં વા ભિય્યો.

''અપ્પમાયુ મનુસ્સાનં, હીળેય્ય નં સુપોરિસો;
ચરેય્યાદિત્તસીસોવ નત્થિ મચ્ચુસ્સનાગમો.

''અચ્ચયન્તિ અહોરત્તા, જીવિતં ઉપરુજ્ઝતિ;
આયુ ખિય્યતિ મચ્ચાનં, કુન્નદીનંવ ઓદક''ન્તિ.

અપ્પં વત જીવિતં ઇદં.

ઓરં વસ્સસતાપિ મિય્યતીતિ. કલલકાલેપિ ચવતિ મરતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ, અબ્બુદકાલેપિ ચવતિ મરતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ, પેસિકાલેપિ ચવતિ મરતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ, ઘનકાલેપિ ચવતિ મરતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ, પસાખકાલેપિ ચવતિ મરતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ, જાતમત્તોપિ ચવતિ મરતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ, સૂતિઘરેપિ [પસૂતિઘરે (સ્યા॰), સૂતિકઘરે (ક॰)] ચવતિ મરતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ, અદ્ધમાસિકોપિ ચવતિ મરતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ, માસિકોપિ ચવતિ મરતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ, દ્વેમાસિકોપિ...પે॰... તેમાસિકોપિ... ચતુમાસિકોપિ... પઞ્ચમાસિકોપિ

ચવતિ મરતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ, છમાસિકોપિ... સત્તમાસિકોપિ... અટ્ઠમાસિકોપિ... નવમાસિકોપિ... દસમાસિકોપિ... સંવચ્છરિકોપિ ચવતિ મરતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ, દ્વેવસ્સિકોપિ... તિવસ્સિકોપિ... ચતુવસ્સિકોપિ... પઞ્ચવસ્સિકોપિ ... છવસ્સિકોપિ... સત્તવસ્સિકોપિ... અટ્ઠવસ્સિકોપિ... નવવસ્સિકોપિ... દસવસ્સિકોપિ... વીસતિવસ્સિકોપિ... તિંસવસ્સિકોપિ... ચત્તારીસવસ્સિકોપિ... પઞ્ઞાસવસ્સિકોપિ... સટ્ઠિવસ્સિકોપિ... સત્તતિવસ્સિકોપિ... અસીતિવસ્સિકોપિ... નવુતિવસ્સિકોપિ ચવતિ મરતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતીતિ – ઓરં વસ્સસતાપિ મિય્યતિ.

યો ચેપિ અતિચ્ચ જીવતીતિ. યો વસ્સસતં અતિક્કમિત્વા જીવતિ સો એકં વા વસ્સં જીવતિ, દ્વે વા વસ્સાનિ જીવતિ, તીણિ વા વસ્સાનિ જીવતિ, ચત્તારિ વા વસ્સાનિ જીવતિ, પઞ્ચ વા વસ્સાનિ જીવતિ...પે॰... દસ વા વસ્સાનિ જીવતિ, વીસતિ વા વસ્સાનિ જીવતિ, તિંસં વા વસ્સાનિ જીવતિ, ચત્તારીસં વા વસ્સાનિ જીવતીતિ – યો ચેપિ અતિચ્ચ જીવતિ. **અથ ખો સો જરસાપિ મિય્યતી**તિ. યદા જિણ્ણો હોતિ વુદ્ધો મહલ્લકો અદ્ધગતો વયોઅનુપ્પત્તો ખણ્ડદન્તો પલિતકેસો વિલૂનં ખલિતસિરો [ખલિતં સિરો (સી॰)] વલિનં તિલકાહતગત્તો વઙ્કો ભોગ્ગો દણ્ડપરાયનો, સો જરાયપિ ચવતિ મરતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ, નત્થિ મરણમ્હા મોક્ખો.

> ‘‘ફલાનમિવ પક્કાનં, પાતો પતનતો [પપતતો (સી॰)] ભયં;
> એવં જાતાન મચ્ચાનં, નિચ્ચં મરણતો ભયં.
>
> ‘‘યથાપિ કુમ્ભકારસ્સ, કતા મત્તિકભાજના;
> સબ્બે ભેદનપરિયન્તા, એવં મચ્ચાન જીવિતં.
>
> ‘‘દહરા ચ મહન્તા ચ, યે બાલા યે ચ પણ્ડિતા;
> સબ્બે મચ્ચુવસં યન્તિ, સબ્બે મચ્ચુપરાયના.
>
> ‘‘તેસં મચ્ચુપરેતાનં, ગચ્છતં પરલોકતો;
> ન પિતા તાયતે પુત્તં, ઞાતી વા પન ઞાતકે.
>
> ‘‘પેક્ખતઞ્ઞેવ ઞાતીનં, પસ્સ લાલપ્પતં પુથુ;
> એકમેકોવ મચ્ચાનં, ગોવજ્ઝો વિય નિય્યતિ;
> એવમબ્ભાહતો લોકો, મચ્ચુના ચ જરાય ચા’’તિ.

અથ ખો સો જરસાપિ મિય્યતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘અપ્પં વત જીવિતં ઇદં, ઓરં વસ્સસતાપિ મિય્યતિ;
> યો ચેપિ અતિચ્ચ જીવતિ, અથ ખો સો જરસાપિ મિય્યતી’’તિ.

૪૦. સોચન્તિ જના મમાયિતે, ન હિ સન્તિ નિચ્ચા પરિગ્ગહા;
વિનાભાવં સન્તમેવિદં, ઇતિ દિસ્વા નાગારમાવસે.

સોચન્તિ જના મમાયિતેતિ. **જના**તિ ખત્તિયા ચ બ્રાહ્મણા ચ વેસ્સા ચ સુદ્દા ચ ગહટ્ઠા ચ પબ્બજિતા ચ દેવા ચ મનુસ્સા ચ. **મમત્તા**તિ દ્વે મમત્તા – તણ્હામમત્તઞ્ચ દિટ્ઠિમમત્તઞ્ચ...પે॰... ઇદં તણ્હામમત્તં...પે॰... ઇદં દિટ્ઠિમમત્તં. મમાયિતં વત્થું અચ્છેદસઙ્કિનોપિ સોચન્તિ, અચ્છિજ્જન્તેપિ સોચન્તિ, અચ્છિન્નેપિ સોચન્તિ. મમાયિતં વત્થું વિપરિણામસઙ્કિનોપિ સોચન્તિ, વિપરિણામન્તેપિ સોચન્તિ, વિપરિણતેપિ સોચન્તિ કિલમન્તિ પરિદેવન્તિ ઉરત્તાળિં કન્દન્તિ સમ્મોહં આપજ્જન્તીતિ – સોચન્તિ જના મમાયિતે.

ન હિ સન્તિ નિચ્ચા પરિગ્ગહાતિ. દ્વે પરિગ્ગહા – તણ્હાપરિગ્ગહો ચ દિટ્ઠિપરિગ્ગહો ચ...પે॰... અયં તણ્હાપરિગ્ગહો...પે॰... અયં દિટ્ઠિપરિગ્ગહો. તણ્હાપરિગ્ગહો અનિચ્ચો સઙ્ખતો પટિચ્ચસમુપ્પન્નો ખયધમ્મો વયધમ્મો વિરાગધમ્મો નિરોધધમ્મો વિપરિણામધમ્મો. દિટ્ઠિપરિગ્ગહોપિ અનિચ્ચો સઙ્ખતો પટિચ્ચસમુપ્પન્નો ખયધમ્મો વયધમ્મો વિરાગધમ્મો નિરોધધમ્મો વિપરિણામધમ્મો. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ‘‘પસ્સથ નો તુમ્હે, ભિક્ખવે, તં પરિગ્ગહં ય્વાયં પરિગ્ગહો નિચ્ચો ધુવો સસ્સતો અવિપરિણામધમ્મો સસ્સતિસમં તથેવ ઠસ્સતી’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘સાધુ, ભિક્ખવે! અહમ્પિ ખો એતં, ભિક્ખવે, પરિગ્ગહં ન સમનુપસ્સામિ, ય્વાયં પરિગ્ગહો નિચ્ચો ધુવો સસ્સતો અવિપરિણામધમ્મો સસ્સતિસમં તથેવ ઠસ્સતી’’તિ. પરિગ્ગહા નિચ્ચા ધુવા સસ્સતા અવિપરિણામધમ્મા નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ ન લબ્ભન્તીતિ – ન હિ સન્તિ નિચ્ચા પરિગ્ગહા.

વિનાભાવં સન્તમેવિદન્તિ. નાનાભાવે વિનાભાવે અઞ્ઞથાભાવે સન્તે સંવિજ્જમાને ઉપલબ્ભિયમાને. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ‘‘અલં, આનન્દ! મા સોચિ મા પરિદેવિ. નનુ એતં, આનન્દ, મયા પટિકચ્ચેવ [પટિગચ્ચેવ (સી॰)] અક્ખાતં – ‘સબ્બેહેવ પિયેહિ મનાપેહિ નાનાભાવો વિનાભાવો અઞ્ઞથાભાવો. તં કુતેત્થ, આનન્દ, લબ્ભા – યં તં જાતં ભૂતં સઙ્ખતં પલોકધમ્મં તં વત મા પલુજ્જી’તિ! નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. પુરિમાનં પુરિમાનં ખન્ધાનં ધાતૂનં આયતનાનં વિપરિણામઞ્ઞથાભાવા પચ્છિમા પચ્છિમા ખન્ધા ચ ધાતુયો ચ આયતનાનિ ચ પવત્તન્તી’’તિ – વિનાભાવં સન્તમેવિદં.

ઇતિ દિસ્વા નાગારમાવસેતિ. **ઇતી**તિ પદસન્ધિ પદસંસગ્ગો પદપારિપૂરી અક્ખરસમવાયો બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતા પદાનુપુબ્બતાપેતં. **ઇતી**તિ ઇતિ દિસ્વા પસ્સિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા મમત્તેસૂતિ – ઇતિ દિસ્વા. **નાગારમાવસે**તિ સબ્બં ઘરાવાસપલિબોધં છિન્દિત્વા પુત્તદારપલિબોધં છિન્દિત્વા ઞાતિપલિબોધં છિન્દિત્વા મિત્તામચ્ચપલિબોધં છિન્દિત્વા સન્નિધિપલિબોધં છિન્દિત્વા કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિત્વા અકિઞ્ચનભાવં ઉપગન્ત્વા એકો ચરેય્ય વિહરેય્ય ઇરિયેય્ય વત્તેય્ય પાલેય્ય યપેય્ય યાપેય્યાતિ – ઇતિ દિસ્વા નાગારમાવસે.

તેનાહ ભગવા –

‘‘સોચન્તિ જના મમાયિતે, ન હિ સન્તિ નિચ્ચા પરિગ્ગહા;
વિનાભાવં સન્તમેવિદં, ઇતિ દિસ્વા નાગારમાવસે’’તિ.

૪૧. મરણેનપિ તં પહીયતિ [પહિય્યતિ (ક॰)] **યં પુરિસો મમિદન્તિ મઞ્ઞતિ;**
એતમ્પિ વિદિત્વાન [એતં દિસ્વાન (સી॰ ક॰)] **પણ્ડિતો, ન મમત્તાય નમેથ મામકો.**

મરણેનપિ તં પહીયતીતિ. **મરણ**ન્તિ યા તેસં તેસં સત્તાનં તમ્હા તમ્હા સત્તનિકાયા ચુતિ ચવનતા ભેદો અન્તરધાનં મચ્ચુમરણં કાલંકિરિયા ખન્ધાનં ભેદો કળેવરસ્સ નિક્ખેપો જીવિતિન્દ્રિયસ્સુપચ્છેદો. **ત**ન્તિ રૂપગતં વેદનાગતં સઞ્ઞાગતં સઙ્ખારગતં વિઞ્ઞાણગતં. **પહીયતી**તિ પહીયતિ જહીયતિ વિજહીયતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ. ભાસિતમ્પિ હેતં –

"પુબ્બેવ મચ્ચં વિજહન્તિ ભોગા, મચ્ચોવ ને પુબ્બતરં જહાતિ;
અસસ્સતા ભોગિનો કામકામી, તસ્મા ન સોચામહં સોકકાલે.

"ઉદેતિ આપૂરતિ વેતિ ચન્દો, અત્તં ગમેત્વાન પલેતિ સૂરિયો;
વિદિતા મયા સત્તુક લોકધમ્મા, તસ્મા ન સોચામહં સોકકાલે"તિ.

મરણેનપિ તં પહીયતિ. **યં પુરિસો મમિદન્તિ મઞ્ઞતી**તિ. **ય**ન્તિ રૂપગતં વેદનાગતં સઞ્ઞાગતં સઙ્ખારગતં વિઞ્ઞાણગતં. **પુરિસો**તિ સઙ્ખા સમઞ્ઞા પઞ્ઞત્તિ વોહારો [લોકવોહારો (સ્યા॰)] નામં નામકમ્મં નામધેય્યં નિરુત્તિ બ્યઞ્જનં અભિલાપો. **મમિદન્તિ મઞ્ઞતી**તિ તણ્હામઞ્ઞનાય મઞ્ઞતિ, દિટ્ઠિમઞ્ઞનાય મઞ્ઞતિ, માનમઞ્ઞનાય મઞ્ઞતિ, કિલેસમઞ્ઞનાય મઞ્ઞતિ, દુચ્ચરિતમઞ્ઞનાય મઞ્ઞતિ, પયોગમઞ્ઞનાય મઞ્ઞતિ, વિપાકમઞ્ઞનાય મઞ્ઞતીતિ – યં પુરિસો મમિદન્તિ મઞ્ઞતિ.

એતમ્પિ વિદિત્વાન પણ્ડિતોતિ. એતં આદીનવં ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા મમત્તેસૂતિ, એતમ્પિ વિદિત્વા પણ્ડિતો ધીરો પણ્ડિતો પઞ્ઞવા બુદ્ધિમા ઞાણી વિભાવી મેધાવીતિ – એતમ્પિ વિદિત્વાન પણ્ડિતો.

ન મમત્તાય નમેથ મામકોતિ. **મમત્તા**તિ દ્વે મમત્તા – તણ્હામમત્તઞ્ચ દિટ્ઠિમમત્તઞ્ચ...પે॰... ઇદં તણ્હામમત્તં... પે॰... ઇદં દિટ્ઠિમમત્તં. **મામકો**તિ બુદ્ધમામકો ધમ્મમામકો સઙ્ઘમામકો. સો ભગવન્તં મમાયતિ, ભગવા તં પુગ્ગલં પરિગ્ગણ્હાતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – "યે તે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ કુહા થદ્ધા [બદ્ધા (ક॰) ઇતિવુ॰ ૧૦૮] લપા સિઙ્ગી ઉન્નળા અસમાહિતા, ન મે તે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ મામકા; અપગતા ચ તે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઇમસ્મા ધમ્મવિનયા. ન ચ તે ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં આપજ્જન્તિ. યે ચ ખો તે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ નિક્કુહા નિલ્લપા ધીરા અત્થદ્ધા સુસમાહિતા, તે ખો મે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ મામકા; અનપગતા ચ તે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઇમસ્મા ધમ્મવિનયા. તે ચ ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં આપજ્જન્તિ".

"કુહા થદ્ધા લપા સિઙ્ગી, ઉન્નળા અસમાહિતા;
ન તે ધમ્મે વિરૂહન્તિ, સમ્માસમ્બુદ્ધદેસિતે.

"નિક્કુહા નિલ્લપા ધીરા, અત્થદ્ધા સુસમાહિતા;
તે વે ધમ્મે વિરૂહન્તિ, સમ્માસમ્બુદ્ધદેસિતે".

ન મમત્તાય નમેથ મામકોતિ. મામકો તણ્હામમત્તં પહાય દિટ્ઠિમમત્તં પટિનિસ્સજ્જિત્વા મમત્તાય ન નમેય્ય ન ઓનમેય્ય, ન તંનિન્નો અસ્સ ન તપ્પોણો ન તપ્પબ્ભારો ન તદધિમુત્તો ન તદધિપતેય્યોતિ – ન મમત્તાય નમેથ મામકો.

તેનાહ ભગવા –

‘‘મરણેનપિ તં પહીયતિ, યં પુરિસો મમિદન્તિ મઞ્ઞતિ;
એતમ્પિ વિદિત્વાન પણ્ડિતો, ન મમત્તાય નમેથ મામકો’’તિ.

૪૨. સુપિનેન યથાપિ સઙ્ગતં, પટિબુદ્ધો પુરિસો ન પસ્સતિ;
એવમ્પિ પિયાયિતં જનં, પેતં કાલઙ્કતં [કાલકતં (સી॰ સ્યા॰)] **ન પસ્સતિ.**

સુપિનેન યથાપિ સઙ્ગતન્તિ. સઙ્ગતં સમાગતં સમાહિતં સન્નિપતિતન્તિ – સુપિનેન યથાપિ સઙ્ગતં. **પટિબુદ્ધો પુરિસો ન પસ્સતી**તિ યથા પુરિસો સુપિનગતો ચન્દં પસ્સતિ, સૂરિયં પસ્સતિ, મહાસમુદ્દં પસ્સતિ, સિનેરું પબ્બતરાજાનં પસ્સતિ, હત્થિં પસ્સતિ, અસ્સં પસ્સતિ, રથં પસ્સતિ, પત્તિં પસ્સતિ, સેનાબ્યૂહં પસ્સતિ, આરામરામણેય્યકં પસ્સતિ, વનરામણેય્યકં...પે॰... ભૂમિરામણેય્યકં... પોક્ખરણીરામણેય્યકં પસ્સતિ; પટિબુદ્ધો ન કિઞ્ચિ પસ્સતીતિ – પટિબુદ્ધો પુરિસો ન પસ્સતિ.

એવમ્પિ પિયાયિતં જનન્તિ. **એવ**ન્તિ ઓપમ્મસમ્પટિપાદનં. **પિયાયિતં જન**ન્તિ મમાયિતં જનં માતરં વા પિતરં વા ભાતરં વા ભગિનિં વા પુત્તં વા ધીતરં વા મિત્તં વા અમચ્ચં વા ઞાતિં વા સાલોહિતં વાતિ – એવમ્પિ પિયાયિતં જનં.

પેતં કાલઙ્કતં ન પસ્સતીતિ. **પેતો** વુચ્ચતિ મતો. કાલઙ્કતં ન પસ્સતિ ન દક્ખતિ નાધિગચ્છતિ ન વિન્દતિ ન પટિલભતીતિ – પેતં કાલઙ્કતં ન પસ્સતિ.

તેનાહ ભગવા –

‘‘સુપિનેન યથાપિ સઙ્ગતં, પટિબુદ્ધો પુરિસો ન પસ્સતિ;
એવમ્પિ પિયાયિતં જનં, પેતં કાલઙ્કતં ન પસ્સતી’’તિ.

૪૩. દિટ્ઠાપિ સુતાપિ તે જના, યેસં નામમિદં પવુચ્ચતિ;
નામંયેવાવસિસ્સતિ , [નામમેવા’વસિસ્સતિ (સી॰ સ્યા॰)] **અક્ખેય્યં પેતસ્સ જન્તુનો.**

દિટ્ઠાપિ સુતાપિ તે જનાતિ. **દિટ્ઠા**તિ યે ચક્ખુવિઞ્ઞાણાભિસમ્ભૂતા. **સુતા**તિ યે સોતવિઞ્ઞાણાભિસમ્ભૂતા . **તે જના**તિ ખત્તિયા ચ બ્રાહ્મણા ચ વેસ્સા ચ સુદ્દા ચ ગહટ્ઠા ચ પબ્બજિતા ચ દેવા ચ મનુસ્સા ચાતિ – દિટ્ઠાપિ સુતાપિ તે જના.

યેસં નામમિદં પવુચ્ચતીતિ. **યેસ**ન્તિ યેસં ખત્તિયાનં બ્રાહ્મણાનં વેસ્સાનં સુદ્દાનં ગહટ્ઠાનં પબ્બજિતાનં દેવાનં મનુસ્સાનં. **નામ**ન્તિ સઙ્ખા સમઞ્ઞા પઞ્ઞત્તિ વોહારો નામં નામકમ્મં નામધેય્યં નિરુત્તિ બ્યઞ્જનં અભિલાપો. **પવુચ્ચતી**તિ વુચ્ચતિ પવુચ્ચતિ કથીયતિ ભણીયતિ દીપીયતિ વોહરીયતીતિ – યેસં નામમિદં પવુચ્ચતિ.

નામંયેવાવસિસ્સતિ અક્ખેય્યન્તિ. રૂપગતં વેદનાગતં સઞ્ઞાગતં સઙ્ખારગતં વિઞ્ઞાણગતં પહીયતિ જહીયતિ વિજહીયતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતિ, નામંયેવાવસિસ્સતિ. **અક્ખેય્ય**ન્તિ. અક્ખાતું કથેતું ભણિતું દીપયિતું

વોહરિતુન્તિ – નામં એવાવસિસ્સતિ અક્ખેય્યં. **પેતસ્સ જન્તુનો**તિ. **પેતસ્સા**તિ મતસ્સ કાલઙ્કતસ્સ. **જન્તુનો**તિ સત્તસ્સ નરસ્સ માનવસ્સ પોસસ્સ પુગ્ગલસ્સ જીવસ્સ જાગુસ્સ જન્તુસ્સ ઇન્દગુસ્સ મનુજસ્સાતિ – પેતસ્સ જન્તુનો.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘દિટ્ઠાપિ સુતાપિ તે જના, યેસં નામમિદં પવુચ્ચતિ;
> નામંયેવાવસિસ્સતિ, અક્ખેય્યં પેતસ્સ જન્તુનો’’તિ.

૪૪. સોકપ્પરિદેવમચ્છરં , ન પજહન્તિ ગિદ્ધા મમાયિતે;
તસ્મા મુનયો પરિગ્ગહં, હિત્વા અચરિંસુ ખેમદસ્સિનો.

સોકપ્પરિદેવમચ્છરં ન પજહન્તિ ગિદ્ધા મમાયિતેતિ. **સોકો**તિ ઞાતિબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ ભોગબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ રોગબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ સીલબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ દિટ્ઠિબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન બ્યસનેન સમન્નાગતસ્સ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન દુક્ખધમ્મેન ફુટ્ઠસ્સ સોકો સોચના સોચિતત્તં અન્તોસોકો અન્તોપરિસોકો અન્તોદાહો અન્તોપરિદાહો [અન્તોડાહો અન્તોપરિડાહો (સ્યા॰)] ચેતસો પરિજ્ઝાયના દોમનસ્સં સોકસલ્લં. **પરિદેવો**તિ ઞાતિબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ…પે॰… દિટ્ઠિબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન બ્યસનેન સમન્નાગતસ્સ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન દુક્ખધમ્મેન ફુટ્ઠસ્સ આદેવો પરિદેવો આદેવના પરિદેવના આદેવિતત્તં પરિદેવિતત્તં વાચા પલાપો વિપ્પલાપો લાલપ્પો લાલપ્પાયના લાલપ્પાયિતત્તં. **મચ્છરિયન્તિ** પઞ્ચ મચ્છરિયાનિ – આવાસમચ્છરિયં , કુલમચ્છરિયં, લાભમચ્છરિયં, વણ્ણમચ્છરિયં , ધમ્મમચ્છરિયં. યં એવરૂપં મચ્છરિયં મચ્છરાયના મચ્છરાયિતત્તં વેવિચ્છં કદરિયં કટુકઞ્ચુકતા અગ્ગહિતત્તં ચિત્તસ્સ – ઇદં વુચ્ચતિ મચ્છરિયં. અપિ ચ ખન્ધમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં, ધાતુમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં, આયતનમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં ગાહો – ઇદં વુચ્ચતિ મચ્છરિયં. ગેધો વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો…પે॰… અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **મમત્તા**તિ દ્વે મમત્તા – તણ્હામમત્તઞ્ચ દિટ્ઠિમમત્તઞ્ચ …પે॰… ઇદં તણ્હામમત્તં…પે॰… ઇદં દિટ્ઠિમમત્તં. મમાયિતં વત્થું અચ્છેદસઙ્કિનોપિ સોચન્તિ, અચ્છિજ્જન્તેપિ સોચન્તિ, અચ્છિન્નેપિ સોચન્તિ, મમાયિતં વત્થું વિપરિણામસઙ્કિનોપિ સોચન્તિ, વિપરિણામન્તેપિ સોચન્તિ, વિપરિણતેપિ સોચન્તિ, મમાયિતં વત્થું અચ્છેદસઙ્કિનોપિ પરિદેવન્તિ, અચ્છિજ્જન્તેપિ પરિદેવન્તિ, અચ્છિન્નેપિ પરિદેવન્તિ. મમાયિતં વત્થું વિપરિણામસઙ્કિનોપિ પરિદેવન્તિ, વિપરિણામન્તેપિ પરિદેવન્તિ, વિપરિણતેપિ પરિદેવન્તિ. મમાયિતં વત્થું રક્ખન્તિ ગોપેન્તિ પરિગ્ગણ્હન્તિ મમાયન્તિ મચ્છરાયન્તિ; મમાયિતસ્મિં વત્થુસ્મિં સોકં ન જહન્તિ, પરિદેવં ન જહન્તિ, મચ્છરિયં ન જહન્તિ, ગેધં ન જહન્તિ નપ્પજહન્તિ ન વિનોદેન્તિ ન બ્યન્તિં કરોન્તિ ન અનભાવં ગમેન્તીતિ – સોકપ્પરિદેવમચ્છરં નપ્પજહન્તિ ગિદ્ધા મમાયિતે.

તસ્મા મુનયો પરિગ્ગહં, હિત્વા અચરિંસુ ખેમદસ્સિનોતિ. **તસ્મા**તિ તસ્મા તંકારણા તંહેતુ તપ્પચ્ચયા તંનિદાના એતં આદીનવં સમ્પસ્સમાના મમત્તેસૂતિ – તસ્મા. **મુનયો**તિ **મોનં** વુચ્ચતિ ઞાણં. યા પઞ્ઞા પજાનના…પે॰… અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ. તેન ઞાણેન સમન્નાગતા મુનયો મોનપ્પત્તા. તીણિ મોનેય્યાનિ – કાયમોનેય્યં, વચીમોનેય્યં, મનોમોનેય્યં…પે॰… સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનિ. **પરિગ્ગહો**તિ દ્વે પરિગ્ગહા – તણ્હાપરિગ્ગહો ચ દિટ્ઠિપરિગ્ગહો ચ…પે॰… અયં તણ્હાપરિગ્ગહો…પે॰… અયં દિટ્ઠિપરિગ્ગહો. મુનયો તણ્હાપરિગ્ગહં પરિચ્ચજિત્વા દિટ્ઠિપરિગ્ગહં પટિનિસ્સજ્જિત્વા ચજિત્વા પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા

અનભાવં ગમેત્વા અચરિંસુ વિહરિંસુ ઇરિયિંસુ વત્તિંસુ પાલિંસુ યપિંસુ યાપિંસુ. **ખેમદસ્સિનો**તિ **ખેમં** વુચ્ચતિ અમતં નિબ્બાનં. યો સો સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં. **ખેમદસ્સિનો**તિ ખેમદસ્સિનો તાણદસ્સિનો લેણદસ્સિનો સરણદસ્સિનો અભયદસ્સિનો અચ્ચુતદસ્સિનો અમતદસ્સિનો નિબ્બાનદસ્સિનોતિ – તસ્મા મુનયો પરિગ્ગહં હિત્વા અચરિંસુ ખેમદસ્સિનો.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘સોકપ્પરિદેવમચ્છરં, ન જહન્તિ ગિદ્ધા મમાયિતે;
> તસ્મા મુનયો પરિગ્ગહં, હિત્વા અચરિંસુ ખેમદસ્સિનો’’તિ.

૪૫. પતિલીનચરસ્સ ભિક્ખુનો, ભજમાનસ્સ વિવિત્તમાસનં;
સામગ્ગિયમાહુ તસ્સ તં, યો અત્તાનં ભવને ન દસ્સયે.

પતિલીનચરસ્સ ભિક્ખુનોતિ. પતિલીનચરા વુચ્ચન્તિ સત્ત સેક્ખા [સેખા (સી॰ સ્યા॰)]. અરહા પતિલીનો. કિંકારણા પતિલીનચરા વુચ્ચન્તિ સત્ત સેક્ખા? તે તતો તતો ચિત્તં પતિલીનેન્તા પતિકુટેન્તા પતિવટ્ટેન્તા સન્નિરુદ્ધન્તા [સન્નિરુમ્ભેન્તા (સી॰)] સન્નિગ્ગણ્હન્તા સન્નિવારેન્તા રક્ખન્તા ગોપેન્તા ચરન્તિ વિચરન્તિ વિહરન્તિ ઇરિયન્તિ વત્તેન્તિ પાલેન્તિ યપેન્તિ યાપેન્તિ, ચક્ખુદ્વારે ચિત્તં પતિલીનેન્તા પતિકુટેન્તા પતિવટ્ટેન્તા સન્નિરુદ્ધન્તા સન્નિગ્ગણ્હન્તા સન્નિવારેન્તા રક્ખન્તા ગોપેન્તા ચરન્તિ વિચરન્તિ વિહરન્તિ ઇરિયન્તિ વત્તેન્તિ પાલેન્તિ યપેન્તિ યાપેન્તિ, સોતદ્વારે ચિત્તં…પે॰… ઘાનદ્વારે ચિત્તં… જિવ્હાદ્વારે ચિત્તં… કાયદ્વારે ચિત્તં… મનોદ્વારે ચિત્તં પતિલીનેન્તા પતિકુટેન્તા પતિવટ્ટેન્તા સન્નિરુદ્ધન્તા સન્નિગ્ગણ્હન્તા સન્નિવારેન્તા રક્ખન્તા ગોપેન્તા ચરન્તિ વિચરન્તિ વિહરન્તિ ઇરિયન્તિ વત્તેન્તિ પાલેન્તિ યપેન્તિ યાપેન્તિ. યથા કુક્કુટપત્તં વા ન્હારુદદ્દુલં વા અગ્ગિમ્હિ પક્ખિત્તં પતિલીયતિ પતિકુટતિ પતિવટ્ટતિ ન સમ્પસારિયતિ; એવમેવ તતો તતો ચિત્તં પતિલીનેન્તા પતિકુટેન્તા પતિવટ્ટેન્તા સન્નિરુદ્ધન્તા સન્નિગ્ગણ્હન્તા સન્નિવારેન્તા રક્ખન્તા ગોપેન્તા ચરન્તિ વિચરન્તિ વિહરન્તિ ઇરિયન્તિ વત્તેન્તિ પાલેન્તિ યપેન્તિ યાપેન્તિ, ચક્ખુદ્વારે ચિત્તં…પે॰… સોતદ્વારે ચિત્તં… ઘાનદ્વારે ચિત્તં… જિવ્હાદ્વારે ચિત્તં… કાયદ્વારે ચિત્તં… મનોદ્વારે ચિત્તં પતિલીનેન્તા પતિકુટેન્તા પતિવટ્ટેન્તા સન્નિરુદ્ધન્તા સન્નિગ્ગણ્હન્તા સન્નિવારેન્તા રક્ખન્તા ગોપેન્તા ચરન્તિ વિચરન્તિ વિહરન્તિ ઇરિયન્તિ વત્તેન્તિ પાલેન્તિ યપેન્તિ યાપેન્તિ. તંકારણા પતિલીનચરા વુચ્ચન્તિ સત્ત સેક્ખા. **ભિક્ખુનો**તિ પુથુજ્જનકલ્યાણકસ્સ વા ભિક્ખુનો સેક્ખસ્સ વા ભિક્ખુનોતિ – પતિલીનચરસ્સ ભિક્ખુનો.

ભજમાનસ્સ વિવિત્તમાસનન્તિ **આસનં** વુચ્ચતિ યત્થ નિસીદન્તિ – મઞ્ચો પીઠં ભિસિ તટ્ટિકા ચમ્મખણ્ડો તિણસન્થારો પણ્ણસન્થારો પલાલસન્થારો. તં આસનં અસપ્પાયરૂપદસ્સનેન રિત્તં વિવિત્તં પવિવિત્તં, અસપ્પાયસદ્દસ્સવનેન રિત્તં વિવિત્તં પવિવિત્તં, અસપ્પાયગન્ધઘાયનેન… અસપ્પાયરસસાયનેન… અસપ્પાયફોટ્ઠબ્બફુસનેન… અસપ્પાયેહિ પઞ્ચહિ કામગુણેહિ રિત્તં વિવિત્તં પવિવિત્તં. તં વિવિત્તં આસનં ભજતો સમ્ભજતો સેવતો નિસેવતો સંસેવતો પટિસેવતોતિ – ભજમાનસ્સ વિવિત્તમાસનં.

સામગ્ગિયમાહુ તસ્સ તં, યો અત્તાનં ભવને ન દસ્સયેતિ. **સામગ્ગિયો**તિ તિસ્સો સામગ્ગિયો – ગણસામગ્ગી, ધમ્મસામગ્ગી, અનભિનિબ્બત્તિસામગ્ગી. કતમા ગણસામગ્ગી? બહૂ ચેપિ ભિક્ખૂ સમગ્ગા સમ્મોદમાના અવિવદમાના ખીરોદકીભૂતા અઞ્ઞમઞ્ઞં પિયચક્ખૂહિ સમ્પસ્સન્તા વિહરન્તિ – અયં ગણસામગ્ગી. કતમા

ધમ્મસામગ્ગી? ચત્તારો સતિપટ્ઠાના, ચત્તારો સમ્મપ્પધાના, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા, પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ, પઞ્ચ બલાનિ, સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા, અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો. તે એકતો પક્ખન્દન્તિ પસીદન્તિ સમ્પતિટ્ઠન્તિ વિમુચ્ચન્તિ; ન તેસં ધમ્માનં વિવાદો પવિવાદો અત્થિ – અયં ધમ્મસામગ્ગી. કતમા અનભિનિબ્બત્તિસામગ્ગી? બહૂ ચેપિ ભિક્ખૂ અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયન્તિ; ન તેસં નિબ્બાનધાતુયા [તેન (સી॰)] ઊનત્તં વા પુણ્ણત્તં વા પઞ્ઞાયતિ – અયં અનભિનિબ્બત્તિસામગ્ગી. **ભવને**તિ નેરયિકાનં નિરયો ભવનં, તિરચ્છાનયોનિકાનં તિરચ્છાનયોનિ ભવનં, પેત્તિવિસયિકાનં પેત્તિવિસયો ભવનં, મનુસ્સાનં મનુસ્સલોકો ભવનં, દેવાનં દેવલોકો ભવનન્તિ. **સામગ્ગિયમાહુ તસ્સ તં, યો અત્તાનં ભવને ન દસ્સયે**તિ. તસ્સેસા સામગ્ગી એતં છન્નં એતં પતિરૂપં એતં અનુચ્છવિકં એતં અનુલોમં, યો એવં પટિચ્છન્ને નિરયે અત્તાનં ન દસ્સેય્ય, તિરચ્છાનયોનિયં અત્તાનં ન દસ્સેય્ય, પેત્તિવિસયે અત્તાનં ન દસ્સેય્ય, મનુસ્સલોકે અત્તાનં ન દસ્સેય્ય, દેવલોકે અત્તાનં ન દસ્સેય્યાતિ એવમાહંસુ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – સામગ્ગિયમાહુ તસ્સ તં, યો અત્તાનં ભવને ન દસ્સયે.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘પતિલીનચરસ્સ ભિક્ખુનો, ભજમાનસ્સ વિવિત્તમાસનં;
> સામગ્ગિયમાહુ તસ્સ તં, યો અત્તાનં ભવને ન દસ્સયે’’તિ.

૪૬. સબ્બત્થ મુની અનિસ્સિતો, ન પિયં કુબ્બતિ નોપિ અપ્પિયં;
તસ્મિં પરિદેવમચ્છરં, પણ્ણે વારિ યથા ન લિમ્પતિ.

સબ્બત્થ મુની અનિસ્સિતોતિ. સબ્બં વુચ્ચતિ દ્વાદસાયતનાનિ – ચક્ખુઞ્ચેવ રૂપા ચ, સોતઞ્ચ સદ્દા ચ, ઘાનઞ્ચ ગન્ધા ચ, જિવ્હા ચ રસા ચ, કાયો ચ ફોટ્ઠબ્બા ચ, મનો ચ ધમ્મા ચ. **મુની**તિ. મોનં વુચ્ચતિ ઞાણં…પે॰… સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનિ. **અનિસ્સિતો**તિ . દ્વે નિસ્સયા – તણ્હાનિસ્સયો ચ દિટ્ઠિનિસ્સયો ચ…પે॰… અયં તણ્હાનિસ્સયો…પે॰… અયં દિટ્ઠિનિસ્સયો. મુનિ તણ્હાનિસ્સયં પહાય દિટ્ઠિનિસ્સયં પટિનિસ્સજ્જિત્વા ચક્ખું અનિસ્સિતો સોતં અનિસ્સિતો ઘાનં અનિસ્સિતો જિવ્હં અનિસ્સિતો કાયં અનિસ્સિતો મનં અનિસ્સિતો રૂપે… સદ્દે… ગન્ધે… રસે… ફોટ્ઠબ્બે… ધમ્મે… કુલં… ગણં… આવાસં… લાભં… યસં… પસંસં… સુખં… ચીવરં… પિણ્ડપાતં… સેનાસનં… ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં… કામધાતું… રૂપધાતું… અરૂપધાતું… કામભવં… રૂપભવં… અરૂપભવં… સઞ્ઞાભવં… અસઞ્ઞાભવં … નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાભવં… એકવોકારભવં… ચતુવોકારભવં… પઞ્ચવોકારભવં… અતીતં… અનાગતં… પચ્ચુપ્પન્નં… દિટ્ઠં… સુતં… મુતં… વિઞ્ઞાતં… સબ્બે ધમ્મે અનિસ્સિતો અનલ્લીનો અનુપગતો અનજ્ઝોસિતો અનધિમુત્તો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – સબ્બત્થ મુનિ અનિસ્સિતો.

ન પિયં કુબ્બતિ નોપિ અપ્પિયન્તિ. **પિયા**તિ દ્વે પિયા – સત્તા વા સઙ્ખારા વા. કતમે સત્તા પિયા? ઇધ યસ્સ તે હોન્તિ અત્થકામા હિતકામા ફાસુકામા યોગક્ખેમકામા માતા વા પિતા વા ભાતા વા ભગિની વા પુત્તા વા ધીતરા વા મિત્તા વા અમચ્ચા વા ઞાતી વા સાલોહિતા વા – ઇમે સત્તા પિયા. કતમે સઙ્ખારા પિયા? મનાપિકા રૂપા મનાપિકા સદ્દા મનાપિકા ગન્ધા મનાપિકા રસા મનાપિકા ફોટ્ઠબ્બા – ઇમે સઙ્ખારા પિયા. **અપ્પિયા**તિ દ્વે અપ્પિયા – સત્તા વા સઙ્ખારા વા. કતમે સત્તા અપ્પિયા? ઇધ યસ્સ તે હોન્તિ અનત્થકામા અહિતકામા અફાસુકામા

અયોગક્ખેમકામા જીવિતા વોરોપેતુકામા – ઇમે સત્તા અપ્પિયા. કતમે સઙ્ખારા અપ્પિયા? અમનાપિકા રૂપા અમનાપિકા સદ્દા અમનાપિકા ગન્ધા અમનાપિકા રસા અમનાપિકા ફોટ્ઠબ્બા – ઇમે સઙ્ખારા અપ્પિયા. **ન પિયં કુબ્બતિ નોપિ અપ્પિય**ન્તિ. ''અયં મે સત્તો પિયો, ઇમે ચ સઙ્ખારા મનાપા''તિ રાગવસેન પિયં ન કરોતિ; ''અયં મે સત્તો અપ્પિયો, ઇમે ચ સઙ્ખારા અમનાપા''તિ પટિઘવસેન અપ્પિયં ન કરોતિ ન જનેતિ ન સઞ્જનેતિ ન નિબ્બત્તેતિ નાભિનિબ્બત્તેતીતિ – ન પિયં કુબ્બતિ નોપિ અપ્પિયં.

તસ્મિં પરિદેવમચ્છરં પણ્ણે વારિ યથા ન લિમ્પતીતિ. **તસ્મિ**ન્તિ તસ્મિં પુગ્ગલે અરહન્તે ખીણાસવે. **પરિદેવો**તિ ઞાતિબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ ભોગબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ રોગબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ સીલબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ દિટ્ઠિબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન બ્યસનેન સમન્નાગતસ્સ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન દુક્ખધમ્મેન ફુટ્ઠસ્સ આદેવો પરિદેવો આદેવના પરિદેવના આદેવિતત્તં પરિદેવિતત્તં વાચા પલાપો વિપ્પલાપો લાલપ્પો લાલપ્પાયના લાલપ્પાયિતત્તં. **મચ્છરિય**ન્તિ પઞ્ચ મચ્છરિયાનિ – આવાસમચ્છરિયં, કુલમચ્છરિયં, લાભમચ્છરિયં, વણ્ણમચ્છરિયં, ધમ્મમચ્છરિયં. યં એવરૂપં મચ્છરિયં મચ્છરાયના મચ્છરાયિતત્તં વેવિચ્છં કદરિયં કટુકઞ્ચુકતા અગ્ગહિતત્તં ચિત્તસ્સ – ઇદં વુચ્ચતિ મચ્છરિયં. અપિ ચ ખન્ધમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં, ધાતુમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં, આયતનમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં ગાહો – ઇદં વુચ્ચતિ મચ્છરિયં.

પણ્ણે વારિ યથા ન લિમ્પતીતિ. **પણ્ણ**ં વુચ્ચતિ પદુમપત્તં. **વારિ** વુચ્ચતિ ઉદકં. યથા વારિ પદુમપત્તં ન લિમ્પતિ ન પલિમ્પતિ ન ઉપલિમ્પતિ અલિત્તં અપલિત્તં અનુપલિત્તં, એવમેવ તસ્મિં પુગ્ગલે અરહન્તે ખીણાસવે પરિદેવો મચ્છરિયઞ્ચ ન લિમ્પતિ ન પલિમ્પતિ ન ઉપલિમ્પતિ અલિત્તા અપલિત્તા અનુપલિત્તા. સો ચ પુગ્ગલો અરહન્તો તેહિ કિલેસેહિ ન લિમ્પતિ ન પલિમ્પતિ ન ઉપલિમ્પતિ અલિત્તો અપલિત્તો અનુપલિત્તો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – તસ્મિં પરિદેવમચ્છરં પણ્ણે વારિ યથા ન લિમ્પતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ''સબ્બત્થ મુની અનિસ્સિતો, ન પિયં કુબ્બતિ નોપિ અપ્પિયં;
> તસ્મિં પરિદેવમચ્છરં, પણ્ણે વારિ યથા ન લિમ્પતી''તિ.

૪૭. ઉદબિન્દુ યથાપિ પોક્ખરે, પદુમે વારિ યથા ન લિમ્પતિ;
એવં મુનિ નોપલિમ્પતિ, યદિદં દિટ્ઠસુતમુતેસુ [દિટ્ઠસુતે મુતેસુ (સી॰), દિટ્ઠસુતં મુતેસુ (સ્યા॰ ક॰)] **વા.**

ઉદબિન્દુ યથાપિ પોક્ખરેતિ. ઉદબિન્દુ વુચ્ચતિ ઉદકથેવો. પોક્ખરં વુચ્ચતિ પદુમપત્તં. યથા ઉદબિન્દુ પદુમપત્તે ન લિમ્પતિ ન પલિમ્પતિ ન ઉપલિમ્પતિ અલિત્તં અપલિત્તં અનુપલિત્તન્તિ – ઉદબિન્દુ યથાપિ પોક્ખરે. **પદુમે વારિ યથા ન લિમ્પતી**તિ. પદુમં વુચ્ચતિ પદુમપુપ્ફં. વારિ વુચ્ચતિ ઉદકં. યથા વારિ પદુમપુપ્ફં ન લિમ્પતિ ન પલિમ્પતિ ન ઉપલિમ્પતિ અલિત્તં અપલિત્તં અનુપલિત્તન્તિ – પદુમે વારિ યથા ન લિમ્પતિ.

એવં મુનિ નોપલિમ્પતિ, યદિદં દિટ્ઠસુતમુતેસુ વાતિ. **એવ**ન્તિ ઓપમ્મસમ્પટિપાદનં. **મુની**તિ. **મોનં** વુચ્ચતિ ઞાણં…પે॰… સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનિ. **લેપા**તિ દ્વે લેપા – તણ્હાલેપો ચ દિટ્ઠિલેપો ચ…પે॰… અયં તણ્હાલેપો… પે॰… અયં દિટ્ઠિલેપો. મુનિ તણ્હાલેપં પહાય દિટ્ઠિલેપં પટિનિસ્સજ્જિત્વા દિટ્ઠે ન લિમ્પતિ, સુતે ન લિમ્પતિ, મુતે

ન લિમ્પતિ, વિઞ્ઞાતે ન લિમ્પતિ ન પલિમ્પતિ ન ઉપલિમ્પતિ અલિત્તો અપલિત્તો અનુપલિત્તો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – એવં મુનિ નોપલિમ્પતિ, યદિદં દિટ્ઠસુતમુતેસુ વા.

તેનાહ ભગવા –

"ઉદબિન્દુ યથાપિ પોક્ખરે, પદુમે વારિ યથા ન લિમ્પતિ;
એવં મુનિ નોપલિમ્પતિ, યદિદં દિટ્ઠસુતમુતેસુ વા"તિ.

૪૮. ધોનો ન હિ તેન મઞ્ઞતિ, યદિદં દિટ્ઠસુતમુતેસુ વા;
નાઞ્ઞેન વિસુદ્ધિમિચ્છતિ, ન હિ સો રજ્જતિ નો વિરજ્જતિ.

ધોનો ન હિ તેન મઞ્ઞતિ, યદિદં દિટ્ઠસુતમુતેસુ વાતિ. **ધોનો**તિ **ધોના** વુચ્ચતિ પઞ્ઞા. યા પઞ્ઞા પજાનના...પે॰... અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ. કિંકારણા ધોના વુચ્ચતિ પઞ્ઞા? તાય પઞ્ઞાય કાયદુચ્ચરિતં ધુતઞ્ચ ધોત ચ સન્ધોતઞ્ચ નિદ્ધોતઞ્ચ, વચીદુચ્ચરિતં...પે॰... મનોદુચ્ચરિતં ધુતઞ્ચ ધોતઞ્ચ સન્ધોતઞ્ચ નિદ્ધોતઞ્ચ, રાગો ધુતો ચ ધોતો ચ સન્ધોતો ચ નિદ્ધોતો ચ, દોસો... મોહો... કોધો... ઉપનાહો... મક્ખો... પળાસો... ઇસ્સા... મચ્છરિયં... માયા... સાઠેય્યં... થમ્ભો... સારમ્ભો... માનો... અતિમાનો... મદો... પમાદો... સબ્બે કિલેસા... સબ્બે દુચ્ચરિતા... સબ્બે દરથા... સબ્બે પરિળાહા... સબ્બે સન્તાપા... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા ધુતા ચ ધોતા ચ સન્ધોતા ચ નિદ્ધોતા ચ. તંકારણા ધોના વુચ્ચતિ પઞ્ઞા.

અથ વા સમ્માદિટ્ઠિયા મિચ્છાદિટ્ઠિ ધુતા ચ ધોતા ચ સન્ધોતા ચ નિદ્ધોતા ચ, સમ્માસઙ્કપ્પેન મિચ્છાસઙ્કપ્પો ધુતો ચ ધોતો ચ સન્ધોતો ચ નિદ્ધોતો ચ, સમ્માવાચાય મિચ્છાવાચા ધુતા ચ... સમ્માકમ્મન્તેન મિચ્છાકમ્મન્તો ધુતો ચ... સમ્માઆજીવેન મિચ્છાઆજીવો ધુતો ચ... સમ્માવાયામેન મિચ્છાવાયામો ધુતો ચ... સમ્માસતિયા મિચ્છાસતિ ધુતા ચ... સમ્માસમાધિના મિચ્છાસમાધિ ધુતો ચ... સમ્માઞાણેન મિચ્છાઞાણં ધુતઞ્ચ... સમ્માવિમુત્તિયા મિચ્છાવિમુત્તિ ધુતા ચ ધોતા ચ સન્ધોતા ચ નિદ્ધોતા ચ.

અથ વા અરિયેન અટ્ઠઙ્ગિકેન મગ્ગેન સબ્બે કિલેસા... સબ્બે દુચ્ચરિતા... સબ્બે દરથા... સબ્બે પરિળાહા... સબ્બે સન્તાપા... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા ધુતા ચ ધોતા ચ સન્ધોતા ચ નિદ્ધોતા ચ. અરહા ઇમેહિ ધોનેહિ ધમ્મેહિ ઉપેતો સમુપેતો ઉપગતો સમુપગતો ઉપપન્નો સમુપપન્નો સમન્નાગતો. તસ્મા અરહા ધોનો. સો ધુતરાગો ધુતપાપો ધુતકિલેસો ધુતપરિળાહોતિ – ધોનો.

ધોનો ન હિ તેન મઞ્ઞતિ, યદિદં દિટ્ઠસુતમુતેસુ વાતિ. ધોનો દિટ્ઠં ન મઞ્ઞતિ, દિટ્ઠસ્મિં ન મઞ્ઞતિ, દિટ્ઠતો ન મઞ્ઞતિ, દિટ્ઠા મેતિ ન મઞ્ઞતિ; સુતં ન મઞ્ઞતિ, સુતસ્મિં ન મઞ્ઞતિ, સુતતો ન મઞ્ઞતિ, સુતં મેતિ ન મઞ્ઞતિ; મુતં ન મઞ્ઞતિ, મુતસ્મિં ન મઞ્ઞતિ, મુતતો ન મઞ્ઞતિ, મુતં મેતિ ન મઞ્ઞતિ; વિઞ્ઞાતં ન મઞ્ઞતિ, વિઞ્ઞાતસ્મિં ન મઞ્ઞતિ, વિઞ્ઞાતતો ન મઞ્ઞતિ, વિઞ્ઞાતં મેતિ ન મઞ્ઞતિ. વુત્તમ્પિ હેતં ભગવતા – "અસ્મીતિ, ભિક્ખવે, મઞ્ઞિતમેતં, અયમહમસ્મીતિ મઞ્ઞિતમેતં, ભવિસ્સન્તિ મઞ્ઞિતમેતં, ન ભવિસ્સન્તિ મઞ્ઞિતમેતં, રૂપી ભવિસ્સન્તિ મઞ્ઞિતમેતં, અરૂપી ભવિસ્સન્તિ મઞ્ઞિતમેતં, સઞ્ઞી ભવિસ્સન્તિ મઞ્ઞિતમેતં, અસઞ્ઞી ભવિસ્સન્તિ મઞ્ઞિતમેતં, નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞી ભવિસ્સન્તિ મઞ્ઞિતમેતં. મઞ્ઞિતં [મઞ્ઞિતં હિ (સી॰)],

ભિક્ખવે, રોગો, મઞ્ઞિતં ગણ્ડો, મઞ્ઞિતં સલ્લં, મઞ્ઞિતં ઉપદ્દવો. તસ્માતિહ, ભિક્ખવે, અમઞ્ઞમાનેન ચેતસા વિહરિસ્સામાતિ, એવઞ્હિ વો, ભિક્ખવે, સિક્ખિતબ્બ''ન્તિ – ધોનો ન હિ તેન મઞ્ઞતિ યદિદં દિટ્ઠસુતમુતેસુ વા.

નાઞ્ઞેન વિસુદ્ધિમિચ્છતીતિ. ધોનો અઞ્ઞેન અસુદ્ધિમગ્ગેન મિચ્છાપટિપદાય અનિય્યાનિકપથેન અઞ્ઞત્ર સતિપટ્ઠાનેહિ અઞ્ઞત્ર સમ્મપ્પધાનેહિ અઞ્ઞત્ર ઇદ્ધિપાદેહિ અઞ્ઞત્ર ઇન્દ્રિયેહિ અઞ્ઞત્ર બલેહિ અઞ્ઞત્ર બોજ્ઝઙ્ગેહિ અઞ્ઞત્ર અરિયા અટ્ઠઙ્ગિકા મગ્ગા સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં ન ઇચ્છતિ ન સાદિયતિ ન પત્થેતિ ન પિહેતિ નાભિજપ્પતીતિ – નાઞ્ઞેન વિસુદ્ધિમિચ્છતિ.

ન હિ સો રજ્જતિ નો વિરજ્જતીતિ. સબ્બે બાલપુથુજ્જના રજ્જન્તિ, પુથુજ્જનકલ્યાણકં ઉપાદાય સત્ત સેક્ખા વિરજ્જન્તિ; અરહા નેવ રજ્જતિ નો વિરજ્જતિ. વિરત્તો સો ખયા રાગસ્સ વીતરાગત્તા, ખયા દોસસ્સ વીતદોસત્તા, ખયા મોહસ્સ વીતમોહત્તા. સો વુટ્ઠવાસો ચિણ્ણચરણો…પે॰… જાતિજરામરણસંસારો, નત્થિ તસ્સ પુનબ્ભવોતિ – ન હિ સો રજ્જતિ નો વિરજ્જતિ.

તેનાહ ભગવા –

''ધોનો ન હિ તેન મઞ્ઞતિ, યદિદં દિટ્ઠસુતમુતેસુ વા;
નાઞ્ઞેન વિસુદ્ધિમિચ્છતિ, ન હિ સો રજ્જતિ નો વિરજ્જતી''તિ.

જરાસુત્તનિદ્દેસો છટ્ઠો.

૭. તિસ્સમેત્તેય્યસુત્તનિદ્દેસો

અથ તિસ્સમેત્તેય્યસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૪૯. **મેથુનમનુયુત્તસ્સ , [ઇચ્ચાયસ્મા તિસ્સો મેત્તેય્યો]**
વિઘાતં બ્રૂહિ મારિસ;
સુત્વાન તવ સાસનં, વિવેકે સિક્ખિસ્સામસે.

મેથુનમનુયુત્તસ્સાતિ. **મેથુનધમ્મો** નામ યો સો અસદ્ધમ્મો ગામધમ્મો વસલધમ્મો દુટ્ઠુલ્લો ઓદકન્તિકો રહસ્સો દ્વયંદ્વયસમાપત્તિ. કિંકારણા વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મો? ઉભિન્નં રત્તાનં સારત્તાનં અવસ્સુતાનં પરિયુટ્ઠિતાનં પરિયાદિન્નચિત્તાનં ઉભિન્નં સદિસાનં ધમ્મોતિ – તંકારણા વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મો. યથા ઉભો કલહકારકા મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ, ઉભો ભણ્ડનકારકા મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ, ઉભો ભસ્સકારકા મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ, ઉભો વિવાદકારકા મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ, ઉભો અધિકરણકારકા મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ, ઉભો વાદિનો મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ, ઉભો સલ્લાપકા મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ; એવમેવં ઉભિન્નં રત્તાનં સારત્તાનં અવસ્સુતાનં પરિયુટ્ઠિતાનં પરિયાદિન્નચિત્તાનં ઉભિન્નં સદિસાનં ધમ્મોતિ – તંકારણા વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મો.

મેથુનમનુયુત્તસ્સાતિ. મેથુનધમ્મે યુત્તસ્સ પયુત્તસ્સ આયુત્તસ્સ સમાયુત્તસ્સ તચ્ચરિતસ્સ તબ્બહુલસ્સ તગ્ગરુકસ્સ તન્નિન્નસ્સ તપ્પોણસ્સ તપ્પબ્ભારસ્સ તદધિમુત્તસ્સ તદધિપતેય્યસ્સાતિ – મેથુનમનુયુત્તસ્સ.

ઇચ્ચાયસ્મા તિસ્સો મેત્તેય્યોતિ. **ઇચ્ચા**તિ પદસન્ધિ પદસંસગ્ગો પદપારિપૂરી અક્ખરસમવાયો બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતા પદાનુપુબ્બતાપેતં – ઇચ્ચાતિ. **આયસ્મા**તિ પિયવચનં ગરુવચનં સગારવવચનં સપ્પતિસ્સવચનમેતં – આયસ્માતિ. **તિસ્સો**તિ તસ્સ થેરસ્સ નામં સઙ્ખા સમઞ્ઞા પઞ્ઞત્તિ વોહારો નામં નામકમ્મં નામધેય્યં નિરુત્તિ બ્યઞ્જનં અભિલાપો. **મેત્તેય્યો**તિ તસ્સ થેરસ્સ ગોત્તં સઙ્ખા સમઞ્ઞા પઞ્ઞત્તિ વોહારોતિ – ઇચ્ચાયસ્મા તિસ્સો મેત્તેય્યો.

વિઘાતં બ્રૂહિ મારિસાતિ. **વિઘાતન્તિ** વિઘાતં ઉપઘાતં પીળનં ઘટ્ટનં ઉપદ્દવં ઉપસગ્ગં બ્રૂહિ આચિક્ખ દેસેહિ પઞ્ઞપેહિ પટ્ઠપેહિ વિવર વિભજ ઉત્તાનીકરોહિ [ઉત્તાનિં કરોહિ (ક॰)] પકાસેહિ. **મારિસા**તિ પિયવચનં ગરુવચનં સગારવવચનં સપ્પતિસ્સવચનમેતં મારિસાતિ – વિઘાતં બ્રૂહિ મારિસ.

સુત્વાન તવ સાસનન્તિ. તુય્હં વચનં બ્યપ્પથં દેસનં અનુસાસનં અનુસિટ્ઠિં સુત્વા સુણિત્વા ઉગ્ગહેત્વા ઉપધારયિત્વા ઉપલક્ખયિત્વાતિ – સુત્વાન તવ સાસનં.

વિવેકે સિક્ખિસ્સામસેતિ. **વિવેકો**તિ તયો વિવેકા – કાયવિવેકો, ચિત્તવિવેકો, ઉપધિવિવેકો. કતમો કાયવિવેકો? ઇધ ભિક્ખુ વિવિત્તં સેનાસનં ભજતિ અરઞ્ઞં રુક્ખમૂલં પબ્બતં કન્દરં ગિરિગુહં સુસાનં વનપત્થં અબ્ભોકાસં પલાસપુઞ્જં , કાયેન વિવિત્તો વિહરતિ. સો એકો ગચ્છતિ, એકો તિટ્ઠતિ, એકો નિસીદતિ, એકો સેય્યં કપ્પેતિ, એકો ગામં પિણ્ડાય પવિસતિ, એકો પટિક્કમતિ, એકો રહો નિસીદતિ , એકો ચઙ્કમં અધિટ્ઠાતિ, એકો ચરતિ, એકો વિહરતિ ઇરિયતિ વત્તતિ પાલેતિ યપેતિ યાપેતિ – અયં કાયવિવેકો.

કતમો ચિત્તવિવેકો? પઠમં ઝાનં સમાપન્નસ્સ નીવરણેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, દુતિયં ઝાનં સમાપન્નસ્સ વિતક્કવિચારેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, તતિયં ઝાનં સમાપન્નસ્સ પીતિયા ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, ચતુત્થં ઝાનં સમાપન્નસ્સ સુખદુક્ખેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, આકાસાનઞ્ચાયતનં સમાપન્નસ્સ રૂપસઞ્ઞાય પટિઘસઞ્ઞાય નાનત્તસઞ્ઞાય ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં સમાપન્નસ્સ આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમાપન્નસ્સ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમાપન્નસ્સ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, સોતાપન્નસ્સ સક્કાયદિટ્ઠિયા વિચિકિચ્છાય સીલબ્બતપરામાસા દિટ્ઠાનુસયા વિચિકિચ્છાનુસયા તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, સકદાગામિસ્સ ઓળારિકા કામરાગસઞ્ઞોજના પટિઘસઞ્ઞોજના ઓળારિકા કામરાગાનુસયા પટિઘાનુસયા તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, અનાગામિસ્સ અનુસહગતા કામરાગસઞ્ઞોજના પટિઘસઞ્ઞોજના અનુસહગતા કામરાગાનુસયા પટિઘાનુસયા તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, અરહતો રૂપરાગા અરૂપરાગા માના ઉદ્ધચ્ચા અવિજ્જાય માનાનુસયા ભવરાગાનુસયા અવિજ્જાનુસયા તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ બહિદ્ધા ચ સબ્બનિમિત્તેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ – અયં ચિત્તવિવેકો.

કતમો ઉપધિવિવેકો? **ઉપધિ** વુચ્ચન્તિ કિલેસા ચ ખન્ધા ચ અભિસઙ્ખારા ચ. ઉપધિવિવેકો વુચ્ચતિ અમતં નિબ્બાનં. યો સો સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં – અયં ઉપધિવિવેકો. કાયવિવેકો ચ વિવેકટ્ઠકાયાનં નેક્ખમ્માભિરતાનં; ચિત્તવિવેકો ચ પરિસુદ્ધચિત્તાનં પરમવોદાનપત્તાનં; ઉપધિવિવેકો ચ નિરૂપધીનં પુગ્ગલાનં વિસઙ્ખારગતાનં. **વિવેકે સિક્ખિસ્સામસે**તિ. સો થેરો પકતિયા સિક્ખિતસિક્ખો. અપિ ચ ધમ્મદેસનં ઉપાદાય ધમ્મદેસનં સાવેન્તો [યાચન્તો (સી॰ સ્યા॰)] એવમાહ – વિવેકે સિક્ખિસ્સામસેતિ.

તેનાહ થેરો તિસ્સમેત્તેય્યો –

> ‘‘મેથુનમનુયુત્તસ્સ , [ઇચ્ચાયસ્મા તિસ્સો મેત્તેય્યો]
> વિઘાતં બ્રૂહિ મારિસ;
> સુત્વાન તવ સાસનં, વિવેકે સિક્ખિસ્સામસે’’તિ.

૫૦. **મેથુનમનુયુત્તસ્સ , [મેત્તેય્યાતિ ભગવા]**
મુસ્સતે વાપિ સાસનં;
મિચ્છા ચ પટિપજ્જતિ, એતં તસ્મિં અનારિયં.

મેથુનમનુયુત્તસ્સાતિ. મેથુનધમ્મો નામ યો સો અસદ્ધમ્મો ગામધમ્મો વસલધમ્મો દુટ્ઠુલ્લો ઓદકન્તિકો રહસ્સો દ્વયંદ્વયસમાપત્તિ. કિંકારણા વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મો? ઉભિન્નં રત્તાનં સારત્તાનં અવસ્સુતાનં પરિયુટ્ઠિતાનં પરિયાદિન્નચિત્તાનં ઉભિન્નં સદિસાનં ધમ્મોતિ – તંકારણા વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મો. યથા ઉભો કલહકારકા મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ, ઉભો ભણ્ડનકારકા મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ, ઉભો ભસ્સકારકા મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ, ઉભો વિવાદકારકા મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ, ઉભો અધિકરણકારકા મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ, ઉભો વાદિનો મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ, ઉભો સલ્લાપકા મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ; એવમેવં ઉભિન્નં રત્તાનં સારત્તાનં અવસ્સુતાનં પરિયુટ્ઠિતાનં પરિયાદિન્નચિત્તાનં ઉભિન્નં સદિસાનં ધમ્મોતિ – તંકારણા વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મો.

મેથુનમનુયુત્તસ્સાતિ. મેથુનધમ્મે યુત્તસ્સ પયુત્તસ્સ આયુત્તસ્સ સમાયુત્તસ્સ તચ્ચરિતસ્સ તબ્બહુલસ્સ તગ્ગરુકસ્સ તન્નિન્નસ્સ તપ્પોણસ્સ તપ્પબ્ભારસ્સ તદધિમુત્તસ્સ તદધિપતેય્યસ્સાતિ – મેથુનમનુયુત્તસ્સ.

મેત્તેય્યાતિ ભગવા તં થેરં ગોત્તેન આલપતિ. **ભગવા**તિ ગારવાધિવચનં. અપિ ચ ભગ્ગરાગોતિ ભગવા, ભગ્ગદોસોતિ ભગવા, ભગ્ગમોહોતિ ભગવા, ભગ્ગમાનોતિ ભગવા, ભગ્ગદિટ્ઠીતિ ભગવા, ભગ્ગકણ્ડકોતિ [ભગ્ગકણ્ડકોતિ (સી॰ સ્યા॰)] ભગવા, ભગ્ગકિલેસોતિ ભગવા, ભજિ વિભજિ પવિભજિ ધમ્મરતનન્તિ ભગવા, ભવાનં અન્તકરોતિ ભગવા, ભાવિતકાયો ભાવિતસીલો ભાવિતચિત્તો ભાવિતપઞ્ઞોતિ ભગવા, ભજિ વા ભગવા અરઞ્ઞવનપત્થાનિ [અરઞ્ઞે વનપત્થાનિ (સી॰)] પન્તાનિ સેનાસનાનિ અપ્પસદ્દાનિ અપ્પનિગ્ઘોસાનિ વિજનવાતાનિ મનુસ્સરાહસ્સેય્યકાનિ [મનુસ્સરાહસેય્યકાનિ (સી॰ સ્યા॰)] પટિસલ્લાનસારુપ્પાનીતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા અત્થરસસ્સ ધમ્મરસસ્સ વિમુત્તિરસસ્સ અધિસીલસ્સ અધિચિત્તસ્સ અધિપઞ્ઞાયાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચતુન્નં ઝાનાનં ચતુન્નં અપ્પમઞ્ઞાનં ચતુન્નં અરૂપસમાપત્તીનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા અટ્ઠન્નં વિમોક્ખાનં અટ્ઠન્નં અભિભાયતનાનં નવન્નં અનુપુબ્બવિહારસમાપત્તીનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા દસન્નં સઞ્ઞાભાવનાનં દસન્નં કસિણસમાપત્તીનં આનાપાનસ્સતિસમાધિસ્સ અસુભસમાપત્તિયાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચતુન્નં સતિપટ્ઠાનાનં ચતુન્નં સમ્મપ્પધાનાનં ચતુન્નં ઇદ્ધિપાદાનં પઞ્ચન્નં ઇન્દ્રિયાનં પઞ્ચન્નં બલાનં સત્તન્નં બોજ્ઝઙ્ગાનં અરિયસ્સ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા દસન્નં તથાગતબલાનં ચતુન્નં વેસારજ્જાનં ચતુન્નં પટિસમ્ભિદાનં છન્નં અભિઞ્ઞાનં [અભિઞ્ઞાણાનં (સી॰)] છન્નં બુદ્ધધમ્માનન્તિ ભગવા. ભગવાતિ નેતં નામં માતરા કતં, ન પિતરા કતં, ન ભાતરા કતં, ન ભગિનિયા કતં, ન મિત્તામચ્ચેહિ કતં, ન ઞાતિસાલોહિતેહિ કતં ન સમણબ્રાહ્મણેહિ કતં, ન દેવતાહિ કતં. વિમોક્ખન્તિકમેતં બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં બોધિયા મૂલે સહ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ પટિલાભા સચ્છિકા પઞ્ઞત્તિ યદિદં ભગવાતિ – મેત્તેય્યાતિ ભગવા.

મુસ્સતે વાપિ સાસનન્તિ. દ્વીહિ કારણેહિ સાસનં મુસ્સતિ – પરિયત્તિસાસનમ્પિ મુસ્સતિ, પટિપત્તિસાસનમ્પિ મુસ્સતિ. કતમં પરિયત્તિસાસનં? યં તસ્સ પરિયાપુટં – સુત્તં ગેય્યં વેય્યાકરણં ગાથા ઉદાનં ઇતિવુત્તકં જાતકં અબ્ભુતધમ્મં વેદલ્લં – ઇદં પરિયત્તિસાસનં. તમ્પિ મુસ્સતિ સમ્મુસ્સતિ પમુસ્સતિ સમ્પમુસ્સતિ પરિબાહિરો હોતીતિ – એવમ્પિ મુસ્સતે વાપિ સાસનં.

કતમં પટિપત્તિસાસનં? સમ્માપટિપદા અનુલોમપટિપદા અપચ્ચનીકપટિપદા અન્વત્થપટિપદા ધમ્માનુધમ્મપટિપદા સીલેસુ પરિપૂરકારિતા ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતા ભોજને મત્તઞ્ઞુતા જાગરિયાનુયોગો સતિસમ્પજઞ્ઞં ચત્તારો સતિપટ્ઠાના ચત્તારો સમ્મપ્પધાના ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ પઞ્ચ બલાનિ સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો – ઇદં પટિપત્તિસાસનં. તમ્પિ મુસ્સતિ સમ્મુસ્સતિ પમુસ્સતિ સમ્પમુસ્સતિ પરિબાહિરો હોતીતિ. એવમ્પિ મુસ્સતે વાપિ સાસનં.

મિચ્છા ચ પટિપજ્જતીતિ. પાણમ્પિ હનતિ, અદિન્નમ્પિ આદિયતિ , સન્ધિમ્પિ છિન્દતિ, નિલ્લોપમ્પિ હરતિ, એકાગારિકમ્પિ કરોતિ, પરિપન્થેપિ તિટ્ઠતિ, પરદારમ્પિ ગચ્છતિ, મુસાપિ ભણતીતિ – મિચ્છા ચ પટિપજ્જતિ.

એતં તસ્મિં અનારિયન્તિ. એતં તસ્મિં પુગ્ગલે અનરિયધમ્મો બાલધમ્મો મૂળ્હધમ્મો અઞ્ઞાણધમ્મો અમરાવિક્ખેપધમ્મો, યદિદં મિચ્છાપટિપદાતિ – એતં તસ્મિં અનારિયં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘મેથુનમનુયુત્તસ્સ, [મેત્તેય્યાતિ ભગવા]
> મુસ્સતે વાપિ સાસનં;
> મિચ્છા ચ પટિપજ્જતિ, એતં તસ્મિં અનારિય’’ન્તિ.

૫૧. એકો પુબ્બે ચરિત્વાન, મેથુનં યો નિસેવતિ;
યાનં ભન્તંવ તં લોકે, હીનમાહુ પુથુજ્જનં.

એકો પુબ્બે ચરિત્વાનાતિ. દ્વીહિ કારણેહિ એકો પુબ્બે ચરિત્વાન – પબ્બજ્જાસઙ્ખાતેન વા ગણાવવસ્સગ્ગટ્ઠેન વા. કથં પબ્બજ્જાસઙ્ખાતેન એકો પુબ્બે ચરિત્વાન? સબ્બં ઘરાવાસપલિબોધં છિન્દિત્વા પુત્તદારપલિબોધં છિન્દિત્વા ઞાતિપલિબોધં છિન્દિત્વા મિત્તામચ્ચપલિબોધં છિન્દિત્વા સન્નિધિપલિબોધં છિન્દિત્વા કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિત્વા અકિઞ્ચનભાવં ઉપગન્ત્વા એકો ચરતિ વિહરતિ ઇરિયતિ વત્તતિ પાલેતિ યપેતિ યાપેતિ. એવં પબ્બજ્જાસઙ્ખાતેન એકો પુબ્બે ચરિત્વાન.

કથં ગણાવવસ્સગ્ગટ્ઠેન એકો પુબ્બે ચરિત્વાન? સો એવં પબ્બજિતો સમાનો એકો અરઞ્ઞવનપત્થાનિ પન્તાનિ સેનાસનાનિ પટિસેવતિ અપ્પસદ્દાનિ અપ્પનિગ્ઘોસાનિ વિજનવાતાનિ મનુસ્સરાહસ્સેય્યકાનિ પટિસલ્લાનસારુપ્પાનિ. સો એકો ગચ્છતિ, એકો તિટ્ઠતિ, એકો નિસીદતિ, એકો સેય્યં કપ્પેતિ, એકો ગામં પિણ્ડાય પવિસતિ, એકો પટિક્કમતિ, એકો રહો નિસીદતિ, એકો ચઙ્કમં અધિટ્ઠાતિ, એકો ચરતિ વિહરતિ ઇરિયતિ વત્તતિ પાલેતિ યપેતિ યાપેતિ. એવં ગણાવવસ્સગ્ગટ્ઠેન એકો પુબ્બે ચરિત્વાન.

મેથુનં યો નિસેવતીતિ. **મેથુનધમ્મો** નામ યો સો અસદ્ધમ્મો…પે॰… તંકારણા વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મો. **મેથુનં યો નિસેવતી**તિ . યો અપરેન સમયેન બુદ્ધં ધમ્મં સઙ્ઘં સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તિત્વા મેથુનં ધમ્મં સેવતિ નિસેવતિ સંસેવતિ પટિસેવતીતિ – મેથુનં યો નિસેવતિ.

યાનં ભન્તંવ તં લોકેતિ. **યાન**ન્તિ હત્થિયાનં અસ્સયાનં ગોયાનં અજયાનં મેણ્ડયાનં ઓટ્ઠયાનં ખરયાનં ભન્તં અદન્તં અકારિતં અવિનીતં ઉપ્પથં ગણ્હાતિ, વિસમં ખાણુમ્પિ પાસાણમ્પિ અભિરુહતિ, યાનમ્પિ આરોહનકમ્પિ ભઞ્જતિ, પપાતેપિ પપતતિ. યથા તં ભન્તં યાનં અદન્તં અકારિતં અવિનીતં ઉપ્પથં ગણ્હાતિ; એવમેવં સો વિબ્ભન્તકો ભન્તયાનપટિભાગો ઉપ્પથં ગણ્હાતિ, મિચ્છાદિટ્ઠિં ગણ્હાતિ…પે॰… મિચ્છાસમાધિં ગણ્હાતિ. યથા તં ભન્તં યાનં અદન્તં અકારિતં અવિનીતં વિસમં ખાણુમ્પિ પાસાણમ્પિ અભિરુહતિ; એવમેવં સો વિબ્ભન્તકો ભન્તયાનપટિભાગો વિસમં કાયકમ્મં અભિરુહતિ, વિસમં વચીકમ્મં અભિરુહતિ, વિસમં મનોકમ્મં અભિરુહતિ, વિસમં પાણાતિપાતં અભિરુહતિ, વિસમં અદિન્નાદાનં અભિરુહતિ, વિસમં કામેસુમિચ્છાચારં અભિરુહતિ, વિસમં મુસાવાદં અભિરુહતિ, વિસમં પિસુણવાચં અભિરુહતિ, વિસમં ફરુસવાચં અભિરુહતિ, વિસમં સમ્ફપ્પલાપં અભિરુહતિ , વિસમં અભિજ્ઝં અભિરુહતિ, વિસમં બ્યાપાદં અભિરુહતિ, વિસમં મિચ્છાદિટ્ઠિં અભિરુહતિ, વિસમે સઙ્ખારે અભિરુહતિ, વિસમે પઞ્ચ કામગુણે અભિરુહતિ, વિસમે નીવરણે અભિરુહતિ. યથા તં ભન્તં યાનં અદન્તં અકારિતં અવિનીતં યાનમ્પિ આરોહનકમ્પિ ભઞ્જતિ; એવમેવં સો વિબ્ભન્તકો ભન્તયાનપટિભાગો નિરયે અત્તાનં ભઞ્જતિ , તિરચ્છાનયોનિયં અત્તાનં ભઞ્જતિ, પેત્તિવિસયે અત્તાનં ભઞ્જતિ, મનુસ્સલોકે અત્તાનં ભઞ્જતિ, દેવલોકે અત્તાનં ભઞ્જતિ. યથા તં ભન્તં યાનં અદન્તં અકારિતં અવિનીતં પપાતે

પપતતિ; એવમેવં સો વિબ્ભન્તકો ભન્તયાનપટિભાગો જાતિપપાતમ્પિ પપતતિ, જરાપપાતમ્પિ પપતતિ, બ્યાધિપપાતમ્પિ પપતતિ, મરણપપાતમ્પિ પપતતિ, સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસપપાતમ્પિ પપતતિ. **લોકે**તિ અપાયલોકે મનુસ્સલોકેતિ – યાનં ભન્તંવ તં લોકે.

હીનમાહુ પુથુજ્જનન્તિ. **પુથુજ્જના**તિ કેનટ્ઠેન પુથુજ્જના? પુથુ કિલેસે જનેન્તીતિ પુથુજ્જના, પુથુ અવિહતસક્કાયદિટ્ઠિકાતિ પુથુજ્જના, પુથુ સત્થારાનં મુખુલ્લોકિકાતિ પુથુજ્જના, પુથુ સબ્બગતીહિ અવુટ્ઠિતાતિ પુથુજ્જના , પુથુ નાનાભિસઙ્ખારે [નાનાભિસઙ્ખારેહિ (સ્યા॰)] અભિસઙ્ખરોન્તીતિ પુથુજ્જના, પુથુ નાનાઓઘેહિ વુય્હન્તીતિ પુથુજ્જના, પુથુ નાનાસન્તાપેહિ સન્તપન્તીતિ પુથુજ્જના, પુથુ નાનાપરિળાહેહિ પરિદય્હન્તીતિ પુથુજ્જના, પુથુ પઞ્ચસુ કામગુણેસુ રત્તા ગિદ્ધા ગધિતા મુચ્છિતા અજ્ઝોસન્ના [અજ્ઝોપન્ના (સી॰ સ્યા॰)] લગ્ગા લગ્ગિતા પલિબુદ્ધાતિ પુથુજ્જના, પુથુ પઞ્ચહિ નીવરણેહિ આવુતા નિવુતા ઓવુતા પિહિતા પટિચ્છન્ના પટિકુજ્જિતાતિ પુથુજ્જના. **હીનમાહુ પુથુજ્જનન્તિ**. પુથુજ્જનં હીનં નિહીનં ઓમકં લામકં છતુક્કં પરિત્તન્તિ એવમાહંસુ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – હીનમાહુ પુથુજ્જનં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘એકો પુબ્બે ચરિત્વાન, મેથુનં યો નિસેવતિ;
> યાનં ભન્તંવ તં લોકે, હીનમાહુ પુથુજ્જન’’ન્તિ.

૫૨. યસો કિત્તિ ચ યા પુબ્બે, હાયતે વાપિ તસ્સ સા;
એતમ્પિ દિસ્વા સિક્ખેથ, મેથુનં વિપ્પહાતવે.

યસો કિત્તિ ચ યા પુબ્બે, હાયતે વાપિ તસ્સ સાતિ. કતમો યસો? ઇધેકચ્ચો પુબ્બે સમણભાવે સક્કતો હોતિ ગરુકતો માનિતો પૂજિતો અપચિતો લાભી ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનં – અયં યસો. કતમા કિત્તિ? ઇધેકચ્ચો પુબ્બે સમણભાવે કિત્તિવણ્ણગતો હોતિ પણ્ડિતો વિયત્તો મેધાવી બહુસ્સુતો ચિત્તકથી કલ્યાણપટિભાનો – સુત્તન્તિકોતિ વા વિનયધરોતિ વા ધમ્મકથિકોતિ વા આરઞ્ઞિકોતિ વા પિણ્ડપાતિકોતિ વા પંસુકૂલિકોતિ વા તેચીવરિકોતિ વા સપદાનચારિકોતિ વા ખલુપચ્છાભત્તિકોતિ વા નેસજ્જિકોતિ વા યથાસન્થતિકોતિ વા પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા દુતિયસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા તતિયસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા ચતુત્થસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા, અયં કિત્તીતિ – યસો કિત્તિ ચ યા પુબ્બે.

હાયતે વાપિ તસ્સ સાતિ. તસ્સ અપરેન સમયેન બુદ્ધં ધમ્મં સઙ્ઘં સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તસ્સ સો ચ યસો સા ચ કિત્તિ હાયતિ પરિહાયતિ પરિધંસતિ પરિપતતિ અન્તરધાયતિ વિપ્પલુજ્જતીતિ – યસો કિત્તિ ચ યા પુબ્બે હાયતે વાપિ તસ્સ સા.

એતમ્પિ દિસ્વા સિક્ખેથ મેથુનં વિપ્પહાતવેતિ. **એતન્તિ** પુબ્બે સમણભાવે યસો કિત્તિ ચ, અપરભાગે બુદ્ધં ધમ્મં સઙ્ઘં સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તસ્સ અયસો ચ અકિત્તિ ચ; એતં સમ્પત્તિં વિપત્તિં. **દિસ્વા**તિ પસ્સિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વાતિ – એતમ્પિ દિસ્વા. **સિક્ખેથા**તિ તિસ્સો સિક્ખા –

અધિસીલસિક્ખા, અધિચિત્તસિક્ખા, અધિપઞ્ઞાસિક્ખા. કતમા અધિસીલસિક્ખા? ઇધ ભિક્ખુ સીલવા હોતિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ આચારગોચરસમ્પન્નો અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસુ. ખુદ્દકો સીલક્ખન્ધો, મહન્તો સીલક્ખન્ધો. સીલં પતિટ્ઠા આદિ ચરણં સંયમો સંવરો મુખં પમુખં કુસલાનં ધમ્માનં સમાપત્તિયા – અયં અધિસીલસિક્ખા.

કતમા અધિચિત્તસિક્ખા? ઇધ ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચારં વિવેકજં પીતિસુખં પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ...પે॰... દુતિયં ઝાનં... તતિયં ઝાનં... ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – અયં અધિચિત્તસિક્ખા.

કતમા અધિપઞ્ઞાસિક્ખા? ઇધ ભિક્ખુ પઞ્ઞવા હોતિ ઉદયત્થગામિનિયા પઞ્ઞાય સમન્નાગતો અરિયાય નિબ્બેધિકાય સમ્મા દુક્ખક્ખયગામિનિયા. સો ઇદં દુક્ખન્તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, અયં દુક્ખસમુદયોતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, અયં દુક્ખનિરોધોતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદાતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ઇમે આસવાતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, અયં આસવસમુદયોતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, અયં આસવનિરોધોતિ યથાભૂતં પજાનાતિ , અયં આસવનિરોધગામિની પટિપદાતિ યથાભૂતં પજાનાતિ – અયં અધિપઞ્ઞાસિક્ખા. **મેથુનધમ્મો** નામ યો સો અસદ્ધમ્મો...પે॰... તંકારણા વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મો.

એતમ્પિ દિસ્વા સિક્ખેથ, મેથુનં વિપ્પહાતવેતિ. મેથુનધમ્મસ્સ પહાનાય વૂપસમાય પટિનિસ્સગ્ગાય પટિપસ્સદ્ધિયા અધિસીલમ્પિ સિક્ખેય્ય, અધિચિત્તમ્પિ સિક્ખેય્ય, અધિપઞ્ઞમ્પિ સિક્ખેય્ય. ઇમા તિસ્સો સિક્ખાયો આવજ્જન્તો સિક્ખેય્ય, જાનન્તો સિક્ખેય્ય, પસ્સન્તો સિક્ખેય્ય, પચ્ચવેક્ખન્તો સિક્ખેય્ય, ચિત્તં અધિટ્ઠહન્તો સિક્ખેય્ય, સદ્ધાય અધિમુચ્ચન્તો સિક્ખેય્ય, વીરિયં પગ્ગણ્હન્તો સિક્ખેય્ય, સતિં ઉપટ્ઠપેન્તો સિક્ખેય્ય, ચિત્તં સમાદહન્તો સિક્ખેય્ય, પઞ્ઞાય પજાનન્તો સિક્ખેય્ય, અભિઞ્ઞેય્યં અભિજાનન્તો સિક્ખેય્ય, પરિઞ્ઞેય્યં પરિજાનન્તો સિક્ખેય્ય, પહાતબ્બં પજહન્તો સિક્ખેય્ય, ભાવેતબ્બં ભાવેન્તો સિક્ખેય્ય, સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકરોન્તો સિક્ખેય્ય આચરેય્ય સમાચરેય્ય સમાદાય વત્તેય્યાતિ – એતમ્પિ દિસ્વા સિક્ખેથ, મેથુનં વિપ્પહાતવે.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘યસો કિત્તિ ચ યા પુબ્બે, હાયતે વાપિ તસ્સ સા;
> એતમ્પિ દિસ્વા સિક્ખેથ, મેથુનં વિપ્પહાતવે’’તિ.

૫૩. સઙ્કપ્પેહિ પરેતો સો, કપણો વિય ઝાયતિ;
સુત્વા પરેસં નિગ્ઘોસં, મઙ્કુ હોતિ તથાવિધો.

સઙ્કપ્પેહિ પરેતો સો, કપણો વિય ઝાયતીતિ. કામસઙ્કપ્પેન બ્યાપાદસઙ્કપ્પેન વિહિંસાસઙ્કપ્પેન દિટ્ઠિસઙ્કપ્પેન ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો પિહિતો કપણો વિય મન્દો વિય મોમૂહો વિય ઝાયતિ પજ્ઝાયતિ નિજ્ઝાયતિ અપજ્ઝાયતિ [અવજ્ઝાયતિ (સ્યા॰)]. યથા ઉલૂકો રુક્ખસાખાયં મૂસિકં મગયમાનો ઝાયતિ પજ્ઝાયતિ નિજ્ઝાયતિ અપજ્ઝાયતિ, યથા કોત્થુ નદીતીરે મચ્છે મગયમાનો ઝાયતિ પજ્ઝાયતિ નિજ્ઝાયતિ અપજ્ઝાયતિ, યથા બિળારો સન્ધિસમલસઙ્કટિરે મૂસિકં મગયમાનો ઝાયતિ પજ્ઝાયતિ નિજ્ઝાયતિ અપજ્ઝાયતિ, યથા ગદ્રભો

વહચ્છિન્નો સન્ધિસમલસઙ્કટિરે ઝાયતિ પજ્ઝાયતિ નિજ્ઝાયતિ અપજ્ઝાયતિ; એવમેવં સો વિબ્ભન્તકો કામસઙ્કપ્પેન બ્યાપાદસઙ્કપ્પેન વિહિંસાસઙ્કપ્પેન દિટ્ઠિસઙ્કપ્પેન ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો પિહિતો કપણો વિય મન્દો વિય મોમૂહો વિય ઝાયતિ પજ્ઝાયતિ નિજ્ઝાયતિ અપજ્ઝાયતીતિ – સઙ્કપ્પેહિ પરેતો સો કપણો વિય ઝાયતિ.

સુત્વા પરેસં નિગ્ઘોસં, મઙ્કુ હોતિ તથાવિધોતિ. **પરેસ**ન્તિ ઉપજ્ઝાયા વા આચરિયા વા સમાનુપજ્ઝાયકા વા સમાનાચરિયકા વા મિત્તા વા સન્દિટ્ઠા વા સમ્ભત્તા વા સહાયા વા ચોદેન્તિ – ‘‘તસ્સ તે, આવુસો, અલાભા, તસ્સ તે દુલ્લદ્ધં, યં ત્વં એવરૂપં ઉળારં સત્થારં લભિત્વા એવં સ્વાક્ખાતે ધમ્મવિનયે પબ્બજિત્વા એવરૂપં અરિયગણં લભિત્વા હીનસ્સ મેથુનધમ્મસ્સ કારણા બુદ્ધં ધમ્મં સઙ્ઘં સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તોસિ. સદ્ધાપિ નામ તે નાહોસિ કુસલેસુ ધમ્મેસુ, હિરીપિ નામ તે નાહોસિ કુસલેસુ ધમ્મેસુ, ઓત્તપ્પમ્પિ નામ તે નાહોસિ કુસલેસુ ધમ્મેસુ, વીરિયમ્પિ નામ તે નાહોસિ કુસલેસુ ધમ્મેસુ, સતિપિ નામ તે નાહોસિ કુસલેસુ ધમ્મેસુ, પઞ્ઞાપિ નામ તે નાહોસિ કુસલેસુ ધમ્મેસૂ’’તિ. તેસં વચનં બ્યપ્પથં દેસનં અનુસાસનં અનુસિટ્ઠિં સુત્વા સુણિત્વા ઉગ્ગહેત્વા ઉપધારયિત્વા ઉપલક્ખયિત્વા મઙ્કુ હોતિ, પીળિતો ઘટ્ટિતો બ્યાધિતો દોમનસ્સિતો હોતિ. **તથાવિધો**તિ તથાવિધો તાદિસો તસ્સણ્ઠિતો તપ્પકારો તપ્પટિભાગો. યો સો વિબ્ભન્તકોતિ – સુત્વા પરેસં નિગ્ઘોસં મઙ્કુ હોતિ તથાવિધો.

તેનાહ ભગવા –

‘‘સઙ્કપ્પેહિ પરેતો સો, કપણો વિય ઝાયતિ;
સુત્વા પરેસં નિગ્ઘોસં, મઙ્કુ હોતિ તથાવિધો’’તિ.

૫૪. અથ સત્થાનિ કુરુતે, પરવાદેહિ ચોદિતો;
એસ ખ્વસ્સ મહાગેધો, મોસવજ્જં પગાહતિ [સંગાહતિ (ક॰)] .

અથ સત્થાનિ કુરુતે, પરવાદેહિ ચોદિતોતિ. **અથા**તિ પદસન્ધિ પદસંસગ્ગો પદપારિપૂરી અક્ખરસમવાયો બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતા પદાનુપુબ્બતાપેતં – અથાતિ. **સત્થાની**તિ તીણિ સત્થાનિ – કાયસત્થં, વચીસત્થં, મનોસત્થં. તિવિધં કાયદુચ્ચરિતં કાયસત્થં, ચતુબ્બિધં વચીદુચ્ચરિતં વચીસત્થં, તિવિધં મનોદુચ્ચરિતં મનોસત્થં. **પરવાદેહિ ચોદિતો**તિ. ઉપજ્ઝાયેહિ વા આચરિયેહિ વા સમાનુપજ્ઝાયકેહિ વા સમાનાચરિયકેહિ વા મિત્તેહિ વા સન્દિટ્ઠેહિ વા સમ્ભત્તેહિ વા સહાયેહિ વા ચોદિતો સમ્પજાનમુસા ભાસતિ. ‘‘અભિરતો અહં, ભન્તે, અહોસિં પબ્બજ્જાય. માતા મે પોસેતબ્બા, તેનમ્હિ વિબ્ભન્તો’’તિ ભણતિ . ‘‘પિતા મે પોસેતબ્બો , તેનમ્હિ વિબ્ભન્તો’’તિ ભણતિ. ‘‘ભાતા મે પોસેતબ્બો... ભગિની મે પોસેતબ્બા... પુત્તો મે પોસેતબ્બો... ધીતા મે પોસેતબ્બા... મિત્તા મે પોસેતબ્બા... અમચ્ચા મે પોસેતબ્બા... ઞાતકા મે પોસેતબ્બા... સાલોહિતા મે પોસેતબ્બા, તેનમ્હિ વિબ્ભન્તો’’તિ ભણતિ. વચીસત્થં કરોતિ સઙ્કરોતિ જનેતિ સઞ્જનેતિ નિબ્બત્તેતિ અભિનિબ્બત્તેતીતિ – અથ સત્થાનિ કુરુતે, પરવાદેહિ ચોદિતો.

એસ ખ્વસ્સ મહાગેધોતિ. એસો તસ્સ મહાગેધો મહાવનં મહાગહનં મહાકન્તારો મહાવિસમો મહાકુટિલો મહાપઙ્કો મહાપલિપો મહાપલિબોધો મહાબન્ધનં, યદિદં સમ્પજાનમુસાવાદોતિ – એસ ખ્વસ્સ મહાગેધો.

મોસવજ્જં પગાહતીતિ. મોસવજ્જં વુચ્ચતિ મુસાવાદો. ઇધેકચ્ચો સભગ્ગતો વા પરિસગ્ગતો વા ઞાતિમજ્ઝગતો વા પૂગમજ્ઝગતો વા રાજકુલમજ્ઝગતો વા અભિનીતો સક્ખિપુટ્ઠો – ''એહમ્ભો પુરિસ, યં જાનાસિ તં વદેહી''તિ, સો અજાનં વા આહ – ''જાનામી''તિ, ''જાનં'' વા આહ – ''ન જાનામી''તિ, અપસ્સં વા આહ – ''પસ્સામી''તિ, પસ્સં વા આહ – ''ન પસ્સામી''તિ. ઇતિ અત્તહેતુ વા પરહેતુ વા આમિસકિઞ્ચિક્ખહેતુ વા સમ્પજાનમુસા ભાસતિ – ઇદં વુચ્ચતિ મોસવજ્જં.

અપિ ચ તીહાકારેહિ મુસાવાદો હોતિ. પુબ્બેવસ્સ હોતિ – ''મુસા ભણિસ્સ''ન્તિ, ભણન્તસ્સ હોતિ – ''મુસા ભણામી''તિ, ભણિતસ્સ હોતિ – ''મુસા મયા ભણિત''ન્તિ. ઇમેહિ તીહાકારેહિ મુસાવાદો હોતિ. અપિ ચ ચતૂહાકારેહિ મુસાવાદો હોતિ. પુબ્બેવસ્સ હોતિ – ''મુસા ભણિસ્સ''ન્તિ, ભણન્તસ્સ હોતિ – ''મુસા ભણામી''તિ, ભણિતસ્સ હોતિ – ''મુસા મયા ભણિત''ન્તિ, વિનિધાય દિટ્ઠિં. ઇમેહિ ચતૂહાકારેહિ મુસાવાદો હોતિ. અપિ ચ પઞ્ચહાકારેહિ... છહાકારેહિ... સત્તહાકારેહિ... અટ્ઠહાકારેહિ મુસાવાદો હોતિ. પુબ્બેવસ્સ હોતિ – ''મુસા ભણિસ્સ''ન્તિ, ભણન્તસ્સ હોતિ – ''મુસા ભણામી''તિ, ભણિતસ્સ હોતિ – ''મુસા મયા ભણિત''ન્તિ, વિનિધાય દિટ્ઠિં, વિનિધાય ખન્તિં, વિનિધાય રુચિં, વિનિધાય સઞ્ઞં, વિનિધાય ભાવં. ઇમેહિ અટ્ઠહાકારેહિ મુસાવાદો હોતિ. **મોસવજ્જં પગાહતી**તિ. મોસવજ્જં પગાહતિ ઓગાહતિ અજ્ઝોગાહતિ પવિસતીતિ – મોસવજ્જં પગાહતિ.

તેનાહ ભગવા –

''અથ સત્થાનિ કુરુતે, પરવાદેહિ ચોદિતો;
એસ ખ્વસ્સ મહાગેધો, મોસવજ્જં પગાહતી''તિ.

૫૫. **પણ્ડિતોતિ સમઞ્ઞાતો, એકચ્ચરિયં** [એકચરિયં (સી॰ સ્યા॰)] **અધિટ્ઠિતો;**
સ ચાપિ મેથુને યુત્તો, મન્દોવ પરિકિસ્સતિ.

પણ્ડિતોતિ સમઞ્ઞાતોતિ. ઇધેકચ્ચો પુબ્બે સમણભાવે કિત્તિ વણ્ણગતો હોતિ – ''પણ્ડિતો વિયત્તો મેધાવી બહુસ્સુતો ચિત્તકથી કલ્યાણપટિભાનો સુત્તન્તિકોતિ વા વિનયધરોતિ વા ધમ્મકથિકોતિ વા...પે॰... નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભી''તિ વા . એવં ઞાતો હોતિ પઞ્ઞાતો સમઞ્ઞાતો હોતીતિ – પણ્ડિતોતિ સમઞ્ઞાતો.

એકચ્ચરિયં અધિટ્ઠિતોતિ. દ્વીહિ કારણેહિ એકચ્ચરિયં અધિટ્ઠિતો – પબ્બજ્જાસઙ્ખાતેન વા ગણાવવસ્સગ્ગટ્ઠેન વા. કથં પબ્બજ્જાસઙ્ખાતેન એકચ્ચરિયં અધિટ્ઠિતો? સબ્બં ઘરાવાસપલિબોધં છિન્દિત્વા...પે॰... એવં પબ્બજ્જાસઙ્ખાતેન એકચ્ચરિયં અધિટ્ઠિતો. કથં ગણાવવસ્સગ્ગટ્ઠેન એકચ્ચરિયં અધિટ્ઠિતો? સો એવં પબ્બજિતો સમાનો એકો અરઞ્ઞવનપત્થાનિ પન્તાનિ...પે॰... એવં ગણાવવસ્સગ્ગટ્ઠેન એકચ્ચરિયં અધિટ્ઠિતોતિ – એકચ્ચરિયં અધિટ્ઠિતો.

સ ચાપિ મેથુને યુત્તોતિ. **મેથુનધમ્મો** નામ યો સો અસદ્ધમ્મો ગામધમ્મો...પે॰... તંકારણા વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મો. **સ ચાપિ મેથુને યુત્તો**તિ. સો અપરેન સમયેન બુદ્ધં ધમ્મં સઙ્ઘં સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તિત્વા મેથુનધમ્મે યુત્તો [યુત્તો સંયુત્તો (સી॰)] પયુત્તો આયુત્તો સમાયુત્તોતિ – સ ચાપિ મેથુને યુત્તો.

મન્દોવ પરિકિસ્સતીતિ. કપણો વિય મન્દો વિય મોમૂહો વિય કિસ્સતિ પરિકિસ્સતિ પરિકિલિસ્સતિ. પાણમ્પિ હનતિ, અદિન્નમ્પિ આદિયતિ, સન્ધિમ્પિ છિન્દતિ, નિલ્લોપમ્પિ હરતિ, એકાગારિકમ્પિ કરોતિ, પરિપન્થેપિ તિટ્ઠતિ, પરદારમ્પિ ગચ્છતિ, મુસાપિ ભણતિ. એવમ્પિ કિસ્સતિ પરિકિસ્સતિ પરિકિલિસ્સતિ. તમેનં રાજાનો ગહેત્વા વિવિધા કમ્મકારણા કારેન્તિ – કસાહિપિ તાળેન્તિ, વેત્તેહિપિ તાળેન્તિ, અદ્ધદણ્ડકેહિપિ તાળેન્તિ, હત્થમ્પિ છિન્દન્તિ, પાદમ્પિ છિન્દન્તિ, હત્થપાદમ્પિ છિન્દન્તિ, કણ્ણમ્પિ છિન્દન્તિ, નાસમ્પિ છિન્દન્તિ , કણ્ણનાસમ્પિ છિન્દન્તિ, બિલઙ્ગથાલિકમ્પિ કરોન્તિ, સઙ્ખમુણ્ડિકમ્પિ કરોન્તિ, રાહુમુખમ્પિ કરોન્તિ, જોતિમાલિકમ્પિ કરોન્તિ, હત્થપજ્જોતિકમ્પિ કરોન્તિ, એરકવત્તિકમ્પિ કરોન્તિ, ચિરકવાસિકમ્પિ કરોન્તિ, એણેય્યકમ્પિ કરોન્તિ, બળિસમંસિકમ્પિ કરોન્તિ, કહાપણિકમ્પિ કરોન્તિ, ખારાપતચ્છિકમ્પિ [ખારાપટિચ્છકમ્પિ (ક॰)] કરોન્તિ, પલિઘપરિવત્તિકમ્પિ કરોન્તિ, પલાલપીઠકમ્પિ કરોન્તિ, તત્તેનપિ તેલેન ઓસિઞ્ચન્તિ, સુનખેહિપિ ખાદાપેન્તિ, જીવન્તમ્પિ સૂલે ઉત્તાસેન્તિ, અસિનાપિ સીસં છિન્દન્તિ. એવમ્પિ કિસ્સતિ પરિકિસ્સતિ પરિકિલિસ્સતિ.

અથ વા કામતણ્હાય અભિભૂતો પરિયાદિન્નચિત્તો ભોગે પરિયેસન્તો નાવાય મહાસમુદ્દં પક્ખન્દતિ, સીતસ્સ પુરક્ખતો ઉણ્હસ્સ પુરક્ખતો ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સેહિ પીળિયમાનો ખુપ્પિપાસાય મિય્યમાનો તિગુમ્બં ગચ્છતિ, તક્કોલં ગચ્છતિ, તક્કસીલં ગચ્છતિ, કાલમુખં ગચ્છતિ, પુરપૂરં ગચ્છતિ, વેસુઙ્ગં ગચ્છતિ, વેરાપથં ગચ્છતિ, જવં ગચ્છતિ, તામલિં [કમલિં (સ્યા॰), તંમલિં (ક॰)] ગચ્છતિ, વઙ્ગં ગચ્છતિ, એળબન્ધનં ગચ્છતિ, સુવણ્ણકૂટં ગચ્છતિ, સુવણ્ણભૂમિં ગચ્છતિ, તમ્બપાણિં ગચ્છતિ, સુપ્પાદકં ગચ્છતિ, ભારુકચ્છં ગચ્છતિ, સુરટ્ઠં ગચ્છતિ, ભઙ્ગલોકં ગચ્છતિ, ભઙ્ગણં ગચ્છતિ, સરમતં ગણં ગચ્છતિ, યોનં ગચ્છતિ , પરમયોનં [પીનં (સ્યા॰)] ગચ્છતિ, વિનકં [નવકં (સી॰)] ગચ્છતિ, મૂલપદં ગચ્છતિ, મરુકન્તારં ગચ્છતિ, જણ્ણુપથં ગચ્છતિ, અજપથં ગચ્છતિ, મેણ્ડપથં ગચ્છતિ, સઙ્કુપથં ગચ્છતિ, છત્તપથં ગચ્છતિ, વંસપથં ગચ્છતિ, સકુણપથં ગચ્છતિ, મૂસિકપથં ગચ્છતિ, દરિપથં ગચ્છતિ, વેત્તાચારં ગચ્છતિ. એવમ્પિ કિસ્સતિ પરિકિસ્સતિ પરિકિલિસ્સતિ.

ગવેસન્તો ન વિન્દતિ, અલાભમૂલકમ્પિ દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ. એવમ્પિ કિસ્સતિ પરિકિસ્સતિ પરિકિલિસ્સતિ.

ગવેસન્તો વિન્દતિ, લદ્ધાપિ આરક્ખમૂલકમ્પિ દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ – ''કિન્તિ મે ભોગે નેવ રાજાનો હરેય્યું, ન ચોરા હરેય્યું, ન અગ્ગી દહેય્યું, ન ઉદકં વહેય્ય, ન અપિયા દાયાદા હરેય્યુ''ન્તિ. તસ્સ એવં આરક્ખતો ગોપયતો તે ભોગા વિપ્પલુજ્જન્તિ. સો વિપ્પયોગમૂલકમ્પિ દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ. એવમ્પિ કિસ્સતિ પરિકિસ્સતિ પરિકિલિસ્સતીતિ – સ ચાપિ મેથુને યુત્તો, મન્દોવ પરિકિસ્સતિ.

તેનાહ ભગવા –

''પણ્ડિતોતિ સમઞ્ઞાતો, એકચ્ચરિયં અધિટ્ઠિતો;
સ ચાપિ મેથુને યુત્તો, મન્દોવ પરિકિસ્સતી''તિ.

૫૬. એતમાદીનવં ઞત્વા, મુનિ પુબ્બાપરે ઇધ;
એકચ્ચરિયં દળ્હં કયિરા, ન નિસેવેથ મેથુનં.

એતમાદીનવં ઞત્વા, મુનિ પુબ્બાપરે ઇધાતિ. એતન્તિ પુબ્બે સમણભાવે યસો ચ કિત્તિ ચ, અપરભાગે બુદ્ધં ધમ્મં સઙ્ઘં સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તસ્સ અયસો ચ અકિત્તિ ચ; એતં સમ્પત્તિં વિપત્તિઞ્ચ. **ઞત્વા**તિ જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા. **મુની**તિ. **મોનં** વુચ્ચતિ ઞાણં. યા પઞ્ઞા પજાનના...પે॰... સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનિ. **ઇધા**તિ ઇમિસ્સા દિટ્ઠિયા ઇમિસ્સા ખન્તિયા ઇમિસ્સા રુચિયા ઇમસ્મિં આદાયે ઇમસ્મિં ધમ્મે ઇમસ્મિં વિનયે ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે ઇમસ્મિં પાવચને ઇમસ્મિં બ્રહ્મચરિયે ઇમસ્મિં સત્થુસાસને ઇમસ્મિં અત્તભાવે ઇમસ્મિં મનુસ્સલોકેતિ – એતમાદીનવં ઞત્વા મુનિ પુબ્બાપરે ઇધ.

એકચ્ચરિયં દળ્હં કયિરાતિ. દ્વીહિ કારણેહિ એકચ્ચરિયં દળહં કરેય્ય – પબ્બજ્જાસઙ્ખાતેન વા ગણાવવસ્સગ્ગટ્ઠેન વા. કથં પબ્બજ્જાસઙ્ખાતેન એકચ્ચરિયં દળ્હં કરેય્ય? સબ્બં ઘરાવાસપલિબોધં છિન્દિત્વા પુત્તદારપલિબોધં છિન્દિત્વા ઞાતિપલિબોધં છિન્દિત્વા મિત્તામચ્ચપલિબોધં છિન્દિત્વા સન્નિધિપલિબોધં છિન્દિત્વા કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિત્વા અકિઞ્ચનભાવં ઉપગન્ત્વા એકો ચરેય્ય વિહરેય્ય ઇરિયેય્ય વત્તેય્ય પાલેય્ય યપેય્ય યાપેય્ય. એવં પબ્બજ્જાસઙ્ખાતેન એકચ્ચરિયં દળ્હં કરેય્ય.

કથં ગણાવવસ્સગ્ગટ્ઠેન એકચ્ચરિયં દળ્હં કરેય્ય? સો એવં પબ્બજિતો સમાનો એકો અરઞ્ઞવનપત્થાનિ પન્તાનિ સેનાસનાનિ પટિસેવેય્ય અપ્પસદ્દાનિ અપ્પનિગ્ઘોસાનિ વિજનવાતાનિ મનુસ્સરાહસ્સેય્યકાનિ પટિસલ્લાનસારુપ્પાનિ. સો એકો ગચ્છેય્ય, એકો તિટ્ઠેય્ય, એકો નિસીદેય્ય, એકો સેય્યં કપ્પેય્ય, એકો ગામં પિણ્ડાય પવિસેય્ય, એકો પટિક્કમેય્ય, એકો રહો નિસીદેય્ય, એકો ચઙ્કમં અધિટ્ઠેય્ય, એકો ચરેય્ય વિહરેય્ય ઇરિયેય્ય વત્તેય્ય પાલેય્ય યપેય્ય યાપેય્ય. એવં ગણાવવસ્સગ્ગટ્ઠેન એકચ્ચરિયં દળ્હં કરેય્યાતિ – એકચ્ચરિયં દળ્હં કરેય્ય, થિરં કરેય્ય, દળ્હં સમાદાનો અસ્સ, અવટ્ઠિતસમાદાનો અસ્સ કુસલેસુ ધમ્મેસૂતિ – એકચ્ચરિયં દળ્હં કયિરા.

ન નિસેવેથ મેથુનન્તિ. મેથુનધમ્મો નામ યો સો અસદ્ધમ્મો ગામધમ્મો...પે॰... તંકારણા વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મો. મેથુનધમ્મં ન સેવેય્ય ન નિસેવેય્ય ન સંસેવેય્ય ન પટિસેવેય્ય ન ચરેય્ય ન સમાચરેય્ય ન સમાદાય વત્તેય્યાતિ – ન નિસેવેથ મેથુનં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘એતમાદીનવં ઞત્વા, મુનિ પુબ્બાપરે ઇધ;
> એકચ્ચરિયં દળ્હં કયિરા, ન નિસેવેથ મેથુન’’ન્તિ.

૫૭. વિવેકઞ્ઞેવ સિક્ખેથ, એતં અરિયાનમુત્તમં;
ન તેન સેટ્ઠો મઞ્ઞેથ, સ વે નિબ્બાનસન્તિકે.

વિવેકઞ્ઞેવ સિક્ખેથાતિ. **વિવેકો**તિ તયો વિવેકા – કાયવિવેકો, ચિત્તવિવેકો, ઉપધિવિવેકો. કતમો કાયવિવેકો...પે॰... અયં ઉપધિવિવેકો. કાયવિવેકો ચ વિવેકટ્ઠકાયાનં નેક્ખમ્માભિરતાનં. ચિત્તવિવેકો ચ પરિસુદ્ધચિત્તાનં પરમવોદાનપ્પત્તાનં. ઉપધિવિવેકો ચ નિરૂપધીનં પુગ્ગલાનં વિસઙ્ખારગતાનં. **સિક્ખા**તિ તિસ્સો

સિક્ખા – અધિસીલસિક્ખા, અધિચિત્તસિક્ખા, અધિપઞ્ઞાસિક્ખા...પે॰... અયં અધિપઞ્ઞાસિક્ખા. **વિવેકઞ્ઞેવ સિક્ખેથા**તિ વિવેકઞ્ઞેવ સિક્ખેય્ય આચરેય્ય સમાચરેય્ય સમાદાય વત્તેય્યાતિ – વિવેકઞ્ઞેવ સિક્ખેથ.

એતં અરિયાનમુત્તમન્તિ. અરિયા વુચ્ચન્તિ બુદ્ધા ચ બુદ્ધસાવકા ચ પચ્ચેકબુદ્ધા ચ. અરિયાનં એતં અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવરં યદિદં વિવેકચરિયાતિ – એતં અરિયાનમુત્તમં.

ન તેન સેટ્ઠો મઞ્ઞેથાતિ. કાયવિવેકચરિયાય ઉન્નતિં ન કરેય્ય, ઉન્નમં ન કરેય્ય, માનં ન કરેય્ય, થામં ન કરેય્ય, થમ્ભં ન કરેય્ય, ન તેન માનં જનેય્ય, ન તેન થદ્ધો અસ્સ પત્થદ્ધો પગ્ગહિતસિરોતિ – તેન સેટ્ઠો ન મઞ્ઞેથ.

સ વે નિબ્બાનસન્તિકેતિ. સો નિબ્બાનસ્સ સન્તિકે સામન્તા આસન્ને અવિદૂરે ઉપકટ્ઠેતિ – સ વે નિબ્બાનસન્તિકે.

તેનાહ ભગવા –

“વિવેકઞ્ઞેવ સિક્ખેથ, એતં અરિયાનમુત્તમં;
ન તેન સેટ્ઠો મઞ્ઞેથ, સ વે નિબ્બાનસન્તિકે”તિ.

૫૮. રિત્તસ્સ મુનિનો ચરતો, કામેસુ અનપેક્ખિનો;
ઓઘતિણ્ણસ્સ પિહયન્તિ, કામેસુ ગધિતા પજા.

રિત્તસ્સ મુનિનો ચરતોતિ. રિત્તસ્સ વિવિત્તસ્સ પવિવિત્તસ્સ , કાયદુચ્ચરિતેન રિત્તસ્સ વિવિત્તસ્સ પવિવિત્તસ્સ. વચીદુચ્ચરિતેન...પે॰... મનોદુચ્ચરિતેન... રાગેન... દોસેન... મોહેન... કોધેન... ઉપનાહેન... મક્ખેન... પળાસેન... ઇસ્સાય... મચ્છરિયેન... માયાય... સાઠેય્યેન... થમ્ભેન... સારમ્ભેન... માનેન... અતિમાનેન... મદેન... પમાદેન... સબ્બકિલેસેહિ... સબ્બદુચ્ચરિતેહિ... સબ્બદરથેહિ... સબ્બપરિળાહેહિ... સબ્બસન્તાપેહિ... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારેહિ રિત્તસ્સ વિવિત્તસ્સ પવિવિત્તસ્સ. **મુનિનો**તિ. **મોનં** વુચ્ચતિ ઞાણં...પે॰... સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનિ. **ચરતો**તિ ચરતો વિહરતો ઇરિયતો વત્તતો પાલયતો યપયતો યાપયતોતિ – રિત્તસ્સ મુનિનો ચરતો.

કામેસુ અનપેક્ખિનોતિ. **કામા**તિ ઉદ્દાનતો દ્વે કામા – વત્થુકામા ચ કિલેસકામા ચ...પે॰... ઇમે વુચ્ચન્તિ વત્થુકામા...પે॰... ઇમે વુચ્ચન્તિ કિલેસકામા. વત્થુકામે પરિજાનિત્વા કિલેસકામે પહાય પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમેત્વા કામેસુ અનપેક્ખમાનો ચત્તકામો વન્તકામો મુત્તકામો પહીનકામો પટિનિસ્સટ્ઠકામો, વીતરાગો ચત્તરાગો વન્તરાગો મુત્તરાગો પહીનરાગો પટિનિસ્સટ્ઠરાગો નિચ્છાતો નિબ્બુતો સીતિભૂતો [સીતીભૂતો (સી॰)] સુખપ્પટિસંવેદી બ્રહ્મભૂતેન અત્તના વિહરતીતિ – કામેસુ અનપેક્ખિનો.

ઓઘતિણ્ણસ્સ પિહયન્તિ, કામેસુ ગધિતા પજાતિ. **પજા**તિ સત્તાધિવચનં પજા કામેસુ રત્તા ગિદ્ધા ગધિતા મુચ્છિતા અજ્ઝોસન્ના લગ્ગા લગ્ગિતા પલિબુદ્ધા. તે કામોઘં તિણ્ણસ્સ ભવોઘં તિણ્ણસ્સ દિટ્ઠોઘં તિણ્ણસ્સ અવિજ્જોઘં તિણ્ણસ્સ સબ્બસઙ્ખારપથં તિણ્ણસ્સ ઉત્તિણ્ણસ્સ નિત્તિણ્ણસ્સ અતિક્કન્તસ્સ સમતિક્કન્તસ્સ વીતિવત્તસ્સ પારં ગતસ્સ પારં પત્તસ્સ અન્તં ગતસ્સ અન્તં પત્તસ્સ કોટિં ગતસ્સ કોટિં પત્તસ્સ પરિયન્તં ગતસ્સ પરિયન્તં પત્તસ્સ વોસાનં ગતસ્સ વોસાનં પત્તસ્સ તાણં ગતસ્સ તાણં પત્તસ્સ લેણં ગતસ્સ લેણં પત્તસ્સ સરણં ગતસ્સ

સરણં પત્તસ્સ અભયં ગતસ્સ અભયં પત્તસ્સ અચ્ચુતં ગતસ્સ અચ્ચુતં પત્તસ્સ અમતં ગતસ્સ અમતં પત્તસ્સ નિબ્બાનં ગતસ્સ નિબ્બાનં પત્તસ્સ ઇચ્છન્તિ સાદિયન્તિ પત્થયન્તિ પિહયન્તિ અભિજપ્પન્તિ. યથા ઇણાયિકા આનણ્યં [આણણ્યં (અટ્ઠ॰)] પત્થેન્તિ પિહયન્તિ, યથા આબાધિકા આરોગ્યં પત્થેન્તિ પિહયન્તિ, યથા બન્ધનબદ્ધા બન્ધનમોક્ખં પત્થેન્તિ પિહયન્તિ, યથા દાસા ભુજિસ્સં પત્થેન્તિ પિહયન્તિ, યથા કન્તારદ્ધાનપક્ખન્દા [કન્તારદ્ધાનપક્ખન્તા (સી॰), કન્તારદ્ધાનપક્ખન્ના (સ્યા॰)] ખેમન્તભૂમિં પત્થેન્તિ પિહયન્તિ; એવમેવં પજા કામેસુ રત્તા ગિદ્ધા ગધિતા મુચ્છિતા અજ્ઝોસન્ના લગ્ગા લગ્ગિતા પલિબુદ્ધા તે કામોઘં તિણ્ણસ્સ ભવોઘં તિણ્ણસ્સ...પે॰... નિબ્બાનં ગતસ્સ નિબ્બાનં પત્તસ્સ ઇચ્છન્તિ સાદિયન્તિ પત્થયન્તિ પિહયન્તિ અભિજપ્પન્તીતિ – ઓઘતિણ્ણસ્સ પિહયન્તિ, કામેસુ ગધિતા પજા.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘રિત્તસ્સ મુનિનો ચરતો, કામેસુ અનપેક્ખિનો;
> ઓઘતિણ્ણસ્સ પિહયન્તિ, કામેસુ ગધિતા પજા’’તિ.

તિસ્સમેત્તેય્યસુત્તનિદ્દેસો સત્તમો.

૮. પસૂરસુત્તનિદ્દેસો

અથ પસૂરસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૫૯. ઇધેવ સુદ્ધિં ઇતિ વાદયન્તિ, નાઞ્ઞેસુ ધમ્મેસુ વિસુદ્ધિમાહુ;
યં નિસ્સિતા તત્થ સુભં વદાના, પચ્ચેકસચ્ચેસુ પુથૂ નિવિટ્ઠા.

ઇધેવ સુદ્ધિં ઇતિ વાદયન્તીતિ. ઇધેવ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ. ''સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ. ''અસસ્સતો લોકો ... અન્તવા લોકો... અનન્તવા લોકો... તં જીવં તં સરીરં... અઞ્ઞં જીવં અઞ્ઞં સરીરં... હોતિ તથાગતો પરં મરણા... ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા... હોતિ ચ ન ચ હોતિ તથાગતો પરં મરણા... નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ – ઇધેવ સુદ્ધિં ઇતિ વાદયન્તિ.

નાઞ્ઞેસુ ધમ્મેસુ વિસુદ્ધિમાહૂતિ. અત્તનો સત્થારં ધમ્મક્ખાનં ગણં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં ઠપેત્વા સબ્બે પરવાદે ખિપન્તિ ઉક્ખિપન્તિ પરિક્ખિપન્તિ. ''સો સત્થા ન સબ્બઞ્ઞૂ, ધમ્મો ન સ્વાક્ખાતો , ગણો ન સુપ્પટિપન્નો, દિટ્ઠિ ન ભદ્દિકા, પટિપદા ન સુપઞ્ઞત્તા , મગ્ગો ન નિય્યાનિકો, નત્થેત્થ સુદ્ધિ વા વિસુદ્ધિ વા પરિસુદ્ધિ વા મુત્તિ વા વિમુત્તિ વા પરિમુત્તિ વા, ન તત્થ સુજ્ઝન્તિ વા વિસુજ્ઝન્તિ વા પરિસુજ્ઝન્તિ વા મુચ્ચન્તિ વા વિમુચ્ચન્તિ વા પરિમુચ્ચન્તિ વા, હીના નિહીના ઓમકા લામકા છતુક્કા પરિત્તા''તિ – એવમાહંસુ એવં વદન્તિ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – નાઞ્ઞેસુ ધમ્મેસુ વિસુદ્ધિમાહુ.

યં નિસ્સિતા તત્થ સુભં વદાનાતિ. **યં નિસ્સિતા**તિ યં સત્થારં ધમ્મક્ખાનં ગણં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં નિસ્સિતા આનિસ્સિતા [પતિટ્ઠિતા (સી॰), સન્નિસ્સિતા (સ્યા॰)] અલ્લીના ઉપગતા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તા. **તત્થા**તિ સકાય દિટ્ઠિયા સકાય ખન્તિયા સકાય રુચિયા સકાય લદ્ધિયા. **સુભં વદાના**તિ સુભવાદા સોભનવાદા પણ્ડિતવાદા થિરવાદા [ધીરવાદા (સ્યા॰)] ઞાયવાદા હેતુવાદા લક્ખણવાદા કારણવાદા ઠાનવાદા સકાય લદ્ધિયાતિ – યં નિસ્સિતા તત્થ સુભં વદાના.

પચ્ચેકસચ્ચેસુ પુથૂ નિવિટ્ઠાતિ. પુથૂ સમણબ્રાહ્મણા પુથૂ પચ્ચેકસચ્ચેસુ નિવિટ્ઠા પતિટ્ઠિતા અલ્લીના ઉપગતા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તા. ''સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ નિવિટ્ઠા પતિટ્ઠિતા અલ્લીના ઉપગતા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તા. ''અસસ્સતો લોકો...પે॰... નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ નિવિટ્ઠા પતિટ્ઠિતા અલ્લીના ઉપગતા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તાતિ – પચ્ચેકસચ્ચેસુ પુથૂ નિવિટ્ઠા.

તેનાહ ભગવા –

''ઇધેવ સુદ્ધિં ઇતિ વાદયન્તિ, નાઞ્ઞેસુ ધમ્મેસુ વિસુદ્ધિમાહુ;
યં નિસ્સિતા તત્થ સુભં વદાના, પચ્ચેકસચ્ચેસુ પુથૂ નિવિટ્ઠા''તિ.

૬૦. તે વાદકામા પરિસં વિગય્હ, બાલં દહન્તી મિથુ અઞ્ઞમઞ્ઞં;
વદન્તિ તે અઞ્ઞસિતા કથોજ્જં, પસંસકામા કુસલાવદાના.

તે વાદકામા પરિસં વિગય્હાતિ. તે વાદકામાતિ તે વાદકામા વાદત્થિકા વાદાધિપ્પાયા વાદપુરેક્ખારા વાદપરિયેસનં ચરન્તા. **પરિસં વિગય્હાતિ** ખત્તિયપરિસં બ્રાહ્મણપરિસં ગહપતિપરિસં સમણપરિસં વિગય્હ ઓગય્હ અજ્ઝોગાહેત્વા પવિસિત્વાતિ – તે વાદકામા પરિસં વિગય્હ.

બાલં દહન્તી મિથુ અઞ્ઞમઞ્ઞન્તિ. મિથૂતિ દ્વે જના દ્વે કલહકારકા દ્વે ભણ્ડનકારકા દ્વે ભસ્સકારકા દ્વે વિવાદકારકા દ્વે અધિકરણકારકા દ્વે વાદિનો દ્વે સલ્લાપકા; તે અઞ્ઞમઞ્ઞં બાલતો હીનતો નિહીનતો ઓમકતો લામકતો છતુક્કતો પરિત્તતો દહન્તિ પસ્સન્તિ દક્ખન્તિ ઓલોકેન્તિ નિજ્ઝાયન્તિ ઉપપરિક્ખન્તીતિ – બાલં દહન્તી મિથુ અઞ્ઞમઞ્ઞં.

વદન્તિ તે અઞ્ઞસિતા કથોજ્જન્તિ. અઞ્ઞં સત્થારં ધમ્મક્ખાનં ગણં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં નિસ્સિતા આનિસ્સિતા અલ્લીના ઉપગતા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તા. **કથોજ્જં** વુચ્ચતિ કલહો ભણ્ડનં વિગ્ગહો વિવાદો મેધગં. અથ વા **કથોજ્જન્તિ** અનોજવન્તી નિસાકથા કથોજ્જં વદન્તિ, કલહં વદન્તિ, ભણ્ડનં વદન્તિ, વિગ્ગહં વદન્તિ, વિવાદં વદન્તિ, મેધગં વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ – વદન્તિ તે અઞ્ઞસિતા કથોજ્જં.

પસંસકામા કુસલાવદાનાતિ. પસંસકામાતિ પસંસકામા પસંસત્થિકા પસંસાધિપ્પાયા પસંસપુરેક્ખારા પસંસપરિયેસનં ચરન્તા. **કુસલાવદાનાતિ** કુસલવાદા પણ્ડિતવાદા થિરવાદા ઞાયવાદા હેતુવાદા લક્ખણવાદા કારણવાદા ઠાનવાદા સકાય લદ્ધિયાતિ – પસંસકામા કુસલાવદાના.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘તે વાદકામા પરિસં વિગય્હ, બાલં દહન્તી મિથુ અઞ્ઞમઞ્ઞં;
> વદન્તિ તે અઞ્ઞસિતા કથોજ્જં, પસંસકામા કુસલાવદાના’’તિ.

૬૧. યુત્તો કથાયં પરિસાય મજ્ઝે, પસંસમિચ્છં વિનિઘાતિ હોતિ;
અપાહતસ્મિં પન મઙ્કુ હોતિ, નિન્દાય સો કુપ્પતિ રન્ધમેસી.

યુત્તો કથાયં પરિસાય મજ્ઝેતિ. ખત્તિયપરિસાય વા બ્રાહ્મણપરિસાય વા ગહપતિપરિસાય વા સમણપરિસાય વા મજ્ઝે અત્તનો કથાયં યુત્તો પયુત્તો આયુત્તો સમાયુત્તો સમ્પયુત્તો કથેતુન્તિ – યુત્તો કથાયં પરિસાય મજ્ઝે.

પસંસમિચ્છં વિનિઘાતિ હોતીતિ. પસંસમિચ્છન્તિ પસંસં થોમનં કિત્તિં વણ્ણહારિયં ઇચ્છન્તો સાદિયન્તો પત્થયન્તો પિહયન્તો અભિજપ્પન્તો. **વિનિઘાતિ હોતીતિ** પુબ્બેવ સલ્લાપા કથંકથી વિનિઘાતી હોતિ. ‘‘જયો નુ ખો મે ભવિસ્સતિ, પરાજયો નુ ખો મે ભવિસ્સતિ, કથં નિગ્ગહં કરિસ્સામિ, કથં પટિકમ્મં કરિસ્સામિ, કથં વિસેસં કરિસ્સામિ, કથં પટિવિસેસં કરિસ્સામિ, કથં આવેઠિયં [આવેધિયં (સ્યા॰)] કરિસ્સામિ, કથં નિબ્બેઠિયં [નિબ્બેધિયં (સ્યા॰ ક॰)] કરિસ્સામિ, કથં છેદં કરિસ્સામિ, કથં મણ્ડલં કરિસ્સામી’’તિ, એવં પુબ્બેવ સલ્લાપા કથંકથી વિનિઘાતિ હોતીતિ – પસંસમિચ્છં વિનિઘાતિ હોતિ.

અપાહતસ્મિં પન મઙ્કુ હોતીતિ. યે તે પઞ્હવીમંસકા પરિસા પારિસજ્જા પાસારિકા [પાસનિકા (સ્યા॰)], તે અપહરન્તિ. ''અત્થાપગતં ભણિત''ન્તિ અત્થતો અપહરન્તિ, ''બ્યઞ્જનાપગતં ભણિત''ન્તિ બ્યઞ્જનતો અપહરન્તિ, ''અત્થબ્યઞ્જનાપગતં ભણિત''ન્તિ અત્થબ્યઞ્જનતો અપહરન્તિ, ''અત્થો તે દુન્નીતો, બ્યઞ્જનં તે દુરોપિતં, અત્થબ્યઞ્જનં તે દુન્નીતં દુરોપિતં, નિગ્ગહો તે અકતો, પટિકમ્મં તે દુક્કટં, વિસેસો તે અકતો, પટિવિસેસો તે દુક્કટો, આવેઠિયા તે અકતા, નિબ્બેઠિયા તે દુક્કટા , છેદો તે અકતો, મણ્ડલં તે દુક્કટં વિસમકથં દુક્કથિતં દુબ્ભણિતં દુલ્લપિતં દુરુત્તં દુબ્ભાસિત''ન્તિ અપહરન્તિ. **અપાહતસ્મિં પન મઙ્કુ હોતી**તિ . અપાહતસ્મિં મઙ્કુ હોતિ પીળિતો ઘટ્ટિતો બ્યાધિતો દોમનસ્સિતો હોતીતિ – અપાહતસ્મિં પન મઙ્કુ હોતિ.

નિન્દાય સો કુપ્પતિ રન્ધમેસીતિ. નિન્દાય ગરહાય અકિત્તિયા અવણ્ણહારિકાય કુપ્પતિ બ્યાપજ્જતિ પતિટ્ઠીયતિ, કોપઞ્ચ દોસઞ્ચ અપ્પચ્ચયઞ્ચ પાતુકરોતીતિ – નિન્દાય સો કુપ્પતિ. **રન્ધમેસી**તિ વિરન્ધમેસી અપરદ્ધમેસી ખલિતમેસી ગળિતમેસી વિવરમેસીતિ – નિન્દાય સો કુપ્પતિ રન્ધમેસી.

તેનાહ ભગવા –

> ''યુત્તો કથાયં પરિસાય મજ્ઝે, પસંસમિચ્છં વિનિઘાતિ હોતિ;
> અપાહતસ્મિં પન મઙ્કુ હોતિ, નિન્દાય સો કુપ્પતિ રન્ધમેસી''તિ.

> ૬૨. **યમસ્સ વાદં પરિહીનમાહુ, અપાહતં પઞ્હવિમંસકાસે** [પઞ્હવિમંસકા યે (સ્યા॰)] ;
> **પરિદેવતિ સોચતિ હીનવાદો, ઉપચ્ચગા મન્તિ અનુત્થુનાતિ.**

યમસ્સ વાદં પરિહીનમાહૂતિ યં તસ્સ વાદં હીનં નિહીનં પરિહીનં પરિહાપિતં ન પરિપૂરિતં, એવમાહંસુ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – યમસ્સ વાદં પરિહીનમાહુ.

અપાહતં પઞ્હવિમંસકાસેતિ. યે તે પઞ્હવીમંસકા પરિસા પારિસજ્જા પાસારિકા, તે અપહરન્તિ. ''અત્થાપગતં ભણિત''ન્તિ અત્થતો અપહરન્તિ, ''બ્યઞ્જનાપગતં ભણિત''ન્તિ બ્યઞ્જનતો અપહરન્તિ, ''અત્થબ્યઞ્જનાપગતં ભણિત''ન્તિ અત્થબ્યઞ્જનતો અપહરન્તિ, ''અત્થો તે દુન્નીતો, બ્યઞ્જનં તે દુરોપિતં, અત્થબ્યઞ્જનં તે દુન્નીતં દુરોપિતં, નિગ્ગહો તે અકતો, પટિકમ્મં તે દુક્કટં, વિસેસો તે અકતો, પટિવિસેસો તે દુક્કટો, આવેઠિયા તે અકતા, નિબ્બેઠિયા તે દુક્કટા, છેદો તે અકતો, મણ્ડલં તે દુક્કટં વિસમકથં દુક્કથિતં દુબ્ભણિતં દુલ્લપિતં દુરુત્તં દુબ્ભાસિત''ન્તિ, અપહરન્તીતિ – અપાહતં પઞ્હવિમંસકાસે.

પરિદેવતિ સોચતિ હીનવાદોતિ. **પરિદેવતી**તિ ''અઞ્ઞં મયા આવજ્જિતં અઞ્ઞં ચિન્તિતં અઞ્ઞં ઉપધારિતં, અઞ્ઞં ઉપલક્ખિતં સો મહાપક્ખો મહાપરિસો મહાપરિવારો; પરિસા ચાયં વગ્ગા, ન સમગ્ગા; સમગ્ગાય પરિસાય હેતુ કથાસલ્લાપો પુન ભઞ્જિસ્સામી''તિ, યા એવરૂપા [યો એવરૂપો (સ્યા॰)] વાચા પલાપો વિપ્પલાપો લાલપ્પો લાલપ્પાયના લાલપ્પાયિતત્તન્તિ – પરિદેવતિ. **સોચતી**તિ ''તસ્સ જયો''તિ સોચતિ ''મય્હં પરાજયો''તિ સોચતિ, ''તસ્સ લાભો''તિ સોચતિ, ''મય્હં અલાભો''તિ સોચતિ, ''તસ્સ યસો''તિ સોચતિ, ''મય્હં અયસો''તિ સોચતિ, ''તસ્સ પસંસા''તિ સોચતિ, ''મય્હં નિન્દા''તિ સોચતિ, ''તસ્સ સુખ''ન્તિ સોચતિ, ''મય્હં દુક્ખ''ન્તિ સોચતિ, ''સો સક્કતો ગરુકતો માનિતો પૂજિતો અપચિતો લાભી ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનં, અહમસ્મિ અસક્કતો અગરુકતો અમાનિતો અપૂજિતો અનપચિતો ન લાભી

ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાન’’ન્તિ સોચતિ કિલમતિ પરિદેવતિ ઉરત્તાળિં કન્દતિ સમ્મોહં આપજ્જતીતિ – પરિદેવતિ સોચતિ. **હીનવાદો**તિ હીનવાદો નિહીનવાદો પરિહીનવાદો પરિહાપિતવાદો ન પરિપૂરવાદોતિ – પરિદેવતિ સોચતિ હીનવાદો.

ઉપચ્ચગા મન્તિ અનુત્થુનાતીતિ. સો મં વાદેન વાદં અચ્ચગા ઉપચ્ચગા અતિક્કન્તો સમતિક્કન્તો વીતિવત્તોતિ. એવમ્પિ ઉપચ્ચગા મન્તિ. અથ વા મં વાદેન વાદં અભિભવિત્વા અજ્ઝોત્થરિત્વા પરિયાદિયિત્વા મદ્દયિત્વા ચરતિ વિહરતિ ઇરિયતિ વત્તતિ પાલેતિ યપેતિ યાપેતીતિ. એવમ્પિ ઉપચ્ચગા મન્તિ. અનુત્થુના વુચ્ચતિ વાચા પલાપો વિપ્પલાપો લાલપ્પો લાલપ્પાયના લાલપ્પાયિતત્તન્તિ – ઉપચ્ચગા મન્તિ અનુત્થુનાતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘યમસ્સ વાદં પરિહીનમાહુ, અપાહતં પઞ્હવિમંસકાસે;
> પરિદેવતિ સોચતિ હીનવાદો, ઉપચ્ચગા મન્તિ અનુત્થુનાતી’’તિ.

૬૩. એતે વિવાદા સમણેસુ જાતા, એતેસુ ઉગ્ઘાતિનિઘાતિ હોતિ;
એતમ્પિ દિસ્વા વિરમે કથોજ્જં, ન હઞ્ઞદત્થત્થિ પસંસલાભા.

એતે વિવાદા સમણેસુ જાતાતિ. **સમણા**તિ યે કેચિ ઇતો બહિદ્ધા પરિબ્બજૂપગતા પરિબ્બજસમાપન્ના. એતે દિટ્ઠિકલહા દિટ્ઠિભણ્ડના દિટ્ઠિવિગ્ગહા દિટ્ઠિવિવાદા દિટ્ઠિમેધગા સમણેસુ જાતા સઞ્જાતા નિબ્બત્તા અભિનિબ્બત્તા પાતુભૂતાતિ – એતે વિવાદા સમણેસુ જાતા.

એતેસુ ઉગ્ઘાતિનિઘાતિ હોતીતિ. જયપરાજયો હોતિ, લાભાલાભો હોતિ, યસાયસો હોતિ, નિન્દાપસંસા હોતિ, સુખદુક્ખં હોતિ, સોમનસ્સદોમનસ્સં હોતિ, ઇટ્ઠાનિટ્ઠં હોતિ, અનુનયપટિઘં હોતિ, ઉગ્ઘાતિતનિગ્ઘાતિતં હોતિ, અનુરોધવિરોધો હોતિ, જયેન ચિત્તં ઉગ્ઘાતિતં હોતિ પરાજયેન ચિત્તં નિગ્ઘાતિતં હોતિ, લાભેન ચિત્તં ઉગ્ઘાતિતં હોતિ અલાભેન ચિત્તં નિગ્ઘાતિતં હોતિ, યસેન ચિત્તં ઉગ્ઘાતિતં હોતિ અયસેન ચિત્તં નિગ્ઘાતિતં હોતિ, પસંસાય ચિત્તં ઉગ્ઘાતિતં હોતિ નિન્દાય ચિત્તં નિગ્ઘાતિતં હોતિ, સુખેન ચિત્તં ઉગ્ઘાતિતં હોતિ દુક્ખેન ચિત્તં નિગ્ઘાતિતં હોતિ, સોમનસ્સેન ચિત્તં ઉગ્ઘાતિતં હોતિ દોમનસ્સેન ચિત્તં નિગ્ઘાતિતં હોતિ, ઉન્નતિયા [ઉણ્ણતિયા (સ્યા॰ ક॰)] ચિત્તં ઉગ્ઘાતિતં હોતિ ઓનતિયા [ઓણતિયા (સ્યા॰ ક॰)] ચિત્તં નિગ્ઘાતિતં હોતીતિ – એતેસુ ઉગ્ઘાતિનિઘાતિ હોતિ.

એતમ્પિ દિસ્વા વિરમે કથોજ્જન્તિ. **એતમ્પિ દિસ્વા**તિ એતં આદીનવં દિસ્વા પસ્સિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા દિટ્ઠિકલહેસુ દિટ્ઠિભણ્ડનેસુ દિટ્ઠિવિગ્ગહેસુ દિટ્ઠિવિવાદેસુ દિટ્ઠિમેધગેસૂતિ – **એતમ્પિ દિસ્વા વિરમે કથોજ્જ**ન્તિ. **કથોજ્જં** વુચ્ચતિ કલહો ભણ્ડનં વિગ્ગહો વિવાદો મેધગં. અથ વા **કથોજ્જ**ન્તિ અનોજવન્તી નિસાકથા કથોજ્જં ન કરેય્ય, કલહં ન કરેય્ય, ભણ્ડનં ન કરેય્ય, વિગ્ગહં ન કરેય્ય, વિવાદં ન કરેય્ય, મેધગં ન કરેય્ય, કલહભણ્ડનવિગ્ગહવિવાદમેધગં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, કલહભણ્ડનવિગ્ગહવિવાદમેધગા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પયુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – એતમ્પિ દિસ્વા વિરમે કથોજ્જં.

ન હઞ્ઞદત્થત્થિ પસંસલાભાતિ. પસંસલાભા અઞ્ઞો અત્થો નત્થિ અત્તત્થો વા પરત્થો વા ઉભયત્થો વા દિટ્ઠધમ્મિકો વા અત્થો, સમ્પરાયિકો વા અત્થો, ઉત્તાનો વા અત્થો , ગમ્ભીરો વા અત્થો, ગૂળ્હો વા અત્થો, પટિચ્છન્નો વા અત્થો, નેય્યો વા અત્થો, નીતો વા અત્થો, અનવજ્જો વા અત્થો, નિક્કિલેસો વા અત્થો, વોદાનો વા અત્થો, પરમત્થો વા અત્થો નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તીતિ – ન હઞ્ઞદત્થત્થિ પસંસલાભા.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘એતે વિવાદા સમણેસુ જાતા, એતેસુ ઉગ્ઘાતિનિઘાતિ હોતિ;
> એતમ્પિ દિસ્વા વિરમે કથોજ્જં, ન હઞ્ઞદત્થત્થિ પસંસલાભા’’તિ.

૬૪. પસંસિતો વા પન તત્થ હોતિ, અક્ખાય વાદં પરિસાય મજ્ઝે;
સો [સો તં (સી॰)] **હસ્સતી ઉણ્ણમતી** [ઉણ્ણમતી (સ્યા॰ ક॰)] **ચ તેન, પપ્પુય્ય તમત્થં યથા મનો અહુ.**

પસંસિતો વા પન તત્થ હોતીતિ. **તત્થા**તિ સકાય દિટ્ઠિયા સકાય ખન્તિયા સકાય રુચિયા સકાય લદ્ધિયા પસંસિતો થોમિતો કિત્તિતો વણ્ણિતો હોતીતિ – પસંસિતો વા પન તત્થ હોતિ.

અક્ખાય વાદં પરિસાય મજ્ઝેતિ. ખત્તિયપરિસાય વા બ્રાહ્મણપરિસાય વા ગહપતિપરિસાય વા સમણપરિસાય વા મજ્ઝે અત્તનો વાદં અક્ખાય આચિક્ખિત્વા અનુવાદં અક્ખાય આચિક્ખિત્વા થમ્ભયિત્વા બ્રૂહયિત્વા દીપયિત્વા જોતયિત્વા વોહરિત્વા પરિગ્ગણ્હિત્વાતિ – અક્ખાય વાદં પરિસાય મજ્ઝે.

સો હસ્સતી ઉણ્ણમતી ચ તેનાતિ. સો તેન જયત્થેન તુટ્ઠો હોતિ હટ્ઠો પહટ્ઠો અત્તમનો પરિપુણ્ણસઙ્કપ્પો. અથ વા દન્તવિદંસકં હસમાનો. **સો હસ્સતી ઉણ્ણમતી ચ તેના**તિ સો તેન જયત્થેન ઉણ્ણતો હોતિ ઉણ્ણમો ધજો સમ્પગ્ગાહો કેતુકમ્યતા ચિત્તસ્સાતિ – સો હસ્સતી ઉણ્ણમતી ચ તેન.

પપ્પુય્ય તમત્થં યથા મનો અહૂતિ. તં જયત્થં પપ્પુય્ય પાપુણિત્વા અધિગન્ત્વા વિન્દિત્વા પટિલભિત્વા. **યથા મનો અહૂ**તિ યથા મનો અહુ, યથા ચિત્તો અહુ, યથા સઙ્કપ્પો અહુ, યથા વિઞ્ઞાણો અહૂતિ – પપ્પુય્ય તમત્થં યથા મનો અહુ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘પસંસિતો વા પન તત્થ હોતિ, અક્ખાય વાદં પરિસાય મજ્ઝે;
> સો હસ્સતી ઉણ્ણમતી ચ તેન, પપ્પુય્ય તમત્થં યથા મનો અહૂ’’તિ.

૬૫. યા ઉણ્ણતી સાસ્સ વિઘાતભૂમિ, માનાતિમાનં વદતે પનેસો;
એતમ્પિ દિસ્વા ન વિવાદયેથ, ન હિ તેન સુદ્ધિં કુસલા વદન્તિ.

યા ઉણ્ણતી સાસ્સ વિઘાતભૂમીતિ. યા ઉણ્ણતિ ઉણ્ણમો ધજો સમ્પગ્ગાહો કેતુકમ્યતા ચિત્તસ્સાતિ – યા ઉણ્ણતિ. **સાસ્સ વિઘાતભૂમી**તિ સા તસ્સ વિઘાતભૂમિ ઉપઘાતભૂમિ પીળનભૂમિ ઘટ્ટનભૂમિ ઉપદ્દવભૂમિ ઉપસગ્ગભૂમીતિ – યા ઉણ્ણતી સાસ્સ વિઘાતભૂમિ.

માનાતિમાનં વદતે પનેસોતિ. સો પુગ્ગલો માનઞ્ચ વદતિ અતિમાનઞ્ચ વદતીતિ – માનાતિમાનં વદતે પનેસો.

એતમ્પિ દિસ્વા ન વિવાદયેથાતિ. એતં આદીનવં દિસ્વા પસ્સિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા દિટ્ઠિકલહેસુ દિટ્ઠિભણ્ડનેસુ દિટ્ઠિવિગ્ગહેસુ દિટ્ઠિવિવાદેસુ દિટ્ઠિમેધગેસૂતિ – એતમ્પિ દિસ્વા. **ન વિવાદયેથા**તિ ન કલહં કરેય્ય ન ભણ્ડનં કરેય્ય ન વિગ્ગહં કરેય્ય ન વિવાદં કરેય્ય, ન મેધગં કરેય્ય, કલહભણ્ડનવિગ્ગહવિવાદમેધગં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, કલહભણ્ડનવિગ્ગહવિવાદમેધગા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પયુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – એતમ્પિ દિસ્વા ન વિવાદયેથ.

ન હિ તેન સુદ્ધિં કુસલા વદન્તીતિ. **કુસલા**તિ યે તે ખન્ધકુસલા ધાતુકુસલા આયતનકુસલા પટિચ્ચસમુપ્પાદકુસલા સતિપટ્ઠાનકુસલા સમ્મપ્પધાનકુસલા ઇદ્ધિપાદકુસલા ઇન્દ્રિયકુસલા બલકુસલા બોજ્ઝઙ્ગકુસલા મગ્ગકુસલા ફલકુસલા નિબ્બાનકુસલા, તે કુસલા દિટ્ઠિકલહેન દિટ્ઠિભણ્ડનેન દિટ્ઠિવિગ્ગહેન દિટ્ઠિવિવાદેન દિટ્ઠિમેધગેન સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં ન વદન્તિ ન કથેન્તિ ન ભણન્તિ ન દીપયન્તિ ન વોહરન્તીતિ – ન હિ તેન સુદ્ધિં કુસલા વદન્તિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘યા ઉન્નતી સાસ્સ વિઘાતભૂમિ, માનાતિમાનં વદતે પનેસો;
> એતમ્પિ દિસ્વા ન વિવાદયેથ, ન હિ તેન સુદ્ધિં કુસલા વદન્તી’’તિ.

૬૬. સૂરો યથા રાજખાદાય પુટ્ઠો, અભિગજ્જમેતિ પટિસૂરમિચ્છં;
યેનેવ સો તેન પલેહિ સૂર, પુબ્બેવ નત્થિ યદિદં યુધાય.

સૂરો યથા રાજખાદાય પુટ્ઠોતિ. **સૂરો**તિ સૂરો વીરો વિક્કન્તો અભીરૂ અછમ્ભી અનુત્રાસી અપલાયી. **રાજખાદાય પુટ્ઠો**તિ રાજખાદનીયેન રાજભોજનીયેન પુટ્ઠો પોસિતો આપાદિતો વડ્ઢિતોતિ – સૂરો યથા રાજખાદાય પુટ્ઠો.

અભિગજ્જમેતિ પટિસૂરમિચ્છન્તિ. સો ગજ્જન્તો ઉગ્ગજ્જન્તો અભિગજ્જન્તો એતિ ઉપેતિ ઉપગચ્છતિ પટિસૂરં પટિપુરિસં પટિસત્તું પટિમલ્લં ઇચ્છન્તો સાદિયન્તો પત્થયન્તો પિહયન્તો અભિજપ્પન્તોતિ – અભિગજ્જમેતિ પટિસૂરમિચ્છં.

યેનેવ સો તેન પલેહિ સૂરાતિ. યેનેવ સો દિટ્ઠિગતિકો તેન પલેહિ, તેન વજ, તેન ગચ્છ, તેન અતિક્કમ, સો તુય્હં પટિસૂરો પટિપુરિસો પટિસત્તુ પટિમલ્લોતિ – યેનેવ સો તેન પલેહિ સૂર.

પુબ્બેવ નત્થિ યદિદં યુધાયાતિ. પુબ્બેવ બોધિયા મૂલે યે પટિસેનિકરા કિલેસા પટિલોમકરા પટિકણ્ડકકરા પટિપક્ખકરા તે નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા. **યદિદં યુધાયા**તિ યદિદં યુદ્ધત્થાય કલહત્થાય ભણ્ડનત્થાય વિગ્ગહત્થાય વિવાદત્થાય મેધગત્થાયાતિ – પુબ્બેવ નત્થિ યદિદં યુધાય.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘સૂરો યથા રાજખાદાય પુટ્ઠો, અભિગજ્જમેતિ પટિસૂરમિચ્છં;
> યેનેવ સો તેન પલેહિ સૂર, પુબ્બેવ નત્થિ યદિદં યુધાયા’’તિ.

૬૭. યે દિટ્ઠિમુગ્ગય્હ વિવાદયન્તિ, ઇદમેવ સચ્ચન્તિ ચ વાદયન્તિ;
તે ત્વં વદસ્સૂ ન હિ તેધ અત્થિ, વાદમ્હિ જાતે પટિસેનિકત્તા.

યે દિટ્ઠિમુગ્ગય્હ વિવાદયન્તીતિ યે દ્વાસટ્ઠિદિટ્ઠિગતાનં અઞ્ઞતરઞ્ઞતરં દિટ્ઠિગતં ગહેત્વા ગણ્હિત્વા ઉગ્ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા વિવાદયન્તિ કલહં કરોન્તિ ભણ્ડનં કરોન્તિ ‘વિગ્ગહં કરોન્તિ વિવાદં કરોન્તિ, મેધગં કરોન્તિ – ‘‘ન ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનાસિ, અહં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનામિ, કિં ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનિસ્સસિ, મિચ્છાપટિપન્નો ત્વમસિ, અહમસ્મિ સમ્માપટિપન્નો, સહિતં મે, અસહિતં તે, પુરે વચનીયં પચ્છા અવચ, પચ્છા વચનીયં પુરે અવચ, અધિચિણ્ણં તે વિપરાવત્તં, આરોપિતો તે વાદો, નિગ્ગહિતો ત્વમસિ, ચર વાદપ્પમોક્ખાય, નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી’’તિ – યે દિટ્ઠિમુગ્ગય્હ વિવાદયન્તિ.

ઇદમેવ સચ્ચન્તિ ચ વાદયન્તીતિ. ‘‘સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ વાદયન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ. ‘‘અસસ્સતો લોકો…પે॰… નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ વાદયન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ – ઇદમેવ સચ્ચન્તિ ચ વાદયન્તિ.

તે ત્વં વદસ્સૂ ન હિ તેધ અત્થિ, વાદમ્હિ જાતે પટિસેનિકત્તાતિ. તે ત્વં દિટ્ઠિગતિકે વદસ્સુ વાદેન વાદં, નિગ્ગહેન નિગ્ગહં, પટિકમ્મેન પટિકમ્મં, વિસેસેન વિસેસં, પટિવિસેસેન પટિવિસેસં, આવેઠિયાય આવેઠિયં, નિબ્બેઠિયાય નિબ્બેઠિયં, છેદેન છેદં, મણ્ડલેન મણ્ડલં, તે તુય્હં પટિસૂરા પટિપુરિસા પટિસત્તૂ પટિમલ્લાતિ – તે ત્વં વદસ્સૂ ન હિ તેધ અત્થિ. **વાદમ્હિ જાતે પટિસેનિકત્તા**તિ. વાદે જાતે સઞ્જાતે નિબ્બત્તે અભિનિબ્બત્તે પાતુભૂતેયેવ પટિસેનિકત્તા [પટિસેનિકતા (ક॰), એવં સેસેસુ તીસુ પદેસુપિ] પટિલોમકત્તા પટિભણ્ડકત્તા પટિપક્ખકત્તા કલહં કરેય્યું ભણ્ડનં કરેય્યું વિગ્ગહં કરેય્યું વિવાદં કરેય્યું મેધગં કરેય્યું, તે નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીના…પે॰… ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – તે ત્વં વદસ્સૂ ન હિ તેધ અત્થિ વાદમ્હિ જાતે પટિસેનિકત્તા.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘યે દિટ્ઠિમુગ્ગય્હ વિવાદયન્તિ, ઇદમેવ સચ્ચન્તિ ચ વાદયન્તિ;
> તે ત્વં વદસ્સૂ ન હિ તેધ અત્થિ, વાદમ્હિ જાતે પટિસેનિકત્તા’’તિ.

૬૮. વિસેનિકત્વા પન યે ચરન્તિ, દિટ્ઠીહિ દિટ્ઠિં અવિરુજ્ઝમાના;
તેસુ ત્વં કિં લભેથ પસૂર, યેસીધ નત્થિ પરમુગ્ગહીતં.

વિસેનિકત્વા પન યે ચરન્તીતિ. સેના વુચ્ચતિ મારસેના. કાયદુચ્ચરિતં મારસેના, વચીદુચ્ચરિતં મારસેના, મનોદુચ્ચરિતં મારસેના, લોભો મારસેના, દોસો મારસેના, મોહો મારસેના, કોધો… ઉપનાહો… મક્ખો… પળાસો… ઇસ્સા… મચ્છરિયં… માયા… સાઠેય્યં… થમ્ભો… સારમ્ભો… માનો… અતિમાનો… મદો… પમાદો…

સબ્બે કિલેસા... સબ્બે દુચ્ચરિતા... સબ્બે દરથા... સબ્બે પરિળાહા... સબ્બે સન્તાપા... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા મારસેના.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

> ‘‘કામા તે પઠમા સેના, દુતિયા અરતિ વુચ્ચતિ...પે॰...;
> ન નં અસુરો જિનાતિ, જેત્વાવ લભતે સુખ’’ન્તિ.

યતો ચતૂહિ અરિયમગ્ગેહિ સબ્બા ચ મારસેના સબ્બે ચ પટિસેનિકરા કિલેસા જિતા ચ પરાજિતા ચ ભગ્ગા વિપ્પલુગ્ગા પરમ્મુખા, તેન વુચ્ચતિ વિસેનિકત્વાતિ. **યે**તિ અરહન્તો ખીણાસવા. **ચરન્તી**તિ ચરન્તિ વિહરન્તિ ઇરિયન્તિ વત્તેન્તિ પાલેન્તિ યપેન્તિ યાપેન્તીતિ – વિસેનિકત્વા પન યે ચરન્તિ.

દિટ્ઠીહિ દિટ્ઠિં અવિરુજ્ઝમાનાતિ. યેસં દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ પહીનાનિ સમુચ્છિન્નાનિ વૂપસન્તાનિ પટિપસ્સદ્ધાનિ અભબ્બુપ્પત્તિકાનિ ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાનિ, તે દિટ્ઠીહિ દિટ્ઠિં અવિરુજ્ઝમાના અપ્પટિવિરુજ્ઝમાના અપ્પહીયમાના અપ્પટિહઞ્ઞમાના અપ્પટિહતમાનાતિ – દિટ્ઠીહિ દિટ્ઠિં અવિરુજ્ઝમાના.

તેસુ ત્વં કિં લભેથ પસૂરાતિ. તેસુ અરહન્તેસુ ખીણાસવેસુ કિં લભેથ પટિસૂરં પટિપુરિસં પટિસત્તું પટિમલ્લન્તિ – તેસુ ત્વં કિં લભેથ પસૂર.

યેસીધ નત્થિ પરમુગ્ગહીતન્તિ. યેસં અરહન્તાનં ખીણાસવાનં ‘‘ઇદં પરમં અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવર’’ન્તિ ગહિતં પરામટ્ઠં અભિનિવિટ્ઠં અજ્ઝોસિતં અધિમુત્તં, નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીનં સમુચ્છિન્નં વૂપસન્તં પટિપસ્સદ્ધં અભબ્બુપ્પત્તિકં ઞાણગ્ગિના દડ્ઢન્તિ – યેસીધ નત્થિ પરમુગ્ગહીતં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘વિસેનિકત્વા પન યે ચરન્તિ, દિટ્ઠીહિ દિટ્ઠિં અવિરુજ્ઝમાના;
> તેસુ ત્વં કિં લભેથ પસૂર, યેસીધ નત્થિ પરમુગ્ગહીત’’ન્તિ.

> ૬૯. **અથ ત્વં પવિતક્કમાગમા,** [પવિતક્કમાગમ (સી॰), સવિતક્કમાગમા (ક॰)] **મનસા દિટ્ઠિગતાનિ ચિન્તયન્તો;**
> **ધોનેન યુગં સમાગમા, ન હિ ત્વં સક્ખસિ સમ્પયાતવે.**

અથ ત્વં પવિતક્કમાગમાતિ. **અથા**તિ પદસન્ધિ પદસંસગ્ગો પદપારિપૂરી અક્ખરસમવાયો બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતા પદાનુપુબ્બતાપેતં – અથાતિ. **પવિતક્કમાગમા**તિ તક્કેન્તો વિતક્કેન્તો સઙ્કપ્પેન્તો ‘‘જયો નુ ખો મે ભવિસ્સતિ, પરાજયો નુ ખો મે ભવિસ્સતિ, કથં નિગ્ગહં કરિસ્સામિ, કથં પટિકમ્મં કરિસ્સામિ, કથં વિસેસં કરિસ્સામિ, કથં પટિવિસેસં કરિસ્સામિ, કથં આવેઠિયં કરિસ્સામિ, કથં નિબ્બેઠિયં કરિસ્સામિ , કથં છેદં કરિસ્સામિ, કથં મણ્ડલં કરિસ્સામિ’’ એવં તક્કેન્તો વિતક્કેન્તો સઙ્કપ્પેન્તો આગતોસિ ઉપગતોસિ સમ્પત્તોસિ મયા સદ્ધિં સમાગતોસીતિ – અથ ત્વં પવિતક્કમાગમા.

મનસા દિટ્ઠિગતાનિ ચિન્તયન્તોતિ. **મનો**તિ યં ચિત્તં મનો માનસં હદયં પણ્ડરં, મનો મનાયતનં મનિન્દ્રિયં વિઞ્ઞાણં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો તજ્જા મનોવિઞ્ઞાણધાતુ. ચિત્તેન દિટ્ઠિં ચિન્તેન્તો વિચિન્તેન્તો ''સસ્સતો લોકો''તિ વા, ''અસસ્સતો લોકો''તિ વા...પે॰... ''નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા''તિ વાતિ – મનસા દિટ્ઠિગતાનિ ચિન્તયન્તો.

ધોનેન યુગં સમાગમા, ન હિ ત્વં સક્ખસિ સમ્પયાતવેતિ. **ધોના** વુચ્ચતિ પઞ્ઞા. યા પઞ્ઞા પજાનના...પે॰... અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ. કિંકારણા ધોના વુચ્ચતિ પઞ્ઞા? તાય પઞ્ઞાય કાયદુચ્ચરિતં ધુતઞ્ચ ધોતઞ્ચ સન્ધોતઞ્ચ નિદ્ધોતઞ્ચ, વચીદુચ્ચરિતં...પે॰... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા ધુતા ચ ધોતા ચ સન્ધોતા ચ નિદ્ધોતા ચ. અથ વા સમ્માદિટ્ઠિયા મિચ્છાદિટ્ઠિ... સમ્માસઙ્કપ્પેન મિચ્છાસઙ્કપ્પો...પે॰... સમ્માવિમુત્તિયા મિચ્છાવિમુત્તિ ધુતા ચ ધોતા ચ સન્ધોતા ચ નિદ્ધોતા ચ. અથ વા અરિયેન અટ્ઠઙ્ગિકેન મગ્ગેન સબ્બે કિલેસા... સબ્બે દુચ્ચરિતા... સબ્બે દરથા... સબ્બે પરિળાહા... સબ્બે સન્તાપા... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા ધુતા ચ ધોતા ચ સન્ધોતા ચ નિદ્ધોતા ચ. ભગવા ઇમેહિ ધોનેય્યેહિ ધમ્મેહિ ઉપેતો સમુપેતો ઉપગતો સમુપગતો ઉપપન્નો સમુપપન્નો સમન્નાગતો, તસ્મા ભગવા ધોનો. સો ધુતરાગો ધુતપાપો ધુતકિલેસો ધુતપરિળાહોતિ – ધોનોતિ.

ધોનેન યુગં સમાગમા, ન હિ ત્વં સક્ખસિ સમ્પયાતવેતિ. પસૂરો પરિબ્બાજકો ન પટિબલો ધોનેન બુદ્ધેન ભગવતા સદ્ધિં યુગં સમાગમં સમાગન્ત્વા યુગગ્ગાહં ગણ્હિત્વા સાકચ્છેતું સલ્લપિતું સાકચ્છં સમાપજ્જિતું. તં કિસ્સ હેતુ? પસૂરો પરિબ્બાજકો હીનો નિહીનો ઓમકો લામકો છતુક્કો પરિત્તો. સો હિ ભગવા અગ્ગો ચ સેટ્ઠો ચ વિસિટ્ઠો ચ પામોક્ખો ચ ઉત્તમો ચ પવરો ચ. યથા સસો ન પટિબલો મત્તેન માતઙ્ગેન સદ્ધિં યુગં સમાગમં સમાગન્ત્વા યુગગ્ગાહં ગણ્હિતું; યથા કોત્થુકો ન પટિબલો સીહેન મિગરઞ્ઞા સદ્ધિં યુગં સમાગમં સમાગન્ત્વા યુગગ્ગાહં ગણ્હિતું; યથા વચ્છકો તરુણકો ધેનુપકો ન પટિબલો ઉસભેન ચલકકુના [બલક્કકુના (સ્યા॰)] સદ્ધિં યુગં સમાગમં સમાગન્ત્વા યુગગ્ગાહં ગણ્હિતું; યથા ધઙ્કો ન પટિબલો ગરુળેન વેનતેય્યેન સદ્ધિં યુગં સમાગમં સમાગન્ત્વા યુગગ્ગાહં ગણ્હિતું; યથા ચણ્ડાલો ન પટિબલો રઞ્ઞા ચક્કવત્તિના સદ્ધિં યુગં સમાગમં સમાગન્ત્વા યુગગ્ગાહં ગણ્હિતું; યથા પંસુપિસાચકો ન પટિબલો ઇન્દેન દેવરઞ્ઞા સદ્ધિં યુગં સમાગમં સમાગન્ત્વા યુગગ્ગાહં ગણ્હિતું; એવમેવ પસૂરો પરિબ્બાજકો ન પટિબલો ધોનેન બુદ્ધેન ભગવતા સદ્ધિં યુગં સમાગમં સમાગન્ત્વા યુગગ્ગાહં ગણ્હિત્વા સાકચ્છેતું સલ્લપિતું સાકચ્છં સમાપજ્જિતું. તં કિસ્સ હેતુ? પસૂરો પરિબ્બાજકો હીનપઞ્ઞો નિહીનપઞ્ઞો ઓમકપઞ્ઞો લામકપઞ્ઞો છતુક્કપઞ્ઞો પરિત્તપઞ્ઞો. સો હિ ભગવા મહાપઞ્ઞો પુથુપઞ્ઞો હાસપઞ્ઞો જવનપઞ્ઞો તિક્ખપઞ્ઞો નિબ્બેધિકપઞ્ઞો, પઞ્ઞાપભેદકુસલો પભિન્નઞાણો અધિગતપટિસમ્ભિદો, ચતુવેસારજ્જપ્પત્તો દસબલધારી, પુરિસાસભો પુરિસસીહો પુરિસનાગો પુરિસાજઞ્ઞો પુરિસધોરય્હો, અનન્તઞાણો અનન્તતેજો અનન્તયસો અડ્ઢો મહદ્ધનો ધનવા, નેતા વિનેતા અનુનેતા, પઞ્ઞાપેતા નિજ્ઝાપેતા પેક્ખેતા પસાદેતા. સો હિ ભગવા અનુપ્પન્નસ્સ મગ્ગસ્સ ઉપ્પાદેતા, અસઞ્જાતસ્સ મગ્ગસ્સ સઞ્જનેતા, અનક્ખાતસ્સ મગ્ગસ્સ અક્ખાતા, મગ્ગઞ્ઞૂ મગ્ગવિદૂ મગ્ગકોવિદો મગ્ગાનુગા ચ પનસ્સ એતરહિ સાવકા વિહરન્તિ પચ્છા સમન્નાગતા.

સો હિ ભગવા જાનં જાનાતિ પસ્સં પસ્સતિ, ચક્ખુભૂતો ઞાણભૂતો ધમ્મભૂતો બ્રહ્મભૂતો, વત્તા પવત્તા અત્થસ્સ નિન્નેતા અમતસ્સ દાતા ધમ્મસ્સામી તથાગતો; નત્થિ તસ્સ ભગવતો અઞ્ઞાતં અદિટ્ઠં અવિદિતં અસચ્છિકતં અફસ્સિતં [અફુસિતં (સ્યા॰)] પઞ્ઞાય. અતીતં અનાગતં પચ્ચુપ્પન્નં ઉપાદાય સબ્બે ધમ્મા સબ્બાકારેન બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણમુખે આપાથં આગચ્છન્તિ. યં કિઞ્ચિ નેય્યં નામ અત્થિ ધમ્મં જાનિતબ્બં. અત્તત્થો વા પરત્થો વા

ઉભયત્થો વા દિટ્ઠધમ્મિકો વા અત્થો, સમ્પરાયિકો વા અત્થો, ઉત્તાનો વા અત્થો, ગમ્ભીરો વા અત્થો, ગૂળ્હો વા અત્થો, પટિચ્છન્નો વા અત્થો, નેય્યો વા અત્થો, નીતો વા અત્થો, અનવજ્જો વા અત્થો, નિક્કિલેસો વા અત્થો, વોદાનો વા અત્થો, પરમત્થો વા અત્થો, સબ્બં તં અન્તોબુદ્ધઞાણે પરિવત્તતિ.

સબ્બં કાયકમ્મં બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણાનુપરિવત્તિ, સબ્બં વચીકમ્મં ઞાણાનુપરિવત્તિ , સબ્બં મનોકમ્મં ઞાણાનુપરિવત્તિ. અતીતે બુદ્ધસ્સ ભગવતો અપ્પટિહતં ઞાણં, અનાગતે અપ્પટિહતં ઞાણં, પચ્ચુપ્પન્ને અપ્પટિહતં ઞાણં, યાવતકં નેય્યં તાવતકં ઞાણં, યાવતકં ઞાણં તાવતકં નેય્યં, નેય્યપરિયન્તિકં ઞાણં, ઞાણપરિયન્તિકં નેય્યં, નેય્યં અતિક્કમિત્વા ઞાણં નપ્પવત્તતિ , ઞાણં અતિક્કમિત્વા નેય્યપથો નત્થિ. અઞ્ઞમઞ્ઞપરિયન્તટ્ઠાયિનો તે ધમ્મા. યથા દ્વિન્નં સમુગ્ગપટલાનં સમ્મા ફુસિતાનં હેટ્ઠિમં સમુગ્ગપટલં ઉપરિમં નાતિવત્તતિ, ઉપરિમં સમુગ્ગપટલં હેટ્ઠિમં નાતિવત્તતિ અઞ્ઞમઞ્ઞપરિયન્તટ્ઠાયિનો; એવમેવ બુદ્ધસ્સ ભગવતો નેય્યઞ્ચ ઞાણઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞપરિયન્તટ્ઠાયિનો; યાવતકં નેય્યં તાવતકં ઞાણં, યાવતકં ઞાણં તાવતકં નેય્યં, નેય્યપરિયન્તિકં ઞાણં, ઞાણપરિયન્તિકં નેય્યં, નેય્યં અતિક્કમિત્વા ઞાણં નપ્પવત્તતિ, ઞાણં અતિક્કમિત્વા નેય્યપથો નત્થિ. અઞ્ઞમઞ્ઞપરિયન્તટ્ઠાયિનો તે ધમ્મા સબ્બધમ્મેસુ બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણં પવત્તતિ.

સબ્બે ધમ્મા બુદ્ધસ્સ ભગવતો આવજ્જનપટિબદ્ધા આકઙ્ખપટિબદ્ધા મનસિકારપટિબદ્ધા ચિત્તુપ્પાદપટિબદ્ધા. સબ્બસત્તેસુ બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણં પવત્તતિ, સબ્બેસઞ્ચ સત્તાનં ભગવા આસયં જાનાતિ અનુસયં જાનાતિ ચરિતં જાનાતિ અધિમુત્તિં જાનાતિ. અપ્પરજક્ખે મહારજક્ખે તિક્ખિન્દ્રિયે મુદિન્દ્રિયે સ્વાકારે દ્વાકારે સુવિઞ્ઞાપયે દુવિઞ્ઞાપયે ભબ્બાભબ્બે સત્તે પજાનાતિ. સદેવકો લોકો સમારકો સબ્રહ્મકો સસ્સમણબ્રાહ્મણી પજા સદેવમનુસ્સા અન્તોબુદ્ધઞાણે પરિવત્તતિ.

યથા યે કેચિ મચ્છકચ્છપા અન્તમસો તિમિતિમિઙ્ગલં ઉપાદાય અન્તોમહાસમુદ્દે પરિવત્તન્તિ; એવમેવ સદેવકો લોકો સમારકો સબ્રહ્મકો સસ્સમણબ્રાહ્મણી પજા સદેવમનુસ્સા અન્તોબુદ્ધઞાણે પરિવત્તતિ. યથા યે કેચિ પક્ખી અન્તમસો ગરુળં વેનતેય્યં ઉપાદાય આકાસસ્સ પદેસે પરિવત્તન્તિ; એવમેવ યેપિ તે સારિપુત્તસમા પઞ્ઞાય તેપિ બુદ્ધઞાણસ્સ પદેસે પરિવત્તન્તિ . બુદ્ધઞાણં દેવમનુસ્સાનં પઞ્ઞં ફરિત્વા અભિભવિત્વા તિટ્ઠતિયેવ.

યેપિ તે ખત્તિયપણ્ડિતા બ્રાહ્મણપણ્ડિતા ગહપતિપણ્ડિતા સમણપણ્ડિતા નિપુણા કતપરપ્પવાદા વાલવેધિરૂપા. વોભિન્દન્તા [તે ભિન્દન્તા (ક॰)] મઞ્ઞે ચરન્તિ પઞ્ઞાગતેન દિટ્ઠિગતાનિ . તે પઞ્હે અભિસઙ્ખરિત્વા અભિસઙ્ખરિત્વા તથાગતે ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છન્તિ ગૂળ્હાનિ ચ પટિચ્છન્નાનિ ચ. કથિતા વિસજ્જિતાવ તે પઞ્હા ભગવતા હોન્તિ નિદ્દિટ્ઠકારણા ઉપક્ખિત્તકા ચ. તે ભગવતો સમ્પજ્જન્તિ. અથ ખો ભગવાવ તત્થ અતિરોચતિ યદિદં પઞ્ઞાયાતિ – ધોનેન યુગં સમાગમા, ન હિ ત્વં સક્ખસિ સમ્પયાતવે.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘અથ ત્વં પવિતક્કમાગમા, મનસા દિટ્ઠિગતાનિ ચિન્તયન્તો;
> ધોનેન યુગં સમાગમા, ન હિ ત્વં સક્ખસિ સમ્પયાતવે’’તિ.

પસૂરસુત્તનિદ્દેસો અટ્ઠમો.

૯. માગણ્ડિયસુત્તનિદ્દેસો

અથ માગણ્ડિયસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૭૦. દિસ્વાન તણ્હં અરતિં રગઞ્ચ, નાહોસિ છન્દો અપિ મેથુનસ્મિં;
કિમેવિદં મુત્તકરીસપુણ્ણં, પાદાપિ નં સમ્ફુસિતું ન ઇચ્છે.

દિસ્વાન તણ્હં અરતિં રગઞ્ચ, નાહોસિ છન્દો અપિ મેથુનસ્મિન્તિ. તણ્હઞ્ચ અરતિઞ્ચ રગઞ્ચ મારધીતરો દિસ્વા પસ્સિત્વા મેથુનધમ્મે છન્દો વા રાગો વા પેમં વા નાહોસીતિ – દિસ્વાન તણ્હં અરતિં રગઞ્ચ નાહોસિ છન્દો અપિ મેથુનસ્મિં.

કિમેવિદં મુત્તકરીસપુણ્ણં, પાદાપિ નં સમ્ફુસિતું ન ઇચ્છેતિ. કિમેવિદં સરીરં મુત્તપુણ્ણં કરીસપુણ્ણં સેમ્હપુણ્ણં રુહિરપુણ્ણં અટ્ઠિસઙ્ઘાતન્હારુસમ્બન્ધં રુધિરમંસાવલેપનં ચમ્મવિનદ્ધં છવિયા પટિચ્છન્નં છિદ્દાવછિદ્દં ઉગ્ઘરન્તં પગ્ઘરન્તં કિમિસઙ્ઘનિસેવિતં નાનાકલિમલપરિપૂરં પાદેન અક્કમિતું ન ઇચ્છેય્ય, કુતો પન સંવાસો વા સમાગમો વાતિ – કિમેવિદં મુત્તકરીસપુણ્ણં, પાદાપિ નં સમ્ફુસિતું ન ઇચ્છે. અનચ્છરિયઞ્ચેતં મનુસ્સો દિબ્બે કામે પત્થયન્તો માનુસકે કામે ન ઇચ્છેય્ય, માનુસકે વા કામે પત્થયન્તો દિબ્બે કામે ન ઇચ્છેય્ય. યં ત્વં ઉભોપિ ન ઇચ્છસિ ન સાદિયસિ ન પત્થેસિ ન પિહેસિ નાભિજપ્પસિ, કિં તે દસ્સનં, કતમાય ત્વં દિટ્ઠિયા સમન્નાગતોતિ પુચ્છતીતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘દિસ્વાન તણ્હં અરતિં રગઞ્ચ, નાહોસિ છન્દો અપિ મેથુનસ્મિં;
> કિમેવિદં મુત્તકરીસપુણ્ણં, પાદાપિ નં સમ્ફુસિતું ન ઇચ્છે’’તિ.

૭૧. એતાદિસં ચે રતનં ન ઇચ્છસિ, નારિં નરિન્દેહિ બહૂહિ પત્થિતં;
દિટ્ઠિગતં સીલવતં નુ જીવિતં, ભવૂપપત્તિઞ્ચ વદેસિ કીદિસં.

૭૨. ઇદં વદામીતિ ન તસ્સ હોતિ, [માગણ્ડિયાતિ [માગન્દિયાતિ (સી॰ સ્યા॰)] **ભગવા]**
ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતં;
પસ્સઞ્ચ દિટ્ઠીસુ અનુગ્ગહાય, અજ્ઝત્તસન્તિં પચિનં અદસ્સં.

ઇદં વદામીતિ ન તસ્સ હોતીતિ. ઇદં વદામીતિ ઇદં વદામિ, એતં વદામિ, એત્તકં વદામિ, એત્તાવતા વદામિ, ઇદં દિટ્ઠિગતં વદામિ – ‘‘સસ્સતો લોકો’’તિ વા…પે॰… ‘‘નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા’’તિ વા. **ન તસ્સ હોતીતિ** ન મય્હં હોતિ, ‘‘એત્તાવતા વદામી’’તિ ન તસ્સ હોતીતિ – ઇદં વદામીતિ ન તસ્સ હોતિ.

માગણ્ડિયાતિ ભગવા તં બ્રાહ્મણં નામેન આલપતિ. **ભગવાતિ** ગારવાધિવચનં…પે॰… સચ્છિકા પઞ્ઞત્તિ યદિદં ભગવાતિ – માગણ્ડિયાતિ ભગવા.

ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતન્તિ. ધમ્મેસૂતિ દ્વાસટ્ઠિયા દિટ્ઠિગતેસુ. **નિચ્છેય્યાતિ** નિચ્છિનિત્વા વિનિચ્છિનિત્વા વિચિનિત્વા પવિચિનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા, ઓધિગ્ગાહો બિલગ્ગાહો વરગ્ગાહો

કોટ્ઠાસગ્ગાહો ઉચ્ચયગ્ગાહો સમુચ્ચયગ્ગાહો, ‘‘ઇદં સચ્ચં તચ્છં તથં ભૂતં યાથાવં અવિપરીત’’ન્તિ ગહિતં પરામટ્ઠં અભિનિવિટ્ઠં અજ્ઝોસિતં અધિમુત્તં, નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જતિ નુપલબ્ભતિ, પહીનં સમુચ્છિન્નં વૂપસન્તં પટિપસ્સદ્ધં અભબ્બુપ્પત્તિકં ઞાણગ્ગિના દડ્ઢન્તિ – ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતં.

પસ્સઞ્ચ દિટ્ઠીસુ અનુગ્ગહાયાતિ. દિટ્ઠીસુ આદીનવં પસ્સન્તો દિટ્ઠિયો ન ગણ્હામિ ન પરામસામિ નાભિનિવિસામિ. અથ વા ન ગણ્હિતબ્બા ન પરામસિતબ્બા નાભિનિવિસિતબ્બાતિ. એવમ્પિ પસ્સઞ્ચ દિટ્ઠીસુ અનુગ્ગહાય.

અથ વા ‘‘સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ દિટ્ઠિગતમેતં દિટ્ઠિગહનં દિટ્ઠિકન્તારો દિટ્ઠિવિસૂકાયિકં દિટ્ઠિવિપ્ફન્દિતં દિટ્ઠિસઞ્ઞોજનં, સદુક્ખં સવિઘાતં સઉપાયાસં સપરિળાહં, ન નિબ્બિદાય ન વિરાગાય ન નિરોધાય ન ઉપસમાય ન અભિઞ્ઞાય ન સમ્બોધાય ન નિબ્બાનાય સંવત્તતીતિ. દિટ્ઠીસુ આદીનવં પસ્સન્તો દિટ્ઠિયો ન ગણ્હામિ ન પરામસામિ નાભિનિવિસામિ. અથ વા ન ગણ્હિતબ્બા ન પરામસિતબ્બા નાભિનિવિસિતબ્બાતિ. એવમ્પિ પસ્સઞ્ચ દિટ્ઠીસુ અનુગ્ગહાય.

અથ વા ‘‘અસસ્સતો લોકો, અન્તવા લોકો, અનન્તવા લોકો, તં જીવં તં સરીરં, અઞ્ઞં જીવં અઞ્ઞં સરીરં, હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, હોતિ ચ ન ચ હોતિ તથાગતો પરં મરણા, નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ દિટ્ઠિગતમેતં દિટ્ઠિગહનં દિટ્ઠિકન્તારો દિટ્ઠિવિસૂકાયિકં દિટ્ઠિવિપ્ફન્દિતં દિટ્ઠિસઞ્ઞોજનં, સદુક્ખં સવિઘાતં સઉપાયાસં સપરિળાહં ન નિબ્બિદાય ન વિરાગાય ન નિરોધાય ન ઉપસમાય ન અભિઞ્ઞાય ન સમ્બોધાય ન નિબ્બાનાય સંવત્તતીતિ. દિટ્ઠીસુ આદીનવં પસ્સન્તો દિટ્ઠિયો ન ગણ્હામિ ન પરામસામિ નાભિનિવિસામિ. અથ વા ન ગણ્હિતબ્બા ન પરામસિતબ્બા નાભિનિવિસિતબ્બાતિ. એવમ્પિ પસ્સઞ્ચ દિટ્ઠીસુ અનુગ્ગહાય.

અથ વા ઇમા દિટ્ઠિયો એવંગહિતા એવંપરામટ્ઠા એવંગતિકા ભવિસ્સન્તિ એવંઅભિસમ્પરાયાતિ. દિટ્ઠીસુ આદીનવં પસ્સન્તો દિટ્ઠિયો ન ગણ્હામિ ન પરામસામિ નાભિનિવિસામિ. અથ વા ન ગણ્હિતબ્બા ન પરામસિતબ્બા નાભિનિવિસિતબ્બાતિ. એવમ્પિ પસ્સઞ્ચ દિટ્ઠીસુ અનુગ્ગહાય.

અથ વા ઇમા દિટ્ઠિયો નિરયસંવત્તનિકા તિરચ્છાનયોનિસંવત્તનિકા પેત્તિવિસયસંવત્તનિકાતિ. દિટ્ઠીસુ આદીનવં પસ્સન્તો દિટ્ઠિયો ન ગણ્હામિ ન પરામસામિ નાભિનિવિસામિ. અથ વા ન ગણ્હિતબ્બા ન પરામસિતબ્બા નાભિનિવિસિતબ્બાતિ. એવમ્પિ પસ્સઞ્ચ દિટ્ઠીસુ અનુગ્ગહાય.

અથ વા ઇમા દિટ્ઠિયો અનિચ્ચા સઙ્ખતા પટિચ્ચસમુપ્પન્ના ખયધમ્મા વયધમ્મા વિરાગધમ્મા નિરોધધમ્માતિ. દિટ્ઠીસુ આદીનવં પસ્સન્તો દિટ્ઠિયો ન ગણ્હામિ ન પરામસામિ નાભિનિવિસામિ. અથ વા ન ગણ્હિતબ્બા ન પરામસિતબ્બા નાભિનિવિસિતબ્બાતિ. એવમ્પિ પસ્સઞ્ચ દિટ્ઠીસુ અનુગ્ગહાય.

અજ્ઝત્તસન્તિં પચિનં અદસ્સન્તિ. અજ્ઝત્તસન્તિં અજ્ઝત્તં રાગસ્સ સન્તિં, દોસસ્સ સન્તિં, મોહસ્સ સન્તિં, કોધસ્સ... ઉપનાહસ્સ... મક્ખસ્સ ... પળાસસ્સ... ઇસ્સાય... મચ્છરિયસ્સ ... માયાય... સાઠેય્યસ્સ... થમ્ભસ્સ... સારમ્ભસ્સ... માનસ્સ... અતિમાનસ્સ... મદસ્સ... પમાદસ્સ... સબ્બકિલેસાનં... સબ્બદુચ્ચરિતાનં... સબ્બદરથાનં... સબ્બપરિળાહાનં... સબ્બસન્તાપાનં... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારાનં સન્તિં ઉપસન્તિં વૂપસન્તિં

નિબ્બુતિં પટિપસ્સદ્ધિં સન્તિં. **પચિનન્તિ** પચિનન્તો વિચિનન્તો પવિચિનન્તો તુલયન્તો તીરયન્તો વિભાવયન્તો વિભૂતં કરોન્તો, ''સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા''તિ પચિનન્તો વિચિનન્તો પવિચિનન્તો તુલયન્તો તીરયન્તો વિભાવયન્તો વિભૂતં કરોન્તો, ''સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા''તિ... ''સબ્બે ધમ્મા અનત્તા''તિ પચિનન્તો વિચિનન્તો પવિચિનન્તો... ''યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં, સબ્બં તં નિરોધધમ્મ''ન્તિ પચિનન્તો વિચિનન્તો પવિચિનન્તો તુલયન્તો તીરયન્તો વિભાવયન્તો વિભૂતં કરોન્તો. **અદસ્સન્તિ** અદસ્સં અદક્ખિં અપસ્સિં પટિવિજ્ઝિન્તિ – અજ્ઝત્તસન્તિં પચિનં અદસ્સં.

તેનાહ ભગવા –

''ઇદં વદામીતિ ન તસ્સ હોતિ, [માગણ્ડિયાતિ ભગવા]
ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતં;
પસ્સઞ્ચ દિટ્ઠીસુ અનુગ્ગહાય;
અજ્ઝત્તસન્તિં પચિનં અદસ્સ''ન્તિ.

૭૩. વિનિચ્છયા યાનિ પકપ્પિતાનિ, [ઇતિ માગણ્ડિયો]
તે વે મુની બ્રૂસિ અનુગ્ગહાય;
અજ્ઝત્તસન્તીતિ યમેતમત્થં, કથં નુ ધીરેહિ પવેદિતં તં.

વિનિચ્છયા યાનિ પકપ્પિતાનીતિ. વિનિચ્છયા વુચ્ચન્તિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ દિટ્ઠિવિનિચ્છયા. **પકપ્પિતાનીતિ** કપ્પિતા પકપ્પિતા અભિસઙ્ખતા સણ્ઠપિતાતિપિ પકપ્પિતા . અથ વા અનિચ્ચા સઙ્ખતા પટિચ્ચસમુપ્પન્ના ખયધમ્મા વયધમ્મા વિરાગધમ્મા નિરોધધમ્મા વિપરિણામધમ્માતિપિ પકપ્પિતાતિ – વિનિચ્છયા યાનિ પકપ્પિતાનિ.

ઇતિ માગણ્ડિયોતિ. **ઇતીતિ** પદસન્ધિ પદસંસગ્ગો પદપારિપૂરી અક્ખરસમવાયો બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતા પદાનુપુબ્બતાપેતં – ઇતીતિ. **માગણ્ડિયોતિ** તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ નામં સઙ્ખા સમઞ્ઞા પઞ્ઞત્તિ વોહારો – ઇતિ માગણ્ડિયોતિ.

તે વે મુની બ્રૂસિ અનુગ્ગહાય, અજ્ઝત્તસન્તીતિ યમેતમત્થન્તિ. **તે વેતિ** દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ. **મુનીતિ**. **મોનં** વુચ્ચતિ ઞાણં...પે॰... સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનીતિ. **અનુગ્ગહાયાતિ** દિટ્ઠીસુ આદીનવં પસ્સન્તો દિટ્ઠિયો ન ગણ્હામિ ન પરામસામિ નાભિનિવિસામીતિ ચ ભણસિ, અજ્ઝત્તસન્તીતિ ચ ભણસિ. **યમેતમત્થન્તિ** યં પરમત્થન્તિ – તે વે મુની બ્રૂસિ અનુગ્ગહાય, અજ્ઝત્તસન્તીતિ યમેતમત્થં.

કથં નુ ધીરેહિ પવેદિતં તન્તિ. **કથં નૂતિ** પદં સંસયપુચ્છા વિમતિપુચ્છા દ્વેળ્હકપુચ્છા અનેકંસપુચ્છા, એવં નુ ખો નનુ ખો કિં નુ ખો કથં નુ ખોતિ – કથં નુ. **ધીરેહીતિ** ધીરેહિ પણ્ડિતેહિ પઞ્ઞવન્તેહિ [પઞ્ઞાવન્તેહિ (સી॰ સ્યા॰)] બુદ્ધિમન્તેહિ ઞાણીહિ વિભાવીહિ મેધાવીહિ. **પવેદિતન્તિ** વેદિતં પવેદિતં આચિક્ખિતં દેસિતં પઞ્ઞાપિતં પટ્ઠપિતં વિવટં વિભત્તં ઉત્તાનીકતં પકાસિતન્તિ – કથં નુ ધીરેહિ પવેદિતં તં.

તેનાહ સો બ્રાહ્મણો –

“વિનિચ્છયા યાનિ પકપ્પિતાનિ, [ઇતિ માગણ્ડિયો]
તે વે મુની બ્રૂસિ અનુગ્ગહાય;
અજ્ઝત્તસન્તીતિ યમેતમત્થં, કથં નુ ધીરેહિ પવેદિતં ત”ન્તિ.

૭૪. ન દિટ્ઠિયા ન સુતિયા ન ઞાણેન, [માગણ્ડિયાતિ ભગવા]
સીલબ્બતેનાપિ ન સુદ્ધિમાહ;
અદિટ્ઠિયા અસ્સુતિયા અઞાણા, અસીલતા અબ્બતા નોપિ તેન;
એતે ચ નિસ્સજ્જ અનુગ્ગહાય, સન્તો અનિસ્સાય ભવં ન જપ્પે.

ન દિટ્ઠિયા ન સુતિયા ન ઞાણેનાતિ. દિટ્ઠેનાપિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં નાહ ન કથેસિ ન ભણસિ ન દીપયસિ ન વોહરસિ; સુતેનાપિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં નાહ ન કથેસિ ન ભણસિ ન દીપયસિ ન વોહરસિ; દિટ્ઠસુતેનાપિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં નાહ ન કથેસિ ન ભણસિ ન દીપયસિ ન વોહરસિ; ઞાણેનાપિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં નાહ ન કથેસિ ન ભણસિ ન દીપયસિ ન વોહરસીતિ – ન દિટ્ઠિયા ન સુતિયા ન ઞાણેન.

માગણ્ડિયાતિ ભગવા તં બ્રાહ્મણં નામેન આલપતિ. **ભગવા**તિ ગારવાધિવચનં…પે॰… સચ્છિકા પઞ્ઞત્તિ યદિદં ભગવાતિ – માગણ્ડિયાતિ ભગવા.

સીલબ્બતેનાપિ ન સુદ્ધિમાહાતિ. સીલેનાપિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં નાહ ન કથેસિ ન ભણસિ ન દીપયસિ ન વોહરસિ; વતેનાપિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં નાહ ન કથેસિ ન ભણસિ ન દીપયસિ ન વોહરસિ; સીલબ્બતેનાપિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં નાહ ન કથેસિ ન ભણસિ ન દીપયસિ ન વોહરસીતિ – સીલબ્બતેનાપિ ન સુદ્ધિમાહ.

અદિટ્ઠિયા અસ્સુતિયા અઞાણા, અસીલતા અબ્બતા નોપિ તેનાતિ. દિટ્ઠિપિ ઇચ્છિતબ્બા. દસવત્થુકા સમ્માદિટ્ઠિ – અત્થિ દિન્નં, અત્થિ યિટ્ઠં, અત્થિ હુતં, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં [સુકટદુક્કટાનં (સી॰)] કમ્માનં ફલં વિપાકો, અત્થિ અયં લોકો, અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ માતા, અત્થિ પિતા, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ લોકે સમણબ્રાહ્મણા સમ્મગ્ગતા [સમગ્ગતા (ક॰)] સમ્માપટિપન્ના યે ઇમઞ્ચ લોકં પરઞ્ચ લોકં સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા પવેદેન્તીતિ; સવનમ્પિ ઇચ્છિતબ્બં – પરતો ઘોસો, સુત્તં, ગેય્યં, વેય્યાકરણં, ગાથા, ઉદાનં, ઇતિવુત્તકં, જાતકં, અબ્ભુતધમ્મં, વેદલ્લં; ઞાણમ્પિ ઇચ્છિતબ્બં – કમ્મસ્સકતઞાણં, સચ્ચાનુલોમિકઞાણં [કમ્મસ્સકતં ઞાણં સચ્ચાનુલોમિકં ઞાણં (સી॰ ક॰) ઞાણવિભઙ્ગેપિ], અભિઞ્ઞાઞાણં, સમાપત્તિઞાણં; સીલમ્પિ ઇચ્છિતબ્બં – પાતિમોક્ખસંવરો; વતમ્પિ ઇચ્છિતબ્બં – અટ્ઠ ધુતઙ્ગાનિ – આરઞ્ઞિકઙ્ગં, પિણ્ડપાતિકઙ્ગં, પંસુકૂલિકઙ્ગં, તેચીવરિકઙ્ગં, સપદાનચારિકઙ્ગં, ખલુપચ્છાભત્તિકઙ્ગં, નેસજ્જિકઙ્ગં, યથાસન્થતિકઙ્ગન્તિ.

અદિટ્ઠિયા અસ્સુતિયા અઞાણા, અસીલતા અબ્બતા નોપિ તેનાતિ . નાપિ સમ્માદિટ્ઠિમત્તેન, નાપિ સવનમત્તેન, નાપિ ઞાણમત્તેન, નાપિ સીલમત્તેન, નાપિ વતમત્તેન અજ્ઝત્તસન્તિં પત્તો હોતિ, નાપિ વિના એતેહિ ધમ્મેહિ અજ્ઝત્તસન્તિં પાપુણાતિ. અપિ ચ સમ્ભારા ઇમે ધમ્મા હોન્તિ અજ્ઝત્તસન્તિં પાપુણિતું અધિગન્તું ફસ્સિતું સચ્છિકાતુન્તિ – અદિટ્ઠિયા અસ્સુતિયા અઞાણા અસીલતા અબ્બતા નોપિ તેન.

એતે ચ નિસ્સજ્જ અનુગ્ગહાયાતિ. **એતે**તિ કણ્હપક્ખિકાનં ધમ્માનં સમુગ્ઘાતતો પહાનં ઇચ્છિતબ્બં, તેધાતુકેસુ કુસલેસુ ધમ્મેસુ અતમ્મયતા [અકમ્મયતા (સી॰ ક॰)] ઇચ્છિતબ્બા, યતો કણ્હપક્ખિયા ધમ્મા સમુગ્ઘાતપહાનેન પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા, તેધાતુકેસુ ચ કુસલેસુ ધમ્મેસુ અતમ્મયતા હોતિ, એત્તાવતાપિ ન ગણ્હાતિ ન પરામસતિ નાભિનિવિસતિ. અથ વા ન ગણ્હિતબ્બા ન પરામસિતબ્બા નાભિનિવિસિતબ્બાતિ. એવમ્પિ એતે ચ નિસ્સજ્જ અનુગ્ગહાય. યતો તણ્હા ચ દિટ્ઠિ ચ માનો ચ પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્માતિ, એત્તાવતાપિ ન ગણ્હાતિ ન પરામસતિ નાભિનિવિસતીતિ. એવમ્પિ એતે ચ નિસ્સજ્જ અનુગ્ગહાય.

યતો પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો ચ અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો ચ આનેઞ્જાભિસઙ્ખારો ચ પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્માતિ, એત્તાવતાપિ ન ગણ્હાતિ ન પરામસતિ નાભિનિવિસતીતિ. એવમ્પિ એતે ચ નિસ્સજ્જ અનુગ્ગહાય.

સન્તો અનિસ્સાય ભવં ન જપ્પેતિ. **સન્તો**તિ રાગસ્સ સમિતત્તા સન્તો, દોસસ્સ સમિતત્તા સન્તો, મોહસ્સ સમિતત્તા સન્તો , કોધસ્સ... ઉપનાહસ્સ... મક્ખસ્સ... પળાસસ્સ... ઇસ્સાય... મચ્છરિયસ્સ... માયાય... સાઠેય્યસ્સ... થમ્ભસ્સ... સારમ્ભસ્સ... માનસ્સ... અતિમાનસ્સ... મદસ્સ... પમાદસ્સ... સબ્બકિલેસાનં... સબ્બદુચ્ચરિતાનં... સબ્બદરથાનં... સબ્બપરિળાહાનં... સબ્બસન્તાપાનં... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારાનં સન્તત્તા સમિતત્તા વૂપસમિતત્તા વિજ્ઝાતત્તા નિબ્બુતત્તા વિગતત્તા પટિપસ્સદ્ધત્તા સન્તો ઉપસન્તો વૂપસન્તો નિબ્બુતો પટિપસ્સદ્ધોતિ – સન્તો.

અનિસ્સાયાતિ દ્વે નિસ્સયા – તણ્હાનિસ્સયો ચ દિટ્ઠિનિસ્સયો ચ...પે॰... અયં તણ્હાનિસ્સયો...પે॰... અયં દિટ્ઠિનિસ્સયો. તણ્હાનિસ્સયં પહાય દિટ્ઠિનિસ્સયં પટિનિસ્સજ્જિત્વા ચક્ખું અનિસ્સાય, સોતં અનિસ્સાય, ઘાનં અનિસ્સાય, જિવ્હં અનિસ્સાય, કાયં અનિસ્સાય, મનં અનિસ્સાય, રૂપે... સદ્દે... ગન્ધે... રસે... ફોટ્ઠબ્બે... કુલં... ગણં... આવાસં... લાભં... યસં... પસંસં... સુખં... ચીવરં... પિણ્ડપાતં... સેનાસનં... ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં... કામધાતું... રૂપધાતું... અરૂપધાતું... કામભવં... રૂપભવં... અરૂપભવં... સઞ્ઞાભવં... અસઞ્ઞાભવં... નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાભવં... એકવોકારભવં... ચતુવોકારભવં... પઞ્ચવોકારભવં... અતીતં... અનાગતં... પચ્ચુપ્પન્નં... દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે અનિસ્સાય અગ્ગણ્હિત્વા અપરામસિત્વા અનભિનિવિસિત્વાતિ – સન્તો અનિસ્સાય. **ભવં ન જપ્પે**તિ કામભવં ન જપ્પેય્ય, રૂપભવં ન જપ્પેય્ય, અરૂપભવં ન જપ્પેય્ય નપ્પજપ્પેય્ય ન અભિજપ્પેય્યાતિ – સન્તો અનિસ્સાય ભવં ન જપ્પે.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ન દિટ્ઠિયા ન સુતિયા ન ઞાણેન, [માગણ્ડિયાતિ ભગવા]
> સીલબ્બતેનાપિ ન સુદ્ધિમાહ;
> અદિટ્ઠિયા અસ્સુતિયા અઞાણા, અસીલતા અબ્બતા નોપિ તેન;
> એતે ચ નિસ્સજ્જ અનુગ્ગહાય, સન્તો અનિસ્સાય ભવં ન જપ્પે’’તિ.

૭૫. નો ચે કિર દિટ્ઠિયા ન સુતિયા ન ઞાણેન, [ઇતિ માગણ્ડિયો]
સીલબ્બતેનાપિ ન સુદ્ધિમાહ;

અદિટ્ઠિયા અસ્સુતિયા અઞાણા, અસીલતા અબ્બતા નોપિ તેન;
મઞ્ઞામહં મોમુહમેવ ધમ્મં, દિટ્ઠિયા એકે પચ્ચેન્તિ સુદ્ધિં.

નો ચે કિર દિટ્ઠિયા ન સુતિયા ન ઞાણેનાતિ. દિટ્ઠિયાપિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં નાહ ન કથેસિ ન ભણસિ ન દીપયસિ ન વોહરસિ; સુતેનાપિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં... દિટ્ઠસુતેનાપિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં , મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં... ઞાણેનાપિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં નાહ ન કથેસિ ન ભણસિ ન દીપયસિ ન વોહરસીતિ – નો ચે કિર દિટ્ઠિયા ન સુતિયા ન ઞાણેન.

ઇતિ માગણ્ડિયોતિ **ઇતી**તિ પદસન્ધિ...પે૰.... **માગણ્ડિયો**તિ તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ નામં...પે૰... ઇતિ માગણ્ડિયો.

સીલબ્બતેનાપિ ન સુદ્ધિમાહાતિ. સીલેનાપિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં...પે૰... વતેનાપિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં... પે૰... સીલબ્બતેનાપિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં નાહ ન કથેસિ ન ભણસિ ન દીપયસિ ન વોહરસીતિ – સીલબ્બતેનાપિ ન સુદ્ધિમાહ.

અદિટ્ઠિયા અસ્સુતિયા અઞાણા, અસીલતા અબ્બતા નોપિ તેનાતિ. દિટ્ઠિપિ ઇચ્છિતબ્બાતિ એવં ભણસિ, સવનમ્પિ ઇચ્છિતબ્બન્તિ એવં ભણસિ, ઞાણમ્પિ ઇચ્છિતબ્બન્તિ એવં ભણસિ, ન સક્કોસિ એકંસેન અનુજાનિતું, નપિ સક્કોસિ એકંસેન પટિક્ખિપિતુન્તિ – અદિટ્ઠિયા અસ્સુતિયા અઞાણા, અસીલતા અબ્બતા નોપિ તેન.

મઞ્ઞામહં મોમુહમેવ ધમ્મન્તિ. મોમૂહધમ્મો અયં તુય્હં બાલધમ્મો મૂળ્હધમ્મો અઞ્ઞાણધમ્મો અમરાવિક્ખેપધમ્મોતિ એવં મઞ્ઞામિ એવં જાનામિ એવં આજાનામિ એવં વિજાનામિ એવં પટિવિજાનામિ એવં પટિવિજ્ઝામીતિ – મઞ્ઞામહં મોમુહમેવ ધમ્મં.

દિટ્ઠિયા એકે પચ્ચેન્તિ સુદ્ધિન્તિ. સુદ્ધિદિટ્ઠિયા એકે સમણબ્રાહ્મણા સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં પચ્ચેન્તિ; ''સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ દિટ્ઠિયા એકે સમણબ્રાહ્મણા સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં પચ્ચેન્તિ; ''અસસ્સતો લોકો...પે૰... નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ દિટ્ઠિયા એકે સમણબ્રાહ્મણા સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં પચ્ચેન્તીતિ – દિટ્ઠિયા એકે પચ્ચેન્તિ સુદ્ધિં.

તેનાહ સો બ્રાહ્મણો –

''નો ચે કિર દિટ્ઠિયા ન સુતિયા ન ઞાણેન, [ઇતિ માગણ્ડિયો]
સીલબ્બતેનાપિ ન સુદ્ધિમાહ;
અદિટ્ઠિયા અસ્સુતિયા અઞાણા, અસીલતા અબ્બતા નોપિ તેન;
મઞ્ઞામહં મોમુહમેવ ધમ્મં, દિટ્ઠિયા એકે પચ્ચેન્તિ સુદ્ધિ''ન્તિ.

૭૬. દિટ્ઠિઞ્ચ [દિટ્ઠીસુ (સી૰ સ્યા૰ ક૰)] **નિસ્સાયનુપુચ્છમાનો, [માગણ્ડિયાતિ ભગવા]**
સમુગ્ગહીતેસુ પમોહમાગા [સમોહમાગા (ક૰)] ;
ઇતો ચ નાદ્દક્ખિ અણુમ્પિ સઞ્ઞં, તસ્મા તુવં મોમુહતો દહાસિ.

દિટ્ઠિઞ્ચ નિસ્સાયનુપુચ્છમાનોતિ. માગણ્ડિયો બ્રાહ્મણો દિટ્ઠિં નિસ્સાય દિટ્ઠિં પુચ્છતિ, લગ્ગનં નિસ્સાય લગ્ગનં પુચ્છતિ, બન્ધનં નિસ્સાય બન્ધનં પુચ્છતિ, પલિબોધં નિસ્સાય પલિબોધં પુચ્છતિ. **અનુપુચ્છમાનો**તિ પુનપ્પુનં પુચ્છતીતિ – દિટ્ઠિઞ્ચ નિસ્સાયનુપુચ્છમાનો.

માગણ્ડિયાતિ ભગવા તં બ્રાહ્મણં નામેન આલપતિ. **ભગવા**તિ ગારવાધિવચનં...પે॰... સચ્છિકા પઞ્ઞત્તિ યદિદં ભગવાતિ – માગણ્ડિયાતિ ભગવા.

સમુગ્ગહીતેસુ પમોહમાગાતિ. યા સા દિટ્ઠિ તયા ગહિતા પરામટ્ઠા અભિનિવિટ્ઠા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તા, તાયેવ ત્વં દિટ્ઠિયા મૂળ્હોસિ પમૂળ્હોસિ સમ્મૂળ્હોસિ મોહં આગતોસિ પમોહં આગતોસિ સમ્મોહં આગતોસિ અન્ધકારં પક્ખન્દોસીતિ – સમુગ્ગહીતેસુ પમોહમાગા.

ઇતો ચ નાદ્દક્ખિ અણુમ્પિ સઞ્ઞન્તિ. ઇતો અજ્ઝત્તસન્તિતો વા પટિપદાતો વા ધમ્મદેસનાતો વા, યુત્તસઞ્ઞં પત્તસઞ્ઞં લક્ખણસઞ્ઞં કારણસઞ્ઞં ઠાનસઞ્ઞં ન પટિલભતિ, કુતો ઞાણન્તિ. એવમ્પિ ઇતો ચ નાદ્દક્ખિ અણુમ્પિ સઞ્ઞં. અથ વા અનિચ્ચં વા અનિચ્ચસઞ્ઞાનુલોમં વા, દુક્ખં વા દુક્ખસઞ્ઞાનુલોમં વા, અનત્તં વા અનત્તસઞ્ઞાનુલોમં વા, સઞ્ઞુપ્પાદમત્તં વા સઞ્ઞાનિતમત્તં વા ન પટિલભતિ , કુતો ઞાણન્તિ. એવમ્પિ ઇતો ચ નાદ્દક્ખિ અણુમ્પિ સઞ્ઞં.

તસ્મા તુવં મોમુહતો દહાસીતિ. **તસ્મા**તિ તસ્મા તંકારણા તંહેતુ તપ્પચ્ચયા તંનિદાના મોમૂહધમ્મતો બાલધમ્મતો મૂળ્હધમ્મતો અઞ્ઞાણધમ્મતો અમરાવિક્ખેપધમ્મતો દહાસિ પસ્સસિ દક્ખસિ ઓલોકેસિ નિજ્ઝાયસિ ઉપપરિક્ખસીતિ – તસ્મા તુવં મોમુહતો દહાસિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘દિટ્ઠિઞ્ચ નિસ્સાયનુપુચ્છમાનો, [માગણ્ડિયાતિ ભગવા]
> સમુગ્ગહીતેસુ પમોહમાગા;
> ઇતો ચ નાદ્દક્ખિ અણુમ્પિ સઞ્ઞં, તસ્મા તુવં મોમુહતો દહાસી’’તિ.

૭૭. સમો વિસેસી ઉદ વા નિહીનો, યો મઞ્ઞતિ સો વિવદેથ તેન;
તીસુ વિધાસુ અવિકમ્પમાનો, સમો વિસેસીતિ ન તસ્સ હોતિ.

સમો વિસેસી ઉદ વા નિહીનો, યો મઞ્ઞતિ સો વિવદેથ તેનાતિ. સદિસોહમસ્મીતિ વા સેય્યોહમસ્મીતિ વા હીનોહમસ્મીતિ વા યો મઞ્ઞતિ, સો તેન માનેન તાય દિટ્ઠિયા તેન વા પુગ્ગલેન કલહં કરેય્ય ભણ્ડનં કરેય્ય વિગ્ગહં કરેય્ય વિવાદં કરેય્ય મેધગં કરેય્ય – ‘‘ન ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનાસિ, અહં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનામિ, કિં ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનિસ્સસિ, મિચ્છાપટિપન્નો ત્વમસિ, અહમસ્મિ સમ્માપટિપન્નો, સહિતં મે, અસહિતં તે, પુરે વચનીયં પચ્છા અવચ, પચ્છા વચનીયં પુરે અવચ, અધિચિણ્ણં તે વિપરાવત્તં, આરોપિતો તે વાદો, નિગ્ગહિતો ત્વમસિ, ચર વાદપ્પમોક્ખાય, નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી’’તિ – સમો વિસેસી ઉદ વા નિહીનો યો મઞ્ઞતિ સો વિવદેથ તેન.

તીસુ વિધાસુ અવિકમ્પમાનો, સમો વિસેસીતિ ન તસ્સ હોતીતિ. યસ્સેતા તિસ્સો વિધા પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા, સો તીસુ વિધાસુ ન કમ્પતિ ન વિકમ્પતિ, અવિકમ્પમાનસ્સ પુગ્ગલસ્સ સદિસોહમસ્મીતિ વા સેય્યોહમસ્મીતિ વા હીનોહમસ્મીતિ વા. **ન તસ્સ હોતીતિ**. ન મય્હં હોતીતિ તીસુ વિધાસુ અવિકમ્પમાનો, સમો વિસેસીતિ – ન તસ્સ હોતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘સમો વિસેસી ઉદ વા નિહીનો, યો મઞ્ઞતિ સો વિવદેથ તેન;
> તીસુ વિધાસુ અવિકમ્પમાનો, સમો વિસેસીતિ ન તસ્સ હોતી’’તિ.

૭૮. સચ્ચન્તિ સો બ્રાહ્મણો કિં વદેય્ય, મુસાતિ વા સો વિવદેથ કેન;
યસ્મિં સમં વિસમં વાપિ નત્થિ, સ કેન વાદં પટિસંયુજેય્ય.

સચ્ચન્તિ સો બ્રાહ્મણો કિં વદેય્યાતિ. **બ્રાહ્મણોતિ** સત્તન્નં ધમ્માનં બાહિતત્તા બ્રાહ્મણો…પે॰… અસિતો તાદિ પવુચ્ચતે સ બ્રહ્મા. **સચ્ચન્તિ સો બ્રાહ્મણો કિં વદેય્યાતિ**. ‘‘સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ બ્રાહ્મણો કિં વદેય્ય કિં કથેય્ય કિં ભણેય્ય કિં દીપયેય્ય કિં વોહરેય્ય; ‘‘અસસ્સતો લોકો…પે॰… નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ બ્રાહ્મણો કિં વદેય્ય કિં કથેય્ય કિં ભણેય્ય કિં દીપયેય્ય કિં વોહરેય્યાતિ – સચ્ચન્તિ સો બ્રાહ્મણો કિં વદેય્ય.

મુસાતિ વા સો વિવદેથ કેનાતિ. બ્રાહ્મણો મય્હંવ સચ્ચં, તુય્હં મુસાતિ કેન માનેન, કાય દિટ્ઠિયા, કેન વા પુગ્ગલેન કલહં કરેય્ય ભણ્ડનં કરેય્ય વિગ્ગહં કરેય્ય વિવાદં કરેય્ય મેધગં કરેય્ય – ‘‘ન ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનાસિ…પે॰… નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી’’તિ – મુસાતિ વા સો વિવદેથ કેન.

યસ્મિં સમં વિસમં વાપિ નત્થીતિ. **યસ્મિન્તિ** યસ્મિં પુગ્ગલે અરહન્તે ખીણાસવે સદિસોહમસ્મીતિ માનો નત્થિ, સેય્યોહમસ્મીતિ માનો નત્થિ, હીનોહમસ્મીતિ ઓમાનો નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જતિ નુપલબ્ભતિ, પહીનં સમુચ્છિન્નં વૂપસન્તં પટિપસ્સદ્ધં અભબ્બુપ્પત્તિકં ઞાણગ્ગિના દડ્ઢન્તિ – યસ્મિં સમં વિસમં વાપિ નત્થિ.

સ કેન વાદં પટિસંયુજેય્યાતિ. સો કેન માનેન, કાય દિટ્ઠિયા, કેન વા પુગ્ગલેન વાદં પટિસઞ્ઞોજેય્ય પટિબલેય્ય કલહં કરેય્ય ભણ્ડનં કરેય્ય વિગ્ગહં કરેય્ય વિવાદં કરેય્ય મેધગં કરેય્ય – ‘‘ન ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનાસિ…પે॰… નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી’’તિ – સ કેન વાદં પટિસંયુજેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘સચ્ચન્તિ સો બ્રાહ્મણો કિં વદેય્ય, મુસાતિ વા સો વિવદેથ કેન;
> યસ્મિં સમં વિસમં વાપિ નત્થિ, સ કેન વાદં પટિસંયુજેય્યા’’તિ.

૭૯. ઓકં પહાય અનિકેતસારી, ગામે અકુબ્બં મુનિ સન્થવાનિ [સન્ધવાનિ (ક॰)] ;
કામેહિ રિત્તો અપુરેક્ખરાનો, કથં ન વિગ્ગય્હ જનેન કયિરા.

અથ ખો હાલિદ્દકાનિ [હલિદ્દકાની (સી॰)] ગહપતિ યેનાયસ્મા મહાકચ્ચાનો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં મહાકચ્ચાનં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો હાલિદ્દકાનિ ગહપતિ આયસ્મન્તં મહાકચ્ચાનં એતદવોચ – ''વુત્તમિદં ભન્તે, કચ્ચાન, ભગવતા અટ્ઠકવગ્ગિકે માગણ્ડિયપઞ્હે –

''ઓકં પહાય અનિકેતસારી, ગામે અકુબ્બં મુનિ સન્થવાનિ;
કામેહિ રિત્તો અપુરેક્ખરાનો, કથં ન વિગ્ગય્હ જનેન કયિરા''તિ.

''ઇમસ્સ નુ ખો ભન્તે, કચ્ચાન, ભગવતા સઙ્ખિત્તેન ભાસિતસ્સ કથં વિત્થારેન અત્થો દટ્ઠબ્બો''તિ?

''રૂપધાતુ ખો, ગહપતિ, વિઞ્ઞાણસ્સ ઓકો રૂપધાતુ રાગવિનિબન્ધઞ્ચ [રાગવિનિબદ્ધઞ્ચ (સી॰)] પન વિઞ્ઞાણં ઓકસારીતિ વુચ્ચતિ. વેદનાધાતુ ખો, ગહપતિ... સઞ્ઞાધાતુ ખો, ગહપતિ... સઙ્ખારધાતુ ખો, ગહપતિ, વિઞ્ઞાણસ્સ ઓકો સઙ્ખારધાતુ રાગવિનિબન્ધઞ્ચ પન વિઞ્ઞાણં ઓકસારીતિ વુચ્ચતિ. એવં ખો, ગહપતિ, ઓકસારી હોતિ.

''કથઞ્ચ, ગહપતિ, અનોકસારી હોતિ? રૂપધાતુયા ખો, ગહપતિ, યો છન્દો યો રાગો યા નન્દી યા તણ્હા યે ઉપાયુપાદાના [ઉપયુપાદાના (ક॰)] ચેતસો અધિટ્ઠાનાભિનિવેસાનુસયા તે તથાગતસ્સ પહીના ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા; તસ્મા તથાગતો અનોકસારીતિ વુચ્ચતિ. વેદનાધાતુયા ખો, ગહપતિ... સઞ્ઞાધાતુયા ખો, ગહપતિ... સઙ્ખારધાતુયા ખો, ગહપતિ... વિઞ્ઞાણધાતુયા ખો, ગહપતિ, યો છન્દો યો રાગો યા નન્દી યા તણ્હા યે ઉપાયુપાદાના ચેતસો અધિટ્ઠાનાભિનિવેસાનુસયા તે તથાગતસ્સ પહીના ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા; તસ્મા તથાગતો અનોકસારીતિ વુચ્ચતિ. એવં ખો, ગહપતિ, અનોકસારી હોતિ.

''કથઞ્ચ, ગહપતિ, નિકેતસારી હોતિ? રૂપનિમિત્તનિકેતવિસારવિનિબન્ધા ખો, ગહપતિ, નિકેતસારીતિ વુચ્ચતિ. સદ્દનિમિત્ત... ગન્ધનિમિત્ત... રસનિમિત્ત... ફોટ્ઠબ્બનિમિત્ત... ધમ્મનિમિત્તનિકેતવિસારવિનિબન્ધા ખો, ગહપતિ, નિકેતસારીતિ વુચ્ચતિ. એવં ખો, ગહપતિ, નિકેતસારી હોતિ.

''કથઞ્ચ, ગહપતિ, અનિકેતસારી હોતિ? રૂપનિમિત્તનિકેતવિસારવિનિબન્ધા ખો, ગહપતિ, તથાગતસ્સ પહીના ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા; તસ્મા તથાગતો અનિકેતસારીતિ વુચ્ચતિ. સદ્દનિમિત્ત... ગન્ધનિમિત્ત... રસનિમિત્ત... ફોટ્ઠબ્બનિમિત્ત... ધમ્મનિમિત્તનિકેતવિસારવિનિબન્ધા ખો, ગહપતિ, તથાગતસ્સ પહીના ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા; તસ્મા તથાગતો અનિકેતસારીતિ વુચ્ચતિ. એવં ખો, ગહપતિ, અનિકેતસારી હોતિ.

''કથઞ્ચ, ગહપતિ, ગામે સન્થવજાતો હોતિ? ઇધ , ગહપતિ, એકચ્ચો ભિક્ખુ ગિહીહિ સંસટ્ઠો વિહરતિ સહનન્દી સહસોકી, સુખિતેસુ સુખિતો, દુક્ખિતેસુ દુક્ખિતો, ઉપ્પન્નેસુ કિચ્ચકરણીયેસુ અત્તના વોયોગં આપજ્જતિ. એવં ખો, ગહપતિ, ગામે સન્થવજાતો હોતિ.

''કથઞ્ચ, ગહપતિ, ગામે ન સન્થવજાતો હોતિ? ઇધ, ગહપતિ, એકચ્ચો ભિક્ખુ ગિહીહિ અસંસટ્ઠો વિહરતિ ન સહનન્દી ન સહસોકી, ન સુખિતેસુ સુખિતો, ન દુક્ખિતેસુ દુક્ખિતો, ઉપ્પન્નેસુ કિચ્ચકરણીયેસુ ન અત્તના વોયોગં

આપજ્જતિ. એવં ખો, ગહપતિ, ગામે ન સન્થવજાતો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ગહપતિ, કામેહિ અરિત્તો હોતિ? ઇધ, ગહપતિ, એકચ્ચો ભિક્ખુ કામેસુ અવીતરાગો હોતિ અવિગતચ્છન્દો અવિગતપેમો અવિગતપિપાસો અવિગતપરિળાહો અવિગતતણ્હો. એવં ખો, ગહપતિ, કામેહિ અરિત્તો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ , ગહપતિ, કામેહિ રિત્તો હોતિ? ઇધ, ગહપતિ, એકચ્ચો ભિક્ખુ કામેસુ વીતરાગો હોતિ વિગતચ્છન્દો વિગતપેમો વિગતપિપાસો વિગતપરિળાહો વિગતતણ્હો. એવં ખો, ગહપતિ, કામેહિ રિત્તો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ગહપતિ, પુરેક્ખરાનો હોતિ? ઇધ , ગહપતિ, એકચ્ચસ્સ ભિક્ખુનો એવં હોતિ – ‘એવંરૂપો સિયં અનાગતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્નાનેતિ, ‘એવંવેદનો સિયં... એવંસઞ્ઞો સિયં... એવંસઙ્ખારો સિયં... એવંવિઞ્ઞાણો સિયં અનાગતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્નાનેતિ. એવં ખો, ગહપતિ, પુરેક્ખરાનો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ , ગહપતિ, અપુરેક્ખરાનો હોતિ? ઇધ, ગહપતિ, એકચ્ચસ્સ ભિક્ખુનો એવં હોતિ – ‘એવંરૂપો સિયં અનાગતમદ્ધાન’ન્તિ ન તત્થ નન્દિં સમન્નાનેતિ, ‘એવંવેદનો સિયં... એવંસઞ્ઞો સિયં... એવંસઙ્ખારો સિયં... એવંવિઞ્ઞાણો સિયં અનાગતમદ્ધાન’ન્તિ ન તત્થ નન્દિં સમન્નાનેતિ. એવં ખો, ગહપતિ, અપુરેક્ખરાનો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ગહપતિ, કથં વિગ્ગય્હ જનેન કત્તા હોતિ? ઇધ, ગહપતિ, એકચ્ચો એવરૂપિં કથં કત્તા હોતિ – ‘ન ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનાસિ, અહં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનામિ, કિં ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનિસ્સસિ, મિચ્છાપટિપન્નો ત્વમસિ, અહમસ્મિ સમ્માપટિપન્નો, સહિતં મે, અસહિતં તે, પુરે વચનીયં પચ્છા અવચ, પચ્છા વચનીયં પુરે અવચ, અધિચિણ્ણં તે વિપરાવત્તં, આરોપિતો તે વાદો, નિગ્ગહિતો ત્વમસિ, ચર વાદપ્પમોક્ખાય, નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી’તિ. એવં ખો, ગહપતિ, કથં વિગ્ગય્હ જનેન કત્તા હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ગહપતિ, કથં વિગ્ગય્હ જનેન ન કત્તા હોતિ? ઇધ, ગહપતિ, એકચ્ચો ન એવરૂપિં કથં કત્તા હોતિ – ‘ન ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનાસિ...પે॰... નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી’તિ. એવં ખો, ગહપતિ, વિગ્ગય્હ જનેન ન કત્તા હોતિ. ઇતિ ખો, ગહપતિ, યં તં વુત્તં ભગવતા અટ્ઠકવગ્ગિકે માગણ્ડિયપઞ્હે –

‘‘ઓકં પહાય અનિકેતસારી, ગામે અકુબ્બં મુનિ સન્થવાનિ;
કામેહિ રિત્તો અપુરેક્ખરાનો, કથં ન વિગ્ગય્હ જનેન કયિરા’’તિ.

‘‘ઇમસ્સ ખો, ગહપતિ, ભગવતા સઙ્ખિત્તેન ભાસિતસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થો દટ્ઠબ્બો’’તિ.

તેનાહ ભગવા –

‘‘ઓકં પહાય અનિકેતસારી, ગામે અકુબ્બં મુનિ સન્થવાનિ;
કામેહિ રિત્તો અપુરેક્ખરાનો, કથં ન વિગ્ગય્હ જનેન કયિરા’’તિ.

૮૦. યેહિ વિવિત્તો વિચરેય્ય લોકે, ન તાનિ ઉગ્ગય્હ વદેય્ય નાગો;
એલમ્બુજં કણ્ડકવારિજં [કણ્ટકં વારિજં (સી॰)] **યથા, જલેન પઙ્કેન ચનૂપલિત્તં;**

એવં મુની સન્તિવાદો અગિદ્ધો, કામે ચ લોકે ચ અનૂપલિત્તો.

યેહિ વિવિત્તો વિચરેય્ય લોકેતિ. **યેહી**તિ યેહિ દિટ્ઠિગતેહિ. **વિવિત્તો**તિ કાયદુચ્ચરિતેન રિત્તો વિવિત્તો પવિવિત્તો, વચીદુચ્ચરિતેન... મનોદુચ્ચરિતેન... રાગેન...પે॰... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારેહિ રિત્તો વિવિત્તો પવિવિત્તો. **વિચરેય્યા**તિ વિચરેય્ય વિહરેય્ય ઇરિયેય્ય વત્તેય્ય પાલેય્ય યપેય્ય યાપેય્ય. **લોકે**તિ મનુસ્સલોકેતિ – યેહિ વિવિત્તો વિચરેય્ય લોકે.

ન તાનિ ઉગ્ગય્હ વદેય્ય નાગોતિ. **નાગો**તિ આગું ન કરોતીતિ – નાગો, ન ગચ્છતીતિ – નાગો, નાગચ્છતીતિ – નાગો. કથં આગું ન કરોતીતિ – નાગો? આગૂ વુચ્ચન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્મા સંકિલેસિકા પોનોભવિકા સદરા દુક્ખવિપાકા આયતિં જાતિજરામરણિયા.

આગું ન કરોતિ કિઞ્ચિ લોકે, [સભિયાતિ ભગવા]
સબ્બસઞ્ઞોગે વિસજ્જ બન્ધનાનિ;
સબ્બત્થ ન સજ્જતિ વિમુત્તો, નાગો તાદી પવુચ્ચતે તથત્તા.

એવં આગું ન કરોતીતિ – નાગો.

કથં ન ગચ્છતીતિ – નાગો? ન છન્દાગતિં ગચ્છતિ, ન દોસાગતિં ગચ્છતિ, ન મોહાગતિં ગચ્છતિ, ન ભયાગતિં ગચ્છતિ, ન રાગવસેન ગચ્છતિ, ન દોસવસેન ગચ્છતિ, ન મોહવસેન ગચ્છતિ, ન માનવસેન ગચ્છતિ, ન દિટ્ઠિવસેન ગચ્છતિ, ન ઉદ્ધચ્ચવસેન ગચ્છતિ, ન વિચિકિચ્છાવસેન ગચ્છતિ, નાનુસયવસેન ગચ્છતિ, ન વગ્ગેહિ ધમ્મેહિ યાયતિ નીયતિ વુય્હતિ સંહરીયતિ. એવં ન ગચ્છતીતિ – નાગો.

કથં નાગચ્છતીતિ – નાગો? સોતાપત્તિમગ્ગેન યે કિલેસા પહીના તે કિલેસે ન પુનેતિ ન પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતિ. સકદાગામિમગ્ગેન... અનાગામિમગ્ગેન... અરહત્તમગ્ગેન યે કિલેસા પહીના તે કિલેસે ન પુનેતિ ન પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતિ. એવં નાગચ્છતીતિ – નાગો.

ન તાનિ ઉગ્ગય્હ વદેય્ય નાગોતિ. નાગો ન તાનિ દિટ્ઠિગતાનિ ગહેત્વા ઉગ્ગહેત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા વદેય્ય કથેય્ય ભણેય્ય દીપયેય્ય વોહરેય્ય; ''સસ્સતો લોકો...પે॰... નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ વદેય્ય કથેય્ય ભણેય્ય દીપયેય્ય વોહરેય્યાતિ – ન તાનિ ઉગ્ગય્હ વદેય્ય નાગો.

એલમ્બુજં કણ્ડકવારિજં યથા, જલેન પઙ્કેન ચનૂપલિત્તન્તિ. એલં વુચ્ચતિ ઉદકં, અમ્બુજં વુચ્ચતિ પદુમં, કણ્ડકો વુચ્ચતિ ખરદણ્ડો, વારિ વુચ્ચતિ ઉદકં, વારિજં વુચ્ચતિ પદુમં વારિસમ્ભવં, જલં વુચ્ચતિ ઉદકં, પઙ્કો વુચ્ચતિ કદ્દમો. યથા પદુમં વારિજં વારિસમ્ભવં જલેન ચ પઙ્કેન ચ ન લિમ્પતિ ન પલિમ્પતિ ન ઉપલિમ્પતિ, અલિત્તં અસંલિત્તં અનુપલિત્તન્તિ – એલમ્બુજં કણ્ડકવારિજં યથા જલેન પઙ્કેન ચનૂપલિત્તં.

એવં મુની સન્તિવાદો અગિદ્ધો, કામે ચ લોકે ચ અનૂપલિત્તોતિ. **એવ**ન્તિ ઓપમ્મસંપટિપાદનં. **મુની**તિ. મોનં વુચ્ચતિ ઞાણં...પે॰... સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનિ. **સન્તિવાદો**તિ સન્તિવાદો મુનિ તાણવાદો લેણવાદો સરણવાદો અભયવાદો અચ્ચુતવાદો અમતવાદો નિબ્બાનવાદોતિ – એવં મુનિ સન્તિવાદો. **અગિદ્ધો**તિ. ગેધો વુચ્ચતિ તણ્હા.

યો રાગો સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. યસ્સેસો ગેધો પહીનો સમુચ્છિન્નો વૂપસન્તો પટિપસ્સદ્ધો અભબ્બુપ્પત્તિકો ઞાણગ્ગિના દડ્ઢો સો વુચ્ચતિ અગિદ્ધો. સો રૂપે અગિદ્ધો, સદ્દે... ગન્ધે... રસે... ફોટ્ઠબ્બે... કુલે... ગણે... આવાસે... લાભે... યસે... પસંસાય... સુખે... ચીવરે... પિણ્ડપાતે ... સેનાસને... ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારે... કામધાતુયા ... રૂપધાતુયા... અરૂપધાતુયા... કામભવે... રૂપભવે... અરૂપભવે... સઞ્ઞાભવે... અસઞ્ઞાભવે... નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાભવે... એકવોકારભવે... ચતુવોકારભવે... પઞ્ચવોકારભવે... અતીતે... અનાગતે... પચ્ચુપ્પન્ને... દિટ્ઠ-સુત-મુત-વિઞ્ઞાતબ્બેસુ ધમ્મેસુ અગિદ્ધો અગધિતો અમુચ્છિતો અનજ્ઝોસન્નો [અનજ્ઝાપન્નો (સી॰), અનજ્ઝોપન્નો (સ્યા॰)], વીતગેધો વિગતગેધો ચત્તગેધો વન્તગેધો મુત્તગેધો પહીનગેધો પટિનિસ્સટ્ઠગેધો, વીતરાગો વિગતરાગો ચત્તરાગો વન્તરાગો મુત્તરાગો પહીનરાગો પટિનિસ્સટ્ઠરાગો, નિચ્છાતો નિબ્બુતો સીતિભૂતો સુખપ્પટિસંવેદી બ્રહ્મભૂતેન અત્તના વિહરતીતિ – એવં મુનિ સન્તિવાદો અગિદ્ધો.

કામે ચ લોકે ચ અનૂપલિત્તોતિ. **કામા**તિ ઉદાનતો દ્વે કામા – વત્થુકામા ચ કિલેસકામા ચ...પે॰... ઇમે વુચ્ચન્તિ વત્થુકામા...પે॰... ઇમે વુચ્ચન્તિ કિલેસકામા. **લોકે**તિ અપાયલોકે મનુસ્સલોકે દેવલોકે ખન્ધલોકે ધાતુલોકે આયતનલોકે. **લેપા**તિ દ્વે લેપા – તણ્હાલેપો ચ દિટ્ઠિલેપો ચ...પે॰... અયં તણ્હાલેપો...પે॰... અયં દિટ્ઠિલેપો. મુનિ તણ્હાલેપં પહાય દિટ્ઠિલેપં પટિનિસ્સજ્જિત્વા કામે ચ લોકે ચ ન લિમ્પતિ ન પલિમ્પતિ ન ઉપલિમ્પતિ, અલિત્તો અપલિત્તો અનુપલિત્તો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – એવં મુની સન્તિવાદો અગિદ્ધો, કામે ચ લોકે ચ અનૂપલિત્તો.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘યેહિ વિવિત્તો વિચરેય્ય લોકે, ન તાનિ ઉગ્ગય્હ વદેય્ય નાગો;
> એલમ્બુજં કણ્ડકવારિજં યથા, જલેન પઙ્કેન ચનૂપલિત્તં;
> એવં મુની સન્તિવાદો અગિદ્ધો, કામે ચ લોકે ચ અનૂપલિત્તો’’તિ.

૮૧. ન વેદગૂ દિટ્ઠિયા [દિટ્ઠિયાયકો (ક॰ અટ્ઠ॰) સુ॰ નિ॰ ૮૫૨] **ન મુતિયા, સ માનમેતિ ન હિ તમ્મયો સો;**
ન કમ્મુના નોપિ સુતેન નેય્યો, અનૂપનીતો સ નિવેસનેસુ.

ન વેદગૂ દિટ્ઠિયા ન મુતિયા, સ માનમેતીતિ. **ના**તિ પટિક્ખેપો. **વેદગૂ**તિ. વેદો વુચ્ચતિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણં , પઞ્ઞા પઞ્ઞિન્દ્રિયં પઞ્ઞાબલં ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો વીમંસા વિપસ્સના સમ્માદિટ્ઠિ. તેહિ વેદેહિ જાતિજરામરણસ્સ અન્તગતો અન્તપ્પત્તો, કોટિગતો કોટિપ્પત્તો, પરિયન્તગતો પરિયન્તપ્પત્તો, વોસાનગતો વોસાનપ્પત્તો, તાણગતો તાણપ્પત્તો, લેણગતો લેણપ્પત્તો, સરણગતો સરણપ્પત્તો, અભયગતો અભયપ્પત્તો, અચ્ચુતગતો અચ્ચુતપ્પત્તો , અમતગતો અમતપ્પત્તો, નિબ્બાનગતો નિબ્બાનપ્પત્તો, વેદાનં વા અન્તં ગતોતિ વેદગૂ, વેદેહિ વા અન્તં ગતોતિ વેદગૂ, સત્તન્નં વા ધમ્માનં વિદિતત્તા વેદગૂ, સક્કાયદિટ્ઠિ વિદિતા હોતિ, વિચિકિચ્છા વિદિતા હોતિ, સીલબ્બતપરામાસો વિદિતો હોતિ, રાગો વિદિતો હોતિ, દોસો વિદિતો હોતિ, મોહો વિદિતો હોતિ, માનો વિદિતો હોતિ, વિદિતાસ્સ હોન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્મા સંકિલેસિકા પોનોભવિકા સદરા દુક્ખવિપાકા આયતિં જાતિજરામરણિયા.

> વેદાનિ વિચેય્ય કેવલાનિ, [સભિયાતિ ભગવા]

સમણાનં યાનીધત્થિ બ્રાહ્મણાનં;
સબ્બવેદનાસુ વીતરાગો, સબ્બં વેદમતિચ્ચ વેદગૂ સોતિ.

ન દિટ્ઠિયાતિ તસ્સ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ પહીનાનિ સમુચ્છિન્નાનિ વૂપસન્તાનિ પટિપસ્સદ્ધાનિ અભબ્બુપ્પત્તિકાનિ ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાનિ. સો દિટ્ઠિયા ન યાયતિ ન નીયતિ ન વુય્હતિ ન સંહરીયતિ, નપિ તં દિટ્ઠિગતં સારતો પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતીતિ – ન વેદગૂ દિટ્ઠિયા. **ન મુતિયા**તિ મુતરૂપેન વા પરતો ઘોસેન વા મહાજનસમ્મુતિયા વા માનં નેતિ ન ઉપેતિ ન ઉપગચ્છતિ ન ગણ્હાતિ ન પરામસતિ નાભિનિવિસતીતિ – ન વેદગૂ દિટ્ઠિયા ન મુતિયા સ માનમેતિ.

ન હિ તમ્મયો સોતિ ન તણ્હાવસેન દિટ્ઠિવસેન તમ્મયો હોતિ તપ્પરમો તપ્પરાયનો. યતો તણ્હા ચ દિટ્ઠિ ચ માનો ચસ્સ પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા એત્તાવતા ન તમ્મયો હોતિ ન તપ્પરમો ન તપ્પરાયનોતિ – સ માનમેતિ ન હિ તમ્મયો સો.

ન કમ્મુના નોપિ સુતેન નેય્યોતિ. **ન કમ્મુના**તિ પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારેન વા અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારેન વા આનેઞ્જાભિસઙ્ખારેન વા ન યાયતિ ન નીયતિ ન વુય્હતિ ન સંહરીયતીતિ – ન કમ્મુના. **નોપિ સુતેન નેય્યો**તિ સુતસુદ્ધિયા વા પરતો ઘોસેન વા મહાજનસમ્મુતિયા વા ન યાયતિ ન નીયતિ ન વુય્હતિ ન સંહરીયતીતિ – ન કમ્મુના નોપિ સુતેન નેય્યો.

અનૂપનીતો સ નિવેસનેસૂતિ. **ઉપયા**તિ દ્વે ઉપયા – તણ્હૂપયો ચ દિટ્ઠૂપયો ચ…પે॰… અયં તણ્હૂપયો…પે॰… અયં દિટ્ઠૂપયો. તસ્સ તણ્હૂપયો પહીનો, દિટ્ઠૂપયો પટિનિસ્સટ્ઠો. તણ્હૂપયસ્સ પહીનત્તા, દિટ્ઠૂપયસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા સો નિવેસનેસુ અનૂપનીતો અનુપલિત્તો અનુપગતો અનજ્ઝોસિતો અનધિમુત્તો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – અનૂપનીતો સ નિવેસનેસુ.

તેનાહ ભગવા –

‘‘ન વેદગૂ દિટ્ઠિયા ન મુતિયા, સ માનમેતિ ન હિ તમ્મયો સો;
ન કમ્મુના નોપિ સુતેન નેય્યો, અનૂપનીતો સ નિવેસનેસૂ’’તિ.

૮૨. સઞ્ઞાવિરત્તસ્સ ન સન્તિ ગન્થા, પઞ્ઞાવિમુત્તસ્સ ન સન્તિ મોહા;
સઞ્ઞઞ્ચ દિટ્ઠિઞ્ચ યે અગ્ગહેસું, તે ઘટ્ટમાના [ઘટ્ટયન્તા (સ્યા॰) સુ॰ નિ॰ ૮૫૩] **વિચરન્તિ લોકે.**

સઞ્ઞાવિરત્તસ્સ ન સન્તિ ગન્થાતિ. યો સમથપુબ્બઙ્ગમં અરિયમગ્ગં ભાવેતિ તસ્સ આદિતો ઉપાદાય ગન્થા વિક્ખમ્ભિતા હોન્તિ, અરહત્તે પત્તે અરહતો ગન્થા ચ મોહા ચ નીવરણા ચ કામસઞ્ઞા બ્યાપાદસઞ્ઞા વિહિંસાસઞ્ઞા દિટ્ઠિસઞ્ઞા ચ પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્માતિ – સઞ્ઞાવિરત્તસ્સ ન સન્તિ ગન્થા.

પઞ્ઞાવિમુત્તસ્સ ન સન્તિ મોહાતિ. યો વિપસ્સનાપુબ્બઙ્ગમં અરિયમગ્ગં ભાવેતિ, તસ્સ આદિતો ઉપાદાય મોહા વિક્ખમ્ભિતા હોન્તિ, અરહત્તે પત્તે અરહતો મોહા ચ ગન્થા ચ નીવરણા ચ કામસઞ્ઞા બ્યાપાદસઞ્ઞા

વિહિંસાસઞ્ઞા દિટ્ઠિસઞ્ઞા ચ પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્માતિ – પઞ્ઞાવિમુત્તસ્સ ન સન્તિ મોહા.

સઞ્ઞઞ્ચ દિટ્ઠિઞ્ચ યે અગ્ગહેસું, તે ઘટ્ટમાના વિચરન્તિ લોકેતિ. યે સઞ્ઞં ગણ્હન્તિ કામસઞ્ઞં બ્યાપાદસઞ્ઞં વિહિંસાસઞ્ઞં તે સઞ્ઞાવસેન ઘટ્ટેન્તિ સઙ્ઘટ્ટેન્તિ. રાજાનોપિ રાજૂહિ વિવદન્તિ, ખત્તિયાપિ ખત્તિયેહિ વિવદન્તિ, બ્રાહ્મણાપિ બ્રાહ્મણેહિ વિવદન્તિ, ગહપતીપિ ગહપતીહિ વિવદન્તિ, માતાપિ પુત્તેન વિવદતિ, પુત્તોપિ માતરા વિવદતિ, પિતાપિ પુત્તેન વિવદતિ, પુત્તોપિ પિતરા વિવદતિ, ભાતાપિ ભાતરા વિવદતિ, ભગિનીપિ ભગિનિયા વિવદતિ, ભાતાપિ ભગિનિયા વિવદતિ, ભગિનીપિ ભાતરા વિવદતિ, સહાયોપિ સહાયેન વિવદતિ . તે તત્થ કલહવિગ્ગહવિવાદમાપન્ના અઞ્ઞમઞ્ઞં પાણીહિપિ ઉપક્કમન્તિ, લેડ્ડૂહિપિ [લેટ્ટૂહિપિ (ક॰)] ઉપક્કમન્તિ, દણ્ડેહિપિ ઉપક્કમન્તિ, સત્થેહિપિ ઉપક્કમન્તિ. તે તત્થ મરણમ્પિ નિગચ્છન્તિ મરણમત્તમ્પિ દુક્ખં. યે દિટ્ઠિં ગણ્હન્તિ ‘‘સસ્સતો લોકો’’તિ વા...પે॰... ‘‘નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા’’તિ વા તે દિટ્ઠિવસેન ઘટ્ટેન્તિ સઙ્ઘટ્ટેન્તિ, સત્થારતો સત્થારં ઘટ્ટેન્તિ, ધમ્મક્ખાનતો ધમ્મક્ખાનં ઘટ્ટેન્તિ, ગણતો ગણં ઘટ્ટેન્તિ, દિટ્ઠિયા દિટ્ઠિં ઘટ્ટેન્તિ, પટિપદાય પટિપદં ઘટ્ટેન્તિ, મગ્ગતો મગ્ગં ઘટ્ટેન્તિ.

અથ વા તે વિવદન્તિ, કલહં કરોન્તિ, ભણ્ડનં કરોન્તિ, વિગ્ગહં કરોન્તિ, વિવાદં કરોન્તિ, મેધગં કરોન્તિ – ‘‘ન ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનાસિ...પે॰... નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી’’તિ. તેસં અભિસઙ્ખારા અપ્પહીના; અભિસઙ્ખારાનં અપ્પહીનત્તા ગતિયા ઘટ્ટેન્તિ, નિરયે ઘટ્ટેન્તિ, તિરચ્છાનયોનિયા ઘટ્ટેન્તિ, પેત્તિવિસયે ઘટ્ટેન્તિ, મનુસ્સલોકે ઘટ્ટેન્તિ, દેવલોકે ઘટ્ટેન્તિ, ગતિયા ગતિં... ઉપપત્તિયા ઉપપત્તિં... પટિસન્ધિયા પટિસન્ધિં... ભવેન ભવં... સંસારેન સંસારં... વટ્ટેન વટ્ટં ઘટ્ટેન્તિ સઙ્ઘટ્ટેન્તિ વદન્તિ વિચરન્તિ વિહરન્તિ ઇરિયન્તિ વત્તેન્તિ પાલેન્તિ યપેન્તિ યાપેન્તિ. **લોકે**તિ અપાયલોકે...પે॰... આયતનલોકેતિ – સઞ્ઞઞ્ચ દિટ્ઠિઞ્ચ યે અગ્ગહેસું તે ઘટ્ટમાના વિચરન્તિ લોકે.

તેનાહ ભગવા –

‘‘સઞ્ઞાવિરત્તસ્સ ન સન્તિ ગન્થા, પઞ્ઞાવિમુત્તસ્સ ન સન્તિ મોહા;
સઞ્ઞઞ્ચ દિટ્ઠિઞ્ચ યે અગ્ગહેસું, તે ઘટ્ટમાના વિચરન્તિ લોકે’’તિ.

માગણ્ડિયસુત્તનિદ્દેસો નવમો.

૧૦. પુરાભેદસુત્તનિદ્દેસો

અથ પુરાભેદસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૮૩. કથંદસ્સી કથંસીલો, ઉપસન્તોતિ વુચ્ચતિ;
તં મે ગોતમ પબ્રૂહિ, પુચ્છિતો ઉત્તમં નરં.

કથંદસ્સી કથંસીલો, ઉપસન્તોતિ વુચ્ચતીતિ. **કથંદસ્સી**તિ કીદિસેન દસ્સનેન સમન્નાગતો, કિંસણ્ઠિતેન, કિંપકારેન, કિંપટિભાગેનાતિ – કથંદસ્સી. **કથંસીલો**તિ કીદિસેન સીલેન સમન્નાગતો, કિંસણ્ઠિતેન, કિંપકારેન, કિંપટિભાગેનાતિ – કથંદસ્સી કથંસીલો. **ઉપસન્તોતિ વુચ્ચતી**તિ સન્તો ઉપસન્તો વૂપસન્તો નિબ્બુતો પટિપસ્સદ્ધોતિ વુચ્ચતિ પવુચ્ચતિ કથીયતિ ભણીયતિ દીપીયતિ વોહરીયતિ. કથંદસ્સીતિ અધિપઞ્ઞં પુચ્છતિ, કથંસીલોતિ અધિસીલં પુચ્છતિ, ઉપસન્તોતિ અધિચિત્તં પુચ્છતીતિ – કથંદસ્સી કથંસીલો ઉપસન્તોતિ વુચ્ચતિ.

તં મે ગોતમ પબ્રૂહીતિ. તન્તિ યં પુચ્છામિ, યં યાચામિ, યં અજ્ઝેસામિ, યં પસાદેમિ. **ગોતમા**તિ સો નિમ્મિતો બુદ્ધં ભગવન્તં ગોત્તેન આલપતિ. **પબ્રૂહી**તિ બ્રૂહિ આચિક્ખ દેસેહિ પઞ્ઞપેહિ પટ્ઠપેહિ વિવર વિભજ ઉત્તાનીકરોહિ પકાસેહીતિ – તં મે ગોતમ પબ્રૂહિ.

પુચ્છિતો ઉત્તમં નરન્તિ. **પુચ્છિતો**તિ પુટ્ઠો પુચ્છિતો યાચિતો અજ્ઝેસિતો પસાદિતો. **ઉત્તમં નરન્તિ** અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવરં નરન્તિ – પુચ્છિતો ઉત્તમં નરં.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

‘‘કથંદસ્સી કથંસીલો, ઉપસન્તોતિ વુચ્ચતિ;
તં મે ગોતમ પબ્રૂહિ, પુચ્છિતો ઉત્તમં નર’’ન્તિ.

૮૪. વીતતણ્હો પુરાભેદા, [ઇતિ ભગવા]
પુબ્બમન્તમનિસ્સિતો;
વેમજ્ઝે નુપસઙ્ખેય્યો,
તસ્સ નત્થિ પુરક્ખતં.

વીતતણ્હો પુરાભેદાતિ. પુરા કાયસ્સ ભેદા, પુરા અત્તભાવસ્સ ભેદા, પુરા કળેવરસ્સ નિક્ખેપા, પુરા જીવિતિન્દ્રિયસ્સ ઉપચ્છેદા વીતતણ્હો વિગતતણ્હો ચત્તતણ્હો વન્તતણ્હો મુત્તતણ્હો પહીનતણ્હો પટિનિસ્સટ્ઠતણ્હો, વીતરાગો વિગતરાગો ચત્તરાગો વન્તરાગો મુત્તરાગો પહીનરાગો પટિનિસ્સટ્ઠરાગો, નિચ્છાતો નિબ્બુતો સીતિભૂતો સુખપ્પટિસંવેદી બ્રહ્મભૂતેન અત્તના વિહરતિ.

ભગવાતિ ગારવાધિવચનં. અપિ ચ ભગ્ગરાગોતિ ભગવા, ભગ્ગદોસોતિ ભગવા, ભગ્ગમોહોતિ ભગવા, ભગ્ગમાનોતિ ભગવા, ભગ્ગદિટ્ઠીતિ ભગવા, ભગ્ગતણ્હોતિ ભગવા, ભગ્ગકિલેસોતિ ભગવા, ભજિ વિભજિ પવિભજિ ધમ્મરતનન્તિ ભગવા, ભવાનં અન્તકરોતિ ભગવા, ભાવિતકાયો ભાવિતસીલો ભાવિતચિત્તો ભાવિતપઞ્ઞોતિ

ભગવા, ભજિ વા ભગવા અરઞ્ઞવનપત્થાનિ પન્તાનિ સેનાસનાનિ અપ્પસદ્દાનિ અપ્પનિગ્ઘોસાનિ વિજનવાતાનિ મનુસ્સરાહસ્સેય્યકાનિ પટિસલ્લાનસારુપ્પાનીતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા અત્થરસસ્સ ધમ્મરસસ્સ વિમુત્તિરસસ્સ અધિસીલસ્સ અધિચિત્તસ્સ અધિપઞ્ઞાયાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચતુન્નં ઝાનાનં ચતુન્નં અપ્પમઞ્ઞાનં ચતુન્નં અરૂપસમાપત્તીનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા અટ્ઠન્નં વિમોક્ખાનં અટ્ઠન્નં અભિભાયતનાનં નવન્નં અનુપુબ્બવિહારસમાપત્તીનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા દસન્નં પઞ્ઞાભાવનાનં દસન્નં કસિણસમાપત્તીનં આનાપાનસ્સતિસમાધિસ્સ અસુભસમાપત્તિયાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચતુન્નં સતિપટ્ઠાનાનં ચતુન્નં સમ્મપ્પધાનાનં ચતુન્નં ઇદ્ધિપાદાનં પઞ્ચન્નં ઇન્દ્રિયાનં પઞ્ચન્નં બલાનં સત્તન્નં બોજ્ઝઙ્ગાનં અરિયસ્સ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા દસન્નં તથાગતબલાનં ચતુન્નં વેસારજ્જાનં ચતુન્નં પટિસમ્ભિદાનં છન્નં અભિઞ્ઞાનં છન્નં બુદ્ધધમ્માનન્તિ ભગવા. ભગવાતિ નેતં નામં માતરા કતં, ન પિતરા કતં, ન ભાતરા કતં, ન ભગિનિયા કતં, ન મિત્તામચ્ચેહિ કતં, ન ઞાતિસાલોહિતેહિ કતં , ન સમણબ્રાહ્મણેહિ કતં, ન દેવતાહિ કતં; વિમોક્ખન્તિકમેતં બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં બોધિયા મૂલે સહ સબ્બઞ્ઞુતઞાણસ્સ પટિલાભા સચ્છિકા પઞ્ઞત્તિ યદિદં ભગવાતિ – વીતતણ્હો પુરાભેદાતિ ભગવા.

પુબ્બમન્તમનિસ્સિતોતિ પુબ્બન્તો વુચ્ચતિ અતીતો અદ્ધા. અતીતં અદ્ધાનં આરબ્ભ તણ્હા પહીના, દિટ્ઠિ પટિનિસ્સટ્ઠા તણ્હાય પહીનત્તા, દિટ્ઠિયા પટિનિસ્સટ્ઠત્તા. એવમ્પિ પુબ્બમન્તમનિસ્સિતો. અથ વા ‘‘એવંરૂપો અહોસિં અતીતમદ્ધાન’’ન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્નાનેતિ, ‘‘એવંવેદનો અહોસિં... એવંસઞ્ઞો અહોસિં... એવંસઙ્ખારો અહોસિં... એવંવિઞ્ઞાણો અહોસિં અતીતમદ્ધાન’’ન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્નાનેતિ. એવમ્પિ પુબ્બમન્તમનિસ્સિતો. અથ વા ‘‘ઇતિ મે ચક્ખુ [ચક્ખું (સી॰ ક॰)] અહોસિ અતીતમદ્ધાનં – ઇતિ રૂપા’’તિ તત્થ ન છન્દરાગપટિબદ્ધં હોતિ વિઞ્ઞાણં, ન છન્દરાગપટિબદ્ધત્તા વિઞ્ઞાણસ્સ ન તદભિનન્દતિ; ન તદભિનન્દન્તો. એવમ્પિ પુબ્બમન્તમનિસ્સિતો. ‘‘ઇતિ મે સોતં અહોસિ અતીતમદ્ધાનં – ઇતિ સદ્દા’’તિ, ‘‘ઇતિ મે ઘાનં અહોસિ અતીતમદ્ધાનં – ઇતિ ગન્ધા’’તિ, ‘‘ઇતિ મે જિવ્હા અહોસિ અતીતમદ્ધાનં – ઇતિ રસા’’તિ, ‘‘ઇતિ મે કાયો અહોસિ અતીતમદ્ધાનં – ઇતિ ફોટ્ઠબ્બા’’તિ, ‘‘ઇતિ મે મનો અહોસિ અતીતમદ્ધાનં – ઇતિ ધમ્મા’’તિ તત્થ ન છન્દરાગપટિબદ્ધં હોતિ વિઞ્ઞાણં, ન છન્દરાગપટિબદ્ધત્તા વિઞ્ઞાણસ્સ ન તદભિનન્દતિ; ન તદભિનન્દન્તો. એવમ્પિ પુબ્બમન્તમનિસ્સિતો. અથ વા યાનિ તાનિ પુબ્બે માતુગામેન સદ્ધિં હસિતલપિતકીળિતાનિ ન તદસ્સાદેતિ, ન તં નિકામેતિ, ન ચ તેન વિત્તિં આપજ્જતિ. એવમ્પિ પુબ્બમન્તમનિસ્સિતો.

વેમજ્ઝે નુપસઙ્ખેય્યોતિ. વેમજ્ઝં વુચ્ચતિ પચ્ચુપ્પન્નો અદ્ધા. પચ્ચુપ્પન્નં અદ્ધાનં આરબ્ભ તણ્હા પહીના, દિટ્ઠિ પટિનિસ્સટ્ઠા . તણ્હાય પહીનત્તા, દિટ્ઠિયા પટિનિસ્સટ્ઠત્તા રત્તોતિ નુપસઙ્ખેય્યો, દુટ્ઠોતિ નુપસઙ્ખેય્યો, મૂળ્હોતિ નુપસઙ્ખેય્યો, વિનિબદ્ધોતિ નુપસઙ્ખેય્યો, પરામટ્ઠોતિ નુપસઙ્ખેય્યો, વિક્ખેપગતોતિ નુપસઙ્ખેય્યો, અનિટ્ઠઙ્ગતોતિ નુપસઙ્ખેય્યો, થામગતોતિ નુપસઙ્ખેય્યો; તે અભિસઙ્ખારા પહીના; અભિસઙ્ખારાનં પહીનત્તા ગતિયા નુપસઙ્ખેય્યો, નેરયિકોતિ વા તિરચ્છાનયોનિકોતિ વા પેત્તિવિસયિકોતિ વા મનુસ્સોતિ વા દેવોતિ વા રૂપીતિ વા અરૂપીતિ વા સઞ્ઞીતિ વા અસઞ્ઞીતિ વા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીતિ વા. સો હેતુ નત્થિ પચ્ચયો નત્થિ કારણં નત્થિ યેન સઙ્ખં ગચ્છેય્યાતિ – વેમજ્ઝે નુપસઙ્ખેય્યો.

તસ્સ નત્થિ પુરક્ખતન્તિ. **તસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. **પુરેક્ખારા**તિ દ્વે પુરેક્ખારા – તણ્હાપુરેક્ખારો ચ દિટ્ઠિપુરેક્ખારો ચ...પે॰... અયં તણ્હાપુરેક્ખારો...પે॰... અયં દિટ્ઠિપુરેક્ખારો. તસ્સ તણ્હાપુરેક્ખારો પહીનો,

દિટ્ઠિપુરેક્ખારો પટિનિસ્સટ્ઠો. તણ્હાપુરેક્ખારસ્સ પહીનત્તા, દિટ્ઠિપુરેક્ખારસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા ન તણ્હં વા દિટ્ઠિં વા પુરતો કત્વા ચરતિ, ન તણ્હાધજો ન તણ્હાકેતુ ન તણ્હાધિપતેય્યો, ન દિટ્ઠિધજો ન દિટ્ઠિકેતુ ન દિટ્ઠાધિપતેય્યો, ન તણ્હાય વા દિટ્ઠિયા વા પરિવારિતો ચરતિ. એવમ્પિ તસ્સ નત્થિ પુરક્ખતં. અથ વા "એવંરૂપો સિયં અનાગતમદ્ધાન"ન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્નાનેતિ, "એવંવેદનો સિયં... એવંસઞ્ઞો સિયં... એવંસઙ્ખારો સિયં... એવંવિઞ્ઞાણો સિયં અનાગતમદ્ધાન"ન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્નાનેતિ. એવમ્પિ તસ્સ નત્થિ પુરક્ખતં. અથ વા "ઇતિ મે ચક્ખુ સિયા અનાગતમદ્ધાનં – ઇતિ રૂપા"તિ અપ્પટિલદ્ધસ્સ પટિલાભાય ચિત્તં ન પણિદહતિ, ચેતસો અપ્પણિધાનપ્પચ્ચયા ન તદભિનન્દતિ; ન તદભિનન્દન્તો. એવમ્પિ તસ્સ નત્થિ પુરક્ખતં. "ઇતિ મે સોતં સિયા અનાગતમદ્ધાનં – ઇતિ સદ્દા"તિ, "ઇતિ મે ઘાનં સિયા અનાગતમદ્ધાનં – ઇતિ ગન્ધા"તિ, "ઇતિ મે જિવ્હા સિયા અનાગતમદ્ધાનં – ઇતિ રસા"તિ, "ઇતિ મે કાયો સિયા અનાગતમદ્ધાનં – ઇતિ ફોટ્ઠબ્બા"તિ, "ઇતિ મે મનો સિયા અનાગતમદ્ધાનં – ઇતિ ધમ્મા"તિ અપ્પટિલદ્ધસ્સ પટિલાભાય ચિત્તં ન પણિદહતિ, ચેતસો અપ્પણિધાનપ્પચ્ચયા ન તદભિનન્દતિ; ન તદભિનન્દન્તો. એવમ્પિ તસ્સ નત્થિ પુરક્ખતં. અથ વા "ઇમિનાહં સીલેન વા વતેન વા તપેન વા બ્રહ્મચરિયેન વા દેવો વા ભવિસ્સામિ દેવઞ્ઞતરો"તિ વા અપ્પટિલદ્ધસ્સ પટિલાભાય ચિત્તં ન પણિદહતિ, ચેતસો અપ્પણિધાનપ્પચ્ચયા ન તદભિનન્દતિ; ન તદભિનન્દતો. એવમ્પિ તસ્સ નત્થિ પુરક્ખતં.

તેનાહ ભગવા –

"વીતતણ્હો પુરાભેદા, [ઇતિ ભગવા]
પુબ્બમન્તમનિસ્સિતો;
વેમજ્ઝે નુપસઙ્ખેય્યો,
તસ્સ નત્થિ પુરક્ખત"ન્તિ.

૮૫. અક્કોધનો અસન્તાસી, અવિકત્થી અકુક્કુચો;
મન્તભાણી અનુદ્ધતો, સ વે વાચાયતો મુનિ.

અક્કોધનો અસન્તાસીતિ. **અક્કોધનો**તિ યઞ્હિ ખો વુત્તં. અપિ ચ કોધો તાવ વત્તબ્બો. દસહાકારેહિ કોધો જાયતિ – "અનત્થં મે અચરી"તિ કોધો જાયતિ, "અનત્થં મે ચરતી"તિ કોધો જાયતિ, "અનત્થં મે ચરિસ્સતી"તિ કોધો જાયતિ, "પિયસ્સ મે મનાપસ્સ અનત્થં અચરિ... અનત્થં ચરતિ... અનત્થં ચરિસ્સતી"તિ કોધો જાયતિ, "અપ્પિયસ્સ મે અમનાપસ્સ અત્થં અચરિ... અત્થં ચરતિ... અત્થં ચરિસ્સતી"તિ કોધો જાયતિ, અટ્ઠાને વા પન કોધો જાયતિ. યો એવરૂપો ચિત્તસ્સ આઘાતો પટિઘાતો, પટિઘં પટિવિરોધો, કોપો પકોપો સમ્પકોપો, દોસો પદોસો સમ્પદોસો, ચિત્તસ્સ બ્યાપત્તિ મનોપદોસો , કોધો કુજ્ઝના કુજ્ઝિતત્તં, દોસો દુસ્સના દુસ્સિતત્તં, બ્યાપત્તિ બ્યાપજ્જના બ્યાપજ્જિતત્તં, વિરોધો પટિવિરોધો ચણ્ડિક્કં, અસુરોપો [અસ્સુરોપો (સી॰ ક॰)] અનત્તમનતા ચિત્તસ્સ – અયં વુચ્ચતિ કોધો.

અપિ ચ કોધસ્સ અધિમત્તપરિત્તતા વેદિતબ્બા. અત્થિ કઞ્ચિ [કિઞ્ચિ (ક॰)] કાલં કોધો ચિત્તાવિલકરણમત્તો હોતિ, ન ચ તાવ મુખકુલાનવિકુલાનો હોતિ; અત્થિ કઞ્ચિ કાલં કોધો મુખકુલાનવિકુલાનમત્તો હોતિ, ન ચ તાવ હનુસઞ્ચોપનો હોતિ; અત્થિ કઞ્ચિ કાલં કોધો હનુસઞ્ચોપનમત્તો હોતિ, ન ચ તાવ ફરુસવાચં નિચ્છારણો [ફરુસવાચનિચ્છારણો (સ્યા॰)] હોતિ; અત્થિ કઞ્ચિ કાલં કોધો ફરુસવાચં નિચ્છારણમત્તો હોતિ, ન ચ તાવ

દિસાવિદિસાનુવિલોકનો હોતિ; અત્થિ કઞ્ચિ કાલં કોધો દિસાવિદિસાનુવિલોકનમત્તો હોતિ, ન ચ તાવ દણ્ડસત્થપરામસનો હોતિ; અત્થિ કઞ્ચિ કાલં કોધો દણ્ડસત્થપરામસનમત્તો હોતિ, ન ચ તાવ દણ્ડસત્થઅબ્ભુક્કિરણો હોતિ; અત્થિ કઞ્ચિ કાલં કોધો દણ્ડસત્થઅબ્ભુક્કિરણમત્તો હોતિ, ન ચ તાવ દણ્ડસત્થઅભિનિપાતનો હોતિ; અત્થિ કઞ્ચિ કાલં કોધો દણ્ડસત્થઅભિનિપાતમત્તો હોતિ, ન ચ તાવ છિન્નવિચ્છિન્નકરણો હોતિ; અત્થિ કઞ્ચિ કાલં કોધો છિન્નવિચ્છિન્નકરણમત્તો હોતિ, ન ચ તાવ સમ્ભઞ્જનપલિભઞ્જનો હોતિ; અત્થિ કઞ્ચિ કાલં કોધો સમ્ભઞ્જનપલિભઞ્જનમત્તો હોતિ, ન ચ તાવ અઙ્ગમઙ્ગઅપકડ્ઢનો હોતિ; અત્થિ કઞ્ચિ કાલં કોધો અઙ્ગમઙ્ગઅપકડ્ઢનમત્તો હોતિ, ન ચ તાવ જીવિતાવોરોપનો [જીવિતપનાસનો (સ્યા॰)] હોતિ; અત્થિ કઞ્ચિ કાલં કોધો જીવિતાવોરોપનમત્તો હોતિ, ન ચ તાવ સબ્બચાગપરિચ્ચાગાય સણ્ઠિતો હોતિ. યતો કોધો પરપુગ્ગલં ઘાટેત્વા અત્તાનં ઘાટેતિ, એત્તાવતા કોધો પરમુસ્સદગતો પરમવેપુલ્લપ્પત્તો હોતિ. યસ્સ સો કોધો પહીનો સમુચ્છિન્નો વૂપસન્તો પટિપસ્સદ્ધો અભબ્બુપ્પત્તિકો ઞાણગ્ગિના દડ્ઢો, સો વુચ્ચતિ અક્કોધનો. કોધસ્સ પહીનત્તા અક્કોધનો, કોધવત્થુસ્સ પરિઞ્ઞાતત્તા અક્કોધનો, કોધહેતુસ્સ ઉપચ્છિન્નત્તા અક્કોધનોતિ – અક્કોધનો.

અસન્તાસીતિ ઇધેકચ્ચો તાસી હોતિ ઉત્તાસી પરિત્તાસી, સો તસતિ ન ઉત્તસતિ પરિત્તસતિ ભાયતિ સન્તાસં આપજ્જતિ. કુલં વા ન લભામિ, ગણં વા ન લભામિ, આવાસં વા ન લભામિ, લાભં વા ન લભામિ, યસં વા ન લભામિ, પસંસં વા ન લભામિ, સુખં વા ન લભામિ, ચીવરં વા ન લભામિ, પિણ્ડપાતં વા ન લભામિ, સેનાસનં વા ન લભામિ, ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં વા ન લભામિ, ગિલાનુપટ્ઠાકં વા ન લભામિ, અપ્પઞ્ઞાતોમ્હીતિ તસતિ ઉત્તસતિ પરિત્તસતિ ભાયતિ સન્તાસં આપજ્જતિ.

ઇધ ભિક્ખુ અસન્તાસી હોતિ અનુત્તાસી અપરિત્તાસી; સો ન તસતિ ન ઉત્તસતિ ન પરિત્તસતિ ન ભાયતિ ન સન્તાસં આપજ્જતિ. કુલં વા ન લભામિ, ગણં વા ન લભામિ, આવાસં વા ન લભામિ, લાભં વા ન લભામિ, યસં વા ન લભામિ, પસંસં વા ન લભામિ, સુખં વા ન લભામિ, ચીવરં વા ન લભામિ, પિણ્ડપાતં વા ન લભામિ, સેનાસનં વા ન લભામિ, ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં વા ન લભામિ, ગિલાનુપટ્ઠાકં વા ન લભામિ, અપ્પઞ્ઞાતોમ્હીતિ ન તસતિ ન ઉત્તસતિ ન પરિત્તસતિ ન ભાયતિ ન સન્તાસં આપજ્જતીતિ – અક્કોધનો અસન્તાસી.

અવિકત્થી અકુક્કુચોતિ. ઇધેકચ્ચો કત્થી હોતિ વિકત્થી, સો કત્થતિ વિકત્થતિ – અહમસ્મિ સીલસમ્પન્નોતિ વા વતસમ્પન્નોતિ વા સીલબ્બતસમ્પન્નોતિ વા જાતિયા વા ગોત્તેન વા કોલપુત્તિયેન વા વણ્ણપોક્ખરતાય વા ધનેન વા અજ્ઝેનેન વા કમ્માયતનેન વા સિપ્પાયતનેન વા વિજ્જાટ્ઠાનેન વા સુતેન વા પટિભાનેન વા અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના. ઉચ્ચા કુલા પબ્બજિતોતિ વા મહાકુલા પબ્બજિતોતિ વા, મહાભોગકુલા પબ્બજિતોતિ વા ઉળારભોગકુલા પબ્બજિતોતિ વા, ઞાતો યસસ્સી ગહટ્ઠપબ્બજિતાનન્તિ વા, લાભિમ્હિ ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનન્તિ વા, સુત્તન્તિકોતિ વા વિનયધરોતિ વા ધમ્મકથિકોતિ વા, આરઞ્ઞિકોતિ વા પિણ્ડપાતિકોતિ વા પંસુકૂલિકોતિ વા તેચીવરિકોતિ વા, સપદાનચારિકોતિ વા ખલુપચ્છાભત્તિકોતિ વા નેસજ્જિકોતિ વા યથાસન્થતિકોતિ વા, પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા દુતિયસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા તતિયસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા ચતુત્થસ્સ ઝાનસ્સ લાભીતિ વા, આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા... વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા... આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા... નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા કત્થતિ વિકત્થતિ. એવં ન કત્થતિ ન વિકત્થતિ, કત્થના

વિકત્થના આરતો વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – અવિકત્થી.

અકુક્કુચોતિ. **કુક્કુચ્ચન્તિ** હત્થકુક્કુચ્ચમ્પિ કુક્કુચ્ચં, પાદકુક્કુચ્ચમ્પિ કુક્કુચ્ચં, હત્થપાદકુક્કુચ્ચમ્પિ કુક્કુચ્ચં, અકપ્પિયે કપ્પિયસઞ્ઞિતા કપ્પિયે અકપ્પિયસઞ્ઞિતા, વિકાલે કાલસઞ્ઞિતા કાલે વિકાલસઞ્ઞિતા, અવજ્જે વજ્જસઞ્ઞિતા વજ્જે અવજ્જસઞ્ઞિતા; યં એવરૂપં કુક્કુચ્ચં કુક્કુચ્ચાયના કુક્કુચ્ચાયિતત્તં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો – ઇદં વુચ્ચતિ કુક્કુચ્ચં.

અપિ ચ દ્વીહિ કારણેહિ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો કતત્તા ચ અકતત્તા ચ. કથં કતત્તા ચ અકતત્તા ચ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો? ''કતં મે કાયદુચ્ચરિતં, અકતં મે કાયસુચરિત''ન્તિઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો; ''કતં મે વચીદુચ્ચરિતં, અકતં મે વચીસુચરિતં... કતં મે મનોદુચ્ચરિતં, અકતં મે મનોસુચરિત''ન્તિ – ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો; ''કતો મે પાણાતિપાતો, અકતા મે પાણાતિપાતા વેરમણી''તિ – ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો; ''કતં મે અદિન્નાદાનં , અકતા મે અદિન્નાદાના વેરમણી''તિ – ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો; ''કતો મે કામેસુમિચ્છાચારો, અકતા મે કામેસુમિચ્છાચારા વેરમણી''તિ – ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો; ''કતો મે મુસાવાદો, અકતા મે મુસાવાદા વેરમણી''તિ... ''કતા મે પિસુણા વાચા, અકતા મે પિસુણાય વાચાય વેરમણી''તિ... ''કતા મે ફરુસા વાચા, અકતા મે ફરુસાય વાચાય વેરમણી''તિ... ''કતો મે સમ્ફપ્પલાપો, અકતા મે સમ્ફપ્પલાપા વેરમણી''તિ... ''કતા મે અભિજ્ઝા, અકતા મે અનભિજ્ઝા''તિ... ''કતો મે બ્યાપાદો, અકતો મે અબ્યાપાદો''તિ... ''કતા મે મિચ્છાદિટ્ઠિ, અકતા મે સમ્માદિટ્ઠી''તિ – ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો. એવં કતત્તા ચ અકતત્તા ચ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો.

અથ વા ''સીલેસુમ્હિ ન પરિપૂરકારી''તિ – ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો; ''ઇન્દ્રિયેસુમ્હિ અગુત્તદ્વારો''તિ... ''ભોજને અમત્તઞ્ઞુમ્હી''તિ... ''જાગરિયં અનનુયુત્તોમ્હી''તિ... ''ન સતિસમ્પજઞ્ઞેન સમન્નાગતોમ્હી''તિ... ''અભાવિતા મે ચત્તારો સતિપટ્ઠાના''તિ... ''અભાવિતા મે ચત્તારો સમ્મપ્પધાના''તિ... ''અભાવિતા મે ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા''તિ... ''અભાવિતાનિ મે પઞ્ચિન્દ્રિયાની''તિ... ''અભાવિતાનિ મે પઞ્ચ બલાની''તિ... ''અભાવિતા મે સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા''તિ... ''અભાવિતો મે અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો''તિ... ''દુક્ખં મે અપરિઞ્ઞાત''ન્તિ... ''સમુદયો મે અપ્પહીનો''તિ... ''મગ્ગો મે અભાવિતો''તિ... ''નિરોધો મે અસચ્છિકતો''તિ – ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો. યસ્સેતં કુક્કુચ્ચં પહીનં સમુચ્છિન્નં વૂપસન્તં પટિપસ્સદ્ધં અભબ્બુપ્પત્તિકં ઞાણગ્ગિના દડ્ઢં, સો વુચ્ચતિ અકુક્કુચ્ચોતિ – અવિકત્થી અકુક્કુચો.

મન્તભાણી અનુદ્ધતોતિ. મન્તા વુચ્ચતિ પઞ્ઞા. યા પઞ્ઞા પજાનના...પે॰... અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ. મન્તાય પરિગ્ગહેત્વા પરિગ્ગહેત્વા વાચં ભાસતિ બહુમ્પિ કથેન્તો બહુમ્પિ ભણન્તો બહુમ્પિ દીપયન્તો બહુમ્પિ વોહરન્તો. દુક્કથિતં દુબ્ભણિતં દુલ્લપિતં દુરુત્તં દુબ્ભાસિતં વાચં ન ભાસતીતિ – મન્તભાણી. **અનુદ્ધતો**તિ. તત્થ કતમં ઉદ્ધચ્ચં? યં ચિત્તસ્સ ઉદ્ધચ્ચં અવૂપસમો ચેતસો વિક્ખેપો ભન્તત્તં ચિત્તસ્સ – ઇદં વુચ્ચતિ ઉદ્ધચ્ચં. યસ્સેતં ઉદ્ધચ્ચં પહીનં સમુચ્છિન્નં વૂપસન્તં પટિપસ્સદ્ધં અભબ્બુપ્પત્તિકં ઞાણગ્ગિના દડ્ઢં, સો વુચ્ચતિ અનુદ્ધતોતિ – મન્તભાણી અનુદ્ધતો.

સ વે વાચાયતો મુનીતિ. ઇધ ભિક્ખુ મુસાવાદં પહાય મુસાવાદા પટિવિરતો હોતિ સચ્ચવાદી સચ્ચસન્ધો થેતો પચ્ચયિકો અવિસંવાદકો લોકસ્સ. પિસુણં વાચં પહાય પિસુણાય વાચાય પટિવિરતો હોતિ – ઇતો સુત્વા ન અમુત્ર અક્ખાતા ઇમેસં ભેદાય, અમુત્ર વા સુત્વા ન ઇમેસં અક્ખાતા અમૂસં ભેદાય. ઇતિ ભિન્નાનં વા સન્ધાતા, સહિતાનં વા અનુપ્પદાતા, સમગ્ગારામો સમગ્ગરતો સમગ્ગનન્દી સમગ્ગકરણિં વાચં ભાસિતા હોતિ. ફરુસં વાચં પહાય ફરુસાય વાચાય પટિવિરતો હોતિ – યા સા વાચા નેલા કણ્ણસુખા પેમનીયા હદયઙ્ગમા પોરી બહુજનકન્તા બહુજનમનાપા તથારૂપિં વાચં ભાસિતા હોતિ. સમ્ફપ્પલાપં પહાય સમ્ફપ્પલાપા પટિવિરતો હોતિ – કાલવાદી ભૂતવાદી અત્થવાદી ધમ્મવાદી વિનયવાદી નિધાનવતિં વાચં ભાસિતા હોતિ કાલેન સાપદેસં પરિયન્તવતિં અત્થસંહિતં. ચતૂહિ વચીસુચરિતેહિ સમન્નાગતો ચતુદ્દોસાપગતં વાચં ભાસતિ, બાત્તિંસાય તિરચ્છાનકથાય આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતિ.

દસ કથાવત્થૂનિ કથેસિ, સેય્યથિદં – અપ્પિચ્છકથં કથેતિ, સન્તુટ્ઠીકથં કથેતિ, પવિવેકકથં... અસંસગ્ગકથં... વીરિયારમ્ભકથં... સીલકથં... સમાધિકથં... પઞ્ઞાકથં... વિમુત્તિકથં ... વિમુત્તિઞાણદસ્સનકથં... સતિપટ્ઠાનકથં... સમ્મપ્પધાનકથં... ઇદ્ધિપાદકથં... ઇન્દ્રિયકથં... બલકથં... બોજ્ઝઙ્ગકથં... મગ્ગકથં... ફલકથં... નિબ્બાનકથં કથેતિ. **વાચાયતો**તિ યત્તો પરિયત્તો ગુત્તો ગોપિતો રક્ખિતો વૂપસન્તો. **મુની**તિ. **મોનં** વુચ્ચતિ ઞાણં. યા પઞ્ઞા પજાનના...પે॰... અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ...પે॰... સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનીતિ – સ વે વાચાયતો મુનિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘અક્કોધનો અસન્તાસી, અવિકત્થી અકુક્કુચો;
> મન્તભાણી અનુદ્ધતો, સ વે વાચાયતો મુની’’તિ.

૮૬. નિરાસત્તિ અનાગતે, અતીતં નાનુસોચતિ;
વિવેકદસ્સી ફસ્સેસુ, દિટ્ઠીસુ ચ ન નીયતિ.

નિરાસત્તિ અનાગતેતિ. **આસત્તિ** વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. યસ્સેસા આસત્તિ તણ્હા પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ. એવમ્પિ નિરાસત્તિ અનાગતે. અથ વા ‘‘એવંરૂપો સિયં અનાગતમદ્ધાન’’ન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્નાનેતિ, ‘‘એવંવેદનો સિયં... એવંસઞ્ઞો સિયં... એવંસઙ્ખારો સિયં... એવંવિઞ્ઞાણો સિયં અનાગતમદ્ધાન’’ન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્નાનેતિ. એવમ્પિ નિરાસત્તિ અનાગતે. અથ વા ‘‘ઇતિ મે ચક્ખુ સિયા અનાગતમદ્ધાનં – ઇતિ રૂપા’’તિ અપ્પટિલદ્ધસ્સ પટિલાભાય ચિત્તં ન પણિદહતિ , ચેતસો અપ્પણિધાનપ્પચ્ચયા ન તદભિનન્દતિ; ન તદભિનન્દન્તો. એવમ્પિ નિરાસત્તિ અનાગતે. ‘‘ઇતિ મે સોતં સિયા અનાગતમદ્ધાનં – ઇતિ સદ્દા’’તિ...પે॰... ‘‘ઇતિ મે મનો સિયા અનાગતમદ્ધાનં – ઇતિ ધમ્મા’’તિ અપ્પટિલદ્ધસ્સ પટિલાભાય ચિત્તં ન પણિદહતિ, ચેતસો અપ્પણિધાનપ્પચ્ચયા ન તદભિનન્દતિ; ન તદભિનન્દન્તો. એવમ્પિ નિરાસત્તિ અનાગતે. અથ વા ‘‘ઇમિનાહં સીલેન વા વતેન વા તપેન વા બ્રહ્મચરિયેન વા દેવો વા ભવિસ્સામિ દેવઞ્ઞતરો વા’’તિ અપ્પટિલદ્ધસ્સ પટિલાભાય ચિત્તં ન પણિદહતિ, ચેતસો અપ્પણિધાનપ્પચ્ચયા ન તદભિનન્દતિ; ન તદભિનન્દન્તો. એવમ્પિ નિરાસત્તિ અનાગતે.

અતીતં નાનુસોચતીતિ. વિપરિણતં વા વત્થું ન સોચતિ, વિપરિણતસ્મિં વા વત્થુસ્મિં ન સોચતિ, ‘‘ચક્ખુ મે વિપરિણત’’ન્તિ ન સોચતિ, ‘‘સોતં મે... ઘાનં મે... જિવ્હા મે... કાયો મે... રૂપા મે... સદ્દા મે... ગન્ધા મે... રસા મે... ફોટ્ઠબ્બા મે... કુલં મે... ગણો મે... આવાસો મે... લાભો મે... યસો મે... પસંસા મે... સુખં મે... ચીવરં મે... પિણ્ડપાતો મે... સેનાસનં મે... ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારો મે... માતા મે... પિતા મે... ભાતા મે... ભગિની મે... પુત્તો મે... ધીતા મે... મિત્તા મે... અમચ્ચા મે... ઞાતકા મે... સાલોહિતા મે વિપરિણતા’’તિ ન સોચતિ ન કિલમતિ ન પરિદેવતિ ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ ન સમ્મોહં આપજ્જતીતિ – અતીતં નાનુસોચતિ.

વિવેકદસ્સી ફસ્સેસૂતિ. ચક્ખુસમ્ફસ્સો સોતસમ્ફસ્સો ઘાનસમ્ફસ્સો જિવ્હાસમ્ફસ્સો કાયસમ્ફસ્સો મનોસમ્ફસ્સો, અધિવચનસમ્ફસ્સો પટિઘસમ્ફસ્સો, સુખવેદનીયો ફસ્સો દુક્ખવેદનીયો ફસ્સો અદુક્ખમસુખવેદનીયો ફસ્સો, કુસલો ફસ્સો અકુસલો ફસ્સો અબ્યાકતો ફસ્સો, કામાવચરો ફસ્સો રૂપાવચરો ફસ્સો અરૂપાવચરો ફસ્સો, સુઞ્ઞતો ફસ્સો અનિમિત્તો ફસ્સો અપ્પણિહિતો ફસ્સો, લોકિયો ફસ્સો લોકુત્તરો ફસ્સો, અતીતો ફસ્સો અનાગતો ફસ્સો પચ્ચુપ્પન્નો ફસ્સો; યો એવરૂપો ફસ્સો ફુસના સમ્ફુસના સમ્ફુસિતત્તં – અયં વુચ્ચતિ ફસ્સો.

વિવેકદસ્સી ફસ્સેસૂતિ. ચક્ખુસમ્ફસ્સં વિવિત્તં પસ્સતિ અત્તેન વા અત્તનિયેન વા નિચ્ચેન વા ધુવેન વા સસ્સતેન વા અવિપરિણામધમ્મેન વા, સોતસમ્ફસ્સં વિવિત્તં પસ્સતિ... ઘાનસમ્ફસ્સં વિવિત્તં પસ્સતિ... જિવ્હાસમ્ફસ્સં વિવિત્તં પસ્સતિ... કાયસમ્ફસ્સં વિવિત્તં પસ્સતિ... મનોસમ્ફસ્સં વિવિત્તં પસ્સતિ... અધિવચનસમ્ફસ્સં વિવિત્તં પસ્સતિ... પટિઘસમ્ફસ્સં વિવિત્તં પસ્સતિ... સુખવેદનીયં ફસ્સં... દુક્ખવેદનીયં ફસ્સં... અદુક્ખમસુખવેદનીયં ફસ્સં... કુસલં ફસ્સં... અકુસલં ફસ્સં... અબ્યાકતં ફસ્સં... કામાવચરં ફસ્સં... રૂપાવચરં ફસ્સં... અરૂપાવચરં ફસ્સં... લોકિયં ફસ્સં વિવિત્તં પસ્સતિ અત્તેન વા અત્તનિયેન વા નિચ્ચેન વા ધુવેન વા સસ્સતેન વા અવિપરિણામધમ્મેન વા.

અથ વા અતીતં ફસ્સં અનાગતેહિ ચ પચ્ચુપ્પન્નેહિ ચ ફસ્સેહિ વિવિત્તં પસ્સતિ, અનાગતં ફસ્સં અતીતેહિ ચ પચ્ચુપ્પન્નેહિ ચ ફસ્સેહિ વિવિત્તં પસ્સતિ, પચ્ચુપ્પન્નં ફસ્સં અતીતેહિ ચ અનાગતેહિ ચ ફસ્સેહિ વિવિત્તં પસ્સતિ. અથ વા યે તે ફસ્સા અરિયા અનાસવા લોકુત્તરા સુઞ્ઞતપટિસઞ્ઞુત્તા, તે ફસ્સે વિવિત્તે પસ્સતિ રાગેન દોસેન મોહેન કોધેન ઉપનાહેન મક્ખેન પળાસેન ઇસ્સાય મચ્છરિયેન માયાય સાઠેય્યેન થમ્ભેન સારમ્ભેન માનેન અતિમાનેન મદેન પમાદેન સબ્બકિલેસેહિ સબ્બદુચ્ચરિતેહિ સબ્બદરથેહિ સબ્બપરિળાહેહિ સબ્બસન્તાપેહિ સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારેહિ વિવિત્તે પસ્સતીતિ – વિવેકદસ્સી ફસ્સેસુ.

દિટ્ઠીસુ ચ ન નીયતીતિ. તસ્સ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ પહીનાનિ સમુચ્છિન્નાનિ વૂપસન્તાનિ પટિપસ્સદ્ધાનિ અભબ્બુપ્પત્તિકાનિ ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાનિ. સો દિટ્ઠિયા ન યાયતિ ન નીયતિ ન વુય્હતિ ન સંહરીયતિ; નપિ તં દિટ્ઠિગતં સારતો પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતીતિ – દિટ્ઠીસુ ચ ન નીયતિ.

તેનાહ ભગવા –

‘‘નિરાસત્તિ અનાગતે, અતીતં નાનુસોચતિ;
વિવેકદસ્સી ફસ્સેસુ, દિટ્ઠીસુ ચ ન નીયતી’’તિ.

૮૭. પતિલીનો અકુહકો, અપિહાલુ અમચ્છરી;

અપ્પગબ્ભો અજેગુચ્છો, પેસુણેય્યે ચ નો યુતો.

પતિલીનો અકુહકોતિ. પતિલીનોતિ રાગસ્સ પહીનત્તા પતિલીનો, દોસસ્સ પહીનત્તા પતિલીનો, મોહસ્સ પહીનત્તા પતિલીનો, કોધસ્સ... ઉપનાહસ્સ ... મક્ખસ્સ... પળાસસ્સ... ઇસ્સાય... મચ્છરિયસ્સ...પે॰... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારાનં પહીનત્તા પતિલીનો. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ''કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પતિલીનો હોતિ? ઇમસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો અસ્મિમાનો પહીનો હોતિ ઉચ્છિન્નમૂલો તાલાવત્થુકતો અનભાવંકતો આયતિં અનુપ્પાદધમ્મો. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પતિલીનો હોતી''તિ – પતિલીનો.

અકુહકોતિ તીણિ કુહનવત્થૂનિ – પચ્ચયપટિસેવનસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ, ઇરિયાપથસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ, સામન્તજપ્પનસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ.

કતમં પચ્ચયપટિસેવનસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ? ઇધ ગહપતિકા ભિક્ખું નિમન્તેન્તિ ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારેહિ. સો પાપિચ્છો ઇચ્છાપકતો અત્થિકો ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનં ભિય્યોકમ્યતં ઉપાદાય ચીવરં પચ્ચક્ખાતિ, પિણ્ડપાતં પચ્ચક્ખાતિ, સેનાસનં પચ્ચક્ખાતિ, ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં પચ્ચક્ખાતિ. સો એવમાહ – ''કિં સમણસ્સ મહગ્ઘેન ચીવરેન! એતં સારુપ્પં યં સમણો સુસાના વા સઙ્કારકૂટા વા પાપણિકા વા નન્તકાનિ ઉચ્ચિનિત્વા સઙ્ઘાટિં કત્વા ધારેય્ય. કિં સમણસ્સ મહગ્ઘેન પિણ્ડપાતેન ! એતં સારુપ્પં યં સમણો ઉઞ્છાચરિયાય પિણ્ડિયાલોપેન જીવિકં કપ્પેય્ય. કિં સમણસ્સ મહગ્ઘેન સેનાસનેન! એતં સારુપ્પં યં સમણો રુક્ખમૂલિકો વા અસ્સ સોસાનિકો વા અબ્ભોકાસિકો વા. કિં સમણસ્સ મહગ્ઘેન ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારેન! એતં સારુપ્પં યં સમણો પૂતિમુત્તેન વા હરિતકીખણ્ડેન વા ઓસધં કરેય્યા''તિ. તદુપાદાય લૂખં ચીવરં ધારેતિ, લૂખં પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જતિ, લૂખં સેનાસનં પટિસેવતિ , લૂખં ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં પટિસેવતિ. તમેનં ગહપતિકા એવં જાનન્તિ – ''અયં સમણો અપ્પિચ્છો સન્તુટ્ઠો પવિવિત્તો અસંસટ્ઠો આરદ્ધવીરિયો ધુતવાદો''તિ ભિય્યો ભિય્યો નિમન્તેન્તિ ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારેહિ. સો એવમાહ – ''તિણ્ણં સમ્મુખીભાવા સદ્ધો કુલપુત્તો બહું પુઞ્ઞં પસવતિ. સદ્ધાય સમ્મુખીભાવા સદ્ધો કુલપુત્તો બહું પુઞ્ઞં પસવતિ, દેય્યધમ્મસ્સ સમ્મુખીભાવા સદ્ધો કુલપુત્તો બહું પુઞ્ઞં પસવતિ, દક્ખિણેય્યાનં સમ્મુખીભાવા સદ્ધો કુલપુત્તો બહું પુઞ્ઞં પસવતિ. 'તુમ્હાકઞ્ચેવાયં સદ્ધા અત્થિ, દેય્યધમ્મો ચ સંવિજ્જતિ, અહઞ્ચ પટિગ્ગાહકો. સચેહં ન પટિગ્ગહેસ્સામિ, એવં તુમ્હે પુઞ્ઞેન પરિબાહિરા ભવિસ્સન્તિ. ન મય્હં ઇમિના અત્થો. અપિ ચ તુમ્હાકંયેવ અનુકમ્પાય પટિગ્ગણ્હામી'''તિ. તદુપાદાય બહુમ્પિ ચીવરં પટિગ્ગણ્હાતિ, બહુમ્પિ પિણ્ડપાતં પટિગ્ગણ્હાતિ, બહુમ્પિ ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં પટિગ્ગણ્હાતિ. યા એવરૂપા ભાકુટિકા ભાકુટિયં કુહના કુહાયના કુહિતત્તં – ઇદં પચ્ચયપટિસેવનસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ.

કતમં ઇરિયાપથસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ? ઇધેકચ્ચો પાપિચ્છો ઇચ્છાપકતો સમ્ભાવનાધિપ્પાયો, ''એવં મં જનો સમ્ભાવેસ્સતી''તિ, ગમનં સણ્ઠપેતિ ઠાનં સણ્ઠપેતિ નિસજ્જં સણ્ઠપેતિ સયનં સણ્ઠપેતિ, પણિધાય ગચ્છતિ પણિધાય તિટ્ઠતિ પણિધાય નિસીદતિ પણિધાય સેય્યં કપ્પેતિ, સમાહિતો વિય ગચ્છતિ સમાહિતો વિય તિટ્ઠતિ સમાહિતો વિય નિસીદતિ સમાહિતો વિય સેય્યં કપ્પેતિ, આપાથકજ્ઝાયીવ હોતિ. યા એવરૂપા ઇરિયાપથસ્સ ઠપના આઠપના [અટ્ઠપના (સી॰)] સણ્ઠપના ભાકુટિકા ભાકુટિયં કુહના કુહાયના કુહિતત્તં – ઇદં ઇરિયાપથસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ.

કતમં સામન્તજપ્પનસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ? ઇધેકચ્ચો પાપિચ્છો ઇચ્છાપકતો સમ્ભાવનાધિપ્પાયો, ‘‘એવં મં જનો સમ્ભાવેસ્સતી’’તિ, અરિયધમ્મસન્નિસ્સિતં વાચં ભાસતિ. ‘‘યો એવરૂપં ચીવરં ધારેતિ સો સમણો મહેસક્ખો’’તિ ભણતિ; ‘‘યો એવરૂપં પત્તં ધારેતિ... લોહથાલકં ધારેતિ... ધમ્મકરણં ધારેતિ... પરિસાવનં ધારેતિ... કુઞ્ચિકં ધારેતિ... ઉપાહનં ધારેતિ... કાયબન્ધનં ધારેતિ... આયોગં ધારેતિ સો સમણો મહેસક્ખો’’તિ ભણતિ; ‘‘યસ્સ એવરૂપો ઉપજ્ઝાયો સો સમણો મહેસક્ખો’’તિ ભણતિ; ‘‘યસ્સ એવરૂપો આચરિયો... એવરૂપા સમાનુપજ્ઝાયકા... સમાનાચરિયકા... મિત્તા... સન્દિટ્ઠા... સમ્ભત્તા... સહાયા સો સમણો મહેસક્ખો’’તિ ભણતિ; ‘‘યો એવરૂપે વિહારે વસતિ સો સમણો મહેસક્ખો’’તિ ભણતિ; ‘‘યો એવરૂપે અડ્ઢયોગે વસતિ... પાસાદે વસતિ... હમ્મિયે વસતિ... ગુહાયં વસતિ... લેણે વસતિ... કુટિયા વસતિ... કૂટાગારે વસતિ... અટ્ટે વસતિ ... માળે વસતિ... ઉદ્દણ્ડે વસતિ... ઉપટ્ઠાનસાલાયં વસતિ... મણ્ડપે વસતિ... રુક્ખમૂલે વસતિ, સો સમણો મહેસક્ખો’’તિ ભણતિ.

અથ વા કોરજિકકોરજિકો [કોરઞ્જિકકોરઞ્જિકો (સી॰)] ભાકુટિકભાકુટિકો કુહકકુહકો લપકલપકો મુખસમ્ભાવિકો, ‘‘અયં સમણો ઇમાસં એવરૂપાનં સન્તાનં વિહારસમાપત્તીનં લાભી’’તિ તાદિસં ગમ્ભીરં ગૂળ્હં નિપુણં પટિચ્છન્નં લોકુત્તરં સુઞ્ઞતાપટિસંયુત્તં કથં કથેસિ. યા એવરૂપા ભાકુટિકા ભાકુટિયં કુહના કુહાયના કુહિતત્તં – ઇદં સામન્તજપ્પનસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ. યસ્સિમાનિ તીણિ કુહનવત્થૂનિ પહીનાનિ સમુચ્છિન્નાનિ વૂપસન્તાનિ પટિપસ્સદ્ધાનિ અભબ્બુપ્પત્તિકાનિ ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાનિ, સો વુચ્ચતિ અકુહકોતિ – પતિલીનો અકુહકો.

અપિહાલુ અમચ્છરીતિ. પિહા વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. યસ્સેસા પિહા તણ્હા પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા, સો વુચ્ચતિ અપિહાલુ. સો રૂપે ન પિહેતિ, સદ્દે... ગન્ધે... રસે... ફોટ્ઠબ્બે... કુલં... ગણં... આવાસં... લાભં... યસં... પસંસં... સુખં... ચીવરં... પિણ્ડપાતં... સેનાસનં... ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં... કામધાતું... રૂપધાતું... અરૂપધાતું... કામભવં... રૂપભવં... અરૂપભવં... સઞ્ઞાભવં... અસઞ્ઞાભવં ... નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાભવં... એકવોકારભવં... ચતુવોકારભવં... પઞ્ચવોકારભવં... અતીતં... અનાગતં... પચ્ચુપ્પન્નં... દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે ન પિહેતિ ન ઇચ્છતિ ન સાદિયતિ ન પત્થેતિ નાભિજપ્પતીતિ – અપિહાલુ. **અમચ્છરી**તિ પઞ્ચ મચ્છરિયાનિ – આવાસમચ્છરિયં, કુલમચ્છરિયં, લાભમચ્છરિયં, વણ્ણમચ્છરિયં, ધમ્મમચ્છરિયં. યં એવરૂપં મચ્છરં મચ્છરાયના મચ્છરાયિતત્તં વેવિચ્છં કદરિયં કટુકઞ્ચુકતા અગ્ગહિતત્તં ચિત્તસ્સ – ઇદં વુચ્ચતિ મચ્છરિયં. અપિ ચ ખન્ધમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં, ધાતુમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં, આયતનમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં ગાહો – ઇદં વુચ્ચતિ મચ્છરિયં. યસ્સેતં મચ્છરિયં પહીનં સમુચ્છિન્નં વૂપસન્તં પટિપસ્સદ્ધં અભબ્બુપ્પત્તિકં ઞાણગ્ગિના દડ્ઢં, સો વુચ્ચતિ અમચ્છરીતિ – અપિહાલુ અમચ્છરી.

અપ્પગબ્ભો અજેગુચ્છોતિ. પાગબ્ભિયન્તિ તીણિ પાગબ્ભિયાનિ – કાયિકં પાગબ્ભિયં, વાચસિકં પાગબ્ભિયં, ચેતસિકં પાગબ્ભિયં. કતમં કાયિકં પાગબ્ભિયં? ઇધેકચ્ચો સઙ્ઘગતોપિ કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, ગણગતોપિ કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, ભોજનસાલાયમ્પિ કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, જન્તાઘરેપિ કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, ઉદકતિત્થેપિ કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, અન્તરઘરં પવિસન્તોપિ કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, અન્તરઘરં પવિટ્ઠોપિ કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં સઙ્ઘગતો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો સઙ્ઘગતો અચિત્તીકારકતો [અચિત્તિકારકતો (સ્યા॰ ક॰)] થેરે ભિક્ખૂ ઘટ્ટયન્તોપિ તિટ્ઠતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ નિસીદતિ, પુરતોપિ તિટ્ઠતિ, પુરતોપિ નિસીદતિ, ઉચ્ચેપિ આસને નિસીદતિ, સસીસં પારુપિત્વાપિ નિસીદતિ, ઠિતકોપિ ભણતિ, બાહાવિક્ખેપકોપિ ભણતિ. એવં સઙ્ઘગતો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં ગણગતો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો ગણગતો અચિત્તીકારકતો થેરાનં ભિક્ખૂનં અનુપાહનાનં ચઙ્કમન્તાનં સઉપાહનો ચઙ્કમતિ, નીચે ચઙ્કમે ચઙ્કમન્તાનં ઉચ્ચે ચઙ્કમે ચઙ્કમતિ, છમાય ચઙ્કમન્તાનં ચઙ્કમે ચઙ્કમતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ તિટ્ઠતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ નિસીદતિ, પુરતોપિ તિટ્ઠતિ, પુરતોપિ નિસીદતિ, ઉચ્ચેપિ આસને નિસીદતિ, સસીસં પારુપિત્વા નિસીદતિ, ઠિતકોપિ ભણતિ, બાહાવિક્ખેપકોપિ ભણતિ. એવં ગણગતો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં ભોજનસાલાયં કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો ભોજનસાલાયં અચિત્તીકારકતો થેરે ભિક્ખૂ અનુપખજ્જ નિસીદતિ, નવેપિ ભિક્ખૂ આસનેન પટિબાહતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ તિટ્ઠતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ નિસીદતિ, પુરતોપિ તિટ્ઠતિ, પુરતોપિ નિસીદતિ, ઉચ્ચેપિ આસને નિસીદતિ, સસીસં પારુપિત્વાપિ નિસીદતિ, ઠિતકોપિ ભણતિ, બાહાવિક્ખેપકોપિ ભણતિ. એવં ભોજનસાલાયં કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં જન્તાઘરે કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો જન્તાઘરે અચિત્તીકારકતો થેરે ભિક્ખૂ ઘટ્ટયન્તોપિ તિટ્ઠતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ નિસીદતિ, પુરતોપિ તિટ્ઠતિ, પુરતોપિ નિસીદતિ, ઉચ્ચેપિ આસને નિસીદતિ , અનાપુચ્છમ્પિ અનજ્ઝિટ્ઠોપિ કટ્ઠં પક્ખિપતિ, દ્વારમ્પિ પિદહતિ, બાહાવિક્ખેપકોપિ ભણતિ. એવં જન્તાઘરે કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં ઉદકતિત્થે કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો ઉદકતિત્થે અચિત્તીકારકતો થેરે ભિક્ખૂ ઘટ્ટયન્તોપિ ઓતરતિ, પુરતોપિ ઓતરતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ ન્હાયતિ [નહાયતિ (સી॰)], પુરતોપિ ન્હાયતિ , ઉપરિતોપિ ન્હાયતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ ઉત્તરતિ, પુરતોપિ ઉત્તરતિ, ઉપરિતોપિ ઉત્તરતિ. એવં ઉદકતિત્થે કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં અન્તરઘરં પવિસન્તો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો અન્તરઘરં પવિસન્તો અચિત્તીકારકતો થેરે ભિક્ખૂ ઘટ્ટયન્તોપિ ગચ્છતિ, પુરતોપિ ગચ્છતિ, વોક્કમ્માપિ થેરાનં ભિક્ખૂનં પુરતો પુરતો ગચ્છતિ. એવં અન્તરઘરં પવિસન્તો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં અન્તરઘરં પવિટ્ઠો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો અન્તરઘરં પવિટ્ઠો, ‘‘ન પવિસ [પવિસથ (સી॰) એવમઞ્ઞેસુ પદદ્વયેસુપિ], ભન્તે’’તિ વુચ્ચમાનો પવિસતિ, ‘‘ન તિટ્ઠ, ભન્તે’’તિ વુચ્ચમાનો તિટ્ઠતિ, ‘‘ન નિસીદ, ભન્તે’’તિ વુચ્ચમાનો નિસીદતિ, અનોકાસમ્પિ પવિસતિ, અનોકાસેપિ તિટ્ઠતિ, અનોકાસેપિ નિસીદતિ, યાનિપિ તાનિ હોન્તિ કુલાનં ઓવરકાનિ ગૂળ્હાનિ ચ પટિચ્છન્નાનિ ચ. યત્થ કુલિત્થિયો કુલધીતરો કુલસુણ્હાયો કુલકુમારિયો નિસીદન્તિ, તત્થપિ સહસા પવિસતિ કુમારકસ્સપિ સિરં પરામસતિ. એવં અન્તરઘરં પવિટ્ઠો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ – ઇદં કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કતમં વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો સઙ્ઘગતોપિ વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, ગણગતોપિ વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, અન્તરઘરં પવિટ્ઠોપિ વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં સઙ્ઘગતો વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો સઙ્ઘગતો અચિત્તીકારકતો થેરે ભિક્ખૂ અનાપુચ્છં વા અનજ્ઝિટ્ઠો વા આરામગતાનં ભિક્ખૂનં ધમ્મં ભણતિ, પઞ્હં વિસજ્જેતિ, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસતિ, ઠિતકોપિ ભણતિ, બાહાવિક્ખેપકોપિ ભણતિ. એવં સઙ્ઘગતો વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં ગણગતો વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો ગણગતો અચિત્તીકારકતો થેરે ભિક્ખૂ અનાપુચ્છં વા અનજ્ઝિટ્ઠો વા આરામગતાનં ભિક્ખૂનં ધમ્મં ભણતિ, પઞ્હં વિસજ્જેતિ, ઠિતકોપિ ભણતિ, બાહાવિક્ખેપકોપિ ભણતિ. આરામગતાનં ભિક્ખુનીનં ઉપાસકાનં ઉપાસિકાનં ધમ્મં ભણતિ, પઞ્હં વિસજ્જેતિ, ઠિતકોપિ ભણતિ, બાહાવિક્ખેપકોપિ ભણતિ. એવં ગણગતો વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં અન્તરઘરં પવિટ્ઠો વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો અન્તરઘરં પવિટ્ઠો ઇત્થિં વા કુમારિં વા એવમાહ – ‘‘ઇત્થંનામે ઇત્થંગોત્તે કિં અત્થિ? યાગુ અત્થિ, ભત્તં અત્થિ, ખાદનીયં અત્થિ. કિં પિવિસ્સામ, કિં ભુઞ્જિસ્સામ, કિં ખાદિસ્સામ? કિં વા અત્થિ, કિં વા મે દસ્સથા’’તિ વિપ્પલપતિ, યા એવરૂપા વાચા પલાપો વિપ્પલાપો લાલપ્પો લાલપ્પના લાલપ્પિતત્તં. એવં અન્તરઘરં પવિટ્ઠો વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ – ઇદં વાચસિકં પાગબ્ભિયં.

કતમં ચેતસિકં પાગબ્ભિયં? ઇધેકચ્ચો ન ઉચ્ચા કુલા પબ્બજિતો સમાનો ઉચ્ચા કુલા પબ્બજિતેન સદ્ધિં સદિસં અત્તાનં દહતિ ચિત્તેન, ન મહાકુલા પબ્બજિતો સમાનો મહાકુલા પબ્બજિતેન સદ્ધિં સદિસં અત્તાનં દહતિ ચિત્તેન, ન મહાભોગકુલા પબ્બજિતો સમાનો મહાભોગકુલા પબ્બજિતેન સદ્ધિં સદિસં અત્તાનં દહતિ ચિત્તેન, ન ઉળારભોગકુલા પબ્બજિતો સમાનો... ન સુત્તન્તિકો સમાનો સુત્તન્તિકેન સદ્ધિં સદિસં અત્તાનં દહતિ ચિત્તેન, ન વિનયધરો સમાનો... ન ધમ્મકથિકો સમાનો... ન આરઞ્ઞિકો સમાનો... ન પિણ્ડપાતિકો સમાનો... ન પંસુકૂલિકો સમાનો... ન તેચીવરિકો સમાનો... ન સપદાનચારિકો સમાનો... ન ખલુપચ્છાભત્તિકો સમાનો... ન નેસજ્જિકો સમાનો... ન યથાસન્થતિકો સમાનો... ન પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભી સમાનો પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભિના સદ્ધિં સદિસં અત્તાનં દહતિ ચિત્તેન...પે॰... ન નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભી સમાનો નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભિના સદ્ધિં સદિસં અત્તાનં દહતિ ચિત્તેન – ઇદં ચેતસિકં પાગબ્ભિયં. યસ્સિમાનિ તીણિ પાગબ્ભિયાનિ પહીનાનિ સમુચ્છિન્નાનિ વૂપસન્તાનિ પટિપસ્સદ્ધાનિ અભબ્બુપ્પત્તિકાનિ ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાનિ, સો વુચ્ચતિ અપ્પગબ્ભોતિ – અપ્પગબ્ભો.

અજેગુચ્છોતિ . અત્થિ પુગ્ગલો જેગુચ્છો, અત્થિ અજેગુચ્છો. કતમો ચ પુગ્ગલો જેગુચ્છો? ઇધેકચ્ચો પુગ્ગલો દુસ્સીલો હોતિ પાપધમ્મો અસુચિસઙ્કસ્સરસમાચારો પટિચ્છન્નકમ્મન્તો અસ્સમણો સમણપટિઞ્ઞો અબ્રહ્મચારી બ્રહ્મચારિપટિઞ્ઞો અન્તોપૂતિ અવસ્સુતો કસમ્બુજાતો – અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો જેગુચ્છો. અથ વા કોધનો હોતિ ઉપાયાસબહુલો, અપ્પમ્પિ વુત્તો સમાનો અભિસજ્જતિ કુપ્પતિ બ્યાપજ્જતિ પતિટ્ઠીયતિ, કોપઞ્ચ દોસઞ્ચ અપ્પચ્ચયઞ્ચ પાતુકરોતિ – અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો જેગુચ્છો. અથ વા કોધનો હોતિ ઉપનાહી, મક્ખી હોતિ પળાસી, ઇસ્સુકી હોતિ મચ્છરી, સઠો હોતિ માયાવી , થદ્ધો હોતિ અતિમાની, પાપિચ્છો હોતિ મિચ્છાદિટ્ઠિ [મિચ્છાદિટ્ઠી (સી॰)], સન્દિટ્ઠિપરામાસી હોતિ આદાનગ્ગાહી દુપ્પટિનિસ્સગ્ગી – અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો જેગુચ્છો.

કતમો ચ પુગ્ગલો અજેગુચ્છો? ઇધ ભિક્ખુ સીલવા હોતિ પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ આચારગોચરસમ્પન્નો અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસુ – અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો

અજેગુચ્છો. અથ વા અક્કોધનો હોતિ અનુપાયાસબહુલો, બહુમ્પિ વુત્તો સમાનો ન અભિસજ્જતિ ન કુપ્પતિ ન બ્યાપજ્જતિ ન પતિટ્ઠીયતિ, ન કોપઞ્ચ દોસઞ્ચ અપ્પચ્ચયઞ્ચ પાતુકરોતિ – અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો અજેગુચ્છો. અથ વા અક્કોધનો હોતિ અનુપનાહી, અમક્ખી હોતિ અપળાસી, અનિસ્સુકી હોતિ અમચ્છરી, અસઠો હોતિ અમાયાવી, અથદ્ધો હોતિ અનતિમાની , ન પાપિચ્છો હોતિ ન મિચ્છાદિટ્ઠિ, અસન્દિટ્ઠિપરામાસી હોતિ અનાદાનગ્ગાહી સુપ્પટિનિસ્સગ્ગી – અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો અજેગુચ્છો. સબ્બે બાલપુથુજ્જના જેગુચ્છા, પુથુજ્જનકલ્યાણકં ઉપાદાય અટ્ઠ અરિયપુગ્ગલા અજેગુચ્છાતિ – અપ્પગબ્ભો અજેગુચ્છો.

પેસુણેય્યે ચ નો યુતોતિ. પેસુઞ્ઞન્તિ ઇધેકચ્ચો પિસુણવાચો હોતિ, ઇતો સુત્વા અમુત્ર અક્ખાતા ઇમેસં ભેદાય, અમુત્ર વા સુત્વા ઇમેસં અક્ખાતા અમૂસં ભેદાય. ઇતિ સમગ્ગાનં વા ભેત્તા [ભેદો (ક॰)], ભિન્નાનં વા અનુપ્પદાતા, વગ્ગારામો, વગ્ગરતો, વગ્ગનન્દી, વગ્ગકરણિં વાચં ભાસિતા હોતિ – ઇદં વુચ્ચતિ પેસુઞ્ઞં.

અપિ ચ દ્વીહિ કારણેહિ પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ – પિયકમ્યતાય વા, ભેદાધિપ્પાયેન [ભેદાધિપ્પાયો (બહૂસુ)] વા. કથં પિયકમ્યતાય પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ? ઇમસ્સ પિયો ભવિસ્સામિ, મનાપો ભવિસ્સામિ, વિસ્સાસિકો ભવિસ્સામિ, અબ્ભન્તરિકો ભવિસ્સામિ, સુહદયો ભવિસ્સામીતિ. એવં પિયકમ્યતાય પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ. કથં ભેદાધિપ્પાયેન પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ? ''કથં ઇમે નાના અસ્સુ વિના અસ્સુ વગ્ગા અસ્સુ દ્વેધા અસ્સુ દ્વેજ્ઝા અસ્સુ દ્વે પક્ખા અસ્સુ ભિજ્જેય્યું ન સમાગચ્છેય્યું દુક્ખં ન ફાસુ [અફાસું (સી॰)] વિહરેય્યુ''ન્તિ. એવં ભેદાધિપ્પાયેન પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ. યસ્સેતં પેસુઞ્ઞં પહીનં સમુચ્છિન્નં વૂપસન્તં પટિપસ્સદ્ધં અભબ્બુપ્પત્તિકં ઞાણગ્ગિના દડ્ઢં, સો પેસુઞ્ઞે નો યુતો ન યુત્તો ન પયુત્તો ન સમ્માયુત્તોતિ – પેસુણેય્યે ચ નો યુતો.

તેનાહ ભગવા –

> ''પતિલીનો અકુહકો, અપિહાલુ અમચ્છરી;
> અપ્પગબ્ભો અજેગુચ્છો, પેસુણેય્યે ચ નો યુતો''તિ.

> **૮૮. સાતિયેસુ અનસ્સાવી, અતિમાને ચ નો યુતો;**
> **સણ્હો ચ પટિભાનવા, ન સદ્ધો ન વિરજ્જતિ.**

સાતિયેસુ અનસ્સાવીતિ. **સાતિયા** વુચ્ચન્તિ પઞ્ચ કામગુણા. કિંકારણા સાતિયા વુચ્ચન્તિ પઞ્ચ કામગુણા? યેભુય્યેન દેવમનુસ્સા પઞ્ચ કામગુણે ઇચ્છન્તિ સાતિયન્તિ પત્થયન્તિ પિહયન્તિ અભિજપ્પન્તિ, તંકારણા સાતિયા વુચ્ચન્તિ પઞ્ચ કામગુણા. યેસં એસા સાતિયા તણ્હા અપ્પહીના તેસં ચક્ખુતો રૂપતણ્હા સવતિ આસવતિ [પસવતિ (સ્યા॰)] સન્દતિ પવત્તતિ, સોતતો સદ્દતણ્હા... ઘાનતો ગન્ધતણ્હા... જિવ્હાતો રસતણ્હા... કાયતો ફોટ્ઠબ્બતણ્હા... મનતો ધમ્મતણ્હા સવતિ આસવતિ સન્દતિ પવત્તતિ. યેસં એસા સાતિયા તણ્હા પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા તેસં ચક્ખુતો રૂપતણ્હા ન સવતિ નાસવતિ [ન પસવતિ (સ્યા॰)] ન સન્દતિ ન પવત્તતિ , સોતતો સદ્દતણ્હા...પે॰... મનતો ધમ્મતણ્હા ન સવતિ નાસવતિ ન સન્દતિ ન પવત્તતીતિ – સાતિયેસુ અનસ્સાવી.

અતિમાને ચ નો યુતોતિ. કતમો અતિમાનો? ઇધેકચ્ચો પરં અતિમઞ્ઞતિ જાતિયા વા ગોત્તેન વા...પે॰... અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના. યો એવરૂપો માનો મઞ્ઞના મઞ્ઞિતત્તં ઉન્નતિ ઉન્નમો ધજો સમ્પગ્ગાહો કેતુકમ્યતા

ચિત્તસ્સ – અયં વુચ્ચતિ અતિમાનો. યસ્સેસો અતિમાનો પહીનો સમુચ્છિન્નો વૂપસન્તો પટિપસ્સદ્ધો અભબ્બુપ્પત્તિકો ઞાણગ્ગિના દડ્ઢો, સો અતિમાને ચ નો યુતો ન યુત્તો નપ્પયુત્તો ન સમ્માયુત્તોતિ – અતિમાને ચ નો યુતો.

સણ્હો ચ પટિભાનવાતિ. **સણ્હો**તિ સણ્હેન કાયકમ્મેન સમન્નાગતોતિ સણ્હો, સણ્હેન વચીકમ્મેન... સણ્હેન મનોકમ્મેન સમન્નાગતોતિ સણ્હો, સણ્હેહિ સતિપટ્ઠાનેહિ સમન્નાગતોતિ સણ્હો, સણ્હેહિ સમ્મપ્પધાનેહિ... સણ્હેહિ ઇદ્ધિપાદેહિ... સણ્હેહિ ઇન્દ્રિયેહિ... સણ્હેહિ બલેહિ... સણ્હેહિ બોજ્ઝઙ્ગેહિ સમન્નાગતોતિ સણ્હો, સણ્હેન અરિયેન અટ્ઠઙ્ગિકેન મગ્ગેન સમન્નાગતોતિ – સણ્હો.

પટિભાનવાતિ તયો પટિભાનવન્તો – પરિયત્તિપટિભાનવા, પરિપુચ્છાપટિભાનવા, અધિગમપટિભાનવા. કતમો પરિયત્તિપટિભાનવા? ઇધેકચ્ચસ્સ પકતિયા પરિયાપુટં હોતિ – સુત્તં ગેય્યં વેય્યાકરણં ગાથા ઉદાનં ઇતિવુત્તકં જાતકં અબ્ભુતધમ્મં વેદલ્લં, તસ્સ પરિયત્તિં નિસ્સાય પટિભાયતિ – અયં પરિયત્તિપટિભાનવા. કતમો પરિપુચ્છાપટિભાનવા? ઇધેકચ્ચો પરિપુચ્છિતા [પરિપુચ્છિતં (સી॰), પરિપુચ્છકો (સ્યા॰)] હોતિ અત્તત્થે ચ ઞાયત્થે ચ લક્ખણે ચ કારણે ચ ઠાનાઠાને ચ, તસ્સ તં પરિપુચ્છં નિસ્સાય પટિભાયતિ – અયં પરિપુચ્છાપટિભાનવા. કતમો અધિગમપટિભાનવા? ઇધેકચ્ચસ્સ અધિગતા હોન્તિ ચત્તારો સતિપટ્ઠાના ચત્તારો સમ્મપ્પધાના ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ પઞ્ચ બલાનિ સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો ચત્તારો અરિયમગ્ગા ચત્તારિ સામઞ્ઞફલાનિ ચતસ્સો પટિસમ્ભિદાયો છ અભિઞ્ઞાયો, તસ્સ અત્થો ઞાતો ધમ્મો ઞાતો નિરુત્તિ ઞાતા, અત્થે ઞાતે અત્થો પટિભાયતિ , ધમ્મે ઞાતે ધમ્મો પટિભાયતિ, નિરુત્તિયા ઞાતાય નિરુત્તિ પટિભાયતિ; ઇમેસુ તીસુ ઞાણેસુ ઞાણં પટિભાનપટિસમ્ભિદા. ઇમાય પટિભાનપટિસમ્ભિદાય ઉપેતો સમુપેતો ઉપગતો સમુપગતો ઉપપન્નો સમુપપન્નો સમન્નાગતો સો વુચ્ચતિ પટિભાનવા. યસ્સ પરિયત્તિ નત્થિ, પરિપુચ્છા નત્થિ, અધિગમો નત્થિ, કિં તસ્સ પટિભાયિસ્સતીતિ – સણ્હો ચ પટિભાનવા.

ન સદ્ધો ન વિરજ્જતીતિ. **ન સદ્ધો**તિ સામં સયં અભિઞ્ઞાતં અત્તપચ્ચક્ખં ધમ્મં ન કસ્સચિ સદ્દહતિ અઞ્ઞસ્સ સમણસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા દેવસ્સ વા મારસ્સ વા બ્રહ્મુનો વા. ''સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા''તિ સામં સયં અભિઞ્ઞાતં...પે॰... ''સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા''તિ... ''સબ્બે ધમ્મા અનત્તા''તિ... ''અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા''તિ...પે॰... ''જાતિપચ્ચયા જરામરણ''ન્તિ... ''અવિજ્જાનિરોધા સઙ્ખારનિરોધો''તિ...પે॰... ''જાતિનિરોધા જરામરણનિરોધો''તિ... ''ઇદં દુક્ખ''ન્તિ...પે॰... ''અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા''તિ... ''ઇમે આસવા''તિ...પે॰... ''અયં આસવનિરોધગામિની પટિપદા''તિ... ''ઇમે ધમ્મા અભિઞ્ઞેય્યા''તિ...પે॰... ''ઇમે ધમ્મા સચ્છિકાતબ્બા''તિ સામં સયં અભિઞ્ઞાતં...પે॰... છન્નં ફસ્સાયતનાનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ, પઞ્ચન્નં ઉપાદાનક્ખન્ધાનં સમુદયઞ્ચ...પે॰... ચતુન્નં મહાભૂતાનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ સામં સયં અભિઞ્ઞાતં...પે॰... ''યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ''ન્તિ સામં સયં અભિઞ્ઞાતં અત્તપચ્ચક્ખં ધમ્મં ન કસ્સચિ સદ્દહતિ અઞ્ઞસ્સ સમણસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા દેવસ્સ વા મારસ્સ વા બ્રહ્મુનો વા [બ્રહ્મુનો વા...પે॰... (સી॰ ક॰)].

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ''સદ્દહસિ ત્વં, સારિપુત્ત, સદ્ધિન્દ્રિયં ભાવિતં બહુલીકતં અમતોગધં હોતિ અમતપરાયનં અમતપરિયોસાનં; વીરિયિન્દ્રિયં... સતિન્દ્રિયં... સમાધિન્દ્રિયં... પઞ્ઞિન્દ્રિયં ભાવિતં બહુલીકતં અમતોગધં હોતિ અમતપરાયનં અમતપરિયોસાન''ન્તિ?

‘‘ન ખ્વાહં એત્થ, ભન્તે, ભગવતો સદ્ધાય ગચ્છામિ સદ્ધિન્દ્રિયં… વીરિયિન્દ્રિયં… સતિન્દ્રિયં… સમાધિન્દ્રિયં… પઞ્ઞિન્દ્રિયં ભાવિતં બહુલીકતં અમતોગધં હોતિ અમતપરાયનં અમતપરિયોસાનં. યેસં નૂનેતં, ભન્તે , અઞ્ઞાતં અસ્સ અદિટ્ઠં અવિદિતં અસચ્છિકતં અફસ્સિતં પઞ્ઞાય, તે તત્થ પરેસં સદ્ધાય ગચ્છેય્યું સદ્ધિન્દ્રિયં ભાવિતં બહુલીકતં અમતોગધં હોતિ અમતપરાયનં અમતપરિયોસાનં. વીરિયિન્દ્રિયં… સતિન્દ્રિયં… સમાધિન્દ્રિયં … પઞ્ઞિન્દ્રિયં ભાવિતં બહુલીકતં અમતોગધં હોતિ અમતપરાયનં અમતપરિયોસાનં. યેસઞ્ચ ખો એતં, ભન્તે, ઞાતં દિટ્ઠં વિદિતં સચ્છિકતં ફસ્સિતં પઞ્ઞાય, નિક્કઙ્ખા તે તત્થ નિબ્બિચિકિચ્છા. સદ્ધિન્દ્રિયં… વીરિયિન્દ્રિયં… સતિન્દ્રિયં… સમાધિન્દ્રિયં… પઞ્ઞિન્દ્રિયં ભાવિતં બહુલીકતં અમતોગધં હોતિ અમતપરાયનં અમતપરિયોસાનં. મય્હઞ્ચ ખો, એતં ભન્તે, ઞાતં દિટ્ઠં વિદિતં સચ્છિકતં ફસ્સિતં પઞ્ઞાય, નિક્કઙ્ખોહં તત્થ નિબ્બિચિકિચ્છો. સદ્ધિન્દ્રિયં… વીરિયિન્દ્રિયં… સતિન્દ્રિયં… સમાધિન્દ્રિયં… પઞ્ઞિન્દ્રિયં ભાવિતં બહુલીકતં અમતોગધં હોતિ અમતપરાયનં અમતપરિયોસાન’’ન્તિ.

‘‘સાધુ સાધુ, સારિપુત્ત! યેસઞ્હેતં, સારિપુત્ત, અઞ્ઞાતં અસ્સ અદિટ્ઠં અવિદિતં અસચ્છિકતં અફસ્સિતં પઞ્ઞાય, તે તત્થ પરેસં સદ્ધાય ગચ્છેય્યું સદ્ધિન્દ્રિયં…પે॰… પઞ્ઞિન્દ્રિયં ભાવિતં બહુલીકતં અમતોગધં હોતિ અમતપરાયનં અમતપરિયોસાનન્તિ.

> ‘‘અસ્સદ્ધો અકતઞ્ઞૂ ચ, સન્ધિચ્છેદો ચ યો નરો;
> હતાવકાસો વન્તાસો, સ વે ઉત્તમપોરિસો’’તિ.

ન સદ્ધો ન વિરજ્જતીતિ. સબ્બે બાલપુથુજ્જના રજ્જન્તિ, પુથુજ્જનકલ્યાણકં ઉપાદાય સત્ત સેક્ખા વિરજ્જન્તિ. અરહા નેવ રજ્જતિ નો વિરજ્જતિ, વિરત્તો સો ખયા રાગસ્સ વીતરાગત્તા ખયા દોસસ્સ વીતદોસત્તા, ખયા મોહસ્સ વીતમોહત્તા. સો વુટ્ઠવાસો ચિણ્ણચરણો…પે॰… જાતિમરણસંસારો નત્થિ તસ્સ પુનબ્ભવોતિ – ન સદ્ધો ન વિરજ્જતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘સાતિયેસુ અનસ્સાવી, અતિમાને ચ નો યુતો;
> સણ્હો ચ પટિભાનવા, ન સદ્ધો ન વિરજ્જતી’’તિ.

૮૯. લાભકમ્યા ન સિક્ખતિ, અલાભે ચ ન કુપ્પતિ;
અવિરુદ્ધો ચ તણ્હાય, રસેસુ [રસે ચ (સી॰ સ્યા॰)] **નાનુગિજ્ઝતિ.**

લાભકમ્યા ન સિક્ખતિ, અલાભે ચ ન કુપ્પતીતિ. કથં લાભકમ્યા સિક્ખતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ભિક્ખું પસ્સતિ લાભિં ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનં. તસ્સ એવં હોતિ – ‘‘કેન નુ ખો અયમાયસ્મા લાભી ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાન’’ન્તિ? તસ્સ એવં હોતિ – ‘‘અયં ખો આયસ્મા સુત્તન્તિકો, તેનાયમાયસ્મા લાભી ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાન’’ન્તિ. સો લાભહેતુ લાભપચ્ચયા લાભકારણા લાભાભિનિબ્બત્તિયા લાભં પરિપાચેન્તો સુત્તન્તં પરિયાપુણાતિ. એવમ્પિ લાભકમ્યા સિક્ખતિ.

અથ વા ભિક્ખુ ભિક્ખું પસ્સતિ લાભિં ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનં. તસ્સ એવં હોતિ – ‘‘કેન નુ ખો અયમાયસ્મા લાભી ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાન’’ન્તિ? તસ્સ એવં હોતિ – ‘‘અયં ખો આયસ્મા વિનયધરો…પે॰… ધમ્મકથિકો… આભિધમ્મિકો, તેનાયમાયસ્મા લાભી ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાન’’ન્તિ. સો લાભહેતુ લાભપચ્ચયા લાભકારણા લાભાભિનિબ્બત્તિયા લાભં પરિપાચેન્તો અભિધમ્મં પરિયાપુણાતિ. એવમ્પિ લાભકમ્યા સિક્ખતિ.

અથ વા ભિક્ખુ ભિક્ખું પસ્સતિ લાભિં ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનં. તસ્સ એવં હોતિ – ‘‘કેન નુ ખો અયમાયસ્મા લાભી ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાન’’ન્તિ? તસ્સ એવં હોતિ – ‘‘અયં ખો આયસ્મા આરઞ્ઞિકો… પિણ્ડપાતિકો… પંસુકૂલિકો… તેચીવરિકો… સપદાનચારિકો… ખલુપચ્છાભત્તિકો… નેસજ્જિકો… યથાસન્થતિકો, તેનાયમાયસ્મા લાભી ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાન’’ન્તિ. સો લાભહેતુ લાભપચ્ચયા લાભકારણા લાભાભિનિબ્બત્તિયા લાભં પરિપાચેન્તો આરઞ્ઞિકો હોતિ…પે॰… યથાસન્થતિકો હોતિ. એવમ્પિ લાભકમ્યા સિક્ખતિ.

કથં ન લાભકમ્યા સિક્ખતિ? ઇધ ભિક્ખુ ન લાભહેતુ, ન લાભપચ્ચયા, ન લાભકારણા, ન લાભાભિનિબ્બત્તિયા, ન લાભં પરિપાચેન્તો, યાવદેવ અત્તદમત્થાય અત્તસમત્થાય અત્તપરિનિબ્બાપનત્થાય સુત્તન્તં પરિયાપુણાતિ, વિનયં પરિયાપુણાતિ, અભિધમ્મં પરિયાપુણાતિ. એવમ્પિ ન લાભકમ્યા સિક્ખતિ.

અથ વા ભિક્ખુ ન લાભહેતુ, ન લાભપચ્ચયા, ન લાભકારણા, ન લાભાભિનિબ્બત્તિયા, ન લાભં પરિપાચેન્તો, યાવદેવ અપ્પિચ્છઞ્ઞેવ [અપ્પિચ્છંયેવ (સી॰)] નિસ્સાય સન્તુટ્ઠિઞ્ઞેવ નિસ્સાય સલ્લેખઞ્ઞેવ નિસ્સાય પવિવેકઞ્ઞેવ નિસ્સાય ઇદમત્થિતઞ્ઞેવ [ઇદમત્થિકતઞ્ઞેવ (સી॰)] નિસ્સાય આરઞ્ઞિકો હોતિ, પિણ્ડપાતિકો હોતિ, પંસુકૂલિકો હોતિ, તેચીવરિકો હોતિ , સપદાનચારિકો હોતિ, ખલુપચ્છાભત્તિકો હોતિ, નેસજ્જિકો હોતિ, યથાસન્થતિકો હોતિ. એવમ્પિ ન લાભકમ્યા સિક્ખતીતિ – લાભકમ્યા ન સિક્ખતિ.

અલાભે ચ ન કુપ્પતીતિ. કથં અલાભે કુપ્પતિ? ઇધેકચ્ચો ‘‘કુલં વા ન લભામિ, ગણં વા ન લભામિ, આવાસં વા ન લભામિ, લાભં વા ન લભામિ, યસં વા ન લભામિ, પસંસં વા ન લભામિ, સુખં વા ન લભામિ, ચીવરં વા ન લભામિ, પિણ્ડપાતં વા ન લભામિ, સેનાસનં વા ન લભામિ, ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં વા ન લભામિ, ગિલાનુપટ્ઠાકં વા ન લભામિ, અપ્પઞ્ઞાતોમ્હી’’તિ કુપ્પતિ બ્યાપજ્જતિ પતિટ્ઠીયતિ, કોપઞ્ચ દોસઞ્ચ અપ્પચ્ચયઞ્ચ પાતુકરોતિ. એવં અલાભે કુપ્પતિ.

કથં અલાભે ન કુપ્પતિ? ઇધ ભિક્ખુ ‘‘કુલં વા ન લભામિ ગણં વા ન લભામિ…પે॰… અપ્પઞ્ઞાતોમ્હી’’તિ ન કુપ્પતિ ન બ્યાપજ્જતિ ન પતિટ્ઠીયતિ, ન કોપઞ્ચ દોસઞ્ચ અપ્પચ્ચયઞ્ચ પાતુકરોતિ. એવં અલાભે ન કુપ્પતીતિ – લાભકમ્યા ન સિક્ખતિ અલાભે ચ ન કુપ્પતિ.

અવિરુદ્ધો ચ તણ્હાય, રસેસુ નાનુગિજ્ઝતીતિ. **વિરુદ્ધો**તિ યો ચિત્તસ્સ આઘાતો પટિઘાતો, પટિઘં પટિવિરોધો, કોપો પકોપો સમ્પકોપો, દોસો પદોસો સમ્પદોસો, ચિત્તસ્સ બ્યાપત્તિ મનોપદોસો, કોધો કુજ્ઝના કુજ્ઝિતત્તં, દોસો દુસ્સના દુસ્સિતત્તં, બ્યાપત્તિ બ્યાપજ્જના બ્યાપજ્જિતત્તં વિરોધો પટિવિરોધો, ચણ્ડિક્કં, અસુરોપો, અનત્તમનતા ચિત્તસ્સ – અયં વુચ્ચતિ વિરોધો. યસ્સેસો વિરોધો પહીનો સમુચ્છિન્નો વૂપસન્તો પટિપસ્સદ્ધો અભબ્બુપ્પત્તિકો

ઝાણઙ્ગિના દદ્ધો, સો વુચ્ચતિ અવિરુદ્ધો. **તણ્હા**તિ રૂપતણ્હા સદ્દતણ્હા ગન્ધતણ્હા રસતણ્હા ફોટ્ઠબ્બતણ્હા ધમ્મતણ્હા. **રસો**તિ મૂલરસો ખન્ધરસો તચરસો પત્તરસો પુપ્ફરસો ફલરસો, અમ્બિલં મધુરં તિત્તકં કટુકં લોણિકં ખારિકં લમ્બિકં [લપિલં (સી॰), લમ્બિલં (સ્યા॰), લબિલં (ક॰), આયતનવિભઙ્ગે] કસાવો સાદુ અસાદુ સીતં ઉણ્હં. સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા રસગિદ્ધા. તે જિવ્હગ્ગેન રસગ્ગાનિ પરિયેસન્તા આહિણ્ડન્તિ, તે અમ્બિલં લભિત્વા અનમ્બિલં પરિયેસન્તિ, અનમ્બિલં લભિત્વા અમ્બિલં પરિયેસન્તિ; મધુરં લભિત્વા અમધુરં પરિયેસન્તિ, અમધુરં લભિત્વા મધુરં પરિયેસન્તિ; તિત્તકં લભિત્વા અતિત્તકં પરિયેસન્તિ, અતિત્તકં લભિત્વા તિત્તકં પરિયેસન્તિ; કટુકં લભિત્વા અકટુકં પરિયેસન્તિ, અકટુકં લભિત્વા કટુકં પરિયેસન્તિ; લોણિકં લભિત્વા અલોણિકં પરિયેસન્તિ, અલોણિકં લભિત્વા લોણિકં પરિયેસન્તિ; ખારિકં લભિત્વા અખારિકં પરિયેસન્તિ, અખારિકં લભિત્વા ખારિકં પરિયેસન્તિ; લમ્બિકં લભિત્વા કસાવં પરિયેસન્તિ , કસાવં લભિત્વા લમ્બિકં પરિયેસન્તિ; સાદું લભિત્વા અસાદું પરિયેસન્તિ, અસાદું લભિત્વા સાદું પરિયેસન્તિ; સીતં લભિત્વા ઉણ્હં પરિયેસન્તિ, ઉણ્હં લભિત્વા સીતં પરિયેસન્તિ. તે યં યં લભિત્વા તેન તેન ન સન્તુસ્સન્તિ અપરાપરં પરિયેસન્તિ, મનાપિકેસુ રસેસુ રત્તા ગિદ્ધા ગધિતા મુચ્છિતા અજ્ઝોસન્ના લગ્ગા લગ્ગિતા પલિબુદ્ધા. યસ્સેસા રસતણ્હા પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા, સો પટિસઙ્ખા યોનિસો આહારં આહારેતિ – ''નેવ દવાય ન મદાય ન મણ્ડનાય ન વિભૂસનાય, યાવદેવ ઇમસ્સ કાયસ્સ ઠિતિયા યાપનાય વિહિંસૂપરતિયા બ્રહ્મચરિયાનુગ્ગહાય. ઇતિ પુરાણઞ્ચ વેદનં પટિહઙ્ખામિ, નવઞ્ચ વેદનં ન ઉપ્પાદેસ્સામિ, યાત્રા ચ મે ભવિસ્સતિ અનવજ્જતા ચ ફાસુવિહારો ચા''તિ.

યથા વનં આલિમ્પેય્ય યાવદેવ રોપનત્થાય, યથા વા પન અક્ખં અબ્ભઞ્જેય્ય યાવદેવ ભારસ્સ નિત્થરણત્થાય, યથા વા પન પુત્તમંસં આહારં આહરેય્ય યાવદેવ કન્તારસ્સ નિત્થરણત્થાય; એવમેવ ભિક્ખુ પટિસઙ્ખા યોનિસો આહારં આહારેતિ – ''નેવ દવાય...પે॰... ફાસુવિહારો ચા''તિ. રસતણ્હં પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તિં કરોતિ અનભાવં ગમેતિ, રસતણ્હાય આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – અવિરુદ્ધો ચ તણ્હાય રસેસુ નાનુગિજ્ઝતિ.

તેનાહ ભગવા –

''લાભકમ્યા ન સિક્ખતિ, અલાભે ચ ન કુપ્પતિ;
અવિરુદ્ધો ચ તણ્હાય, રસેસુ નાનુગિજ્ઝતી''તિ.

૯૦. ઉપેક્ખકો સદા સતો, ન લોકે મઞ્ઞતે સમં;
ન વિસેસી ન નીચેય્યો, તસ્સ નો સન્તિ ઉસ્સદા.

ઉપેક્ખકો સદા સતોતિ. **ઉપેક્ખકો**તિ છળઙ્ગુપેક્ખાય સમન્નાગતો. ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા નેવ સુમનો હોતિ ન દુમ્મનો, ઉપેક્ખકો વિહરતિ સતો સમ્પજાનો. સોતેન સદ્દં સુત્વા...પે॰... મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય નેવ સુમનો હોતિ ન દુમ્મનો, ઉપેક્ખકો વિહરતિ સતો સમ્પજાનો. ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા મનાપં નાભિગિજ્ઝતિ નાભિહંસતિ [નાભિહસતિ (સી॰ સ્યા॰)] ન રાગં જનેતિ, તસ્સ ઠિતોવ કાયો હોતિ, ઠિતં ચિત્તં અજ્ઝત્તં સુસણ્ઠિતં સુવિમુત્તં. ચક્ખુના ખો પનેવ રૂપં દિસ્વા અમનાપં ન મઙ્કુ હોતિ અપ્પતિટ્ઠિતચિત્તો [અપ્પતિટ્ઠીન ચિત્તો (સ્યા॰), અપ્પતિટ્ઠનચિત્તો (ક॰)] અલીનમનસો [આદિનમનસો (સ્યા॰)] અબ્યાપન્નચેતસો, તસ્સ ઠિતોવ કાયો હોતિ, ઠિતં ચિત્તં અજ્ઝત્તં સુસણ્ઠિતં સુવિમુત્તં. સોતેન સદ્દં સુત્વા... ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા... જિવ્હાય રસં સાયિત્વા... કાયેન

ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા... મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય મનાપં નાભિગિજ્ઝતિ નાભિહંસતિ ન રાગં જનેતિ, તસ્સ ઠિતોવ કાયો હોતિ, ઠિતં ચિત્તં અજ્ઝત્તં સુસણ્ઠિતં સુવિમુત્તં. મનસા ખો પનેવ ધમ્મં વિઞ્ઞાય અમનાપં ન મઙ્કુ હોતિ અપ્પતિટ્ઠિતચિત્તો અલીનમનસો અબ્યાપન્નચેતસો, તસ્સ ઠિતોવ કાયો હોતિ, ઠિતં ચિત્તં અજ્ઝત્તં સુસણ્ઠિતં સુવિમુત્તં.

ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા મનાપામનાપેસુ રૂપેસુ તસ્સ ઠિતોવ કાયો હોતિ, ઠિતં ચિત્તં અજ્ઝત્તં સુસણ્ઠિતં સુવિમુત્તં. સોતેન સદ્દં સુત્વા...પે॰... મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય મનાપામનાપેસુ ધમ્મેસુ તસ્સ ઠિતોવ કાયો હોતિ, ઠિતં ચિત્તં અજ્ઝત્તં સુસણ્ઠિતં સુવિમુત્તં.

ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા રજનીયે ન રજ્જતિ, દુસ્સનીયે [દોસનીયે (બહૂસુ)] ન દુસ્સતિ, મોહનીયે ન મુય્હતિ, કોપનીયે ન કુપ્પતિ, મદનીયે ન મજ્જતિ, કિલેસનીયે ન કિલિસ્સતિ. સોતેન સદ્દં સુત્વા...પે॰... મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય રજનીયે ન રજ્જતિ દુસ્સનીયે ન દુસ્સતિ, મોહનીયે ન મુય્હતિ, કોપનીયે ન કુપ્પતિ, મદનીયે ન મજ્જતિ, કિલેસનીયે ન કિલિસ્સતિ. દિટ્ઠે દિટ્ઠમત્તો, સુતે સુતમત્તો, મુતે મુતમત્તો, વિઞ્ઞાતે વિઞ્ઞાતમત્તો. દિટ્ઠે ન લિમ્પતિ, સુતે ન લિમ્પતિ, મુતે ન લિમ્પતિ, વિઞ્ઞાતે ન લિમ્પતિ. દિટ્ઠે અનૂપયો અનપાયો અનિસ્સિતો અપ્પટિબદ્ધો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતિ. સુતે... મુતે... વિઞ્ઞાતે અનૂપયો અનપાયો અનિસ્સિતો અપ્પટિબદ્ધો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતિ.

સંવિજ્જતિ અરહતો ચક્ખુ, પસ્સતિ અરહા ચક્ખુના રૂપં. છન્દરાગો અરહતો નત્થિ, સુવિમુત્તચિત્તો અરહા. સંવિજ્જતિ અરહતો સોતં, સુણાતિ અરહા સોતેન સદ્દં. છન્દરાગો અરહતો નત્થિ, સુવિમુત્તચિત્તો અરહા. સંવિજ્જતિ અરહતો ઘાનં, ઘાયતિ અરહા ઘાનેન ગન્ધં. છન્દરાગો અરહતો નત્થિ, સુવિમુત્તચિત્તો અરહા. સંવિજ્જતિ અરહતો જિવ્હા, સાયતિ અરહા જિવ્હાય રસં...પે॰... સંવિજ્જતિ અરહતો કાયો, ફુસતિ અરહા કાયેન ફોટ્ઠબ્બં...પે॰... સંવિજ્જતિ અરહતો મનો, વિજાનાતિ અરહા મનસા ધમ્મં. છન્દરાગો અરહતો નત્થિ સુવિમુત્તચિત્તો અરહા.

ચક્ખુ રૂપારામં રૂપરતં રૂપસમ્મુદિતં, તં અરહતો દન્તં ગુત્તં રક્ખિતં સંવુતં, તસ્સ ચ સંવરાય ધમ્મં દેસેતિ. સોતં સદ્દારામં...પે॰... ઘાનં ગન્ધારામં... જિવ્હા રસારામા રસરતા રસસમ્મુદિતા, સા અરહતો દન્તા ગુત્તા રક્ખિતા સંવુતા, તસ્સા ચ સંવરાય ધમ્મં દેસેતિ. કાયો ફોટ્ઠબ્બારામો...પે॰... મનો ધમ્મારામો ધમ્મરતો ધમ્મસમ્મુદિતો, સો અરહતો દન્તો ગુત્તો રક્ખિતો સંવુતો, તસ્સ ચ સંવરાય ધમ્મં દેસેતિ.

> ‘‘દન્તં નયન્તિ સમિતિં, દન્તં રાજાભિરૂહતિ;
> દન્તો સેટ્ઠો મનુસ્સેસુ, યોતિવાક્યં તિતિક્ખતિ.
>
> ‘‘વરમસ્સતરા દન્તા, આજાનીયા ચ [આજાનિયાવ (સ્યા॰)] સિન્ધવા;
> કુઞ્જરા ચ મહાનાગા, અત્તદન્તો તતો વરં.
>
> ‘‘ન હિ એતેહિ યાનેહિ, ગચ્છેય્ય અગતં દિસં;
> યથાત્તના સુદન્તેન, દન્તો દન્તેન ગચ્છતિ.

“વિધાસુ ન વિકમ્પન્તિ, વિપ્પમુત્તા પુનબ્ભવા;
દન્તભૂમિમનુપ્પત્તા, તે લોકે વિજિતાવિનો.

“યસ્સિન્દ્રિયાનિ ભાવિતાનિ [વિભાવિતાનિ (સી॰)], અજ્ઝત્તં બહિદ્ધા ચ [અજ્ઝત્તબહિદ્ધા ચ (સી॰), અજ્ઝત્તઞ્ચ બહિદ્ધા ચ (સ્યા॰ ક॰) સુ॰ નિ॰ ૫૨૧] સબ્બલોકે;
નિબ્બિજ્ઝ ઇમં [નિબ્બિજ્ઝિમં (સ્યા॰), નિબ્બિજ્જ ઇમં (ક॰)] પરઞ્ચ લોકં, કાલં કઙ્ખતિ ભાવિતો સ દન્તો”તિ.

ઉપેક્ખકો સદાતિ. સદા સબ્બદા સબ્બકાલં નિચ્ચકાલં ધુવકાલં…પે॰… પચ્છિમે વયોખન્ધે. **સતો**તિ ચતૂહિ કારણેહિ સતો – કાયે કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં ભાવેન્તો સતો, વેદનાસુ… ચિત્તે… ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં ભાવેન્તો સતો…પે॰… સો વુચ્ચતિ સતોતિ – ઉપેક્ખકો સદા સતો.

ન લોકે મઞ્ઞતે સમન્તિ. “સદિસોહમસ્મી”તિ માનં ન જનેતિ જાતિયા વા ગોત્તેન વા…પે॰… અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુનાતિ – ન લોકે મઞ્ઞતે સમં.

ન વિસેસી ન નીચેય્યોતિ. “સેય્યોહમસ્મી”તિ અતિમાનં ન જનેતિ જાતિયા વા ગોત્તેન વા…પે॰… અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના . “હીનોહમસ્મી”તિ ઓમાનં ન જનેતિ જાતિયા વા ગોત્તેન વા…પે॰… અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુનાતિ – ન વિસેસી ન નીચેય્યો.

તસ્સ નો સન્તિ ઉસ્સદાતિ. **તસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. **ઉસ્સદા**તિ સત્તુસ્સદા – રાગુસ્સદો દોસુસ્સદો મોહુસ્સદો માનુસ્સદો દિટ્ઠુસ્સદો કિલેસુસ્સદો કમ્મુસ્સદો. તસ્સિમે ઉસ્સદા નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – તસ્સ નો સન્તિ ઉસ્સદા.

તેનાહ ભગવા –

“ઉપેક્ખકો સદા સતો, ન લોકે મઞ્ઞતે સમં;
ન વિસેસી ન નીચેય્યો, તસ્સ નો સન્તિ ઉસ્સદા”તિ.

૯૧. **યસ્સ નિસ્સયતા** [નિસ્સયના (ક॰)] **નત્થિ, ઞત્વા ધમ્મં અનિસ્સિતો;**
ભવાય વિભવાય વા, તણ્હા યસ્સ ન વિજ્જતિ.

યસ્સ નિસ્સયતા નત્થીતિ. **યસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. **નિસ્સયા**તિ દ્વે નિસ્સયા – તણ્હાનિસ્સયો ચ દિટ્ઠિનિસ્સયો ચ…પે॰… અયં તણ્હાનિસ્સયો…પે॰… અયં દિટ્ઠિનિસ્સયો . તસ્સ તણ્હાનિસ્સયો પહીનો, દિટ્ઠિનિસ્સયો પટિનિસ્સટ્ઠો; તણ્હાનિસ્સયસ્સ પહીનત્તા દિટ્ઠિનિસ્સયસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા નિસ્સયતા યસ્સ નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જતિ નુપલબ્ભતિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – યસ્સ નિસ્સયતા નત્થિ.

ઞત્વા ધમ્મં અનિસ્સિતોતિ. **ઞત્વા**તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા, ''સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા''તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા, ''સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા''તિ... ''સબ્બે ધમ્મા અનત્તા''તિ...પે॰... ''યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ''ન્તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા. **અનિસ્સિતો**તિ દ્વે નિસ્સયા – તણ્હાનિસ્સયો ચ દિટ્ઠિનિસ્સયો ચ...પે॰... અયં તણ્હાનિસ્સયો...પે॰... અયં દિટ્ઠિનિસ્સયો. તણ્હાનિસ્સયં પહાય દિટ્ઠિનિસ્સયં પટિનિસ્સજ્જિત્વા ચક્ખું અનિસ્સિતો, સોતં અનિસ્સિતો, ઘાનં અનિસ્સિતો, જિવ્હં અનિસ્સિતો, કાયં અનિસ્સિતો, મનં અનિસ્સિતો, રૂપે... સદ્દે... ગન્ધે... રસે... ફોટ્ઠબ્બે... કુલં... ગણં... આવાસં...પે॰... દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે અનિસ્સિતો અનલ્લીનો અનુપગતો અનજ્ઝોસિતો અનધિમુત્તો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – ઞત્વા ધમ્મં અનિસ્સિતો.

ભવાય વિભવાય વા, તણ્હા યસ્સ ન વિજ્જતીતિ. **તણ્હા**તિ રૂપતણ્હા સદ્દતણ્હા ગન્ધતણ્હા રસતણ્હા ફોટ્ઠબ્બતણ્હા ધમ્મતણ્હા. **યસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. **ભવાયા**તિ ભવદિટ્ઠિયા, **વિભવાયા**તિ વિભવદિટ્ઠિયા; **ભવાયા**તિ સસ્સતદિટ્ઠિયા, **વિભવાયા**તિ ઉચ્છેદદિટ્ઠિયા; **ભવાયા**તિ પુનપ્પુનભવાય પુનપ્પુનગતિયા પુનપ્પુનઉપપત્તિયા પુનપ્પુનપટિસન્ધિયા પુનપ્પુનઅત્તભાવાભિનિબ્બત્તિયા . તણ્હા યસ્સ નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જતિ નુપલબ્ભતિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – ભવાય વિભવાય વા તણ્હા યસ્સ ન વિજ્જતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ''યસ્સ નિસ્સયતા નત્થિ, ઞત્વા ધમ્મં અનિસ્સિતો;
> ભવાય વિભવાય વા, તણ્હા યસ્સ ન વિજ્જતી''તિ.

૯૨. તં બ્રૂમિ ઉપસન્તોતિ, કામેસુ અનપેક્ખિનં;
ગન્થા તસ્સ ન વિજ્જન્તિ, અતરી સો વિસત્તિકં.

તં બ્રૂમિ ઉપસન્તોતિ. ઉપસન્તો વૂપસન્તો નિબ્બુતો પટિપસ્સદ્ધોતિ. તં બ્રૂમિ તં કથેમિ તં ભણામિ તં દીપયામિ તં વોહરામીતિ – તં બ્રૂમિ ઉપસન્તોતિ.

કામેસુ અનપેક્ખિનન્તિ. **કામા**તિ ઉદ્દાનતો દ્વે કામા – વત્થુકામા ચ કિલેસકામા ચ...પે॰... ઇમે વુચ્ચન્તિ વત્થુકામા...પે॰... ઇમે વુચ્ચન્તિ કિલેસકામા. વત્થુકામે પરિજાનિત્વા, કિલેસકામે પહાય પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમેત્વા કામેસુ અનપેક્ખિનો વીતકામો ચત્તકામો વન્તકામો મુત્તકામો પહીનકામો પટિનિસ્સટ્ઠકામો, કામેસુ વીતરાગો વિગતરાગો ચત્તરાગો વન્તરાગો મુત્તરાગો પહીનરાગો પટિનિસ્સટ્ઠરાગો નિચ્છાતો નિબ્બુતો સીતિભૂતો સુખપ્પટિસંવેદી બ્રહ્મભૂતેન અત્તના વિહરતીતિ – કામેસુ અનપેક્ખિનં.

ગન્થા તસ્સ ન વિજ્જન્તીતિ. **ગન્થા**તિ ચત્તારો ગન્થા – અભિજ્ઝા કાયગન્થો, બ્યાપાદો કાયગન્થો, સીલબ્બતપરામાસો કાયગન્થો, ઇદંસચ્ચાભિનિવેસો કાયગન્થો. અત્તનો દિટ્ઠિયા રાગો અભિજ્ઝા કાયગન્થો, પરવાદેસુ આઘાતો અપ્પચ્ચયો બ્યાપાદો કાયગન્થો, અત્તનો સીલં વા વતં વા સીલબ્બતં વા પરામાસો સીલબ્બતપરામાસો કાયગન્થો, અત્તનો દિટ્ઠિ ઇદંસચ્ચાભિનિવેસો કાયગન્થો. **તસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ.

ગન્થા તસ્સ ન વિજ્જન્તીતિ. ગન્થા તસ્સ નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – ગન્થા તસ્સ ન વિજ્જન્તિ.

અતરી સો વિસત્તિકન્તિ. **વિસત્તિકા** વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **વિસત્તિકા**તિ કેનટ્ઠેન વિસત્તિકા ? વિસતાતિ વિસત્તિકા, વિસાલાતિ વિસત્તિકા, વિસટાતિ વિસત્તિકા, વિસમાતિ વિસત્તિકા, વિસક્કતીતિ વિસત્તિકા, વિસંહરતીતિ વિસત્તિકા, વિસંવાદિકાતિ વિસત્તિકા, વિસમૂલાતિ વિસત્તિકા, વિસફલાતિ વિસત્તિકા, વિસપરિભોગાતિ વિસત્તિકા, વિસાલા વા પન સા તણ્હા રૂપે... સદ્દે... ગન્ધે... રસે... ફોટ્ઠબ્બે... કુલે... ગણે... આવાસે...પે॰... દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતબ્બેસુ ધમ્મેસુ વિસતં વિત્થતાતિ વિસત્તિકા. **અતરી સો વિસત્તિક**ન્તિ. સો ઇમં વિસત્તિકં તણ્હં અતરિ ઉત્તરિ પતરિ સમતિક્કમિ વીતિવત્તીતિ – અતરી સો વિસત્તિકં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘તં બ્રૂમિ ઉપસન્તોતિ, કામેસુ અનપેક્ખિનં;
> ગન્થા તસ્સ ન વિજ્જન્તિ, અતરી સો વિસત્તિક’’ન્તિ.

૯૩. ન તસ્સ પુત્તા પસવો, ખેત્તં વત્થુઞ્ચ વિજ્જતિ;
અત્તા વાપિ નિરત્તા વા, ન તસ્મિં ઉપલબ્ભતિ.

ન તસ્સ પુત્તા પસવો, ખેત્તં વત્થુઞ્ચ વિજ્જતીતિ. **ના**તિ પટિક્ખેપો. **તસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. **પુત્તા**તિ ચત્તારો પુત્તા – અત્તજો પુત્તો, ખેત્તજો પુત્તો, દિન્નકો પુત્તો , અન્તેવાસિકો પુત્તો. **પસવો**તિ. અજેળકા કુક્કુટસૂકરા હત્થિગવાસ્સવળવા. **ખેત્ત**ન્તિ સાલિખેત્તં વીહિખેત્તં મુગ્ગખેત્તં માસખેત્તં યવખેત્તં ગોધુમખેત્તં તિલખેત્તં. **વત્થુ**ન્તિ ઘરવત્થું કોટ્ઠવત્થું પુરેવત્થું પચ્છાવત્થું આરામવત્થું વિહારવત્થું. **ન તસ્સ પુત્તા પસવો, ખેત્તં વત્થુઞ્ચ વિજ્જતી**તિ. તસ્સ પુત્તપરિગ્ગહો વા પસુપરિગ્ગહો વા ખેત્તપરિગ્ગહો વા વત્થુપરિગ્ગહો વા નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – ન તસ્સ પુત્તા પસવો, ખેત્તં વત્થુઞ્ચ વિજ્જતિ.

અત્તા વાપિ નિરત્તા વા, ન તસ્મિં ઉપલબ્ભતીતિ. **અત્તા**તિ અત્તદિટ્ઠિ, **નિરત્તા**તિ ઉચ્છેદદિટ્ઠિ; **અત્તા**તિ ગહિતં નત્થિ, **નિરત્તા**તિ મુઞ્ચિતબ્બં નત્થિ. યસ્સ નત્થિ ગહિતં તસ્સ નત્થિ મુઞ્ચિતબ્બં. યસ્સ નત્થિ મુઞ્ચિતબ્બં તસ્સ નત્થિ ગહિતં. ગાહમુઞ્ચનસમતિક્કન્તો અરહા વુદ્ધિપરિહાનિવીતિવત્તો. સો વુટ્ઠવાસો ચિણ્ણચરણો...પે॰... જાતિમરણસંસારો નત્થિ તસ્સ પુનબ્ભવોતિ – અત્તા વાપિ નિરત્તા વા, ન તસ્મિં ઉપલબ્ભતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ન તસ્સ પુત્તા પસવો, ખેત્તં વત્થુઞ્ચ વિજ્જતિ;
> અત્તા વાપિ નિરત્તા વા, ન તસ્મિં ઉપલબ્ભતી’’તિ.

૯૪. યેન નં વજ્જું પુથુજ્જના, અથો સમણબ્રાહ્મણા;
તં તસ્સ અપુરક્ખતં, તસ્મા વાદેસુ નેજતિ.

યેન નં વજ્જું પુથુજ્જના, અથો સમણબ્રાહ્મણાતિ. પુથુજ્જનાતિ પુથુ કિલેસે જનેન્તીતિ પુથુજ્જના , પુથુ અવિહતસક્કાયદિટ્ઠિકાતિ પુથુજ્જના, પુથુ સત્થારાનં મુખુલ્લોકિકાતિ [મુખુલ્લોકકાતિ (સી॰)] પુથુજ્જના, પુથુ સબ્બગતીહિ અવુટ્ઠિતાતિ પુથુજ્જના, પુથુ નાનાભિસઙ્ખારે અભિસઙ્ખરોન્તીતિ પુથુજ્જના, પુથુ નાનાઓઘેહિ વુય્હન્તીતિ પુથુજ્જના, પુથુ નાનાસન્તાપેહિ સન્તપ્પેન્તીતિ પુથુજ્જના, પુથુ નાનાપરિળાહેહિ પરિડય્હન્તીતિ પુથુજ્જના, પુથુ પઞ્ચસુ કામગુણેસુ રત્તા ગિદ્ધા ગધિતા મુચ્છિતા અજ્ઝોસન્ના લગ્ગા લગ્ગિતા પલિબુદ્ધાતિ પુથુજ્જના, પુથુ પઞ્ચહિ નીવરણેહિ આવુતા નિવુતા ઓવુતા પિહિતા પટિચ્છન્ના પટિકુજ્જિતાતિ – પુથુજ્જના. **સમણા**તિ યે કેચિ ઇતો બહિદ્ધા પરિબ્બજૂપગતા પરિબ્બજસમાપન્ના. **બ્રાહ્મણા**તિ યે કેચિ ભોવાદિકા. **યેન નં વજ્જું પુથુજ્જના, અથો સમણબ્રાહ્મણા**તિ . પુથુજ્જના યેન તં રાગેન વદેય્યું, યેન દોસેન વદેય્યું, યેન મોહેન વદેય્યું, યેન માનેન વદેય્યું, યાય દિટ્ઠિયા વદેય્યું, યેન ઉદ્ધચ્ચેન વદેય્યું, યાય વિચિકિચ્છાય વદેય્યું, યેહિ અનુસયેહિ વદેય્યું, રત્તોતિ વા દુટ્ઠોતિ વા મૂળ્હોતિ વા વિનિબદ્ધોતિ વા પરામટ્ઠોતિ વા વિક્ખેપગતોતિ વા અનિટ્ઠઙ્ગતોતિ વા થામગતોતિ વા તે અભિસઙ્ખારા પહીના; અભિસઙ્ખારાનં પહીનત્તા ગતિયા [ગતિયો (સ્યા॰)] યેન તં વદેય્યું – નેરયિકોતિ વા તિરચ્છાનયોનિકોતિ વા પેત્તિવિસયિકોતિ વા મનુસ્સોતિ વા દેવોતિ વા રૂપીતિ વા અરૂપીતિ વા સઞ્ઞીતિ વા અસઞ્ઞીતિ વા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીતિ વા. સો હેતુ નત્થિ પચ્ચયો નત્થિ કારણં નત્થિ યેન નં વદેય્યું કથેય્યું ભણેય્યું દીપયેય્યું વોહરેય્યુન્તિ – યેન નં વજ્જું પુથુજ્જના, અથો સમણબ્રાહ્મણા.

તં તસ્સ અપુરક્ખતન્તિ. **તસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. **પુરેક્ખારા**તિ દ્વે પુરેક્ખારા – તણ્હાપુરેક્ખારો ચ દિટ્ઠિપુરેક્ખારો ચ…પે॰… અયં તણ્હાપુરેક્ખારો…પે॰… અયં દિટ્ઠિપુરેક્ખારો. તસ્સ તણ્હાપુરેક્ખારો પહીનો, દિટ્ઠિપુરેક્ખારો પટિનિસ્સટ્ઠો; તણ્હાપુરેક્ખારસ્સ પહીનત્તા, દિટ્ઠિપુરેક્ખારસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા ન તણ્હં વા દિટ્ઠિં વા પુરતો કત્વા ચરતિ, ન તણ્હાધજો ન તણ્હાકેતુ ન તણ્હાધિપતેય્યો, ન દિટ્ઠિધજો ન દિટ્ઠિકેતુ ન દિટ્ઠાધિપતેય્યો, ન તણ્હાય વા ન દિટ્ઠિયા વા પરિવારિતો ચરતીતિ – તં તસ્સ અપુરક્ખતં.

તસ્મા વાદેસુ નેજતીતિ. તસ્માતિ તસ્મા તંકારણા તંહેતુ તપ્પચ્ચયા તંનિદાના વાદેસુ ઉપવાદેસુ નિન્દાય ગરહાય અકિત્તિયા અવણ્ણહારિકાય નેજતિ ન ઇઞ્જતિ ન ચલતિ ન વેધતિ નપ્પવેધતિ ન સમ્પવેધતીતિ – તસ્મા વાદેસુ નેજતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘યેન નં વજ્જું પુથુજ્જના, અથો સમણબ્રાહ્મણા;
> તં તસ્સ અપુરક્ખતં, તસ્મા વાદેસુ નેજતી’’તિ.

૯૫. વીતગેધો અમચ્છરી, ન ઉસ્સેસુ વદતે મુનિ;
ન સમેસુ ન ઓમેસુ, કપ્પં નેતિ અકપ્પિયો.

વીતગેધો અમચ્છરીતિ. **ગેધો** વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો…પે॰… અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. યસ્સેસો ગેધો પહીનો સમુચ્છિન્નો વૂપસન્તો પટિપસ્સદ્ધો અભબ્બુપ્પત્તિકો ઞાણગ્ગિના દડ્ઢો, સો વુચ્ચતિ વીતગેધો. સો રૂપે અગિદ્ધો…પે॰… દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતબ્બેસુ ધમ્મેસુ અગિદ્ધો અગધિતો અમુચ્છિતો અનજ્ઝોસિતો, વીતગેધો વિગતગેધો ચત્તગેધો વન્તગેધો મુત્તગેધો પહીનગેધો પટિનિસ્સટ્ઠગેધો નિચ્છાતો…પે॰… બ્રહ્મભૂતેન અત્તના વિહરતીતિ – વીતગેધો. **અમચ્છરી**તિ **મચ્છરિયન્તિ** પઞ્ચ મચ્છરિયાનિ – આવાસમચ્છરિયં, કુલમચ્છરિયં,

લાભમચ્છરિયં, વણ્ણમચ્છરિયં, ધમ્મમચ્છરિયં. યં એવરૂપં…પે॰… ગાહો – ઇદં વુચ્ચતિ મચ્છરિયં. યસ્સેતં મચ્છરિયં પહીનં સમુચ્છિન્નં વૂપસન્તં પટિપસ્સદ્ધં અભબ્બુપ્પત્તિકં ઞાણગ્ગિના દડ્ઢં, સો વુચ્ચતિ અમચ્છરીતિ – વીતગેધો અમચ્છરી.

ન ઉસ્સેસુ વદતે મુનિ, ન સમેસુ ન ઓમેસૂતિ. **મુની**તિ. **મોનં** વુચ્ચતિ ઞાણં…પે॰… સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનિ. ‘‘સેય્યોહમસ્મી’’તિ વા, ‘‘સદિસોહમસ્મી’’તિ વા, ‘‘હીનોહમસ્મી’’તિ વા ન વદતિ ન કથેતિ ન ભણતિ ન દીપયતિ ન વોહરતીતિ – ન ઉસ્સેસુ વદતે મુનિ, ન સમેસુ ન ઓમેસુ.

કપ્પં નેતિ અકપ્પિયોતિ. **કપ્પા**તિ દ્વે કપ્પા – તણ્હાકપ્પો ચ દિટ્ઠિકપ્પો ચ…પે॰… અયં તણ્હાકપ્પો…પે॰… અયં દિટ્ઠિકપ્પો. તસ્સ તણ્હાકપ્પો પહીનો, દિટ્ઠિકપ્પો પટિનિસ્સટ્ઠો; તણ્હાકપ્પસ્સ પહીનત્તા, દિટ્ઠિકપ્પસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા તણ્હાકપ્પં વા દિટ્ઠિકપ્પં વા નેતિ ન ઉપેતિ ન ઉપગચ્છતિ ન ગણ્હાતિ ન પરામસતિ નાભિનિવિસતીતિ – કપ્પં નેતિ. **અકપ્પિયો**તિ. કપ્પાતિ દ્વે કપ્પા – તણ્હાકપ્પો ચ દિટ્ઠિકપ્પો ચ…પે॰… અયં તણ્હાકપ્પો…પે॰… અયં દિટ્ઠિકપ્પો. તસ્સ તણ્હાકપ્પો પહીનો, દિટ્ઠિકપ્પો પટિનિસ્સટ્ઠો; તસ્સ તણ્હાકપ્પસ્સ પહીનત્તા, દિટ્ઠિકપ્પસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા તણ્હાકપ્પં વા દિટ્ઠિકપ્પં વા ન કપ્પેતિ ન જનેતિ ન સઞ્જનેતિ ન નિબ્બત્તેતિ નાભિનિબ્બત્તેતીતિ – કપ્પં નેતિ અકપ્પિયો.

તેનાહ ભગવા –

‘‘વીતગેધો અમચ્છરી, ન ઉસ્સેસુ વદતે મુનિ;
ન સમેસુ ન ઓમેસુ, કપ્પં નેતિ અકપ્પિયો’’તિ.

૯૬. યસ્સ લોકે સકં નત્થિ, અસતા ચ ન સોચતિ;
ધમ્મેસુ ચ ન ગચ્છતિ, સ વે સન્તોતિ વુચ્ચતિ.

યસ્સ લોકે સકં નત્થીતિ. **યસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. **લોકે સકં નત્થી**તિ. તસ્સ મય્હં વા ઇદં પરેસં વા ઇદન્તિ કિઞ્ચિ રૂપગતં વેદનાગતં સઞ્ઞાગતં સઙ્ખારગતં વિઞ્ઞાણગતં, ગહિતં પરામટ્ઠં અભિનિવિટ્ઠં અજ્ઝોસિતં અધિમુત્તં, નત્થિ ન સન્તિ…પે॰… ઞાણગ્ગિના દડ્ઢન્તિ – યસ્સ લોકે સકં નત્થિ. **અસતા ચ ન સોચતી**તિ. વિપરિણતં વા વત્થું ન સોચતિ, વિપરિણતસ્મિં વા વત્થુસ્મિં ન સોચતિ. ચક્ખુ મે વિપરિણતન્તિ ન સોચતિ. સોતં મે… ઘાનં મે… જિવ્હા મે… કાયો મે… મનો મે… રૂપા મે… સદ્દા મે… ગન્ધા મે… રસા મે… ફોટ્ઠબ્બા મે… કુલં મે… ગણો મે… આવાસો મે… લાભો મે… યસો મે… પસંસા મે… સુખં મે… ચીવરં મે… પિણ્ડપાતો મે… સેનાસનં મે… ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારો મે… માતા મે… પિતા મે… ભાતા મે… ભગિની મે… પુત્તો મે… ધીતા મે… મિત્તા મે… અમચ્ચા મે… ઞાતકા મે… સાલોહિતા મે વિપરિણતાતિ ન સોચતિ ન કિલમતિ ન પરિદેવતિ ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ ન સમ્મોહં આપજ્જતીતિ. એવમ્પિ, અસતા ચ ન સોચતિ.

અથ વા અસન્તાય [અસતાય (સી॰), અસાતાય (સ્યા॰)] દુક્ખાય વેદનાય ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો ન સોચતિ ન કિલમતિ ન પરિદેવતિ ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ ન સમ્મોહં આપજ્જતિ. ચક્ખુરોગેન ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો ન સોચતિ ન કિલમતિ ન પરિદેવતિ ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ ન સમ્મોહં આપજ્જતિ, સોતરોગેન… ઘાનરોગેન… જિવ્હારોગેન… કાયરોગેન… સીસરોગેન… કણ્ણરોગેન… મુખરોગેન… દન્તરોગેન…

કાસેન... સાસેન... પિનાસેન... ડાહેન... જરેન... કુચ્છિરોગેન... મુચ્છાય... પક્ખન્દિકાય... સૂલેન... વિસૂચિકાય... કુટ્ઠેન... ગણ્ડેન... કિલાસેન... સોસેન... અપમારેન... દદ્દુયા... કણ્ડુયા... કચ્છુયા... રખસાય ... વિતચ્છિકાય... લોહિતેન... પિત્તેન... મધુમેહેન... અંસાય... પિળકાય... ભગન્દલેન [ભગન્દલાય (સી॰ સ્યા॰)] ... પિત્તસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... સેમ્હસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... વાતસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... સન્નિપાતિકેન આબાધેન... ઉતુપરિણામજેન આબાધેન... વિસમપરિહારજેન આબાધેન... ઓપક્કમિકેન આબાધેન... કમ્મવિપાકજેન આબાધેન... સીતેન... ઉણ્હેન... જિઘચ્છાય... પિપાસાય... ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સેહિ કુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો ન સોચતિ ન કિલમતિ ન પરિદેવતિ ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ ન સમ્મોહં આપજ્જતીતિ. એવમ્પિ, અસતા ચ ન સોચતિ.

અથ વા અસન્તે અસંવિજ્જમાને અનુપલબ્ભમાને [અનુપલબ્ભિયમાને (સ્યા॰ ક॰)] – ''અહો વત મે તં નત્થિ, સિયા વત મે તં, તં વતાહં ન ચ લભામી''તિ ન સોચતિ ન કિલમતિ ન પરિદેવતિ ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ ન સમ્મોહં આપજ્જતીતિ. એવમ્પિ અસતા ચ ન સોચતિ. **ધમ્મેસુ ચ ન ગચ્છતી**તિ ન છન્દાગતિં ગચ્છતિ, ન દોસાગતિં ગચ્છતિ, ન મોહાગતિં ગચ્છતિ, ન ભયાગતિં ગચ્છતિ, ન રાગવસેન ગચ્છતિ, ન દોસવસેન ગચ્છતિ, ન મોહવસેન ગચ્છતિ, ન માનવસેન ગચ્છતિ, ન દિટ્ઠિવસેન ગચ્છતિ, ન ઉદ્ધચ્ચવસેન ગચ્છતિ, ન વિચિકિચ્છાવસેન ગચ્છતિ, ન અનુસયવસેન ગચ્છતિ ન ચ વગ્ગેહિ ધમ્મેહિ યાયતિ નીયતિ વુય્હતિ સંહરીયતીતિ – ધમ્મેસુ ચ ન ગચ્છતિ.

સ વે સન્તોતિ વુચ્ચતીતિ. સો સન્તો ઉપસન્તો વૂપસન્તો નિબ્બુતો પટિપસ્સદ્ધોતિ વુચ્ચતિ પવુચ્ચતિ કથીયતિ ભણીયતિ દીપીયતિ વોહરીયતીતિ – સ વે સન્તોતિ વુચ્ચતિ.

તેનાહ ભગવા –

''યસ્સ લોકે સકં નત્થિ, અસતા ચ ન સોચતિ;
ધમ્મેસુ ચ ન ગચ્છતિ, સ વે સન્તોતિ વુચ્ચતી''તિ.

પુરાભેદસુત્તનિદ્દેસો દસમો.

૧૧. કલહવિવાદસુત્તનિદ્દેસો

અથ કલહવિવાદસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૯૭. **કુતોપહૂતા કલહા વિવાદા, પરિદેવસોકા સહમચ્છરા ચ;**
માનાતિમાના સહપેસુણા ચ, કુતોપહૂતા તે તદિઙ્ઘ બ્રૂહિ.

કુતોપહૂતા કલહા વિવાદાતિ. **કલહો**તિ એકેન આકારેન કલહો; વિવાદોતિપિ તઞ્ઞેવ. યો કલહો સો વિવાદો, યો વિવાદો સો કલહો. અથ વા અપરેન આકારેન વિવાદો વુચ્ચતિ કલહસ્સ પુબ્બભાગો વિવાદો. રાજાનોપિ રાજૂહિ વિવદન્તિ, ખત્તિયાપિ ખત્તિયેહિ વિવદન્તિ, બ્રાહ્મણાપિ બ્રાહ્મણેહિ વિવદન્તિ, ગહપતીપિ ગહપતીહિ વિવદન્તિ, માતાપિ પુત્તેન વિવદતિ, પુત્તોપિ માતરા વિવદતિ, પિતાપિ પુત્તેન વિવદતિ, પુત્તોપિ પિતરા વિવદતિ, ભાતાપિ ભાતરા વિવદતિ, ભાતાપિ ભગિનિયા વિવદતિ, ભગિનીપિ ભાતરા વિવદતિ, સહાયોપિ સહાયેન વિવદતિ – અયં વિવાદો. કતમો કલહો? આગારિકા દણ્ડપસુતા કાયેન વાચાય કલહં કરોન્તિ, પબ્બજિતા આપત્તિં આપજ્જન્તા કાયેન વાચાય કલહં કરોન્તિ – અયં કલહો.

કુતોપહૂતા કલહા વિવાદાતિ. કલહા ચ વિવાદા ચ કુતોપહૂતા કુતોજાતા કુતોસઞ્જાતા કુતોનિબ્બત્તા કુતોઅભિનિબ્બત્તા કુતોપાતુભૂતા, કિંનિદાના કિંસમુદયા કિંજાતિકા કિંપભવાતિ કલહસ્સ ચ વિવાદસ્સ ચ મૂલં પુચ્છતિ, હેતું પુચ્છતિ , નિદાનં પુચ્છતિ, સમ્ભવં પુચ્છતિ, પભવં પુચ્છતિ, સમુટ્ઠાનં પુચ્છતિ, આહારં પુચ્છતિ, આરમ્મણં પુચ્છતિ, પચ્ચયં પુચ્છતિ, સમુદયં પુચ્છતિ પપુચ્છતિ યાચતિ અજ્ઝેસતિ [અજ્ઝોસતિ (સી॰)] પસાદેતીતિ – કુતોપહૂતા કલહા વિવાદા.

પરિદેવસોકા સહમચ્છરા ચાતિ. **પરિદેવો**તિ ઞાતિબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ, ભોગબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ, રોગબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ, સીલબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ, દિટ્ઠિબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ, અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા બ્યસનેન સમન્નાગતસ્સ, અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા દુક્ખધમ્મેન ફુટ્ઠસ્સ, આદેવો પરિદેવો, આદેવના પરિદેવના, આદેવિતત્તં પરિદેવિતત્તં, વાચા પલાપો વિપ્પલાપો લાલપ્પો લાલપ્પાયના લાલપ્પાયિતત્તં. **સોકો**તિ ઞાતિબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ, ભોગરોગસીલદિટ્ઠિબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ, અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા બ્યસનેન સમન્નાગતસ્સ, અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા દુક્ખધમ્મેન ફુટ્ઠસ્સ, સોકો સોચના સોચિતત્તં, અન્તોસોકો અન્તોપરિસોકો, અન્તોડાહો અન્તોપરિડાહો, ચેતસો પરિજ્ઝાયના દોમનસ્સં સોકસલ્લં. **મચ્છર**ન્તિ પઞ્ચ મચ્છરિયાનિ – આવાસમચ્છરિયં, કુલમચ્છરિયં, લાભમચ્છરિયં, વણ્ણમચ્છરિયં, ધમ્મમચ્છરિયં. યં એવરૂપં મચ્છરિયં મચ્છરાયનં મચ્છરાયિતત્તં વેવિચ્છં કદરિયં કટુકઞ્ચુકતા અગ્ગહિતત્તં ચિત્તસ્સ – ઇદં વુચ્ચતિ મચ્છરિયં. અપિ ચ, ખન્ધમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં , ધાતુમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં, આયતનમચ્છરિયમ્પિ મચ્છરિયં ગાહો. ઇદં વુચ્ચતિ મચ્છરિયન્તિ – પરિદેવસોકા સહમચ્છરા ચ.

માનાતિમાના સહપેસુણા ચાતિ. **માનો**તિ ઇધેકચ્ચો માનં જનેતિ જાતિયા વા ગોત્તેન વા કોલપુત્તિયેન વા વણ્ણપોક્ખરતાય વા ધનેન વા અજ્ઝેનેન વા કમ્માયતનેન વા સિપ્પાયતનેન વા વિજ્જાટ્ઠાનેન વા સુતેન વા પટિભાનેન વા અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના. **અતિમાનો**તિ ઇધેકચ્ચો પરં અતિમઞ્ઞતિ જાતિયા વા ગોત્તેન વા…પે॰… અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના. **પેસુઞ્ઞ**ન્તિ ઇધેકચ્ચો પિસુણવાચો હોતિ – ઇતો સુત્વા અમુત્ર

અક્ખાતા ઇમેસં ભેદાય, અમુત્ર વા સુત્વા ઇમેસં અક્ખાતા અમૂસં ભેદાય. ઇતિ સમગ્ગાનં વા ભેત્તા, ભિન્નાનં વા અનુપ્પદાતા, વગ્ગારામો વગ્ગરતો વગ્ગનન્દી વગ્ગકરણિં વાચં ભાસિતા હોતિ – ઇદં વુચ્ચતિ પેસુઞ્ઞં. અપિ ચ દ્વીહિ કારણેહિ પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ – પિયકમ્યતાય વા ભેદાધિપ્પાયેન વા. કથં પિયકમ્યતાય પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ? ઇમસ્સ પિયો ભવિસ્સામિ, મનાપો ભવિસ્સામિ, વિસ્સાસિકો ભવિસ્સામિ, અબ્ભન્તરિકો ભવિસ્સામિ, સુહદયો ભવિસ્સામીતિ – એવં પિયકમ્યતાય પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ. કથં ભેદાધિપ્પાયેન પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ? કથં ઇમે નાના અસ્સુ, વિના અસ્સુ, વગ્ગા અસ્સુ, દ્વિધા અસ્સુ, દ્વેજ્ઝા અસ્સુ, દ્વે પક્ખા અસ્સુ, ભિજ્જેય્યું ન સમાગચ્છેય્યું, દુક્ખં ન ફાસુ વિહરેય્યુન્તિ – એવં ભેદાધિપ્પાયેન પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતીતિ – માનાતિમાના સહપેસુણા ચ.

કુતોપહૂતા તે તદિઙ્ઘ બ્રૂહીતિ. કલહો ચ વિવાદો ચ પરિદેવો ચ સોકો ચ મચ્છરિયઞ્ચ માનો ચ અતિમાનો ચ પેસુઞ્ઞઞ્ચાતિ – ઇમે અટ્ઠ કિલેસા કુતોપહૂતા કુતોજાતા કુતોસઞ્જાતા કુતોનિબ્બત્તા કુતોઅભિનિબ્બત્તા કુતોપાતુભૂતા, કિંનિદાના કિંસમુદયા કિંજાતિકા કિંપભવાતિ. ઇમેસં અટ્ઠન્નં કિલેસાનં મૂલં પુચ્છતિ, હેતું પુચ્છતિ, નિદાનં પુચ્છતિ, સમ્ભવં પુચ્છતિ, પભવં પુચ્છતિ, સમુટ્ઠાનં પુચ્છતિ, આહારં પુચ્છતિ, આરમ્મણં પુચ્છતિ, પચ્ચયં પુચ્છતિ, સમુદયં પુચ્છતિ પપુચ્છતિ યાચતિ અજ્ઝેસતિ પસાદેતીતિ – કુતોપહૂતા તે તદિઙ્ઘં બ્રૂહીતિ. ઇઙ્ઘ બ્રૂહિ આચિક્ખ દેસેહિ પઞ્ઞપેહિ પટ્ઠપેહિ વિવર વિભજ ઉત્તાનીકરોહિ પકાસેહીતિ – કુતોપહૂતા તે તદિઙ્ઘ બ્રૂહિ.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

"કુતોપહૂતા કલહા વિવાદા, પરિદેવસોકા સહમચ્છરા ચ;
માનાતિમાના સહપેસુણા ચ, કુતોપહૂતા તે તદિઙ્ઘ બ્રૂહી"તિ.

૯૮. પિયપ્પહૂતા કલહા વિવાદા, પરિદેવસોકા સહમચ્છરા ચ;
માનાતિમાના સહપેસુણા ચ, મચ્છેરયુત્તા કલહા વિવાદા;
વિવાદજાતેસુ ચ પેસુણાનિ.

પિયપ્પહૂતા કલહા વિવાદા, પરિદેવસોકા સહમચ્છરા ચાતિ. **પિયા**તિ દ્વે પિયા – સત્તા વા સઙ્ખારા વા. કતમે સત્તા પિયા? ઇધ યસ્સ તે હોન્તિ અત્થકામા હિતકામા ફાસુકામા યોગક્ખેમકામા માતા વા પિતા વા ભાતા વા ભગિની વા પુત્તો વા ધીતા વા મિત્તા વા અમચ્ચા વા ઞાતી વા સાલોહિતા વા – ઇમે સત્તા પિયા. કતમે સઙ્ખારા પિયા? મનાપિકા રૂપા મનાપિકા સદ્દા મનાપિકા ગન્ધા મનાપિકા રસા મનાપિકા ફોટ્ઠબ્બા – ઇમે સઙ્ખારા પિયા.

પિયં વત્થું અચ્છેદસઙ્કિનોપિ કલહં કરોન્તિ, અચ્છિજ્જન્તેપિ કલહં કરોન્તિ, અચ્છિન્નેપિ કલહં કરોન્તિ. પિયં વત્થું વિપરિણામસઙ્કિનોપિ કલહં કરોન્તિ, વિપરિણામન્તેપિ કલહં કરોન્તિ, વિપરિણતેપિ કલહં કરોન્તિ. પિયં વત્થું અચ્છેદસઙ્કિનોપિ વિવદન્તિ, અચ્છિજ્જન્તેપિ વિવદન્તિ, અચ્છિન્નેપિ વિવદન્તિ. પિયં વત્થું વિપરિણામસઙ્કિનોપિ વિવદન્તિ, વિપરિણામન્તેપિ વિવદન્તિ, વિપરિણતેપિ વિવદન્તિ. પિયં વત્થું અચ્છેદસઙ્કિનોપિ પરિદેવન્તિ, અચ્છિજ્જન્તેપિ પરિદેવન્તિ, અચ્છિન્નેપિ પરિદેવન્તિ. પિયં વત્થું વિપરિણામસઙ્કિનોપિ પરિદેવન્તિ, વિપરિણામન્તેપિ પરિદેવન્તિ, વિપરિણતેપિ પરિદેવન્તિ. પિયં વત્થું અચ્છેદસઙ્કિનોપિ સોચન્તિ, અચ્છિજ્જન્તેપિ સોચન્તિ, અચ્છિન્નેપિ સોચન્તિ. પિયં વત્થું વિપરિણામસઙ્કિનોપિ

સોચન્તિ , વિપરિણામન્તેપિ સોચન્તિ, વિપરિણતેપિ સોચન્તિ. પિયં વત્થું રક્ખન્તિ ગોપેન્તિ પરિગ્ગણ્હન્તિ મમાયન્તિ મચ્છરાયન્તિ.

માનાતિમાના સહપેસુણા ચાતિ. પિયં વત્થું નિસ્સાય માનં જનેન્તિ, પિયં વત્થું નિસ્સાય અતિમાનં જનેન્તિ. કથં પિયં વત્થું નિસ્સાય માનં જનેન્તિ? મયં લાભિનો મનાપિકાનં રૂપાનં સદ્દાનં ગન્ધાનં રસાનં ફોટ્ઠબ્બાનન્તિ. એવં પિયં વત્થું નિસ્સાય માનં જનેન્તિ. કથં પિયં વત્થું નિસ્સાય અતિમાનં જનેન્તિ? મયં લાભિનો મનાપિકાનં રૂપાનં સદ્દાનં ગન્ધાનં રસાનં ફોટ્ઠબ્બાનં, ઇમે પનઞ્ઞે ન લાભિનો મનાપિકાનં રૂપાનં સદ્દાનં ગન્ધાનં રસાનં ફોટ્ઠબ્બાનન્તિ. એવં પિયં વત્થું નિસ્સાય અતિમાનં જનેન્તિ. **પેસુઞ્ઞ**ન્તિ ઇધેકચ્ચો પિસુણવાચો હોતિ, ઇતો સુત્વા અમુત્ર અક્ખાતા ઇમેસં ભેદાય...પે॰... એવં ભેદાધિપ્પાયેન પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતીતિ...પે॰... માનાતિમાના સહપેસુણા ચ.

મચ્છેરયુત્તા કલહા વિવાદાતિ. કલહો ચ વિવાદો ચ પરિદેવો ચ સોકો ચ માનો ચ અતિમાનો ચ પેસુઞ્ઞઞ્ચાતિ – ઇમે સત્ત કિલેસા મચ્છરિયે યુત્તા પયુત્તા આયુત્તા સમાયુત્તાતિ – મચ્છેરયુત્તા કલહા વિવાદા.

વિવાદજાતેસુ ચ પેસુણાનીતિ. વિવાદે જાતે સઞ્જાતે નિબ્બત્તે અભિનિબ્બત્તે પાતુભૂતે પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરન્તિ; ઇતો સુત્વા અમુત્ર અક્ખાયન્તિ ઇમેસં ભેદાય, અમુત્ર વા સુત્વા ઇમેસં અક્ખાયન્તિ અમૂસં ભેદાય. ઇતિ સમગ્ગાનં વા ભેત્તારો, ભિન્નાનં વા અનુપ્પદાતારો, વગ્ગારામા વગ્ગરતા વગ્ગનન્દી વગ્ગકરણિં વાચં ભાસિતારો હોન્તિ – ઇદં વુચ્ચતિ પેસુઞ્ઞં. અપિ ચ દ્વીહિ કારણેહિ પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરન્તિ – પિયકમ્યતાય વા ભેદાધિપ્પાયેન વા. કથં પિયકમ્યતાય પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરન્તિ? ઇમસ્સ પિયા ભવિસ્સામ, મનાપા ભવિસ્સામ, વિસ્સાસિકા ભવિસ્સામ, અબ્ભન્તરિકા ભવિસ્સામ, સુહદયા ભવિસ્સામાતિ. એવં પિયકમ્યતાય પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરન્તિ. કથં ભેદાધિપ્પાયેન પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરન્તિ? ‘‘કથં ઇમે નાના અસ્સુ, વિના અસ્સુ, વગ્ગા અસ્સુ, દ્વેધા અસ્સુ, દ્વેજ્ઝા અસ્સુ, દ્વે પક્ખા અસ્સુ, ભિજ્જેય્યું ન સમાગચ્છેય્યું, દુક્ખં ન ફાસુ વિહરેય્યુ’’ન્તિ – એવં ભેદાધિપ્પાયેન પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરન્તીતિ – વિવાદજાતેસુ ચ પેસુણાનિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘પિયપ્પહૂતા કલહા વિવાદા, પરિદેવસોકા સહમચ્છરા ચ;
> માનાતિમાના સહપેસુણા ચ, મચ્છેરયુત્તા કલહા વિવાદા;
> વિવાદજાતેસુ ચ પેસુણાની’’તિ.

૯૯. પિયા સુ લોકસ્મિં કુતોનિદાના, યે ચાપિ લોભા વિચરન્તિ લોકે;
આસા ચ નિટ્ઠા ચ કુતોનિદાના, યે સમ્પરાયાય નરસ્સ હોન્તિ.

પિયા સુ લોકસ્મિં કુતોનિદાનાતિ. પિયા કુતોનિદાના કુતોજાતા કુતોસઞ્જાતા કુતોનિબ્બત્તા કુતોઅભિનિબ્બત્તા કુતોપાતુભૂતા, કિંનિદાના કિંસમુદયા કિંજાતિકા કિંપભવાતિ પિયાનં મૂલં પુચ્છતિ...પે॰... સમુદયં પુચ્છતિ પપુચ્છતિ યાચતિ અજ્ઝેસતિ પસાદેતીતિ – પિયા સુ લોકસ્મિં કુતોનિદાના.

યે ચાપિ લોભા વિચરન્તિ લોકેતિ. **યે ચાપી**તિ ખત્તિયા ચ બ્રાહ્મણા ચ વેસ્સા ચ સુદ્દા ચ ગહટ્ઠા ચ પબ્બજિતા ચ દેવા ચ મનુસ્સા ચ. **લોભા**તિ યો લોભો લુબ્ભના લુબ્ભિતત્તં સારાગો સારજ્જના સારજ્જિતત્તં અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **વિચરન્તી**તિ વિચરન્તિ વિહરન્તિ ઇરિયન્તિ વત્તન્તિ પાલેન્તિ યપેન્તિ યાપેન્તિ. **લોકે**તિ અપાયલોકે મનુસ્સલોકે દેવલોકે ખન્ધલોકે ધાતુલોકે આયતનલોકેતિ – યે ચાપિ લોભા વિચરન્તિ લોકે.

આસા ચ નિટ્ઠા ચ કુતોનિદાનાતિ. આસા ચ નિટ્ઠા ચ કુતોનિદાના કુતોજાતા કુતોસઞ્જાતા કુતોનિબ્બત્તા કુતોઅભિનિબ્બત્તા કુતોપાતુભૂતા, કિંનિદાના કિંસમુદયા કિંજાતિકા કિંપભવાતિ આસાય ચ નિટ્ઠાય ચ મૂલં પુચ્છતિ…પે॰… સમુદયં પુચ્છતિ પપુચ્છતિ યાચતિ અજ્ઝેસતિ પસાદેતીતિ – આસા ચ નિટ્ઠા ચ કુતોનિદાના. **યે સમ્પરાયાય નરસ્સ હોન્તી**તિ. યે નરસ્સ પરાયના હોન્તિ દીપા હોન્તિ તાણા હોન્તિ લેણા હોન્તિ સરણા હોન્તિ નિટ્ઠા પરાયના હોન્તીતિ – યે સમ્પરાયાય નરસ્સ હોન્તિ.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

“પિયા સુ લોકસ્મિં કુતોનિદાના, યે ચાપિ લોભા વિચરન્તિ લોકે;
આસા ચ નિટ્ઠા ચ કુતોનિદાના, યે સમ્પરાયાય નરસ્સ હોન્તી”તિ.

૧૦૦છન્દાનિદાનાનિ પિયાનિ લોકે, યે ચાપિ [યે વાપિ (સ્યા॰)] **લોભા વિચરન્તિ લોકે;**
આસા ચ નિટ્ઠા ચ ઇતોનિદાના, યે સમ્પરાયાય નરસ્સ હોન્તિ.

છન્દાનિદાનાનિ પિયાનિ લોકેતિ. **છન્દો**તિ યો કામેસુ કામચ્છન્દો કામરાગો કામનન્દી કામતણ્હા કામસ્નેહો કામપરિળાહો કામમુચ્છા કામજ્ઝોસાનં કામોઘો કામયોગો કામુપાદાનં કામચ્છન્દનીવરણં. અપિ ચ પઞ્ચ છન્દા – પરિયેસનચ્છન્દો, પટિલાભચ્છન્દો, પરિભોગચ્છન્દો, સન્નિધિચ્છન્દો, વિસજ્જનચ્છન્દો. કતમો પરિયેસનચ્છન્દો? ઇધેકચ્ચો અજ્ઝોસિતોયેવ અત્થિકો છન્દજાતો રૂપે પરિયેસતિ, સદ્દે… ગન્ધે… રસે… ફોટ્ઠબ્બે પરિયેસતિ – અયં પરિયેસનચ્છન્દો. કતમો પટિલાભચ્છન્દો? ઇધેકચ્ચો અજ્ઝોસિતોયેવ અત્થિકો છન્દજાતો રૂપે પટિલભતિ, સદ્દે… ગન્ધે… રસે… ફોટ્ઠબ્બે પટિલભતિ – અયં પટિલાભચ્છન્દો. કતમો પરિભોગચ્છન્દો? ઇધેકચ્ચો અજ્ઝોસિતોયેવ અત્થિકો છન્દજાતો રૂપે પરિભુઞ્જતિ, સદ્દે… ગન્ધે… રસે… ફોટ્ઠબ્બે પરિભુઞ્જતિ – અયં પરિભોગચ્છન્દો. કતમો સન્નિધિચ્છન્દો? ઇધેકચ્ચો અજ્ઝોસિતોયેવ અત્થિકો છન્દજાતો ધનસન્નિચયં કરોતિ “આપદાસુ ભવિસ્સતી”તિ – અયં સન્નિધિચ્છન્દો. કતમો વિસજ્જનચ્છન્દો? ઇધેકચ્ચો અજ્ઝોસિતોયેવ અત્થિકો છન્દજાતો ધનં વિસજ્જેતિ હત્થારોહાનં અસ્સારોહાનં રથિકાનં ધનુગ્ગહાનં પત્તિકાનં “ઇમે મં રક્ખિસ્સન્તિ ગોપિસ્સન્તિ સમ્પરિવારિસ્સન્તી”તિ – અયં વિસજ્જનચ્છન્દો. **પિયાની**તિ દ્વે પિયા – સત્તા વા સઙ્ખારા વા…પે॰… ઇમે સત્તા પિયા…પે॰… ઇમે સઙ્ખારા પિયા. **છન્દાનિદાનાનિ પિયાનિ લોકે**તિ. પિયા છન્દનિદાના છન્દસમુદયા છન્દજાતિકા છન્દપભવાતિ – છન્દાનિદાનાનિ પિયાનિ લોકે.

યે ચાપિ લોભા વિચરન્તિ લોકેતિ. **યે ચાપી**તિ ખત્તિયા ચ બ્રાહ્મણા ચ વેસ્સા ચ સુદ્દા ચ ગહટ્ઠા ચ પબ્બજિતા ચ દેવા ચ મનુસ્સા ચ. **લોભા**તિ યો લોભો લુબ્ભના લુબ્ભિતત્તં સારાગો સારજ્જના સારજ્જિતત્તં અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **વિચરન્તી**તિ વિચરન્તિ વિહરન્તિ ઇરિયન્તિ વત્તન્તિ પાલેન્તિ યપેન્તિ યાપેન્તિ. **લોકે**તિ અપાયલોકે…પે॰… આયતનલોકેતિ – યે ચાપિ લોભા વિચરન્તિ લોકે.

આસા ચ નિટ્ઠા ચ ઇતોનિદાનાતિ. આસા વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો…પે॰… અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **નિટ્ઠા**તિ ઇધેકચ્ચો રૂપે પરિયેસન્તો રૂપં પટિલભતિ, રૂપનિટ્ઠો હોતિ, સદ્દે… ગન્ધે… રસે… ફોટ્ઠબ્બે… કુલં… ગણં… આવાસં… લાભં… યસં… પસંસં… સુખં… ચીવરં… પિણ્ડપાતં… સેનાસનં… ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં … સુત્તન્તં… વિનયં… અભિધમ્મં… આરઞ્ઞિકઙ્ગં… પિણ્ડપાતિકઙ્ગં… પંસુકૂલિકઙ્ગં… તેચીવરિકઙ્ગં… સપદાનચારિકઙ્ગં… ખલુપચ્છાભત્તિકઙ્ગં… નેસજ્જિકઙ્ગં… યથાસન્થતિકઙ્ગં… પઠમં ઝાનં… દુતિયં ઝાનં… તતિયં ઝાનં… ચતુત્થં ઝાનં… આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિં… વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિં… આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિં … નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિં પરિયેસન્તો નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિં પટિલભતિ, નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિનિટ્ઠો હોતિ.

> ‘‘આસાય કસતે ખેત્તં, બીજં આસાય વપ્પતિ;
> આસાય વાણિજા યન્તિ, સમુદ્દં ધનહારકા;
> યાય આસાય તિટ્ઠામિ, સા મે આસા સમિજ્ઝતી’’તિ.

આસાય સમિદ્ધિ વુચ્ચતે નિટ્ઠા. **આસા ચ નિટ્ઠા ચ ઇતોનિદાના**તિ. આસા ચ નિટ્ઠા ચ ઇતો છન્દનિદાના છન્દસમુદયા છન્દજાતિકા છન્દપભવાતિ – આસા ચ નિટ્ઠા ચ ઇતોનિદાના.

યે સમ્પરાયાય નરસ્સ હોન્તીતિ. યે નરસ્સ પરાયના હોન્તિ દીપા હોન્તિ તાણા હોન્તિ લેણા હોન્તિ સરણા હોન્તિ નિટ્ઠા પરાયના હોન્તીતિ – યે સમ્પરાયાય નરસ્સ હોન્તિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘છન્દાનિદાનાનિ પિયાનિ લોકે, યે ચાપિ લોભા વિચરન્તિ લોકે;
> આસા ચ નિટ્ઠા ચ ઇતોનિદાના, યે સમ્પરાયાય નરસ્સ હોન્તી’’તિ.

> **૧૦૧છન્દો નુ લોકસ્મિં કુતોનિદાનો, વિનિચ્છયા ચાપિ** [વાપિ (સી॰ સ્યા॰)] **કુતોપહૂતા;**
> **કોધો મોસવજ્જઞ્ચ કથંકથા ચ, યે ચાપિ ધમ્મા સમણેન વુત્તા.**

છન્દો નુ લોકસ્મિં કુતોનિદાનોતિ. છન્દો કુતોનિદાનો કુતોજાતો કુતોસઞ્જાતો કુતોનિબ્બત્તો કુતોઅભિનિબ્બત્તો કુતોપાતુભૂતો, કિંનિદાનો કિંસમુદયો કિંજાતિકો કિંપભવોતિ છન્દસ્સ મૂલં પુચ્છતિ…પે॰… સમુદયં પુચ્છતિ પપુચ્છતિ યાચતિ અજ્ઝેસતિ પસાદેતીતિ – છન્દો નુ લોકસ્મિં કુતોનિદાનો.

વિનિચ્છયા ચાપિ કુતોપહૂતાતિ. વિનિચ્છયા કુતોપહૂતા કુતોજાતા કુતોસઞ્જાતા કુતોનિબ્બત્તા કુતોઅભિનિબ્બત્તા કુતોપાતુભૂતા , કિંનિદાના કિંસમુદયા કિંજાતિકા કિંપભવાતિ વિનિચ્છયાનં મૂલં પુચ્છતિ…પે॰… સમુદયં પુચ્છતિ પપુચ્છતિ યાચતિ અજ્ઝેસતિ પસાદેતીતિ – વિનિચ્છયા ચાપિ કુતોપહૂતા.

કોધો મોસવજ્જઞ્ચ કથંકથા ચાતિ. **કોધો**તિ યો એવરૂપો ચિત્તસ્સ આઘાતો પટિઘાતો, પટિઘં પટિવિરોધો, કોપો પકોપો સમ્પકોપો, દોસો પદોસો સમ્પદોસો, ચિત્તસ્સ બ્યાપત્તિ મનોપદોસો, કોધો કુજ્ઝના કુજ્ઝિતત્તં, દોસો દુસ્સના દુસ્સિતત્તં, બ્યાપત્તિ બ્યાપજ્જના બ્યાપજ્જિતત્તં, વિરોધો પટિવિરોધો, ચણ્ડિક્કં અસુરોપો અનત્તમનતા ચિત્તસ્સ. મોસવજ્જં વુચ્ચતિ મુસાવાદો. કથંકથા વુચ્ચતિ વિચિકિચ્છાતિ – કોધો મોસવજ્જઞ્ચ કથંકથા ચ.

યે ચાપિ ધમ્મા સમણેન વુત્તાતિ. યે ચાપીતિ યે કોધેન ચ મોસવજ્જેન ચ કથંકથાય ચ સહગતા સહજાતા સંસટ્ઠા સમ્પયુત્તા, એકુપ્પાદા એકનિરોધા એકવત્થુકા એકારમ્મણા – ઇમે વુચ્ચન્તિ યે ચાપિ ધમ્મા. અથ વા યે તે કિલેસા અઞ્ઞજાતિકા અઞ્ઞવિહિતકા – ઇમે વુચ્ચન્તિ યે ચાપિ ધમ્મા. **સમણેન વુત્તા**તિ સમણેન સમિતપાપેન બ્રાહ્મણેન બાહિતપાપધમ્મેન ભિક્ખુના ભિન્નકિલેસમૂલેન સબ્બાકુસલમૂલબન્ધના પમુત્તેન વુત્તા પવુત્તા આચિક્ખિતા દેસિતા પઞ્ઞપિતા પટ્ઠપિતા વિવટા વિભત્તા ઉત્તાનીકતા પકાસિતાતિ – યે ચાપિ ધમ્મા સમણેન વુત્તા.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

"છન્દો નુ લોકસ્મિં કુતોનિદાનો, વિનિચ્છતા ચાપિ કુતોપહૂતા;
કોધો મોસવજ્જઞ્ચ કથંકથા ચ, યે ચાપિ ધમ્મા સમણેન વુત્તા"તિ.

૧૦૨સાતં અસાતન્તિ યમાહુ લોકે, તમૂપનિસ્સાય પહોતિ છન્દો;
રૂપેસુ દિસ્વા વિભવં ભવઞ્ચ, વિનિચ્છયં કુબ્બતિ [કૂરુતે (સ્યા॰)] **જન્તુ લોકે.**

સાતં અસાતન્તિ યમાહુ લોકેતિ. **સાતન્તિ** સુખા ચ વેદના, ઇટ્ઠઞ્ચ વત્થુ [વત્થું (સી॰ ક॰)]. **અસાતન્તિ** દુક્ખા ચ વેદના, અનિટ્ઠઞ્ચ વત્થુ. **યમાહુ લોકે**તિ યં આહંસુ યં કથેન્તિ યં ભણન્તિ યં દીપેન્તિ યં વોહરન્તીતિ – સાતં અસાતન્તિ યમાહુ લોકે.

તમૂપનિસ્સાય પહોતિ છન્દોતિ. સાતાસાતં નિસ્સાય, સુખદુક્ખં નિસ્સાય, સોમનસ્સદોમનસ્સં નિસ્સાય, ઇટ્ઠાનિટ્ઠં નિસ્સાય, અનુનયપટિઘં નિસ્સાય છન્દો પહોતિ પભવતિ જાયતિ સઞ્જાયતિ નિબ્બત્તતિ અભિનિબ્બત્તતીતિ – તમૂપનિસ્સાય પહોતિ છન્દો.

રૂપેસુ દિસ્વા વિભવં ભવઞ્ચાતિ. **રૂપેસૂ**તિ ચત્તારો ચ મહાભૂતા ચતુન્નઞ્ચ મહાભૂતાનં ઉપાદાય રૂપં. કતમો રૂપાનં ભવો? યો રૂપાનં ભવો જાતિ સઞ્જાતિ નિબ્બત્તિ અભિનિબ્બત્તિ પાતુભાવો – અયં રૂપાનં ભવો. કતમો રૂપાનં વિભવો? યો રૂપાનં ખયો વયો ભેદો પરિભેદો અનિચ્ચતા અન્તરધાનં – અયં રૂપાનં વિભવો. **રૂપેસુ દિસ્વા વિભવં ભવઞ્ચા**તિ રૂપેસુ ભવઞ્ચ વિભવઞ્ચ દિસ્વા પસ્સિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વાતિ – રૂપેસુ દિસ્વા વિભવં ભવઞ્ચ.

વિનિચ્છયં કુબ્બતિ જન્તુ લોકેતિ. **વિનિચ્છયા**તિ દ્વે વિનિચ્છયા – તણ્હાવિનિચ્છયો ચ, દિટ્ઠિવિનિચ્છયો ચ. કથં તણ્હાવિનિચ્છયં કરોતિ? ઇધેકચ્ચસ્સ અનુપ્પન્ના ચેવ ભોગા ન ઉપ્પજ્જન્તિ, ઉપ્પન્ના ચ ભોગા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ. તસ્સ એવં હોતિ – "કેન નુ ખો મે ઉપાયેન અનુપ્પન્ના ચેવ ભોગા ન ઉપ્પજ્જન્તિ, ઉપ્પન્ના ચ ભોગા પરિક્ખયં ગચ્છન્તી"તિ. તસ્સ પન એવં હોતિ "સુરામેરયમજ્જપ્પમાદટ્ઠાનાનુયોગં અનુયુત્તસ્સ મે અનુપ્પન્ના ચેવ ભોગા ન ઉપ્પજ્જન્તિ, ઉપ્પન્ના ચ ભોગા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ; વિકાલવિસિખાચરિયાનુયોગં અનુયુત્તસ્સ મે અનુપ્પન્ના ચેવ ભોગા ન ઉપ્પજ્જન્તિ, ઉપ્પન્ના ચ ભોગા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ; સમજ્જાભિચરણં અનુયુત્તસ્સ મે… જુતપ્પમાદટ્ઠાનાનુયોગં અનુયુત્તસ્સ મે… પાપમિત્તાનુયોગં અનુયુત્તસ્સ મે અનુપ્પન્ના ચેવ ભોગા ન ઉપ્પજ્જન્તિ, ઉપ્પન્ના ચ ભોગા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ; આલસ્યાનુયોગં અનુયુત્તસ્સ મે અનુપ્પન્ના ચેવ ભોગા ન ઉપ્પજ્જન્તિ,

ઉપ્પન્ના ચ ભોગા પરિક્ખયં ગચ્છન્તી''તિ એવં ઞાણં કત્વા છ ભોગાનં અપાયમુખાનિ ન સેવતિ, છ ભોગાનં આયમુખાનિ સેવતિ. એવમ્પિ તણ્હાવિનિચ્છયં કરોતિ.

અથ વા કસિયા વા વણિજ્જાય વા ગોરક્ખેન વા ઇસ્સત્થેન [ઇસ્સત્તેન (ક॰ સી॰ ક॰) ઇસુ + સત્થ] વા રાજપોરિસેન વા સિપ્પઞ્ઞતરેન વા પટિપજ્જતિ. એવમ્પિ તણ્હાવિનિચ્છયં કરોતિ. કથં દિટ્ઠિવિનિચ્છયં કરોતિ? ચક્ખુસ્મિં ઉપ્પન્ને જાનાતિ – ''અત્તા મે ઉપ્પન્નો''તિ, ચક્ખુસ્મિં અન્તરહિતે જાનાતિ – ''અત્તા મે અન્તરહિતો વિગતો મે અત્તા''તિ. એવમ્પિ દિટ્ઠિવિનિચ્છયં કરોતિ. સોતસ્મિં... ઘાનસ્મિં... જિવ્હાય... કાયસ્મિં... રૂપસ્મિં... સદ્દસ્મિં... ગન્ધસ્મિં... રસસ્મિં... ફોટ્ઠબ્બસ્મિં ઉપ્પન્ને જાનાતિ – ''અત્તા મે ઉપ્પન્નો''તિ, ફોટ્ઠબ્બસ્મિં અન્તરહિતે જાનાતિ – ''અત્તા મે અન્તરહિતો વિગતો મે અત્તા''તિ. એવમ્પિ દિટ્ઠિવિનિચ્છયં કરોતિ જનેતિ સઞ્જનેતિ નિબ્બત્તેતિ અભિનિબ્બત્તેતિ. **જન્તૂ**તિ સત્તો નરો માનવો...પે॰... મનુજો. **લોકે**તિ અપાયલોકે ...પે॰... આયતનલોકેતિ – વિનિચ્છયં કુબ્બતિ જન્તુ લોકે.

તેનાહ ભગવા –

''સાતં અસાતન્તિ યમાહુ લોકે, તમૂપનિસ્સાય પહોતિ છન્દો;
રૂપેસુ દિસ્વા વિભવં ભવઞ્ચ, વિનિચ્છયં કુબ્બતિ જન્તુ લોકે''તિ.

૧૦૩ કોધો મોસવજ્જઞ્ચ કથંકથા ચ, એતેપિ ધમ્મા દ્વયમેવ સન્તે;
કથંકથી ઞાણપથાય સિક્ખે, ઞત્વા પવુત્તા સમણેન ધમ્મા.

કોધો મોસવજ્જઞ્ચ કથંકથા ચાતિ. **કોધો**તિ યો એવરૂપો ચિત્તસ્સ આઘાતો પટિઘાતો...પે॰... મોસવજ્જં વુચ્ચતિ મુસાવાદો. કથંકથા વુચ્ચતિ વિચિકિચ્છા. ઇટ્ઠં વત્થું નિસ્સાયપિ કોધો જાયતિ, અનિટ્ઠં વત્થું નિસ્સાયપિ કોધો જાયતિ. ઇટ્ઠં વત્થું નિસ્સાયપિ મુસાવાદો ઉપ્પજ્જતિ, અનિટ્ઠં વત્થું નિસ્સાયપિ મુસાવાદો ઉપ્પજ્જતિ. ઇટ્ઠં વત્થું નિસ્સાયપિ કથંકથા ઉપ્પજ્જતિ, અનિટ્ઠં વત્થું નિસ્સાયપિ કથંકથા ઉપ્પજ્જતિ.

કથં અનિટ્ઠં વત્થું નિસ્સાય કોધો જાયતિ? પકતિયા અનિટ્ઠં વત્થું નિસ્સાય કોધો જાયતિ. અનત્થં મે અચરીતિ કોધો જાયતિ, અનત્થં મે ચરતીતિ કોધો જાયતિ, અનત્થં મે ચરિસ્સતીતિ કોધો જાયતિ; પિયસ્સ મે મનાપસ્સ અનત્થં અચરિ ... અનત્થં ચરતિ... અનત્થં ચરિસ્સતીતિ કોધો જાયતિ; અપ્પિયસ્સ મે અમનાપસ્સ અત્થં અચરિ... અત્થં ચરતિ... અત્થં ચરિસ્સતીતિ કોધો જાયતિ. એવં અનિટ્ઠં વત્થું નિસ્સાય કોધો જાયતિ.

કથં ઇટ્ઠં વત્થું નિસ્સાય કોધો જાયતિ? ઇટ્ઠં વત્થું અચ્છેદસઙ્કિનોપિ કોધો જાયતિ, અચ્છિજ્જન્તેપિ કોધો જાયતિ, અચ્છિન્નેપિ કોધો જાયતિ. ઇટ્ઠં વત્થું વિપરિણામસઙ્કિનોપિ કોધો જાયતિ, વિપરિણામન્તેપિ કોધો જાયતિ, વિપરિણતેપિ કોધો જાયતિ. એવં ઇટ્ઠં વત્થું નિસ્સાય કોધો જાયતિ.

કથં અનિટ્ઠં વત્થું નિસ્સાય મુસાવાદો ઉપ્પજ્જતિ? ઇધેકચ્ચો અન્દુબન્ધનેન [અદ્દુબન્ધનેન (સ્યા॰ ક॰)] વા બદ્ધો [બન્ધો (સ્યા॰ ક॰)]; તસ્સ બન્ધનસ્સ મોક્ખત્થાય સમ્પજાનમુસા ભાસતિ... રજ્જુબન્ધનેન વા બદ્ધો... સઙ્ખલિકબન્ધનેન વા બદ્ધો... વેત્તબન્ધનેન વા બદ્ધો... લતાબન્ધનેન વા બદ્ધો... પક્ખેપબન્ધનેન વા બદ્ધો...

પરિક્ખેપબન્ધનેન વા બદ્ધો... ગામનિગમનગરરટ્ઠબન્ધનેન વા બદ્ધો... જનપદબન્ધનેન વા બદ્ધો; તસ્સ બન્ધનસ્સ મોક્ખત્થાય સમ્પજાનમુસા ભાસતિ . એવં અનિટ્ઠં વત્થું નિસ્સાય મુસાવાદો ઉપ્પજ્જતીતિ.

કથં ઇટ્ઠં વત્થું નિસ્સાય મુસાવાદો ઉપ્પજ્જતિ? ઇધેકચ્ચો મનાપિકાનં [મનાપાનં (સી॰)] રૂપાનં હેતુ સમ્પજાનમુસા ભાસતિ... મનાપિકાનં સદ્દાનં... ગન્ધાનં... રસાનં... ફોટ્ઠબ્બાનં હેતુ... ચીવરહેતુ... પિણ્ડપાતહેતુ... સેનાસનહેતુ... ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારહેતુ સમ્પજાનમુસા ભાસતિ. એવં ઇટ્ઠં વત્થું નિસ્સાય મુસાવાદો ઉપ્પજ્જતિ.

કથં અનિટ્ઠં વત્થું નિસ્સાય કથંકથા ઉપ્પજ્જતિ? ''મુચ્ચિસ્સામિ [મુઞ્ચિસ્સામિ (સી॰)] નુ ખો ચક્ખુરોગતો, ન નુ ખો મુચ્ચિસ્સામિ ચક્ખુરોગતો. મુચ્ચિસ્સામિ નુ ખો સોતરોગતો... ઘાનરોગતો... જિવ્હારોગતો... કાયરોગતો... સીસરોગતો... કણ્ણરોગતો... મુખરોગતો... મુચ્ચિસ્સામિ નુ ખો દન્તરોગતો, ન નુ ખો મુચ્ચિસ્સામિ દન્તરોગતો''તિ. એવં અનિટ્ઠં વત્થું નિસ્સાય કથંકથા ઉપ્પજ્જતિ.

કથં ઇટ્ઠં વત્થું નિસ્સાય કથંકથા ઉપ્પજ્જતિ? ''લભિસ્સામિ નુ ખો મનાપિકે [મનાપિયે (સી॰ ક॰)] રૂપે, ન નુ ખો લભિસ્સામિ મનાપિકે રૂપે. લભિસ્સામિ નુ ખો મનાપિકે સદ્દે... ગન્ધે... રસે... ફોટ્ઠબ્બે... કુલં... ગણં... આવાસં... લાભં... યસં... પસંસં... સુખં... ચીવરં... પિણ્ડપાતં... સેનાસનં... ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખાર''ન્તિ. એવં ઇટ્ઠં વત્થું નિસ્સાય કથંકથા ઉપ્પજ્જતીતિ – કોધો મોસવજ્જઞ્ચ કથંકથા ચ.

એતેપિ ધમ્મા દ્વયમેવ સન્તેતિ. સાતાસાતે સન્તે, સુખદુક્ખે સન્તે, સોમનસ્સદોમનસ્સે સન્તે, ઇટ્ઠાનિટ્ઠે સન્તે, અનુનયપટિઘે સન્તે સંવિજ્જમાને અત્થિ ઉપલબ્ભમાનેતિ – એતેપિ ધમ્મા દ્વયમેવ સન્તે.

કથંકથી ઞાણપથાય સિક્ખેતિ. ઞાણમ્પિ ઞાણપથો, ઞાણસ્સ આરમ્મણમ્પિ ઞાણપથો, ઞાણસહભુનોપિ ધમ્મા ઞાણપથો. યથા અરિયમગ્ગો અરિયપથો, દેવમગ્ગો દેવપથો, બ્રહ્મમગ્ગો બ્રહ્મપથો; એવમેવ ઞાણમ્પિ ઞાણપથો, ઞાણસ્સ આરમ્મણમ્પિ ઞાણપથો, ઞાણસહભુનોપિ ધમ્મા ઞાણપથો.

સિક્ખેતિ તિસ્સો સિક્ખા – અધિસીલસિક્ખા, અધિચિત્તસિક્ખા, અધિપઞ્ઞાસિક્ખા. કતમા અધિસીલસિક્ખા? ઇધ ભિક્ખુ સીલવા હોતિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ આચારગોચરસમ્પન્નો, અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસુ, ખુદ્દકો સીલક્ખન્ધો... મહન્તો સીલક્ખન્ધો... સીલં પતિટ્ઠા આદિ ચરણં સંયમો સંવરો મુખં પમુખં કુસલાનં ધમ્માનં સમાપત્તિયા – અયં અધિસીલસિક્ખા. કતમા અધિચિત્તસિક્ખા? ઇધ ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહિ...પે॰... ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – અયં અધિચિત્તસિક્ખા. કતમા અધિપઞ્ઞાસિક્ખા? ઇધ ભિક્ખુ પઞ્ઞવા હોતિ, ઉદયત્થગામિનિયા પઞ્ઞાય સમન્નાગતો અરિયાય નિબ્બેધિકાય સમ્માદુક્ખક્ખયગામિનિયા. સો ''ઇદં દુક્ખ''ન્તિ યથાભૂતં પજાનાતિ...પે॰... ''અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા''તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ''ઇમે આસવા''તિ યથાભૂતં પજાનાતિ...પે॰... ''અયં આસવનિરોધગામિની પટિપદા''તિ યથાભૂતં પજાનાતિ – અયં અધિપઞ્ઞાસિક્ખા.

કથંકથી ઞાણપથાય સિક્ખેતિ. કથંકથી પુગ્ગલો સકઙ્ખો સવિલેખો સદ્વેળ્હકો સવિચિકિચ્છો, ઞાણાધિગમાય ઞાણફુસનાય ઞાણસચ્છિકિરિયાય અધિસીલમ્પિ સિક્ખેય્ય, અધિચિત્તમ્પિ સિક્ખેય્ય, અધિપઞ્ઞમ્પિ સિક્ખેય્ય; ઇમા

તિસ્સો સિક્ખાયો આવજ્જન્તો સિક્ખેય્ય, જાનન્તો સિક્ખેય્ય, પસ્સન્તો સિક્ખેય્ય, પચ્ચવેક્ખન્તો સિક્ખેય્ય, ચિત્તં અધિટ્ઠહન્તો સિક્ખેય્ય, સદ્ધાય અધિમુચ્ચન્તો સિક્ખેય્ય, વીરિયં પગ્ગણ્હન્તો સિક્ખેય્ય, સતિં ઉપટ્ઠહન્તો સિક્ખેય્ય, ચિત્તં સમાદહન્તો સિક્ખેય્ય, પઞ્ઞાય પજાનન્તો સિક્ખેય્ય, અભિઞ્ઞેય્યં અભિજાનન્તો સિક્ખેય્ય, પરિઞ્ઞેય્યં પરિજાનન્તો સિક્ખેય્ય, પહાતબ્બં પજહન્તો સિક્ખેય્ય, ભાવેતબ્બં ભાવેન્તો સિક્ખેય્ય, સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકરોન્તો સિક્ખેય્ય આચરેય્ય સમાચરેય્ય સમાદાય વત્તેય્યાતિ – કથંકથી ઞાણપથાય સિક્ખે.

ઞત્વા પવુત્તા સમણેન ધમ્માતિ. **ઞત્વા**તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા વુત્તા પવુત્તા આચિક્ખિતા દેસિતા પઞ્ઞપિતા પટ્ઠપિતા વિવટા વિભત્તા ઉત્તાનીકતા [ઉત્તાનિં કતા (ક॰)] પકાસિતા. ''સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા''તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા વુત્તા પવુત્તા આચિક્ખિતા દેસિતા પઞ્ઞપિતા પટ્ઠપિતા વિવટા વિભત્તા ઉત્તાનીકતા પકાસિતા, ''સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા''તિ... ''સબ્બે ધમ્મા અનત્તા''તિ... ''અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા''તિ...પે॰... ''જાતિપચ્ચયા જરામરણ''ન્તિ... ''અવિજ્જાનિરોધા સઙ્ખારનિરોધો''તિ...પે॰... ''જાતિનિરોધા જરામરણનિરોધો''તિ... ''ઇદં દુક્ખ''ન્તિ...પે॰... ''અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા''તિ... ''ઇમે આસવા''તિ...પે॰... ''અયં આસવનિરોધગામિની પટિપદા''તિ... ''ઇમે ધમ્મા અભિઞ્ઞેય્યા''તિ... ''ઇમે ધમ્મા પરિઞ્ઞેય્યા''તિ... ''ઇમે ધમ્મા પહાતબ્બા''તિ... ''ઇમે ધમ્મા ભાવેતબ્બા''તિ... ''ઇમે ધમ્મા સચ્છિકાતબ્બા''તિ... છન્નં ફસ્સાયતનાનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ... પઞ્ચન્નં ઉપાદાનક્ખન્ધાનં... ચતુન્નં મહાભૂતાનં... ''યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ''ન્તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા વુત્તા પવુત્તા આચિક્ખિતા દેસિતા પઞ્ઞપિતા પટ્ઠપિતા વિવટા વિભત્તા ઉત્તાનીકતા પકાસિતા.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ''અભિઞ્ઞાયાહં, ભિક્ખવે, ધમ્મં દેસેમિ, નો અનભિઞ્ઞાય. સનિદાનાહં, ભિક્ખવે, ધમ્મં દેસેમિ, નો અનિદાનં. સપ્પાટિહારિયાહં, ભિક્ખવે, ધમ્મં દેસેમિ, નો અપ્પાટિહારિયં. તસ્સ મય્હં, ભિક્ખવે, અભિઞ્ઞાય ધમ્મં દેસયતો, નો અનભિઞ્ઞાય, સનિદાનં ધમ્મં દેસયતો, નો અનિદાનં, સપ્પાટિહારિયં ધમ્મં દેસયતો, નો અપ્પાટિહારિયં, કરણીયો ઓવાદો, કરણીયા અનુસાસની. અલઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, વો તુટ્ઠિયા અલં પામોજ્જાય અલં સોમનસ્સાય સમ્માસમ્બુદ્ધો ભગવા, સ્વાક્ખાતો ધમ્મો, સુપ્પટિપન્નો સઙ્ઘોતિ. ઇમસ્મિઞ્ચ પન વેય્યાકરણસ્મિં ભઞ્ઞમાને દસસહસ્સી લોકધાતુ અકમ્પિત્થા''તિ – ઞત્વા પવુત્તા સમણેન ધમ્મા.

તેનાહ ભગવા –

> ''કોધો મોસવજ્જઞ્ચ કથંકથા ચ, એતેપિ ધમ્મા દ્વયમેવ સન્તે;
> કથંકથી ઞાણપથાય સિક્ખે, ઞત્વા પવુત્તા સમણેન ધમ્મા''તિ.

૧૦૪.સાતં અસાતઞ્ચ કુતોનિદાના, કિસ્મિં અસન્તે ન ભવન્તિ હેતે;
વિભવં ભવઞ્ચાપિ યમેતમત્થં, એતં મે પબ્રૂહિ યતોનિદાનં.

સાતં અસાતઞ્ચ કુતોનિદાનાતિ. સાતા અસાતા કુતોનિદાના કુતોજાતા કુતોસઞ્જાતા કુતોનિબ્બત્તા કુતોઅભિનિબ્બત્તા કુતોપાતુભૂતા, કિંનિદાના કિંસમુદયા કિંજાતિકા કિંપભવાતિ સાતાસાતાનં મૂલં પુચ્છતિ...પે॰... સમુદયં પુચ્છતિ પપુચ્છતિ યાચતિ અજ્ઝેસતિ પસાદેતીતિ – સાતં અસાતઞ્ચ કુતોનિદાના.

કિસ્મિં અસન્તે ન ભવન્તિ હેતેતિ. કિસ્મિં અસન્તે અસંવિજ્જમાને નત્થિ અનુપલબ્ભમાને સાતાસાતા ન ભવન્તિ નપ્પભવન્તિ ન જાયન્તિ ન સઞ્જાયન્તિ ન નિબ્બત્તન્તિ ન અભિનિબ્બત્તન્તીતિ – કિસ્મિં અસન્તે ન ભવન્તિ હેતે.

વિભવં ભવઞ્ચાપિ યમેતમત્થન્તિ. કતમો સાતાસાતાનં ભવો? યો સાતાસાતાનં ભવો પભવો જાતિ સઞ્જાતિ નિબ્બત્તિ અભિનિબ્બત્તિ પાતુભાવો – અયં સાતાસાતાનં ભવો. કતમો સાતાસાતાનં વિભવો? યો સાતાસાતાનં ખયો વયો ભેદો પરિભેદો અનિચ્ચતા અન્તરધાનં – અયં સાતાસાતાનં વિભવો. **યમેતમત્થ**ન્તિ યં પરમત્થન્તિ – વિભવં ભવઞ્ચાપિ યમેતમત્થં.

એતં મે પબ્રૂહિ યતોનિદાનન્તિ. **એત**ન્તિ યં પુચ્છામિ યં યાચામિ યં અજ્ઝેસામિ યં પસાદેમિ. **પબ્રૂહી**તિ બ્રૂહિ વદેહિ આચિક્ખ દેસેહિ પઞ્ઞપેહિ પટ્ઠપેહિ વિવર વિભજ ઉત્તાનીકરોહિ પકાસેહીતિ – એતં મે પબ્રૂહિ. **યતોનિદાન**ન્તિ યંનિદાનં યંસમુદયં યંજાતિકં યંપભવન્તિ – એતં મે પબ્રૂહિ યતોનિદાનં.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

> ‘‘સાતં અસાતઞ્ચ કુતોનિદાના, કિસ્મિં અસન્તે ન ભવન્તિ હેતે;
> વિભવં ભવઞ્ચાપિ યમેતમત્થં, એતં મે પબ્રૂહિ યતોનિદાન’’ન્તિ.

> **૧૦૫ફસ્સનિદાનં સાતં અસાતં, ફસ્સે અસન્તે ન ભવન્તિ હેતે;**
> **વિભવં ભવઞ્ચાપિ યમેતમત્થં, એતં તે પબ્રૂમિ ઇતોનિદાનં.**

ફસ્સનિદાનં સાતં અસાતન્તિ. સુખવેદનીયં ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સુખા વેદના. યા તસ્સેવ સુખવેદનીયસ્સ ફસ્સસ્સ નિરોધા, યં તજ્જં વેદયિતં સુખવેદનીયં ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પન્ના સુખા વેદના સા નિરુજ્ઝતિ, સા વૂપસમ્મતિ. દુક્ખવેદનીયં ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ દુક્ખા વેદના. યા તસ્સેવ દુક્ખવેદનીયસ્સ ફસ્સસ્સ નિરોધા, યં તજ્જં વેદયિતં દુક્ખવેદનીયં ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પન્ના દુક્ખા વેદના સા નિરુજ્ઝતિ, સા વૂપસમ્મતિ. અદુક્ખમસુખવેદનીયં ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ અદુક્ખમસુખા વેદના. યા તસ્સેવ અદુક્ખમસુખવેદનીયસ્સ ફસ્સસ્સ નિરોધા, યં તજ્જં વેદયિતં અદુક્ખમસુખવેદનીયં ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પન્ના અદુક્ખમસુખા વેદના સા નિરુજ્ઝતિ, વૂપસમ્મતિ. **ફસ્સનિદાનં સાતં અસાત**ન્તિ . સાતાસાતા ફસ્સનિદાના ફસ્સસમુદયા ફસ્સજાતિકા ફસ્સપ્પભવાતિ – ફસ્સનિદાનં સાતં અસાતં.

ફસ્સે અસન્તે ન ભવન્તિ હેતેતિ. ફસ્સે અસન્તે અસંવિજ્જમાને નત્થિ અનુપલબ્ભમાને સાતાસાતા ન ભવન્તિ નપ્પભવન્તિ ન જાયન્તિ ન સઞ્જાયન્તિ ન નિબ્બત્તન્તિ નાભિનિબ્બત્તન્તિ ન પાતુભવન્તીતિ – ફસ્સે અસન્તે ન ભવન્તિ હેતે.

વિભવં ભવઞ્ચાપિ યમેતમત્થન્તિ. ભવદિટ્ઠિપિ ફસ્સનિદાના, વિભવદિટ્ઠિપિ ફસ્સનિદાના. **યમેતમત્થ**ન્તિ યં પરમત્થન્તિ – વિભવં ભવઞ્ચાપિ યમેતમત્થં.

એતં તે પબ્રૂમિ ઇતોનિદાનન્તિ. **એત**ન્તિ યં પુચ્છસિ યં યાચસિ યં અજ્ઝેસસિ યં પસાદેસિ. **પબ્રૂમી**તિ બ્રૂમિ આચિક્ખામિ દેસેમિ પઞ્ઞપેમિ પટ્ઠપેમિ વિવરામિ વિભજામિ ઉત્તાનીકરોમિ પકાસેમીતિ – એતં તે પબ્રૂમિ.

ઇતોનિદાનન્તિ ઇતો ફસ્સનિદાનં ફસ્સસમુદયં ફસ્સજાતિકં ફસ્સપ્પભવન્તિ – એતં તે પબ્રૂમિ ઇતોનિદાનં.

તેનાહ ભગવા –

''ફસ્સનિદાનં સાતં અસાતં, ફસ્સે અસન્તે ન ભવન્તિ હેતે;
વિભવં ભવઞ્ચાપિ યમેતમત્થં, એતં તે પબ્રૂમિ ઇતોનિદાન''ન્તિ.

૧૦૬ફસ્સો નુ લોકસ્મિં કુતોનિદાનો, પરિગ્ગહા ચાપિ [વાપિ (સી॰ સ્યા॰)] **કુતોપહૂતા;**
કિસ્મિં અસન્તે ન મમત્તમત્થિ, કિસ્મિં વિભૂતે ન ફુસન્તિ ફસ્સા.

ફસ્સો નુ લોકસ્મિં કુતોનિદાનોતિ. ફસ્સો કુતોનિદાનો કુતોજાતો કુતોસઞ્જાતો કુતોનિબ્બત્તો કુતોઅભિનિબ્બત્તો કુતોપાતુભૂતો, કિંનિદાનો કિંસમુદયો કિંજાતિકો કિંપભવોતિ ફસ્સસ્સ મૂલં પુચ્છતિ હેતું પુચ્છતિ…પે॰… સમુદયં પુચ્છતિ પપુચ્છતિ યાચતિ અજ્ઝેસતિ પસાદેતીતિ – ફસ્સો નુ લોકસ્મિં કુતોનિદાનો.

પરિગ્ગહા ચાપિ કુતોપહૂતાતિ પરિગ્ગહા કુતોપહૂતા કુતોજાતા કુતોસઞ્જાતા કુતોનિબ્બત્તા કુતોઅભિનિબ્બત્તા કુતોપાતુભૂતા, કિંનિદાના કિંસમુદયા કિંજાતિકા કિંપભવાતિ પરિગ્ગહાનં મૂલં પુચ્છતિ હેતું પુચ્છતિ…પે॰… સમુદયં પુચ્છતિ પપુચ્છતિ યાચતિ અજ્ઝેસતિ પસાદેતીતિ – પરિગ્ગહા ચાપિ કુતોપહૂતા.

કિસ્મિં અસન્તે ન મમત્તમત્થીતિ. કિસ્મિં અસન્તે અસંવિજ્જમાને નત્થિ અનુપલબ્ભમાને મમત્તા નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – કિસ્મિં અસન્તે ન મમત્તમત્થિ.

કિસ્મિં વિભૂતે ન ફુસન્તિ ફસ્સાતિ. કિસ્મિં વિભૂતે વિભવિતે અતિક્કન્તે સમતિક્કન્તે વીતિવત્તે ફસ્સા ન ફુસન્તીતિ – કિસ્મિં વિભૂતે ન ફુસન્તિ ફસ્સા.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

''ફસ્સો નુ લોકસ્મિં કુતોનિદાનો, પરિગ્ગહા ચાપિ કુતોપહૂતા;
કિસ્મિં અસન્તે ન મમત્તમત્થિ, કિસ્મિં વિભૂતે ન ફુસન્તિ ફસ્સા''તિ.

૧૦૭નામઞ્ચ રૂપઞ્ચ પટિચ્ચ ફસ્સો, ઇચ્છાનિદાનાનિ પરિગ્ગહાનિ;
ઇચ્છાયસન્ત્યા ન મમત્તમત્થિ, રૂપે વિભૂતે ન ફુસન્તિ ફસ્સા.

નામઞ્ચ રૂપઞ્ચ પટિચ્ચ ફસ્સોતિ. ચક્ખુઞ્ચ પટિચ્ચ રૂપે ચ ઉપ્પજ્જતિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો. ચક્ખુ ચ [ચક્ખુઞ્ચ (બહૂસુ)] રૂપા ચ રૂપસ્મિં ચક્ખુસમ્ફસ્સં ઠપેત્વા સમ્પયુત્તકા ધમ્મા નામસ્મિં. એવમ્પિ નામઞ્ચ રૂપઞ્ચ પટિચ્ચ ફસ્સો. સોતઞ્ચ પટિચ્ચ સદ્દે ચ ઉપ્પજ્જતિ સોતવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો. સોતઞ્ચ સદ્દા ચ રૂપસ્મિં સોતસમ્ફસ્સં ઠપેત્વા સમ્પયુત્તકા ધમ્મા નામસ્મિં. એવમ્પિ નામઞ્ચ રૂપઞ્ચ પટિચ્ચ ફસ્સો. ઘાનઞ્ચ પટિચ્ચ ગન્ધે ચ ઉપ્પજ્જતિ ઘાનવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો. ઘાનઞ્ચ ગન્ધા ચ રૂપસ્મિં ઘાનસમ્ફસ્સં ઠપેત્વા સમ્પયુત્તકા ધમ્મા નામસ્મિં. એવમ્પિ નામઞ્ચ રૂપઞ્ચ પટિચ્ચ ફસ્સો. જિવ્હઞ્ચ પટિચ્ચ રસે ચ ઉપ્પજ્જતિ

જિવ્હાવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો. જિવ્હા ચ રસા ચ રૂપસ્મિં જિવ્હાસમ્ફસ્સં ઠપેત્વા સમ્પયુત્તકા ધમ્મા નામસ્મિં. એવમ્પિ નામઞ્ચ રૂપઞ્ચ પટિચ્ચ ફસ્સો. કાયઞ્ચ પટિચ્ચ ફોટ્ઠબ્બે ચ ઉપ્પજ્જતિ કાયવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો. કાયો ચ ફોટ્ઠબ્બા ચ રૂપસ્મિં કાયસમ્ફસ્સં ઠપેત્વા સમ્પયુત્તકા ધમ્મા નામસ્મિં. એવમ્પિ નામઞ્ચ રૂપઞ્ચ પટિચ્ચ ફસ્સો. મનઞ્ચ પટિચ્ચ ધમ્મે ચ ઉપ્પજ્જતિ મનોવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો. વત્થુ રૂપં રૂપસ્મિં, ધમ્મા રૂપિનો રૂપસ્મિં મનોસમ્ફસ્સં ઠપેત્વા સમ્પયુત્તકા ધમ્મા નામસ્મિં. એવમ્પિ નામઞ્ચ રૂપઞ્ચ પટિચ્ચ ફસ્સો.

ઇચ્છાનિદાનાનિ પરિગ્ગહાનીતિ. ઇચ્છા વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો…પે॰… અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **પરિગ્ગહા**તિ દ્વે પરિગ્ગહા – તણ્હાપરિગ્ગહો ચ દિટ્ઠિપરિગ્ગહો ચ…પે॰… અયં તણ્હાપરિગ્ગહો…પે॰… અયં દિટ્ઠિપરિગ્ગહો. **ઇચ્છાનિદાનાનિ પરિગ્ગહાની**તિ. પરિગ્ગહા ઇચ્છાનિદાના ઇચ્છાહેતુકા ઇચ્છાપચ્ચયા ઇચ્છાકારણા ઇચ્છાપભવાતિ – ઇચ્છાનિદાનાનિ પરિગ્ગહાનિ.

ઇચ્છાયસન્ત્યા ન મમત્તમત્થીતિ. ઇચ્છા વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો…પે॰… અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **મમત્તા**તિ દ્વે મમત્તા – તણ્હામમત્તઞ્ચ દિટ્ઠિમમત્તઞ્ચ …પે॰… ઇદં તણ્હામમત્તં …પે॰… ઇદં દિટ્ઠિમમત્તં. **ઇચ્છાયસન્ત્યા ન મમત્તમત્થી**તિ. ઇચ્છાય અસન્ત્યા અસંવિજ્જમાનાય નત્થિ અનુપલબ્ભમાનાય મમત્તા નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – ઇચ્છાયસન્ત્યા ન મમત્તમત્થિ.

રૂપે વિભૂતે ન ફુસન્તિ ફસ્સાતિ. **રૂપે**તિ ચત્તારો ચ મહાભૂતા ચતુન્નઞ્ચ મહાભૂતાનં ઉપાદાય રૂપં. **રૂપે વિભૂતે**તિ ચતૂહાકારેહિ [ચતૂહિ કારણેહિ (સ્યા॰)] રૂપં વિભૂતં હોતિ – ઞાતવિભૂતેન [ઞાણવિભૂતેન (સી॰), તદટ્ઠકથાયં પન ઞાતવીતિવત્તેનાતિ દિસ્સતિ], તીરણવિભૂતેન, પહાનવિભૂતેન, સમતિક્કમવિભૂતેન. કથં ઞાતવિભૂતેન રૂપં વિભૂતં હોતિ? રૂપં જાનાતિ – ‘‘યં કિઞ્ચિ રૂપં સબ્બં રૂપં ચત્તારિ ચ મહાભૂતાનિ ચતુન્નઞ્ચ મહાભૂતાનં ઉપાદાય રૂપ’’ન્તિ જાનાતિ પસ્સતિ. એવં ઞાતવિભૂતેન રૂપં વિભૂતં હોતિ.

કથં તીરણવિભૂતેન રૂપં વિભૂતં હોતિ? એવં ઞાતં કત્વા રૂપં તીરેતિ, અનિચ્ચતો દુક્ખતો રોગતો ગણ્ડતો સલ્લતો અઘતો આબાધતો પરતો પલોકતો ઈતિતો ઉપદ્દવતો ભયતો ઉપસગ્ગતો ચલતો પભઙ્ગુતો અધુવતો અતાણતો અલેણતો અસરણતો રિત્તતો તુચ્છતો સુઞ્ઞતો અનત્તતો આદીનવતો વિપરિણામધમ્મતો અસારકતો અઘમૂલતો વધકતો વિભવતો સાસવતો સઙ્ખતતો મારામિસતો જાતિધમ્મતો જરાધમ્મતો બ્યાધિધમ્મતો મરણધમ્મતો, સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસધમ્મતો સંકિલેસિકધમ્મતો સમુદયતો અત્થઙ્ગમતો, અસ્સાદતો આદીનવતો નિસ્સરણતો તીરેતિ. એવં તીરણવિભૂતેન રૂપં વિભૂતં હોતિ.

કથં પહાનવિભૂતેન રૂપં વિભૂતં હોતિ? એવં તીરયિત્વા રૂપે છન્દરાગં પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તિં કરોતિ અનભાવં ગમેતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ‘‘યો, ભિક્ખવે, રૂપે છન્દરાગો તં પજહથ. એવં તં રૂપં પહીનં ભવિસ્સતિ ઉચ્છિન્નમૂલં તાલાવત્થુકતં અનભાવંકતં આયતિં અનુપ્પાદધમ્મ’’ન્તિ. એવં પહાનવિભૂતેન રૂપં વિભૂતં હોતિ.

કથં સમતિક્કમવિભૂતેન રૂપં વિભૂતં હોતિ. ચતસ્સો અરૂપસમાપત્તિયો પટિલદ્ધસ્સ રૂપા વિભૂતા હોન્તિ વિભાવિતા અતિક્કન્તા સમતિક્કન્તા વીતિવત્તા. એવં સમતિક્કમવિભૂતેન રૂપં વિભૂતં હોતિ. ઇમેહિ ચતૂહિ કારણેહિ રૂપં વિભૂતં હોતિ.

રૂપે વિભૂતે ન ફુસન્તિ ફસ્સાતિ. રૂપે વિભૂતે વિભાવિતે અતિક્કન્તે સમતિક્કન્તે વીતિવત્તે પઞ્ચ ફસ્સા ન ફુસન્તિ – ચક્ખુસમ્ફસ્સો, સોતસમ્ફસ્સો, ઘાનસમ્ફસ્સો, જિવ્હાસમ્ફસ્સો, કાયસમ્ફસ્સોતિ – રૂપે વિભૂતે ન ફુસન્તિ ફસ્સા.

તેનાહ ભગવા –

‘‘નામઞ્ચ રૂપઞ્ચ પટિચ્ચ ફસ્સો, ઇચ્છાનિદાનાનિ પરિગ્ગહાનિ;
ઇચ્છાયસન્ત્યા ન મમત્તમત્થિ, રૂપે વિભૂતે ન ફુસન્તિ ફસ્સા’’તિ.

૧૦૮કથં સમેતસ્સ વિભોતિ રૂપં, સુખં દુખઞ્ચાપિ [દુક્ખં વાપિ (સ્યા॰)] **કથં વિભોતિ;**
એતં મે પબ્રૂહિ યથા વિભોતિ, તં જાનિયામાતિ [જાનિસ્સામાતિ (સી॰ ક॰)] **મે મનો અહુ.**

કથં સમેતસ્સ વિભોતિ રૂપન્તિ. **કથં સમેતસ્સા**તિ કથં સમેતસ્સ કથં પટિપન્નસ્સ કથં ઇરિયન્તસ્સ કથં વત્તેન્તસ્સ કથં પાલેન્તસ્સ કથં યપેન્તસ્સ કથં યાપેન્તસ્સ રૂપં વિભોતિ વિભાવીયતિ અતિક્કમીયતિ સમતિક્કમીયતિ [વિભાવિય્યતિ અતિક્કમિય્યતિ સમતિક્કમિય્યતિ (બહૂસુ)] વીતિવત્તીયતીતિ – કથં સમેતસ્સ વિભોતિ રૂપં.

સુખં દુખઞ્ચાપિ કથં વિભોતીતિ સુખઞ્ચ દુક્ખઞ્ચ કથં વિભોતિ વિભાવીયતિ અતિક્કમીયતિ સમતિક્કમીયતિ વીતિવત્તીયતીતિ – સુખં દુખઞ્ચાપિ કથં વિભોતિ.

એતં મે પબ્રૂહિ યથા વિભોતીતિ. **એત**ન્તિ યં પુચ્છામિ યં યાચામિ યં અજ્ઝેસામિ યં પસાદેમીતિ – એતં. **મે પબ્રૂહી**તિ મે પબ્રૂહિ આચિક્ખ દેસેહિ પઞ્ઞપેહિ પટ્ઠપેહિ વિવર વિભજ ઉત્તાનીકરોહિ પકાસેહીતિ – એતં મે પબ્રૂહિ. **યથા વિભોતી**તિ યથા વિભોતિ વિભાવીયતિ અતિક્કમીયતિ સમતિક્કમીયતિ વીતિવત્તીયતીતિ – એતં મે પબ્રૂહિ યથા વિભોતિ.

તં જાનિયામાતિ મે મનો અહૂતિ. **તં જાનિયામા**તિ તં જાનેય્યામ આજાનેય્યામ વિજાનેય્યામ પટિવિજાનેય્યામ પટિવિજ્ઝેય્યામાતિ – તં જાનિયામ. **ઇતિ મે મનો અહૂ**તિ ઇતિ મે મનો અહુ, ઇતિ મે ચિત્તં અહુ , ઇતિ મે સઙ્કપ્પો અહુ, ઇતિ મે વિઞ્ઞાણં અહૂતિ – તં જાનિયામ ઇતિ મે મનો અહુ.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

‘‘કથં સમેતસ્સ વિભોતિ રૂપં, સુખં દુખઞ્ચાપિ કથં વિભોતિ;
એતં મે પબ્રૂહિ યથા વિભોતિ, તં જાનિયામાતિ મે મનો અહૂ’’તિ.

૧૦૯ન સઞ્ઞસઞ્ઞી ન વિસઞ્ઞસઞ્ઞી, નોપિ અસઞ્ઞી ન વિભૂતસઞ્ઞી;
એવં સમેતસ્સ વિભોતિ રૂપં, સઞ્ઞાનિદાના હિ પપઞ્ચસઙ્ખા.

ન સઞ્ઞસઞ્ઞી ન વિસઞ્ઞસઞ્ઞીતિ. સઞ્ઞસઞ્ઞિનો વુચ્ચન્તિ યે પકતિસઞ્ઞાય ઠિતા, નપિ સો પકતિસઞ્ઞાય ઠિતો. વિસઞ્ઞસઞ્ઞિનો વુચ્ચન્તિ ઉમ્મત્તકા યે ચ ખિત્તચિત્તા [ઉક્ખિત્તચિત્તા (સ્યા॰)], નપિ સો

ઉમ્મત્તકો, નોપિ ખિત્તચિત્તોતિ – ન સઞ્ઞસઞ્ઞી ન વિસઞ્ઞસઞ્ઞી.

નોપિ અસઞ્ઞી ન વિભૂતસઞ્ઞીતિ. અસઞ્ઞિનો વુચ્ચન્તિ નિરોધસમાપન્ના યે ચ અસઞ્ઞસત્તા, નપિ સો નિરોધસમાપન્નો, નપિ અસઞ્ઞસત્તો. વિભૂતસઞ્ઞિનો વુચ્ચન્તિ યે ચતુન્નં અરૂપસમાપત્તીનં લાભિનો, નપિ સો ચતુન્નં અરૂપસમાપત્તીનં લાભીતિ – નોપિ અસઞ્ઞી ન વિભૂતસઞ્ઞી.

એવં સમેતસ્સ વિભોતિ રૂપન્તિ. ઇધ ભિક્ખુ સુખસ્સ ચ પહાના...પે॰... ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સો એવં સમાહિતે ચિત્તે પરિસુદ્ધે પરિયોદાતે અનઙ્ગણે વિગતૂપક્કિલેસે મુદુભૂતે કમ્મનિયે ઠિતે આનેઞ્જપ્પત્તે આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિપટિલાભત્થાય ચિત્તં અભિનીહરતિ અભિનિન્નામેતિ આરુપ્પમગ્ગસમઙ્ગીતિ. એવં સમેતસ્સ એવં પટિપન્નસ્સ એવં ઇરિયન્તસ્સ એવં વત્તેન્તસ્સ એવં પાલેન્તસ્સ એવં યપેન્તસ્સ એવં યાપેન્તસ્સ રૂપં વિભોતિ વિભાવીયતિ અતિક્કમીયતિ સમતિક્કમીયતિ વીતિવત્તીયતીતિ – એવં સમેતસ્સ વિભોતિ રૂપં.

સઞ્ઞાનિદાના હિ પપઞ્ચસઙ્ખાતિ. પપઞ્ચાયેવ પપઞ્ચસઙ્ખા તણ્હાપપઞ્ચસઙ્ખા, દિટ્ઠિપપઞ્ચસઙ્ખા, માનપપઞ્ચસઙ્ખા સઞ્ઞાનિદાના સઞ્ઞાસમુદયા સઞ્ઞાજાતિકા સઞ્ઞાપભવાતિ – સઞ્ઞાનિદાના હિ પપઞ્ચસઙ્ખા.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ન સઞ્ઞસઞ્ઞી ન વિસઞ્ઞસઞ્ઞી, નોપિ અસઞ્ઞી ન વિભૂતસઞ્ઞી;
> એવં સમેતસ્સ વિભોતિ રૂપં, સઞ્ઞાનિદાના હિ પપઞ્ચસઙ્ખા’’તિ.

૧૧૦.યં તં અપુચ્છિમ્હ અકિત્તયી નો, અઞ્ઞં તં પુચ્છામ તદિઙ્ઘ બ્રૂહિ;
એત્તાવતગ્ગં નુ વદન્તિ હેકે, યક્ખસ્સ સુદ્ધિં ઇધ પણ્ડિતાસે;
ઉદાહુ અઞ્ઞમ્પિ વદન્તિ એત્તો.

યં તં અપુચ્છિમ્હ અકિત્તયી નોતિ. યં તં અપુચ્છિમ્હ અયાચિમ્હ અજ્ઝેસિમ્હ પસાદયિમ્હ. **અકિત્તયી નો**તિ કિત્તિતં પકિત્તિતં આચિક્ખિતં દેસિતં પઞ્ઞપિતં પટ્ઠપિતં વિવટં વિભત્તં ઉત્તાનીકતં પકાસિતન્તિ – યં તં અપુચ્છિમ્હ અકિત્તયી નો.

અઞ્ઞં તં પુચ્છામ તદિઙ્ઘ બ્રૂહીતિ. અઞ્ઞં તં પુચ્છામ, અઞ્ઞં તં યાચામ, અઞ્ઞં તં અજ્ઝેસામ, અઞ્ઞં તં પસાદેમ, ઉત્તરિં તં પુચ્છામ. **તદિઙ્ઘ બ્રૂહી**તિ ઇઙ્ઘ બ્રૂહિ આચિક્ખ દેસેહિ પઞ્ઞપેહિ પટ્ઠપેહિ વિવર વિભજ ઉત્તાનીકરોહિ પકાસેહીતિ – અઞ્ઞં તં પુચ્છામ તદિઙ્ઘ બ્રૂહિ.

એત્તાવતગ્ગં નુ વદન્તિ હેકે યક્ખસ્સ સુદ્ધિં ઇધ પણ્ડિતાસેતિ. એકે સમણબ્રાહ્મણા એતા અરૂપસમાપત્તિયો અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવરં વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ. **યક્ખસ્સા**તિ સત્તસ્સ નરસ્સ માનવસ્સ પોસસ્સ પુગ્ગલસ્સ જીવસ્સ જાગુસ્સ જન્તુસ્સ ઇન્દગુસ્સ મનુજસ્સ. **સુદ્ધિ**ન્તિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં. **ઇધ પણ્ડિતાસે**તિ ઇધ પણ્ડિતવાદા થિરવાદા ઞાયવાદા હેતુવાદા લક્ખણવાદા કારણવાદા ઠાનવાદા સકાય લદ્ધિયાતિ – એત્તાવતગ્ગં નુ વદન્તિ હેકે યક્ખસ્સ સુદ્ધિં ઇધ પણ્ડિતાસે.

ઉદાહુ અઞ્ઞમ્પિ વદન્તિ એત્તોતિ. ઉદાહુ એકે સમણબ્રાહ્મણા એતા અરૂપસમાપત્તિયો અતિક્કમિત્વા સમતિક્કમિત્વા વીતિવત્તેત્વા એત્તો અરૂપસમાપત્તિતો અઞ્ઞં ઉત્તરિં યક્ખસ્સ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ – ઉદાહુ અઞ્ઞમ્પિ વદન્તિ એત્તો.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

> ''યં તં અપુચ્છિમ્હ અકિત્તયી નો, અઞ્ઞં તં પુચ્છામ તદિઙ્ઘ બ્રૂહિ;
> એત્તાવતગ્ગં નુ વદન્તિ હેકે, યક્ખસ્સ સુદ્ધિં ઇધ પણ્ડિતાસે;
> ઉદાહુ અઞ્ઞમ્પિ વદન્તિ એત્તો''તિ.

૧૧૧.એત્તાવતગ્ગમ્પિ વદન્તિ હેકે, યક્ખસ્સ સુદ્ધિં ઇધ પણ્ડિતાસે;
તેસં પનેકે સમયં વદન્તિ, અનુપાદિસેસે કુસલાવદાના.

એત્તાવતગ્ગમ્પિ વદન્તિ હેકે, યક્ખસ્સ સુદ્ધિં ઇધ પણ્ડિતાસેતિ. સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા સસ્સતવાદા, એતા અરૂપસમાપત્તિયો અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવરં વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ. **યક્ખસ્સા**તિ સત્તસ્સ નરસ્સ માનવસ્સ પોસસ્સ પુગ્ગલસ્સ જીવસ્સ જાગુસ્સ જન્તુસ્સ ઇન્દગુસ્સ મનુજસ્સ. **સુદ્ધિ**ન્તિ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં. **ઇધ પણ્ડિતાસે**તિ ઇધ પણ્ડિતવાદા થિરવાદા ઞાયવાદા હેતુવાદા લક્ખણવાદા કારણવાદા ઠાનવાદા સકાય લદ્ધિયાતિ – એત્તાવતગ્ગમ્પિ વદન્તિ હેકે યક્ખસ્સ સુદ્ધિં ઇધ પણ્ડિતાસે.

તેસં પનેકે સમયં વદન્તિ, અનુપાદિસેસે કુસલાવદાનાતિ તેસંયેવ સમણબ્રાહ્મણાનં એકે સમણબ્રાહ્મણા ઉચ્છેદવાદા ભવતજ્જિતા વિભવં અભિનન્દન્તિ, તે સત્તસ્સ સમં ઉપસમં વૂપસમં નિરોધં પટિપસ્સદ્ધિન્તિ વદન્તિ, યતો કિં, ભો, અયં અત્તા કાયસ્સ ભેદા ઉચ્છિજ્જતિ વિનસ્સતિ ન હોતિ પરં મરણા, એત્તાવતા અનુપાદિસેસોતિ. **કુસલાવદાના**તિ કુસલવાદા પણ્ડિતવાદા થિરવાદા ઞાયવાદા હેતુવાદા લક્ખણવાદા કારણવાદા ઠાનવાદા સકાય લદ્ધિયાતિ – તેસં પનેકે સમયં વદન્તિ અનુપાદિસેસે કુસલાવદાના.

તેનાહ ભગવા –

> ''એત્તાવતગ્ગમ્પિ વદન્તિ હેકે, યક્ખસ્સ સુદ્ધિં ઇધ પણ્ડિતાસે;
> તેસં પનેકે સમયં વદન્તિ, અનુપાદિસેસે કુસલાવદાના''તિ.

૧૧૨.એતે ચ ઞત્વા ઉપનિસ્સિતાતિ, ઞત્વા મુની નિસ્સયે સો વીમંસી;
ઞત્વા વિમુત્તો ન વિવાદમેતિ, ભવાભવાય ન સમેતિ ધીરો.

એતે ચ ઞત્વા ઉપનિસ્સિતાતિ. **એતે**તિ દિટ્ઠિગતિકે. **ઉપનિસ્સિતા**તિ સસ્સતદિટ્ઠિનિસ્સિતાતિ ઞત્વા, ઉચ્છેદદિટ્ઠિનિસ્સિતાતિ ઞત્વા, સસ્સતુચ્છેદદિટ્ઠિનિસ્સિતાતિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વાતિ – એતે ચ ઞત્વા ઉપનિસ્સિતાતિ.

અત્વા મુની નિસ્સયે સો વીમંસીતિ. **મુની**તિ. મોનં વુચ્ચતિ ઞાણં...પે॰... સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનિ. મુનિ સસ્સતદિટ્ઠિનિસ્સિતાતિ ઞત્વા, ઉચ્છેદદિટ્ઠિનિસ્સિતાતિ ઞત્વા, સસ્સતુચ્છેદદિટ્ઠિનિસ્સિતાતિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા. **સો વીમંસી**તિ પણ્ડિતો પઞ્ઞવા બુદ્ધિમા ઞાણી વિભાવી મેધાવીતિ ઞત્વા મુનિ નિસ્સયે સો વીમંસી. **ઞત્વા વિમુત્તો ન વિવાદમેતી**તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા . **વિમુત્તો**તિ મુત્તો વિમુત્તો પરિમુત્તો સુવિમુત્તો અચ્ચન્તઅનુપાદાવિમોક્ખેન. ''સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા''તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા મુત્તો વિમુત્તો પરિમુત્તો સુવિમુત્તો અચ્ચન્તઅનુપાદાવિમોક્ખેન. ''સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા''તિ... ''સબ્બે ધમ્મા અનત્તા''તિ...પે॰... ''યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ''ન્તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા મુત્તો વિમુત્તો પરિમુત્તો સુવિમુત્તો અચ્ચન્તઅનુપાદાવિમોક્ખેનાતિ – ઞત્વા વિમુત્તો. **ન વિવાદમેતી**તિ ન કલહં કરોતિ, ન ભણ્ડનં કરોતિ, ન વિગ્ગહં કરોતિ, ન વિવાદં કરોતિ, ન મેધગં કરોતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ''એવં વિમુત્તચિત્તો ખો, અગ્ગિવેસ્સન, ભિક્ખુ ન કેનચિ સંવદતિ, ન કેનચિ વિવદતિ, યઞ્ચ લોકે વુત્તં તેન ચ વોહરતિ અપરામસ''ન્તિ – ઞત્વા વિમુત્તો ન વિવાદમેતિ.

ભવાભવાય ન સમેતિ ધીરોતિ. **ભવાભવાયા**તિ ભવાય કમ્મભવાય પુનબ્ભવાય કામભવાય , કમ્મભવાય કામભવાય પુનબ્ભવાય રૂપભવાય, કમ્મભવાય રૂપભવાય પુનબ્ભવાય અરૂપભવાય, કમ્મભવાય અરૂપભવાય પુનબ્ભવાય પુનપ્પુનબ્ભવાય પુનપ્પુનગતિયા પુનપ્પુનઉપપત્તિયા પુનપ્પુનપટિસન્ધિયા પુનપ્પુનઅત્તભાવાય પુનપ્પુનાભિનિબ્બત્તિયા ન સમેતિ ન સમાગચ્છતિ ન ગણ્હાતિ ન પરામસતિ નાભિનિવિસતિ. **ધીરો**તિ ધીરો પણ્ડિતો પઞ્ઞવા બુદ્ધિમા ઞાણી વિભાવી મેધાવીતિ – ભવાભવાય ન સમેતિ ધીરો.

તેનાહ ભગવા –

''એતે ચ ઞત્વા ઉપનિસ્સિતાતિ, ઞત્વા મુની નિસ્સયે સો વીમંસી;
ઞત્વા વિમુત્તો ન વિવાદમેતિ, ભવાભવાય ન સમેતિ ધીરો''તિ.

કલહવિવાદસુત્તનિદ્દેસો એકાદસમો.

૧૨. ચૂળવિયૂહસુત્તનિદ્દેસો

અથ ચૂળવિયૂહસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૧૧૩.સકં સકં દિટ્ઠિપરિબ્બસાના, વિગ્ગય્હ નાના કુસલા વદન્તિ;
યો એવં જાનાતિ [એવં પજાનાતિ (સી॰)] **સ વેદિ ધમ્મં, ઇદં પટિક્કોસમકેવલી સો.**

સકં સકં દિટ્ઠિપરિબ્બસાનાતિ. સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા દિટ્ઠિગતિકા; તે દ્વાસટ્ઠિયા દિટ્ઠિગતાનં અઞ્ઞતરઞ્ઞતરં દિટ્ઠિગતં ગહેત્વા ઉગ્ગહેત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા સકાય સકાય દિટ્ઠિયા વસન્તિ સંવસન્તિ આવસન્તિ પરિવસન્તિ. યથા અગારિકા ઘરેસુ વસન્તિ, સાપત્તિકા વા આપત્તીસુ વસન્તિ, સકિલેસા વા કિલેસેસુ વસન્તિ; એવમેવ સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા દિટ્ઠિગતિકા, તે દ્વાસટ્ઠિયા દિટ્ઠિગતાનં અઞ્ઞતરઞ્ઞતરં દિટ્ઠિગતં ગહેત્વા ઉગ્ગહેત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા સકાય સકાય દિટ્ઠિયા વસન્તિ સંવસન્તિ આવસન્તિ પરિવસન્તીતિ – સકં સકં દિટ્ઠિપરિબ્બસાના.

વિગ્ગય્હ નાના કુસલા વદન્તીતિ. **વિગ્ગય્હા**તિ ગહેત્વા ઉગ્ગહેત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા નાના વદન્તિ વિવિધં વદન્તિ અઞ્ઞોઞ્ઞં વદન્તિ પુથુ [પુથું (સી॰)] વદન્તિ, ન એકં વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ. **કુસલા**તિ કુસલવાદા પણ્ડિતવાદા થિરવાદા ઞાયવાદા હેતુવાદા લક્ખણવાદા કારણવાદા ઠાનવાદા સકાય લદ્ધિયાતિ – વિગ્ગય્હ નાના કુસલા વદન્તિ.

યો એવં જાનાતિ સ વેદિ ધમ્મન્તિ. યો ઇમં [ઇદં (સી॰ ક॰)] ધમ્મં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં જાનાતિ સો ધમ્મં વેદિ અઞ્ઞાસિ અપસ્સિ પટિવિજ્ઝીતિ – યો એવં જાનાતિ સ વેદિ ધમ્મં.

ઇદં પટિક્કોસમકેવલી સોતિ. યો ઇમં ધમ્મં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં પટિક્કોસતિ, અકેવલી સો અસમત્તો સો અપરિપુણ્ણો સો હીનો નિહીનો ઓમકો લામકો છતુક્કો પરિત્તોતિ – ઇદં પટિક્કોસમકેવલી સો.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

‘‘સકં સકં દિટ્ઠિપરિબ્બસાના, વિગ્ગય્હ નાના કુસલા વદન્તિ;
યો એવં જાનાતિ સ વેદિ ધમ્મં, ઇદં પટિક્કોસમકેવલી સો’’તિ.

૧૧૪.એવમ્પિ વિગ્ગય્હ વિવાદયન્તિ, બાલો પરો અક્કુસલોતિ ચાહુ;
સચ્ચો નુ વાદો કતમો ઇમેસં, સબ્બેવ હીમે કુસલાવદાના.

એવમ્પિ વિગ્ગય્હ વિવાદયન્તીતિ. એવં ગહેત્વા ઉગ્ગહેત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા વિવાદયન્તિ, કલહં કરોન્તિ, ભણ્ડનં કરોન્તિ, વિગ્ગહં કરોન્તિ, વિવાદં કરોન્તિ, મેધગં કરોન્તિ – ‘‘ન ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનાસિ…પે॰… નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી’’તિ – એવમ્પિ વિગ્ગય્હ વિવાદયન્તિ.

બાલો પરો અક્કુસલોતિ ચાહૂતિ. પરો બાલો હીનો નિહીનો ઓમકો લામકો છતુક્કો પરિત્તો અકુસલો અવિદ્વા અવિજ્જાગતો અઞ્ઞાણી અવિભાવી દુપ્પઞ્ઞોતિ, એવમાહંસુ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં

વોહરન્તીતિ – બાલો પરો અક્કુસલોતિ ચાહુ.

સચ્ચો નુ વાદો કતમો ઇમેસન્તિ. ઇમેસં સમણબ્રાહ્મણાનં વાદો કતમો સચ્ચો તચ્છો તથો ભૂતો યાથાવો અવિપરીતોતિ – સચ્ચો નુ વાદો કતમો ઇમેસં.

સબ્બેવ હીમે કુસલાવદાનાતિ. સબ્બેવિમે સમણબ્રાહ્મણા કુસલવાદા પણ્ડિતવાદા થિરવાદા ઞાયવાદા હેતુવાદા લક્ખણવાદા કારણવાદા ઠાનવાદા સકાય લદ્ધિયાતિ – સબ્બેવ હીમે કુસલાવદાના.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

> ‘‘એવમ્પિ વિગ્ગય્હ વિવાદયન્તિ, બાલો પરો અક્કુસલોતિ ચાહુ;
> સચ્ચો નુ વાદો કતમો ઇમેસં, સબ્બેવ હીમે કુસલાવદાના’’તિ.

૧૧૫.પરસ્સ ચે ધમ્મમનાનુજાનં, બાલોમકો હોતિ નિહીનપઞ્ઞો;
સબ્બેવ બાલા સુનિહીનપઞ્ઞા, સબ્બેવિમે દિટ્ઠિપરિબ્બસાના.

પરસ્સ ચે ધમ્મમનાનુજાનન્તિ. પરસ્સ ધમ્મં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં અનાનુજાનન્તો અનાનુપસ્સન્તો અનાનુમનન્તો અનાનુમઞ્ઞન્તો અનાનુમોદન્તોતિ – પરસ્સ ચે ધમ્મમનાનુજાનં.

બાલોમકો હોતિ નિહીનપઞ્ઞોતિ. પરો બાલો હોતિ હીનો નિહીનો ઓમકો લામકો છતુક્કો પરિત્તો, હીનપઞ્ઞો નિહીનપઞ્ઞો ઓમકપઞ્ઞો લામકપઞ્ઞો છતુક્કપઞ્ઞો પરિત્તપઞ્ઞોતિ – બાલોમકો હોતિ નિહીનપઞ્ઞો.

સબ્બેવ બાલા સુનિહીનપઞ્ઞાતિ. સબ્બેવિમે સમણબ્રાહ્મણા બાલા હીના નિહીના ઓમકા લામકા છતુક્કા પરિત્તા, સબ્બેવ હીનપઞ્ઞા નિહીનપઞ્ઞા ઓમકપઞ્ઞા લામકપઞ્ઞા છતુક્કપઞ્ઞા પરિત્તપઞ્ઞાતિ – સબ્બેવ બાલા સુનિહીનપઞ્ઞા.

સબ્બેવિમે દિટ્ઠિપરિબ્બસાનાતિ. સબ્બેવિમે સમણબ્રાહ્મણા દિટ્ઠિગતિકા; તે દ્વાસટ્ઠિયા દિટ્ઠિગતાનં અઞ્ઞતરઞ્ઞતરં દિટ્ઠિગતં ગહેત્વા ઉગ્ગહેત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા સકાય સકાય દિટ્ઠિયા વસન્તિ સંવસન્તિ આવસન્તિ પરિવસન્તિ. યથા અગારિકા વા ઘરેસુ વસન્તિ, સાપત્તિકા વા આપત્તીસુ વસન્તિ, સકિલેસા વા કિલેસેસુ વસન્તિ; એવમેવ સબ્બેવિમે સમણબ્રાહ્મણા દિટ્ઠિગતિકા…પે॰… પરિવસન્તીતિ – સબ્બેવિમે દિટ્ઠિપરિબ્બસાના.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘પરસ્સ ચે ધમ્મમનાનુજાનં, બાલોમકો હોતિ નિહીનપઞ્ઞો;
> સબ્બેવ બાલા સુનિહીનપઞ્ઞા, સબ્બેવિમે દિટ્ઠિપરિબ્બસાના’’તિ.

૧૧૬.સન્દિટ્ઠિયા ચેવ નવીવદાતા, [ચેવનવેવદાતા (સી॰), ચે પન વિવદાતા (સ્યા॰)] **સંસુદ્ધપઞ્ઞા કુસલા મુતીમા;**
ન તેસં કોચિ પરિહીનપઞ્ઞો, દિટ્ઠી હિ તેસમ્પિ તથા સમત્તા.

સન્દિટ્ઠિયા ચેવ નવીવદાતાતિ. સકાય દિટ્ઠિયા સકાય ખન્તિયા સકાય રુચિયા સકાય લદ્ધિયા અનવીવદાતા અવોદાતા અપરિયોદાતા સંકિલિટ્ઠા સંકિલેસિકાતિ – સન્દિટ્ઠિયા ચેવ નવીવદાતા.

સંસુદ્ધપઞ્ઞા કુસલા મુતીમાતિ. સુદ્ધપઞ્ઞા વિસુદ્ધપઞ્ઞા પરિસુદ્ધપઞ્ઞા વોદાતપઞ્ઞા પરિયોદાતપઞ્ઞા. અથ વા સુદ્ધદસ્સના વિસુદ્ધદસ્સના પરિસુદ્ધદસ્સના વોદાતદસ્સના પરિયોદાતદસ્સનાતિ – સંસુદ્ધપઞ્ઞા. **કુસલા**તિ કુસલા પણ્ડિતા પઞ્ઞવન્તો ઇદ્ધિમન્તો ઞાણિનો વિભાવિનો મેધાવિનોતિ – સંસુદ્ધપઞ્ઞા કુસલા. **મુતીમા**તિ મુતિમા પણ્ડિતા પઞ્ઞવન્તો ઇદ્ધિમન્તો ઞાણિનો વિભાવિનો મેધાવિનોતિ – સંસુદ્ધપઞ્ઞા કુસલા મુતીમા.

તેસં ન કોચિ પરિહીનપઞ્ઞોતિ. તેસં સમણબ્રાહ્મણાનં ન કોચિ હીનપઞ્ઞો નિહીનપઞ્ઞો ઓમકપઞ્ઞો લામકપઞ્ઞો છતુક્કપઞ્ઞો પરિત્તપઞ્ઞો અત્થિ. સબ્બેવ સેટ્ઠપઞ્ઞા વિસિટ્ઠપઞ્ઞા પામોક્ખપઞ્ઞા ઉત્તમપઞ્ઞા પવરપઞ્ઞાતિ – તેસં ન કોચિ પરિહીનપઞ્ઞો.

દિટ્ઠી હિ તેસમ્પિ તથા સમત્તાતિ. તેસં સમણબ્રાહ્મણાનં દિટ્ઠિ તથા સમત્તા સમાદિન્ના ગહિતા પરામટ્ઠા અભિનિવિટ્ઠા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તાતિ – દિટ્ઠી હિ તેસમ્પિ તથા સમત્તા.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘સન્દિટ્ઠિયા ચેવ નવીવદાતા, સંસુદ્ધપઞ્ઞા કુસલા મુતીમા;
> તેસં ન કોચિ પરિહીનપઞ્ઞો, દિટ્ઠી હિ તેસમ્પિ તથા સમત્તા’’તિ.

૧૧૭ન વાહમેતં તથિયન્તિ [તથિવન્તિ (સ્યા॰)] **બ્રૂમિ, યમાહુ બાલા મિથુ અઞ્ઞમઞ્ઞં;**
સકં સકં દિટ્ઠિમકંસુ સચ્ચં, તસ્મા હિ બાલોતિ પરં દહન્તિ.

ન વાહમેતં તથિયન્તિ બ્રૂમીતિ. **નાતિ** પટિક્ખેપો. **એત**ન્તિ ‘‘દ્વાસટ્ઠિદિટ્ઠિગતાનિ નાહં એતં તચ્છં તથં ભૂતં યાથાવં અવિપરીત’’ન્તિ બ્રૂમિ આચિક્ખામિ દેસેમિ પઞ્ઞપેમિ પટ્ઠપેમિ વિવરામિ વિભજામિ ઉત્તાનીકરોમિ પકાસેમીતિ – ન વાહમેતં તથિયન્તિ બ્રૂમિ.

યમાહુ બાલા મિથુ અઞ્ઞમઞ્ઞન્તિ. મિથૂતિ દ્વે જના, દ્વે કલહકારકા, દ્વે ભણ્ડનકારકા, દ્વે ભસ્સકારકા, દ્વે વિવાદકારકા, દ્વે અધિકરણકારકા, દ્વે વાદિનો, દ્વે સલ્લપકા; તે અઞ્ઞમઞ્ઞં બાલો [બાલતો (સી॰ ક॰) એવમઞ્ઞેસુ છપ્પદેસુપિ તોપચ્ચયન્તવસેન] હીનો નિહીનો ઓમકો લામકો છતુક્કો પરિત્તોતિ, એવમાહંસુ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – યમાહુ બાલા મિથુ અઞ્ઞમઞ્ઞં.

સકં સકં દિટ્ઠિમકંસુ સચ્ચન્તિ. ‘‘સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ – સકં સકં દિટ્ઠિમકંસુ સચ્ચં. ‘‘અસસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ…પે॰… ‘‘નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ – સકં સકં દિટ્ઠિમકંસુ સચ્ચં.

તસ્મા હિ બાલોતિ પરં દહન્તીતિ. તસ્માતિ તસ્મા તંકારણા તંહેતુ તપ્પચ્ચયા તંનિદાના પરં બાલો હીનો નિહીનો ઓમકો લામકો છતુક્કો પરિત્તોતિ દહન્તિ પસ્સન્તિ દક્ખન્તિ ઓલોકેન્તિ નિજ્ઝાયન્તિ ઉપપરિક્ખન્તીતિ – તસ્મા હિ બાલોતિ પરં દહન્તિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ન વાહમેતં તથિયન્તિ બ્રૂમિ, યમાહુ બાલા મિથુ અઞ્ઞમઞ્ઞં;
> સકં સકં દિટ્ઠિમકંસુ સચ્ચં, તસ્મા હિ બાલોતિ પરં દહન્તી’’તિ.

૧૧૮.યમાહુ સચ્ચં તથિયન્તિ એકે, તમાહુ અઞ્ઞેપિ [અઞ્ઞે (સી॰ ક॰)] **તુચ્છં મુસાતિ;**
એવમ્પિ વિગ્ગય્હ વિવાદયન્તિ, કસ્મા ન એકં સમણા વદન્તિ.

યમાહુ સચ્ચં તથિયન્તિ એકેતિ. યં ધમ્મં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં એકે સમણબ્રાહ્મણા ‘‘ઇદં સચ્ચં તચ્છં તથં ભૂતં યાથાવં અવિપરીત’’ન્તિ, એવમાહંસુ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – યમાહુ સચ્ચં તથિયન્તિ એકે.

તમાહુ અઞ્ઞેપિ તુચ્છં મુસાતીતિ. તમેવ ધમ્મં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં એકે સમણબ્રાહ્મણા ‘‘તુચ્છં એતં, મુસા એતં, અભૂતં એતં, અલિકં એતં, અયાથાવં એત’’ન્તિ, એવમાહંસુ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – તમાહુ અઞ્ઞેપિ તુચ્છં મુસાતિ.

એવમ્પિ વિગ્ગય્હ વિવાદયન્તીતિ. એવં ગહેત્વા ઉગ્ગહેત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા વિવાદયન્તિ, કલહં કરોન્તિ, ભણ્ડનં કરોન્તિ, વિગ્ગહં કરોન્તિ, વિવાદં કરોન્તિ , મેધગં કરોન્તિ – ‘‘ન ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનાસિ…પે॰… નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી’’તિ – એવમ્પિ વિગ્ગય્હ વિવાદયન્તિ.

કસ્મા ન એકં સમણા વદન્તીતિ. **કસ્મા**તિ કસ્મા કિંકારણા કિંહેતુ કિંપચ્ચયા કિંનિદાના કિંસમુદયા કિંજાતિકા કિંપભવા ન એકં વદન્તિ નાના વદન્તિ વિવિધં વદન્તિ અઞ્ઞોઞ્ઞં [અઞ્ઞોઞ્ઞે (ક॰)] વદન્તિ પુથુ વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ – કસ્મા ન એકં સમણા વદન્તિ.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

> ‘‘યમાહુ સચ્ચં તથિયન્તિ એકે, તમાહુ અઞ્ઞેપિ તુચ્છં મુસાતિ;
> એવમ્પિ વિગ્ગય્હ વિવાદયન્તિ, કસ્મા ન એકં સમણા વદન્તી’’તિ.

૧૧૯.એકઞ્હિ સચ્ચં ન દુતીયમત્થિ, યસ્મિં પજા નો વિવદે પજાનં;
નાના તે સચ્ચાનિ સયં થુનન્તિ, તસ્મા ન એકં સમણા વદન્તિ.

એકઞ્હિ સચ્ચં ન દુતીયમત્થીતિ. એકં સચ્ચં વુચ્ચતિ દુક્ખનિરોધો નિબ્બાનં. યો સો સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં. અથ વા એકં સચ્ચં વુચ્ચતિ – મગ્ગસચ્ચં, નિય્યાનસચ્ચં, દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા, અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો, સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ, સમ્માસઙ્કપ્પો, સમ્માવાચા, સમ્માકમ્મન્તો, સમ્માઆજીવો, સમ્માવાયામો, સમ્માસતિ, સમ્માસમાધીતિ – એકઞ્હિ સચ્ચં ન દુતીયમત્થિ.

યસ્મિં પજા નો વિવદે પજાનન્તિ. યસ્મિન્તિ યસ્મિં સચ્ચે. **પજાતિ** સત્તાધિવચનં. **પજાનન્તિ** [પજાનં (સી॰ ક॰), પજા (સ્યા॰)] યં સચ્ચં પજાનન્તા આજાનન્તા વિજાનન્તા પટિવિજાનન્તા પટિવિજ્ઝન્તા ન કલહં કરેય્યું, ન ભણ્ડનં કરેય્યું, ન વિગ્ગહં કરેય્યું, ન વિવાદં કરેય્યું, ન મેધગં કરેય્યું, કલહં ભણ્ડનં વિગ્ગહં વિવાદં મેધગં પજહેય્યું, વિનોદેય્યું, બ્યન્તિં કરેય્યું [બ્યન્તીકરેય્યું (સી॰ સ્યા॰)], અનભાવં ગમેય્યુન્તિ – યસ્મિં પજા નો વિવદે પજાનં.

નાના તે સચ્ચાનિ સયં થુનન્તીતિ. નાના તે સચ્ચાનિ સયં થુનન્તિ વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ. ''સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ સયં થુનન્તિ વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ. ''અસસ્સતો લોકો…પે॰… નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ સયં થુનન્તિ વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ – નાના તે સચ્ચાનિ સયં થુનન્તિ.

તસ્મા ન એકં સમણા વદન્તીતિ. તસ્માતિ તસ્મા તંકારણા તંહેતુ તપ્પચ્ચયા તંનિદાના ન એકં વદન્તિ નાના વદન્તિ વિવિધં વદન્તિ અઞ્ઞોઞ્ઞં વદન્તિ પુથુ વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ – તસ્મા ન એકં સમણા વદન્તિ.

તેનાહ ભગવા –

''એકઞ્હિ સચ્ચં ન દુતીયમત્થિ, યસ્મિં પજા નો વિવદે પજાનં;
નાના તે સચ્ચાનિ સયં થુનન્તિ, તસ્મા ન એકં સમણા વદન્તી''તિ.

૧૨૦કસ્મા નુ સચ્ચાનિ વદન્તિ નાના, પવાદિયાસે કુસલાવદાના;
સચ્ચાનિ સુતાનિ બહૂનિ નાના, ઉદાહુ તે તક્કમનુસ્સરન્તિ.

કસ્મા નુ સચ્ચાનિ વદન્તિ નાનાતિ. કસ્માતિ કસ્મા કિંકારણા કિંહેતુ કિંપચ્ચયા કિંનિદાના સચ્ચાનિ નાના [નાનાનિ (ક॰)] વદન્તિ, વિવિધાનિ વદન્તિ, અઞ્ઞોઞ્ઞાનિ વદન્તિ, પુથૂનિ વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ – કસ્મા નુ સચ્ચાનિ વદન્તિ નાના.

પવાદિયાસે કુસલાવદાનાતિ. પવાદિયાસેતિ વિપ્પવદન્તીતિપિ પવાદિયાસે. અથ વા સકં સકં દિટ્ઠિગતં પવદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ. ''સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ પવદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ. ''અસસ્સતો લોકો…પે॰… નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ પવદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ. **કુસલાવદાનાતિ** કુસલવાદા પણ્ડિતવાદા થિરવાદા ઞાયવાદા હેતુવાદા લક્ખણવાદા કારણવાદા ઠાનવાદા સકાય લદ્ધિયાતિ – પવાદિયાસે કુસલાવદાના.

સચ્ચાનિ સુતાનિ બહૂનિ નાનાતિ સચ્ચાનિ સુતાનિ બહુકાનિ નાનાનિ વિવિધાનિ અઞ્ઞોઞ્ઞાનિ પુથૂનીતિ – સચ્ચાનિ સુતાનિ બહૂનિ નાના.

ઉદાહુ તે તક્કમનુસ્સરન્તીતિ ઉદાહુ તક્કેન સઙ્કપ્પેન યાયન્તિ નીયન્તિ વુય્હન્તિ સંહરીયન્તીતિ . એવમ્પિ ઉદાહુ તે તક્કમનુસ્સરન્તિ. અથ વા તક્કપરિયાહતં વીમંસાનુચરિતં સયં પટિભાનં વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ. એવમ્પિ ઉદાહુ તે તક્કમનુસ્સરન્તિ.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

“કસ્મા નુ સચ્ચાનિ વદન્તિ નાના, પવાદિયાસે કુસલાવદાના;
સચ્ચાનિ સુતાનિ બહૂનિ નાના, ઉદાહુ તે તક્કમનુસ્સરન્તી”તિ.

૧૨૧.ન હેવ સચ્ચાનિ બહૂનિ નાના, અઞ્ઞત્ર સઞ્ઞાય નિચ્ચાનિ લોકે;
તક્કઞ્ચ દિટ્ઠીસુ પકપ્પયિત્વા, સચ્ચં મુસાતિ દ્વયધમ્મમાહુ.

ન હેવ સચ્ચાનિ બહૂનિ નાનાતિ ન હેવ સચ્ચાનિ બહુકાનિ નાનાનિ વિવિધાનિ અઞ્ઞોઞ્ઞાનિ પુથૂનીતિ – ન હેવ સચ્ચાનિ બહૂનિ નાના.

અઞ્ઞત્ર સઞ્ઞાય નિચ્ચાનિ લોકેતિ અઞ્ઞત્ર સઞ્ઞાય નિચ્ચગ્ગાહા એકઞ્ઞેવ સચ્ચં લોકે કથીયતિ ભણીયતિ દીપીયતિ વોહરીયતિ – દુક્ખનિરોધો નિબ્બાનં. યો સો સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં. અથ વા એકં સચ્ચં વુચ્ચતિ મગ્ગસચ્ચં, નિય્યાનસચ્ચં, દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા, અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો, સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ ...પે॰... સમ્માસમાધીતિ – અઞ્ઞત્ર સઞ્ઞાય નિચ્ચાનિ લોકે.

તક્કઞ્ચ દિટ્ઠીસુ પકપ્પયિત્વા, સચ્ચં મુસાતિ દ્વયધમ્મમાહૂતિ. તક્કં વિતક્કં સઙ્કપ્પં તક્કયિત્વા વિતક્કયિત્વા સઙ્કપ્પયિત્વા દિટ્ઠિગતાનિ જનેન્તિ સઞ્જનેન્તિ નિબ્બત્તેન્તિ અભિનિબ્બત્તેન્તિ. દિટ્ઠિગતાનિ જનેત્વા સઞ્જનેત્વા નિબ્બત્તેત્વા અભિનિબ્બત્તેત્વા “મય્હં સચ્ચં તુય્હં મુસા”તિ, એવમાહંસુ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – તક્કઞ્ચ દિટ્ઠીસુ પકપ્પયિત્વા સચ્ચં મુસાતિ દ્વયધમ્મમાહુ.

તેનાહ ભગવા –

“ન હેવ સચ્ચાનિ બહૂનિ નાના, અઞ્ઞત્ર સઞ્ઞાય નિચ્ચાનિ લોકે;
તક્કઞ્ચ દિટ્ઠીસુ પકપ્પયિત્વા, સચ્ચં મુસાતિ દ્વયધમ્મમાહૂ”તિ.

૧૨૨.દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વા, એતે ચ [એતેસુ (સી॰)] **નિસ્સાય વિમાનદસ્સી;**
વિનિચ્છયે ઠત્વા પહસ્સમાનો, બાલો પરો અક્કુસલોતિ ચાહ.

દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વા, એતે ચ નિસ્સાય વિમાનદસ્સીતિ. દિટ્ઠં વા દિટ્ઠસુદ્ધિં વા, સુતં વા સુતસુદ્ધિં વા, સીલં વા સીલસુદ્ધિં વા, વતં વા વતસુદ્ધિં વા, મુતં વા મુતસુદ્ધિં વા નિસ્સાય ઉપનિસ્સાય ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વાતિ – દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વા. **એતે ચ નિસ્સાય વિમાનદસ્સી**તિ. ન સમ્માનેતીતિપિ વિમાનદસ્સી. અથ વા દોમનસ્સં જનેતીતિપિ વિમાનદસ્સીતિ – દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વા એતે ચ નિસ્સાય વિમાનદસ્સી.

વિનિચ્છયે ઠત્વા પહસ્સમાનોતિ. વિનિચ્છયા વુચ્ચન્તિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ. દિટ્ઠિવિનિચ્છયે વિનિચ્છયદિટ્ઠિયા ઠત્વા પતિટ્ઠહિત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વાતિ – વિનિચ્છયે ઠત્વા. **પહસ્સમાનો**તિ તુટ્ઠો હોતિ હટ્ઠો પહટ્ઠો અત્તમનો પરિપુણ્ણસઙ્કપ્પો. અથ વા દન્તવિદંસકં પહસ્સમાનોતિ – વિનિચ્છયે ઠત્વા પહસ્સમાનો.

બાલો પરો અક્કુસલોતિ ચાહાતિ. પરો બાલો હીનો નિહીનો ઓમકો લામકો છતુક્કો પરિત્તો અકુસલો અવિદ્ધા અવિજ્જાગતો અઞ્ઞાણી અવિભાવી અમેધાવી દુપ્પઞ્ઞોતિ, એવમાહ એવં કથેતિ એવં ભણતિ એવં દીપયતિ એવં વોહરતીતિ – બાલો પરો અક્કુસલોતિ ચાહ.

તેનાહ ભગવા –

"દિટ્ઠે સુતે સીલવતે મુતે વા, એતે ચ નિસ્સાય વિમાનદસ્સી;
વિનિચ્છયે ઠત્વા પહસ્સમાનો, બાલો પરો અક્કુસલોતિ ચાહા"તિ.

૧૨૩.યેનેવ બાલોતિ પરં દહાતિ, તેનાતુમાનં કુસલોતિ ચાહ;
સયમત્તના સો કુસલાવદાનો, અઞ્ઞં વિમાનેતિ તદેવ પાવ.

યેનેવ બાલોતિ પરં દહાતીતિ. યેનેવ હેતુના યેન પચ્ચયેન યેન કારણેન યેન પભવેન પરં બાલતો હીનતો નિહીનતો ઓમકતો લામકતો છતુક્કતો પરિત્તતો દહતિ પસ્સતિ દક્ખતિ ઓલોકેતિ નિજ્ઝાયતિ ઉપપરિક્ખતીતિ – યેનેવ બાલોતિ પરં દહાતિ.

તેનાતુમાનં કુસલોતિ ચાહાતિ. **આતુમાનો** વુચ્ચતિ અત્તા. સોપિ તેનેવ હેતુના તેન પચ્ચયેન તેન કારણેન તેન પભવેન અત્તાનં અહમસ્મિ કુસલો પણ્ડિતો પઞ્ઞવા બુદ્ધિમા ઞાણી વિભાવી મેધાવીતિ – તેનાતુમાનં કુસલોતિ ચાહ.

સયમત્તના સો કુસલાવદાનોતિ. સયમેવ અત્તાનં કુસલવાદો પણ્ડિતવાદો થિરવાદો ઞાયવાદો હેતુવાદો લક્ખણવાદો કારણવાદો ઠાનવાદો સકાય લદ્ધિયાતિ – સયમત્તના સો કુસલાવદાનો.

અઞ્ઞં વિમાનેતિ તદેવ પાવાતિ. ન સમ્માનેતીતિપિ અઞ્ઞં વિમાનેતિ. અથ વા દોમનસ્સં જનેતીતિપિ અઞ્ઞં વિમાનેતિ. **તદેવ પાવા**તિ તદેવ તં દિટ્ઠિગતં પાવદતિ "ઇતિપાયં પુગ્ગલો મિચ્છાદિટ્ઠિકો વિપરીતદસ્સનો"તિ – અઞ્ઞં વિમાનેતિ તદેવ પાવદ.

તેનાહ ભગવા –

"યેનેવ બાલોતિ પરં દહાતિ, તેનાતુમાનં કુસલોતિ ચાહ;
સયમત્તના સો કુસલાવદાનો, અઞ્ઞં વિમાનેતિ તદેવ પાવા"તિ.

૧૨૪.અતિસારદિટ્ઠિયા સો સમત્તો, માનેન મત્તો પરિપુણ્ણમાની;
સયમેવ સામં મનસાભિસિત્તો, દિટ્ઠી હિ સા તસ્સ તથા સમત્તા.

અતિસારદિટ્ઠિયા સો સમત્તોતિ. અતિસારદિટ્ઠિયો વુચ્ચન્તિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ. કિંકારણા અતિસારદિટ્ઠિયો વુચ્ચન્તિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ? સબ્બા તા દિટ્ઠિયો કારણાતિક્કન્તા લક્ખણાતિક્કન્તા ઠાનાતિક્કન્તા, તંકારણા અતિસારદિટ્ઠિયો વુચ્ચન્તિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ. સબ્બાપિ દિટ્ઠિયો અતિસારદિટ્ઠિયો [સબ્બેપિ તિત્થિયા અતિસારદિટ્ઠિયા (સ્યા॰)]. કિંકારણા સબ્બાપિ દિટ્ઠિયો વુચ્ચન્તિ અતિસારદિટ્ઠિયો? તે [તા (ક॰)] અઞ્ઞમઞ્ઞં

અતિક્કમિત્વા સમતિક્કમિત્વા વીતિવત્તિત્વા દિટ્ઠિગતાનિ જનેન્તિ સઞ્જનેન્તિ નિબ્બત્તેન્તિ અભિનિબ્બત્તેન્તિ, તંકારણા સબ્બાપિ દિટ્ઠિયો વુચ્ચન્તિ અતિસારદિટ્ઠિયો. **અતિસારદિટ્ઠિયા સો સમત્તો**તિ. અતિસારદિટ્ઠિયા સમત્તો પરિપુણ્ણો અનોમોતિ – અતિસારદિટ્ઠિયા સો સમત્તો.

માનેન મત્તો પરિપુણ્ણમાનીતિ. સકાય દિટ્ઠિયા દિટ્ઠિમાનેન મત્તો પમત્તો ઉમ્મત્તો અતિમત્તોતિ – માનેન મત્તો. **પરિપુણ્ણમાની**તિ પરિપુણ્ણમાની સમત્તમાની અનોમમાનીતિ – માનેન મત્તો પરિપુણ્ણમાની.

સયમેવ સામં મનસાભિસિત્તોતિ. સયમેવ અત્તાનં ચિત્તેન અભિસિઞ્ચતિ ''અહમસ્મિ કુસલો પણ્ડિતો પઞ્ઞવા બુદ્ધિમા ઞાણી વિભાવી મેધાવી''તિ – સયમેવ સામં મનસાભિસિત્તો.

દિટ્ઠી હિ સા તસ્સ તથા સમત્તાતિ. તસ્સ સા દિટ્ઠિ તથા સમત્તા સમાદિન્ના ગહિતા પરામટ્ઠા અભિનિવિટ્ઠા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તાતિ – દિટ્ઠી હિ સા તસ્સ તથા સમત્તા.

તેનાહ ભગવા –

''અતિસારદિટ્ઠિયા સો સમત્તો, માનેન મત્તો પરિપુણ્ણમાની;
સયમેવ સામં મનસાભિસિત્તો, દિટ્ઠી હિ સા તસ્સ તથા સમત્તા''તિ.

૧૨૫.પરસ્સ ચે હિ વચસા નિહીનો, તુમો સહા હોતિ નિહીનપઞ્ઞો;
અથ ચે સયં વેદગૂ હોતિ ધીરો, ન કોચિ બાલો સમણેસુ અત્થિ.

પરસ્સ ચે હિ વચસા નિહીનોતિ પરસ્સ ચે વાચાય વચનેન નિન્દિતકારણા ગરહિતકારણા ઉપવદિતકારણા પરો બાલો હોતિ હીનો નિહીનો ઓમકો લામકો છતુક્કો પરિત્તોતિ – પરસ્સ ચે હિ વચસા નિહીનો. **તુમો સહા હોતિ નિહીનપઞ્ઞો**તિ. સોપિ તેનેવ સહા હોતિ હીનપઞ્ઞો નિહીનપઞ્ઞો ઓમકપઞ્ઞો લામકપઞ્ઞો છતુક્કપઞ્ઞો પરિત્તપઞ્ઞોતિ – તુમો સહા હોતિ નિહીનપઞ્ઞો.

અથ ચે સયં વેદગૂ હોતિ ધીરોતિ અથ ચે સયં વેદગૂ હોતિ ધીરો પણ્ડિતો પઞ્ઞવા બુદ્ધિમા ઞાણી વિભાવી મેધાવીતિ – અથ ચે સયં વેદગૂ હોતિ ધીરો.

ન કોચિ બાલો સમણેસુ અત્થીતિ. સમણેસુ ન કોચિ બાલો હીનો નિહીનો ઓમકો લામકો છતુક્કો પરિત્તો અત્થિ, સબ્બેવ સેટ્ઠપઞ્ઞા [અગ્ગપઞ્ઞા સેટ્ઠપઞ્ઞા (સ્યા॰)] વિસિટ્ઠપઞ્ઞા પામોક્ખપઞ્ઞા ઉત્તમપઞ્ઞા પવરપઞ્ઞાતિ – ન કોચિ બાલો સમણેસુ અત્થિ.

તેનાહ ભગવા –

''પરસ્સ ચે હિ વચસા નિહીનો, તુમો સહા હોતિ નિહીનપઞ્ઞો;
અથ ચે સયં વેદગૂ હોતિ ધીરો, ન કોચિ બાલો સમણેસુ અત્થી''તિ.

૧૨૬.અઞ્ઞં ઇતો યાભિવદન્તિ ધમ્મં, અપરદ્ધા સુદ્ધિમકેવલી તે;
એવમ્પિ તિત્થ્યા પુથુસો વદન્તિ, સન્દિટ્ઠિરાગેન હિ તેભિરત્તા.

અઞ્ઞં ઇતો યાભિવદન્તિ ધમ્મં, અપરદ્ધા સુદ્ધિમકેવલી તેતિ. ઇતો અઞ્ઞં ધમ્મં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં યે અભિવદન્તિ, તે સુદ્ધિમગ્ગં વિસુદ્ધિમગ્ગં પરિસુદ્ધિમગ્ગં વોદાતમગ્ગં પરિયોદાતમગ્ગં વિરદ્ધા અપરદ્ધા ખલિતા ગલિતા અઞ્ઞાય અપરદ્ધા અકેવલી તે, અસમત્તા તે, અપરિપુણ્ણા તે, હીના નિહીના ઓમકા લામકા છતુક્કા પરિત્તાતિ – અઞ્ઞં ઇતો યાભિવદન્તિ ધમ્મં, અપરદ્ધા સુદ્ધિમકેવલી તે.

એવમ્પિ તિત્થ્યા પુથુસો વદન્તીતિ. તિત્થં વુચ્ચતિ દિટ્ઠિગતં. તિત્થિયા વુચ્ચન્તિ દિટ્ઠિગતિકા. પુથુદિટ્ઠિયા પુથુદિટ્ઠિગતાનિ વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ – એવમ્પિ તિત્થ્યા પુથુસો વદન્તિ.

સન્દિટ્ઠિરાગેન હિ તેભિરત્તાતિ. સકાય દિટ્ઠિયા દિટ્ઠિરાગેન રત્તા અભિરત્તાતિ – સન્દિટ્ઠિરાગેન હિ તેભિરત્તા.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘અઞ્ઞં ઇતો યાભિવદન્તિ ધમ્મં, અપરદ્ધા સુદ્ધિમકેવલી તે;
> એવમ્પિ તિત્થ્યા પુથુસો વદન્તિ, સન્દિટ્ઠિરાગેન હિ તેભિરત્તા’’તિ.

૧૨૭ઇધેવ સુદ્ધિં ઇતિ વાદયન્તિ, નાઞ્ઞેસુ ધમ્મેસુ વિસુદ્ધિમાહુ;
એવમ્પિ તિત્થ્યા પુથુસો નિવિટ્ઠા, સકાયને તત્થ દળ્હં વદાના.

ઇધેવ સુદ્ધિં ઇતિ વાદયન્તીતિ. ઇધ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ. ‘‘સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ ઇધ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ. ‘‘અસસ્સતો લોકો…પે૰… નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ ઇધ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ – ઇધેવ સુદ્ધિં ઇતિ વાદયન્તિ.

નાઞ્ઞેસુ ધમ્મેસુ વિસુદ્ધિમાહૂતિ. અત્તનો સત્થારં ધમ્મક્ખાનં ગણં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં ઠપેત્વા સબ્બે પરવાદે ખિપન્તિ ઉક્ખિપન્તિ પરિક્ખિપન્તિ. ‘‘સો સત્થા ન સબ્બઞ્ઞૂ, ધમ્મો ન સ્વાક્ખાતો, ગણો ન સુપ્પટિપન્નો, દિટ્ઠિ ન ભદ્દિકા, પટિપદા ન સુપઞ્ઞત્તા, મગ્ગો ન નિય્યાનિકો, નત્થેત્થ સુદ્ધિ વા વિસુદ્ધિ વા પરિસુદ્ધિ વા, મુત્તિ વા વિમુત્તિ વા પરિમુત્તિ વા, નત્થેત્થ સુજ્ઝન્તિ વા વિસુજ્ઝન્તિ વા પરિસુજ્ઝન્તિ વા, મુચ્ચન્તિ વા વિમુચ્ચન્તિ વા પરિમુચ્ચન્તિ વા હીના નિહીના ઓમકા લામકા છતુક્કા પરિત્તા’’તિ, એવમાહંસુ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – નાઞ્ઞેસુ ધમ્મેસુ વિસુદ્ધિમાહુ.

એવમ્પિ તિત્થ્યા પુથુસો નિવિટ્ઠાતિ. તિત્થં વુચ્ચતિ દિટ્ઠિગતં. તિત્થિયા વુચ્ચન્તિ દિટ્ઠિગતિકા. પુથુદિટ્ઠિયા [પુથુતિત્થિયા (સી૰ ક૰) પુરિમગાથાય પાઠભેદો નત્થિ] પુથુદિટ્ઠિગતેસુ નિવિટ્ઠા પતિટ્ઠિતા અલ્લીના ઉપગતા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તાતિ – એવમ્પિ તિત્થ્યા પુથુસો નિવિટ્ઠા.

સકાયને તત્થ દળ્હં વદાનાતિ. ધમ્મો સકાયનં, દિટ્ઠિ સકાયનં, પટિપદા સકાયનં, મગ્ગો સકાયનં, સકાયને દળ્હવાદા થિરવાદા બલિકવાદા અવટ્ઠિતવાદાતિ – સકાયને તત્થ દળ્હં વદાના.

તેનાહ ભગવા –

‘‘ઇધેવ સુદ્ધિં ઇતિ વાદયન્તિ, નાઞ્ઞેસુ ધમ્મેસુ વિસુદ્ધિમાહુ;
એવમ્પિ તિત્થ્યા પુથુસો નિવિટ્ઠા, સકાયને તત્થ દળ્હં વદાના’’તિ.

૧૨૮સકાયને વાપિ દળ્હં વદાનો, કમેત્થ [કં તત્થ (સી॰ ક॰)] **બાલોતિ પરં દહેય્ય;**
સયંવ [સયમેવ (સ્યા॰)] **સો મેધગમાવહેય્ય, પરં વદં બાલમસુદ્ધિધમ્મં.**

સકાયને વાપિ દળ્હં વદાનોતિ. ધમ્મો સકાયનં, દિટ્ઠિ સકાયનં, પટિપદા સકાયનં, મગ્ગો સકાયનં, સકાયને દળ્હવાદો થિરવાદો બલિકવાદો અવટ્ઠિતવાદોતિ – સકાયને વાપિ દળ્હં વદાનો.

કમેત્થ બાલોતિ પરં દહેય્યાતિ. **એત્થા**તિ સકાય દિટ્ઠિયા સકાય ખન્તિયા સકાય રુચિયા સકાય લદ્ધિયા પરં બાલતો હીનતો નિહીનતો ઓમકતો લામકતો છતુક્કતો પરિત્તતો કં દહેય્ય કં પસ્સેય્ય કં દક્ખેય્ય કં ઓલોકેય્ય કં નિજ્ઝાયેય્ય કં ઉપપરિક્ખેય્યાતિ – કમેત્થ બાલોતિ પરં દહેય્ય.

સયંવ સો મેધગમાવહેય્ય, પરં વદં બાલમસુદ્ધિધમ્મન્તિ. પરો બાલો હીનો નિહીનો ઓમકો લામકો છતુક્કો પરિત્તો અસુદ્ધિધમ્મો અવિસુદ્ધિધમ્મો અપરિસુદ્ધિધમ્મો અવોદાતધમ્મોતિ – એવં વદન્તો એવં કથેન્તો એવં ભણન્તો એવં દીપયન્તો એવં વોહરન્તો સયમેવ કલહં ભણ્ડનં વિગ્ગહં વિવાદં મેધગં આવહેય્ય સમાવહેય્ય આહરેય્ય સમાહરેય્ય આકડ્ઢેય્ય સમાકડ્ઢેય્ય ગણ્હેય્ય પરામસેય્ય અભિનિવિસેય્યાતિ – સયંવ સો મેધગમાવહેય્ય પરં વદં બાલમસુદ્ધિધમ્મં.

તેનાહ ભગવા –

‘‘સકાયને વાપિ દળ્હં વદાનો, કમેત્થ બાલોતિ પરં દહેય્ય;
સયંવ સો મેધગમાવહેય્ય, પરં વદં બાલમસુદ્ધિધમ્મ’’ન્તિ.

૧૨૯વિનિચ્છયે ઠત્વા સયં પમાય, ઉદ્ધંસ [ઉદ્ધં સો (સ્યા॰)] **લોકસ્મિં વિવાદમેતિ;**
હિત્વાન સબ્બાનિ વિનિચ્છયાનિ, ન મેધગં કુબ્બતિ જન્તુ લોકે.

વિનિચ્છયે ઠત્વા સયં પમાયાતિ. વિનિચ્છયા વુચ્ચન્તિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ. વિનિચ્છયદિટ્ઠિયા ઠત્વા પતિટ્ઠહિત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા વિનિચ્છયે ઠત્વા. **સયં પમાયા**તિ સયં પમાય પમિનિત્વા. ‘‘અયં સત્થા સબ્બઞ્ઞૂ’’તિ સયં પમાય પમિનિત્વા, ‘‘અયં ધમ્મો સ્વાક્ખાતો... અયં ગણો સુપ્પટિપન્નો... અયં દિટ્ઠિ ભદ્દિકા... અયં પટિપદા સુપઞ્ઞત્તા... અયં મગ્ગો નિય્યાનિકો’’તિ સયં પમાય પમિનિત્વાતિ – વિનિચ્છયે ઠત્વા સયં પમાય.

ઉદ્ધંસ લોકસ્મિં વિવાદમેતીતિ. ઉદ્ધંસો વુચ્ચતિ અનાગતં. અત્તનો વાદં ઉદ્ધં ઠપેત્વા સયમેવ કલહં ભણ્ડનં વિગ્ગહં વિવાદં મેધગં એતિ ઉપેતિ ઉપગચ્છતિ ગણ્હાતિ પરામસતિ અભિનિવિસતીતિ. એવમ્પિ ઉદ્ધંસ લોકસ્મિં વિવાદમેતિ. અથ વા અઞ્ઞેન ઉદ્ધં વાદેન સદ્ધિં કલહં કરોતિ ભણ્ડનં કરોતિ વિગ્ગહં કરોતિ વિવાદં કરોતિ મેધગં કરોતિ – ‘‘ન ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનાસિ...પે॰... નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી’’તિ. એવમ્પિ ઉદ્ધંસ લોકસ્મિં વિવાદમેતિ.

હિત્વાન સબ્બાનિ વિનિચ્છયાનીતિ. વિનિચ્છયા વુચ્ચન્તિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ. દિટ્ઠિવિનિચ્છયા સબ્બે વિનિચ્છયે [સબ્બા વિનિચ્છિતદિટ્ઠિયો (સ્યા॰), સબ્બા વિનિચ્છયદિટ્ઠિયો (ક॰)] હિત્વા ચજિત્વા પરિચ્ચજિત્વા જહિત્વા પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમેત્વાતિ – હિત્વાન સબ્બાનિ વિનિચ્છયાનિ.

ન મેધગં કુબ્બતિ જન્તુ લોકેતિ. ન કલહં કરોતિ, ન ભણ્ડનં કરોતિ, ન વિગ્ગહં કરોતિ, ન વિવાદં કરોતિ, ન મેધગં કરોતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ''એવં વિમુત્તચિત્તો ખો, અગ્ગિવેસ્સન, ભિક્ખુ ન કેનચિ સંવદતિ, ન કેનચિ વિવદતિ, યઞ્ચ લોકે વુત્તં તેન ચ વોહરતિ અપરામસ''ન્તિ. **જન્તૂ**તિ સત્તો નરો માનવો પોસો પુગ્ગલો જીવો જાગુ જન્તુ ઇન્દગુ મનુજો. **લોકે**તિ અપાયલોકે...પે॰... આયતનલોકેતિ – ન મેધગં કુબ્બતિ જન્તુ લોકેતિ.

તેનાહ ભગવા –

''વિનિચ્છયે ઠત્વા સયં પમાય, ઉદ્ધંસ લોકસ્મિં વિવાદમેતિ;
હિત્વાન સબ્બાનિ વિનિચ્છયાનિ, ન મેધગં કુબ્બતિ જન્તુ લોકે''તિ.

ચૂળવિયૂહસુત્તનિદ્દેસો દ્વાદસમો.

૧૩. મહાવિયૂહસુત્તનિદ્દેસો

અથ મહાવિયૂહસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૧૩૦.યે કેચિમે દિટ્ઠિપરિબ્બસાના, ઇદમેવ સચ્ચન્તિ ચ વાદયન્તિ [સચ્ચન્તિ પવાદયન્તિ (સ્યા॰)] ;
સબ્બેવ તે નિન્દમન્વાનયન્તિ, અથો પસંસમ્પિ લભન્તિ તત્થ.

યે કેચિમે દિટ્ઠિપરિબ્બસાનાતિ. **યે કેચી**તિ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં અસેસં નિસ્સેસં પરિયાદિયનવચનમેતં – યે કેચીતિ. **દિટ્ઠિપરિબ્બસાના**તિ. સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા દિટ્ઠિગતિકા; તે દ્વાસટ્ઠિયા દિટ્ઠિગતાનં અઞ્ઞતરઞ્ઞતરં દિટ્ઠિગતં ગહેત્વા ઉગ્ગહેત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા સકાય સકાય દિટ્ઠિયા વસન્તિ સંવસન્તિ આવસન્તિ પરિવસન્તિ. યથા અગારિકા વા ઘરેસુ વસન્તિ, સાપત્તિકા વા આપત્તીસુ વસન્તિ, સકિલેસા વા કિલેસેસુ વસન્તિ; એવમેવ સન્તેકે…પે॰… પરિવસન્તીતિ – યે કેચિમે દિટ્ઠિપરિબ્બસાના.

ઇદમેવ સચ્ચન્તિ ચ વાદયન્તીતિ. ''સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ. ''અસસ્સતો લોકો…પે॰… નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ – ઇદમેવ સચ્ચન્તિ ચ વાદયન્તિ.

સબ્બેવ તે નિન્દમન્વાનયન્તીતિ. સબ્બેવ તે સમણબ્રાહ્મણા નિન્દમેવ અન્વેન્તિ, ગરહમેવ અન્વેન્તિ, અકિત્તિમેવ અન્વેન્તિ; સબ્બે નિન્દિતાયેવ હોન્તિ, ગરહિતાયેવ હોન્તિ, અકિત્તિતાયેવ હોન્તીતિ – સબ્બેવ તે નિન્દમન્વાનયન્તિ.

અથો પસંસમ્પિ લભન્તિ તત્થાતિ. તત્થ સકાય દિટ્ઠિયા સકાય ખન્તિયા સકાય રુચિયા સકાય લદ્ધિયા પસંસં થોમનં કિત્તિં વણ્ણહારિકં લભન્તિ પટિલભન્તિ ઉપગચ્છન્તિ વિન્દન્તીતિ – અથો પસંસમ્પિ લભન્તિ તત્થ.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

''યે કેચિમે દિટ્ઠિપરિબ્બસાના, ઇદમેવ સચ્ચન્તિ ચ વાદયન્તિ;
સબ્બેવ તે નિન્દમન્વાનયન્તિ, અથો પસંસમ્પિ લભન્તિ તત્થા''તિ.

૧૩૧.અપ્પઞ્હિ એતં ન અલં સમાય, દુવે વિવાદસ્સ ફલાનિ બ્રૂમિ;
એતમ્પિ દિસ્વા ન વિવાદયેથ, ખેમાભિપસ્સં અવિવાદભૂમિં.

અપ્પઞ્હિ એતં ન અલં સમાયાતિ. **અપ્પઞ્હિ એત**ન્તિ અપ્પકં એતં, ઓમકં એતં, થોકકં એતં, લામકં એતં, છતુક્કં એતં, પરિત્તકં એતન્તિ – અપ્પઞ્હિ એતં. **ન અલં સમાયા**તિ નાલં રાગસ્સ સમાય, દોસસ્સ સમાય, મોહસ્સ સમાય , કોધસ્સ… ઉપનાહસ્સ… મક્ખસ્સ… પળાસસ્સ… ઇસ્સાય… મચ્છરિયસ્સ… માયાય… સાઠેય્યસ્સ… થમ્ભસ્સ… સારમ્ભસ્સ… માનસ્સ… અતિમાનસ્સ… મદસ્સ… પમાદસ્સ… સબ્બકિલેસાનં… સબ્બદુચ્ચરિતાનં… સબ્બદરથાનં … સબ્બપરિળાહાનં… સબ્બસન્તાપાનં… સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારાનં સમાય ઉપસમાય વૂપસમાય નિબ્બાનાય પટિનિસ્સગ્ગાય પટિપસ્સદ્ધિયાતિ – અપ્પઞ્હિ એતં ન અલં સમાય.

દુવે વિવાદસ્સ ફલાનિ બ્રૂમીતિ. દિટ્ઠિકલહસ્સ દિટ્ઠિભણ્ડનસ્સ દિટ્ઠિવિગ્ગહસ્સ દિટ્ઠિવિવાદસ્સ દિટ્ઠિમેધગસ્સ દ્વે ફલાનિ હોન્તિ – જયપરાજયો હોતિ, લાભાલાભો હોતિ, યસાયસો હોતિ, નિન્દાપસંસો હોતિ, સુખદુક્ખં હોતિ, સોમનસ્સદોમનસ્સં હોતિ, ઇટ્ઠાનિટ્ઠં હોતિ, અનુનયપટિઘં હોતિ, ઉગ્ઘાતિનિગ્ઘાતિ હોતિ, અનુરોધવિરોધો હોતિ. અથ વા તં કમ્મં નિરયસંવત્તનિકં, તિરચ્છાનયોનિસંવત્તનિકં, પેત્તિવિસયસંવત્તનિકન્તિ બ્રૂમિ આચિક્ખામિ દેસેમિ પઞ્ઞપેમિ પટ્ઠપેમિ વિવરામિ વિભજામિ ઉત્તાનીકરોમિ પકાસેમીતિ – દુવે વિવાદસ્સ ફલાનિ બ્રૂમિ.

એતમ્પિ દિસ્વા ન વિવાદયેથાતિ. **એતમ્પિ દિસ્વા**તિ એતં આદીનવં દિસ્વા પસ્સિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા દિટ્ઠિકલહેસુ દિટ્ઠિભણ્ડનેસુ દિટ્ઠિવિગ્ગહેસુ દિટ્ઠિવિવાદેસુ દિટ્ઠિમેધગેસૂતિ – એતમ્પિ દિસ્વા. **ન વિવાદયેથા**તિ ન કલહં કરેય્ય, ન ભણ્ડનં કરેય્ય, ન વિગ્ગહં કરેય્ય, ન વિવાદં કરેય્ય, ન મેધગં કરેય્ય, કલહં ભણ્ડનં વિગ્ગહં વિવાદં મેધગં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, કલહા ભણ્ડના વિગ્ગહા વિવાદા મેધગા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – એતમ્પિ દિસ્વા ન વિવાદયેથ.

ખેમાભિપસ્સં અવિવાદભૂમિન્તિ. અવિવાદભૂમિં વુચ્ચતિ અમતં નિબ્બાનં. યો સો સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં. એતં અવિવાદભૂમિં ખેમતો તાણતો લેણતો સરણતો અભયતો અચ્ચુતતો અમતતો નિબ્બાનતો પસ્સન્તો દક્ખન્તો ઓલોકેન્તો નિજ્ઝાયન્તો ઉપપરિક્ખન્તોતિ – ખેમાભિપસ્સં અવિવાદભૂમિં.

તેનાહ ભગવા –

‘‘અપ્પઞ્હિ એતં ન અલં સમાય, દુવે વિવાદસ્સ ફલાનિ બ્રૂમિ;
એતમ્પિ દિસ્વા ન વિવાદયેથ, ખેમાભિપસ્સં અવિવાદભૂમિ’’ન્તિ.

૧૩૨.યા કાચિમા સમ્મુતિયો પુથુજ્જા, સબ્બાવ એતા ન ઉપેતિ વિદ્વા;
અનૂપયો સો ઉપયં કિમેય્ય, દિટ્ઠે સુતે ખન્તિમકુબ્બમાનો.

યા કાચિમા સમ્મુતિયો પુથુજ્જાતિ. **યા કાચી**તિ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં અસેસં નિસ્સેસં પરિયાદિયનવચનમેતં – યા કાચીતિ. **સમ્મુતિયો**તિ. સમ્મુતિયો વુચ્ચન્તિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ દિટ્ઠિસમ્મુતિયો. **પુથુજ્જા**તિ પુથુજ્જનેહિ જનિતા સમ્મુતિયોતિ પુથુજ્જા, પુથુ નાનાજનેહિ જનિતા વા સમ્મુતિયોતિ પુથુજ્જાતિ – યા કાચિમા સમ્મુતિયો પુથુજ્જા.

સબ્બાવ એતા ન ઉપેતિ વિદ્વાતિ. વિદ્વા વિજ્જાગતો ઞાણી વિભાવી મેધાવી. સબ્બાવ એતા દિટ્ઠિસમ્મુતિયો નેતિ ન ઉપેતિ ન ઉપગચ્છતિ ન ગણ્હાતિ ન પરામસતિ નાભિનિવિસતીતિ – સબ્બાવ એતા ન ઉપેતિ વિદ્વા.

અનૂપયો સો ઉપયં કિમેય્યાતિ. **ઉપયો**તિ દ્વે ઉપયા – તણ્હૂપયો ચ દિટ્ઠૂપયો ચ…પે॰… અયં તણ્હૂપયો… પે॰… અયં દિટ્ઠૂપયો. તસ્સ તણ્હૂપયો પહીનો, દિટ્ઠૂપયો પટિનિસ્સટ્ઠો; તણ્હૂપયસ્સ પહીનત્તા, દિટ્ઠૂપયસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા અનૂપયો પુગ્ગલો કિં રૂપં ઉપેય્ય ઉપગચ્છેય્ય ગણ્હેય્ય પરામસેય્ય અભિનિવિસેય્ય અત્તા મેતિ. કિં

વેદનં... કિં સઞ્ઞં... કિં સઙ્ખારે... કિં વિઞ્ઞાણં... કિં ગતિં... કિં ઉપપત્તિં... કિં પટિસન્ધિં... કિં ભવં ... કિં સંસારં... કિં વટ્ટં ઉપેય્ય ઉપગચ્છેય્ય ગણ્હેય્ય પરામસેય્ય અભિનિવેસેય્યાતિ – અનૂપયો સો ઉપયં કિમેય્ય.

દિટ્ઠે સુતે ખન્તિમકુબ્બમાનોતિ. દિટ્ઠે વા દિટ્ઠસુદ્ધિયા વા સુતે વા સુતસુદ્ધિયા વા મુતે વા મુતસુદ્ધિયા વા ખન્તિં અકુબ્બમાનો છન્દં અકુબ્બમાનો પેમં અકુબ્બમાનો રાગં અકુબ્બમાનો અજનયમાનો અસઞ્જનયમાનો અનિબ્બત્તયમાનો અનભિનિબ્બત્તયમાનોતિ – દિટ્ઠે સુતે ખન્તિમકુબ્બમાનો.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘યા કાચિમા સમ્મુતિયો પુથુજ્જા, સબ્બાવ એતા ન ઉપેતિ વિદ્વા;
> અનૂપયો સો ઉપયં કિમેય્ય, દિટ્ઠે સુતે ખન્તિમકુબ્બમાનો’’તિ.

> **૧૩૩.સીલુત્તમા સઞ્ઞમેનાહુ સુદ્ધિં, વતં સમાદાય ઉપટ્ઠિતાસે;**
> **ઇધેવ સિક્ખેમ અથસ્સ સુદ્ધિં, ભવૂપનીતા કુસલાવદાના.**

સીલુત્તમા સઞ્ઞમેનાહુ સુદ્ધિન્તિ. સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા સીલુત્તમવાદા; તે સીલમત્તેન સઞ્ઞમમત્તેન સંવરમત્તેન અવીતિક્કમમત્તેન સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિવિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિવિમુત્તિં આહુ [આહંસુ (સી॰ ક॰)] વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તિ.

સમણમુણ્ડિકાપુત્તો એવમાહ – ‘‘ચતૂહિ ખો અહં, ગહપતિ, ધમ્મેહિ સમન્નાગતં પુરિસપુગ્ગલં પઞ્ઞપેમિ સમ્પન્નકુસલં પરમકુસલં ઉત્તમપત્તિપત્તં સમણં અયોજ્ઝં. કતમેહિ ચતૂહિ? ઇધ, ગહપતિ, ન કાયેન પાપકમ્મં કરોતિ, ન પાપિકં [પાપકં (સી॰)] વાચં ભાસતિ, ન પાપકં સઙ્કપ્પં સઙ્કપ્પેતિ, ન પાપકં આજીવં આજીવતિ. ઇમેહિ ખો અહં, ગહપતિ , ચતૂહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતં પુરિસપુગ્ગલં પઞ્ઞપેમિ સમ્પન્નકુસલં પરમકુસલં ઉત્તમપત્તિપત્તં સમણં અયોજ્ઝં; એવમેવ સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા સીલુત્તમવાદા; તે સીલમત્તેન સઞ્ઞમમત્તેન સંવરમત્તેન અવીતિક્કમમત્તેન સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં આહુ વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તી’’તિ – સીલુત્તમા સઞ્ઞમેનાહુ સુદ્ધિં.

વતં સમાદાય ઉપટ્ઠિતાસેતિ. **વત**ન્તિ હત્થિવતં વા અસ્સવતં વા ગોવતં વા કુક્કુરવતં વા કાકવતં વા વાસુદેવવતં વા બલદેવવતં વા પુણ્ણભદ્દવતં વા મણિભદ્દવતં વા અગ્ગિવતં વા નાગવતં વા સુપણ્ણવતં વા યક્ખવતં વા અસુરવતં વા ગન્ધબ્બવતં વા મહારાજવતં વા ચન્દવતં વા સૂરિયવતં વા ઇન્દવતં વા બ્રહ્મવતં વા દેવવતં વા દિસાવતં વા આદાય સમાદાય આદિયિત્વા સમાદિયિત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા ઉપટ્ઠિતા પચ્ચુપટ્ઠિતા અલ્લીના ઉપગતા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તાતિ – વતં સમાદાય ઉપટ્ઠિતાસે.

ઇધેવ સિક્ખેમ અથસ્સ સુદ્ધિન્તિ. **ઇધા**તિ સકાય દિટ્ઠિયા સકાય ખન્તિયા સકાય રુચિયા સકાય લદ્ધિયા. **સિક્ખેમા**તિ સિક્ખેમ આચરેમ સમાચરેમ સમાદાય વત્તેમાતિ – ઇધેવ સિક્ખેમ. **અથસ્સ સુદ્ધિ**ન્તિ અથસ્સ સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિન્તિ – ઇધેવ સિક્ખેમ અથસ્સ સુદ્ધિં.

ભવૂપનીતા કુસલાવદાનાતિ. **ભવૂપનીતા**તિ ભવૂપનીતા ભવૂપગતા ભવજ્ઝોસિતા ભવાધિમુત્તાતિ – ભવૂપનીતા . **કુસલાવદાના**તિ કુસલવાદા પણ્ડિતવાદા થિરવાદા ઞાયવાદા હેતુવાદા લક્ખણવાદા કારણવાદા

ઠાનવાદા સકાય લદ્ધિયાતિ – ભવૂપનીતા કુસલાવદાના.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘સીલુત્તમા સઞ્ઞમેનાહુ સુદ્ધિં, વતં સમાદાય ઉપટ્ઠિતાસે;
> ઇધેવ સિક્ખેમ અથસ્સ સુદ્ધિં, ભવૂપનીતા કુસલાવદાના’’તિ.

> **૧૩૪.સચે ચુતો સીલવતતો હોતિ, પવેધતી** [સ વેધતી (સી સ્યા॰)] **કમ્મવિરાધયિત્વા;**
> **પજપ્પતી** [સ જપ્પતી (સી॰ સ્યા॰)] **પત્થયતી ચ સુદ્ધિં, સત્થાવ હીનો પવસં ઘરમ્હા.**

સચે ચુતો સીલવતતો હોતીતિ. દ્વીહિ કારણેહિ સીલવતતો ચવતિ – પરવિચ્છિન્દનાય વા ચવતિ, અનભિસમ્ભુણન્તો વા ચવતિ. કથં પરવિચ્છિન્દનાય ચવતિ? પરો વિચ્છિન્દતિ સો સત્થા ન સબ્બઞ્ઞૂ, ધમ્મો ન સ્વાક્ખાતો, ગણો ન સુપ્પટિપન્નો, દિટ્ઠિ ન ભદ્દિકા, પટિપદા ન સુપઞ્ઞત્તા, મગ્ગો ન નિય્યાનિકો, નત્થેત્થ સુદ્ધિ વા વિસુદ્ધિ વા પરિસુદ્ધિ વા, મુત્તિ વા વિમુત્તિ વા પરિમુત્તિ વા, નત્થેત્થ સુજ્ઝન્તિ વા વિસુજ્ઝન્તિ વા પરિસુજ્ઝન્તિ વા, મુચ્ચન્તિ વા વિમુચ્ચન્તિ વા, પરિમુચ્ચન્તિ વા, હીના નિહીના ઓમકા લામકા છતુક્કા પરિત્તાતિ. એવં પરો વિચ્છિન્દતિ. એવં વિચ્છિન્દિયમાનો સત્થારા ચવતિ, ધમ્મક્ખાના ચવતિ, ગણા ચવતિ, દિટ્ઠિયા ચવતિ, પટિપદાય ચવતિ, મગ્ગતો ચવતિ. એવં પરિવિચ્છિન્દનાય ચવતિ. કથં અનભિસમ્ભુણન્તો ચવતિ? સીલં અનભિસમ્ભુણન્તો સીલતો ચવતિ, વતં અનભિસમ્ભુણન્તો વતતો ચવતિ, સીલબ્બતં અનભિસમ્ભુણન્તો સીલબ્બતતો ચવતિ. એવં અનભિસમ્ભુણન્તો ચવતીતિ – સચે ચુતો સીલવતતો હોતિ.

પવેધતિ કમ્મવિરાધયિત્વાતિ. **પવેધતી**તિ સીલં વા વતં વા સીલબ્બતં વા ‘‘વિરદ્ધં મયા, અપરદ્ધં મયા, ખલિતં મયા, ગલિતં મયા, અઞ્ઞાય અપરદ્ધો અહ’’ન્તિ વેધતિ પવેધતિ સમ્પવેધતીતિ – પવેધતિ. **કમ્મવિરાધયિત્વા**તિ પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારં વા અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારં વા આનેઞ્જાભિસઙ્ખારં વા ‘‘વિરદ્ધં મયા, અપરદ્ધં મયા, ખલિતં મયા, ગલિતં મયા, અઞ્ઞાય અપરદ્ધો અહ’’ન્તિ વેધતિ પવેધતિ સમ્પવેધતીતિ – પવેધતિ કમ્મવિરાધયિત્વા.

પજપ્પતી પત્થયતી ચ સુદ્ધિન્તિ. પજપ્પતીતિ સીલં વા જપ્પતિ, વતં વા જપ્પતિ, સીલબ્બતં વા જપ્પતિ પજપ્પતિ અભિજપ્પતીતિ – પજપ્પતિ. **પત્થયતી ચ સુદ્ધિન્તિ** સીલસુદ્ધિં વા પત્થેતિ, વતસુદ્ધિં વા પત્થેતિ, સીલબ્બતસુદ્ધિં વા પત્થેતિ પિહેતિ અભિજપ્પતીતિ – પજપ્પતી પત્થયતી ચ સુદ્ધિં.

સત્થાવ હીનો પવસં ઘરમ્હાતિ. યથા પુરિસો ઘરતો નિક્ખન્તો સત્થેન પવસં વસન્તો સત્થા ઓહીનો, તં વા સત્થં અનુબન્ધતિ સકં વા ઘરં પચ્ચાગચ્છતિ; એવમેવ સો દિટ્ઠિગતિકો તં વા સત્થારં ગણ્હાતિ અઞ્ઞં વા સત્થારં ગણ્હાતિ, તં વા ધમ્મક્ખાનં ગણ્હાતિ અઞ્ઞં વા ધમ્મક્ખાનં ગણ્હાતિ, તં વા ગણં ગણ્હાતિ અઞ્ઞં વા ગણં ગણ્હાતિ, તં વા દિટ્ઠિં ગણ્હાતિ અઞ્ઞં વા દિટ્ઠિં ગણ્હાતિ, તં વા પટિપદં ગણ્હાતિ અઞ્ઞં વા પટિપદં ગણ્હાતિ, તં વા મગ્ગં ગણ્હાતિ અઞ્ઞં વા મગ્ગં ગણ્હાતિ પરામસતિ અભિનિવિસતીતિ – સત્થાવ હીનો પવસં ઘરમ્હા.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘સચે ચુતો સીલવતતો હોતિ, પવેધતી કમ્મવિરાધયિત્વા;

પજપ્પતી પત્થયતી ચ સુદ્ધિં, સત્થાવ હીનો પવસં ઘરમ્હા’’તિ.

૧૩૫.સીલબ્બતં વાપિ પહાય સબ્બં, કમ્મઞ્ચ સાવજ્જનવજ્જમેતં;
સુદ્ધિં અસુદ્ધિન્તિ અપત્થયાનો, વિરતો ચરે સન્તિમનુગ્ગહાય.

સીલબ્બતં વાપિ પહાય સબ્બન્તિ. સબ્બા સીલસુદ્ધિયો પહાય પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમેત્વા, સબ્બા વતસુદ્ધિયો પહાય પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમેત્વા, સબ્બા સીલબ્બતસુદ્ધિયો પહાય પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમેત્વાતિ – સીલબ્બતં વાપિ પહાય સબ્બં.

કમ્મઞ્ચ સાવજ્જનવજ્જમેતન્તિ. સાવજ્જકમ્મં વુચ્ચતિ – કણ્હં કણ્હવિપાકં. અનવજ્જકમ્મં વુચ્ચતિ – સુક્કં સુક્કવિપાકં. સાવજ્જઞ્ચ કમ્મં અનવજ્જઞ્ચ કમ્મં પહાય પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમેત્વાતિ – કમ્મઞ્ચ સાવજ્જનવજ્જમેતં.

સુદ્ધિં અસુદ્ધિન્તિ અપત્થયાનોતિ. **અસુદ્ધિ**ન્તિ અસુદ્ધિં પત્થેન્તિ, અકુસલે ધમ્મે પત્થેન્તિ. **સુદ્ધિ**ન્તિ સુદ્ધિં પત્થેન્તિ, પઞ્ચ કામગુણે પત્થેન્તિ; અસુદ્ધિં પત્થેન્તિ, અકુસલે ધમ્મે પત્થેન્તિ, પઞ્ચ કામગુણે પત્થેન્તિ; સુદ્ધિં પત્થેન્તિ, દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ પત્થેન્તિ, અસુદ્ધિં પત્થેન્તિ, અકુસલે ધમ્મે પત્થેન્તિ, પઞ્ચ કામગુણે પત્થેન્તિ, દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ પત્થેન્તિ; સુદ્ધિં પત્થેન્તિ, તેધાતુકે કુસલે ધમ્મે પત્થેન્તિ, અસુદ્ધિં પત્થેન્તિ, અકુસલે ધમ્મે પત્થેન્તિ, પઞ્ચ કામગુણે પત્થેન્તિ, દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ પત્થેન્તિ, તેધાતુકે કુસલે ધમ્મે પત્થેન્તિ; સુદ્ધિં પત્થેન્તિ, પુથુજ્જનકલ્યાણકા [કલ્યાણપુથુજ્જના (સ્યા॰) એવમીદિસેસુ ઠાનેસુ] નિયામાવક્કન્તિં [નિયામાવત્તન્તિં (ક॰)] પત્થેન્તિ. સેક્ખા અગ્ગધમ્મં અરહત્તં પત્થેન્તિ. અરહત્તે પત્તે અરહા નેવ અકુસલે ધમ્મે પત્થેતિ, નપિ પઞ્ચ કામગુણે પત્થેતિ, નપિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ પત્થેતિ, નપિ તેધાતુકે કુસલે ધમ્મે પત્થેતિ, નપિ નિયામાવક્કન્તિં પત્થેતિ, નપિ અગ્ગધમ્મં અરહત્તં પત્થેતિ. પત્થના સમતિક્કન્તો અરહા વુદ્ધિપારિહાનિવીતિવત્તો [વુદ્ધિપારિહાનિં વીતિવત્તો (સી॰)]. સો વુટ્ઠવાસો ચિણ્ણચરણો…પે॰… જાતિજરામરણસંસારો નત્થિ તસ્સ પુનબ્ભવોતિ – સુદ્ધિં અસુદ્ધિન્તિ અપત્થયાનો.

વિરતો ચરે સન્તિમનુગ્ગહાયાતિ. **વિરતો**તિ સુદ્ધિઅસુદ્ધિયા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો, વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – વિરતો. **ચરે**તિ ચરેય્ય વિચરેય્ય વિહરેય્ય ઇરિયેય્ય વત્તેય્ય પાલેય્ય યપેય્ય યાપેય્યાતિ – વિરતો ચરે. **સન્તિમનુગ્ગહાયા**તિ સન્તિયો વુચ્ચન્તિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ દિટ્ઠિસન્તિયો અગણ્હન્તો અપરામસન્તો અનભિનિવિસન્તોતિ – વિરતો ચરે સન્તિમનુગ્ગહાય.

તેનાહ ભગવા –

‘‘સીલબ્બતં વાપિ પહાય સબ્બં, કમ્મઞ્ચ સાવજ્જનવજ્જમેતં;
સુદ્ધિં અસુદ્ધિન્તિ અપત્થયાનો, વિરતો ચરે સન્તિમનુગ્ગહાયા’’તિ.

૧૩૬.તમૂપનિસ્સાય જિગુચ્છિતં વા, અથ વાપિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વા;
ઉદ્ધંસરા સુદ્ધિમનુત્થુનન્તિ, અવીતતણ્હાસે ભવાભવેસુ.

તમૂપનિસ્સાય જિગુચ્છિતં વાતિ. સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા તપોજિગુચ્છવાદા તપોજિગુચ્છસારા તપોજિગુચ્છનિસ્સિતા આનિસ્સિતા અલ્લીના ઉપગતા અજ્ઝોસિતા અધિમુત્તાતિ – તમૂપનિસ્સાય જિગુચ્છિતં વા.

અથ વાપિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વાતિ. દિટ્ઠં વા દિટ્ઠસુદ્ધિં વા સુતં વા સુતસુદ્ધિં વા મુતં વા મુતસુદ્ધિં વા નિસ્સાય ઉપનિસ્સાય ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વાતિ – અથ વાપિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વા.

ઉદ્ધંસરા સુદ્ધિમનુત્થુનન્તીતિ. સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા ઉદ્ધંસરાવાદા. કતમે તે સમણબ્રાહ્મણા ઉદ્ધંસરાવાદા? યે તે સમણબ્રાહ્મણા અચ્ચન્તસુદ્ધિકા, સંસારસુદ્ધિકા, અકિરિયદિટ્ઠિકા, સસ્સતવાદા – ઇમે તે સમણબ્રાહ્મણા ઉદ્ધંસરાવાદા. તે સંસારે સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં થુનન્તિ વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ – ઉદ્ધંસરા સુદ્ધિમનુત્થુનન્તિ.

અવીતતણ્હાસે ભવાભવેસૂતિ. **તણ્હા**તિ રૂપતણ્હા સદ્દતણ્હા ગન્ધતણ્હા રસતણ્હા ફોટ્ઠબ્બતણ્હા ધમ્મતણ્હા. **ભવાભવેસૂ**તિ ભવાભવે કમ્મભવે પુનબ્ભવે કામભવે, કમ્મભવે કામભવે પુનબ્ભવે રૂપભવે , કમ્મભવે રૂપભવે પુનબ્ભવે અરૂપભવે, કમ્મભવે અરૂપભવે પુનબ્ભવે પુનપ્પુનબ્ભવે પુનપ્પુનગતિયા પુનપ્પુનઉપપત્તિયા પુનપ્પુનપટિસન્ધિયા પુનપ્પુનઅત્તભાવાભિનિબ્બત્તિયા અવીતતણ્હા અવિગતતણ્હા અચત્તતણ્હા અવન્તતણ્હા અમુત્તતણ્હા અપ્પહીનતણ્હા અપ્પટિનિસ્સટ્ઠતણ્હાતિ – અવીતતણ્હાસે ભવાભવેસુ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘તમૂપનિસ્સાય જિગુચ્છિતં વા, અથ વાપિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વા;
> ઉદ્ધંસરા સુદ્ધિમનુત્થુનન્તિ, અવીતતણ્હાસે ભવાભવેસૂ’’તિ.

૧૩૭.પત્થયમાનસ્સ હિ જપ્પિતાનિ, પવેધિતં વાપિ પકપ્પિતેસુ;
ચુતૂપપાતો ઇધ યસ્સ નત્થિ, સ કેન વેધેય્ય કુહિં વ જપ્પે.

પત્થયમાનસ્સ હિ જપ્પિતાનીતિ. પત્થના વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો…પે॰… અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **પત્થયમાનસ્સા**તિ પત્થયમાનસ્સ ઇચ્છમાનસ્સ સાદિયમાનસ્સ પિહયમાનસ્સ અભિજપ્પયમાનસ્સાતિ – પત્થયમાનસ્સ હિ. **જપ્પિતાનીતિ. જપ્પના** વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો…પે॰… અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલન્તિ – પત્થયમાનસ્સ હિ જપ્પિતાનિ.

પવેધિતં વાપિ પકપ્પિતેસૂતિ. **પકપ્પના**તિ દ્વે પકપ્પના – તણ્હાપકપ્પના ચ દિટ્ઠિપકપ્પના ચ…પે॰… અયં તણ્હાપકપ્પના…પે॰… અયં દિટ્ઠિપકપ્પના. **પવેધિતં વાપિ પકપ્પિતેસૂ**તિ. પકપ્પિતં વત્થું અચ્છેદસઙ્કિનોપિ વેધેન્તિ, અચ્છિજ્જન્તેપિ વેધેન્તિ, અચ્છિન્નેપિ વેધેન્તિ; પકપ્પિતં વત્થું વિપરિણામસઙ્કિનોપિ વેધેન્તિ, વિપરિણમન્તેપિ વેધેન્તિ, વિપરિણતેપિ વેધેન્તિ પવેધેન્તિ સમ્પવેધેન્તીતિ – પવેધિતં વાપિ પકપ્પિતેસુ.

ચુતૂપપાતો ઇધ યસ્સ નત્થીતિ. **યસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. યસ્સ ગમનં આગમનં ગમનાગમનં કાલંગતિ ભવાભવો ચુતિ ચ ઉપપત્તિ ચ નિબ્બત્તિ ચ ભેદો ચ જાતિ ચ જરામરણઞ્ચ નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – ચુતૂપપાતો ઇધ યસ્સ નત્થિ.

સ કેન વેધેય્ય કુહિં વ જપ્પેતિ. સો કેન રાગેન વેધેય્ય, કેન દોસેન વેધેય્ય, કેન મોહેન વેધેય્ય, કેન માનેન વેધેય્ય, કાય દિટ્ઠિયા વેધેય્ય, કેન ઉદ્ધચ્ચેન વેધેય્ય, કાય વિચિકિચ્છાય વેધેય્ય, કેહિ અનુસયેહિ વેધેય્ય – રત્તોતિ વા દુટ્ઠોતિ વા મૂળ્હોતિ વા વિનિબદ્ધોતિ વા પરામટ્ઠોતિ વા વિક્ખેપગતોતિ વા અનિટ્ઠઙ્ગતોતિ વા થામગતોતિ વા. તે અભિસઙ્ખારા પહીના; અભિસઙ્ખારાનં પહીનત્તા ગતિયા કેન વેધેય્ય – નેરયિકોતિ વા તિરચ્છાનયોનિકોતિ વા પેત્તિવિસયિકોતિ વા મનુસ્સોતિ વા દેવોતિ વા રૂપીતિ વા અરૂપીતિ વા સઞ્ઞીતિ વા અસઞ્ઞીતિ વા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીતિ વા, સો હેતુ નત્થિ પચ્ચયો નત્થિ કારણં નત્થિ યેન વેધેય્ય પવેધેય્ય સમ્પવેધેય્યાતિ – સ કેન વેધેય્ય. **કુહિંવ જપ્પેતિ** કુહિં વા જપ્પેય્ય કિમ્હિ જપ્પેય્ય, કત્થ જપ્પેય્ય પજપ્પેય્ય અભિજપ્પેય્યાતિ – સ કેન વેધેય્ય કુહિં વ જપ્પે.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘પત્થયમાનસ્સ હિ જપ્પિતાનિ, પવેધિતં વાપિ પકપ્પિતેસુ;
> ચુતૂપપાતો ઇધ યસ્સ નત્થિ, સ કેન વેધેય્ય કુહિં વ જપ્પે’’તિ.

૧૩૮.યમાહુ ધમ્મં પરમન્તિ એકે, તમેવ હીનન્તિ પનાહુ અઞ્ઞે;
સચ્ચો નુ વાદો કતમો ઇમેસં, સબ્બેવ હીમે કુસલાવદાના.

યમાહુ ધમ્મં પરમન્તિ એકેતિ. યં ધમ્મં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં એકે સમણબ્રાહ્મણા ‘‘ઇદં પરમં અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવર’’ન્તિ , એવમાહંસુ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – યમાહુ ધમ્મં પરમન્તિ એકે.

તમેવ હીનન્તિ પનાહુ અઞ્ઞેતિ તમેવ ધમ્મં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં એકે સમણબ્રાહ્મણા ‘‘હીનં એતં, નિહીનં એતં, ઓમકં એતં, લામકં એતં, છતુક્કં એતં, પરિત્તકં એત’’ન્તિ, એવમાહંસુ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – તમેવ હીનન્તિ પનાહુ અઞ્ઞે.

સચ્ચો નુ વાદો કતમો ઇમેસન્તિ. ઇમેસં સમણબ્રાહ્મણાનં વાદો કતમો સચ્ચો તચ્છો તથો ભૂતો યાથાવો અવિપરીતોતિ – સચ્ચો નુ વાદો કતમો ઇમેસં.

સબ્બેવ હીમે કુસલાવદાનાતિ. સબ્બેવિમે સમણબ્રાહ્મણા કુસલવાદા પણ્ડિતવાદા થિરવાદા ઞાયવાદા હેતુવાદા લક્ખણવાદા કારણવાદા ઠાનવાદા સકાય લદ્ધિયાતિ – સબ્બેવ હીમે કુસલાવદાના.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

> ‘‘યમાહુ ધમ્મં પરમન્તિ એકે, તમેવ હીનન્તિ પનાહુ અઞ્ઞે;
> સચ્ચો નુ વાદો કતમો ઇમેસં, સબ્બેવ હીમે કુસલાવદાના’’તિ.

૧૩૯.સકઞ્હિ ધમ્મં પરિપુણ્ણમાહુ, અઞ્ઞસ્સ ધમ્મં પન હીનમાહુ;
એવમ્પિ વિગ્ગય્હ વિવાદયન્તિ, સકં સકં સમ્મુતિમાહુ સચ્ચં.

સકઞ્હિ ધમ્મં પરિપુણ્ણમાહૂતિ સકં ધમ્મં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં એકે સમણબ્રાહ્મણા ''ઇદં સમત્તં પરિપુણ્ણં અનોમ''ન્તિ, એવમાહંસુ...પે॰... એવં વોહરન્તીતિ – સકઞ્હિ ધમ્મં પરિપુણ્ણમાહુ.

અઞ્ઞસ્સ ધમ્મં પન હીનમાહૂતિ. અઞ્ઞસ્સ ધમ્મં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં એકે સમણબ્રાહ્મણા ''હીનં એતં, નિહીનં એતં, ઓમકં એતં, લામકં એતં, છતુક્કં એતં, પરિત્તકં એત''ન્તિ, એવમાહંસુ એવં કથેન્તિ એવં ભણન્તિ એવં દીપયન્તિ એવં વોહરન્તીતિ – અઞ્ઞસ્સ ધમ્મં પન હીનમાહુ.

એવમ્પિ વિગ્ગય્હ વિવાદયન્તીતિ એવં ગહેત્વા ઉગ્ગહેત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વા વિવાદયન્તિ, કલહં કરોન્તિ, ભણ્ડનં કરોન્તિ, વિગ્ગહં કરોન્તિ, વિવાદં કરોન્તિ, મેધગં કરોન્તિ – ''ન ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનાસિ...પે॰... નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી''તિ – એવમ્પિ વિગ્ગય્હ વિવાદયન્તિ.

સકં સકં સમ્મુતિમાહુ સચ્ચન્તિ. ''સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ – સકં સકં સમ્મુતિમાહુ સચ્ચં. ''અસસ્સતો લોકો ...પે॰... નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ – સકં સકં સમ્મુતિમાહુ સચ્ચં.

તેનાહ ભગવા –

''સકઞ્હિ ધમ્મં પરિપુણ્ણમાહુ, અઞ્ઞસ્સ ધમ્મં પન હીનમાહુ;
એવમ્પિ વિગ્ગય્હ વિવાદયન્તિ, સકં સકં સમ્મુતિમાહુ સચ્ચ''ન્તિ.

૧૪૦.પરસ્સ ચે વમ્ભયિતેન હીનો, ન કોચિ ધમ્મેસુ વિસેસિ અસ્સ;
પુથૂ હિ અઞ્ઞસ્સ વદન્તિ ધમ્મં, નિહીનતો સમ્હિ દળ્હં વદાના.

પરસ્સ ચે વમ્ભયિતેન હીનોતિ પરસ્સ ચે વમ્ભયિતકારણા નિન્દિતકારણા ગરહિતકારણા ઉપવદિતકારણા પરો બાલો હોતિ હીનો નિહીનો ઓમકો લામકો છતુક્કો પરિત્તોતિ – પરસ્સ ચે વમ્ભયિતેન હીનો.

ન કોચિ ધમ્મેસુ વિસેસિ અસ્સાતિ. ધમ્મેસુ ન કોચિ અગ્ગો સેટ્ઠો વિસિટ્ઠો પામોક્ખો ઉત્તમો પવરો અસ્સાતિ – ન કોચિ ધમ્મેસુ વિસેસિ અસ્સ.

પુથૂ હિ અઞ્ઞસ્સ વદન્તિ ધમ્મં, નિહીનતોતિ. બહુકાપિ બહૂનં ધમ્મં વદન્તિ ઉપવદન્તિ નિન્દન્તિ ગરહન્તિ હીનતો નિહીનતો ઓમકતો લામકતો છતુક્કતો પરિત્તતો, બહુકાપિ એકસ્સ ધમ્મં વદન્તિ ઉપવદન્તિ નિન્દન્તિ ગરહન્તિ હીનતો નિહીનતો ઓમકતો લામકતો છતુક્કતો પરિત્તતો, એકોપિ બહૂનં ધમ્મં વદતિ ઉપવદતિ નિન્દતિ ગરહતિ હીનતો નિહીનતો ઓમકતો લામકતો છતુક્કતો પરિત્તતો, એકોપિ એકસ્સ ધમ્મં વદતિ ઉપવદતિ નિન્દતિ ગરહતિ હીનતો નિહીનતો ઓમકતો લામકતો છતુક્કતો પરિત્તતોતિ – પુથૂ હિ અઞ્ઞસ્સ વદન્તિ ધમ્મં.

નિહીનતો સમ્હિ દળ્હં વદાનાતિ. ધમ્મો સકાયનં, દિટ્ઠિ સકાયનં, પટિપદા સકાયનં, મગ્ગો સકાયનં, સકાયને દળ્હવાદા થિરવાદા બલિકવાદા અટ્ઠિતવાદાતિ – નિહીનતો સમ્હિ દળ્હં વદાના.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘પરસ્સ ચે વમ્ભયિતેન હીનો, ન કોચિ ધમ્મેસુ વિસેસિ અસ્સ;
> પુથૂ હિ અઞ્ઞસ્સ વદન્તિ ધમ્મં, નિહીનતો સમ્હિ દળ્હં વદાના’’તિ.

૧૪૧.સદ્ધમ્મપૂજાપિ [સદ્ધમ્મપૂજા ચ (સી॰ સ્યા॰)] **પના તથેવ, યથા પસંસન્તિ સકાયનાનિ;**
સબ્બેવ વાદા [સબ્બે પવાદા (સ્યા॰)] **તથિયા** [તથિ વા (બહૂસુ)] **ભવેય્યું, સુદ્ધી હિ નેસં પચ્ચત્તમેવ.**

સદ્ધમ્મપૂજાપિ પના તથેવાતિ. કતમા સદ્ધમ્મપૂજા? સકં સત્થારં સક્કરોતિ ગરું કરોતિ માનેતિ પૂજેતિ ‘‘અયં સત્થા સબ્બઞ્ઞૂ’’તિ – અયં સદ્ધમ્મપૂજા. સકં ધમ્મક્ખાનં સકં ગણં સકં દિટ્ઠિં સકં પટિપદં સકં મગ્ગં સક્કરોતિ ગરું કરોતિ માનેતિ પૂજેતિ ‘‘અયં મગ્ગો નિય્યાનિકો’’તિ – અયં સદ્ધમ્મપૂજા . **સદ્ધમ્મપૂજાપિ પના તથેવા**તિ સદ્ધમ્મપૂજા તથા તચ્છા ભૂતા યાથાવા અવિપરીતાતિ – સદ્ધમ્મપૂજાપિ પના તથેવ.

યથા પસંસન્તિ સકાયનાનીતિ. ધમ્મો સકાયનં દિટ્ઠિ સકાયનં પટિપદા સકાયનં મગ્ગો સકાયનં, સકાયનાનિ પસંસન્તિ થોમેન્તિ કિત્તેન્તિ વણ્ણેન્તીતિ – યથા પસંસન્તિ સકાયનાનિ.

સબ્બેવ વાદા તથિયા ભવેય્યુન્તિ સબ્બેવ વાદા તથા તચ્છા ભૂતા યાથાવા અવિપરીતા ભવેય્યુન્તિ – સબ્બેવ વાદા તથિયા ભવેય્યું.

સુદ્ધી હિ નેસં પચ્ચત્તમેવાતિ. પચ્ચત્તમેવ તેસં સમણબ્રાહ્મણાનં સુદ્ધિ વિસુદ્ધિ પરિસુદ્ધિ, મુત્તિ વિમુત્તિ પરિમુત્તીતિ – સુદ્ધી હિ નેસં પચ્ચત્તમેવ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘સદ્ધમ્મપૂજાપિ પના તથેવ, યથા પસંસન્તિ સકાયનાનિ;
> સબ્બેવ વાદા તથિયા ભવેય્યું, સુદ્ધી હિ નેસં પચ્ચત્તમેવા’’તિ.

૧૪૨.ન બ્રાહ્મણસ્સ પરનેય્યમત્થિ, ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતં;
તસ્મા વિવાદાનિ ઉપાતિવત્તો, ન હિ સેટ્ઠતો પસ્સતિ ધમ્મમઞ્ઞં.

ન બ્રાહ્મણસ્સ પરનેય્યમત્થીતિ. **ના**તિ પટિક્ખેપો. **બ્રાહ્મણો**તિ સત્તન્નં ધમ્માનં બાહિતત્તા બ્રાહ્મણો…પે॰… અસિતો તાદિ પવુચ્ચતે સ બ્રહ્મા. **ન બ્રાહ્મણસ્સ પરનેય્યમત્થી**તિ બ્રાહ્મણસ્સ પરનેય્યતા નત્થિ, બ્રાહ્મણો ન પરનેય્યો, ન પરપત્તિયો, ન પરપચ્ચયો, ન પરપટિબદ્ધગૂ [પરપટિબન્ધગૂ (ક॰)] જાનાતિ પસ્સતિ અસમ્મૂળ્હો સમ્પજાનો પટિસ્સતો. ‘‘સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા’’તિ બ્રાહ્મણસ્સ પરનેય્યતા નત્થિ, બ્રાહ્મણો ન પરનેય્યો, ન પરપત્તિયો, ન પરપચ્ચયો, ન પરપટિબદ્ધગૂ જાનાતિ પસ્સતિ અસમ્મૂળ્હો સમ્પજાનો પટિસ્સતો. ‘‘સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા’’તિ…પે॰… ‘‘યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ’’ન્તિ બ્રાહ્મણસ્સ પરનેય્યતા નત્થિ, બ્રાહ્મણો ન પરનેય્યો , ન પરપત્તિયો, ન પરપચ્ચયો, ન પરપટિબદ્ધગૂ જાનાતિ પસ્સતિ અસમ્મૂળ્હો સમ્પજાનો પટિસ્સતોતિ – ન બ્રાહ્મણસ્સ પરનેય્યમત્થિ.

ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતન્તિ. ધમ્મેસૂતિ દ્વાસટ્ઠિયા દિટ્ઠિગતેસુ. **નિચ્છેય્યા**તિ નિચ્છિનિત્વા વિનિચ્છિનિત્વા વિચિનિત્વા પવિચિનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા. ઓધિગ્ગાહો બિલગ્ગાહો વરગ્ગાહો કોટ્ઠાસગ્ગાહો ઉચ્ચયગ્ગાહો સમુચ્ચયગ્ગાહો ''ઇદં સચ્ચં તથં ભૂતં યાથાવં અવિપરીત''ન્તિ ગહિતં પરામટ્ઠં અભિનિવિટ્ઠં અજ્ઝોસિતં અધિમુત્તં નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જતિ નુપલબ્ભતિ, પહીનં સમુચ્છિન્નં વૂપસન્તં પટિપસ્સદ્ધં અભબ્બુપ્પત્તિકં ઞાણગ્ગિના દડ્ઢન્તિ – ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતં.

તસ્મા વિવાદાનિ ઉપાતિવત્તોતિ. તસ્માતિ તસ્મા તંકારણા તંહેતુ તપ્પચ્ચયા તંનિદાના દિટ્ઠિકલહાનિ દિટ્ઠિભણ્ડનાનિ દિટ્ઠિવિગ્ગહાનિ દિટ્ઠિવિવાદાનિ દિટ્ઠિમેધગાનિ ઉપાતિવત્તો અતિક્કન્તો સમતિક્કન્તો વીતિવત્તોતિ – તસ્મા વિવાદાનિ ઉપાતિવત્તો.

ન હિ સેટ્ઠતો પસ્સતિ ધમ્મમઞ્ઞન્તિ. અઞ્ઞં સત્થારં ધમ્મક્ખાનં ગણં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં અઞ્ઞત્ર સતિપટ્ઠાનેહિ, અઞ્ઞત્ર સમ્મપ્પધાનેહિ, અઞ્ઞત્ર ઇદ્ધિપાદેહિ , અઞ્ઞત્ર ઇન્દ્રિયેહિ, અઞ્ઞત્ર બલેહિ, અઞ્ઞત્ર બોજ્ઝઙ્ગેહિ, અઞ્ઞત્ર અરિયા અટ્ઠઙ્ગિકા મગ્ગા, અગ્ગં સેટ્ઠં વિસિટ્ઠં પામોક્ખં ઉત્તમં પવરં ધમ્મં ન પસ્સતિ ન દક્ખતિ ન ઓલોકેતિ ન નિજ્ઝાયતિ ન ઉપપરિક્ખતીતિ – ન હિ સેટ્ઠતો પસ્સતિ ધમ્મમઞ્ઞં.

તેનાહ ભગવા –

> ''ન બ્રાહ્મણસ્સ પરનેય્યમત્થિ, ધમ્મેસુ નિચ્છેય્ય સમુગ્ગહીતં;
> તસ્મા વિવાદાનિ ઉપાતિવત્તો, ન હિ સેટ્ઠતો પસ્સતિ ધમ્મમઞ્ઞ''ન્તિ.

૧૪૩.જાનામિ પસ્સામિ તથેવ એતં, દિટ્ઠિયા એકે પચ્ચેન્તિ સુદ્ધિં;
અદક્ખિ ચે કિઞ્હિ તુમસ્સ તેન, અતિસિત્વા અઞ્ઞેન વદન્તિ સુદ્ધિં.

જાનામિ પસ્સામિ તથેવ એતન્તિ. જાનામીતિ પરચિત્તઞાણેન [પરચિત્તવિજાનનઞાણેન (સી॰) અટ્ઠકથા ઓલોકેતબ્બા] વા જાનામિ, પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણેન વા જાનામિ. **પસ્સામી**તિ મંસચક્ખુના વા પસ્સામિ, દિબ્બેન ચક્ખુના વા પસ્સામિ. **તથેવ એત**ન્તિ એતં તથં તચ્છં ભૂતં યાથાવં અવિપરીતન્તિ – જાનામિ પસ્સામિ તથેવ એતં.

દિટ્ઠિયા એકે પચ્ચેન્તિ સુદ્ધિન્તિ. દિટ્ઠિયા એકે સમણબ્રાહ્મણા સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં પચ્ચેન્તિ. ''સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ દિટ્ઠિયા એકે સમણબ્રાહ્મણા સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં પચ્ચેન્તિ. ''અસસ્સતો લોકો...પે॰... નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ દિટ્ઠિયા એકે સમણબ્રાહ્મણા સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં પચ્ચેન્તીતિ – દિટ્ઠિયા એકે પચ્ચેન્તિ સુદ્ધિં.

અદક્ખિ ચે કિઞ્હિ તુમસ્સ તેનાતિ. **અદક્ખી**તિ પરચિત્તઞાણેન વા અદક્ખિ, પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણેન વા અદક્ખિ, મંસચક્ખુના વા અદક્ખિ, દિબ્બેન ચક્ખુના વા અદક્ખીતિ – અદક્ખિ ચે. **કિઞ્હિ તુમસ્સ તેના**તિ. તસ્સ તેન દસ્સનેન કિં કતં? ન દુક્ખપરિઞ્ઞા અત્થિ, ન સમુદયસ્સ પહાનં અત્થિ, ન મગ્ગભાવના અત્થિ, ન ફલસચ્છિકિરિયા અત્થિ, ન રાગસ્સ સમુચ્છેદપહાનં અત્થિ, ન દોસસ્સ સમુચ્છેદપહાનં અત્થિ, ન મોહસ્સ

સમુચ્છેદપહાનં અત્થિ , ન કિલેસાનં સમુચ્છેદપહાનં અત્થિ, ન સંસારવટ્ટસ્સ ઉપચ્છેદો અત્થીતિ – અદક્ખિ ચે કિઞ્ચિ તુમસ્સ તેન.

અતિસિત્વા અઞ્ઞેન વદન્તિ સુદ્ધિન્તિ તે તિત્થિયા સુદ્ધિમગ્ગં વિસુદ્ધિમગ્ગં પરિસુદ્ધિમગ્ગં વોદાતમગ્ગં પરિવોદાતમગ્ગં અતિક્કમિત્વા સમતિક્કમિત્વા વીતિવત્તિત્વા અઞ્ઞત્ર સતિપટ્ઠાનેહિ, અઞ્ઞત્ર સમ્મપ્પધાનેહિ, અઞ્ઞત્ર ઇદ્ધિપાદેહિ, અઞ્ઞત્ર ઇન્દ્રિયેહિ, અઞ્ઞત્ર બલેહિ અઞ્ઞત્ર બોજ્ઝઙ્ગેહિ, અઞ્ઞત્ર અરિયા અટ્ઠઙ્ગિકા મગ્ગા સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ. એવમ્પિ અતિસિત્વા અઞ્ઞેન વદન્તિ સુદ્ધિં.

અથ વા બુદ્ધા ચ બુદ્ધસાવકા ચ પચ્ચેકબુદ્ધા ચ તેસં તિત્થિયાનં અસુદ્ધિમગ્ગં અવિસુદ્ધિમગ્ગં અપરિસુદ્ધિમગ્ગં અવોદાતમગ્ગં અપરિવોદાતમગ્ગં અતિક્કમિત્વા સમતિક્કમિત્વા વીતિવત્તિત્વા ચતૂહિ સતિપટ્ઠાનેહિ ચતૂહિ સમ્મપ્પધાનેહિ ચતૂહિ ઇદ્ધિપાદેહિ પઞ્ચહિ ઇન્દ્રિયેહિ પઞ્ચહિ બલેહિ સત્તહિ બોજ્ઝઙ્ગેહિ અરિયેન અટ્ઠઙ્ગિકેન મગ્ગેન સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં, મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં વદન્તિ કથેન્તિ ભણન્તિ દીપયન્તિ વોહરન્તીતિ – એવમ્પિ અતિસિત્વા અઞ્ઞેન વદન્તિ સુદ્ધિં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘જાનામિ પસ્સામિ તથેવ એતં, દિટ્ઠિયા એકે પચ્ચેન્તિ સુદ્ધિં;
> અદક્ખિ ચે કિઞ્ચિ તુમસ્સ તેન, અતિસિત્વા અઞ્ઞેન વદન્તિ સુદ્ધિ’’ન્તિ.

૧૪૪.પસ્સં નરો દક્ખતિ નામરૂપં, દિસ્વાન વા ઞાયતિ [અસ્સતિ (સી॰ સ્યા॰)] **તાનિમેવ;**
કામં બહું પસ્સતુ અપ્પકં વા, ન હિ તેન સુદ્ધિં કુસલા વદન્તિ.

પસ્સં નરો દક્ખતિ નામરૂપન્તિ પસ્સં નરો દક્ખતિ પરચિત્તઞાણેન વા પસ્સન્તો, પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણેન વા પસ્સન્તો, મંસચક્ખુના વા પસ્સન્તો, દિબ્બેન ચક્ખુના વા પસ્સન્તો નામરૂપંયેવ દક્ખતિ નિચ્ચતો સુખતો અત્તતો, ન તેસં ધમ્માનં સમુદયં વા અત્થઙ્ગમં વા અસ્સાદં વા આદીનવં વા નિસ્સરણં વા દક્ખતીતિ – પસ્સં નરો દક્ખતિ નામરૂપં.

દિસ્વાન વા ઞાયતિ તાનિમેવાતિ. **દિસ્વા**તિ પરચિત્તઞાણેન વા દિસ્વા, પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણેન વા દિસ્વા, મંસચક્ખુના વા દિસ્વા, દિબ્બેન ચક્ખુના વા દિસ્વા, નામરૂપંયેવ દિસ્વા ઞાયતિ નિચ્ચતો સુખતો અત્તતો, ન તેસં ધમ્માનં સમુદયં વા અત્થઙ્ગમં વા અસ્સાદં વા આદીનવં વા નિસ્સરણં વા ઞાયતીતિ – દિસ્વાન વા ઞાયતિ તાનિમેવ.

કામં બહું પસ્સતુ અપ્પકં વાતિ. કામં બહુકં વા પસ્સન્તો નામરૂપં અપ્પકં વા નિચ્ચતો સુખતો અત્તતોતિ – કામં બહું પસ્સતુ અપ્પકં વા.

ન હિ તેન સુદ્ધિં કુસલા વદન્તીતિ. **કુસલા**તિ યે તે ખન્ધકુસલા ધાતુકુસલા આયતનકુસલા પટિચ્ચસમુપ્પાદકુસલા સતિપટ્ઠાનકુસલા સમ્મપ્પધાનકુસલા ઇદ્ધિપાદકુસલા ઇન્દ્રિયકુસલા બલકુસલા બોજ્ઝઙ્ગકુસલા મગ્ગકુસલા ફલકુસલા નિબ્બાનકુસલા, તે કુસલા પરચિત્તઞાણેન વા પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણેન

વા મંસચક્ખુના વા દિબ્બેન ચક્ખુના વા નામરૂપદસ્સનેન સુદ્ધિં વિસુદ્ધિં પરિસુદ્ધિં મુત્તિં વિમુત્તિં પરિમુત્તિં ન વદન્તિ ન કથેન્તિ ન ભણન્તિ ન દીપયન્તિ ન વોહરન્તીતિ – ન હિ તેન સુદ્ધિં કુસલા વદન્તિ.

તેનાહ ભગવા –

"પસ્સં નરો દક્ખતિ નામરૂપં, દિસ્વાન વા ઞાયતિ તાનિમેવ;
કામં બહું પસ્સતુ અપ્પકં વા, ન હિ તેન સુદ્ધિં કુસલા વદન્તી"તિ.

૧૪૫નિવિસ્સવાદી ન હિ સુબ્બિનાયો, પકપ્પિતા દિટ્ઠિપુરેક્ખરાનો;
યં નિસ્સિતો તત્થ સુભં વદાનો, સુદ્ધિં વદો તત્થ તથદ્દસા સો.

નિવિસ્સવાદી ન હિ સુબ્બિનાયોતિ. "સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ"ન્તિ નિવિસ્સવાદી, "અસસ્સતો લોકો…પે॰… નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ"ન્તિ – નિવિસ્સવાદી. **ન હિ સુબ્બિનાયો**તિ. નિવિસ્સવાદી દુબ્બિનયો દુપ્પઞ્ઞાપયો [દુપ્પઞ્ઞાપિયો (સી॰) એવમીદિસેસુ ઠાનેસુ] દુન્નિજ્ઝાપયો દુપ્પેક્ખાપયો દુપ્પસાદયોતિ – નિવિસ્સવાદી ન હિ સુબ્બિનાયો.

પકપ્પિતા દિટ્ઠિપુરેક્ખરાનોતિ. કપ્પિતા પકપ્પિતા અભિસઙ્ખતા સણ્ઠપિતા દિટ્ઠિં પુરેક્ખતો કત્વા ચરતિ. દિટ્ઠિધજો દિટ્ઠિકેતુ દિટ્ઠાધિપતેય્યો દિટ્ઠિયા પરિવારિતો ચરતીતિ – પકપ્પિતા દિટ્ઠિપુરેક્ખરાનો.

યં નિસ્સિતો તત્થ સુભં વદાનોતિ. **યં નિસ્સિતો**તિ યં સત્થારં ધમ્મક્ખાનં ગણં દિટ્ઠિં પટિપદં મગ્ગં નિસ્સિતો આનિસ્સિતો અલ્લીનો ઉપગતો અજ્ઝોસિતો અધિમુત્તોતિ – યં નિસ્સિતો. **તત્થા**તિ સકાય દિટ્ઠિયા સકાય ખન્તિયા સકાય રુચિયા સકાય લદ્ધિયા. **સુભં વદાનો**તિ સુભવાદો સોભનવાદો પણ્ડિતવાદો થિરવાદો ઞાયવાદો હેતુવાદો લક્ખણવાદો કારણવાદો ઠાનવાદો સકાય લદ્ધિયાતિ – યં નિસ્સિતો તત્થ સુભં વદાનો.

સુદ્ધિં વદો તત્થ તથદ્દસા સોતિ. સુદ્ધિવાદો વિસુદ્ધિવાદો પરિસુદ્ધિવાદો વોદાતવાદો પરિવોદાતવાદો. અથ વા સુદ્ધિદસ્સનો વિસુદ્ધિદસ્સનો પરિસુદ્ધિદસ્સનો વોદાતદસ્સનો પરિવોદાતદસ્સનોતિ – સુદ્ધિં વાદો. **તત્થા**તિ સકાય દિટ્ઠિયા સકાય ખન્તિયા સકાય રુચિયા સકાય લદ્ધિયા તથં તચ્છં ભૂતં યાથાવં અવિપરીતન્તિ અદ્દસ્સ અદક્ખિ અપસ્સિ પટિવિજ્ઝીતિ – સુદ્ધિં વાદો તત્થ તથદ્દસા સો.

તેનાહ ભગવા –

"નિવિસ્સવાદી ન હિ સુબ્બિનાયો, પકપ્પિતા દિટ્ઠિપુરેક્ખરાનો;
યં નિસ્સિતો તત્થ સુભં વદાનો, સુદ્ધિં વદો તત્થ તથદ્દસા સો"તિ.

૧૪૬ન બ્રાહ્મણો કપ્પમુપેતિ સઙ્ખા, ન દિટ્ઠિસારી નપિ ઞાણબન્ધુ;
ઞત્વા ચ સો સમ્મુતિયો પુથુજ્જા, ઉપેક્ખતી ઉગ્ગહણન્તિ મઞ્ઞે.

ન બ્રાહ્મણો કપ્પમુપેતિ સઙ્ખાતિ. **ના**તિ પટિક્ખેપો. **બ્રાહ્મણો**તિ સત્તન્નં ધમ્માનં બાહિતત્તા બ્રાહ્મણો…પે॰… અસિતો તાદિ પવુચ્ચતે સ બ્રહ્મા. **કપ્પા**તિ દ્વે કપ્પા – તણ્હાકપ્પો ચ દિટ્ઠિકપ્પો ચ…પે॰… અયં તણ્હાકપ્પો…પે॰…

અયં દિટ્ઠિકપ્પો. સઞ્ઞા વુચ્ચતિ ઞાણં. યા પઞ્ઞા પજાનના…પે॰… અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ. **ન બ્રાહ્મણો કપ્પમુપેતિ સઙ્ખા**તિ. બ્રાહ્મણો સઙ્ખાય જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા. ''સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા… સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા…પે॰… યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ''ન્તિ સઙ્ખાય જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા તણ્હાકપ્પં વા દિટ્ઠિકપ્પં વા નેતિ ન ઉપેતિ ન ઉપગચ્છતિ ન ગણ્હાતિ ન પરામસતિ નાભિનિવિસતીતિ – ન બ્રાહ્મણો કપ્પમુપેતિ સઙ્ખા.

ન દિટ્ઠિસારી નપિ ઞાણબન્ધૂતિ. તસ્સ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ પહીનાનિ સમુચ્છિન્નાનિ વૂપસન્તાનિ પટિપસ્સદ્ધાનિ અભબ્બુપ્પત્તિકાનિ ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાનિ. સો દિટ્ઠિયા ન યાયતિ ન નીયતિ ન વુય્હતિ ન સંહરીયતિ નપિ તં દિટ્ઠિગતં સારતો પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતીતિ – ન દિટ્ઠિસારી. **નપિ ઞાણબન્ધૂ**તિ અટ્ઠસમાપત્તિઞાણેન વા પઞ્ચાભિઞ્ઞાઞાણેન વા તણ્હાબન્ધું વા દિટ્ઠિબન્ધું વા ન કરોતિ ન જનેતિ ન સઞ્જનેતિ ન નિબ્બત્તેતિ નાભિનિબ્બત્તેતીતિ – ન દિટ્ઠિસારી નપિ ઞાણબન્ધુ.

ઞત્વા ચ સો સમ્મુતિયો પુથુજ્જાતિ. **ઞત્વા**તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા. ''સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા''તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા, ''સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા''તિ…પે॰… ''યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ''ન્તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વાતિ – ઞત્વા ચ સો. **સમ્મુતિયો** વુચ્ચન્તિ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ દિટ્ઠિસમ્મુતિયો. **પુથુજ્જા**તિ પુથુજ્જનેહિ જનિતા વા તા સમ્મુતિયોતિ – પુથુજ્જા. પુથુ નાનાજનેહિ જનિતા વા સમ્મુતિયોતિ પુથુજ્જાતિ – ઞત્વા ચ સો સમ્મુતિયો પુથુજ્જા.

ઉપેક્ખતી ઉગ્ગહણન્તિ મઞ્ઞેતિ. અઞ્ઞે તણ્હાવસેન દિટ્ઠિવસેન ગણ્હન્તિ પરામસન્તિ અભિનિવિસન્તિ. અરહા ઉપેક્ખતિ ન ગણ્હાતિ ન પરામસતિ નાભિનિવિસતીતિ – ઉપેક્ખતી ઉગ્ગહણન્તિ મઞ્ઞે.

તેનાહ ભગવા –

''ન બ્રાહ્મણો કપ્પમુપેતિ સઙ્ખા, ન દિટ્ઠિસારી નપિ ઞાણબન્ધુ;
ઞત્વા ચ સો સમ્મુતિયો પુથુજ્જા, ઉપેક્ખતી ઉગ્ગહણન્તિ મઞ્ઞે''તિ.

૧૪૭વિસ્સજ્જ ગન્થાનિ મુનીધ લોકે, વિવાદજાતેસુ ન વગ્ગસારી;
સન્તો અસન્તેસુ ઉપેક્ખકો સો, અનુગ્ગહો ઉગ્ગહણન્તિ મઞ્ઞે.

વિસ્સજ્જ ગન્થાનિ મુનીધ લોકેતિ. **ગન્થા**તિ ચત્તારો ગન્થા – અભિજ્ઝા કાયગન્થો, બ્યાપાદો કાયગન્થો, સીલબ્બતપરામાસો કાયગન્થો, ઇદંસચ્ચાભિનિવેસો કાયગન્થો. અત્તનો દિટ્ઠિયા રાગો અભિજ્ઝા કાયગન્થો, પરવાદેસુ આઘાતો અપ્પચ્ચયો બ્યાપાદો કાયગન્થો, અત્તનો સીલં વા વતં વા સીલબ્બતં વા પરામસતિ સીલબ્બતપરામાસો કાયગન્થો, અત્તનો દિટ્ઠિં અભિનિવેસો કાયગન્થો ઇદંસચ્ચાભિનિવેસો કાયગન્થો. **વિસ્સજ્જા**તિ ગન્થે વોસ્સજ્જિત્વા વિસ્સજ્જ. અથ વા ગન્થે ગધિતે ગન્થિતે [ગથિતે ગણ્ઠિતે (બહૂસુ) સુદ્ધટ્ઠકસુત્તે સત્તમગાથાવણ્ણના ઓલોકેતબ્બા] બન્ધે વિબન્ધે આબન્ધે [બદ્ધે વિબદ્ધે આબદ્ધે (સી॰)] લગ્ગે લગ્ગિતે પલિબુદ્ધે બન્ધને ફોટયિત્વા વિસ્સજ્જ. યથા વય્હં વા રથં વા સકટં વા સન્દમાનિકં વા સજ્જં વિસ્સજ્જં કરોન્તિ વિકોપેન્તિ; એવમેવ ગન્થે વોસ્સજ્જિત્વા વિસ્સજ્જ. અથ વા ગન્થે ગથિતે ગણ્ઠિતે બન્ધે વિબન્ધે આબન્ધે લગ્ગે

લગ્ગિતે પલિબુદ્ધે બન્ધને ફોટયિત્વા વિસ્સજ્જ. **મુનીતિ. મોનં** વુચ્ચતિ ઞાણં...પે॰... સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનિ. **ઇધાતિ** ઇમિસ્સા દિટ્ઠિયા...પે॰... ઇમસ્મિં મનુસ્સલોકેતિ – વિસ્સજ્જ ગન્થાનિ મુનીધ લોકે.

વિવાદજાતેસુ ન વગ્ગસારીતિ. વિવાદજાતેસુ સઞ્જાતેસુ નિબ્બત્તેસુ અભિનિબ્બત્તેસુ પાતુભૂતેસુ [વિવાદે જાતે સઞ્જાતે નિબ્બત્તે અભિનિબ્બત્તે પાતુભૂતે (સી॰ ક॰)] છન્દાગતિં ગચ્છન્તેસુ દોસાગતિં ગચ્છન્તેસુ ભયાગતિં ગચ્છન્તેસુ મોહાગતિં ગચ્છન્તેસુ ન છન્દાગતિં ગચ્છતિ, ન દોસાગતિં ગચ્છતિ, ન ભયાગતિં ગચ્છતિ, ન મોહાગતિં ગચ્છતિ, ન રાગવસેન ગચ્છતિ, ન દોસવસેન ગચ્છતિ, ન મોહવસેન ગચ્છતિ, ન માનવસેન ગચ્છતિ, ન દિટ્ઠિવસેન ગચ્છતિ, ન ઉદ્ધચ્ચવસેન ગચ્છતિ, ન વિચિકિચ્છાવસેન ગચ્છતિ, ન અનુસયવસેન ગચ્છતિ, ન વગ્ગેહિ ધમ્મેહિ યાયતિ નીયતિ વુય્હતિ સંહરીયતીતિ – વિવાદજાતેસુ ન વગ્ગસારી.

સન્તો અસન્તેસુ ઉપેક્ખકો સોતિ. **સન્તો**તિ રાગસ્સ સન્તત્તા સન્તો, દોસસ્સ સન્તત્તા સન્તો, મોહસ્સ સન્તત્તા સન્તો...પે॰... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારાનં સન્તત્તા સમિતત્તા વૂપસમિતત્તા વિજ્ઝાતત્તા નિબ્બુતત્તા વિગતત્તા પટિપસ્સદ્ધત્તા સન્તો ઉપસન્તો વૂપસન્તો નિબ્બુતો પટિપસ્સદ્ધોતિ – સન્તો. **અસન્તેસૂ**તિ અસન્તેસુ અનુપસન્તેસુ અવૂપસન્તેસુ અનિબ્બુતેસુ અપ્પટિપસ્સદ્ધેસૂતિ – સન્તો અસન્તેસુ. **ઉપેક્ખકો સો**તિ અરહા છળઙ્ગુપેક્ખાય સમન્નાગતો ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા નેવ સુમનો હોતિ ન દુમ્મનો ઉપેક્ખકો વિહરતિ સતો સમ્પજાનો. સોતેન સદ્દં સુત્વા...પે॰... કાલં કઙ્ખતિ ભાવિતો સન્તોતિ – સન્તો અસન્તેસુ ઉપેક્ખકો સો.

અનુગ્ગહો ઉગ્ગહણન્તિ મઞ્ઞેતિ. અઞ્ઞે તણ્હાવસેન દિટ્ઠિવસેન ગણ્હન્તે પરામસન્તે અભિનિવિસન્તે. અરહા ઉપેક્ખતિ ન ગણ્હાતિ ન પરામસતિ નાભિનિવિસતીતિ – અનુગ્ગહો ઉગ્ગહણન્તિ મઞ્ઞે.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘વિસ્સજ્જ ગન્થાનિ મુનીધ લોકે, વિવાદજાતેસુ ન વગ્ગસારી;
> સન્તો અસન્તેસુ ઉપેક્ખકો સો, અનુગ્ગહો ઉગ્ગહણન્તિ મઞ્ઞે’’તિ.

૧૪૮.પુબ્બાસવે હિત્વા નવે અકુબ્બં, ન છન્દગૂ નોપિ નિવિસ્સવાદી;
સ વિપ્પમુત્તો દિટ્ઠિગતેહિ ધીરો, ન લિમ્પતિ લોકે અનત્તગરહી.

પુબ્બાસવે હિત્વા નવે અકુબ્બન્તિ. પુબ્બાસવા વુચ્ચન્તિ અતીતા રૂપવેદનાસઞ્ઞાસઙ્ખારવિઞ્ઞાણા. અતીતે સઙ્ખારે આરબ્ભ યે કિલેસા ઉપ્પજ્જેય્યું તે કિલેસે હિત્વા ચજિત્વા પરિચ્ચજિત્વા પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમેત્વાતિ – પુબ્બાસવે હિત્વા. **નવે અકુબ્બન્તિ** નવા વુચ્ચન્તિ પચ્ચુપ્પન્ના રૂપવેદનાસઞ્ઞાસઙ્ખારવિઞ્ઞાણા. પચ્ચુપ્પન્ને સઙ્ખારે આરબ્ભ છન્દં [ખન્તિં (ક॰)] અકુબ્બમાનો પેમં અકુબ્બમાનો રાગં અકુબ્બમાનો અજનયમાનો અસઞ્જનયમાનો અનિબ્બત્તયમાનો અનભિનિબ્બત્તયમાનોતિ – પુબ્બાસવે હિત્વા નવે અકુબ્બં.

ન છન્દગૂ નોપિ નિવિસ્સવાદીતિ. ન છન્દાગતિં ગચ્છતિ , ન દોસાગતિં ગચ્છતિ, ન મોહાગતિં ગચ્છતિ, ન ભયાગતિં ગચ્છતિ, ન રાગવસેન ગચ્છતિ , ન દોસવસેન ગચ્છતિ, ન મોહવસેન ગચ્છતિ, ન માનવસેન ગચ્છતિ, ન દિટ્ઠિવસેન ગચ્છતિ, ન ઉદ્ધચ્ચવસેન ગચ્છતિ, ન વિચિકિચ્છાવસેન ગચ્છતિ, ન અનુસયવસેન

ગચ્છતિ, ન વગ્ગેહિ ધમ્મેહિ યાયતિ નીયતિ વુય્હતિ ન સંહરીયતીતિ – ન છન્દગૂ. **નોપિ નિવિસ્સવાદી**તિ ''સસ્સતો લોકો, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ ન નિવિસ્સવાદી...પે॰... ''નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ ન નિવિસ્સવાદીતિ – ન છન્દગૂ નોપિ નિવિસ્સવાદી.

સ વિપ્પમુત્તો દિટ્ઠિગતેહિ ધીરોતિ તસ્સ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ પહીનાનિ સમુચ્છિન્નાનિ વૂપસન્તાનિ પટિપસ્સદ્ધાનિ અભબ્બુપ્પત્તિકાનિ ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાનિ. સો દિટ્ઠિગતેહિ વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતિ. **ધીરો**તિ ધીરો પણ્ડિતો પઞ્ઞવા બુદ્ધિમા ઞાણી વિભાવી મેધાવીતિ – સ વિપ્પમુત્તો દિટ્ઠિગતેહિ ધીરો.

ન લિમ્પતિ લોકે અનત્તગરહીતિ. **લેપા**તિ દ્વે લેપા – તણ્હાલેપો ચ દિટ્ઠિલેપો ચ...પે॰... અયં તણ્હાલેપો ... પે॰... અયં દિટ્ઠિલેપો. તસ્સ તણ્હાલેપો પહીનો, દિટ્ઠિલેપો પટિનિસ્સટ્ઠો; તસ્સ તણ્હાલેપસ્સ પહીનત્તા, દિટ્ઠિલેપસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા અપાયલોકે ન લિમ્પતિ, મનુસ્સલોકે ન લિમ્પતિ, દેવલોકે ન લિમ્પતિ, ખન્ધલોકે ન લિમ્પતિ, ધાતુલોકે ન લિમ્પતિ, આયતનલોકે ન લિમ્પતિ ન પલિમ્પતિ ન ઉપલિમ્પતિ, અલિત્તો અપલિત્તો અનુપલિત્તો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – ન લિમ્પતિ લોકે.

અનત્તગરહીતિ દ્વીહિ કારણેહિ અત્તાનં ગરહતિ – કતત્તા ચ અકતત્તા ચ. કથં કતત્તા ચ અકતત્તા ચ અત્તાનં ગરહતિ? ''કતં મે કાયદુચ્ચરિતં, અકતં મે કાયસુચરિત''ન્તિ અત્તાનં ગરહતિ. ''કતં મે વચીદુચ્ચરિતં...પે॰... કતં મે મનોદુચ્ચરિતં ... કતો મે પાણાતિપાતો...પે॰... કતા મે મિચ્છાદિટ્ઠિ, અકતા મે સમ્માદિટ્ઠી''તિ અત્તાનં ગરહતિ. એવં કતત્તા ચ અકતત્તા ચ અત્તાનં ગરહતિ.

અથ વા ''સીલેસુમ્હિ ન પરિપૂરકારી''તિ અત્તાનં ગરહતિ. ''ઇન્દ્રિયેસુમ્હિ અગુત્તદ્વારો''તિ... ''ભોજનેમ્હિ અમત્તઞ્ઞૂ''તિ... ''જાગરિયમ્હિ અનનુયુત્તો''તિ... ''ન સતિસમ્પજઞ્ઞેનામ્હિ સમન્નાગતો''તિ... ''અભાવિતા મે ચત્તારો સતિપટ્ઠાના''તિ... ''અભાવિતા મે ચત્તારો સમ્મપ્પધાના''તિ... ''અભાવિતા મે ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા''તિ... ''અભાવિતાનિ મે પઞ્ચિન્દ્રિયાની''તિ... ''અભાવિતાનિ મે પઞ્ચ બલાની''તિ... ''અભાવિતા મે સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા''તિ... ''અભાવિતો મે અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો''તિ... ''દુક્ખં મે અપરિઞ્ઞાત''ન્તિ... ''દુક્ખસમુદયો મે અપ્પહીનો''તિ... ''મગ્ગો મે અભાવિતો''તિ... ''નિરોધો મે અસચ્છિકતો''તિ અત્તાનં ગરહતિ. એવં કતત્તા ચ અકતત્તા ચ અત્તાનં ગરહતિ. એવં અત્તગરહી. તયિદં કમ્મં અકુબ્બમાનો અજનયમાનો અસઞ્જનયમાનો અનિબ્બત્તયમાનો અનભિનિબ્બત્તયમાનો અનત્તગરહીતિ – ન લિમ્પતિ લોકે અનત્તગરહી.

તેનાહ ભગવા –

> ''પુબ્બાસવે હિત્વા નવે અકુબ્બં, ન છન્દગૂ નોપિ નિવિસ્સવાદી;
> સ વિપ્પમુત્તો દિટ્ઠિગતેહિ ધીરો, ન લિમ્પતિ લોકે અનત્તગરહી''તિ.

૧૪૯.સ સબ્બધમ્મેસુ વિસેનિભૂતો, યં કિઞ્ચિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વા;
સ પન્નભારો મુનિ વિપ્પમુત્તો, ન કપ્પિયો નૂપરતો ન પત્થિયો.[ઇતિ ભગવા]

સ સબ્બધમ્મેસુ વિસેનિભૂતો યં કિઞ્ચિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વાતિ. સેના વુચ્ચતિ મારસેના. કાયદુચ્ચરિતં મારસેના, વચીદુચ્ચરિતં મારસેના, મનોદુચ્ચરિતં મારસેના, રાગો... દોસો... મોહો... કોધો... ઉપનાહો... મક્ખો... પળાસો... ઇસ્સા... મચ્છરિયં... માયા... સાઠેય્યં... થમ્ભો... સારમ્ભો... માનો... અતિમાનો... મદો... પમાદો... સબ્બે કિલેસા... સબ્બે દુચ્ચરિતા... સબ્બે દરથા... સબ્બે પરિળાહા... સબ્બે સન્તાપા... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા મારસેના.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

> ‘‘કામા તે પઠમા સેના, દુતિયા અરતિ વુચ્ચતિ...પે॰... ;
> ન નં અસુરો જિનાતિ, જેત્વાવ લભતે સુખ’’ન્તિ.

યતો ચતૂહિ અરિયમગ્ગેહિ સબ્બા ચ મારસેના સબ્બે ચ પટિસેનિકરા કિલેસા જિતા ચ પરાજિતા ચ ભગ્ગા વિપ્પલુગ્ગા પરમ્મુખા – સો વુચ્ચતિ વિસેનિભૂતો. સો દિટ્ઠે વિસેનિભૂતો, સુતે... મુતે ... વિઞ્ઞાતે વિસેનિભૂતોતિ – સ સબ્બધમ્મેસુ વિસેનિભૂતો, યં કિઞ્ચિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વા.

સ પન્નભારો મુનિ વિપ્પમુત્તોતિ. **ભારા**તિ તયો ભારા – ખન્ધભારો, કિલેસભારો, અભિસઙ્ખારભારો. કતમો ખન્ધભારો? પટિસન્ધિયા રૂપં વેદના સઞ્ઞા સઙ્ખારા વિઞ્ઞાણં – અયં ખન્ધભારો. કતમો કિલેસભારો? રાગો દોસો મોહો...પે॰... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા – અયં કિલેસભારો. કતમો અભિસઙ્ખારભારો? પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો આનેઞ્જાભિસઙ્ખારો – અયં અભિસઙ્ખારભારો. યતો ખન્ધભારો ચ કિલેસભારો ચ અભિસઙ્ખારભારો ચ પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા, સો વુચ્ચતિ પન્નભારો પતિતભારો ઓરોપિતભારો સમોરોપિતભારો નિક્ખિત્તભારો પટિપસ્સદ્ધભારો.

મુનીતિ મોનં વુચ્ચતિ ઞાણં. યા પઞ્ઞા પજાનના વિચયો પવિચયો ધમ્મવિચયો સલ્લક્ખણા ઉપલક્ખણા પચ્ચુપલક્ખણા, પણ્ડિચ્ચં કોસલ્લં નેપુઞ્ઞં વેભબ્યા ચિન્તા ઉપપરિક્ખા ભૂરિ મેધા પરિનાયિકા વિપસ્સના સમ્પજઞ્ઞં પતોદો પઞ્ઞા પઞ્ઞિન્દ્રિયં પઞ્ઞાબલં પઞ્ઞાસત્થં પઞ્ઞાપાસાદો પઞ્ઞાઆલોકો પઞ્ઞાઓભાસો પઞ્ઞાપજ્જોતો પઞ્ઞારતનં અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ. તેન ઞાણેન સમન્નાગતો મુનિ મોનપ્પત્તો.

તીણિ મોનેય્યાનિ – કાયમોનેય્યં, વચીમોનેય્યં, મનોમોનેય્યં. કતમં કાયમોનેય્યં? તિવિધાનં કાયદુચ્ચરિતાનં [તિવિધકાયદુચ્ચરિતાનં (ક॰) મહાનિ॰ ૧૪] પહાનં કાયમોનેય્યં, તિવિધં કાયસુચરિતં કાયમોનેય્યં, કાયારમ્મણે ઞાણં કાયમોનેય્યં, કાયપરિઞ્ઞા કાયમોનેય્યં, પરિઞ્ઞાસહગતો મગ્ગો કાયમોનેય્યં, કાયે છન્દરાગસ્સ પહાનં કાયમોનેય્યં, કાયસઙ્ખારનિરોધો ચતુત્થજ્ઝાનસમાપત્તિ કાયમોનેય્યં – ઇદં કાયમોનેય્યં.

કતમં વચીમોનેય્યં? ચતુબ્બિધાનં વચીદુચ્ચરિતાનં પહાનં વચીમોનેય્યં, ચતુબ્બિધં વચીસુચરિતં વચીમોનેય્યં, વાચારમ્મણે ઞાણં વચીમોનેય્યં, વાચાપરિઞ્ઞા વચીમોનેય્યં, પરિઞ્ઞાસહગતો મગ્ગો વચીમોનેય્યં, વાચાય છન્દરાગસ્સ પહાનં વચીમોનેય્યં, વચીસઙ્ખારનિરોધો દુતિયજ્ઝાનસમાપત્તિ વચીમોનેય્યં – ઇદં વચીમોનેય્યં.

કતમં મનોમોનેય્યં? તિવિધાનં મનોદુચ્ચરિતાનં પહાનં મનોમોનેય્યં, તિવિધં મનોસુચરિતં મનોમોનેય્યં, ચિત્તારમ્મણે ઞાણં મનોમોનેય્યં, ચિત્તપરિઞ્ઞા મનોમોનેય્યં, પરિઞ્ઞાસહગતો મગ્ગો મનોમોનેય્યં, ચિત્તે છન્દરાગસ્સ પહાનં મનોમોનેય્યં, ચિત્તસઙ્ખારનિરોધો સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધસમાપત્તિ મનોમોનેય્યં – ઇદં મનોમોનેય્યં.

"કાયમુનિં વાચામુનિં, મનોમુનિમનાસવં;
મુનિં મોનેય્યસમ્પન્નં, આહુ સબ્બપ્પહાયિનં.

"કાયમુનિં વાચામુનિં, મનોમુનિમનાસવં;
મુનિં મોનેય્યસમ્પન્નં, આહુ નિન્હાતપાપક"ન્તિ [નિન્હાતપાપકન્તિ (સી॰)].

ઇમેહિ તીહિ મોનેય્યેહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતા છ મુનિનો [મુનયો (સી॰ સ્યા॰ ક॰)] – અગારમુનિનો, અનગારમુનિનો, સેખમુનિનો, અસેખમુનિનો, પચ્ચેકમુનિનો, મુનિમુનિનોતિ [મુનિમુનિનો (સી॰ સ્યા॰ ક॰) મહાનિ॰ ૧૪]. કતમે અગારમુનિનો? યે તે અગારિકા દિટ્ઠપદા વિઞ્ઞાતસાસના – ઇમે અગારમુનિનો. કતમે અનગારમુનિનો? યે તે પબ્બજિતા દિટ્ઠપદા વિઞ્ઞાતસાસના – ઇમે અનગારમુનિનો. સત્ત સેખા સેખમુનિનો, અરહન્તો અસેખમુનિનો. પચ્ચેકબુદ્ધા પચ્ચેકમુનિનો. મુનિમુનિનો વુચ્ચન્તિ તથાગતા અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા.

"ન મોનેન મુનિ હોતિ, મૂળ્હરૂપો અવિદ્દસુ;
યો ચ તુલંવ પગ્ગય્હ, વરમાદાય પણ્ડિતો.

"પાપાનિ પરિવજ્જેતિ, સ મુનિ તેન સો મુનિ;
યો મુનાતિ ઉભો લોકે, મુનિ તેન પવુચ્ચતિ.

"અસતઞ્ચ સતઞ્ચ ઞત્વા ધમ્મં, અજ્ઝત્તં બહિદ્ધા ચ સબ્બલોકે;
દેવમનુસ્સેહિ પૂજિતો યો, સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનિ".

વિપ્પમુત્તોતિ મુનિનો રાગા ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં; દોસા ચિત્તં... મોહા ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં... પે॰... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારેહિ ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તન્તિ – સ પન્નભારો મુનિ વિપ્પમુત્તો.

ન કપ્પિયો નૂપરતો ન પત્થિયોતિ ભગવાતિ. કપ્પાતિ દ્વે કપ્પા – તણ્હાકપ્પો ચ દિટ્ઠિકપ્પો ચ...પે॰... અયં તણ્હાકપ્પો...પે॰... અયં દિટ્ઠિકપ્પો. તસ્સ તણ્હાકપ્પો પહીનો, દિટ્ઠિકપ્પો પટિનિસ્સટ્ઠો; તણ્હાકપ્પસ્સ પહીનત્તા દિટ્ઠિકપ્પસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા તણ્હાકપ્પં વા દિટ્ઠિકપ્પં વા ન કપ્પેતિ ન જનેતિ ન સઞ્જનેતિ ન નિબ્બત્તેતિ નાભિનિબ્બત્તેતીતિ – ન કપ્પિયો. **નૂપરતો**તિ. સબ્બે બાલપુથુજ્જના રજ્જન્તિ, પુથુજ્જનકલ્યાણકં ઉપાદાય સત્ત સેખા અપ્પત્તસ્સ પત્તિયા અનધિગતસ્સ અધિગમાય અસચ્છિકતસ્સ સચ્છિકિરિયાય આરમન્તિ વિરમન્તિ પટિવિરમન્તિ, અરહા આરતો વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – ન કપ્પિયો નૂપરતો. **ન પત્થિયો**તિ. **પત્થના** વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. યસ્સેસા પત્થના તણ્હા પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા, સો વુચ્ચતિ ન પત્થિયો.

ભગવાતિ ગારવાધિવચનં. અપિ ચ ભગ્ગરાગોતિ ભગવા, ભગ્ગદોસોતિ ભગવા, ભગ્ગમોહોતિ ભગવા, ભગ્ગમાનોતિ ભગવા, ભગ્ગદિટ્ઠીતિ ભગવા, ભગ્ગકણ્ડકોતિ ભગવા, ભગ્ગકિલેસોતિ ભગવા, ભજિ વિભજિ પવિભજિ ધમ્મરતનન્તિ ભગવા, ભવાનં અન્તકરોતિ ભગવા, ભાવિતકાયો ભાવિતસીલો ભાવિતચિત્તો ભાવિતપઞ્ઞોતિ ભગવા; ભાગી વા ભગવા અરઞ્ઞવનપત્થાનિ પન્તાનિ સેનાસનાનિ અપ્પસદ્દાનિ અપ્પનિગ્ઘોસાનિ વિજનવાતાનિ મનુસ્સરાહસ્સેય્યકાનિ પટિસલ્લાનસારુપ્પાનીતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા અત્થરસસ્સ ધમ્મરસસ્સ વિમુત્તિરસસ્સ અધિસીલસ્સ અધિચિત્તસ્સ અધિપઞ્ઞાયાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચતુન્નં ઝાનાનં ચતુન્નં અપ્પમઞ્ઞાનં ચતુન્નં અરૂપસમાપત્તીનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા અટ્ઠન્નં વિમોક્ખાનં અટ્ઠન્નં અભિભાયતનાનં નવન્નં અનુપુબ્બવિહારસમાપત્તીનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા દસન્નં સઞ્ઞાભાવનાનં દસન્નં કસિણસમાપત્તીનં આનાપાનસ્સતિસમાધિસ્સ અસુભસમાપત્તિયાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચતુન્નં સતિપટ્ઠાનાનં ચતુન્નં સમ્મપ્પધાનાનં ચતુન્નં ઇદ્ધિપાદાનં પઞ્ચન્નં ઇન્દ્રિયાનં પઞ્ચન્નં બલાનં સત્તન્નં બોજ્ઝઙ્ગાનં અરિયસ્સ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા દસન્નં તથાગતબલાનં ચતુન્નં વેસારજ્જાનં ચતુન્નં પટિસમ્ભિદાનં છન્નં અભિઞ્ઞાનં છન્નં બુદ્ધધમ્માનન્તિ ભગવા, ભગવાતિ નેતં નામં માતરા કતં ન પિતરા કતં ન ભાતરા કતં ન ભગિનિયા કતં ન મિત્તામચ્ચેહિ કતં ન ઞાતિસાલોહિતેહિ કતં ન સમણબ્રાહ્મણેહિ કતં ન દેવતાહિ કતં; વિમોક્ખન્તિકમેતં બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં બોધિયા મૂલે સહ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ પટિલાભા સચ્છિકા પઞ્ઞત્તિ યદિદં ભગવાતિ – ન કપ્પિયો નૂપરતો ન પત્થિયો ઇતિ ભગવા.

તેનાહ ભગવા –

‘‘સ સબ્બધમ્મેસુ વિસેનિભૂતો, યં કિઞ્ચિ દિટ્ઠં વ સુતં મુતં વા;
સ પન્નભારો મુનિ વિપ્પમુત્તો, ન કપ્પિયો નૂપરતો ન પત્થિયો’’.[ઇતિ ભગવાતિ]

મહાવિયૂહસુત્તનિદ્દેસો તેરસમો.

૧૪. તુવટ્ટકસુત્તનિદ્દેસો

અથ તુવટ્ટકસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૧૫૦.પુચ્છામિ તં આદિચ્ચબન્ધુ, [આદિચ્ચબન્ધૂ (સી॰ સ્યા॰)] **વિવેકં સન્તિપદઞ્ચ મહેસિ** [મહેસિં (સી॰ સ્યા॰)] ;

કથં દિસ્વા નિબ્બાતિ ભિક્ખુ, અનુપાદિયાનો લોકસ્મિં કિઞ્ચિ.

પુચ્છામિ તં આદિચ્ચબન્ધૂતિ. પુચ્છાતિ તિસ્સો પુચ્છા – અદિટ્ઠજોતના પુચ્છા, દિટ્ઠસંસન્દના પુચ્છા, વિમતિચ્છેદના પુચ્છા. કતમા અદિટ્ઠજોતના પુચ્છા? પકતિયા લક્ખણં અઞ્ઞાતં હોતિ અદિટ્ઠં અતુલિતં અતીરિતં અવિભૂતં અવિભાવિતં, તસ્સ ઞાણાય દસ્સનાય તુલનાય તીરણાય વિભાવનાય પઞ્હં પુચ્છતિ – અયં અદિટ્ઠજોતના પુચ્છા. કતમા દિટ્ઠસંસન્દના પુચ્છા? પકતિયા લક્ખણં ઞાતં હોતિ દિટ્ઠં તુલિતં તીરિતં વિભૂતં વિભાવિતં, અઞ્ઞેહિ પણ્ડિતેહિ સદ્ધિં સંસન્દનત્થાય પઞ્હં પુચ્છતિ – અયં દિટ્ઠસંસન્દના પુચ્છા. કતમા વિમતિચ્છેદના પુચ્છા? પકતિયા સંસયપક્ખન્દો [સંસયપક્ખન્નો (સી॰ સ્યા॰)] હોતિ વિમતિપક્ખન્દો દ્વેળ્હકજાતો, ‘‘એવં નુ ખો, ન નુ ખો, કિં નુ ખો, કથં નુ ખો’’તિ સો વિમતિચ્છેદનત્થાય પઞ્હં પુચ્છતિ – અયં વિમતિચ્છેદના પુચ્છા. ઇમા તિસ્સો પુચ્છા.

અપરાપિ તિસ્સો પુચ્છા – મનુસ્સપુચ્છા, અમનુસ્સપુચ્છા, નિમ્મિતપુચ્છા. કતમા મનુસ્સપુચ્છા? મનુસ્સા બુદ્ધં ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્હં પુચ્છન્તિ, ભિક્ખૂ પુચ્છન્તિ, ભિક્ખુનિયો પુચ્છન્તિ, ઉપાસકા પુચ્છન્તિ, ઉપાસિકાયો પુચ્છન્તિ, રાજાનો પુચ્છન્તિ, ખત્તિયા પુચ્છન્તિ, બ્રાહ્મણા પુચ્છન્તિ, વેસ્સા પુચ્છન્તિ, સુદ્દા પુચ્છન્તિ, ગહટ્ઠા પુચ્છન્તિ, પબ્બજિતા પુચ્છન્તિ – અયં મનુસ્સપુચ્છા. કતમા અમનુસ્સપુચ્છા? અમનુસ્સા બુદ્ધં ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્હં પુચ્છન્તિ, નાગા પુચ્છન્તિ, સુપણ્ણા પુચ્છન્તિ, યક્ખા પુચ્છન્તિ, અસુરા પુચ્છન્તિ, ગન્ધબ્બા પુચ્છન્તિ, મહારાજાનો પુચ્છન્તિ, ઇન્દા પુચ્છન્તિ, બ્રહ્માનો પુચ્છન્તિ, દેવતાયો પુચ્છન્તિ – અયં અમનુસ્સપુચ્છા. કતમા નિમ્મિતપુચ્છા? યં ભગવા રૂપં અભિનિમ્મિનાતિ મનોમયં સબ્બઙ્ગપચ્ચઙ્ગં અહીનિન્દ્રિયં તં સો નિમ્મિતો બુદ્ધં ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્હં પુચ્છતિ, ભગવા તસ્સ [નત્થિ સી॰ સ્યા॰ પોત્થકેસુ] વિસજ્જેતિ – અયં નિમ્મિતપુચ્છા. ઇમા તિસ્સો પુચ્છા.

અપરાપિ તિસ્સો પુચ્છા – અત્તત્થપુચ્છા, પરત્થપુચ્છા, ઉભયત્થપુચ્છા. અપરાપિ તિસ્સો પુચ્છા – દિટ્ઠધમ્મિકત્થપુચ્છા, સમ્પરાયિકત્થપુચ્છા, પરમત્થપુચ્છા. અપરાપિ તિસ્સો પુચ્છા – અનવજ્જત્થપુચ્છા, નિક્કિલેસત્થપુચ્છા [નિક્ખેપત્થપુચ્છા (સી॰ ક॰)], વોદાનત્થપુચ્છા. અપરાપિ તિસ્સો પુચ્છા – અતીતપુચ્છા, અનાગતપુચ્છા, પચ્ચુપ્પન્નપુચ્છા. અપરાપિ તિસ્સો પુચ્છા – અજ્ઝત્તપુચ્છા, બહિદ્ધાપુચ્છા, અજ્ઝત્તબહિદ્ધાપુચ્છા. અપરાપિ તિસ્સો પુચ્છા – કુસલપુચ્છા, અકુસલપુચ્છા, અબ્યાકતપુચ્છા. અપરાપિ તિસ્સો પુચ્છા – ખન્ધપુચ્છા, ધાતુપુચ્છા, આયતનપુચ્છા. અપરાપિ તિસ્સો પુચ્છા – સતિપટ્ઠાનપુચ્છા, સમ્મપ્પધાનપુચ્છા, ઇદ્ધિપાદપુચ્છા. અપરાપિ તિસ્સો પુચ્છા – ઇન્દ્રિયપુચ્છા, બલપુચ્છા, બોજ્ઝઙ્ગપુચ્છા. અપરાપિ તિસ્સો પુચ્છા – મગ્ગપુચ્છા, ફલપુચ્છા, નિબ્બાનપુચ્છા.

પુચ્છામિ તન્તિ પુચ્છામિ તં યાચામિ તં અજ્ઝેસામિ તં પસાદેમિ તં, ''કથયસ્સુ મે''તિ – પુચ્છામિ તં. **આદિચ્ચબન્ધૂ**તિ. આદિચ્ચો વુચ્ચતિ સૂરિયો [સુરિયો (સી॰ સ્યા॰)]. સૂરિયો ગોતમો ગોત્તેન, ભગવાપિ ગોતમો ગોત્તેન, ભગવા સૂરિયસ્સ ગોત્તઞાતકો ગોત્તબન્ધુ; તસ્મા બુદ્ધો આદિચ્ચબન્ધૂતિ – પુચ્છામિ તં આદિચ્ચબન્ધુ.

વિવેકં સન્તિપદઞ્ચ મહેસીતિ. **વિવેકા**તિ તયો વિવેકા – કાયવિવેકો , ચિત્તવિવેકો, ઉપધિવિવેકો. કતમો કાયવિવેકો? ઇધ ભિક્ખુ વિવિત્તં સેનાસનં ભજતિ અરઞ્ઞં રુક્ખમૂલં પબ્બતં કન્દરં ગિરિગુહં સુસાનં વનપત્થં અબ્ભોકાસં પલાલપુઞ્જં કાયેન વિવિત્તેન વિહરતિ. સો એકો ગચ્છતિ, એકો તિટ્ઠતિ, એકો નિસીદતિ, એકો સેય્યં કપ્પેતિ, એકો ગામં પિણ્ડાય પવિસતિ, એકો પટિક્કમતિ, એકો રહો નિસીદતિ, એકો ચઙ્કમં અધિટ્ઠાતિ, એકો ચરતિ વિહરતિ ઇરિયતિ વત્તતિ પાલેતિ યપેતિ યાપેતિ – અયં કાયવિવેકો.

કતમો ચિત્તવિવેકો? પઠમં ઝાનં સમાપન્નસ્સ નીવરણેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, દુતિયં ઝાનં સમાપન્નસ્સ વિતક્કવિચારેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, તતિયં ઝાનં સમાપન્નસ્સ પીતિયા ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, ચતુત્થં ઝાનં સમાપન્નસ્સ સુખદુક્ખેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, આકાસાનઞ્ચાયતનં સમાપન્નસ્સ રૂપસઞ્ઞાય પટિઘસઞ્ઞાય નાનત્તસઞ્ઞાય ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં સમાપન્નસ્સ આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ, આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમાપન્નસ્સ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ , નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમાપન્નસ્સ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. સોતાપન્નસ્સ સક્કાયદિટ્ઠિયા વિચિકિચ્છાય સીલબ્બતપરામાસા દિટ્ઠાનુસયા વિચિકિચ્છાનુસયા, તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. સકદાગામિસ્સ ઓળારિકા કામરાગસઞ્ઞોજના પટિઘસઞ્ઞોજના ઓળારિકા કામરાગાનુસયા પટિઘાનુસયા, તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. અનાગામિસ્સ અનુસહગતા કામરાગસઞ્ઞોજના પટિઘસઞ્ઞોજના અનુસહગતા કામરાગાનુસયા પટિઘાનુસયા, તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ. અરહતો રૂપરાગા અરૂપરાગા માના ઉદ્ધચ્ચા અવિજ્જાય માનાનુસયા ભવરાગાનુસયા અવિજ્જાનુસયા, તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ બહિદ્ધા ચ સબ્બનિમિત્તેહિ ચિત્તં વિવિત્તં હોતિ – અયં ચિત્તવિવેકો.

કતમો ઉપધિવિવેકો? **ઉપધિ** વુચ્ચતિ કિલેસા ચ ખન્ધા ચ અભિસઙ્ખારા ચ. ઉપધિવિવેકો વુચ્ચતિ અમતં નિબ્બાનં. યો સો સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં – અયં ઉપધિવિવેકો. કાયવિવેકો ચ વિવેકટ્ઠકાયાનં [વૂપકટ્ઠકાયાનં (સી॰)] નેક્ખમ્માભિરતાનં, ચિત્તવિવેકો ચ પરિસુદ્ધચિત્તાનં પરમવોદાનપત્તાનં, ઉપધિવિવેકો ચ નિરુપધીનં પુગ્ગલાનં વિસઙ્ખારગતાનં. **સન્તી**તિ એકેન આકારેન સન્તિપિ સન્તિપદમ્પિ તંયેવ અમતં નિબ્બાનં, યો સો સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ''સન્તમેતં પદં, પણીતમેતં પદં, યદિદં સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાન''ન્તિ. અથ અપરેન આકારેન યે ધમ્મા સન્તાધિગમાય સન્તિફુસનાય સન્તિસચ્છિકિરિયાય સંવત્તન્તિ, સેય્યથિદં – ચત્તારો સતિપટ્ઠાના, ચત્તારો સમ્મપ્પધાના, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા, પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ, પઞ્ચ બલાનિ, સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા, અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો – ઇમે વુચ્ચન્તિ સન્તિપદં તાણપદં લેણપદં સરણપદં અભયપદં અચ્ચુતપદં અમતપદં નિબ્બાનપદં.

મહેસીતિ મહેસિ ભગવા. મહન્તં સીલક્ખન્ધં એસી ગવેસી પરિયેસીતિ મહેસિ, મહન્તં સમાધિક્ખન્ધં…પે॰… મહન્તં પઞ્ઞાક્ખન્ધં… મહન્તં વિમુત્તિક્ખન્ધં… મહન્તં વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધં એસી ગવેસી પરિયેસીતિ મહેસિ; મહતો તમોકાયસ્સ પદાલનં, મહતો વિપલ્લાસસ્સ ભેદનં, મહતો તણ્હાસલ્લસ્સ અબ્બહનં [અબ્બૂહનં (સી॰

સ્યા॰), અબ્ભુહનં (ક॰)], મહતો દિટ્ઠિસલ્લાતસ્સ વિનિવેઠનં, મહતો માનધજસ્સ પપાતનં [પવાહનં (સ્યા॰)], મહતો અભિસઙ્ખારસ્સ વૂપસમં, મહતો ઓઘસ્સ નિત્થરણં, મહતો ભારસ્સ નિક્ખેપનં, મહતો સંસારવટ્ટસ્સ ઉપચ્છેદં, મહતો સન્તાપસ્સ નિબ્બાપનં , મહતો પરિળાહસ્સ પટિપસ્સદ્ધિં, મહતો ધમ્મધજસ્સ ઉસ્સાપનં એસી ગવેસી પરિયેસીતિ મહેસિ, મહન્તે સતિપટ્ઠાને મહન્તે સમ્મપ્પધાને મહન્તે ઇદ્ધિપાદે મહન્તાનિ ઇન્દ્રિયાનિ મહન્તાનિ બલાનિ મહન્તે બોજ્ઝઙ્ગે મહન્તં અરિયં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં મહન્તં પરમત્થં અમતં નિબ્બાનં એસી ગવેસી પરિયેસીતિ મહેસિ; મહેસક્ખેહિ વા સત્તેહિ એસિતો ગવેસિતો પરિયેસિતો કહં બુદ્ધો કહં ભગવા કહં દેવદેવો કહં નરાસભોતિ મહેસીતિ – વિવેકં સન્તિપદઞ્ચ મહેસિ.

કથં દિસ્વા નિબ્બાતિ ભિક્ખૂતિ. કથં દિસ્વા પસ્સિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા અત્તનો રાગં નિબ્બાપેતિ, દોસં નિબ્બાપેતિ, મોહં નિબ્બાપેતિ, કોધં...પે॰... ઉપનાહં... મક્ખં... પળાસં... ઇસ્સં... મચ્છરિયં... માયં... સાઠેય્યં... થમ્ભં... સારમ્ભં... માનં... અતિમાનં... મદં... પમાદં... સબ્બે કિલેસે... સબ્બે દુચ્ચરિતે... સબ્બે દરથે... સબ્બે પરિળાહે... સબ્બે સન્તાપે ... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારે નિબ્બાપેતિ સમેતિ ઉપસમેતિ વૂપસમેતિ પટિપસ્સમ્ભેતિ. **ભિક્ખૂ**તિ પુથુજ્જનકલ્યાણકો વા ભિક્ખુ સેખો વા ભિક્ખૂતિ – કથં દિસ્વા નિબ્બાતિ ભિક્ખુ.

અનુપાદિયાનો લોકસ્મિં કિઞ્ચીતિ. ચતૂહિ ઉપાદાનેહિ અનુપાદિયમાનો અગણ્હયમાનો અપરામસમાનો અનભિનિવિસમાનો. **લોકસ્મિ**ન્તિ અપાયલોકે મનુસ્સલોકે દેવલોકે, ખન્ધલોકે ધાતુલોકે આયતનલોકે. **કિઞ્ચી**તિ કિઞ્ચિ રૂપગતં વેદનાગતં સઞ્ઞાગતં સઙ્ખારગતં વિઞ્ઞાણગતન્તિ – અનુપાદિયાનો લોકસ્મિં કિઞ્ચિ.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

"પુચ્છામિ તં આદિચ્ચબન્ધુ, વિવેકં સન્તિપદઞ્ચ મહેસિ;
કથં દિસ્વા નિબ્બાતિ ભિક્ખુ, અનુપાદિયાનો લોકસ્મિં કિઞ્ચી"તિ.

૧૫૧મૂલં પપઞ્ચસઙ્ખાય, [ઇતિ ભગવા]
મન્તા અસ્મીતિ સબ્બમુપરુન્ધે [સબ્બમુપરુદ્ધે (સ્યા॰)] ;
યા કાચિ તણ્હા અજ્ઝત્તં, તાસં વિનયા સદા સતો સિક્ખે.

મૂલં પપઞ્ચસઙ્ખાય, [ઇતિ ભગવા] મન્તા અસ્મીતિ સબ્બમુપરુન્ધેતિ. પપઞ્ચાયેવ પપઞ્ચસઙ્ખા. તણ્હાપપઞ્ચસઙ્ખા દિટ્ઠિપપઞ્ચસઙ્ખા. કતમં તણ્હાપપઞ્ચસ્સ મૂલં? અવિજ્જામૂલં, અયોનિસોમનસિકારો મૂલં, અસ્મિમાનો મૂલં, અહિરિકં મૂલં , અનોત્તપ્પં મૂલં, ઉદ્ધચ્ચં મૂલં – ઇદં તણ્હાપપઞ્ચસ્સ મૂલં. કતમં દિટ્ઠિપપઞ્ચસ્સ મૂલં? અવિજ્જામૂલં, અયોનિસોમનસિકારો મૂલં, અસ્મિમાનો મૂલં, અહિરિકં મૂલં, અનોત્તપ્પં મૂલં, ઉદ્ધચ્ચં મૂલં – ઇદં દિટ્ઠિપપઞ્ચસ્સ મૂલં.

ભગવાતિ ગારવાધિવચનં. અપિ ચ ભગ્ગરાગોતિ ભગવા, ભગ્ગદોસોતિ ભગવા, ભગ્ગમોહોતિ ભગવા, ભગ્ગમાનોતિ ભગવા, ભગ્ગદિટ્ઠીતિ ભગવા, ભગ્ગકણ્ડકોતિ ભગવા, ભગ્ગકિલેસોતિ ભગવા, ભજિ વિભજિ પવિભજિ ધમ્મરતનન્તિ ભગવા, ભવાનં અન્તકરોતિ ભગવા, ભાવિતકાયો ભાવિતસીલો ભાવિતચિત્તો ભાવિતપઞ્ઞોતિ ભગવા; ભાગી વા ભગવા અરઞ્ઞવનપત્થાનિ પન્તાનિ સેનાસનાનિ અપ્પસદ્દાનિ

અપ્પનિગ્ઘોસાનિ વિજનવાતાનિ મનુસ્સરાહસ્સેય્યકાનિ પટિસલ્લાનસારુપ્પાનીતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા અત્થરસસ્સ ધમ્મરસસ્સ વિમુત્તિરસસ્સ અધિસીલસ્સ અધિચિત્તસ્સ અધિપઞ્ઞાયાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચતુન્નં ઝાનાનં ચતુન્નં અપ્પમઞ્ઞાનં ચતુન્નં અરૂપસમાપત્તીનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા અટ્ઠન્નં વિમોક્ખાનં અટ્ઠન્નં અભિભાયતનાનં નવન્નં અનુપુબ્બવિહારસમાપત્તીનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા દસન્નં સઞ્ઞાભાવનાનં દસન્નં કસિણસમાપત્તીનં આનાપાનસ્સતિસમાધિસ્સ અસુભસમાપત્તિયાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચતુન્નં સતિપટ્ઠાનાનં ચતુન્નં સમ્મપ્પધાનાનં ચતુન્નં ઇદ્ધિપાદાનં પઞ્ચન્નં ઇન્દ્રિયાનં પઞ્ચન્નં બલાનં સત્તન્નં બોજ્ઝઙ્ગાનં અરિયસ્સ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા દસન્નં તથાગતબલાનં ચતુન્નં વેસારજ્જાનં ચતુન્નં પટિસમ્ભિદાનં છન્નં અભિઞ્ઞાનં છન્નં બુદ્ધધમ્માનન્તિ ભગવા, ભગવાતિ નેતં નામં માતરા કતં ન પિતરા કતં ન ભાતરા કતં ન ભગિનિયા કતં ન મિત્તામચ્ચેહિ કતં ન ઞાતિસાલોહિતેહિ કતં ન સમણબ્રાહ્મણેહિ કતં ન દેવતાહિ કતં; વિમોક્ખન્તિકમેતં બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં બોધિયા મૂલે સહ સબ્બઞ્ઞુતઞાણસ્સ પટિલાભા સચ્છિકા પઞ્ઞત્તિ યદિદં ભગવાતિ – મૂલં પપઞ્ચસઙ્ખાય ઇતિ ભગવા.

મન્તા અસ્મીતિ સબ્બમુપરુન્ધેતિ. **મન્તા** વુચ્ચતિ પઞ્ઞા. યા પઞ્ઞા પજાનના...પે॰... અમોહો ધમ્મવિચયો સમ્માદિટ્ઠિ. **અસ્મી**તિ રૂપે અસ્મીતિ માનો અસ્મીતિ છન્દો અસ્મીતિ અનુસયો; વેદનાય... સઞ્ઞાય... સઙ્ખારેસુ... વિઞ્ઞાણે અસ્મીતિ માનો અસ્મીતિ છન્દો અસ્મીતિ અનુસયોતિ. મૂલં પપઞ્ચસઙ્ખાય ઇતિ ભગવા. **મન્તા અસ્મીતિ સબ્બમુપરુન્ધે**તિ. પપઞ્ચસઙ્ખાય મૂલઞ્ચ અસ્મિમાનઞ્ચ મન્તાય સબ્બં રુન્ધેય્ય ઉપરુન્ધેય્ય નિરોધેય્ય વૂપસમેય્ય અત્થઙ્ગમેય્ય પટિપસ્સમ્ભેય્યાતિ – મૂલં પપઞ્ચસઙ્ખાય ઇતિ ભગવા, મન્તા અસ્મીતિ સબ્બમુપરુન્ધે.

યા કાચિ તણ્હા અજ્ઝત્તન્તિ. **યા કાચી**તિ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં અસેસં નિસ્સેસં પરિયાદિયનવચનમેતં – યા કાચીતિ. **તણ્હા**તિ રૂપતણ્હા...પે॰... ધમ્મતણ્હા. **અજ્ઝત્તન્તિ** અજ્ઝત્તસમુટ્ઠાના વા [અજ્ઝત્તં સમુટ્ઠાતિ (સ્યા॰)] સા તણ્હાતિ – અજ્ઝત્તં . અથ વા **અજ્ઝત્તિકં** વુચ્ચતિ ચિત્તં. યં ચિત્તં મનો માનસં હદયં પણ્ડરં મનો મનાયતનં મનિન્દ્રિયં વિઞ્ઞાણં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો તજ્જા મનોવિઞ્ઞાણધાતુ. ચિત્તેન સા તણ્હા સહગતા સહજાતા સંસટ્ઠા સમ્પયુત્તા એકુપ્પાદા એકનિરોધા એકવત્થુકા એકારમ્મણાતિપિ અજ્ઝત્તન્તિ – યા કાચિ તણ્હા અજ્ઝત્તં.

તાસં વિનયા સદા સતો સિક્ખેતિ. **સદા**તિ સદા સબ્બદા સબ્બકાલં નિચ્ચકાલં ધુવકાલં, સતતં સમિતં અબ્બોકિણ્ણં પોઙ્ખાનુપોઙ્ખં ઉદકૂમિગજાતં અવીચિસન્તતિસહિતં ફુસિતં, પુરેભત્તં પચ્છાભત્તં , પુરિમં યામં મજ્ઝિમં યામં પચ્છિમં યામં, કાળે જુણ્હે, વસ્સે હેમન્તે ગિમ્હે, પુરિમે વયોખન્ધે મજ્ઝિમે વયોખન્ધે પચ્છિમે વયોખન્ધે. **સતો**તિ ચતૂહિ કારણેહિ સતો – કાયે કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં ભાવેન્તો સતો, વેદનાસુ...પે॰... ચિત્તે...પે॰... ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં ભાવેન્તો સતો. અપરેહિપિ ચતૂહિ કારણેહિ સતો – અસતિ પરિવજ્જનાય સતો, સતિકરણીયાનં ધમ્માનં કતત્તા સતો, સતિપટિપક્ખાનં ધમ્માનં હતત્તા સતો, સતિનિમિત્તાનં અસમ્મુટ્ઠત્તા સતો. અપરેહિપિ ચતૂહિ કારણેહિ સતો – સતિયા સમન્નાગતત્તા સતો, સતિયા વસિતત્તા સતો, સતિયા પાગુઞ્ઞતાય સતો, સતિયા અપચ્ચોરોહનતાય સતો. અપરેહિપિ ચતૂહિ કારણેહિ સતો – સત્તત્તા સતો, સન્તત્તા સતો, સમિતત્તા સતો, સન્તધમ્મસમન્નાગતત્તા સતો. બુદ્ધાનુસ્સતિયા સતો, ધમ્માનુસ્સતિયા સતો, સઙ્ઘાનુસ્સતિયા સતો, સીલાનુસ્સતિયા સતો, ચાગાનુસ્સતિયા સતો, દેવતાનુસ્સતિયા સતો, આનાપાનસ્સતિયા સતો, મરણસ્સતિયા સતો, કાયગતાસતિયા સતો, ઉપસમાનુસ્સતિયા સતો. યા સતિ અનુસ્સતિ પટિસ્સતિ, સતિ

સરણતા ધારણતા અપિલાપનતા અસમ્મુસ્સનતા, સતિ સતિન્દ્રિયં સતિબલં સમ્માસતિ સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો એકાયનમગ્ગો – અયં વુચ્ચતિ સતિ. ઇમાય સતિયા ઉપેતો સમુપેતો, ઉપગતો સમુપગતો, ઉપપન્નો સમુપપન્નો, સમન્નાગતો સો વુચ્ચતિ સતો.

સિક્ખેતિ તિસ્સો સિક્ખા – અધિસીલસિક્ખા, અધિચિત્તસિક્ખા, અધિપઞ્ઞાસિક્ખા. કતમા અધિસીલસિક્ખા? ઇધ ભિક્ખુ સીલવા હોતિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ આચારગોચરસમ્પન્નો, અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસુ, ખુદ્દકો સીલક્ખન્ધો... મહન્તો સીલક્ખન્ધો, સીલં પતિટ્ઠા આદિ ચરણં સંયમો સંવરો મુખં પમુખં કુસલાનં ધમ્માનં સમાપત્તિયા – અયં અધિસીલસિક્ખા.

કતમા અધિચિત્તસિક્ખા? ઇધ ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચારં વિવેકજં પીતિસુખં પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અજ્ઝત્તં સમ્પસાદનં ચેતસો એકોદિભાવં અવિતક્કં અવિચારં સમાધિજં પીતિસુખં દુતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. પીતિયા ચ વિરાગા ઉપેક્ખકો ચ વિહરતિ સતો ચ સમ્પજાનો સુખઞ્ચ કાયેન પટિસંવેદેતિ, યં તં અરિયા આચિક્ખન્તિ ‘‘ઉપેક્ખકો સતિમા સુખવિહારી’’તિ તતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સુખસ્સ ચ પહાના દુક્ખસ્સ ચ પહાના પુબ્બેવ સોમનસ્સદોમનસ્સાનં અત્થઙ્ગમા **અદુક્ખમસુખં** ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિં ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – અયં અધિચિત્તસિક્ખા.

કતમા અધિપઞ્ઞાસિક્ખા? ઇધ ભિક્ખુ પઞ્ઞવા હોતિ, ઉદયત્થગામિનિયા પઞ્ઞાય સમન્નાગતો અરિયાય નિબ્બેધિકાય સમ્માદુક્ખક્ખયગામિનિયા. સો ઇદં દુક્ખન્તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, અયં દુક્ખસમુદયોતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, અયં દુક્ખનિરોધોતિ યથાભૂતં પજાનાતિ , અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદાતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ઇમે આસવાતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, અયં આસવસમુદયોતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, અયં આસવનિરોધોતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, અયં આસવનિરોધગામિની પટિપદાતિ યથાભૂતં પજાનાતિ – અયં અધિપઞ્ઞાસિક્ખા.

તાસં વિનયા સદા સતો સિક્ખેતિ. તાસં તણ્હાનં વિનયાય પટિવિનયાય પહાનાય વૂપસમાય પટિનિસ્સગ્ગાય પટિપસ્સદ્ધિયા અધિસીલમ્પિ સિક્ખેય્ય, અધિચિત્તમ્પિ સિક્ખેય્ય, અધિપઞ્ઞમ્પિ સિક્ખેય્ય; ઇમા તિસ્સો સિક્ખાયો આવજ્જન્તો સિક્ખેય્ય, પજાનન્તો સિક્ખેય્ય, પસ્સન્તો સિક્ખેય્ય, પચ્ચવેક્ખન્તો સિક્ખેય્ય, ચિત્તં અધિટ્ઠહન્તો સિક્ખેય્ય, સદ્ધાય અધિમુચ્ચન્તો સિક્ખેય્ય, વીરિયં પગ્ગણ્હન્તો સિક્ખેય્ય, સતિં ઉપટ્ઠપેન્તો સિક્ખેય્ય, ચિત્તં સમાદહન્તો સિક્ખેય્ય, પઞ્ઞાય પજાનન્તો સિક્ખેય્ય, અભિઞ્ઞેય્યં અભિજાનન્તો સિક્ખેય્ય, પરિઞ્ઞેય્યં પરિજાનન્તો સિક્ખેય્ય, પહાતબ્બં પજહન્તો સિક્ખેય્ય, ભાવેતબ્બં ભાવેન્તો સિક્ખેય્ય, સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકરોન્તો સિક્ખેય્ય આચરેય્ય સમાચરેય્ય સમાદાય વત્તેય્યાતિ – તાસં વિનયા સદા સતો સિક્ખે.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘મૂલં પપઞ્ચસઙ્ખાય, [ઇતિ ભગવા]
> મન્તા અસ્મીતિ સબ્બમુપરુન્ધે;
> યા કાચિ તણ્હા અજ્ઝત્તં, તાસં વિનયા સદા સતો સિક્ખે’’તિ.

૧૫૨યં કિઞ્ચિ ધમ્મમભિજઞ્ઞા, અજ્ઝત્તં અથ વાપિ બહિદ્ધા;

न तेन थामं कुब्बेथ, न हि सा निब्बुति सतं वुत्ता.

यं किञ्चि धम्ममभिजञ्ञा अज्झत्तन्ति. यं किञ्चि अत्तनो गुणं जानेय्य कुसले वा धम्मे अब्याकते वा धम्मे. कतमे अत्तनो गुणा? उच्चा कुला पब्बजितो वा अस्सं [अस्स (स्या॰)], महाभोगकुला पब्बजितो वा अस्सं, उळारभोगकुला पब्बजितो वा अस्सं, ञातो यसस्सी सगहट्ठपब्बजितानन्ति वा अस्सं, लाभिम्हि चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानन्ति वा अस्सं, सुत्तन्तिको वा अस्सं, विनयधरो वा अस्सं, धम्मकथिको वा अस्सं, आरञ्ञिको वा अस्सं, पिण्डपातिको वा अस्सं, पंसुकूलिको वा अस्सं, तेचीवरिको वा अस्सं, सपदानचारिको वा अस्सं, खलुपच्छाभत्तिको वा अस्सं, नेसज्जिको वा अस्सं, यथासन्थतिको वा अस्सं, पठमस्स झानस्स लाभीति वा अस्सं, दुतियस्स झानस्स लाभीति वा अस्सं, ततियस्स झानस्स लाभीति वा अस्सं, चतुत्थस्स झानस्स लाभीति वा अस्सं, आकासानञ्चायतनसमापत्तिया लाभीति वा अस्सं, विञ्ञाणञ्चायतनसमापत्तिया... आकिञ्चञ्ञायतनसमापत्तिया... नेवसञ्ञानासञ्ञायतनसमापत्तिया लाभीति वा अस्सं – इमे वुच्चन्ति अत्तनो गुणा . यं किञ्चि अत्तनो गुणं जानेय्य आजानेय्य विजानेय्य पटिविजानेय्य पटिविज्झेय्याति – यं किञ्चि धम्ममभिजञ्ञा अज्झत्तं. **अथ वापि बहिद्धाति.** उपज्झायस्स वा आचरियस्स वा ते गुणा अस्सूति [अस्सूति अज्झत्तं (बहूसु)] – अथ वापि बहिद्धा.

न तेन थामं कुब्बेथाति. अत्तनो वा गुणेन परेसं वा गुणेन थामं न करेय्य, थम्भं न करेय्य, मानं न करेय्य, उन्नतिं न करेय्य, उन्नमं न करेय्य, न तेन मानं जनेय्य, न तेन थद्धो अस्स पत्थद्धो पग्गहितसिरोति – न तेन थामं कुब्बेथ.

न हि सा निब्बुति सतं वुत्ताति. सतानं सन्तानं सप्पुरिसानं बुद्धानं बुद्धसावकानं पच्चेकबुद्धानं सा निब्बुतीति न वुत्ता न पवुत्ता न आचिक्खिता न देसिता न पञ्ञपिता न पट्ठपिता न विवटा न विभत्ता न उत्तानीकता नप्पकासिताति – न हि सा निब्बुति सतं वुत्ता.

तेनाह भगवा –

“यं किञ्चि धम्ममभिजञ्ञा, अज्झत्तं अथ वापि बहिद्धा;
न तेन थामं कुब्बेथ, न हि सा निब्बुति सतं वुत्ता”ति.

१५३.सेय्यो न तेन मञ्ञेय्य, नीचेय्यो अथ वापि सरिक्खो;
फुट्ठो अनेकरूपेहि, नातुमानं विकप्पयं तिट्ठे.

सेय्यो न तेन मञ्ञेय्याति. “सेय्योहमस्मी”ति अतिमानं न जनेय्य जातिया वा गोत्तेन वा कोलपुत्तियेन वा वण्णपोक्खरताय वा धनेन वा अज्झेनेन वा कम्मायतनेन वा सिप्पायतनेन वा विज्जाट्ठानेन वा सुतेन वा पटिभानेन वा अञ्ञतरञ्ञतरेन वा वत्थुनाति – सेय्यो न तेन मञ्ञेय्य.

नीचेय्यो अथ वापि सरिक्खोति. “हीनोहमस्मी”ति ओमानं न जनेय्य जातिया वा गोत्तेन वा...पे॰... अञ्ञतरञ्ञतरेन वा वत्थुना. “सदिसोहमस्मी”ति मानं न जनेय्य जातिया वा गोत्तेन वा कोलपुत्तियेन वा

વણ્ણપોક્ખરતાય વા ધનેન વા અજ્ઝેનેન વા કમ્માયતનેન વા સિપ્પાયતનેન વા વિજ્જાટ્ઠાનેન વા સુતેન વા પટિભાનેન વા અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુનાતિ – નીચેય્યો અથ વાપિ સરિક્ખો.

કુટ્ઠો અનેકરૂપેહીતિ. અનેકવિધેહિ આકારેહિ કુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતોતિ – કુટ્ઠો અનેકરૂપેહિ.

નાતુમાનં વિકપ્પયં તિટ્ઠેતિ. **આતુમા** વુચ્ચતિ અત્તા. અત્તાનં કપ્પેન્તો વિકપ્પેન્તો વિકપ્પં આપજ્જન્તો ન તિટ્ઠેય્યાતિ – નાતુમાનં વિકપ્પયં તિટ્ઠે.

તેનાહ ભગવા –

“સેય્યો ન તેન મઞ્ઞેય્ય, નીચેય્યો અથ વાપિ સરિક્ખો;
કુટ્ઠો અનેકરૂપેહિ, નાતુમાનં વિકપ્પયં તિટ્ઠે”તિ.

૧૫૪.અજ્ઝત્તમેવુપસમે , ન અઞ્ઞતો ભિક્ખુ સન્તિમેસેય્ય;
અજ્ઝત્તં ઉપસન્તસ્સ, નત્થિ અત્તા [અત્તં (સ્યા॰)] **કુતો નિરત્તા** [નિરત્તં (સ્યા॰)] **વા.**

અજ્ઝત્તમેવુપસમેતિ. અજ્ઝત્તં રાગં સમેય્ય, દોસં સમેય્ય, મોહં સમેય્ય, કોધં…પે॰… ઉપનાહં… મક્ખં… પળાસં… ઇસ્સં… મચ્છરિયં… માયં… સાઠેય્યં… થમ્ભં… સારમ્ભં … માનં… અતિમાનં… મદં… પમાદં… સબ્બે કિલેસે… સબ્બે દુચ્ચરિતે… સબ્બે દરથે… સબ્બે પરિળાહે… સબ્બે સન્તાપે… સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારે સમેય્ય ઉપસમેય્ય વૂપસમેય્ય નિબ્બાપેય્ય પટિપસ્સમ્ભેય્યાતિ – અજ્ઝત્તમેવુપસમે.

ન અઞ્ઞતો ભિક્ખુ સન્તિમેસેય્યાતિ. અઞ્ઞતો અસુદ્ધિમગ્ગેન, મિચ્છાપટિપદાય, અનિય્યાનપતેન, અઞ્ઞત્ર સતિપટ્ઠાનેહિ, અઞ્ઞત્ર સમ્મપ્પધાનેહિ, અઞ્ઞત્ર ઇદ્ધિપાદેહિ, અઞ્ઞત્ર ઇન્દ્રિયેહિ, અઞ્ઞત્ર બલેહિ, અઞ્ઞત્ર બોજ્ઝઙ્ગેહિ, અઞ્ઞત્ર અરિયા અટ્ઠઙ્ગિકા મગ્ગા સન્તિં ઉપસન્તિં વૂપસન્તિં નિબ્બુતિં પટિપસ્સદ્ધિં ન એસેય્ય ન ગવેસેય્ય ન પરિયેસેય્યાતિ – ન અઞ્ઞતો ભિક્ખુ સન્તિમેસેય્ય.

અજ્ઝત્તં ઉપસન્તસ્સાતિ. અજ્ઝત્તં રાગં સન્તસ્સ, દોસં સન્તસ્સ, મોહં સન્તસ્સ…પે॰… સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારે સન્તસ્સ ઉપસન્તસ્સ વૂપસન્તસ્સ નિબ્બુતસ્સ પટિપસ્સદ્ધિયાતિ – અજ્ઝત્તં ઉપસન્તસ્સ.

નત્થિ અત્તા કુતો નિરત્તા વાતિ. **નત્થી**તિ પટિક્ખેપો. **અત્તા**તિ અત્તદિટ્ઠિ નત્થિ; **નિરત્તા**તિ ઉચ્છેદદિટ્ઠિ નત્થિ. **અત્તા**તિ ગહિતં નત્થિ; **નિરત્તા**તિ મુઞ્ચિતબ્બં નત્થિ. યસ્સત્થિ ગહિતં, તસ્સત્થિ મુઞ્ચિતબ્બં. તસ્સ ગહિતં ગાહં મુઞ્ચનં સમતિક્કન્તો અરહા વુદ્ધિપારિહાનિવીતિવત્તો. સો વુટ્ઠવાસો ચિણ્ણચરણો…પે॰… જાતિમરણસંસારો, નત્થિ તસ્સ પુનબ્ભવોતિ – નત્થિ અત્તા કુતો નિરત્તા વા.

તેનાહ ભગવા –

“અજ્ઝત્તમેવુપસમે, ન અઞ્ઞતો ભિક્ખુ સન્તિમેસેય્ય;
અજ્ઝત્તં ઉપસન્તસ્સ, નત્થિ અત્તા કુતો નિરત્તા વા”તિ.

૧૫૫.મજ્ઝે યથા સમુદ્દસ્સ, ઊમિ નો જાયતી ઠિતો હોતિ;

એવં ઠિતો અનેજસ્સ, ઉસ્સદં ભિક્ખુ ન કરેય્ય [કરે (સી॰)] **કુહિઞ્ચિ.**

મજ્ઝે યથા સમુદ્દસ્સ, ઊમિ નો જાયતી ઠિતો હોતીતિ. સમુદ્દો ચતુરાસીતિયોજનસહસ્સાનિ ઉબ્બેધેન ગમ્ભીરો. હેટ્ઠા ચત્તારીસયોજનસહસ્સાનિ ઉદકં મચ્છકચ્છપેહિ કમ્પતિ. ઉપરિ ચત્તારીસયોજનસહસ્સાનિ ઉદકં વાતેહિ કમ્પતિ. મજ્ઝે ચત્તારીસયોજનસહસ્સાનિ ઉદકં ન કમ્પતિ ન વિકમ્પતિ ન ચલતિ ન વેધતિ નપ્પવેધતિ ન સમ્પવેધતિ. અનેરિતો અઘટ્ટિતો અચલિતો અલુળિતો અભન્તો વૂપસન્તો તત્ર ઊમિ નો જાયતિ, ઠિતો હોતિ સમુદ્દોતિ. એવમ્પિ મજ્ઝે યથા સમુદ્દસ્સ ઊમિ નો જાયતી ઠિતો હોતિ.

અથ વા સત્તન્નં પબ્બતાનં અન્તરિકાસુ સત્તસીદન્તરા મહાસમુદ્દા. [સીદન્તરસમુદ્દો (સ્યા॰)] તત્ર ઉદકં ન કમ્પતિ ન વિકમ્પતિ ન ચલતિ ન વેધતિ નપ્પવેધતિ ન સમ્પવેધતિ. અનેરિતો અઘટ્ટિતો અચલિતો અલુળિતો અભન્તો વૂપસન્તો તત્ર ઊમિ નો જાયતિ, ઠિતો હોતિ સમુદ્દોતિ. એવમ્પિ મજ્ઝે યથા સમુદ્દસ્સ ઊમિ નો જાયતી ઠિતો હોતિ.

એવં ઠિતો અનેજસ્સાતિ. **એવ**ન્તિ ઓપમ્મસમ્પટિપાદનં. **ઠિતો**તિ લાભેપિ ન કમ્પતિ, અલાભેપિ ન કમ્પતિ, યસેપિ ન કમ્પતિ, અયસેપિ ન કમ્પતિ, પસંસાયપિ ન કમ્પતિ, નિન્દાયપિ ન કમ્પતિ, સુખેપિ ન કમ્પતિ, દુક્ખેપિ ન કમ્પતિ ન વિકમ્પતિ ન ચલતિ ન વેધતિ નપ્પવેધતિ ન સમ્પવેધતીતિ – એવં ઠિતો. **અનેજસ્સા**તિ એજા વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. યસ્સેસા એજા તણ્હા પહીના ઉચ્છિન્ના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા, સો વુચ્ચતિ અનેજો. એજાય પહીનત્તા અનેજો ; સો લાભેપિ ન ઇઞ્જતિ, અલાભેપિ ન ઇઞ્જતિ, યસેપિ ન ઇઞ્જતિ, અયસેપિ ન ઇઞ્જતિ, પસંસાયપિ ન ઇઞ્જતિ, નિન્દાયપિ ન ઇઞ્જતિ, સુખેપિ ન ઇઞ્જતિ, દુક્ખેપિ ન ઇઞ્જતિ, ન ચલતિ ન વેધતિ નપ્પવેધતિ ન સમ્પવેધતીતિ – એવં ઠિતો અનેજસ્સ.

ઉસ્સદં ભિક્ખુ ન કરેય્ય કુહિઞ્ચીતિ. **ઉસ્સદા**તિ સત્તુસ્સદા – રાગુસ્સદં [રાગુસ્સદો (સ્યા॰)], દોસુસ્સદં, મોહુસ્સદં, માનુસ્સદં, દિટ્ઠુસ્સદં, કિલેસુસ્સદં, કમ્મુસ્સદં ન કરેય્ય ન જનેય્ય ન સઞ્જનેય્ય ન નિબ્બત્તેય્ય નાભિનિબ્બત્તેય્ય. **કુહિઞ્ચી**તિ કુહિઞ્ચિ કિસ્મિઞ્ચિ કત્થચિ અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વાતિ – ઉસ્સદં ભિક્ખુ ન કરેય્ય કુહિઞ્ચિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘મજ્ઝે યથા સમુદ્દસ્સ, ઊમિ નો જાયતી ઠિતો હોતિ;
> એવં ઠિતો અનેજસ્સ, ઉસ્સદં ભિક્ખુ ન કરેય્ય કુહિઞ્ચી’’તિ.

૧૫૬.અકિત્તયી વિવટચક્ખુ, સક્ખિધમ્મં પરિસ્સયવિનયં;
પટિપદં વદેહિ ભદ્દન્તે, પાતિમોક્ખં અથ વાપિ સમાધિં.

અકિત્તયી વિવટચક્ખૂતિ. **અકિત્તયી**તિ કિત્તિતં આચિક્ખિતં દેસિતં પઞ્ઞપિતં પટ્ઠપિતં વિવટં વિભત્તં ઉત્તાનીકતં પકાસિતન્તિ – અકિત્તયિ [અકિત્તયીતિ અકિત્તયિ પરિકિત્તયિ આચિક્ખિ દેસેસિ પઞ્ઞપેસિ પટ્ઠપેસિ વિવરિ વિભજિ ઉત્તાનિમકાસિ પકાસેસીતિ અકિત્તયિ (સ્યા॰)]. **વિવટચક્ખૂ**તિ ભગવા પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ વિવટચક્ખુ

– મંસચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખુ, દિબ્બેન ચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખુ, પઞ્ઞાચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખુ, બુદ્ધચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખુ, સમન્તચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખુ.

કથં ભગવા મંસચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખુ? મંસચક્ખુમ્હિપિ ભગવતો પઞ્ચ વણ્ણા સંવિજ્જન્તિ – નીલો ચ વણ્ણો, પીતકો ચ વણ્ણો, લોહિતકો ચ વણ્ણો, કણ્હો ચ વણ્ણો, ઓદાતો ચ વણ્ણો. અક્ખિલોમાનિ ચ ભગવતો યત્થ ચ અક્ખિલોમાનિ પતિટ્ઠિતાનિ તં નીલં હોતિ સુનીલં પાસાદિકં દસ્સનેય્યં ઉમાપુપ્ફસમાનં [ઉમ્માપુપ્ફસમાનં (સી॰ ક॰), ઉમ્મારપુપ્ફસમાનં (સ્યા॰)]. તસ્સ પરતો પીતકં હોતિ સુપીતકં સુવણ્ણવણ્ણં પાસાદિકં દસ્સનેય્યં કણિકારપુપ્ફસમાનં. ઉભયતો ચ અક્ખિકૂટાનિ ભગવતો લોહિતકાનિ હોન્તિ સુલોહિતકાનિ પાસાદિકાનિ દસ્સનેય્યાનિ ઇન્દગોપકસમાનાનિ. મજ્ઝે કણ્હં હોતિ સુકણ્હં અલૂખં સિનિદ્ધં પાસાદિકં દસ્સનેય્યં અદ્દારિટ્ઠકસમાનં [અળારિટ્ઠકસમાનં (સ્યા॰)]. તસ્સ પરતો ઓદાતં હોતિ સુઓદાતં સેતં પણ્ડરં પાસાદિકં દસ્સનેય્યં ઓસધિતારકસમાનં. તેન ભગવા પાકતિકેન મંસચક્ખુના અત્તભાવપરિયાપન્નેન પુરિમસુચરિતકમ્માભિનિબ્બત્તેન સમન્તા યોજનં પસ્સતિ દિવા ચેવ રત્તિઞ્ચ. યદા હિપિ ચતુરઙ્ગસમન્નાગતો અન્ધકારો હોતિ. સૂરિયો વા અત્થઙ્ગતો હોતિ. કાળપક્ખો ચ ઉપોસથો હોતિ. તિબ્બો ચ વનસણ્ડો હોતિ. મહા ચ કાળમેઘો [અકાલમેઘો (સ્યા॰)] અબ્ભુટ્ઠિતો હોતિ. એવરૂપેપિ ચતુરઙ્ગસમન્નાગતે અન્ધકારે સમન્તા યોજનં પસ્સતિ. નત્થિ સો કુટ્ટો [કુડ્ડો (સી॰)] વા કવાટં વા પાકારો વા પબ્બતો વા ગચ્છો વા લતા વા આવરણં રૂપાનં દસ્સનાય. એકઞ્ચે તિલફલં નિમિત્તં કત્વા તિલવાહે પક્ખિપેય્ય. તઞ્ઞેવ તિલફલં ઉદ્ધરેય્ય. એવં પરિસુદ્ધં ભગવતો પાકતિકં મંસચક્ખુ. એવં ભગવા મંસચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખુ.

કથં ભગવા દિબ્બેન ચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખુ? ભગવા દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સત્તે પસ્સતિ ચવમાને ઉપપજ્જમાને હીને પણીતે સુવણ્ણે દુબ્બણ્ણે સુગતે દુગ્ગતે. યથાકમ્મૂપગે સત્તે પજાનાતિ – ‘‘ઇમે વત ભોન્તો સત્તા કાયદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા વચીદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા મનોદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં ઉપવાદકા મિચ્છાદિટ્ઠિકા મિચ્છાદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના , તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના. ઇમે વા પન ભોન્તો સત્તા કાયસુચરિતેન સમન્નાગતા વચીસુચરિતેન સમન્નાગતા મનોસુચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં અનુપવાદકા સમ્માદિટ્ઠિકા સમ્માદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના, તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ના’’તિ . ઇતિ દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સત્તે પસ્સતિ ચવમાને ઉપપજ્જમાને હીને પણીતે સુવણ્ણે દુબ્બણ્ણે સુગતે દુગ્ગતે; યથાકમ્મૂપગે સત્તે પજાનાતિ. આકઙ્ખમાનો ચ ભગવા એકમ્પિ લોકધાતું પસ્સેય્ય, દ્વેપિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, તિસ્સોપિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, ચતસ્સોપિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, પઞ્ચપિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, દસપિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, વીસમ્પિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, તિંસમ્પિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, ચત્તાલીસમ્પિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, પઞ્ઞાસમ્પિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, સતમ્પિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, સહસ્સિમ્પિ ચૂળનિકં લોકધાતું પસ્સેય્ય, દ્વિસહસ્સિમ્પિ મજ્ઝિમિકં લોકધાતું પસ્સેય્ય, તિસહસ્સિમ્પિ લોકધાતું પસ્સેય્ય, મહાસહસ્સિમ્પિ [તિસહસ્સિં મહાસહસ્સિમ્પિ (સી॰ ક॰)] લોકધાતું પસ્સેય્ય. યાવતકં વા પન આકઙ્ખેય્ય તાવતકં પસ્સેય્ય. એવં પરિસુદ્ધં ભગવતો દિબ્બચક્ખુ. એવં ભગવા દિબ્બેન ચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખુ.

કથં ભગવા પઞ્ઞાચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખુ? ભગવા મહાપઞ્ઞો પુથુપઞ્ઞો હાસપઞ્ઞો જવનપઞ્ઞો તિક્ખપઞ્ઞો નિબ્બેધિકપઞ્ઞો પઞ્ઞાપભેદકુસલો પભિન્નઞાણો અધિગતપટિસમ્ભિદો ચતુવેસારજ્જપ્પત્તો દસબલધારી પુરિસાસભો પુરિસસીહો પુરિસનાગો પુરિસાજઞ્ઞો પુરિસધોરય્હો અનન્તઞાણો અનન્તતેજો

અનન્તયસો અટ્ઠો મહદ્ધનો ધનવા નેતા વિનેતા અનુનેતા પઞ્ઞાપેતા અનિજ્ઝાપેતા પેક્ખેતા પસાદેતા. સો હિ ભગવા અનુપ્પન્નસ્સ મગ્ગસ્સ ઉપ્પાદેતા, અસઞ્જાતસ્સ મગ્ગસ્સ સઞ્જનેતા, અનક્ખાતસ્સ મગ્ગસ્સ અક્ખાતા, મગ્ગઞ્ઞૂ મગ્ગવિદૂ મગ્ગકોવિદો મગ્ગાનુગા ચ પન એતરહિ સાવકા વિહરન્તિ પચ્છા સમન્નાગતા.

સો હિ ભગવા જાનં જાનાતિ પસ્સં પસ્સતિ, ચક્ખુભૂતો ઞાણભૂતો ધમ્મભૂતો બ્રહ્મભૂતો વત્તા પવત્તા અત્થસ્સ નિન્નેતા અમતસ્સ દાતા ધમ્મસ્સામી તથાગતો. નત્થિ તસ્સ ભગવતો અઞ્ઞાતં અદિટ્ઠં અવિદિતં અસચ્છિકતં અફસ્સિતં પઞ્ઞાય. અતીતં અનાગતં પચ્ચુપ્પન્નં [અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં (સ્યા॰) મહાનિ॰ ૬૯] ઉપાદાય સબ્બે ધમ્મા સબ્બાકારેન બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણમુખે આપાથં આગચ્છન્તિ. યં કિઞ્ચિ નેય્યં નામ અત્થિ જાનિતબ્બં [અત્થિ ધમ્મં જાનિતબ્બં (સી॰ ક॰)] અત્તત્થો વા પરત્થો વા ઉભયત્થો વા દિટ્ઠધમ્મિકો વા અત્થો સમ્પરાયિકો વા અત્થો ઉત્તાનો વા અત્થો ગમ્ભીરો વા અત્થો ગૂળ્હો વા અત્થો પટિચ્છન્નો વા અત્થો નેય્યો વા અત્થો નીતો વા અત્થો અનવજ્જો વા અત્થો નિક્કિલેસો વા અત્થો વોદાનો વા અત્થો પરમત્થો વા અત્થો, સબ્બં તં [પરમત્થો વા, સબ્બન્તં (સ્યા॰)] અન્તોબુદ્ધઞાણે પરિવત્તતિ.

સબ્બં કાયકમ્મં બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણાનુપરિવત્તિ સબ્બં વચીકમ્મં... સબ્બં મનોકમ્મં... અતીતે બુદ્ધસ્સ ભગવતો અપ્પટિહતં ઞાણં, અનાગતે પચ્ચુપ્પન્ને અપ્પટિહતં ઞાણં. યાવતકં નેય્યં તાવતકં ઞાણં, યાવતકં ઞાણં તાવતકં નેય્યં; નેય્યપરિયન્તિકં ઞાણં ઞાણપરિયન્તિકં નેય્યં, નેય્યં અતિક્કમિત્વા ઞાણં નપ્પવત્તતિ, ઞાણં અતિક્કમિત્વા નેય્યપથો નત્થિ. અઞ્ઞમઞ્ઞપરિયન્તટ્ઠાયિનો તે ધમ્મા. યથા દ્વિન્નં સમુગ્ગપટલાનં સમ્માફુસિતાનં હેટ્ઠિમં સમુગ્ગપટલં ઉપરિમં નાતિવત્તતિ, ઉપરિમં સમુગ્ગપટલં હેટ્ઠિમં નાતિવત્તતિ, અઞ્ઞમઞ્ઞપરિયન્તટ્ઠાયિનો; એવમેવ બુદ્ધસ્સ ભગવતો નેય્યઞ્ચ ઞાણઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞપરિયન્તટ્ઠાયિનો. યાવતકં નેય્યં તાવતકં ઞાણં, યાવતકં ઞાણં તાવતકં નેય્યં; નેય્યપરિયન્તિકં ઞાણં ઞાણપરિયન્તિકં નેય્યં. નેય્યં અતિક્કમિત્વા ઞાણં નપ્પવત્તતિ, ઞાણં અતિક્કમિત્વા નેય્યપથો નત્થિ. અઞ્ઞમઞ્ઞપરિયન્તટ્ઠાયિનો તે ધમ્મા.

સબ્બધમ્મેસુ બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણં પવત્તતિ. સબ્બે ધમ્મા બુદ્ધસ્સ ભગવતો આવજ્જનપટિબદ્ધા આકઙ્ખપટિબદ્ધા મનસિકારપટિબદ્ધા ચિત્તુપ્પાદપટિબદ્ધા. સબ્બસત્તેસુ બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણં પવત્તતિ. સબ્બેસં સત્તાનં ભગવા આસયં જાનાતિ, અનુસયં જાનાતિ, ચરિતં જાનાતિ, અધિમુત્તિં જાનાતિ, અપ્પરજક્ખે મહારજક્ખે તિક્ખિન્દ્રિયે મુદિન્દ્રિયે સ્વાકારે દ્વાકારે સુવિઞ્ઞાપયે દુવિઞ્ઞાપયે ભબ્બાભબ્બે સત્તે પજાનાતિ. સદેવકો લોકો સમારકો સબ્રહ્મકો સસ્સમણબ્રાહ્મણી પજા સદેવમનુસ્સા અન્તોબુદ્ધઞાણે પરિવત્તતિ [પરિવત્તન્તિ (ક॰) પસૂરસુત્તનિદ્દેસે અવસાનેપિ].

યથા યે કેચિ મચ્છકચ્છપા અન્તમસો તિમિતિમિઙ્ગલં ઉપાદાય અન્તોમહાસમુદ્દે પરિવત્તન્તિ; એવમેવ સદેવકો લોકો સમારકો સબ્રહ્મકો સસ્સમણબ્રાહ્મણી પજા સદેવમનુસ્સા અન્તોબુદ્ધઞાણે પરિવત્તતિ [પરિવત્તન્તિ (ક॰) પસૂરસુત્તનિદ્દેસે અવસાનેપિ]. યથા યે કેચિ પક્ખી અન્તમસો ગરુળં વેનતેય્યં ઉપાદાય આકાસસ્સ પદેસે પરિવત્તન્તિ; એવમેવ યેપિ તે સારિપુત્તસમા પઞ્ઞાય તેપિ બુદ્ધઞાણસ્સ પદેસે પરિવત્તન્તિ; બુદ્ધઞાણં દેવમનુસ્સાનં પઞ્ઞં ફરિત્વા અભિભવિત્વા તિટ્ઠતિ. યેપિ તે ખત્તિયપણ્ડિતા બ્રાહ્મણપણ્ડિતા ગહપતિપણ્ડિતા સમણપણ્ડિતા નિપુણા કતપરપ્પવાદા વાલવેધિરૂપા વોભિન્દન્તા મઞ્ઞે ચરન્તિ પઞ્ઞાગતેન દિટ્ઠિગતાનિ, તે પઞ્હં અભિસઙ્ખરિત્વા અભિસઙ્ખરિત્વા તથાગતં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છન્તિ ગૂળ્હાનિ ચ પટિચ્છન્નાનિ ચ. કથિતા

વિસજ્જિતા ચ તે પઞ્હા ભગવતા હોન્તિ નિદ્દિટ્ઠકારણા. ઉપક્ખિત્તકા ચ તે ભગવતો સમ્પજ્જન્તિ. અથ ખો ભગવા તત્થ અતિરોચતિ યદિદં પઞ્ઞાયાતિ. એવં ભગવા પઞ્ઞાચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખુ.

કથં ભગવા બુદ્ધચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખુ? ભગવા બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેન્તો અદ્દસ સત્તે અપ્પરજક્ખે મહારજક્ખે તિક્ખિન્દ્રિયે મુદિન્દ્રિયે સ્વાકારે દ્વાકારે સુવિઞ્ઞાપયે દુવિઞ્ઞાપયે અપ્પેકચ્ચે પરલોકવજ્જભયદસ્સાવિનો વિહરન્તે, અપ્પેકચ્ચે ન પરલોકવજ્જભયદસ્સાવિનો વિહરન્તે. સેય્યથાપિ નામ ઉપ્પલિનિયં વા પદુમિનિયં વા પુણ્ડરીકિનિયં વા અપ્પેકચ્ચાનિ ઉપ્પલાનિ વા પદુમાનિ વા પુણ્ડરીકાનિ વા ઉદકે જાતાનિ ઉદકે સંવડ્ઢાનિ ઉદકા અનુગ્ગતાનિ અન્તોનિમુગ્ગપોસીનિ, અપ્પેકચ્ચાનિ ઉપ્પલાનિ વા પદુમાનિ વા પુણ્ડરીકાનિ વા ઉદકે જાતાનિ ઉદકે સંવડ્ઢાનિ સમોદકં ઠિતાનિ, અપ્પેકચ્ચાનિ ઉપ્પલાનિ વા પદુમાનિ વા પુણ્ડરીકાનિ વા ઉદકે જાતાનિ ઉદકે સંવડ્ઢાનિ ઉદકા અચ્ચુગ્ગમ્મ તિટ્ઠન્તિ અનુપલિત્તાનિ ઉદકેન; એવમેવ ભગવા બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેન્તો અદ્દસ સત્તે અપ્પરજક્ખે મહારજક્ખે તિક્ખિન્દ્રિયે મુદિન્દ્રિયે સ્વાકારે દ્વાકારે સુવિઞ્ઞાપયે દુવિઞ્ઞાપયે અપ્પેકચ્ચે પરલોકવજ્જભયદસ્સાવિનો વિહરન્તે, અપ્પેકચ્ચે ન પરલોકવજ્જભયદસ્સાવિનો વિહરન્તે. જાનાતિ ભગવા – ''અયં પુગ્ગલો રાગચરિતો, અયં દોસચરિતો, અયં મોહચરિતો, અયં વિતક્કચરિતો, અયં સદ્ધાચરિતો, અયં ઞાણચરિતો''તિ. રાગચરિતસ્સ ભગવા પુગ્ગલસ્સ અસુભકથં કથેતિ; દોસચરિતસ્સ ભગવા પુગ્ગલસ્સ મેત્તાભાવનં આચિક્ખતિ; મોહચરિતસ્સ ભગવા પુગ્ગલસ્સ ઉદ્દેસે પરિપુચ્છાય કાલેન ધમ્મસ્સવને કાલેન ધમ્મસાકચ્છાય ગરુસંવાસે નિવેસેતિ; વિતક્કચરિતસ્સ ભગવા પુગ્ગલસ્સ આનાપાનસ્સતિં આચિક્ખતિ; સદ્ધાચરિતસ્સ ભગવા પુગ્ગલસ્સ પસાદનીયં નિમિત્તં આચિક્ખતિ બુદ્ધસુબોધિં [બુદ્ધસુબુદ્ધતં (ક॰)] ધમ્મસુધમ્મતં સઙ્ઘસુપ્પટિપત્તિં સીલાનિ ચ; અત્તનો ઞાણચરિતસ્સ ભગવા પુગ્ગલસ્સ આચિક્ખતિ વિપસ્સનાનિમિત્તં અનિચ્ચાકારં દુક્ખાકારં અનત્તાકારં.

> ''સેલે યથા પબ્બતમુદ્ધનિટ્ઠિતો, યથાપિ પસ્સે જનતં સમન્તતો;
> તથૂપમં ધમ્મમયં સુમેધ, પાસાદમારુય્હ સમન્તચક્ખુ;
> સોકાવતિણ્ણં જનતમપેતસોકો, અવેક્ખસ્સુ જાતિજરાભિભૂત''ન્તિ.

એવં ભગવા બુદ્ધચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખુ.

કથં ભગવા સમન્તચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખુ? **સમન્તચક્ખુ** વુચ્ચતિ સબ્બઞ્ઞુતઞાણં. ભગવા સબ્બઞ્ઞુતઞાણેન ઉપેતો સમુપેતો ઉપગતો સમુપગતો ઉપપન્નો સમુપપન્નો સમન્નાગતો.

> ''ન તસ્સ અદિટ્ઠમિધત્થિ કિઞ્ચિ, અથો અવિઞ્ઞાતમજાનિતબ્બં;
> સબ્બં અભિઞ્ઞાસિ યદત્થિ નેય્યં, તથાગતો તેન સમન્તચક્ખૂ''તિ.

એવં ભગવા સમન્તચક્ખુનાપિ વિવટચક્ખૂતિ – અકિત્તયિ વિવટચક્ખુ.

સક્ખિધમ્મં પરિસ્સયવિનયન્તિ. સક્ખિધમ્મન્તિ ન ઇતિહિતિહં, ન ઇતિકિરાય, ન પરમ્પરાય, ન પિટકસમ્પદાય, ન તક્કહેતુ, ન નયહેતુ, ન આકારપરિવિતક્કેન, ન દિટ્ઠિનિજ્ઝાનક્ખન્તિયા સામં સયમભિઞ્ઞાતં અત્તપચ્ચક્ખં ધમ્મન્તિ – સક્ખિધમ્મં. **પરિસ્સયવિનયન્તિ. પરિસ્સયા**તિ દ્વે પરિસ્સયા – પાકટપરિસ્સયા ચ પટિચ્છન્નપરિસ્સયા ચ. કતમે પાકટપરિસ્સયા? સીહા બ્યગ્ઘા દીપી અચ્છા તરચ્છા કોકા મહિંસા [ગોમહિંસા

(સ્યા॰) મહાનિ॰ ૫] હત્થી અહિ વિચ્છિકા સતપદી, ચોરા વા અસ્સુ માનવા વા કતકમ્મા વા અકતકમ્મા વા, ચક્ખુરોગો સોતરોગો ઘાનરોગો જિવ્હારોગો કાયરોગો સીસરોગો કણ્ણરોગો મુખરોગો દન્તરોગો કાસો સાસો પિનાસો ડાહો [ડહો (સી॰ સ્યા॰) મહાનિ॰ ૫] જરો કુચ્છિરોગો મુચ્છા પક્ખન્દિકા સૂલા વિસૂચિકા કુટ્ઠં ગણ્ડો કિલાસો સોસો અપમારો દદ્દુ કણ્ડુ કચ્છુ રખસા વિતચ્છિકા લોહિતપિત્તં [લોહિતં પિત્તં (સ્યા॰ ક॰)] મધુમેહો અંસા પિળકા ભગન્દલા, પિત્તસમુટ્ઠાના આબાધા સેમ્હસમુટ્ઠાના આબાધા વાતસમુટ્ઠાના આબાધા સન્નિપાતિકા આબાધા ઉતુપરિણામજા આબાધા વિસમપરિહારજા આબાધા ઓપક્કમિકા આબાધા કમ્મવિપાકજા આબાધા, સીતં ઉણ્હં જિઘચ્છા પિપાસા ઉચ્ચારો પસ્સાવો ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સા ઇતિ વા – ઇમે વુચ્ચન્તિ પાકટપરિસ્સયા.

કતમે પટિચ્છન્નપરિસ્સયા? કાયદુચ્ચરિતં વચીદુચ્ચરિતં મનોદુચ્ચરિતં કામચ્છન્દનીવરણં બ્યાપાદનીવરણં થિનમિદ્ધનીવરણં ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચનીવરણં વિચિકિચ્છાનીવરણં રાગો દોસો મોહો કોધો ઉપનાહો મક્ખો પળાસો ઇસ્સા મચ્છરિયં માયા સાઠેય્યં થમ્ભો સારમ્ભો માનો અતિમાનો મદો પમાદો, સબ્બે કિલેસા સબ્બે દુચ્ચરિતા સબ્બે દરથા સબ્બે પરિળાહા સબ્બે સન્તાપા સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા – ઇમે વુચ્ચન્તિ પટિચ્છન્નપરિસ્સયા.

પરિસ્સયાતિ કેનટ્ઠેન પરિસ્સયા? પરિસહન્તીતિ પરિસ્સયા, પરિહાનાય સંવત્તન્તીતિ પરિસ્સયા, તત્રાસયાતિ પરિસ્સયા. કથં પરિસહન્તીતિ પરિસ્સયા? તે પરિસ્સયા તં પુગ્ગલં સહન્તિ પરિસહન્તિ અભિભવન્તિ અજ્ઝોત્થરન્તિ પરિયાદિયન્તિ મદ્દન્તિ. એવં પરિસહન્તીતિ – પરિસ્સયા.

કથં પરિહાનાય સંવત્તન્તીતિ પરિસ્સયા? તે પરિસ્સયા કુસલાનં ધમ્માનં અન્તરાયાય પરિહાનાય સંવત્તન્તિ. કતમેસં કુસલાનં ધમ્માનં? સમ્માપટિપદાય અનુલોમપટિપદાય અપચ્ચનીકપટિપદાય અવિરુદ્ધપટિપદાય અન્વત્થપટિપદાય ધમ્માનુધમ્મપટિપદાય સીલેસુ પરિપૂરકારિતાય ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતાય ભોજને મત્તઞ્ઞુતાય જાગરિયાનુયોગસ્સ સતિસમ્પજઞ્ઞસ્સ ચતુન્નં સતિપટ્ઠાનાનં ભાવનાનુયોગસ્સ ચતુન્નં સમ્મપ્પધાનાનં ચતુન્નં ઇદ્ધિપાદાનં પઞ્ચન્નં ઇન્દ્રિયાનં પઞ્ચન્નં બલાનં સત્તન્નં બોજ્ઝઙ્ગાનં અરિયસ્સ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સ ભાવનાનુયોગસ્સ – ઇમેસં કુસલાનં ધમ્માનં અન્તરાયાય પરિહાનાય સંવત્તન્તિ. એવમ્પિ પરિહાનાય સંવત્તન્તીતિ – પરિસ્સયા.

કથં તત્રાસયાતિ પરિસ્સયા? તત્થેતે પાપકા અકુસલા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ અત્તભાવસન્નિસ્સયા. યથા બિલે બિલાસયા પાણા સયન્તિ, દકે દકાસયા પાણા સયન્તિ, વને વનાસયા પાણા સયન્તિ, રુક્ખે રુક્ખાસયા પાણા સયન્તિ; એવમેવ તત્થેતે પાપકા અકુસલા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ અત્તભાવસન્નિસ્સયાતિ. એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ‘‘સાન્તેવાસિકો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સાચરિયકો દુક્ખં ન ફાસુ વિહરતિ. કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સાન્તેવાસિકો સાચરિયકો દુક્ખં ન ફાસુ વિહરતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ઉપ્પજ્જન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્મા સરસઙ્કપ્પા સઞ્ઞોજનિયા, ત્યસ્સ અન્તો વસન્તિ અન્વાસ્સવન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્માતિ. તસ્મા સાન્તેવાસિકોતિ વુચ્ચતિ. તે નં સમુદાચરન્તિ, સમુદાચરન્તિ [સમુદાચારેન્તિ (સી॰)] નં પાપકા અકુસલા ધમ્માતિ. તસ્મા સાચરિયકોતિ વુચ્ચતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો સોતેન સદ્દં સુત્વા…પે॰… ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા… જિવ્હાય રસં સાયિત્વા… કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા … મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય ઉપ્પજ્જન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્મા સરસઙ્કપ્પા સઞ્ઞોજનિયા, ત્યસ્સ અન્તો વસન્તિ અન્વાસ્સવન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્માતિ. તસ્મા સાન્તેવાસિકોતિ વુચ્ચતિ. તે નં સમુદાચરન્તિ, સમુદાચરન્તિ નં પાપકા અકુસલા ધમ્માતિ. તસ્મા સાચરિયકોતિ વુચ્ચતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સાન્તેવાસિકો સાચરિયકો દુક્ખં ન ફાસુ વિહરતી’’તિ. એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ‘‘તયોમે, ભિક્ખવે, અન્તરામલા અન્તરાઅમિત્તા અન્તરાસપત્તા અન્તરાવધકા અન્તરાપચ્ચત્થિકા. કતમે તયો? લોભો, ભિક્ખવે, અન્તરામલો [અન્તરામલં (સી॰ ક॰) ઇતિવુ॰ ૮૮] અન્તરાઅમિત્તો અન્તરાસપત્તો અન્તરાવધકો અન્તરાપચ્ચત્થિકો; દોસો, ભિક્ખવે…પે॰… મોહો, ભિક્ખવે, અન્તરામલો અન્તરાઅમિત્તો અન્તરાસપત્તો અન્તરાવધકો અન્તરાપચ્ચત્થિકો. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો અન્તરામલા અન્તરાઅમિત્તા અન્તરાસપત્તા અન્તરાવધકા અન્તરાપચ્ચત્થિકા’’તિ.

‘‘અનત્થજનનો લોભો, લોભો ચિત્તપ્પકોપનો;
ભયમન્તરતો જાતં, તં જનો નાવબુજ્ઝતિ.

‘‘લુદ્ધો અત્થં ન જાનાતિ, લુદ્ધો ધમ્મં ન પસ્સતિ;
અન્ધન્તમં [અન્ધતમં (સ્યા॰) ઇતિવુ॰ ૮૮] તદા હોતિ, યં લોભો સહતે નરં.

‘‘અનત્થજનનો દોસો, દોસો ચિત્તપ્પકોપનો;
ભયમન્તરતો જાતં, તં જનો નાવબુજ્ઝતિ.

‘‘કુદ્ધો અત્થં ન જાનાતિ, કુદ્ધો ધમ્મં ન પસ્સતિ;
અન્ધન્તમં તદા હોતિ, યં દોસો સહતે નરં.

‘‘અનત્થજનનો મોહો, મોહો ચિત્તપ્પકોપનો;
ભયમન્તરતો જાતં, તં જનો નાવબુજ્ઝતિ.

‘‘મૂળ્હો અત્થં ન જાનાતિ, મૂળ્હો ધમ્મં ન પસ્સતિ;
અન્ધન્તમં તદા હોતિ, યં મોહો સહતે નર’’ન્તિ.

એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ‘‘તયો ખો, મહારાજ, પુરિસસ્સ ધમ્મા અજ્ઝત્તં ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જન્તિ અહિતાય દુક્ખાય અફાસુવિહારાય. કતમે તયો? લોભો ખો, મહારાજ, પુરિસસ્સ ધમ્મો અજ્ઝત્તં ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ અહિતાય દુક્ખાય અફાસુવિહારાય; દોસો ખો, મહારાજ…પે॰… મોહો ખો, મહારાજ, પુરિસસ્સ ધમ્મો અજ્ઝત્તં ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ અહિતાય દુક્ખાય અફાસુવિહારાય. ઇમે ખો, મહારાજ, તયો પુરિસસ્સ ધમ્મા અજ્ઝત્તં ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જન્તિ અહિતાય દુક્ખાય અફાસુવિહારાય.

‘‘લોભો દોસો ચ મોહો ચ, પુરિસં પાપચેતસં;

હિંસન્તિ અત્તસમ્ભૂતા, તચસારંવ સમ્ફલ''ન્તિ.

એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

''રાગો ચ દોસો ચ ઇતો નિદાના, અરતી રતી લોમહંસો ઇતોજા;
ઇતો સમુટ્ઠાય મનોવિતક્કા, કુમારકા ધઙ્કમિવોસ્સજન્તી''તિ.

એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા.

પરિસ્સયવિનયન્તિ પરિસ્સયવિનયં પરિસ્સયપ્પહાનં પરિસ્સયવૂપસમં પરિસ્સયપટિનિસ્સગ્ગં પરિસ્સયપટિપસ્સદ્ધિં અમતં નિબ્બાનન્તિ – સક્ખિધમ્મં પરિસ્સયવિનયં.

પટિપદં વદેહિ ભદ્દન્તેતિ. પટિપદં વદેહિ – સમ્માપટિપદં અનુલોમપટિપદં અપચ્ચનીકપટિપદં અવિરુદ્ધપટિપદં અન્વત્થપટિપદં ધમ્માનુધમ્મપટિપદં સીલેસુ પરિપૂરકારિતં ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતં ભોજને મત્તઞ્ઞુતં જાગરિયાનુયોગં સતિસમ્પજઞ્ઞં ચત્તારો સતિપટ્ઠાને ચત્તારો સમ્મપ્પધાને ચત્તારો ઇદ્ધિપાદે પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ પઞ્ચ બલાનિ સત્ત બોજ્ઝઙ્ગે અરિયં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં નિબ્બાનઞ્ચ નિબ્બાનગામિનિઞ્ચ પટિપદં વદેહિ આચિક્ખ દેસેહિ પઞ્ઞપેહિ પટ્ઠપેહિ વિવર વિભજ ઉત્તાનીકરોહિ પકાસેહીતિ – પટિપદં વદેહિ. **ભદ્દન્તે**તિ સો નિમ્મિતો બુદ્ધં ભગવન્તં આલપતિ. અથ વા યં ત્વં ધમ્મં આચિક્ખસિ દેસેસિ પઞ્ઞપેસિ પટ્ઠપેસિ વિવરિ વિભજિ ઉત્તાનીઅકાસિ પકાસેસિ સબ્બં તં સુન્દરં ભદ્દકં કલ્યાણં અનવજ્જં સેવિતબ્બન્તિ – પટિપદં વદેહિ ભદ્દન્તે.

પાતિમોક્ખં અથ વાપિ સમાધિન્તિ. **પાતિમોક્ખ**ન્તિ સીલં પતિટ્ઠા આદિ ચરણં સંયમો સંવરો મુખં પમુખં કુસલાનં ધમ્માનં સમાપત્તિયા. **અથ વાપિ સમાધિ**ન્તિ યા ચિત્તસ્સ ઠિતિ સણ્ઠિતિ અવટ્ઠિતિ અવિસાહારો અવિક્ખેપો અવિસાહતમાનસતા સમથો સમાધિન્દ્રિયં સમાધિબલં સમ્માસમાધીતિ – પાતિમોક્ખં અથ વાપિ સમાધિં.

તેનાહ સો નિમ્મિતો –

''અકિત્તયી વિવટચક્ખુ, સક્ખિધમ્મં પરિસ્સયવિનયં;
પટિપદં વદેહિ ભદ્દન્તે, પાતિમોક્ખં અથ વાપિ સમાધિ''ન્તિ.

૧૫૭.ચક્ખૂહિ નેવ લોલસ્સ, ગામકથાય આવરયે સોતં;
રસે ચ નાનુગિજ્ઝેય્ય, ન ચ મમાયેથ કિઞ્ચિ લોકસ્મિં.

ચક્ખૂહિ નેવ લોલસ્સાતિ. કથં ચક્ખુલોલોતિ? ઇધેકચ્ચો ચક્ખુલોલિયેન સમન્નાગતો હોતિ – ''અદિટ્ઠં દક્ખિતબ્બં , દિટ્ઠં સમતિક્કમિતબ્બ''ન્તિ આરામેન આરામં ઉય્યાનેન ઉય્યાનં ગામેન ગામં નિગમેન નિગમં નગરેન નગરં રટ્ઠેન રટ્ઠં જનપદેન જનપદં દીઘચારિકં અનવટ્ઠિતચારિકં [અનવત્થિતચારિકં (સી॰ સ્યા॰)] અનુયુત્તો ચ હોતિ રૂપસ્સ દસ્સનાય. એવમ્પિ ચક્ખુલોલો હોતિ.

અથ વા ભિક્ખુ અન્તરઘરં પવિટ્ઠો વીથિં પટિપન્નો અસંવુતો ગચ્છતિ હત્થિં ઓલોકેન્તો, અસ્સં ઓલોકેન્તો, રથં ઓલોકેન્તો, પત્તિં ઓલોકેન્તો, ઇત્થિયો ઓલોકેન્તો, પુરિસે ઓલોકેન્તો, કુમારકે ઓલોકેન્તો, કુમારિકાયો ઓલોકેન્તો, અન્તરાપણં ઓલોકેન્તો , ઘરમુખાનિ ઓલોકેન્તો, ઉદ્ધં ઓલોકેન્તો, અધો ઓલોકેન્તો, દિસાવિદિસં વિપેક્ખમાનો ગચ્છતિ. એવમ્પિ ચક્ખુલોલો હોતિ.

અથ વા ભિક્ખુ ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા નિમિત્તગ્ગાહી હોતિ અનુબ્યઞ્જનગ્ગાહી. યત્વાધિકરણમેનં ચક્ખુન્દ્રિયં અસંવુતં વિહરન્તં અભિજ્ઝાદોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા અન્વાસ્સવેય્યું, તસ્સ સંવરાય ન પટિપજ્જતિ, ન રક્ખતિ ચક્ખુન્દ્રિયં, ચક્ખુન્દ્રિયે ન સંવરં આપજ્જતિ. એવમ્પિ ચક્ખુલોલો હોતિ.

યથા વા પનેકે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સદ્ધાદેય્યાનિ ભોજનાનિ ભુઞ્જિત્વા તે એવરૂપં વિસૂકદસ્સનં અનુયુત્તા વિહરન્તિ, સેય્યથિદં – નચ્ચં ગીતં વાદિતં પેક્ખં અક્ખાનં પાણિસ્સરં વેતાળં કુમ્ભથૂણં [કુમ્ભથૂનં (સી॰ સ્યા॰ ક॰)] સોભનકં [સોભનગરકં (સી॰ સ્યા॰)] ચણ્ડાલં વંસં ધોવનં હત્થિયુદ્ધં અસ્સયુદ્ધં મહિંસયુદ્ધં [મહિસયુદ્ધં (સી॰ સ્યા॰)] ઉસભયુદ્ધં અજયુદ્ધં મેણ્ડયુદ્ધં કુક્કુટયુદ્ધં વટ્ટકયુદ્ધં દણ્ડયુદ્ધં મુટ્ઠિયુદ્ધં નિબ્બુદ્ધં ઉય્યોધિકં બલગ્ગં સેનાબ્યૂહં અનીકદસ્સનં ઇતિ વા . એવમ્પિ ચક્ખુલોલો હોતિ.

કથં ન ચક્ખુલોલો હોતિ? ઇધ ભિક્ખુ અન્તરઘરં પવિટ્ઠો વીથિં પટિપન્નો સંવુતો ગચ્છતિ ન હત્થિં ઓલોકેન્તો, ન અસ્સં ઓલોકેન્તો, ન રથં ઓલોકેન્તો, ન પત્તિં ઓલોકેન્તો, ન ઇત્થિયો ઓલોકેન્તો, ન પુરિસે ઓલોકેન્તો, ન કુમારકે ઓલોકેન્તો, ન કુમારિકાયો ઓલોકેન્તો, ન અન્તરાપણં ઓલોકેન્તો, ન ઘરમુખાનિ ઓલોકેન્તો, ન ઉદ્ધં ઓલોકેન્તો, ન અધો ઓલોકેન્તો, ન દિસાવિદિસાવિપેક્ખમાનો ગચ્છતિ. એવમ્પિ ન ચક્ખુલોલો હોતિ.

અથ વા ભિક્ખુ ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ન નિમિત્તગ્ગાહી હોતિ નાનુબ્યઞ્જનગ્ગાહી. યત્વાધિકરણમેનં ચક્ખુન્દ્રિયં અસંવુતં વિહરન્તં અભિજ્ઝાદોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા અન્વાસ્સવેય્યું, તસ્સ સંવરાય પટિપજ્જતિ, રક્ખતિ ચક્ખુન્દ્રિયં, ચક્ખુન્દ્રિયે સંવરં આપજ્જતિ. એવમ્પિ ન ચક્ખુલોલો હોતિ.

યથા વા પનેકે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સદ્ધાદેય્યાનિ ભોજનાનિ ભુઞ્જિત્વા તે એવરૂપં વિસૂકદસ્સનં અનનુયુત્તા વિહરન્તિ, સેય્યથિદં – નચ્ચં ગીતં વાદિતં પેક્ખં અક્ખાનં...પે॰... અનીકદસ્સનં ઇતિ વા. એવરૂપા વિસૂકદસ્સના પટિવિરતો હોતિ. એવમ્પિ ન ચક્ખુલોલો હોતિ.

ચક્ખૂહિ નેવ લોલસ્સાતિ. ચક્ખુલોલિયં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, ચક્ખુલોલિયા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – ચક્ખૂહિ નેવ લોલસ્સ.

ગામકથાય આવરયે સોતન્તિ. ગામકથા વુચ્ચતિ બાત્તિંસ તિરચ્છાનકથા, સેય્યથિદં – રાજકથા ચોરકથા મહામત્તકથા સેનાકથા ભયકથા યુદ્ધકથા અન્નકથા પાનકથા વત્થકથા યાનકથા સયનકથા માલાકથા ગન્ધકથા ઞાતિકથા ગામકથા નિગમકથા નગરકથા જનપદકથા ઇત્થિકથા [ઇત્થિકથા પુરિસકથા (બહૂસુ)] સૂરકથા વિસિખાકથા કુમ્ભટ્ઠાનકથા પુબ્બપેતકથા નાનત્તકથા લોકક્ખાયિકા સમુદ્દક્ખાયિકા ઇતિભવાભવકથા ઇતિ વા.

ગામકથાય આવરયે સોતન્તિ . ગામકથાય સોતં આવરેય્ય નિવારેય્ય સંવરેય્ય રક્ખેય્ય ગોપેય્ય પિદહેય્ય પચ્છિન્દેય્યાતિ – ગામકથાય આવરયે સોતં.

રસે ચ નાનુગિજ્ઝેય્યાતિ. રસે ચાતિ મૂલરસો ખન્ધરસો તચરસો પત્તરસો પુપ્ફરસો ફલરસો અમ્બિલં મધુરં તિત્તકં કટુકં લોણિકં ખારિકં લમ્બિકં કસાવો સાદુ અસાદુ સીતં ઉણ્હં. સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા રસગિદ્ધા; તે જિવ્હગ્ગેન રસગ્ગાનિ પરિયેસન્તા આહિણ્ડન્તિ, તે અમ્બિલં લભિત્વા અનમ્બિલં પરિયેસન્તિ, અનમ્બિલં લભિત્વા અમ્બિલં પરિયેસન્તિ…પે॰… સીતં લભિત્વા ઉણ્હં પરિયેસન્તિ, ઉણ્હં લભિત્વા સીતં પરિયેસન્તિ. તે યં યં લભિત્વા તેન તેન ન તુસ્સન્તિ, અપરાપરં પરિયેસન્તિ, મનાપિકેસુ રસેસુ રત્તા ગિદ્ધા ગધિતા મુચ્છિતા અજ્ઝોસન્ના લગ્ગા લગ્ગિતા પલિબુદ્ધા. યસ્સેસા રસતણ્હા પહીના સમુચ્છિન્ના…પે॰… ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા, સો પટિસઙ્ખા યોનિસો આહારં આહારેતિ નેવ દવાય…પે॰… અનવજ્જતા ચ ફાસુવિહારો ચાતિ.

યથા વણં આલિમ્પેય્ય યાવદેવ આરુહણત્થાય [આરુહનત્થાય (ક॰) પુરાભેદસુત્તનિદ્દેસે સત્તમગાથાવણ્ણનાયં], યથા વા પન અક્ખં અબ્ભઞ્જેય્ય યાવદેવ ભારસ્સ નિત્થરણત્થાય, યથા વા પુત્તમંસં આહારં આહારેય્ય યાવદેવ કન્તારસ્સ નિત્થરણત્થાય; એવમેવં ભિક્ખુ પટિસઙ્ખા યોનિસો આહારં આહારેતિ નેવ દવાય…પે॰… અનવજ્જતા ચ ફાસુવિહારો ચાતિ રસતણ્હં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, રસતણ્હાય આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – રસે ચ નાનુગિજ્ઝેય્ય.

ન ચ મમાયેથ કિઞ્ચિ લોકસ્મિન્તિ. મમત્તાતિ દ્વે મમત્તા – તણ્હામમત્તઞ્ચ દિટ્ઠિમમત્તઞ્ચ …પે॰… ઇદં તણ્હામમત્તં…પે॰… ઇદં દિટ્ઠિમમત્તં. તણ્હામમત્તં પહાય દિટ્ઠિમમત્તં પટિનિસ્સજ્જિત્વા ચક્ખું ન મમાયેય્ય ન ગણ્હેય્ય ન પરામસેય્ય નાભિનિવિસેય્ય; સોતં… ઘાનં… જિવ્હં… કાયં… રૂપે… સદ્દે… ગન્ધે… રસે… ફોટ્ઠબ્બે… કુલં… ગણં… આવાસં… લાભં… યસં… પસંસં… સુખં… ચીવરં… પિણ્ડપાતં… સેનાસનં… ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં… કામધાતું… રૂપધાતું… અરૂપધાતું… કામભવં… રૂપભવં… અરૂપભવં… સઞ્ઞાભવં… અસઞ્ઞાભવં… નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાભવં … એકવોકારભવં… ચતુવોકારભવં… પઞ્ચવોકારભવં … અતીતં… અનાગતં… પચ્ચુપ્પન્નં… દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે ન મમાયેય્ય ન ગણ્હેય્ય ન પરામસેય્ય નાભિનિવિસેય્ય. **કિઞ્ચીતિ** કિઞ્ચિ રૂપગતં વેદનાગતં સઞ્ઞાગતં સઙ્ખારગતં વિઞ્ઞાણગતં. **લોકસ્મિન્તિ** અપાયલોકે…પે॰… આયતનલોકેતિ – ન ચ મમાયેથ કિઞ્ચિ લોકસ્મિં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ચક્ખૂહિ નેવ લોલસ્સ, ગામકથાય આવરયે સોતં;
> રસે ચ નાનુગિજ્ઝેય્ય, ન ચ મમાયેથ કિઞ્ચિ લોકસ્મિ’’ન્તિ.

૧૫૮ફસ્સેન યદા ફુટ્ઠસ્સ, પરિદેવં ભિક્ખુ ન કરેય્ય કુહિઞ્ચિ;
ભવઞ્ચ નાભિજપ્પેય્ય, ભેરવેસુ ચ ન સમ્પવેધેય્ય.

ફસ્સેન યદા ફુટ્ઠસ્સાતિ. ફસ્સોતિ રોગફસ્સો. રોગફસ્સેન ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો અસ્સ; ચક્ખુરોગેન ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો અસ્સ, સોતરોગેન…પે॰… ઘાનરોગેન… જિવ્હારોગેન… કાયરોગેન…

સીસરોગેન... કણ્ણરોગેન... મુખરોગેન... દન્તરોગેન... કાસેન... સાસેન... પિનાસેન... ડાહેન... જરેન... કુચ્છિરોગેન... મુચ્છાય... પક્ખન્દિકાય... સૂલાય... વિસૂચિકાય... કુટ્ઠેન... ગણ્ડેન... કિલાસેન... સોસેન... અપમારેન... દદ્દુયા... કણ્ડુયા ... કચ્છુયા... રખસાય... વિતચ્છિકાય... લોહિતેન... પિત્તેન... મધુમેહેન... અંસાય... પિળકાય... ભગન્દલેન... પિત્તસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... સેમ્હસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... વાતસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... સન્નિપાતિકેન આબાધેન... ઉતુપરિણામજેન આબાધેન... વિસમપરિહારજેન આબાધેન... ઓપક્કમિકેન આબાધેન... કમ્મવિપાકજેન આબાધેન... સીતેન... ઉણ્હેન... જિઘચ્છાય... પિપાસાય... ઉચ્ચારેન... પસ્સાવેન... ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સેહિ ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો અસ્સાતિ – ફસ્સેન યદા ફુટ્ઠસ્સ.

પરિદેવં ભિક્ખુ ન કરેય્ય કુહિઞ્ચીતિ. આદેવં પરિદેવં આદેવનં પરિદેવનં આદેવિતત્તં પરિદેવિતત્તં વાચા પલાપં વિપ્પલાપં લાલપ્પં લાલપ્પાયનં લાલપ્પાયિતત્તં ન કરેય્ય ન જનેય્ય ન સઞ્જનેય્ય ન નિબ્બત્તેય્ય નાભિનિબ્બત્તેય્ય. **કુહિઞ્ચી**તિ કુહિઞ્ચિ કિમ્હિચિ કત્થચિ અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વાતિ – પરિદેવં ભિક્ખુ ન કરેય્ય કુહિઞ્ચિ.

ભવઞ્ચ નાભિજપ્પેય્યાતિ. કામભવં ન જપ્પેય્ય, રૂપભવં ન જપ્પેય્ય, અરૂપભવં ન જપ્પેય્ય ન પજપ્પેય્ય નાભિજપ્પેય્યાતિ – ભવઞ્ચ નાભિજપ્પેય્ય.

ભેરવેસુ ચ ન સમ્પવેધેય્યાતિ. **ભેરવા**તિ એકેનાકારેન ભયમ્પિ ભેરવમ્પિ તઞ્ઞેવ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ‘‘એતં નૂન તં ભયં ભેરવં ન જહે આગચ્છતી’’તિ. બહિદ્ધારમ્મણં વુત્તં સીહા બ્યગ્ઘા દીપી અચ્છા તરચ્છા કોકા મહિંસા અસ્સા હત્થી અહિ વિચ્છિકા સતપદી, ચોરા વા અસ્સુ માનવા વા કતકમ્મા વા અકતકમ્મા વા. અથાપરેન આકારેન ભયં વુચ્ચતિ અજ્ઝત્તિકં ચિત્તસમુટ્ઠાનં ભયં ભયાનકં છમ્ભિતત્તં લોમહંસો ચેતસો ઉબ્બેગો ઉત્રાસો, જાતિભયં જરાભયં બ્યાધિભયં મરણભયં રાજભયં ચોરભયં અગ્ગિભયં ઉદકભયં અત્તાનુવાદભયં પરાનુવાદભયં દણ્ડભયં દુગ્ગતિભયં ઊમિભયં કુમ્ભીલભયં આવટ્ટભયં સુસુકાભયં [સુંસુકાભયં (સ્યા॰)] આજીવિકભયં અસિલોકભયં પરિસાય સારજ્જભયં મદનભયં દુગ્ગતિભયં ભયં ભયાનકં છમ્ભિતત્તં લોમહંસો ચેતસો ઉબ્બેગો ઉત્રાસો. **ભેરવેસુ ચ ન સમ્પવેધેય્યા**તિ ભેરવે પસ્સિત્વા વા સુણિત્વા વા ન વેધેય્ય ન પવેધેય્ય ન સમ્પવેધેય્ય ન તસેય્ય ન ઉત્તસેય્ય ન પરિતસેય્ય ન ભાયેય્ય ન સન્તાસં આપજ્જેય્ય, અભીરૂ અસ્સ અછમ્ભી અનુત્રાસી અપલાયી, પહીનભયભેરવો વિગતલોમહંસો વિહરેય્યાતિ – ભેરવેસુ ચ ન સમ્પવેધેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ફસ્સેન યદા ફુટ્ઠસ્સ, પરિદેવં ભિક્ખુ ન કરેય્ય કુહિઞ્ચિ;
> ભવઞ્ચ નાભિજપ્પેય્ય, ભેરવેસુ ચ ન સમ્પવેધેય્યા’’તિ.

૧૫૯.અન્નાનમથો પાનાનં, ખાદનીયાનમથોપિ વત્થાનં;
લદ્ધા ન સન્નિધિં કયિરા, ન ચ પરિત્તસે તાનિ અલભમાનો.

અન્નાનમથો પાનાનં, ખાદનીયાનમથોપિ વત્થાનન્તિ. **અન્નાનન્તિ** ઓદનો કુમ્માસો સત્તુ મચ્છો મંસં. **પાનાનન્તિ** અટ્ઠ પાનાનિ – અમ્બપાનં, જમ્બુપાનં, ચોચપાનં, મોચપાનં, મધુપાનં , મુદ્દિકપાનં, સાલુકપાનં,

ફારુસકપાનં. અપરાનિપિ અટ્ઠ પાનાનિ – કોસમ્બપાનં, કોલપાનં, બદરપાનં, ઘતપાનં, તેલપાનં, પયોપાનં, યાગુપાનં, રસપાનં. **ખાદનીયાન**ન્તિ પિટ્ઠખજ્જકં, પૂવખજ્જકં, મૂલખજ્જકં, તચખજ્જકં, પત્તખજ્જકં, પુપ્ફખજ્જકં, ફલખજ્જકં. **વત્થાન**ન્તિ છ ચીવરાનિ – ખોમં, કપ્પાસિકં, કોસેય્યં, કમ્બલં, સાણં, ભઙ્ગન્તિ – અન્નાનમથો પાનાનં ખાદનીયાનમથોપિ વત્થાનં.

લદ્ધા ન સન્નિધિં કયિરાતિ. **લદ્ધા**તિ લદ્ધા લભિત્વા અધિગન્ત્વા વિન્દિત્વા પટિલભિત્વા ન કુહનાય, ન લપનાય, ન નેમિત્તિકતાય, ન નિપ્પેસિકતાય, ન લાભેન લાભં નિજિગીસનતાય [નિજિગિંસનતાય (સી॰ સ્યા॰)], ન કટ્ઠદાનેન, ન વેળુદાનેન, ન પત્તદાનેન, ન પુપ્ફદાનેન, ન ફલદાનેન, ન સિનાનદાનેન, ન ચુણ્ણદાનેન, ન મત્તિકાદાનેન, ન દન્તકટ્ઠદાનેન, ન મુખોદકદાનેન, ન ચાટુકમ્યતાય, ન મુગ્ગસૂપ્યતાય [ન મુગ્ગસુપ્પતાય (સી॰), ન મુગ્ગસૂપતાય (સ્યા॰)], ન પારિભટયયતાય, ન પીઠમદ્દિકતાય [પિટ્ઠિમંસિકતાય (સી॰), પિટ્ઠિમદ્દિકતાય (ક॰)], ન વત્થુવિજ્જાય, ન તિરચ્છાનવિજ્જાય, ન અઙ્ગવિજ્જાય, ન નક્ખત્તવિજ્જાય, ન દૂતગમનેન, ન પહિણગમનેન, ન જઙ્ઘપેસનિયેન, ન વેજ્જકમ્મેન, ન નવકમ્મેન, ન પિણ્ડપટિપિણ્ડકેન, ન દાનાનુપ્પદાનેન ધમ્મેન સમેન લદ્ધા લભિત્વા અધિગન્ત્વા વિન્દિત્વા પટિલભિત્વાતિ – લદ્ધા. **ન સન્નિધિં કયિરા**તિ અન્નસન્નિધિં પાનસન્નિધિં વત્થસન્નિધિં યાનસન્નિધિં સયનસન્નિધિં ગન્ધસન્નિધિં આમિસસન્નિધિં ન કરેય્ય ન જનેય્ય ન સઞ્જનેય્ય ન નિબ્બત્તેય્ય નાભિનિબ્બત્તેય્યાતિ – લદ્ધા ન સન્નિધિં કયિરા.

ન ચ પરિત્તસે તાનિ અલભમાનોતિ. અન્નં વા ન લભામિ , પાનં વા ન લભામિ, વત્થં વા ન લભામિ, કુલં વા ન લભામિ, ગણં વા ન લભામિ, આવાસં વા ન લભામિ, લાભં વા ન લભામિ, યસં વા ન લભામિ, પસંસં વા ન લભામિ, સુખં વા ન લભામિ, ચીવરં વા ન લભામિ, પિણ્ડપાતં વા ન લભામિ, સેનાસનં વા ન લભામિ, ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં વા ન લભામિ, ગિલાનુપટ્ઠાકં વા ન લભામિ, ''અપ્પઞ્ઞાતોમ્હી''તિ ન તસેય્ય ન ઉત્તસેય્ય ન પરિત્તસેય્ય ન ભાયેય્ય ન સન્તાસં આપજ્જેય્ય , અભીરૂ અસ્સ અછમ્ભી અનુત્રાસી અપલાયી, પહીનભયભેરવો વિગતલોમહંસો વિહરેય્યાતિ – ન ચ પરિત્તસે તાનિ અલભમાનો.

તેનાહ ભગવા –

> ''અન્નાનમથો પાનાનં, ખાદનીયાનમથોપિ વત્થાનં;
> લદ્ધા ન સન્નિધિં કયિરા, ન ચ પરિત્તસે તાનિ અલભમાનો''તિ.

૧૬૦.ઝાયી ન પાદલોલસ્સ, વિરમે કુક્કુચ્ચા નપ્પમજ્જેય્ય;
અથાસનેસુ સયનેસુ, અપ્પસદ્દેસુ ભિક્ખુ વિહરેય્ય.

ઝાયી ન પાદલોલસ્સાતિ. **ઝાયી**તિ પઠમેનપિ ઝાનેન ઝાયી, દુતિયેનપિ ઝાનેન ઝાયી, તતિયેનપિ ઝાનેન ઝાયી, ચતુત્થેનપિ ઝાનેન ઝાયી, સવિતક્કસવિચારેનપિ ઝાનેન ઝાયી, અવિતક્કવિચારમત્તેનપિ ઝાનેન ઝાયી, અવિતક્કઅવિચારેનપિ ઝાનેન ઝાયી, સપ્પીતિકેનપિ ઝાનેન ઝાયી, નિપ્પીતિકેનપિ ઝાનેન ઝાયી, પીતિસહગતેનપિ ઝાનેન ઝાયી, સાતસહગતેનપિ ઝાનેન ઝાયી, સુખસહગતેનપિ ઝાનેન ઝાયી, ઉપેક્ખાસહગતેનપિ ઝાનેન ઝાયી, સુઞ્ઞતેનપિ ઝાનેન ઝાયી, અનિમિત્તેનપિ ઝાનેન ઝાયી, અપ્પણિહિતેનપિ ઝાનેન ઝાયી, લોકિયેનપિ ઝાનેન ઝાયી, લોકુત્તરેનપિ ઝાનેન ઝાયી, ઝાનરતો એકત્તમનુયુત્તો પરમત્થગરુકોતિ [સદત્થગરુકોતિ (સી॰ સ્યા॰)] – ઝાયી.

ન પાદલોલસ્સાતિ. કથં પાદલોલો હોતિ? ઇધેકચ્ચો પાદલોલિયેન સમન્નાગતો હોતિ આરામેન આરામં ઉય્યાનેન ઉય્યાનં ગામેન ગામં નિગમેન નિગમં નગરેન નગરં રટ્ઠેન રટ્ઠં જનપદેન જનપદં દીઘચારિકં અનવટ્ઠિતચારિકં અનુયુત્તો વિહરતિ. એવમ્પિ પાદલોલો હોતિ.

અથ વા ભિક્ખુ અન્તોપિસઙ્ઘારામે પાદલોલિયેન સમન્નાગતો હોતિ. ન અત્થહેતુ ન કારણહેતુ ઉદ્ધતો અવૂપસન્તચિત્તો પરિવેણતો પરિવેણં ગચ્છતિ વિહારતો વિહારં ગચ્છતિ અડ્ઢયોગતો અડ્ઢયોગં ગચ્છતિ પાસાદતો પાસાદં ગચ્છતિ હમ્મિયતો હમ્મિયં ગચ્છતિ ગુહાય ગુહં ગચ્છતિ લેણતો લેણં ગચ્છતિ કુટિતો કુટિં ગચ્છતિ કૂટાગારતો કૂટાગારં ગચ્છતિ અટ્ટતો અટ્ટં ગચ્છતિ માળતો માળં ગચ્છતિ ઉદ્દણ્ડતો ઉદ્દણ્ડં ગચ્છતિ ઉપટ્ઠાનસાલતો ઉપટ્ઠાનસાલં ગચ્છતિ મણ્ડલમાળતો મણ્ડલમાળં ગચ્છતિ રુક્ખમૂલતો રુક્ખમૂલં ગચ્છતિ. યત્થ વા પન ભિક્ખૂ નિસીદન્તિ તહિં ગચ્છતિ, તત્થ એકસ્સ વા દુતિયો હોતિ, દ્વિન્નં વા તતિયો હોતિ, તિણ્ણં વા ચતુત્થો હોતિ. તત્થ બહું સમ્ફપ્પલાપં પલપતિ, સેય્યથિદં – રાજકથં ચોરકથં મહામત્તકથં સેનાકથં ભયકથં યુદ્ધકથં અન્નકથં પાનકથં વત્થકથં યાનકથં સયનકથં માલાકથં ગન્ધકથં ઞાતિકથં ગામકથં નિગમકથં નગરકથં જનપદકથં ઇત્થિકથં સૂરકથં વિસિખાકથં કુમ્ભટ્ઠાનકથં પુબ્બપેતકથં નાનત્તકથં લોકક્ખાયિકં સમુદ્દક્ખાયિકં ઇતિ ભવાભવકથં ઇતિ વા. એવમ્પિ પાદલોલો હોતિ.

ન પાદલોલસ્સાતિ. પાદલોલિયં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, પાદલોલિયા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્ય ચરેય્ય વિચરેય્ય ઇરિયેય્ય વત્તેય્ય પાલેય્ય યપેય્ય યાપેય્ય, પટિસલ્લાનારામો અસ્સ પટિસલ્લાનરતો અજ્ઝત્તં ચેતોસમથમનુયુત્તો અનિરાકતજ્ઝાનો વિપસ્સના સમન્નાગતો બ્રૂહેતા સુઞ્ઞાગારાનં ઝાયી ઝાનરતો એકત્તમનુયુત્તો પરમત્થગરુકોતિ – ઝાયી ન પાદલોલસ્સ.

વિરમે કુક્કુચ્ચા નપ્પમજ્જેય્યાતિ. **કુક્કુચ્ચ**ન્તિ હત્થકુક્કુચ્ચમ્પિ કુક્કુચ્ચં, પાદકુક્કુચ્ચમ્પિ કુક્કુચ્ચં, હત્થપાદકુક્કુચ્ચમ્પિ કુક્કુચ્ચં, અકપ્પિયે કપ્પિયસઞ્ઞિતા, કપ્પિયે અકપ્પિયસઞ્ઞિતા, અવજ્જે વજ્જસઞ્ઞિતા, વજ્જે અવજ્જસઞ્ઞિતા, યં એવરૂપં કુક્કુચ્ચં કુક્કુચ્ચાયના કુક્કુચ્ચાયિતત્તં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો – ઇદં વુચ્ચતિ કુક્કુચ્ચં.

અપિ ચ દ્વીહિ કારણેહિ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો – કતત્તા ચ અકતત્તા ચ. કથં કતત્તા ચ અકતત્તા ચ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો? ''કતં મે કાયદુચ્ચરિતં, અકતં મે કાયસુચરિત''ન્તિ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો, ''કતં મે વચીદુચ્ચરિતં, અકતં મે વચીસુચરિત''ન્તિ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો, ''કતં મે મનોદુચ્ચરિતં, અકતં મે મનોસુચરિતન્તિ...પે॰... ''કતો મે પાણાતિપાતો, અકતા મે પાણાતિપાતા વેરમણી''તિ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં... પે॰... મનોવિલેખો, ''કતં મે અદિન્નાદાનં... કતો મે કામેસુમિચ્છાચારો... કતો મે મુસાવાદો... કતા મે પિસુણવાચા... કતા મે ફરુસવાચા... કતો મે સમ્ફપ્પલાપો... કતા મે અભિજ્ઝા... કતો મે બ્યાપાદો... કતા મે મિચ્છાદિટ્ઠિ, અકતા મે સમ્માદિટ્ઠી''તિ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો . એવં કતત્તા ચ અકતત્તા ચ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો.

અથ વા ‘‘સીલેસુમ્હિ ન પરિપૂરકારી’’તિ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો, ‘‘ઇન્દ્રિયેસુમ્હિ અગુત્તદ્વારો’’તિ…પે॰… ‘‘ભોજને અમત્તઞ્ઞુમ્હી’’તિ… ‘‘જાગરિયં અનનુયુત્તોમ્હી’’તિ… ‘‘ન સતિસમ્પજઞ્ઞેન સમન્નાગતોમ્હી’’તિ… ‘‘અભાવિતા મે ચત્તારો સતિપટ્ઠાના’’તિ… ‘‘અભાવિતા મે ચત્તારો સમ્મપ્પધાના’’તિ… ‘‘અભાવિતા મે ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા’’તિ… ‘‘અભાવિતાનિ મે પઞ્ચિન્દ્રિયાની’’તિ… ‘‘અભાવિતાનિ મે પઞ્ચ બલાની’’તિ… ‘‘અભાવિતા મે સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા’’તિ… ‘‘અભાવિતો મે અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો’’તિ… ‘‘દુક્ખં મે અપરિઞ્ઞાત’’ન્તિ… ‘‘સમુદયો મે અપ્પહીનો’’તિ… ‘‘મગ્ગો મે અભાવિતો’’તિ… ‘‘નિરોધો મે અસચ્છિકતો’’તિ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો. **વિરમે કુક્કુચ્ચા**તિ કુક્કુચ્ચા આરમેય્ય વિરમેય્ય પટિવિરમેય્ય કુક્કુચ્ચં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય. કુક્કુચ્ચા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – વિરમે કુક્કુચ્ચા.

નપ્પમજ્જેય્યાતિ સક્કચ્ચકારી અસ્સ સાતચ્ચકારી અટ્ઠિતકારી અનોલીનવુત્તિકો અનિક્ખિત્તચ્છન્દો અનિક્ખિત્તધુરો અપ્પમાદો કુસલેસુ ધમ્મેસુ. ‘‘કદાહં અપરિપૂરં વા સીલક્ખન્ધં પરિપૂરેય્યં, પરિપૂરં વા સીલક્ખન્ધં તત્થ તત્થ પઞ્ઞાય અનુગ્ગણ્હેય્ય’’ન્તિ? યો તત્થ છન્દો ચ વાયામો ચ ઉસ્સાહો ચ ઉસ્સોળ્હી ચ થામો ચ અપ્પટિવાની ચ સતિ ચ સમ્પજઞ્ઞઞ્ચ આતપ્પં પધાનં અધિટ્ઠાનં અનુયોગો અપ્પમાદો કુસલેસુ ધમ્મેસુ . ‘‘કદાહં અપરિપૂરં વા સમાધિક્ખન્ધં…પે॰… પઞ્ઞાક્ખન્ધં… વિમુત્તિક્ખન્ધં… વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધં… કદાહં અપરિઞ્ઞાતં વા દુક્ખં પરિજાનેય્યં, અપ્પહીને વા કિલેસે પજહેય્યં, અભાવિતં વા મગ્ગં ભાવેય્યં, અસચ્છિકતં વા નિરોધં સચ્છિકરેય્ય’’ન્તિ? યો તત્થ છન્દો ચ વાયામો ચ ઉસ્સાહો ચ ઉસ્સોળ્હી ચ થામો ચ અપ્પટિવાની ચ સતિ ચ સમ્પજઞ્ઞઞ્ચ આતપ્પં પધાનં અધિટ્ઠાનં અનુયોગો અપ્પમાદો કુસલેસુ ધમ્મેસૂતિ – વિરમે કુક્કુચ્ચા નપ્પમજ્જેય્ય.

અથાસનેસુ સયનેસુ, અપ્પસદ્દેસુ ભિક્ખુ વિહરેય્યાતિ. **અથા**તિ પદસન્ધિ…પે॰… આસનં વુચ્ચતિ યત્થ નિસીદતિ – મઞ્ચો પીઠં ભિસિ તટ્ટિકા ચમ્મખણ્ડો તિણસન્થારો પણ્ણસન્થારો પલાલસન્થારો. સયનં વુચ્ચતિ સેનાસનં વિહારો અડ્ઢયોગો પાસાદો હમ્મિયં ગુહાતિ – અથાસનેસુ સયનેસુ.

અપ્પસદ્દેસુ ભિક્ખુ વિહરેય્યાતિ. અપ્પસદ્દેસુ અપ્પનિગ્ઘોસેસુ વિજનવાતેસુ મનુસ્સરાહસ્સેય્યકેસુ પટિસલ્લાનસારુપ્પેસુ સેનાસનેસુ ચરેય્ય વિચરેય્ય વિહરેય્ય ઇરિયેય્ય વત્તેય્ય પાલેય્ય યપેય્ય યાપેય્યાતિ – અથાસનેસુ સયનેસુ અપ્પસદ્દેસુ ભિક્ખુ વિહરેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ઝાયી ન પાદલોલસ્સ, વિરમે કુક્કુચ્ચા નપ્પમજ્જેય્ય;
> અથાસનેસુ સયનેસુ, અપ્પસદ્દેસુ ભિક્ખુ વિહરેય્યા’’તિ.

૧૬૧નિદ્દં ન બહુલીકરેય્ય, જાગરિયં ભજેય્ય આતાપી;
તન્દિં માયં હસ્સં ખિડ્ડં, મેથુનં વિપ્પજહે સવિભૂસં.

નિદ્દં ન બહુલીકરેય્યાતિ. રત્તિન્દિવં છકોટ્ઠાસં કારેત્વા પઞ્ચકોટ્ઠાસં પટિપજ્જેય્ય એકકોટ્ઠાસં નિપ્પજ્જેય્યાતિ – નિદ્દં ન બહુલીકરેય્ય.

જાગરિયં ભજેય્ય આતાપીતિ. ઇધ ભિક્ખુ દિવસં ચઙ્કમેન નિસજ્જાય આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેય્ય, રત્તિયા પઠમં યામં ચઙ્કમેન નિસજ્જાય આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેય્ય, રત્તિયા મજ્ઝિમં યામં દક્ખિણેન પસ્સેન સીહસેય્યં કપ્પેય્ય પાદેપાદં અચ્ચાધાય સતો સમ્પજાનો ઉટ્ઠાનસઞ્ઞં મનસિકરિત્વા, રત્તિયા પચ્છિમં યામં પચ્ચુટ્ઠાય ચઙ્કમેન નિસજ્જાય આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેય્ય.

જાગરિયં ભજેય્યાતિ જાગરિયં ભજેય્ય સમ્ભજેય્ય સેવેય્ય નિસેવેય્ય સંસેવેય્ય પટિસેવેય્યાતિ – જાગરિયં ભજેય્ય.

આતાપીતિ. આતપ્પં વુચ્ચતિ વીરિયં [વિરિયં (સી॰ સ્યા॰)]. યો ચેતસિકો વીરિયારમ્ભો નિક્કમો પરક્કમો ઉય્યામો વાયામો ઉસ્સાહો ઉસ્સોળ્હી થામો ઠિતિ અસિથિલપરક્કમતા અનિક્ખિત્તચ્છન્દતા અનિક્ખિત્તધુરતા ધુરસમ્પગ્ગહો વીરિયં વીરિયિન્દ્રિયં વીરિયબલં સમ્માવાયામો. ઇમિના આતાપેન ઉપેતો સમુપેતો ઉપગતો સમુપગતો ઉપપન્નો સમુપપન્નો સમન્નાગતો સો વુચ્ચતિ આતાપીતિ – જાગરિયં ભજેય્ય આતાપી.

તન્દિં માયં હસ્સં ખિડ્ડં, મેથુનં વિપ્પજહે સવિભૂસન્તિ. તન્દીતિ [તન્દિન્તિ (સી॰)] તન્દી તન્દિયના તન્દિયિતત્તં [નત્થિ અત્તદણ્ડસુત્તનિદ્દેસે ખુદ્દકવત્થુવિભઙ્ગેપિ] તન્દિમનકતા આલસ્યં આલસ્યાયના આલસ્યાયિતત્તં. માયા વુચ્ચતિ વઞ્ચનિકા ચરિયા. ઇધેકચ્ચો કાયેન દુચ્ચરિતં ચરિત્વા...પે॰... વાચાય મનસા દુચ્ચરિતં ચરિત્વા તસ્સ પટિચ્છાદનહેતુ પાપિકં ઇચ્છં પણિદહતિ. મા મં જઞ્ઞાતિ [જઞ્ઞૂતિ (ક॰)] ઇચ્છતિ, મા મં જઞ્ઞાતિ સઙ્કપ્પેતિ, મા મં જઞ્ઞાતિ વાચં ભાસતિ, મા મં જઞ્ઞાતિ કાયેન પરક્કમતિ. યા એવરૂપા માયાવિતા અચ્ચસરા વઞ્ચના નિકતિ નિકિરણા પરિહરણા ગૂહના પરિગૂહના છાદના પરિચ્છાદના [પટિચ્છાદના (સી॰ ક॰) મહાનિદ્દેસે] અનુત્તાનીકમ્મં અનાવિકમ્મં વોચ્છાદના પાપકિરિયા – અયં વુચ્ચતિ માયા. **હસ્સ**ન્તિ ઇધેકચ્ચો અતિવેલં દન્તવિદંસકં હસતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ''કુમારકમિદં, ભિક્ખવે , અરિયસ્સ વિનયે યદિદં અતિવેલં દન્તવિદંસકં હસિત''ન્તિ.

ખિડ્ડાતિ દ્વે ખિડ્ડા – કાયિકા ચ ખિડ્ડા વાચસિકા ચ ખિડ્ડા. કતમા કાયિકા ખિડ્ડા? હત્થીહિપિ કીળન્તિ, અસ્સેહિપિ કીળન્તિ, રથેહિપિ કીળન્તિ, ધનૂહિપિ કીળન્તિ, અટ્ઠપદેહિપિ કીળન્તિ, દસપદેહિપિ કીળન્તિ, આકાસેપિ કીળન્તિ, પરિહારપથેપિ કીળન્તિ, સન્તિકાયપિ કીળન્તિ , ખલિકાયપિ કીળન્તિ, ઘટિકાયપિ કીળન્તિ, સલાકહત્થેનપિ કીળન્તિ, અક્ખેનપિ કીળન્તિ, પઙ્ગચીરેનપિ કીળન્તિ , વઙ્કકેનપિ કીળન્તિ, મોક્ખચિકાયપિ કીળન્તિ, ચિઙ્ગુલકેનપિ કીળન્તિ, પત્તાળ્હકેનપિ કીળન્તિ, રથકેનપિ કીળન્તિ, ધનુકેનપિ કીળન્તિ, અક્ખરિકાયપિ કીળન્તિ, મનેસિકાયપિ કીળન્તિ, યથાવજ્જેનપિ કીળન્તિ – અયં કાયિકા ખિડ્ડા. કતમા વાચસિકા ખિડ્ડા? મુખભેરિકં [મુખભેરિયં (સ્યા॰)] મુખાલમ્બરં મુખડિણ્ડિમકં [મુખદેણ્ડિમકં (સી॰ સ્યા॰)] મુખવલિમકં મુખભેરુળકં [મુખભેરુલકં (સી॰)] મુખદદ્દરિકં નાટકં લાપં ગીતં દવકમ્મં – અયં વાચસિકા ખિડ્ડા.

મેથુનધમ્મો નામ યો સો અસદ્ધમ્મો ગામધમ્મો વસલધમ્મો દુટ્ઠુલ્લો ઓદકન્તિકો રહસ્સો દ્વયંદ્વયસમાપત્તિ. કિંકારણા વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મો? ઉભિન્નં રત્તાનં સારત્તાનં અવસ્સુતાનં પરિયુટ્ઠિતાનં પરિયાદિન્નચિત્તાનં ઉભિન્નં સદિસાનં ધમ્મોતિ, તંકારણા વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મો. યથા ઉભો કલહકારકા મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ, ઉભો ભણ્ડનકારકા...પે॰... ઉભો ભસ્સકારકા... ઉભો અધિકરણકારકા... ઉભો વિવાદકારકા... ઉભો વાદિનો... ઉભો

સલ્લાપકા મેથુનકાતિ વુચ્ચન્તિ ; એવમેવ ઉભિન્નં રત્તાનં સારત્તાનં અવસ્સુતાનં પરિયુટ્ઠિતાનં પરિયાદિન્નચિત્તાનં ઉભિન્નં સદિસાનં ધમ્મોતિ, તંકારણા વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મો.

વિભૂસાતિ દ્વે વિભૂસા – અત્થિ અગારિયસ્સ વિભૂસા, અત્થિ પબ્બજિતસ્સ વિભૂસા. કતમા અગારિયસ્સ વિભૂસા? કેસા ચ મસ્સુ ચ માલા ચ ગન્ધા ચ વિલેપના ચ આભરણા ચ પિલન્ધના ચ વત્થઞ્ચ સયનાસનઞ્ચ વેઠનઞ્ચ ઉચ્છાદનં પરિમદ્દનં ન્હાપનં સમ્બાહનં આદાસં અઞ્જનં માલાવિલેપનં મુખચુણ્ણકં મુખલેપં હત્થબન્ધં સિખાબન્ધં [વસિક્ખાબન્ધં (સ્યા॰)] દણ્ડનાળિયં ખગ્ગં છત્તં ચિત્રા ઉપાહના ઉણ્હીસં મણિં વાળબીજનિં ઓદાતાનિ વત્થાનિ દીઘદસાનિ ઇતિ વા – અયં અગારિયસ્સ વિભૂસા. કતમા પબ્બજિતસ્સ વિભૂસા? ચીવરમણ્ડના પત્તમણ્ડના સેનાસનમણ્ડના ઇમસ્સ વા પૂતિકાયસ્સ બાહિરાનં વા પરિક્ખારાનં મણ્ડના વિભૂસના કેળના પરિકેળના ગેધિતતા ગેધિતત્તં ચપલતા ચાપલ્યં – અયં પબ્બજિતસ્સ વિભૂસા.

તન્દિં માયં હસ્સં ખિડ્ડં, મેથુનં વિપ્પજહે સવિભૂસન્તિ. તન્દિઞ્ચ માયઞ્ચ હસ્સઞ્ચ ખિડ્ડઞ્ચ મેથુનધમ્મઞ્ચ સવિભૂસં સપરિવારં સપરિભણ્ડં સપરિક્ખારં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્યાતિ – તન્દિં માયં હસ્સં ખિડ્ડં, મેથુનં વિપ્પજહે સવિભૂસં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘નિદ્દં ન બહુલીકરેય્ય, જાગરિયં ભજેય્ય આતાપી;
> તન્દિં માયં હસ્સં ખિડ્ડં, મેથુનં વિપ્પજહે સવિભૂસ’’ન્તિ.

૧૬૨.આથબ્બણં સુપિનં લક્ખણં, નો વિદહે અથોપિ નક્ખત્તં;
વિરુતઞ્ચ ગબ્ભકરણં, તિકિચ્છં મામકો ન સેવેય્ય.

આથબ્બણં સુપિનં લક્ખણં, નો વિદહે અથોપિ નક્ખત્તન્તિ. આથબ્બણિકા આથબ્બણં પયોજેન્તિ, નગરે વા રુદ્ધે [રુન્ધે (ક॰)] સઙ્ગામે વા પચ્ચુપટ્ઠિતે પરસેનપચ્ચત્થિકેસુ પચ્ચામિત્તેસુ ઈતિં ઉપ્પાદેન્તિ, ઉપદ્દવં ઉપ્પાદેન્તિ, રોગં ઉપ્પાદેન્તિ, પજ્જરકં કરોન્તિ, સૂલં કરોન્તિ, વિસૂચિકં કરોન્તિ, પક્ખન્દિકં કરોન્તિ. એવં આથબ્બણિકા આથબ્બણં પયોજેન્તિ.

સુપિનપાઠકા સુપિનં આદિસન્તિ, યો પુબ્બણ્હસમયં સુપિનં પસ્સતિ, એવં વિપાકો હોતિ. યો મજ્ઝન્હિકસમયં [મજ્ઝન્તિકસમયં (બહૂસુ)] સુપિનં પસ્સતિ, એવં વિપાકો હોતિ. યો સાયન્હસમયં સુપિનં પસ્સતિ, એવં વિપાકો હોતિ. યો પુરિમે યામે…પે॰… યો મજ્ઝિમે યામે… યો પચ્છિમે યામે… યો દક્ખિણેન પસ્સેન નિપન્નો… યો વામેન પસ્સેન નિપન્નો… યો ઉત્તાનં નિપન્નો… યો અવકુજ્જ નિપન્નો… યો ચન્દં પસ્સતિ… યો સૂરિયં પસ્સતિ… યો મહાસમુદ્દં પસ્સતિ… યો સિનેરું પબ્બતરાજાનં પસ્સતિ… યો હત્થિં પસ્સતિ… યો અસ્સં પસ્સતિ… યો રથં પસ્સતિ… યો પત્તિં પસ્સતિ… યો સેનાબ્યૂહં પસ્સતિ… યો આરામરામણેય્યકં પસ્સતિ… યો વનરામણેય્યકં પસ્સતિ… યો ભૂમિરામણેય્યકં પસ્સતિ… યો પોક્ખરણીરામણેય્યકં [પોક્ખરણિરામણેય્યકં (સ્યા॰)] પસ્સતિ, એવં વિપાકો હોતીતિ. એવં સુપિનપાઠકા સુપિનં આદિસન્તિ.

લક્ખણપાઠકા લક્ખણં આદિસન્તિ – મણિલક્ખણં દણ્ડલક્ખણં વત્થલક્ખણં અસિલક્ખણં ઉસુલક્ખણં ધનુલક્ખણં આવુધલક્ખણં ઇત્થિલક્ખણં પુરિસલક્ખણં કુમારિકાલક્ખણં કુમારલક્ખણં દાસિલક્ખણં દાસલક્ખણં હત્થિલક્ખણં અસ્સલક્ખણં મહિંસલક્ખણં ઉસભલક્ખણં ગોણલક્ખણં અજલક્ખણં મેણ્ડલક્ખણં કુક્કુટલક્ખણં વટ્ટલક્ખણં ગોધાલક્ખણં કણ્ણિકાલક્ખણં કચ્છપલક્ખણં મિગલક્ખણં ઇતિ વાતિ. એવં લક્ખણપાઠકા લક્ખણં આદિસન્તિ.

નક્ખત્તપાઠકા નક્ખત્તં આદિસન્તિ. અટ્ઠવીસતિ નક્ખત્તાનિ. ઇમિના નક્ખત્તેન ઘરપ્પવેસો કત્તબ્બો, ઇમિના નક્ખત્તેન મકુટં બન્ધિતબ્બં, ઇમિના નક્ખત્તેન વારેય્યં કારેતબ્બં, ઇમિના નક્ખત્તેન બીજનીહારો [બીજનિહારો (સ્યા॰ ક॰)] કત્તબ્બો, ઇમિના નક્ખત્તેન સંવાસો [ઘરવાસો (સ્યા॰)] ગન્તબ્બોતિ. એવં નક્ખત્તપાઠકા નક્ખત્તં આદિસન્તિ.

આથબ્બણં સુપિનં લક્ખણં, નો વિદહે અથોપિ નક્ખત્તન્તિ. આથબ્બણઞ્ચ સુપિનઞ્ચ લક્ખણઞ્ચ નક્ખત્તઞ્ચ નો વિદહેય્ય ન ચરેય્ય ન સમાચરેય્ય ન સમાદાય વત્તેય્ય. અથ વા ન ગણ્હેય્ય ન ઉગ્ગણ્હેય્ય ન ધારેય્ય ન ઉપધારેય્ય ન ઉપલક્ખેય્ય નપ્પયોજેય્યાતિ – આથબ્બણં સુપિનં લક્ખણં, નો વિદહે અથોપિ નક્ખત્તં.

વિરુતઞ્ચ ગબ્ભકરણં, તિકિચ્છં મામકો ન સેવેય્યાતિ. વિરુતં વુચ્ચતિ મિગવાક્કં. મિગવાક્કપાઠકા [મિગચક્કં. મિગચક્કપાઠકા (સ્યા॰)] મિગવાક્કં આદિસન્તિ – સકુન્તાનં વા ચતુપ્પદાનં વા રુતં [રુદં (સ્યા॰)] વસ્સિતં જાનન્તીતિ. એવં મિગવાક્કપાઠકા મિગવાક્કં આદિસન્તિ. ગબ્ભકરણીયા ગબ્ભં સણ્ઠાપેન્તિ. દ્વીહિ કારણેહિ ગબ્ભો ન સણ્ઠાતિ – પાણકેહિ વા વાતકુપ્પેહિ વા. પાણકાનં વા વાતકુપ્પાનં વા પટિઘાતાય ઓસધં દેન્તીતિ. એવં ગબ્ભકરણીયા ગબ્ભં સણ્ઠાપેન્તિ. **તિકિચ્છા**તિ પઞ્ચ તિકિચ્છા – સાલાકિયં, સલ્લકત્તિયં, કાયતિકિચ્છં, ભૂતિયં, કોમારભચ્ચં. **મામકો**તિ બુદ્ધમામકો ધમ્મમામકો સઙ્ઘમામકો, સો વા ભગવન્તં મમાયતિ ભગવા વા તં પુગ્ગલં પરિગ્ગણ્હાતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ‘‘યે તે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ કુહા થદ્ધા લપા સિઙ્ગી ઉન્નળા અસમાહિતા ન મે તે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ મામકા, અપગતા ચ તે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઇમસ્મા ધમ્મવિનયા, ન ચ તે ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં આપજ્જન્તિ. યે ચ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ નિક્કુહા નિલ્લપા ધીરા અત્થદ્ધા સુસમાહિતા તે ખો મે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ મામકા ન ચ અપગતા તે , ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઇમસ્મા ધમ્મવિનયા, તે ચ ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે વુદ્ધિં વિરૂળ્હિં વેપુલ્લં આપજ્જન્તિ’’.

> ‘‘કુહા થદ્ધા લપા સિઙ્ગી, ઉન્નળા અસમાહિતા;
> ન તે ધમ્મે વિરૂહન્તિ, સમ્માસમ્બુદ્ધદેસિતે.
>
> ‘‘નિક્કુહા નિલ્લપા ધીરા, અત્થદ્ધા સુસમાહિતા;
> તે વે ધમ્મે વિરૂહન્તિ, સમ્માસમ્બુદ્ધદેસિતે’’.

વિરુતઞ્ચ ગબ્ભકરણં, તિકિચ્છં મામકો ન સેવેય્યાતિ. વિરુતઞ્ચ ગબ્ભકરણઞ્ચ તિકિચ્છઞ્ચ મામકો ન સેવેય્ય ન નિસેવેય્ય ન સંસેવેય્ય નપ્પટિસેવેય્ય ન ચરેય્ય ન સમાચરેય્ય ન સમાદાય વત્તેય્ય. અથ વા ન ગણ્હેય્ય ન ઉગ્ગણ્હેય્ય ન ધારેય્ય ન ઉપધારેય્ય ન ઉપલક્ખેય્ય નપ્પયોજેય્યાતિ – વિરુતઞ્ચ ગબ્ભકરણં તિકિચ્છં મામકો ન સેવેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘આથબ્બણં સુપિનં લક્ખણં, નો વિદહે અથોપિ નક્ખત્તં;
> વિરુતઞ્ચ ગબ્ભકરણં, તિકિચ્છં મામકો ન સેવેય્યા’’તિ.

૧૬૩નિન્દાય નપ્પવેધેય્ય, ન ઉન્નમેય્ય પસંસિતો ભિક્ખુ;
લોભં સહ મચ્છરિયેન, કોધં પેસુણિયઞ્ચ પનુદેય્ય.

નિન્દાય નપ્પવેધેય્યાતિ. ઇધેકચ્ચે ભિક્ખૂ નિન્દન્તિ જાતિયા વા ગોત્તેન વા કોલપુત્તિયેન વા વણ્ણપોક્ખરતાય વા ધનેન વા અજ્ઝેનેન વા કમ્માયતનેન વા સિપ્પાયતનેન વા વિજ્જાટ્ઠાનેન વા સુતેન વા પટિભાનેન વા અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના નિન્દન્તિ ગરહન્તિ ઉપવદન્તિ, નિન્દિતો ગરહિતો ઉપવદિતો નિન્દાય ગરહાય ઉપવાદેન અકિત્તિયા અવણ્ણહારિકાય ન વેધેય્ય નપ્પવેધેય્ય ન સમ્પવેધેય્ય ન તસેય્ય ન ઉત્તસેય્ય ન પરિતસેય્ય ન ભાયેય્ય ન સન્તાસં આપજ્જેય્ય, અભીરૂ અસ્સ અછમ્ભી અનુત્રાસી અપલાયી, પહીનભયભેરવો વિગતલોમહંસો વિહરેય્યાતિ – નિન્દાય નપ્પવેધેય્ય.

ન ઉન્નમેય્ય પસંસિતો ભિક્ખૂતિ. ઇધેકચ્ચે ભિક્ખૂ પસંસન્તિ જાતિયા વા ગોત્તેન વા કોલપુત્તિયેન વા વણ્ણપોક્ખરતાય વા ધનેન વા અજ્ઝેનેન વા કમ્માયતનેન વા સિપ્પાયતનેન વા વિજ્જાટ્ઠાનેન વા સુતેન વા પટિભાનેન વા અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના પસંસન્તિ થોમેન્તિ કિત્તેન્તિ વણ્ણેન્તિ, પસંસિતો થોમિતો કિત્તિતો વણ્ણિતો પસંસાય થોમનેન કિત્તિયા વણ્ણહારિકાય ઉન્નતિં ન કરેય્ય ઉન્નમં ન કરેય્ય માનં ન કરેય્ય થમ્ભં ન કરેય્ય, ન તેન માનં જનેય્ય ન તેન થદ્ધો અસ્સ પત્થદ્ધો પગ્ગહિતસિરોતિ – ન ઉન્નમેય્ય પસંસિતો ભિક્ખુ.

લોભં સહ મચ્છરિયેન, કોધં પેસુણિયઞ્ચ પનુદેય્યાતિ. **લોભો**તિ યો લોભો લુબ્ભના લુબ્ભિતત્તં સારાગો સારજ્જના સારજ્જિતત્તં અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **મચ્છરિય**ન્તિ પઞ્ચ મચ્છરિયાનિ – આવાસમચ્છરિયં…પે॰… ગાહો વુચ્ચતિ મચ્છરિયં. **કોધો**તિ યો ચિત્તસ્સ આઘાતો પટિઘાતો પટિઘં પટિવિરોધો, કોપો પકોપો સમ્પકોપો, દોસો પદોસો સમ્પદોસો, ચિત્તસ્સ બ્યાપત્તિ મનોપદોસો, કોધો કુજ્ઝના કુજ્ઝિતત્તં, દોસો દુસ્સના દુસ્સિતત્તં, બ્યાપત્તિં બ્યાપજ્જના બ્યાપજ્જિતત્તં, વિરોધો પટિવિરોધો ચણ્ડિક્કં અસુરોપો અનત્તમનતા ચિત્તસ્સ. **પેસુઞ્ઞ**ન્તિ ઇધેકચ્ચો પિસુણવાચો હોતિ ઇતો સુત્વા અમુત્ર અક્ખાતા ઇમેસં ભેદાય, અમુત્ર વા સુત્વા ઇમેસં અક્ખાતા અમૂસં ભેદાય. ઇતિ સમગ્ગાનં વા ભેત્તા ભિન્નાનં વા અનુપ્પદાતા, વગ્ગારામો વગ્ગરતો વગ્ગનન્દી વગ્ગકરણિં વાચં ભાસિતા હોતિ – ઇદં વુચ્ચતિ પેસુઞ્ઞં.

અપિ ચ દ્વીહિ કારણેહિ પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ – પિયકમ્યતાય વા ભેદાધિપ્પાયેન વા. કથં પિયકમ્યતાય પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ? ઇમસ્સ પિયો ભવિસ્સામિ મનાપો ભવિસ્સામિ વિસ્સાસિકો ભવિસ્સામિ અબ્ભન્તરિકો ભવિસ્સામિ સુહદયો ભવિસ્સામીતિ. એવં પિયકમ્યતાય પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ. કથં ભેદાધિપ્પાયેન પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ? કથં ઇમે નાના અસ્સુ વિના અસ્સુ વગ્ગા અસ્સુ દ્વેધા અસ્સુ દ્વેજ્ઝા અસ્સુ દ્વે પક્ખા અસ્સુ ભિજ્જેય્યું ન સમાગચ્છેય્યું દુક્ખં ન ફાસુ વિહરેય્યુન્તિ. એવં ભેદાધિપ્પાયેન પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ. **લોભં સહ મચ્છરિયેન, કોધં પેસુણિયઞ્ચ પનુદેય્યા**તિ. લોભઞ્ચ મચ્છરિયઞ્ચ કોધઞ્ચ પેસુઞ્ઞઞ્ચ નુદેય્ય પનુદેય્ય પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્યાતિ – લોભં સહ મચ્છરિયેન, કોધં પેસુણિયઞ્ચ પનુદેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

“નિન્દાય નપ્પવેધેય્ય, ન ઉન્નમેય્ય પસંસિતો ભિક્ખુ;
લોભં સહ મચ્છરિયેન, કોધં પેસુણિયઞ્ચ પનુદેય્યા”તિ.

૧૬૪કયવિક્કયે ન તિટ્ઠેય્ય, ઉપવાદં ભિક્ખુ ન કરેય્ય કુહિઞ્ચિ;
ગામે ચ નાભિસજ્જેય્ય, લાભકમ્યા જનં ન લપયેય્ય.

કયવિક્કયે ન તિટ્ઠેય્યાતિ. યે કયવિક્કયા વિનયે પટિક્ખિત્તા ન તે ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતા. કથં કયવિક્કયે તિટ્ઠતિ? પઞ્ચન્નં સદ્ધિં પત્તં વા ચીવરં વા અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ પરિક્ખારં વઞ્ચનિયં વા કરોન્તો ઉદયં વા પત્થયન્તો પરિવત્તેતિ. એવં કયવિક્કયે તિટ્ઠતિ. કથં કયવિક્કયે ન તિટ્ઠતિ? પઞ્ચન્નં સદ્ધિં પત્તં વા ચીવરં વા અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ પરિક્ખારં ન વઞ્ચનિયં વા કરોન્તો ન ઉદયં વા પત્થયન્તો પરિવત્તેતિ. એવં કયવિક્કયે ન તિટ્ઠતિ. **કયવિક્કયે ન તિટ્ઠેય્યા**તિ. કયવિક્કયે ન તિટ્ઠેય્ય ન સન્તિટ્ઠેય્ય, કયવિક્કયં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, કયવિક્કયા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – કયવિક્કયે ન તિટ્ઠેય્ય.

ઉપવાદં ભિક્ખુ ન કરેય્ય કુહિઞ્ચીતિ. કતમે ઉપવાદકરાતિ કિલેસા? સન્તેકે સમણબ્રાહ્મણા ઇદ્ધિમન્તો દિબ્બચક્ખુકા પરચિત્તવિદુનો, તે દૂરતોપિ પસ્સન્તિ આસન્નાપિ ન દિસ્સન્તિ ચેતસાપિ ચિત્તં પજાનન્તિ, દેવતાપિ ખો સન્તિ ઇદ્ધિમન્તિનિયો દિબ્બચક્ખુકા પરચિત્તવિદુનિયો, તા દૂરતોપિ પસ્સન્તિ, આસન્નાપિ ન દિસ્સન્તિ ચેતસાપિ ચિત્તં પજાનન્તિ. તે ઓળારિકેહિ વા કિલેસેહિ મજ્ઝિમેહિ વા કિલેસેહિ સુખુમેહિ વા કિલેસેહિ ઉપવદેય્યું. કતમે ઓળારિકા કિલેસા? કાયદુચ્ચરિતં વચીદુચ્ચરિતં મનોદુચ્ચરિતં – ઇમે વુચ્ચન્તિ ઓળારિકા કિલેસા. કતમે મજ્ઝિમા કિલેસા? કામવિતક્કો બ્યાપાદવિતક્કો વિહિંસાવિતક્કો – ઇમે વુચ્ચન્તિ મજ્ઝિમા કિલેસા. કતમે સુખુમા કિલેસા? ઞાતિવિતક્કો, જનપદવિતક્કો, અપરવિતક્કો, પરાનુદયતા પટિસઞ્ઞુત્તો વિતક્કો , લાભસક્કારસિલોકપટિસઞ્ઞુત્તો વિતક્કો, અનવઞ્ઞત્તિપટિસઞ્ઞુત્તો વિતક્કો – ઇમે વુચ્ચન્તિ સુખુમા કિલેસા. તે ઓળારિકેહિ વા કિલેસેહિ મજ્ઝિમેહિ વા કિલેસેહિ સુખુમેહિ વા કિલેસેહિ ન ઉપવદેય્ય ઉપવાદં ન કરેય્ય ઉપવાદકરે કિલેસે ન કરેય્ય ન જનેય્ય ન સઞ્જનેય્ય ન નિબ્બત્તેય્ય નાભિનિબ્બત્તેય્ય, ઉપવાદકરે કિલેસે પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, ઉપવાદકરેહિ કિલેસેહિ આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્ય. **કુહિઞ્ચી**તિ કુહિઞ્ચિ કિમ્હિચિ કત્થચિ અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વાતિ – ઉપવાદં ભિક્ખુ ન કરેય્ય કુહિઞ્ચિ.

ગામે ચ નાભિસજ્જેય્યાતિ. કથં ગામે સજ્જતિ? ઇધ ભિક્ખુ ગામે ગિહીહિ સંસટ્ઠો વિહરતિ સહનન્દી સહસોકી સુખિતેસુ સુખિતો દુક્ખિતેસુ દુક્ખિતો, ઉપ્પન્નેસુ કિચ્ચકરણીયેસુ અત્તના વોયોગં આપજ્જતિ. એવમ્પિ ગામે સજ્જતિ.

અથ વા ભિક્ખુ પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય ગામં વા નિગમં વા પિણ્ડાય પવિસતિ અરક્ખિતેનેવ કાયેન અરક્ખિતાય વાચાય અરક્ખિતેન ચિત્તેન અનુપટ્ઠિતાય સતિયા અસંવુતેહિ ઇન્દ્રિયેહિ. સો તત્ર તત્ર સજ્જતિ તત્ર તત્ર ગણ્હાતિ તત્ર તત્ર બજ્ઝતિ તત્ર તત્ર અનયબ્યસનં આપજ્જતિ. એવમ્પિ ગામે સજ્જતિ.

કથં ગામે ન સજ્જતિ? ઇધ ભિક્ખુ ગામે ગિહીહિ અસંસટ્ઠો વિહરતિ ન સહનન્દી ન સહસોકી ન સુખિતેસુ સુખિતો ન દુક્ખિતેસુ દુક્ખિતો, ઉપ્પન્નેસુ કિચ્ચકરણીયેસુ ન અત્તના વોયોગં આપજ્જતિ. એવમ્પિ ગામે ન સજ્જતિ.

અથ વા ભિક્ખુ પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય ગામં વા નિગમં વા પિણ્ડાય પવિસતિ રક્ખિતેનેવ કાયેન રક્ખિતાય વાચાય રક્ખિતેન ચિત્તેન ઉપટ્ઠિતાય સતિયા સંવુતેહિ ઇન્દ્રિયેહિ. સો તત્ર તત્ર ન સજ્જતિ તત્ર તત્ર ન ગણ્હાતિ તત્ર તત્ર ન બજ્ઝતિ તત્ર તત્ર ન અનયબ્યસનં આપજ્જતિ. એવમ્પિ ગામે ન સજ્જતિ. **ગામે ચ નાભિસજ્જેય્યા**તિ ગામે ન સજ્જેય્ય ન ગણ્હેય્ય ન બજ્ઝેય્ય ન પલિબજ્ઝેય્ય, અગિદ્ધો અસ્સ અગધિતો અમુચ્છિતો અનજ્ઝોસન્નો વીતગેધો વિગતગેધો ચત્તગેધો...પે॰... બ્રહ્મભૂતેન અત્તના વિહરેય્યાતિ – ગામે ચ નાભિસજ્જેય્ય.

લાભકમ્યા જનં ન લપયેય્યાતિ. કતમા લપના? લાભસક્કારસિલોકસન્નિસ્સિતસ્સ પાપિચ્છસ્સ ઇચ્છાપકતસ્સ આમિસચક્ખુકસ્સ લોકધમ્મગરુકસ્સ યા પરેસં આલપના લપના સલ્લપના ઉલ્લપના સમુલ્લપના ઉન્નહના સમુન્નહના ઉક્કાચના સમુક્કાચના [ઉક્કાપના સમુક્કાપના (સ્યા॰)] અનુપિયભાણિતા ચાતુકમ્યતા મુગ્ગસૂપ્યતા પારિભટયતા પરપિટ્ઠિમંસિકતા [પિટ્ઠિમંસિકતા (ક॰) વિસુદ્ધિમગ્ગે સીલનિદ્દેસવણ્ણના ઓલોકેતબ્બા], યા તત્થ સણ્હવાચતા સખિલવાચતા સિથિલવાચતા [મેત્તવાચકતા (સ્યા॰)] અફરુસવાચતા – અયં વુચ્ચતિ લપના.

અપિ ચ દ્વીહિ કારણેહિ જનં લપતિ – અત્તાનં વા નીચં ઠપેન્તો પરં ઉચ્ચં ઠપેન્તો જનં લપતિ, અત્તાનં વા ઉચ્ચં ઠપેન્તો પરં નીચં ઠપેન્તો જનં લપતિ. કથં અત્તાનં નીચં ઠપેન્તો પરં ઉચ્ચં ઠપેન્તો જનં લપતિ? ‘‘તુમ્હે મે બહૂપકારા, અહં તુમ્હે નિસ્સાય લભામિ ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં, યેપિ મે અઞ્ઞે દાતું વા કાતું વા મઞ્ઞન્તિ, તુમ્હે નિસ્સાય તુમ્હે સમ્પસ્સન્તા યમ્પિ મે પુરાણં માતાપેત્તિકં નામધેય્યં તમ્પિ મે અન્તરહિતં. તુમ્હેહિ અહં ઞાયામિ અસુકસ્સ કુલૂપકો અસુકાય કુલૂપકો’’તિ. એવં અત્તાનં નીચં ઠપેન્તો પરં ઉચ્ચં ઠપેન્તો જનં લપતિ.

કથં અત્તાનં ઉચ્ચં ઠપેન્તો પરં નીચં ઠપેન્તો જનં લપતિ? ‘‘અહં તુમ્હાકં બહૂપકારો, તુમ્હે મં આગમ્મ બુદ્ધં સરણં ગતા, ધમ્મં સરણં ગતા, સઙ્ઘં સરણં ગતા, પાણાતિપાતા પટિવિરતા, અદિન્નાદાના પટિવિરતા, કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતા, મુસાવાદા પટિવિરતા, સુરામેરયમજ્જપ્પમાદટ્ઠાના પટિવિરતા. અહં તુમ્હાકં ઉદ્દેસં દેમિ, પરિપુચ્છં દેમિ, ઉપોસથં આચિક્ખામિ, નવકમ્મં અધિટ્ઠામિ. અથ પન તુમ્હે મં ઉજ્ઝિત્વા અઞ્ઞે સક્કરોથ ગરું કરોથ માનેથ પૂજેથા’’તિ. એવં અત્તાનં ઉચ્ચં ઠપેન્તો પરં નીચં ઠપેન્તો જનં લપતિ.

લાભકમ્યા જનં ન લપયેય્યાતિ. લાભહેતુ લાભપચ્ચયા લાભકારણા લાભાભિનિબ્બત્તિયા લાભં પરિપાચેન્તો જનં ન લપયેય્ય, લપનં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, લપના આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – લાભકમ્યા જનં ન લપયેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘કયવિક્કયે ન તિટ્ઠેય્ય, ઉપવાદં ભિક્ખુ ન કરેય્ય કુહિઞ્ચિ;

ગામે ચ નાભિસજ્જેય્ય, લાભકમ્યા જનં ન લપયેય્યા’’તિ.

૧૬૫ન ચ કત્થિકો [કત્થિતા (સ્યા॰ ક॰)] **સિયા ભિક્ખુ, ન ચ વાચં પયુત્તં ભાસેય્ય;**
પાગબ્ભિયં ન સિક્ખેય્ય, કથં વિગ્ગાહિકં ન કથયેય્ય.

ન ચ કત્થિકો સિયા ભિક્ખૂતિ. ઇધેકચ્ચો કત્થી હોતિ વિકત્થી. સો કત્થતિ વિકત્થતિ અહમસ્મિ સીલસમ્પન્નોતિ વા વતસમ્પન્નોતિ વા સીલબ્બતસમ્પન્નોતિ વા જાતિયા વા ગોત્તેન વા કોલપુત્તિયેન વા વણ્ણપોક્ખરતાય વા ધનેન વા અજ્ઝેનેન વા કમ્માયતનેન વા સિપ્પાયતનેન વા વિજ્જાટ્ઠાનેન વા સુતેન વા પટિભાનેન વા અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના. ઉચ્ચા કુલા પબ્બજિતોતિ વા મહાભોગકુલા પબ્બજિતોતિ વા ઉળારભોગકુલા પબ્બજિતોતિ વા સુત્તન્તિકોતિ વા વિનયધરોતિ વા ધમ્મકથિકોતિ વા આરઞ્ઞિકોતિ વા…પે॰… નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભીતિ વા કત્થતિ વિકત્થતિ. એવં ન કત્થેય્ય ન વિકત્થેય્ય, કત્થં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, કત્થના આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – ન ચ કત્થિકો સિયા ભિક્ખુ.

ન ચ વાચં પયુત્તં ભાસેય્યાતિ. કતમા પયુત્તવાચા? ઇધેકચ્ચો ચીવરપયુત્તં વાચં ભાસતિ, પિણ્ડપાતપયુત્તં વાચં ભાસતિ, સેનાસનપયુત્તં વાચં ભાસતિ, ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારપયુત્તં વાચં ભાસતિ – અયમ્પિ વુચ્ચતિ પયુત્તવાચા.

અથ વા ચીવરહેતુ પિણ્ડપાતહેતુ સેનાસનહેતુ ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારહેતુ સચ્ચમ્પિ ભણતિ મુસાપિ ભણતિ, પિસુણમ્પિ ભણતિ અપિસુણમ્પિ ભણતિ, ફરુસમ્પિ ભણતિ અફરુસમ્પિ ભણતિ, સમ્ફપ્પલાપમ્પિ ભણતિ અસમ્ફપ્પલાપમ્પિ ભણતિ, મન્તાપિ વાચં ભાસતિ – અયમ્પિ વુચ્ચતિ પયુત્તવાચા. અથ વા પસન્નચિત્તો પરેસં ધમ્મં દેસેતિ – ‘‘અહો વત મે ધમ્મં સુણેય્યું, સુત્વાવ ધમ્મં પસીદેય્યું, પસન્ના ચ મે પસન્નાકારં કરેય્યુ’’ન્તિ – અયં વુચ્ચતિ પયુત્તવાચા. **ન ચ વાચં પયુત્તં ભાસેય્યા**તિ. અન્તમસો ધમ્મદેસનં વાચં ઉપાદાય પયુત્તવાચં ન ભાસેય્ય ન કથેય્ય ન ભણેય્ય ન દીપેય્ય ન વોહરેય્ય, પયુત્તં વાચં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, પયુત્તવાચાય આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – ન ચ વાચં પયુત્તં ભાસેય્ય.

પાગબ્ભિયં ન સિક્ખેય્યાતિ. **પાગબ્ભિયન્તિ** તીણિ પાગબ્ભિયાનિ – કાયિકં પાગબ્ભિયં, વાચસિકં પાગબ્ભિયં, ચેતસિકં પાગબ્ભિયં. કતમં કાયિકં પાગબ્ભિયં? ઇધેકચ્ચો સઙ્ઘગતોપિ કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, ગણગતોપિ કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, ભોજનસાલાયપિ કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, જન્તાઘરેપિ કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, ઉદકતિત્થેપિ કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, અન્તરઘરં પવિસન્તોપિ કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, અન્તરઘરં પવિટ્ઠોપિ કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં સઙ્ઘગતો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો સઙ્ઘગતો અચિત્તીકારકતો થેરે ભિક્ખૂ ઘટ્ટયન્તોપિ તિટ્ઠતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ નિસીદતિ, પુરતોપિ તિટ્ઠતિ, પુરતોપિ નિસીદતિ, ઉચ્ચેપિ આસને નિસીદતિ, સસીસં પારુપિત્વા નિસીદતિ , ઠિતકોપિ ભણતિ, બાહાવિક્ખેપકોપિ ભણતિ. એવં સઙ્ઘગતો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં ગણગતો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો ગણગતો અચિત્તીકારકતો થેરાનં ભિક્ખૂનં અનુપાહનાનં ચઙ્કમન્તાનં સઉપાહનો ચઙ્કમતિ , નીચે ચઙ્કમે ચઙ્કમન્તાનં ઉચ્ચે ચઙ્કમે ચઙ્કમતિ, છમાય ચઙ્કમન્તાનં ચઙ્કમે ચઙ્કમતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ તિટ્ઠતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ નિસીદતિ, પુરતોપિ તિટ્ઠતિ, પુરતોપિ નિસીદતિ, ઉચ્ચેપિ આસને નિસીદતિ, સસીસં પારુપિત્વાપિ નિસીદતિ, ઠિતોપિ ભણતિ, બાહાવિક્ખેપકોપિ ભણતિ. એવં ગણગતો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં ભોજનસાલાય કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો ભોજનસાલાય અચિત્તીકારકતો થેરે ભિક્ખૂ અનુપખજ્જ નિસીદતિ, નવેપિ ભિક્ખૂ આસનેન પટિબાહતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ તિટ્ઠતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ નિસીદતિ, પુરતોપિ તિટ્ઠતિ, પુરતોપિ નિસીદતિ, ઉચ્ચેપિ આસને નિસીદતિ, સસીસં પારુપિત્વા નિસીદતિ, ઠિતકોપિ ભણતિ, બાહાવિક્ખેપકોપિ ભણતિ. એવં ભોજનસાલાય કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં જન્તાઘરે કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો જન્તાઘરે અચિત્તીકારકતો થેરે ભિક્ખૂ ઘટ્ટયન્તોપિ તિટ્ઠતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ નિસીદતિ, પુરતોપિ તિટ્ઠતિ, પુરતોપિ નિસીદતિ, ઉચ્ચેપિ આસને નિસીદતિ, અનાપુચ્છાપિ કટ્ઠં પક્ખિપતિ, અનાપુચ્છાપિ દ્વારં પિદહતિ. એવં જન્તાઘરે કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં ઉદકતિત્થે કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો ઉદકતિત્થે અચિત્તીકારકતો થેરે ભિક્ખૂ ઘટ્ટયન્તોપિ ઓતરતિ, પુરતોપિ ઓતરતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ ન્હાયતિ, પુરતોપિ ન્હાયતિ, ઉપરિતોપિ ન્હાયતિ, ઘટ્ટયન્તોપિ ઉત્તરતિ, પુરતોપિ ઉત્તરતિ . એવં ઉદકતિત્થે કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં અન્તરઘરં પવિસન્તો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો અન્તરઘરં પવિસન્તો અચિત્તીકારકતો થેરે ભિક્ખૂ ઘટ્ટયન્તોપિ ગચ્છતિ, પુરતોપિ ગચ્છતિ, વોક્કમ્મપિ થેરાનં ભિક્ખૂનં પુરતો ગચ્છતિ . એવં અન્તરઘરં પવિસન્તો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં અન્તરઘરં પવિટ્ઠો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો અન્તરઘરં પવિટ્ઠો ''ન પવિસ, ભન્તે''તિ વુચ્ચમાનો પવિસતિ, ''ન તિટ્ઠ, ભન્તે''તિ વુચ્ચમાનો તિટ્ઠતિ, ''ન નિસીદ, ભન્તે''તિ વુચ્ચમાનો નિસીદતિ, અનોકાસમ્પિ પવિસતિ, અનોકાસેપિ તિટ્ઠતિ, અનોકાસેપિ નિસીદતિ, યાનિપિ તાનિ હોન્તિ કુલાનં ઓવરકાનિ ગૂળ્હાનિ ચ પટિચ્છન્નાનિ ચ, યત્થ કુલિત્થિયો કુલધીતરો કુલસુણ્હાયો કુલકુમારિયો નિસીદન્તિ તત્થપિ સહસા પવિસતિ, કુમારકસ્સ સીસમ્પિ પરામસતિ. એવં અન્તરઘરં પવિટ્ઠો કાયિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ – ઇદં કાયિકં પાગબ્ભિયં.

કતમં વાચસિકં પાગબ્ભિયં? ઇધેકચ્ચો સઙ્ઘગતોપિ વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, ગણગતોપિ વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ, અન્તરઘરં પવિટ્ઠોપિ વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ. કથં સઙ્ઘગતો વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો સઙ્ઘગતો અચિત્તીકારકતો થેરે ભિક્ખૂ અનાપુચ્છં વા અનજ્ઝિટ્ઠો વા આરામગતાનં ભિક્ખૂનં ધમ્મં ભણતિ, પઞ્હં વિસજ્જેતિ, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસતિ , ઠિતકોપિ ભણતિ, બાહાવિક્ખેપકોપિ ભણતિ. એવં સઙ્ઘગતો વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં ગણગતો વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો ગણગતો અચિત્તીકારકતો થેરે ભિક્ખૂ અનાપુચ્છં વા અનજ્ઝિટ્ઠો વા આરામગતાનં ભિક્ખૂનં ધમ્મં ભણતિ, પઞ્હં વિસજ્જેતિ, ઠિતકોપિ ભણતિ, બાહાવિક્ખેપકોપિ

ભણતિ; આરામગતાનં ભિક્ખુનીનં ઉપાસકાનં ઉપાસિકાનં ધમ્મં ભણતિ, પઞ્હં વિસજ્જેતિ, ઠિતકોપિ ભણતિ, બાહાવિક્ખેપકોપિ ભણતિ. એવં ગણગતો વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ.

કથં અન્તરઘરં પવિટ્ઠો વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ? ઇધેકચ્ચો અન્તરઘરં પવિટ્ઠો ઇત્થિં વા કુમારિં વા એવમાહ – ''ઇત્થન્નામે ઇત્થંગોત્તે કિં અત્થિ? યાગુ અત્થિ, ભત્તં અત્થિ, ખાદનીયં અત્થિ? કિં પિવિસ્સામ , કિં ભુઞ્જિસ્સામ, કિં ખાદિસ્સામ, કિં વા અત્થિ, કિં વા મે દસ્સથા''તિ વિપ્પલપતિ. એવં અન્તરઘરં પવિટ્ઠો વાચસિકં પાગબ્ભિયં દસ્સેતિ – ઇદં વાચસિકં પાગબ્ભિયં.

કતમં ચેતસિકં પાગબ્ભિયં? ઇધેકચ્ચો ન ઉચ્ચા કુલા પબ્બજિતો સમાનો ઉચ્ચા કુલા પબ્બજિતેન સદ્ધિં સદિસં અત્તાનં કરોતિ ચિત્તેન, ન મહાભોગકુલા પબ્બજિતો સમાનો મહાભોગકુલા પબ્બજિતેન સદ્ધિં સદિસં અત્તાનં કરોતિ ચિત્તેન, ન ઉળારભોગકુલા પબ્બજિતો સમાનો ઉળારભોગકુલા પબ્બજિતેન સદ્ધિં સદિસં અત્તાનં કરોતિ ચિત્તેન, ન સુત્તન્તિકો સમાનો સુત્તન્તિકેન સદ્ધિં સદિસં અત્તાનં કરોતિ ચિત્તેન, ન વિનયધરો સમાનો વિનયધરેન... ન ધમ્મકથિકો સમાનો ધમ્મકથિકેન... ન આરઞ્ઞિકો સમાનો આરઞ્ઞકેન... ન પિણ્ડપાતિકો સમાનો પિણ્ડપાતિકેન... ન પંસુકૂલિકો સમાનો પંસુકૂલિકેન... ન તેચીવરિકો સમાનો તેચીવરકેન... ન સપદાનચારિકો સમાનો સપદાનચારિકેન... ન ખલુપચ્છાભત્તિકો સમાનો ખલુપચ્છાભત્તિકેન... ન નેસજ્જિકો સમાનો નેસઞ્ઞિકેન... ન યથાસન્થતિકો સમાનો યથાસન્થતિકેન સદ્ધિં સદિસં અત્તાનં કરોતિ ચિત્તેન, ન પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભી સમાનો પઠમસ્સ ઝાનસ્સ લાભિના સદ્ધિં સદિસં અત્તાનં કરોતિ ચિત્તેન, ન દુતિયસ્સ ઝાનસ્સ લાભી સમાનો દુતિયસ્સ... ન તતિયસ્સ ઝાનસ્સ લાભી સમાનો તતિયસ્સ... ન ચતુત્થસ્સ ઝાનસ્સ લાભી સમાનો લાભી સમાનો ચતુત્થસ્સ... ન આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા લાભી સમાનો આકાસનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા... ન વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા લાભી સમાનો વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતન સમાપત્તિયા... ન આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભી સમાનો આકિઞ્ચઞ્ઞાયતન સમાપત્તિયા... ન નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભી સમાનો નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભિના સદ્ધિં સદિસં અત્તાનં કરોતિ ચિત્તેન – ઇદં ચેતસિકં પાગબ્ભિયં. **ન સિક્ખેય્યા**તિ પાગબ્ભિયં ન સિક્ખેય્ય ન ચરેય્ય ન આચરેય્ય ન સમાચરેય્ય ન સમાદાય વત્તેય્ય, પાગબ્ભિયં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, પાગબ્ભિયા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – પાગબ્ભિયં ન સિક્ખેય્ય.

કથં વિગ્ગાહિકં ન કથયેય્યાતિ. કતમા વિગ્ગાહિકા કથા? ઇધેકચ્ચો એવરૂપિં કથં કત્તા હોતિ – ''ન ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનાસિ...પે॰... નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી''તિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ''વિગ્ગાહિકાય ખો, મોગ્ગલ્લાન, કથાય સતિ કથાબાહુલ્લં પાટિકઙ્ખં, કથાબાહુલ્લે સતિ ઉદ્ધચ્ચં, ઉદ્ધતસ્સ અસંવરો, અસંવુતસ્સ આરા ચિત્તં સમાધિમ્હા''તિ. **કથં વિગ્ગાહિકં ન કથયેય્યા**તિ. વિગ્ગાહિકં કથં ન કથેય્ય ન ભણેય્ય ન દીપેય્ય ન વોહરેય્ય, વિગ્ગાહિકં કથં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, વિગ્ગાહિકકથાય આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – કથં વિગ્ગાહિકં ન કથયેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

''ન ચ કત્થિકો સિયા ભિક્ખુ, ન ચ વાચં પયુત્તં ભાસેય્ય;

પાગબ્ભિયં ન સિક્ખેય્ય, કથં વિગ્ગાહિકં ન કથયેય્યા’’તિ.

૧૬૬મોસવજ્જે ન નિય્યેથ, સમ્પજાનો સઠાનિ ન કયિરા;
અથ જીવિતેન પઞ્ઞાય, સીલબ્બતેન નાઞ્ઞમતિમઞ્ઞે.

મોસવજ્જે ન નિય્યેથાતિ. મોસવજ્જં વુચ્ચતિ મુસાવાદો. ઇધેકચ્ચો સભગ્ગતો [સભાગગ્ગતો (સી॰ ક॰)] વા પરિસગ્ગતો [પરિસગતો (સી॰ ક॰)] વા…પે॰… આમિસકિઞ્ચિક્ખહેતુ વા સમ્પજાનમુસા ભાસિતા હોતિ – ઇદં વુચ્ચતિ મોસવજ્જં. અપિ ચ તીહાકારેહિ મુસાવાદો હોતિ – પુબ્બેવસ્સ હોતિ ‘‘મુસા ભણિસ્સ’’ન્તિ, ભણન્તસ્સ હોતિ ‘‘મુસા ભણામી’’તિ, ભણિતસ્સ હોતિ ‘‘મુસા મયા ભણિત’’ન્તિ, ઇમેહિ તીહાકારેહિ મુસાવાદો હોતિ. અપિ ચ ચતૂહાકારેહિ… પઞ્ચહાકારેહિ… છહાકારેહિ… સત્તહાકારેહિ… અટ્ઠહાકારેહિ… મુસાવાદો હોતિ – પુબ્બેવસ્સ હોતિ ‘‘મુસા ભણિસ્સ’’ન્તિ, ભણન્તસ્સ હોતિ ‘‘મુસા ભણામી’’તિ, ભણિતસ્સ હોતિ ‘‘મુસા મયા ભણિત’’ન્તિ વિનિધાય દિટ્ઠિં વિનિધાય ખન્તિં વિનિધાય રુચિં વિનિધાય સઞ્ઞં વિનિધાય ભાવં – ઇમેહિ અટ્ઠહાકારેહિ મુસાવાદો હોતિ. **મોસવજ્જે ન નિય્યેથા**તિ. મોસવજ્જે ન યાયેય્ય ન નિય્યાયેય્ય ન વહેય્ય [ન વુય્હેય્ય (સી॰ ક॰), નત્થિ સ્યા॰ પોત્થકે] ન સંહરેય્ય, મોસવજ્જં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, મોસવજ્જા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – મોસવજ્જે ન નિય્યેથ.

સમ્પજાનો સઠાનિ ન કયિરાતિ. કતમં સાઠેય્યં? ઇધેકચ્ચો સઠો હોતિ પરિસઠો, યં તત્થ સઠં સઠતા સાઠેય્યં કક્કરતા કક્કરિયં પરિક્ખત્તતા પારિક્ખત્તિયં – ઇદં વુચ્ચતિ સાઠેય્યં. **સમ્પજાનો સઠાનિ ન કયિરા**તિ. સમ્પજાનો હુત્વા સાઠેય્યં ન કરેય્ય ન જનેય્ય ન સઞ્જનેય્ય ન નિબ્બત્તેય્ય નાભિનિબ્બત્તેય્ય, સાઠેય્યં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, સાઠેય્યા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – સમ્પજાનો સઠાનિ ન કયિરા.

અથ જીવિતેન પઞ્ઞાય, સીલબ્બતેન નાઞ્ઞમતિમઞ્ઞેતિ. **અથા**તિ પદસન્ધિ…પે॰… પદાનુપુબ્બતાપેતં – અથાતિ. ઇધેકચ્ચો લૂખજીવિતં જીવન્તો પરં પણીતજીવિતં જીવન્તં અતિમઞ્ઞતિ – ‘‘કિં પનાયં બહુલાજીવો સબ્બં સંભક્ખેતિ, સેય્યથિદં – મૂલબીજં ખન્ધબીજં ફળુબીજં અગ્ગબીજં બીજબીજમેવ પઞ્ચમં અસનિવિચક્કદન્તકૂટસમણપ્પધાનેના’’તિ [અસનીવ ચક્કં દન્તકૂટં સમણપ્પધાનેનાતિ (સી॰)]. સો તાય લૂખજીવિતાય પરં પણીતજીવિતં જીવન્તં અતિમઞ્ઞતિ.

ઇધેકચ્ચો પણીતજીવિતં જીવન્તો પરં લૂખજીવિતં જીવન્તં અતિમઞ્ઞતિ – ‘‘કિં પનાયં અપ્પપુઞ્ઞો અપ્પેસક્ખો ન લાભી ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાન’’ન્તિ. સો તાય પણીતજીવિતાય પરં લૂખજીવિતં જીવન્તં અતિમઞ્ઞતિ. ઇધેકચ્ચો પઞ્ઞાસમ્પન્નો હોતિ. સો પુટ્ઠો પઞ્હં વિસજ્જેતિ. તસ્સ એવં હોતિ – ‘‘અહમસ્મિ પઞ્ઞાસમ્પન્નો, ઇમે પનઞ્ઞે ન પઞ્ઞાસમ્પન્ના’’તિ. સો તાય પઞ્ઞાસમ્પદાય પરં અતિમઞ્ઞતિ. ઇધેકચ્ચો સીલસમ્પન્નો હોતિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ આચારગોચરસમ્પન્નો, અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસુ. તસ્સ એવં હોતિ – ‘‘અહમસ્મિ સીલસમ્પન્નો, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ દુસ્સીલા પાપધમ્મા’’તિ. સો તાય સીલસમ્પદાય પરં અતિમઞ્ઞતિ. ઇધેકચ્ચો વતસમ્પન્નો હોતિ આરઞ્ઞિકો વા પિણ્ડપાતિકો વા પંસુકૂલિકો વા તેચીવરિકો વા સપદાનચારિકો વા ખલુપચ્છાભત્તિકો વા નેસજ્જિકો વા

યથાસન્થતિકો વા. તસ્સ એવં હોતિ – ‘‘અહમસ્મિ વત સમ્પન્નો, ઇમે પનઞ્ઞે ન વતસમ્પન્ના’’તિ. સો તાય વતસમ્પદાય પરં અતિમઞ્ઞતિ. **અથ જીવિતેન પઞ્ઞાય, સીલબ્બતેન નાઞ્ઞમતિમઞ્ઞે**તિ. લૂખજીવિતાય વા પણીતજીવિતાય વા પઞ્ઞાસમ્પદાય વા સીલસમ્પદાય વા વતસમ્પદાય વા પરં નાતિમઞ્ઞેય્ય, નાવજાનેય્ય, ન તેન માનં જનેય્ય, ન તેન થદ્ધો અસ્સ, પત્થદ્ધો પગ્ગહિતસિરોતિ – અથ જીવિતેન પઞ્ઞાય સીલબ્બતેન નાઞ્ઞમતિમઞ્ઞે.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘મોસવજ્જે ન નિય્યેથ, સમ્પજાનો સઠાનિ ન કયિરા;
> અથ જીવિતેન પઞ્ઞાય, સીલબ્બતેન નાઞ્ઞમતિમઞ્ઞે’’તિ.

૧૬૭.સુત્વા રુસિતો [દૂસિતો (સી॰ સ્યા॰)] **બહું વાચં, સમણાનં વા પુથુજનાનં** [પુથુવચનાનં (સી॰ સ્યા॰)] ;
ફરુસેન ને ન પટિવજ્જા, ન હિ સન્તો પટિસેનિં કરોન્તિ [પટિસેનિ કરોતિ (સ્યા॰)] .

સુત્વા રુસિતો બહું વાચં, સમણાનં પુથુજનાનન્તિ. **રુસિતો**તિ દૂસિતો ખુંસિતો ઘટ્ટિતો વમ્ભિતો ગરહિતો ઉપવદિતો. **સમણાનન્**તિ યે કેચિ ઇતો બહિદ્ધા પરિબ્બજૂપગતા પરિબ્બજસમાપન્ના. **પુથુજનાનન્**તિ ખત્તિયા ચ બ્રાહ્મણા ચ વેસ્સા ચ સુદ્દા ચ ગહટ્ઠા ચ પબ્બજિતા ચ દેવા ચ મનુસ્સા ચ, તે બહુકાહિ વાચાહિ અનિટ્ઠાહિ અકન્તાહિ અમનાપાહિ અક્કોસેય્યું પરિભાસેય્યું રોસેય્યું વિરોસેય્યું હિંસેય્યું વિહિંસેય્યું હેઠેય્યું વિહેઠેય્યું ઘાતેય્યું ઉપઘાતેય્યું ઉપઘાતં કરેય્યું તેસં બહું વાચં અનિટ્ઠં અકન્તં અમનાપં સુત્વા સુણિત્વા ઉગ્ગહિત્વા ઉપધારયિત્વા ઉપલક્ખયિત્વાતિ – સુત્વા રુસિતો બહું વાચં, સમણાનં વા પુથુજનાનં.

ફરુસેન ને ન પટિવજ્જાતિ. **ફરુસેના**તિ ફરુસેન કક્ખળેન ન પટિવજ્જા નપ્પટિભણેય્ય, અક્કોસન્તં ન પચ્ચક્કોસેય્ય, રોસન્તં નપ્પટિરોસેય્ય, ભણ્ડનં નપ્પટિભણ્ડેય્ય ન કલહં કરેય્ય ન ભણ્ડનં કરેય્ય ન વિગ્ગહં કરેય્ય ન વિવાદં કરેય્ય ન મેધગં કરેય્ય, કલહભણ્ડનવિગ્ગહવિવાદમેધગં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, કલહભણ્ડનવિગ્ગહવિવાદમેધગા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – ફરુસેન ને ન પટિવજ્જા.

ન હિ સન્તો પટિસેનિં કરોન્તીતિ. **સન્તો**તિ રાગસ્સ સન્તત્તા સન્તો, દોસસ્સ... મોહસ્સ... કોધસ્સ... ઉપનાહસ્સ...પે॰... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારાનં સન્તત્તા સમિતત્તા વૂપસમિતત્તા વિજ્ઝાતત્તા નિબ્બુતત્તા વિગતત્તા પટિપસ્સદ્ધત્તા સન્તો ઉપસન્તો વૂપસન્તો નિબ્બુતો પટિપસ્સદ્ધોતિ – સન્તો. **ન હિ સન્તો પટિસેનિં કરોન્તી**તિ. સન્તો પટિસેનિં પટિમલ્લં પટિકણ્ટકં [પટિબન્ધનં (સી॰)] પટિપક્ખં ન કરોન્તિ ન જનેન્તિ ન સઞ્જનેન્તિ ન નિબ્બત્તેન્તિ નાભિનિબ્બત્તેન્તીતિ – ન હિ સન્તો પટિસેનિં કરોન્તિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘સુત્વા રુસિતો બહું વાચં, સમણાનં વા પુથુજનાનં;
> ફરુસેન ને ન પટિવજ્જા, ન હિ સન્તો પટિસેનિં કરોન્તી’’તિ.

૧૬૮.એતઞ્ચ ધમ્મમઞ્ઞાય, વિચિનં ભિક્ખુ સદા સતો સિક્ખે;

સન્તીતિ નિબ્બુતિં ઞત્વા, સાસને ગોતમસ્સ નપ્પમજ્જેય્ય.

એતઞ્ચ ધમ્મમઞ્ઞાયાતિ. **એત**ન્તિ આચિક્ખિતં દેસિતં પઞ્ઞપિતં પટ્ઠપિતં વિવટં વિભત્તં ઉત્તાનીકતં પકાસિતં ધમ્મં અઞ્ઞાય જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વાતિ. એવમ્પિ એતઞ્ચ ધમ્મમઞ્ઞાય. અથ વા સમઞ્ચ વિસમઞ્ચ પથઞ્ચ વિપથઞ્ચ સાવજ્જઞ્ચ અનવજ્જઞ્ચ હીનઞ્ચ પણીતઞ્ચ કણ્હઞ્ચ સુક્કઞ્ચ વિઞ્ઞૂગરહિતઞ્ચ વિઞ્ઞૂપસત્થઞ્ચ ધમ્મં અઞ્ઞાય જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વાતિ. એવમ્પિ એતઞ્ચ ધમ્મમઞ્ઞાય. અથ વા સમ્માપટિપદં અનુલોમપટિપદં અપચ્ચનીકપટિપદં અવિરુદ્ધપટિપદં અન્વત્થપટિપદં ધમ્માનુધમ્મપટિપદં સીલેસુ પરિપૂરકારિતં ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતં ભોજને મત્તઞ્ઞુતં જાગરિયાનુયોગં સતિસમ્પજઞ્ઞં, ચત્તારો સતિપટ્ઠાને ચત્તારો સમ્મપ્પધાને ચત્તારો ઇદ્ધિપાદે પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ પઞ્ચ બલાનિ સત્ત બોજ્ઝઙ્ગે અરિયં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં, નિબ્બાનઞ્ચ નિબ્બાનગામિનિઞ્ચ પટિપદં ધમ્મં અઞ્ઞાય જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વાતિ. એવમ્પિ તઞ્ચ ધમ્મમઞ્ઞાય.

વિચિનં ભિક્ખુ સદા સતો સિક્ખેતિ. **વિચિન**ન્તિ વિચિનન્તો પવિચિનન્તો તુલયન્તો તીરયન્તો વિભાવયન્તો વિભૂતં કરોન્તો. ''સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા''તિ...પે॰... ''યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ''ન્તિ વિચિનન્તો પવિચિનન્તો તુલયન્તો તીરયન્તો વિભાવયન્તો વિભૂતં કરોન્તોતિ – વિચિનં ભિક્ખુ. **સદા**તિ સદા સબ્બદા સબ્બકાલં...પે॰... પચ્છિમે વયોખન્ધે. **સતો**તિ ચતૂહિ કારણેહિ સતો – કાયે કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં ભાવેન્તો સતો...પે॰... સો વુચ્ચતિ સતો. **સિક્ખે**તિ તિસ્સો સિક્ખાયો – અધિસીલસિક્ખા, અધિચિત્તસિક્ખા, અધિપઞ્ઞાસિક્ખા...પે॰... અયં અધિપઞ્ઞાસિક્ખા. ઇમા તિસ્સો સિક્ખાયો આવજ્જન્તો સિક્ખેય્ય...પે॰... સિક્ખેય્ય આચરેય્ય સમાચરેય્ય સમાદાય વત્તેય્યાતિ – વિચિનં ભિક્ખુ સદા સતો સિક્ખે.

સન્તીતિ નિબ્બુતિં ઞત્વાતિ. રાગસ્સ નિબ્બુતિં સન્તીતિ ઞત્વા, દોસસ્સ... મોહસ્સ...પે॰... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારાનં નિબ્બુતિં સન્તીતિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વાતિ – સન્તીતિ નિબ્બુતિં ઞત્વા.

સાસને ગોતમસ્સ નપ્પમજ્જેય્યાતિ. ગોતમસ્સ સાસને બુદ્ધસાસને જિનસાસને તથાગતસાસને દેવસાસને અરહન્તસાસને. **નપ્પમજ્જેય્યા**તિ સક્કચ્ચકારી અસ્સ સાતચ્ચકારી અટ્ઠિતકારી અનોલીનવુત્તિકો અનિક્ખિત્તચ્છન્દો અનિક્ખિત્તધુરો કુસલેસુ ધમ્મેસુ. ''કદાહં અપરિપૂરં વા સીલક્ખન્ધં પરિપૂરેય્યં...પે॰... અપરિપૂરં વા સમાધિક્ખન્ધં... પઞ્ઞાક્ખન્ધં... વિમુત્તિક્ખન્ધં... વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધં? કદાહં અપરિઞ્ઞાતં વા દુક્ખં પરિજાનેય્યં, અપ્પહીને વા કિલેસે પજહેય્યં, અભાવિતં વા મગ્ગં ભાવેય્યં, અસચ્છિકતં વા નિરોધં સચ્છિકરેય્ય''ન્તિ? યો તત્થ છન્દો ચ વાયામો ચ ઉસ્સાહો ચ ઉસ્સોળ્હી ચ થામો ચ અપ્પટિવાની ચ સતિ ચ સમ્પજઞ્ઞઞ્ચ આતપ્પં પધાનં અધિટ્ઠાનં અનુયોગો અપ્પમાદો કુસલેસુ ધમ્મેસૂતિ – સાસને ગોતમસ્સ નપ્પમજ્જેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

''એતઞ્ચ ધમ્મમઞ્ઞાય, વિચિનં ભિક્ખુ સદા સતો સિક્ખે;
સન્તીતિ નિબ્બુતિં ઞત્વા, સાસને ગોતમસ્સ નપ્પમજ્જેય્યા''તિ.

૧૬૯.અભિભૂ હિ સો અનભિભૂતો, સક્ખિધમ્મમનીતિહમદ્દસિ;

તસ્મા હિ તસ્સ ભગવતો સાસને, અપ્પમત્તો સદા નમસ્સમનુસિક્ખે.[ઇતિ ભગવા]

અભિભૂ હિ સો અનભિભૂતોતિ. **અભિભૂ**તિ રૂપાભિભૂ [અભિભૂતરૂપા (સ્યા॰) એવમઞ્ઞેસુ પઞ્ચપદેસુપિ] સદ્દાભિભૂ ગન્ધાભિભૂ રસાભિભૂ ફોટ્ઠબ્બાભિભૂ ધમ્માભિભૂ, અનભિભૂતો કેહિચિ કિલેસેહિ, અભિભોસિ ને પાપકે [અભિભૂ હિ ને હીને પાપકે (સી॰ ક॰), અભિભૂ હિ પાપકે (સ્યા॰)] અકુસલે ધમ્મે સંકિલેસિકે પોનોભવિકે સદરે દુક્ખવિપાકે આયતિં જાતિજરામરણિયેતિ – અભિભૂ હિ સો અનભિભૂતો.

સક્ખિધમ્મમનીતિહમદ્દસીતિ. **સક્ખિધમ્મ**ન્તિ ન ઇતિહિતિહં ન ઇતિકિરિયાય ન પરમ્પરાય ન પિટકસમ્પદાય ન તક્કહેતુ ન નયહેતુ ન આકારપરિવિતક્કેન ન દિટ્ઠિનિજ્ઝાનક્ખન્તિયા સામં સયમભિઞ્ઞાતં અત્તપચ્ચક્ખધમ્મં અદ્દસિ અદક્ખિ અપસ્સિ પટિવિજ્ઝીતિ – સક્ખિધમ્મમનીતિહમદ્દસિ.

તસ્મા હિ તસ્સ ભગવતો સાસનેતિ. **તસ્મા**તિ તસ્મા તંકારણા તંહેતુ તપ્પચ્ચયા તંનિદાના. **તસ્સ ભગવતો સાસને**તિ. તસ્સ ભગવતો સાસને ગોતમસાસને બુદ્ધસાસને જિનસાસને તથાગતસાસને દેવસાસને અરહન્તસાસનેતિ – તસ્મા તસ્સ ભગવતો સાસને.

અપ્પમત્તો સદા નમસ્સમનુસિક્ખે (ઇતિ ભગવા)તિ. **અપ્પમત્તો**તિ સક્કચ્ચકારી...પે॰... અપ્પમાદો કુસલેસુ ધમ્મેસુ. **સદા**તિ સદા સબ્બકાલં...પે॰... પચ્છિમે વયોખન્ધે. **નમસ્સ**ન્તિ કાયેન વા નમસ્સમાનો વાચાય વા નમસ્સમાનો ચિત્તેન વા નમસ્સમાનો અન્વત્થપટિપત્તિયા વા નમસ્સમાનો ધમ્માનુધમ્મપટિપત્તિયા વા નમસ્સમાનો સક્કુરુમાનો ગરુકુરુમાનો [સક્કારમાનો ગરુકારમાનો (સ્યા॰)] માનયમાનો પૂજયમાનો અપચયમાનો. **અનુસિક્ખે**તિ તિસ્સો સિક્ખાયો – અધિસીલસિક્ખા, અધિચિત્તસિક્ખા, અધિપઞ્ઞાસિક્ખા...પે॰... અયં અધિપઞ્ઞાસિક્ખા. ઇમા તિસ્સો સિક્ખાયો આવજ્જન્તો સિક્ખેય્ય...પે॰... સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકરોન્તો સિક્ખેય્ય ચરેય્ય આચરેય્ય સમાચરેય્ય સમાદાય વત્તેય્ય. **ભગવા**તિ ગારવાધિવચનં...પે॰... સચ્છિકા પઞ્ઞત્તિ યદિદં ભગવાતિ – અપ્પમત્તો સદા નમસ્સમનુસિક્ખે. (ઇતિ ભગવા).

તેનાહ ભગવા –

‘‘અભિભૂ હિ સો અનભિભૂતો, સક્ખિધમ્મમનીતિહમદ્દસિ;

તસ્મા હિ તસ્સ ભગવતો સાસને, અપ્પમત્તો સદા નમસ્સમનુસિક્ખે’’. [ઇતિ ભગવાતિ]

તુવટ્ટકસુત્તનિદ્દેસો [તુવટકસુત્તનિદ્દેસો (સી॰ સ્યા॰) સુત્તનિપાતેપિ] ચુદ્દસમો.

૧૫. અત્તદણ્ડસુત્તનિદ્દેસો

અથ અત્તદણ્ડસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૧૭૦.અત્તદણ્ડા ભયં જાતં, જનં પસ્સથ મેધગં;
સંવેગં કિત્તયિસ્સામિ, યથા સંવિજિતં મયા.

અત્તદણ્ડા ભયં જાતન્તિ. દણ્ડાતિ તયો દણ્ડા – કાયદણ્ડો, વચીદણ્ડો, મનોદણ્ડો. તિવિધં કાયદુચ્ચરિતં કાયદણ્ડો, ચતુબ્બિધં વચીદુચ્ચરિતં વચીદણ્ડો, તિવિધં મનોદુચ્ચરિતં મનોદણ્ડો. **ભય**ન્તિ દ્વે ભયાનિ – દિટ્ઠધમ્મિકઞ્ચ ભયં સમ્પરાયિકઞ્ચ ભયં. કતમં દિટ્ઠધમ્મિકં ભયં? ઇધેકચ્ચો કાયેન દુચ્ચરિતં ચરતિ, વાચાય દુચ્ચરિતં ચરતિ, મનસા દુચ્ચરિતં ચરતિ, પાણમ્પિ હનતિ, અદિન્નમ્પિ આદિયતિ, સન્ધિમ્પિ છિન્દતિ, નિલ્લોપમ્પિ હરતિ, એકાગારિકમ્પિ કરોતિ, પરિપન્થેપિ તિટ્ઠતિ, પરદારમ્પિ ગચ્છતિ, મુસાપિ ભણતિ. તમેનં ગહેત્વા રઞ્ઞો દસ્સેન્તિ – ‘‘અયં, દેવ, ચોરો આગુચારી. ઇમસ્સ યં ઇચ્છસિ તં દણ્ડં પણેહી’’તિ. તમેનં રાજા પરિભાસતિ. સો પરિભાસપચ્ચયા ભયમ્પિ ઉપ્પાદેતિ, દુક્ખં દોમનસ્સં [દુક્ખદોમનસ્સં (સ્યા॰)] પટિસંવેદેતિ. એતં ભયં દુક્ખં દોમનસ્સં કુતો તસ્સ? અત્તદણ્ડતો જાતં સઞ્જાતં નિબ્બત્તં અભિનિબ્બત્તં પાતુભૂતં.

એત્તકેનપિ રાજા ન તુસ્સતિ. તમેનં રાજા બન્ધાપેતિ અન્દુબન્ધનેન વા રજ્જુબન્ધનેન વા સઙ્ખલિકબન્ધનેન વા વેત્તબન્ધનેન વા લતાબન્ધનેન વા પક્ખેપબન્ધનેન વા [પેક્ખબન્ધનેન વા (સ્યા॰)] પરિક્ખેપબન્ધનેન વા ગામબન્ધનેન વા નિગમબન્ધનેન વા નગરબન્ધનેન વા રટ્ઠબન્ધનેન વા જનપદબન્ધનેન વા અન્તમસો સવચનીયમ્પિ કરોતિ – ‘‘ન તે લબ્ભા ઇતો પક્કમિતુ’’ન્તિ. સો બન્ધનપચ્ચયાપિ દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ. એતં ભયં દુક્ખં દોમનસ્સં કુતો તસ્સ? અત્તદણ્ડતો જાતં સઞ્જાતં નિબ્બત્તં અભિનિબ્બત્તં પાતુભૂતં.

એત્તકેનપિ રાજા ન તુસ્સતિ. રાજા તસ્સ ધનં આહરાપેતિ – સતં વા સહસ્સં વા સતસહસ્સં વા. સો ધનજાનિપચ્ચયાપિ દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ. એતં ભયં દુક્ખં દોમનસ્સં કુતો તસ્સ? અત્તદણ્ડતો જાતં સઞ્જાતં નિબ્બત્તં અભિનિબ્બત્તં પાતુભૂતં.

એત્તકેનપિ રાજા ન તુસ્સતિ. તમેનં રાજા વિવિધા કમ્મકારણા કારાપેતિ – કસાહિપિ તાળેતિ, વેત્તેહિપિ તાળેતિ, અડ્ઢદણ્ડકેહિપિ તાળેતિ, હત્થમ્પિ છિન્દતિ, પાદમ્પિ છિન્દતિ, હત્થપાદમ્પિ છિન્દતિ, કણ્ણમ્પિ છિન્દતિ, નાસમ્પિ છિન્દતિ, કણ્ણનાસમ્પિ છિન્દતિ, બિલઙ્ગથાલિકમ્પિ કરોતિ, સઙ્ખમુણ્ડિકમ્પિ કરોતિ, રાહુમુખમ્પિ કરોતિ, જોતિમાલિકમ્પિ કરોતિ, હત્થપજ્જોતિકમ્પિ કરોતિ, એરકપત્તિકમ્પિ કરોતિ, ચીરકવાસિકમ્પિ કરોતિ, એણેય્યકમ્પિ કરોતિ, બળિસમંસિકમ્પિ કરોતિ, કહાપણિકમ્પિ કરોતિ, ખારાપતચ્છિકમ્પિ કરોતિ, પલિઘપરિવત્તકમ્પિ કરોતિ, પલાલપીઠકમ્પિ કરોતિ, તત્તેનપિ તેલેન ઓસિઞ્ચતિ, સુનખેહિપિ ખાદાપેતિ, જીવન્તમ્પિ સૂલે ઉત્તાસેતિ, અસિનાપિ સીસં છિન્દતિ. સો કમ્મકારણપચ્ચયાપિ દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ. એતં ભયં દુક્ખં દોમનસ્સં કુતો તસ્સ? અત્તદણ્ડતો જાતં સઞ્જાતં નિબ્બત્તં અભિનિબ્બત્તં પાતુભૂતં. રાજા ઇમેસં ચતુન્નં દણ્ડાનં ઇસ્સરો.

સો સકેન કમ્મેન કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. તમેનં નિરયપાલા પઞ્ચવિધબન્ધનં નામ કમ્મકારણં કારેન્તિ – તત્તં અયોખિલં હત્થે ગમેન્તિ, તત્તં અયોખિલં દુતિયે હત્થે ગમેન્તિ,

તત્તં અયોખિલં પાદે ગમેન્તિ, તત્તં અયોખિલં દુતિયે પાદે ગમેન્તિ, તત્તં અયોખિલં મજ્ઝે ઉરસ્મિં ગમેન્તિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા [તિપ્પા (સ્યા॰)] કટુકા વેદના વેદેતિ; ન ચ તાવ કાલંકરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ. એતં ભયં દુક્ખં દોમનસ્સં કુતો તસ્સ? અત્તદણ્ડતો જાતં સઞ્જાતં નિબ્બત્તં અભિનિબ્બત્તં પાતુભૂતં.

તમેનં નિરયપાલા સંવેસેત્વા [સંવેસિત્વા (સ્યા॰) મ॰ નિ॰ ૩.૨૬૭] કુઠારીહિ [કુધારીહિ (સ્યા॰ ક॰)] તચ્છેન્તિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદેતિ; ન ચ તાવ કાલંકરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ. તમેનં નિરયપાલા ઉદ્ધંપાદં [ઉદ્ધપાદં (સી॰)] અધોસિરં ગહેત્વા વાસીહિ તચ્છેન્તિ. તમેનં નિરયપાલા રથે યોજેત્વા આદિત્તાય પથવિયા સમ્પજ્જલિતાય સજોતિભૂતાય સારેન્તિપિ પચ્ચાસારેન્તિપિ [હારેન્તિપિ પચ્ચાહારેન્તિપિ (સી॰ ક॰)] ...પે॰... તમેનં નિરયપાલા મહન્તં અઙ્ગારપબ્બતં આદિત્તં સમ્પજ્જલિતં સજોતિભૂતં આરોપેન્તિપિ ઓરોપેન્તિપિ...પે॰... તમેનં નિરયપાલા ઉદ્ધંપાદં અધોસિરં ગહેત્વા તત્તાય લોહકુમ્ભિયા પક્ખિપન્તિ આદિત્તાય સમ્પજ્જલિતાય સજોતિભૂતાય. સો તત્થ ફેણુદ્દેહકં પચ્ચતિ. સો તત્થ ફેણુદ્દેહકં પચ્ચમાનો સકિમ્પિ ઉદ્ધં ગચ્છતિ, સકિમ્પિ અધો ગચ્છતિ, સકિમ્પિ તિરિયં ગચ્છતિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદેતિ; ન ચ તાવ કાલંકરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ. એતં ભયં દુક્ખં દોમનસ્સં કુતો તસ્સ? અત્તદણ્ડતો જાતં સઞ્જાતં નિબ્બત્તં અભિનિબ્બત્તં પાતુભૂતં. તમેનં નિરયપાલા મહાનિરયે પક્ખિપન્તિ. સો ખો પન મહાનિરયો –

‘‘ચતુક્કણ્ણો ચતુદ્વારો, વિભત્તો ભાગસો મિતો;
અયોપાકારપરિયન્તો [... પરિયત્તો (સ્યા॰ ક॰)], અયસા પટિકુજ્જિતો.

‘‘તસ્સ અયોમયા ભૂમિ, જલિતા તેજસા યુતા;
સમન્તા યોજનસતં, ફરિત્વા તિટ્ઠતિ સબ્બદા.

‘‘કદરિયાતપના ઘોરા, અચ્ચિમન્તો દુરાસદા;
લોમહંસનરૂપા ચ, ભિસ્મા પટિભયા દુખા.

‘‘પુરત્થિમાય ભિત્તિયા, અચ્ચિક્ખન્ધો સમુટ્ઠિતો;
દહન્તો પાપકમ્મન્તે, પચ્છિમાય પટિહઞ્ઞતિ.

‘‘પચ્છિમાય ચ ભિત્તિયા, અચ્ચિક્ખન્ધો સમુટ્ઠિતો;
દહન્તો પાપકમ્મન્તે, પુરત્થિમાય પટિહઞ્ઞતિ.

‘‘ઉત્તરાય ચ ભિત્તિયા, અચ્ચિક્ખન્ધો સમુટ્ઠિતો;
દહન્તો પાપકમ્મન્તે, દક્ખિણાય પટિહઞ્ઞતિ.

‘‘દક્ખિણાય ચ ભિત્તિયા, અચ્ચિક્ખન્ધો સમુટ્ઠિતો;
દહન્તો પાપકમ્મન્તે, ઉત્તરાય પટિહઞ્ઞતિ.

‘‘હેટ્ઠતો ચ સમુટ્ઠાય, અચ્ચિક્ખન્ધો ભયાનકો;
દહન્તો પાપકમ્મન્તે, છદનસ્મિં પટિહઞ્ઞતિ.

‘‘છદનમ્હા સમુટ્ઠાય, અચ્ચિક્ખન્ધો ભયાનકો;
દહન્તો પાપકમ્મન્તે, ભૂમિયં પટિહઞ્ઞતિ.

‘‘અયોકપાલમાદિત્તં, સન્તત્તં જલિતં યથા;
એવં અવીચિનિરયો, હેટ્ઠા ઉપરિ પસ્સતો.

‘‘તત્થ સત્તા મહાલુદ્દા, મહાકિબ્બિસકારિનો;
અચ્ચન્તપાપકમ્મન્તા, પચ્ચન્તિ ન ચ મિય્યરે [મીયરે (સી॰)].

‘‘જાતવેદસમો કાયો, તેસં નિરયવાસિનં;
પસ્સ કમ્માનં દળ્હત્તં, ન ભસ્મા હોતિ નપી મસિ.

‘‘પુરત્થિમેનપિ ધાવન્તિ, તતો ધાવન્તિ પચ્છિમં;
ઉત્તરેનપિ ધાવન્તિ, તતો ધાવન્તિ દક્ખિણં.

‘‘યં યં દિસં પધાવન્તિ [દિસમ્પિ ધાવન્તિ (સ્યા॰)], તં તં દ્વારં પિધીયતિ [પિથીયતિ (સી॰ સ્યા॰)];
અભિનિક્ખમિતાસા તે, સત્તા મોક્ખગવેસિનો.

‘‘ન તે તતો નિક્ખમિતું, લભન્તિ કમ્મપચ્ચયા;
તેસઞ્ચ પાપકમ્મન્તં, અવિપક્કં કતં બહુ’’ન્તિ.

એતં ભયં દુક્ખં દોમનસ્સં કુતો તસ્સ? અત્તદણ્ડતો જાતં સઞ્જાતં નિબ્બત્તં અભિનિબ્બત્તં પાતુભૂતં. યાનિ ચ નેરયિકાનિ દુક્ખાનિ યાનિ ચ તિરચ્છાનયોનિકાનિ દુક્ખાનિ યાનિ ચ પેત્તિવિસયિકાનિ દુક્ખાનિ યાનિ ચ માનુસિકાનિ દુક્ખાનિ; તાનિ કુતો જાતાનિ કુતો સઞ્જાતાનિ કુતો નિબ્બત્તાનિ કુતો અભિનિબ્બત્તાનિ કુતો પાતુભૂતાનિ? અત્તદણ્ડતો જાતાનિ સઞ્જાતાનિ નિબ્બત્તાનિ અભિનિબ્બત્તાનિ પાતુભૂતાનીતિ – અત્તદણ્ડા ભયં જાતં.

જનં પસ્સથ મેધગન્તિ. **જન**ન્તિ ખત્તિયા ચ બ્રાહ્મણા ચ વેસ્સા ચ સુદ્દા ચ ગહટ્ઠા ચ પબ્બજિતા ચ દેવા ચ મનુસ્સા ચ મેધગં જનં કલહં જનં વિરુદ્ધં જનં પટિવિરુદ્ધં જનં આહતં જનં પચ્ચાહતં જનં આઘાતિતં જનં પચ્ચાઘાતિતં જનં પસ્સથ દક્ખથ ઓલોકેથ નિજ્ઝાયેથ ઉપપરિક્ખથાતિ – જનં પસ્સથ મેધગં.

સંવેગં કિત્તયિસ્સામીતિ. સંવેગં ઉબ્બેગં ઉત્રાસં ભયં પીળનં ઘટ્ટનં ઉપદ્દવં ઉપસગ્ગં. **કિત્તયિસ્સામી**તિ પકિત્તયિસ્સામિ આચિક્ખિસ્સામિ દેસેસ્સામિ પઞ્ઞપેસ્સામિ પટ્ઠપેસ્સામિ વિવરિસ્સામિ વિભજિસ્સામિ ઉત્તાનીકરિસ્સામિ પકાસિસ્સામીતિ – સંવેગં કિત્તયિસ્સામિ.

યથા સંવિજિતં મયાતિ. યથા મયા અત્તનાયેવ અત્તાનં સંવેજિતો ઉબ્બેજિતો સંવેગમાપાદિતોતિ – યથા સંવિજિતં મયા.

તેનાહ ભગવા –

‘‘અત્તદણ્ડા ભયં જાતં, જનં પસ્સથ મેધગં;
સંવેગં કિત્તયિસ્સામિ, યથા સંવિજિતં મયા’’તિ.

૧૭૧ફન્દમાનં પજં દિસ્વા, મચ્છે અપ્પોદકે યથા;
અઞ્ઞમઞ્ઞેહિ બ્યારુદ્ધે, દિસ્વા મં ભયમાવિસિ.

ફન્દમાનં પજં દિસ્વાતિ. **પજા**તિ સત્તાધિવચનં. પજં તણ્હાફન્દનાય ફન્દમાનં દિટ્ઠિફન્દનાય ફન્દમાનં કિલેસફન્દનાય ફન્દમાનં દુચ્ચરિતફન્દનાય ફન્દમાનં પયોગફન્દનાય ફન્દમાનં વિપાકફન્દનાય ફન્દમાનં રત્તં રાગેન ફન્દમાનં દુટ્ઠં દોસેન ફન્દમાનં મૂળ્હં મોહેન ફન્દમાનં વિનિબદ્ધં માનેન ફન્દમાનં પરામટ્ઠં દિટ્ઠિયા ફન્દમાનં વિક્ખેપગતં ઉદ્ધચ્ચેન ફન્દમાનં અનિટ્ઠઙ્ગતં વિચિકિચ્છાય ફન્દમાનં થામગતં અનુસયેહિ ફન્દમાનં લાભેન ફન્દમાનં અલાભેન ફન્દમાનં યસેન ફન્દમાનં અયસેન ફન્દમાનં પસંસાય ફન્દમાનં નિન્દાય ફન્દમાનં સુખેન ફન્દમાનં દુક્ખેન ફન્દમાનં જાતિયા ફન્દમાનં જરાય ફન્દમાનં બ્યાધિના ફન્દમાનં મરણેન ફન્દમાનં સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસેહિ ફન્દમાનં નેરયિકેન દુક્ખેન ફન્દમાનં તિરચ્છાનયોનિકેન દુક્ખેન ફન્દમાનં પેત્તિવિસયિકેન દુક્ખેન ફન્દમાનં માનુસિકેન દુક્ખેન ફન્દમાનં ગબ્ભોક્કન્તિમૂલકેન દુક્ખેન... ગબ્ભટ્ઠિતિમૂલકેન [ગબ્ભેઠિતીમૂલકેન (ક॰) મહાનિ॰ ૧૧] દુક્ખેન... ગબ્ભાવુટ્ઠાનમૂલકેન દુક્ખેન... જાતસ્સૂપનિબન્ધકેન દુક્ખેન... જાતસ્સ પરાધેય્યકેન દુક્ખેન... અત્તૂપક્કમેન દુક્ખેન... પરૂપક્કમેન દુક્ખેન... દુક્ખદુક્ખેન... સઙ્ખારદુક્ખેન... વિપરિણામદુક્ખેન... ચક્ખુરોગેન દુક્ખેન... સોતરોગેન ... ઘાનરોગેન... જિવ્હારોગેન ... કાયરોગેન... સીસરોગેન ... કણ્ણરોગેન... મુખરોગેન... દન્તરોગેન... કાસેન... સાસેન... પિનાસેન... ડાહેન... જરેન... કુચ્છિરોગેન... મુચ્છાય... પક્ખન્દિકાય... સૂલાય... વિસૂચિકાય... કુટ્ઠેન... ગણ્ડેન... કિલાસેન... સોસેન... અપમારેન... દદ્દુયા... કણ્ડુયા... કચ્છુયા... રખસાય... વિતચ્છિકાય... લોહિતેન... પિત્તેન... મધુમેહેન... અંસાય... પીળકાય... ભગન્દલેન... પિત્તસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... સેમ્હસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... વાતસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... સન્નિપાતિકેન આબાધેન... ઉતુપરિણામજેન આબાધેન... વિસમપરિહારજેન આબાધેન ... ઓપક્કમિકેન આબાધેન... કમ્મવિપાકજેન આબાધેન... સીતેન... ઉણ્હેન... જિઘચ્છાય... પિપાસાય... ઉચ્ચારેન... પસ્સાવેન... ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સેન દુક્ખેન... માતુમરણેન દુક્ખેન... પિતુમરણેન દુક્ખેન... ભાતુમરણેન દુક્ખેન... ભગિનિમરણેન દુક્ખેન... પુત્તમરણેન દુક્ખેન... ધીતુમરણેન દુક્ખેન... ઞાતિમરણેન દુક્ખેન... ભોગબ્યસનેન દુક્ખેન... રોગબ્યસનેન દુક્ખેન... સીલબ્યસનેન દુક્ખેન... દિટ્ઠિબ્યસનેન દુક્ખેન ફન્દમાનં સમ્ફન્દમાનં વિપ્ફન્દમાનં વેધમાનં પવેધમાનં સમ્પવેધમાનં. **દિસ્વા**તિ દિસ્વા પસ્સિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વાતિ – ફન્દમાનં પજં દિસ્વા.

મચ્છે અપ્પોદકે યથાતિ યથા મચ્છા અપ્પોદકે ઉદકપરિયાદાને કાકેહિ વા કુલલેહિ વા બલાકાહિ વા પરિપાતિયમાના ઉક્ખિપિયમાના ખજ્જમાના ફન્દન્તિ સમ્ફન્દન્તિ વિપ્ફન્દન્તિ વેધન્તિ પવેધન્તિ સમ્પવેધન્તિ; એવમેવ પજા તણ્હાફન્દનાય ફન્દન્તિ...પે॰... દિટ્ઠિબ્યસનેન દુક્ખેન ફન્દન્તિ સમ્ફન્દન્તિ વિપ્ફન્દન્તિ વેધન્તિ પવેધન્તિ સમ્પવેધન્તીતિ – મચ્છે અપ્પોદકે યથા.

અઞ્ઞમઞ્ઞેહિ બ્યારુદ્ધેતિ અઞ્ઞમઞ્ઞં સત્તા વિરુદ્ધા પટિવિરુદ્ધા આહતા પચ્ચાહતા આઘાતિતા પચ્ચાઘાતિતા. રાજાનોપિ રાજૂહિ વિવદન્તિ, ખત્તિયાપિ ખત્તિયેહિ વિવદન્તિ, બ્રાહ્મણાપિ બ્રાહ્મણેહિ વિવદન્તિ, ગહપતીપિ ગહપતીહિ વિવદન્તિ, માતાપિ પુત્તેન વિવદતિ, પુત્તોપિ માતરા વિવદતિ, પિતાપિ પુત્તેન વિવદતિ, પુત્તોપિ

પિતરા વિવદતિ, ભાતાપિ ભાતરા વિવદતિ, ભગિનીપિ ભગિનિયા વિવદતિ, ભાતાપિ ભગિનિયા વિવદતિ, ભગિનિપિ ભાતરા વિવદતિ, સહાયોપિ સહાયેન વિવદતિ; તે તત્થ કલહવિગ્ગહવિવાદાપન્ના અઞ્ઞમઞ્ઞં પાણીહિપિ ઉપક્કમન્તિ, લેડ્ડૂહિપિ ઉપક્કમન્તિ, દણ્ડેહિપિ ઉપક્કમન્તિ, સત્થેહિપિ ઉપક્કમન્તિ, તે તત્થ મરણમ્પિ નિગચ્છન્તિ મરણમત્તમ્પિ દુક્ખન્તિ – અઞ્ઞમઞ્ઞેહિ બ્યારુદ્ધે.

દિસ્વા મં ભયમાવિસીતિ. **દિસ્વા**તિ દિસ્વા પસ્સિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા ભયં પીળનં ઘટ્ટનં ઉપદ્દવો ઉપસગ્ગો આવિસીતિ [આવીસીતિ (સી॰), આવિસતીતિ (સ્યા॰)] – દિસ્વા મં ભયમાવિસિ.

તેનાહ ભગવા –

''ફન્દમાનં પજં દિસ્વા, મચ્છે અપ્પોદકે યથા;
અઞ્ઞમઞ્ઞેહિ બ્યારુદ્ધે, દિસ્વા મં ભયમાવિસી''તિ.

૧૭૨.સમન્તમસારો લોકો, દિસા સબ્બા સમેરિતા;
ઇચ્છં ભવનમત્તનો, નાદ્દસાસિં અનોસિતં.

સમન્તમસારો લોકોતિ. **લોકો**તિ નિરયલોકો તિરચ્છાનયોનિલોકો પેત્તિવિસયલોકો મનુસ્સલોકો દેવલોકો, ખન્ધલોકો ધાતુલોકો આયતનલોકો, અયં લોકો પરો લોકો, બ્રહ્મલોકો દેવલોકો – અયં વુચ્ચતિ લોકો. નિરયલોકો અસારો નિસ્સારો સારાપગતો નિચ્ચસારસારેન વા સુખસારસારેન વા અત્તસારસારેન વા નિચ્ચેન વા ધુવેન વા સસ્સતેન વા અવિપરિણામધમ્મેન વા. તિરચ્છાનયોનિલોકો...પે॰... પેત્તિવિસયલોકો... મનુસ્સલોકો... દેવલોકો... ખન્ધલોકો... ધાતુલોકો... આયતનલોકો... અયં લોકો... પરો લોકો... બ્રહ્મલોકો... દેવલોકો અસારો નિસ્સારો સારાપગતો નિચ્ચસારસારેન વા સુખસારસારેન વા અત્તસારસારેન વા નિચ્ચેન વા ધુવેન વા સસ્સતેન વા અવિપરિણામધમ્મેન વા.

યથા પન નળો અસારો નિસ્સારો સારાપગતો, યથા એરણ્ડો અસારો નિસ્સારો સારાપગતો, યથા ઉદુમ્બરો અસારો નિસ્સારો સારાપગતો, યથા સેતકચ્છો અસારો નિસ્સારો સારાપગતો, યથા પારિભદ્દકો અસારો નિસ્સારો સારાપગતો, યથા ફેણપિણ્ડો અસારો નિસ્સારો સારાપગતો, યથા ઉદકપુબ્બુળં [બુબ્બુલકં (સી॰), પુબ્બુળકં (સ્યા॰)] અસારં નિસ્સારં સારાપગતં , યથા મરીચિ અસારા નિસ્સારા સારાપગતા, યથા કદલિક્ખન્ધો અસારો નિસ્સારો સારાપગતો, યથા માયા અસારા નિસ્સારા સારાપગતા; એવમેવ નિરયલોકો અસારો નિસ્સારો સારાપગતો નિચ્ચસારસારેન વા સુખસારસારેન વા અત્તસારસારેન વા નિચ્ચેન વા ધુવેન વા સસ્સતેન વા અવિપરિણામધમ્મેન વા.

તિરચ્છાનયોનિલોકો... પેત્તિવિસયલોકો... મનુસ્સલોકો... દેવલોકો અસારો નિસ્સારો સારાપગતો નિચ્ચસારસારેન વા સુખસારસારેન વા અત્તસારસારેન વા નિચ્ચેન વા ધુવેન વા સસ્સતેન વા અવિપરિણામધમ્મેન વા. ખન્ધલોકો... ધાતુલોકો... આયતનલોકો... અયં લોકો... પરો લોકો... બ્રહ્મલોકો... દેવલોકો અસારો નિસ્સારો સારાપગતો નિચ્ચસારસારેન વા સુખસારસારેન વા અત્તસારસારેન વા નિચ્ચેન વા ધુવેન વા સસ્સતેન વા અવિપરિણામધમ્મેન વાતિ – સમન્તમસારો લોકો.

દિસા સબ્બા સમેરિતાતિ. યે પુરત્થિમાય દિસાય સઙ્ખારા, તેપિ એરિતા સમેરિતા ચલિતા ઘટ્ટિતા અનિચ્ચતાય જાતિયા અનુગતા જરાય અનુસટા બ્યાધિના અભિભૂતા મરણેન અબ્ભાહતા દુક્ખે પતિટ્ઠિતા અતાણા અલેણા અસરણા અસરણીભૂતા. યે પચ્છિમાય દિસાય સઙ્ખારા…પે॰… યે ઉત્તરાય દિસાય સઙ્ખારા… યે દક્ખિણાય દિસાય સઙ્ખારા… યે પુરત્થિમાય અનુદિસાય સઙ્ખારા… યે પચ્છિમાય અનુદિસાય સઙ્ખારા… યે ઉત્તરાય અનુદિસાય સઙ્ખારા… યે દક્ખિણાય અનુદિસાય સઙ્ખારા… યે હેટ્ઠિમાય દિસાય સઙ્ખારા… યે ઉપરિમાય દિસાય સઙ્ખારા… યે દસસુ દિસાસુ સઙ્ખારા, તેપિ એરિતા સમેરિતા ચલિતા ઘટ્ટિતા અનિચ્ચતાય જાતિયા અનુગતા જરાય અનુસટા બ્યાધિના અભિભૂતા મરણેન અબ્ભાહતા દુક્ખે પતિટ્ઠિતા અતાણા અલેણા અસરણા અસરણીભૂતા. ભાસિતમ્પિ ચેતં –

> ‘‘કિઞ્ચાપિ ચેતં જલતી વિમાનં, ઓભાસયં ઉત્તરિયં દિસાય;
> રૂપે રણં દિસ્વા સદા પવેધિતં, તસ્મા ન રૂપે રમતી સુમેધો.
>
> ‘‘મચ્ચુનાબ્ભાહતો લોકો, જરાય પરિવારિતો;
> તણ્હાસલ્લેન ઓતિણ્ણો, ઇચ્છાધૂમાયિતો [ઇચ્છાધુમાયિકો (સ્યા॰)] સદા.
>
> ‘‘સબ્બો આદીપિતો લોકો, સબ્બો લોકો પધૂપિતો;
> સબ્બો પજ્જલિતો લોકો, સબ્બો લોકો પકમ્પિતો’’તિ.

દિસા સબ્બા સમેરિતા.

ઇચ્છં ભવનમત્તનોતિ. અત્તનો ભવનં તાણં લેણં સરણં ગતિં પરાયનં ઇચ્છન્તો સાદિયન્તો પત્થયન્તો પિહયન્તો અભિજપ્પન્તોતિ – ઇચ્છં ભવનમત્તનો. **નાદ્દસાસિં અનોસિત**ન્તિ. અજ્ઝોસિતંયેવ અદ્દસં, અનજ્ઝોસિતં નાદ્દસં, સબ્બં યોબ્બઞ્ઞં જરાય ઓસિતં, સબ્બં આરોગ્યં બ્યાધિના ઓસિતં, સબ્બં જીવિતં મરણેન ઓસિતં, સબ્બં લાભં અલાભેન ઓસિતં, સબ્બં યસં અયસેન ઓસિતં, સબ્બં પસંસં નિન્દાય ઓસિતં, સબ્બં સુખં દુક્ખેન ઓસિતં.

> ‘‘લાભો અલાભો યસો અયસો ચ, નિન્દા પસંસા ચ સુખં દુખઞ્ચ;
> એતે અનિચ્ચા મનુજેસુ ધમ્મા, અસસ્સતા વિપરિણામધમ્મા’’તિ.

નાદ્દસાસિં અનોસિતં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘સમન્તમસારો લોકો, દિસા સબ્બા સમેરિતા;
> ઇચ્છં ભવનમત્તનો, નાદ્દસાસિં અનોસિત’’ન્તિ.

૧૭૩.ઓસાને ત્વેવ બ્યારુદ્ધે, દિસ્વા મે અરતી અહુ;
અથેત્થ સલ્લમદ્દક્ખિં, દુદ્દસં હદયસ્સિતં.

ઓસાને ત્વેવ બ્યારુદ્ધેતિ. ઓસાને ત્વેવાતિ સબ્બં યોબ્બઞ્ઞં જરા ઓસાપેતિ, સબ્બં આરોગ્યં બ્યાધિ ઓસાપેતિ, સબ્બં જીવિતં મરણં ઓસાપેતિ, સબ્બં લાભં અલાભો ઓસાપેતિ, સબ્બં યસં અયસો ઓસાપેતિ, સબ્બં પસંસં નિન્દા ઓસાપેતિ, સબ્બં સુખં દુક્ખં ઓસાપેતીતિ – ઓસાને ત્વેવ. **બ્યારુદ્ધે**તિ યોબ્બઞ્ઞકામા સત્તા જરાય પટિવિરુદ્ધા, આરોગ્યકામા સત્તા બ્યાધિના પટિવિરુદ્ધા, જીવિતુકામા સત્તા મરણેન પટિવિરુદ્ધા, લાભકામા સત્તા અલાભેન પટિવિરુદ્ધા, યસકામા સત્તા અયસેન પટિવિરુદ્ધા, પસંસકામા સત્તા નિન્દાય પટિવિરુદ્ધા, સુખકામા સત્તા દુક્ખેન પટિવિરુદ્ધા આહતા પચ્ચાહતા આઘાતિતા પચ્ચાઘાતિતાતિ – ઓસાને ત્વેવ બ્યારુદ્ધે.

દિસ્વા મે અરતી અહૂતિ. **દિસ્વા**તિ દિસ્વા પસ્સિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વાતિ – દિસ્વા. **મે અરતી**તિ યા અરતિ યા અનભિરતિ યા અનભિરમના યા ઉક્કણ્ઠિતા યા પરિતસિતા અહૂતિ – દિસ્વા મે અરતી અહુ.

અથેત્થ સલ્લમદ્દક્ખિન્તિ. અથાતિ પદસન્ધિ...પે॰... પદાનુપુબ્બતાપેતં – અથાતિ. **એત્થા**તિ સત્તેસુ. **સલ્લ**ન્તિ સત્ત સલ્લાનિ – રાગસલ્લં, દોસસલ્લં, મોહસલ્લં, માનસલ્લં, દિટ્ઠિસલ્લં, સોકસલ્લં, કથંકથાસલ્લં. **અદ્દક્ખિ**ન્તિ અદ્દસં અદક્ખિં અપસ્સિં પટિવિજ્ઝિન્તિ – અથેત્થ સલ્લમદ્દક્ખિં.

દુદ્દસં હદયસ્સિતન્તિ. **દુદ્દસ**ન્તિ દુદ્દસં દુદ્દક્ખં દુપ્પસ્સં દુબ્બુજ્ઝં દુરનુબુજ્ઝં દુપ્પટિવિજ્ઝન્તિ – દુદ્દસં. **હદયસ્સિત**ન્તિ હદયં વુચ્ચતિ ચિત્તં. યં ચિત્તં મનો માનસં હદયં પણ્ડરં મનો મનાયતનં મનિન્દ્રિયં વિઞ્ઞાણં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો તજ્જા મનોવિઞ્ઞાણધાતુ. **હદયસ્સિત**ન્તિ હદયનિસ્સિતં ચિત્તસિતં ચિત્તનિસ્સિતં ચિત્તેન સહગતં સહજાતં સંસટ્ઠં સમ્પયુત્તં એકુપ્પાદં એકનિરોધં એકવત્થુકં એકારમ્મણન્તિ – દુદ્દસં હદયસ્સિતં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ઓસાને ત્વેવ બ્યારુદ્ધે, દિસ્વા મે અરતી અહુ;
> અથેત્થ સલ્લમદ્દક્ખિં, દુદ્દસં હદયસ્સિત’’ન્તિ.

૧૭૪.યેન સલ્લેન ઓતિણ્ણો, દિસા સબ્બા વિધાવતિ;
તમેવ સલ્લમબ્બુય્હ, ન ધાવતિ ન સીદતિ.

યેન સલ્લેન ઓતિણ્ણો, દિસા સબ્બા વિધાવતીતિ. સલ્લન્તિ. સત્ત સલ્લાનિ – રાગસલ્લં, દોસસલ્લં, મોહસલ્લં, માનસલ્લં, દિટ્ઠિસલ્લં, સોકસલ્લં, કથંકથાસલ્લં. કતમં રાગસલ્લં? યો રાગો સારાગો અનુનયો અનુરોધો નન્દિરાગો ચિત્તસ્સ સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં – ઇદં રાગસલ્લં.

કતમં દોસસલ્લં? ‘‘અનત્થં મે અચરી’’તિ આઘાતો જાયતિ ‘‘અનત્થં મે ચરતી’’તિ આઘાતો જાયતિ, ‘‘અનત્થં મે ચરિસ્સતી’’તિ આઘાતો જાયતિ...પે॰... ચણ્ડિક્કં અસુરોપો અનત્તમનતા ચિત્તસ્સ – ઇદં દોસસલ્લં.

કતમં મોહસલ્લં? દુક્ખે અઞ્ઞાણં...પે॰... દુક્ખનિરોધગામિનિયા પટિપદાય અઞ્ઞાણં, પુબ્બન્તે અઞ્ઞાણં, અપરન્તે અઞ્ઞાણં, પુબ્બન્તાપરન્તે અઞ્ઞાણં , ઇદપ્પચ્ચયતાપટિચ્ચસમુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ અઞ્ઞાણં. યં એવરૂપં અદસ્સનં અનભિસમયો અનનુબોધો અસમ્બોધો અપ્પટિવેધો અસઙ્ગાહણા અપરિયોગાહણા [અસઙ્ગાહતા અપરિયોગાહતા (સ્યા॰), અસઙ્ગાહના અપરિયોગાહના (ક॰)] અસમપેક્ખના અપચ્ચવેક્ખના અપચ્ચક્ખકમ્મં

દુમ્મેજ્ઝં બાલ્યં મોહો પમોહો સમ્મોહો અવિજ્જા અવિજ્જોઘો અવિજ્જાયોગો અવિજ્જાનુસયો અવિજ્જાપરિયુટ્ઠાનં અવિજ્જાલઙ્ગી મોહો અકુસલમૂલં – ઇદં મોહસલ્લં.

કતમં માનસલ્લં? ''સેય્યોહમસ્મી''તિ માનો, ''સદિસોહમસ્મી''તિ માનો, ''હીનોહમસ્મી''તિ માનો. યો એવરૂપો માનો મઞ્ઞના મઞ્ઞિતત્તં ઉન્નતિ ઉન્નમો ધજો સમ્પગ્ગાહો કેતુકમ્યતા ચિત્તસ્સ – ઇદં માનસલ્લં.

કતમં દિટ્ઠિસલ્લં? વીસતિવત્થુકા સક્કાયદિટ્ઠિ, દસવત્થુકા મિચ્છાદિટ્ઠિ, દસવત્થુકા અન્તગ્ગાહિકા દિટ્ઠિ. યા એવરૂપા દિટ્ઠિ દિટ્ઠિગતં દિટ્ઠિગહનં દિટ્ઠિકન્તારો દિટ્ઠિવિસૂકાયિકં દિટ્ઠિવિપ્ફન્દિતં દિટ્ઠિસઞ્ઞોજનં ગાહો પટિગ્ગાહો અભિનિવેસો પરામાસો કુમ્મગ્ગો [કુમગ્ગો (ક॰) મહાનિ॰ ૩૮] મિચ્છાપથો મિચ્છત્તં તિત્થાયતનં વિપરિયાસગ્ગાહો વિપરીતગ્ગાહો વિપલ્લાસગ્ગાહો મિચ્છાગાહો અયાથાવકસ્મિં ''યાથાવક''ન્તિ ગાહો યાવતા દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ – ઇદં દિટ્ઠિસલ્લં.

કતમં સોકસલ્લં? ઞાતિબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ રોગબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ ભોગબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ સીલબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ દિટ્ઠિબ્યસનેન વા ફુટ્ઠસ્સ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન બ્યસનેન સમન્નાગતસ્સ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન દુક્ખધમ્મેન ફુટ્ઠસ્સ સોકો સોચના સોચિતત્તં અન્તોસોકો અન્તોપરિસોકો અન્તોડાહો અન્તોપરિડાહો ચેતસો પરિજ્ઝાયના દોમનસ્સં – ઇદં સોકસલ્લં.

કતમં કથંકથાસલ્લં? દુક્ખે કઙ્ખા, દુક્ખસમુદયે કઙ્ખા, દુક્ખનિરોધે કઙ્ખા, દુક્ખનિરોધગામિનિયા પટિપદાય કઙ્ખા, પુબ્બન્તે કઙ્ખા, અપરન્તે કઙ્ખા, પુબ્બન્તાપરન્તે કઙ્ખા, ઇદપ્પચ્ચયતાપટિચ્ચસમુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ કઙ્ખા. યા એવરૂપા કઙ્ખા કઙ્ખાયના કઙ્ખાયિતત્તં વિમતિ વિચિકિચ્છા દ્વેળ્હકં દ્વેધાપથો સંસયો અનેકંસગ્ગાહો આસપ્પના પરિસપ્પના અપરિયોગાહણા છમ્ભિતત્તં ચિત્તસ્સ મનોવિલેખો – ઇદં કથંકથાસલ્લં.

યેન સલ્લેન ઓતિણ્ણો, દિસા સબ્બા વિધાવતીતિ. રાગસલ્લેન ઓતિણ્ણો વિદ્ધો ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો કાયેન દુચ્ચરિતં ચરતિ, વાચાય દુચ્ચરિતં ચરતિ, મનસા દુચ્ચરિતં ચરતિ, પાણમ્પિ હનતિ, અદિન્નમ્પિ આદિયતિ, સન્ધિમ્પિ છિન્દતિ, નિલ્લોપમ્પિ હરતિ, એકાગારિકમ્પિ કરોતિ, પરિપન્થેપિ તિટ્ઠતિ, પરદારમ્પિ ગચ્છતિ, મુસાપિ ભણતિ; એવમ્પિ રાગસલ્લેન ઓતિણ્ણો વિદ્ધો ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો ધાવતિ વિધાવતિ સન્ધાવતિ સંસરતિ. અથ વા રાગસલ્લેન ઓતિણ્ણો વિદ્ધો ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો ભોગે પરિયેસન્તો નાવાય મહાસમુદ્દં પક્ખન્દતિ. સીતસ્સ પુરક્ખતો ઉણ્હસ્સ પુરક્ખતો ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સેહિ પીળિયમાનો [રિસ્સમાનો (સી॰ સ્યા॰)] ખુપ્પિપાસાય મિય્યમાનો તિગુમ્બં ગચ્છતિ, તક્કોલં ગચ્છતિ, તક્કસીલં ગચ્છતિ, કાળમુખં ગચ્છતિ, પુરપૂરં ગચ્છતિ, વેસુઙ્ગં ગચ્છતિ, વેરાપથં ગચ્છતિ, જવં ગચ્છતિ, તામલિં ગચ્છતિ, વઙ્કં ગચ્છતિ, એળબન્ધનં ગચ્છતિ, સુવણ્ણકૂટં ગચ્છતિ, સુવણ્ણભૂમિં ગચ્છતિ, તમ્બપણ્ણિં ગચ્છતિ, સુપ્પાદકં [સુપ્પારકં (સી॰ ક॰), સુપ્પારં (સ્યા॰)] ગચ્છતિ, ભારુકચ્છં ગચ્છતિ, સુરટ્ઠં ગચ્છતિ, ભઙ્ગલોકં [અઙ્ગલોકં (સી॰), અઙ્ગણેકં (સ્યા॰)] ગચ્છતિ, ભઙ્ગણં [ગઙ્ગણં (સી॰ સ્યા॰)] ગચ્છતિ, પરમભઙ્ગણં ગચ્છતિ, યોનં ગચ્છતિ, પરમયોનં ગચ્છતિ, વિનકં ગચ્છતિ, મૂલપદં ગચ્છતિ, મરુકન્તારં ગચ્છતિ, જણ્ણુપથં ગચ્છતિ, અજપથં ગચ્છતિ , મેણ્ડપથં ગચ્છતિ, સઙ્કુપથં ગચ્છતિ, છત્તપથં ગચ્છતિ, વંસપથં ગચ્છતિ, સકુણપથં ગચ્છતિ, મૂસિકપથં ગચ્છતિ, દરિપથં ગચ્છતિ, વેત્તાચારં ગચ્છતિ; પરિયેસન્તો ન લભતિ, અલાભમૂલકમ્પિ દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ, પરિયેસન્તો લભતિ, લદ્ધા આરક્ખમૂલકમ્પિ દુક્ખં દોમનસ્સં

પટિસંવેદેતિ ‘‘કિન્તિ મે ભોગે નેવ રાજાનો હરેય્યું ન ચોરા હરેય્યું ન અગ્ગિ દહેય્ય ન ઉદકં વહેય્ય ન અપ્પિયા દાયાદા હરેય્યુ’’ન્તિ. તસ્સ એવં આરક્ખતો ગોપયતો તે ભોગા વિપ્પલુજ્જન્તિ , સો વિપ્પયોગમૂલકમ્પિ દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ. એવમ્પિ રાગસલ્લેન ઓતિણ્ણો વિદ્ધો ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો ધાવતિ વિધાવતિ સન્ધાવતિ સંસરતિ.

દોસસલ્લેન...પે॰... મોહસલ્લેન... માનસલ્લેન ઓતિણ્ણો વિદ્ધો ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો કાયેન દુચ્ચરિતં ચરતિ, વાચાય દુચ્ચરિતં ચરતિ, મનસા દુચ્ચરિતં ચરતિ, પાણમ્પિ હનતિ, અદિન્નમ્પિ આદિયતિ, સન્ધિમ્પિ છિન્દતિ, નિલ્લોપમ્પિ હરતિ, એકાગારિકમ્પિ કરોતિ, પરિપન્થેપિ તિટ્ઠતિ, પરદારમ્પિ ગચ્છતિ, મુસાપિ ભણતિ. એવં માનસલ્લેન ઓતિણ્ણો વિદ્ધો ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો ધાવતિ વિધાવતિ સન્ધાવતિ સંસરતિ.

દિટ્ઠિસલ્લેન ઓતિણ્ણો વિદ્ધો ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો અચેલકો હોતિ મુત્તાચારો હત્થાપલેખનો [હત્થાવલેખનો (સ્યા॰)], ન એહિભદન્તિકો , ન તિટ્ઠભદન્તિકો; નાભિહટં, ન ઉદ્દિસ્સકતં, ન નિમન્તનં સાદિયતિ, સો ન કુમ્ભિમુખા પટિગ્ગણ્હાતિ, ન કળોપિમુખા [ખળોપિમુખા (સી॰)] પટિગ્ગણ્હાતિ, ન એળકમન્તરં, ન દણ્ડમન્તરં, ન મુસલમન્તરં, ન દ્વિન્નં ભુઞ્જમાનાનં, ન ગબ્ભિનિયા, ન પાયમાનાય, ન પુરિસન્તરગતાય, ન સંકિત્તીસુ, ન યત્થ સા ઉપટ્ઠિતો હોતિ, ન યત્થ મક્ખિકા સણ્ડસણ્ડચારિની. ન મચ્છં ન મંસં ન સુરં ન મેરયં ન થુસોદકં પિવતિ. સો એકાગારિકો વા હોતિ એકાલોપિકો, દ્વાગારિકો વા હોતિ દ્વાલોપિકો...પે॰... સત્તાગારિકો વા હોતિ સત્તાલોપિકો. એકિસ્સાપિ ભત્તિયા યાપેતિ, દ્વીહિપિ ભત્તીહિ યાપેતિ...પે॰... સત્તહિપિ ભત્તીહિ યાપેતિ. એકાહિકમ્પિ આહારં આહારેતિ, દ્વીહિકમ્પિ આહારં આહારેતિ...પે॰... સત્તાહિકમ્પિ આહારં આહારેતિ. ઇતિ એવરૂપં અડ્ઢમાસિકમ્પિ પરિયાયભત્તભોજનાનુયોગમનુયુત્તો વિહરતિ. એવમ્પિ દિટ્ઠિસલ્લેન ઓતિણ્ણો વિદ્ધો ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો ધાવતિ વિધાવતિ સન્ધાવતિ સંસરતિ.

અથ વા દિટ્ઠિસલ્લેન ઓતિણ્ણો વિદ્ધો ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો સો સાકભક્ખો વા હોતિ, સામાકભક્ખો વા હોતિ, નીવારભક્ખો વા હોતિ, દદ્દુલભક્ખો વા હોતિ, હટભક્ખો વા હોતિ, કણભક્ખો વા હોતિ, આચામભક્ખો વા હોતિ, પિઞ્ઞાકભક્ખો વા હોતિ, તિલભક્ખો વા હોતિ, તિણભક્ખો વા હોતિ, ગોમયભક્ખો વા હોતિ, વનમૂલફલાહારો યાપેતિ પવત્તફલભોજનો. સો સાણાનિપિ ધારેતિ, મસાણાનિપિ ધારેતિ, છવદુસ્સાનિપિ ધારેતિ, પંસુકૂલાનિપિ ધારેતિ, તિરીટાનિપિ ધારેતિ, અજિનાનિપિ ધારેતિ, અજિનક્ખિપમ્પિ ધારેતિ, કુસચીરમ્પિ ધારેતિ, વાકચીરમ્પિ ધારેતિ, ફલકચીરમ્પિ ધારેતિ, કેસકમ્બલમ્પિ ધારેતિ, ઉલૂકપક્ખમ્પિ ધારેતિ, કેસમસ્સુલોચકોપિ હોતિ, કેસમસ્સુલોચનાનુયોગમનુયુત્તો વિહરતિ. ઉબ્ભટ્ઠકોપિ હોતિ આસનપટિક્ખિત્તો, ઉક્કુટિકોપિ હોતિ ઉક્કુટિકપ્પધાનમનુયુત્તો, કણ્ટકાપસ્સયિકો હોતિ, કણ્ટકાપસ્સયે સેય્યં કપ્પેતિ, ફલકસેય્યમ્પિ કપ્પેતિ, થણ્ડિલસેય્યમ્પિ કપ્પેતિ, એકાપસ્સયિકો હોતિ રજોજલ્લધરો, અબ્ભોકાસિકોપિ હોતિ યથાસન્થતિકો, વેકટિકોપિ હોતિ વિકટભોજનાનુયોગમનુયુત્તો, અપાનકોપિ હોતિ અપાનકત્તમનુયુત્તો, સાયતતિયકમ્પિ ઉદકોરોહનાનુયોગમનુયુત્તો વિહરતિ. ઇતિ એવરૂપં અનેકવિહિતં કાયસ્સ આતાપનપરિતાપનાનુયોગમનુયુત્તો વિહરતિ. એવમ્પિ દિટ્ઠિસલ્લેન ઓતિણ્ણો વિદ્ધો ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો ધાવતિ વિધાવતિ સન્ધાવતિ સંસરતિ.

સોકસલ્લેન ઓતિણ્ણો વિદ્ધો ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો સોચતિ કિલમતિ પરિદેવતિ ઉરત્તાળિં કન્દતિ સમ્મોહં આપજ્જતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

''ભૂતપુબ્બં, બ્રાહ્મણ, ઇમિસ્સાયેવ સાવત્થિયા અઞ્ઞતરિસ્સા ઇત્થિયા માતા કાલમકાસિ. સા તસ્સા કાલં કિરિયાય ઉમ્મત્તિકા ખિત્તચિત્તા રથિયાય રથિયં, સિઙ્ઘાટકેન સિઙ્ઘાટકં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – 'અપિ મે માતરં અદ્દસ્સથ, અપિ મે માતરં અદ્દસ્સથા'તિ .

''ભૂતપુબ્બં, બ્રાહ્મણ, ઇમિસ્સાયેવ સાવત્થિયા અઞ્ઞતરિસ્સા ઇત્થિયા પિતા કાલમકાસિ... ભાતા કાલમકાસિ... ભગિની કાલમકાસિ... પુત્તો કાલમકાસિ... ધીતા કાલમકાસિ... સામિકો કાલમકાસિ. સા તસ્સ કાલં કિરિયાય ઉમ્મત્તિકા ખિત્તચિત્તા રથિયાય રથિયં, સિઙ્ઘાટકેન સિઙ્ઘાટકં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – 'અપિ મે સામિકં અદ્દસ્સથ, અપિ મે સામિકં અદ્દસ્સથા'તિ.

''ભૂતપુબ્બં, બ્રાહ્મણ, ઇમિસ્સાયેવ સાવત્થિયા અઞ્ઞતરસ્સ પુરિસસ્સ માતા કાલમકાસિ. સો તસ્સા કાલં કિરિયાય ઉમ્મત્તકો ખિત્તચિત્તો રથિયાય રથિયં, સિઙ્ઘાટકેન સિઙ્ઘાટકં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – 'અપિ મે માતરં અદ્દસ્સથ, અપિ મે માતરં અદ્દસ્સથા'તિ.

''ભૂતપુબ્બં , બ્રાહ્મણ, ઇમિસ્સાયેવ સાવત્થિયા અઞ્ઞતરસ્સ પુરિસસ્સ પિતા કાલમકાસિ... ભાતા કાલમકાસિ... ભગિની કાલમકાસિ... પુત્તો કાલમકાસિ... ધીતા કાલમકાસિ... પજાપતિ કાલમકાસિ. સો તસ્સા કાલં કિરિયાય ઉમ્મત્તકો ખિત્તચિત્તો રથિયાય રથિયં, સિઙ્ઘાટકેન સિઙ્ઘાટકં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – 'અપિ મે પજાપતિં અદ્દસ્સથ, અપિ મે પજાપતિં અદ્દસ્સથા'તિ.

''ભૂતપુબ્બં, બ્રાહ્મણ, ઇમિસ્સાયેવ સાવત્થિયા અઞ્ઞતરા ઇત્થી ઞાતિકુલં અગમાસિ. તસ્સા તે ઞાતકા સામિકં અચ્છિન્દિત્વા અઞ્ઞસ્સ દાતુકામા, સા ચ નં ન ઇચ્છતિ. અથ ખો સા ઇત્થી સામિકં એતદવોચ – 'ઇમે, અય્યપુત્ત, ઞાતકા તવ અચ્છિન્દિત્વા અઞ્ઞસ્સ દાતુકામા, ઉભો મયં મરિસ્સામા'તિ. અથ ખો સો પુરિસો તં ઇત્થિં દ્વિધા છેત્વા અત્તાનં ઓપાતેતિ – 'ઉભો પેચ્ચ ભવિસ્સામા'''તિ. એવં સોકસલ્લેન ઓતિણ્ણો વિદ્ધો ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો ધાવતિ વિધાવતિ સન્ધાવતિ સંસરતિ.

કથંકથાસલ્લેન ઓતિણ્ણો વિદ્ધો ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો સંસયપક્ખન્દો હોતિ વિમતિપક્ખન્દો દ્વેળ્હકજાતો – ''અહોસિં નુ ખો અહં અતીતમદ્ધાનં, નનુ ખો અહોસિં અતીતમદ્ધાનં, કિં નુ ખો અહોસિં અતીતમદ્ધાનં, કથં નુ ખો અહોસિં અતીતમદ્ધાનં , કિં હુત્વા કિં અહોસિં નુ ખો અતીતમદ્ધાનં, ભવિસ્સામિ નુ ખો અહં અનાગતમદ્ધાનં, નનુ ખો ભવિસ્સામિ અનાગતમદ્ધાનં, કિં નુ ખો ભવિસ્સામિ અનાગતમદ્ધાનં, કથં નુ ખો ભવિસ્સામિ અનાગતમદ્ધાનં, કિં હુત્વા કિં ભવિસ્સામિ નુ ખો અનાગતમદ્ધાનં, એતરહિ વા પચ્ચુપ્પન્નં અદ્ધાનં અજ્ઝત્તં કથંકથી હોતિ, અહં નુ ખોસ્મિ, નો નુ ખોસ્મિ, કિં નુ ખોસ્મિ કથં નુ ખોસ્મિ, અયં નુ ખો સત્તો કુતો આગતો, સો કુહિં ગામી ભવિસ્સતી''તિ. એવં કથંકથાસલ્લેન ઓતિણ્ણો વિદ્ધો ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો ધાવતિ વિધાવતિ સન્ધાવતિ સંસરતિ.

તે સલ્લે અભિસઙ્ખરોતિ; તે સલ્લે અભિસઙ્ખરોન્તો સલ્લાભિસઙ્ખારવસેન પુરત્થિમં દિસં ધાવતિ, પચ્છિમં દિસં ધાવતિ, ઉત્તરં દિસં ધાવતિ, દક્ખિણં દિસં ધાવતિ. તે સલ્લાભિસઙ્ખારા અપ્પહીના; સલ્લાભિસઙ્ખારાનં અપ્પહીનત્તા

ગતિયા ધાવતિ, નિરયે ધાવતિ , તિરચ્છાનયોનિયા ધાવતિ, પેત્તિવિસયે ધાવતિ, મનુસ્સલોકે ધાવતિ, દેવલોકે ધાવતિ, ગતિયા ગતિં, ઉપપત્તિયા ઉપપત્તિં, પટિસન્ધિયા પટિસન્ધિં, ભવેન ભવં, સંસારેન સંસારં, વટ્ટેન વટ્ટં ધાવતિ વિધાવતિ સન્ધાવતિ સંસરતીતિ – યેન સલ્લેન ઓતિણ્ણો દિસા સબ્બા વિધાવતિ.

તમેવ સલ્લમબ્બુય્હ, ન ધાવતિ ન સીદતીતિ. તમેવ રાગસલ્લં દોસસલ્લં મોહસલ્લં માનસલ્લં દિટ્ઠિસલ્લં સોકસલ્લં કથંકથાસલ્લં અબ્બુય્હ અબ્બુહિત્વા ઉદ્ધરિત્વા સમુદ્ધરિત્વા ઉપ્પાટયિત્વા સમુપ્પાટયિત્વા [ઉપ્પાદયિત્વા સમુપ્પાદયિત્વા (સ્યા॰ ક॰)] પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમેત્વા નેવ પુરત્થિમં દિસં ધાવતિ ન પચ્છિમં દિસં ધાવતિ ન ઉત્તરં દિસં ધાવતિ ન દક્ખિણં દિસં ધાવતિ. તે સલ્લાભિસઙ્ખારા પહીના; સલ્લાભિસઙ્ખારાનં પહીનત્તા ગતિયા ન ધાવતિ, નિરયે ન ધાવતિ, તિરચ્છાનયોનિયા ન ધાવતિ, પેત્તિવિસયે ન ધાવતિ, મનુસ્સલોકે ન ધાવતિ, દેવલોકે ન ધાવતિ, ન ગતિયા ગતિં, ન ઉપપત્તિયા ઉપપત્તિં, ન પટિસન્ધિયા પટિસન્ધિં, ન ભવેન ભવં, ન સંસારેન સંસારં, ન વટ્ટેન વટ્ટં ધાવતિ વિધાવતિ સન્ધાવતિ સંસરતીતિ – તમેવ સલ્લમબ્બુય્હ ન ધાવતિ. **ન સીદતી**તિ કામોઘે ન સીદતિ, ભવોઘે ન સીદતિ, દિટ્ઠોઘે ન સીદતિ, અવિજ્જોઘે ન સીદતિ, ન સંસીદતિ ન ઓસીદતિ ન અવસીદતિ ન ગચ્છતિ ન અવગચ્છતીતિ – તમેવ સલ્લમબ્બુય્હ, ન ધાવતિ ન સીદતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘યેન સલ્લેન ઓતિણ્ણો, દિસા સબ્બા વિધાવતિ;
> તમેવ સલ્લમબ્બુય્હ, ન ધાવતિ ન સીદતી’’તિ.

૧૭૫.તત્થ સિક્ખાનુગીયન્તિ, યાનિ લોકે ગધિતાનિ;
ન તેસુ પસુતો સિયા, નિબ્બિજ્ઝ સબ્બસો કામે;
સિક્ખે નિબ્બાનમત્તનો.

તત્થ સિક્ખાનુગીયન્તિ, યાનિ લોકે ગધિતાનીતિ. **સિક્ખા**તિ હત્થિસિક્ખા અસ્સસિક્ખા રથસિક્ખા ધનુસિક્ખા સાલાકિયં સલ્લકત્તિયં કાયતિકિચ્છં ભૂતિયં કોમારભચ્ચં [કોમારતિકિચ્છં (સ્યા॰), કોમારસચ્ચં (ક॰)]. **અનુગીયન્તી**તિ ગીયન્તિ નિગ્ગીયન્તિ કથીયન્તિ ભણીયન્તિ દીપીયન્તિ વોહરીયન્તિ. અથ વા ગીયન્તિ ગણ્હીયન્તિ ઉગ્ગણ્હીયન્તિ ધારીયન્તિ ઉપધારીયન્તિ ઉપલક્ખીયન્તિ ગધિતપટિલાભાય. ગધિતા વુચ્ચન્તિ પઞ્ચ કામગુણા – ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યા રૂપા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસઞ્હિતા રજનીયા, સોતવિઞ્ઞેય્યા સદ્દા... પે॰... ઘાનવિઞ્ઞેય્યા ગન્ધા... જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યા રસા... કાયવિઞ્ઞેય્યા ફોટ્ઠબ્બા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસઞ્હિતા રજનીયા. કિંકારણા ગધિતા વુચ્ચન્તિ પઞ્ચ કામગુણા? યેભુય્યેન દેવમનુસ્સા પઞ્ચ કામગુણે ઇચ્છન્તિ સાદિયન્તિ પત્થયન્તિ પિહયન્તિ અભિજપ્પન્તિ તંકારણા ગધિતા વુચ્ચન્તિ પઞ્ચ કામગુણા. **લોકે**તિ મનુસ્સલોકેતિ – તત્થ સિક્ખાનુગીયન્તિ, યાનિ લોકે ગધિતાનિ.

ન તેસુ પસુતો સિયાતિ. તાસુ વા સિક્ખાસુ તેસુ વા પઞ્ચસુ કામગુણેસુ ન પસુતો સિયા, ન તન્નિન્નો અસ્સ, ન તપ્પોણો, ન તપ્પબ્ભારો, ન તદધિમુત્તો, ન તદધિપતેય્યોતિ – ન તેસુ પસુતો સિયા.

નિબ્બિજ્ઝ સબ્બસો કામેતિ. **નિબ્બિજ્ઝા**તિ પટિવિજ્ઝિત્વા. ‘‘સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા’’તિ પટિવિજ્ઝિત્વા, ‘‘સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા’’તિ પટિવિજ્ઝિત્વા...પે॰... ‘‘યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ’’ન્તિ પટિવિજ્ઝિત્વા. **સબ્બસો**તિ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં અસેસં નિસ્સેસં પરિયાદિયનવચનમેતં – સબ્બસોતિ. **કામા**તિ ઉદ્દાનતો દ્વે કામા – વત્થુકામા ચ કિલેસકામા ચ...પે॰... ઇમે વુચ્ચન્તિ વત્થુકામા...પે॰... ઇમે વુચ્ચન્તિ કિલેસકામાતિ – નિબ્બિજ્ઝ સબ્બસો કામે.

સિક્ખે નિબ્બાનમત્તનોતિ. **સિક્ખા**તિ તિસ્સો સિક્ખા – અધિસીલસિક્ખા, અધિચિત્તસિક્ખા, અધિપઞ્ઞાસિક્ખા...પે॰... અયં અધિપઞ્ઞાસિક્ખા. **નિબ્બાનમત્તનો**તિ અત્તનો રાગસ્સ નિબ્બાપનાય દોસસ્સ નિબ્બાપનાય મોહસ્સ નિબ્બાપનાય...પે॰... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારાનં સમાય ઉપસમાય વૂપસમાય નિબ્બાપનાય પટિનિસ્સગ્ગાય પટિપસ્સદ્ધિયા અધિસીલમ્પિ સિક્ખેય્ય અધિચિત્તમ્પિ સિક્ખેય્ય અધિપઞ્ઞમ્પિ સિક્ખેય્ય, ઇમા તિસ્સો સિક્ખાયો આવજ્જન્તો સિક્ખેય્ય જાનન્તો સિક્ખેય્ય...પે॰... સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકરોન્તો સિક્ખેય્ય આચરેય્ય સમાચરેય્ય સમાદાય વત્તેય્યાતિ – સિક્ખે નિબ્બાનમત્તનો.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘તત્થ સિક્ખાનુગીયન્તિ, યાનિ લોકે ગધિતાનિ;
> ન તેસુ પસુતો સિયા, નિબ્બિજ્ઝ સબ્બસો કામે;
> સિક્ખે નિબ્બાનમત્તનો’’તિ.

૧૭૬.સચ્ચો સિયા અપ્પગબ્ભો, અમાયો રિત્તપેસુણો;
અક્કોધનો લોભપાપં, વેવિચ્છં વિતરે મુનિ.

સચ્ચો સિયા અપ્પગબ્ભોતિ. **સચ્ચો સિયા**તિ સચ્ચવાચાય સમન્નાગતો સિયા, સમ્માદિટ્ઠિયા સમન્નાગતો સિયા, અરિયેન અટ્ઠઙ્ગિકેન મગ્ગેન સમન્નાગતો સિયાતિ – સચ્ચો સિયા. **અપ્પગબ્ભો**તિ તીણિ પાગબ્ભિયાનિ – કાયિકં પાગબ્ભિયં, વાચસિકં પાગબ્ભિયં, ચેતસિકં પાગબ્ભિયં...પે॰... ઇદં ચેતસિકં પાગબ્ભિયં. યસ્સિમાનિ તીણિ પાગબ્ભિયાનિ પહીનાનિ સમુચ્છિન્નાનિ વૂપસન્તાનિ પટિપસ્સદ્ધાનિ અભબ્બુપ્પત્તિકાનિ ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાનિ, સો વુચ્ચતિ અપ્પગબ્ભોતિ – સચ્ચો સિયા અપ્પગબ્ભો.

અમાયો રિત્તપેસુણોતિ. માયા વુચ્ચતિ વઞ્ચનિકા ચરિયા. ઇધેકચ્ચો કાયેન દુચ્ચરિતં ચરિત્વા વાચાય દુચ્ચરિતં ચરિત્વા મનસા દુચ્ચરિતં ચરિત્વા તસ્સ પટિચ્છાદનહેતુ પાપિકં ઇચ્છં પણિદહતિ, મા મં જઞ્ઞાતિ ઇચ્છતિ, મા મં જઞ્ઞાતિ સઙ્કપ્પેતિ, મા મં જઞ્ઞાતિ વાચં ભાસતિ, મા મં જઞ્ઞાતિ કાયેન પરક્કમતિ. યા એવરૂપા માયા માયાવિતા અચ્ચસરા વઞ્ચના નિકતિ નિકિરણા પરિહરણા ગૂહના પરિગૂહના છાદના પરિચ્છાદના અનુત્તાનીકમ્મં અનાવિકમ્મં વોચ્છાદના પાપકિરિયા – અયં વુચ્ચતિ માયા. યસ્સેસા માયા પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા, સો વુચ્ચતિ અમાયો. **રિત્તપેસુણો**તિ પેસુઞ્ઞન્તિ ઇધેકચ્ચો પિસુણવાચો હોતિ...પે॰... એવં ભેદાધિપ્પાયેન પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ. યસ્સેતં પેસુઞ્ઞં પહીનં સમુચ્છિન્નં વૂપસન્તં પટિપસ્સદ્ધં અભબ્બુપ્પત્તિકં ઞાણગ્ગિના દડ્ઢં, સો વુચ્ચતિ રિત્તપેસુણો વિવિત્તપેસુણો પવિવિત્તપેસુણોતિ – અમાયો રિત્તપેસુણો.

અક્કોધનો લોભપાપં, વેવિચ્છં વિતરે મુનીતિ. અક્કોધનોતિ હિ ખો વુત્તં, અપિ ચ કોધો તાવ વત્તબ્બો. દસહાકારેહિ કોધો જાયતિ. ‘‘અનત્થં મે અચરી’’તિ કોધો જાયતિ...પે॰... યસ્સેસો કોધો પહીનો સમુચ્છિન્નો વૂપસન્તો પટિપસ્સદ્ધો અભબ્બુપ્પત્તિકો ઞાણગ્ગિના દડ્ઢો, સો વુચ્ચતિ અક્કોધનો. કોધસ્સ પહીનત્તા અક્કોધનો, કોધવત્થુસ્સ પરિઞ્ઞાતત્તા અક્કોધનો, કોધહેતુસ્સ ઉપચ્છિન્નત્તા અક્કોધનો. **લોભો**તિ યો લોભો લુબ્ભના લુબ્ભિતત્તં...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. વેવિચ્છં વુચ્ચતિ પઞ્ચ મચ્છરિયાનિ – આવાસમચ્છરિયં...પે॰... ગાહો વુચ્ચતિ મચ્છરિયં. **મુની**તિ. મોનં વુચ્ચતિ ઞાણં...પે॰... સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનિ. **અક્કોધનો લોભપાપં, વેવિચ્છં વિતરે મુની**તિ. મુનિ લોભપાપઞ્ચ વેવિચ્છઞ્ચ અતરિ ઉત્તરિ પતરિ સમતિક્કમિ વીતિવત્તયીતિ [વીતિવત્તીતિ (ક॰)] – અક્કોધનો લોભપાપં, વેવિચ્છં વિતરે મુનિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘સચ્ચો સિયા અપ્પગબ્ભો, અમાયો રિત્તપેસુણો;
> અક્કોધનો લોભપાપં, વેવિચ્છં વિતરે મુની’’તિ.

૧૭૭નિદ્દં તન્દિં સહે થીનં, પમાદેન ન સંવસે;
અતિમાને ન તિટ્ઠેય્ય, નિબ્બાનમનસો નરો.

નિદ્દં તન્દિં સહે થીનન્તિ. **નિદ્દા**તિ યા કાયસ્સ અકલ્યતા અકમ્મઞ્ઞતા ઓનાહો પરિયોનાહો અન્તોસમોરોધો મિદ્ધં સુપ્પં પચલાયિકા સુપ્પં સુપ્પના સુપ્પિતત્તં. **તન્દિ**ન્તિ યા તન્દી [તન્દિ (સી॰ સ્યા॰ ક॰)] તન્દિયના તન્દિયિતત્તં તન્દિમનકતા આલસ્યં આલસ્યાયતા આલસ્યાયિતત્તં. **થીન**ન્તિ યા ચિત્તસ્સ અકલ્યતા અકમ્મઞ્ઞતા ઓલીયના સલ્લીયના લીનં લીયના લીયિતત્તં, થિનં થિયના થિયિતત્તં ચિત્તસ્સ. **નિદ્દં તન્દિં સહે થીન**ન્તિ. નિદ્દઞ્ચ તન્દિઞ્ચ થિનઞ્ચ સહે સહેય્ય પરિસહેય્ય અભિભવેય્ય અજ્ઝોત્થરેય્ય પરિયાદિયેય્ય મદ્દેય્યાતિ – નિદ્દં તન્દિં સહે થીનં.

પમાદેન ન સંવસેતિ. પમાદો વત્તબ્બો કાયદુચ્ચરિતે વા વચીદુચ્ચરિતે વા મનોદુચ્ચરિતે વા પઞ્ચસુ વા કામગુણેસુ. ચિત્તસ્સ વોસગ્ગો વોસગ્ગાનુપ્પાદનં [વોસ્સગ્ગો વોસ્સગ્ગાનુપ્પાદનં (બહૂસુ)] વા કુસલાનં વા ધમ્માનં ભાવનાય અસક્કચ્ચકિરિયતા અસાતચ્ચકિરિયતા અનટ્ઠિતકિરિયતા ઓલીનવુત્તિતા નિક્ખિત્તચ્છન્દતા નિક્ખિત્તધુરતા અનાસેવના અભાવના અબહુલીકમ્મં અનધિટ્ઠાનં અનનુયોગો પમાદો. યો એવરૂપો પમાદો પમજ્જના પમજ્જિતત્તં – અયં વુચ્ચતિ પમાદો. **પમાદેન ન સંવસે**તિ પમાદેન ન વસેય્ય ન સંવસેય્ય ન આવસેય્ય ન પરિવસેય્ય, પમાદં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, પમાદા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – પમાદેન ન સંવસે.

અતિમાને ન તિટ્ઠેય્યાતિ. **અતિમાનો**તિ ઇધેકચ્ચો પરં અતિમઞ્ઞતિ જાતિયા વા ગોત્તેન વા...પે॰... અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના. યો એવરૂપો માનો મઞ્ઞના મઞ્ઞિતત્તં ઉન્નતિ ઉન્નમો ધજો સમ્પગ્ગાહો કેતુકમ્યતા ચિત્તસ્સ – અયં વુચ્ચતિ અતિમાનો. **અતિમાને ન તિટ્ઠેય્યા**તિ. અતિમાને ન તિટ્ઠેય્ય ન સંતિટ્ઠેય્ય, અતિમાનં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, અતિમાના આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – અતિમાને ન તિટ્ઠેય્ય.

નિબ્બાનમનસો નરોતિ. ઇધેકચ્ચો દાનં દેન્તો સીલં સમાદિયન્તો ઉપોસથકમ્મં કરોન્તો પાનીયં પરિભોજનીયં ઉપટ્ઠપેન્તો પરિવેણં સમ્મજ્જન્તો ચેતિયં વન્દન્તો ચેતિયે ગન્ધમાલં આરોપેન્તો ચેતિયં પદક્ખિણં કરોન્તો યં કિઞ્ચિ તેધાતુકં કુસલાભિસઙ્ખારં અભિસઙ્ખરોન્તો ન ગતિહેતુ ન ઉપપત્તિહેતુ ન પટિસન્ધિહેતુ ન ભવહેતુ ન સંસારહેતુ ન વટ્ટહેતુ, સબ્બં તં વિસંયોગાધિપ્પાયો નિબ્બાનનિન્નો નિબ્બાનપોણો નિબ્બાનપબ્ભારો અભિસઙ્ખરોતીતિ. એવમ્પિ નિબ્બાનમનસો નરો. અથ વા સબ્બસઙ્ખારધાતુયા ચિત્તં પટિવાપેત્વા [પટિવાસેત્વા (ક॰)] અમતાય ધાતુયા ચિત્તં ઉપસંહરતિ – ''એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાન''ન્તિ. એવમ્પિ નિબ્બાનમનસો નરો.

''ન પણ્ડિતા ઉપધિસુખસ્સ હેતુ, દદન્તિ દાનાનિ પુનબ્ભવાય;
કામઞ્ચ તે ઉપધિપરિક્ખયાય, દદન્તિ દાનં અપુનબ્ભવાય.

''ન પણ્ડિતા ઉપધિસુખસ્સ હેતુ, ભાવેન્તિ ઝાનાનિ પુનબ્ભવાય;
કામઞ્ચ તે ઉપધિપરિક્ખયાય, ભાવેન્તિ ઝાનં અપુનબ્ભવાય.

''તે નિબ્બુત્તિં આસિસમાનસા [આસિંસમાના (સી॰), અભિમાના (સ્યા॰)] દદન્તિ, તન્નિન્નચિત્તા [તન્નિન્ના તચ્ચિત્તા (ક॰)] તદધિમુત્તા;
નજ્જો યથા સાગરમજ્ઝુપેતા [સાગરમજ્ઝગતા (સ્યા॰)], ભવન્તિ નિબ્બાનપરાયના તે''તિ.

નિબ્બાનમનસો નરો. તેનાહ ભગવા –

''નિદ્દં તન્દિં સહે થીનં, પમાદેન ન સંવસે;
અતિમાને ન તિટ્ઠેય્ય, નિબ્બાનમનસો નરો''તિ.

૧૭૮.મોસવજ્જે ન નિય્યેથ, [નીયેથ (ક॰)] **રૂપે સ્નેહં ન કુબ્બયે;**
માનઞ્ચ પરિજાનેય્ય, સાહસા વિરતો ચરે.

મોસવજ્જે ન નિય્યેથાતિ. મોસવજ્જં વુચ્ચતિ મુસાવાદો. ઇધેકચ્ચો સભગ્ગતો વા પરિસગ્ગતો વા ઞાતિમજ્ઝગતો વા પૂગમજ્ઝગતો વા રાજકુલમજ્ઝગતો વા અભિનીતો સક્ખિપુટ્ઠો – ''એહમ્ભો પુરિસ, યં જાનાસિ તં વદેહી''તિ, સો અજાનં વા આહ – ''જાનામી''તિ, જાનં વા આહ – ''ન જાનામી''તિ, અપસ્સં વા આહ – ''પસ્સામી''તિ, પસ્સં વા આહ – ''ન પસ્સામી''તિ. ઇતિ અત્તહેતુ વા પરહેતુ વા આમિસકિઞ્ચિક્ખહેતુ વા સમ્પજાનમુસા ભાસિતા હોતિ – ઇદં વુચ્ચતિ મોસવજ્જં. અપિ ચ તીહાકારેહિ...પે॰... ચતૂહાકારેહિ... પઞ્ચહાકારેહિ... છહાકારેહિ... સત્તહાકારેહિ... અટ્ઠહાકારેહિ...પે॰... ઇમેહિ અટ્ઠહાકારેહિ મુસાવાદો હોતિ. **મોસવજ્જે ન નિય્યેથા**તિ. મોસવજ્જે ન યાયેય્ય ન નિય્યાયેય્ય ન વહેય્ય ન સંહરેય્ય, મોસવજ્જં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, મોસવજ્જા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – મોસવજ્જે ન નિય્યેથ.

રૂપે સ્નેહં ન કુબ્બયેતિ. **રૂપ**ન્તિ ચત્તારો ચ મહાભૂતા , ચતુન્નઞ્ચ મહાભૂતાનં ઉપાદાય રૂપં. **રૂપે સ્નેહં ન કુબ્બયે**તિ. રૂપે સ્નેહં ન કરેય્ય છન્દં ન કરેય્ય પેમં ન કરેય્ય રાગં ન કરેય્ય ન જનેય્ય ન સઞ્જનેય્ય ન

નિબ્બત્તેય્ય નાભિનિબ્બત્તેય્યાતિ – રૂપે સ્નેહં ન કુબ્બયે.

માનઞ્ચ પરિજાનેય્યાતિ. **માનો**તિ એકવિધેન માનો – યા ચિત્તસ્સ ઉન્નતિ. દુવિધેન માનો – અત્તુક્કંસનમાનો, પરવમ્ભનમાનો. તિવિધેન માનો – ''સેય્યોહમસ્મી''તિ માનો, ''સદિસોહમસ્મી''તિ માનો, ''હીનોહમસ્મી''તિ માનો. ચતુવિધેન માનો – લાભેન માનં જનેતિ, યસેન માનં જનેતિ, પસંસાય માનં જનેતિ, સુખેન માનં જનેતિ. પઞ્ચવિધેન માનો – ''લાભિમ્હિ મનાપિકાનં રૂપાન''ન્તિ માનં જનેતિ, ''લાભિમ્હિ મનાપિકાનં સદ્દાનં...પે॰... ગન્ધાનં... રસાનં... ફોટ્ઠબ્બાન''ન્તિ માનં જનેતિ. છબ્બિધેન માનો – ચક્ખુસમ્પદાય માનં જનેતિ, સોતસમ્પદાય...પે॰... ઘાનસમ્પદાય... જિવ્હાસમ્પદાય... કાયસમ્પદાય... મનોસમ્પદાય માનં જનેતિ. સત્તવિધેન માનો – અતિમાનો, માનાતિમાનો, ઓમાનો, સદિસમાનો, અધિમાનો, અસ્મિમાનો, મિચ્છામાનો. અટ્ઠવિધેન માનો – લાભેન માનં જનેતિ, અલાભેન ઓમાનં જનેતિ, યસેન માનં જનેતિ, અયસેન ઓમાનં જનેતિ, પસંસાય માનં જનેતિ, નિન્દાય ઓમાનં જનેતિ, સુખેન માનં જનેતિ, દુક્ખેન ઓમાનં જનેતિ. નવવિધેન માનો – સેય્યસ્સ ''સેય્યોહમસ્મી''તિ માનો, સેય્યસ્સ ''સદિસોહમસ્મી''તિ માનો, સેય્યસ્સ ''હીનોહમસ્મી''તિ માનો, સદિસસ્સ ''સેય્યોહમસ્મી''તિ માનો, સદિસસ્સ ''સદિસોહમસ્મી''તિ માનો, સદિસસ્સ ''હીનોહમસ્મી''તિ માનો, હીનસ્સ ''સેય્યોહમસ્મી''તિ માનો, હીનસ્સ ''સદિસોહમસ્મી''તિ માનો, હીનસ્સ ''હીનોહમસ્મી''તિ માનો. દસવિધેન માનો – ઇધેકચ્ચો માનં જનેતિ જાતિયા વા ગોત્તેન વા...પે॰... અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના. યો એવરૂપો માનો મઞ્ઞના મઞ્ઞિતત્તં ઉન્નતિ ઉન્નમો ધજો સમ્પગ્ગાહો કેતુકમ્યતા ચિત્તસ્સ – અયં વુચ્ચતિ માનો.

માનઞ્ચ પરિજાનેય્યાતિ. માનં તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિજાનેય્ય – ઞાતપરિઞ્ઞાય, તીરણપરિઞ્ઞાય, પહાનપરિઞ્ઞાય. કતમા ઞાતપરિઞ્ઞા? માનં જાનાતિ અયં એકવિધેન માનો – યા ચિત્તસ્સ ઉન્નતિ. અયં દુવિધેન માનો – અત્તુક્કંસનમાનો પરવમ્ભનમાનો...પે॰... અયં દસવિધેન માનો – ઇધેકચ્ચો માનં જનેતિ જાતિયા વા ગોત્તેન વા...પે॰... અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુનાતિ જાનાતિ પસ્સતિ – અયં ઞાતપરિઞ્ઞા.

કતમા તીરણપરિઞ્ઞા? એતં ઞાતં કત્વા માનં તીરેતિ અનિચ્ચતો દુક્ખતો...પે॰... નિસ્સરણતો તીરેતિ – અયં તીરણપરિઞ્ઞા.

કતમા પહાનપરિઞ્ઞા? એવં તીરયિત્વા માનં પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તિં કરોતિ અનભાવં ગમેતિ – અયં પહાનપરિઞ્ઞા. **માનઞ્ચ પરિજાનેય્યા**તિ માનં ઇમાહિ તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિજાનેય્યાતિ – માનઞ્ચ પરિજાનેય્ય.

સાહસા વિરતો ચરેતિ. કતમા સાહસા ચરિયા? રત્તસ્સ રાગચરિયા સાહસા ચરિયા, દુટ્ઠસ્સ દોસચરિયા સાહસા ચરિયા, મૂળ્હસ્સ મોહચરિયા સાહસા ચરિયા, વિનિબદ્ધસ્સ માનચરિયા સાહસા ચરિયા, પરામટ્ઠસ્સ દિટ્ઠિચરિયા સાહસા ચરિયા, વિક્ખેપગતસ્સ ઉદ્ધચ્ચચરિયા સાહસા ચરિયા, અનિટ્ઠઙ્ગતસ્સ વિચિકિચ્છાચરિયા સાહસા ચરિયા, થામગતસ્સ અનુસયચરિયા સાહસા ચરિયા – અયં સાહસા ચરિયા. **સાહસા વિરતો ચરે**તિ સાહસા ચરિયાય આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્ય ચરેય્ય વિચરેય્ય ઇરિયેય્ય વત્તેય્ય પાલેય્ય યપેય્ય યાપેય્યાતિ – સાહસા વિરતો ચરે.

તેનાહ ભગવા –

''મોસવજ્જે ન નિય્યેથ, રૂપે સ્નેહં ન કુબ્બયે;

માનઞ્ચ પરિજાનેય્ય, સાહસા વિરતો ચરે''તિ.

૧૭૯.પુરાણં નાભિનન્દેય્ય, નવે ખન્તિં ન કુબ્બયે [ખન્તિમકુબ્બયે (બહૂસુ)] ;
હીયમાને ન સોચેય્ય, આકાસં [આકસ્સં (સ્યા॰)] **ન સિતો સિયા.**

પુરાણં નાભિનન્દેય્યાતિ. પુરાણં વુચ્ચતિ અતીતા રૂપવેદનાસઞ્ઞાસઙ્ખારવિઞ્ઞાણા. અતીતે સઙ્ખારે તણ્હાવસેન દિટ્ઠિવસેન નાભિનન્દેય્ય નાભિવદેય્ય ન અજ્ઝોસેય્ય, અભિનન્દનં અભિવદનં અજ્ઝોસાનં ગાહં પરામાસં અભિનિવેસં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્યાતિ – પુરાણં નાભિનન્દેય્ય.

નવે ખન્તિં ન કુબ્બયેતિ. નવા વુચ્ચતિ પચ્ચુપ્પન્ના રૂપવેદનાસઞ્ઞાસઙ્ખારવિઞ્ઞાણા. પચ્ચુપ્પન્ને સઙ્ખારે તણ્હાવસેન દિટ્ઠિવસેન ખન્તિં ન કરેય્ય છન્દં ન કરેય્ય પેમં ન કરેય્ય રાગં ન કરેય્ય ન જનેય્ય ન સઞ્જનેય્ય ન નિબ્બત્તેય્ય નાભિનિબ્બત્તેય્યાતિ – નવે ખન્તિં ન કુબ્બયે.

હીયમાને ન સોચેય્યાતિ. હીયમાને હાયમાને પરિહાયમાને વેમાને વિગચ્છમાને અન્તરધાયમાને ન સોચેય્ય ન કિલમેય્ય ન પરામસેય્ય ન પરિદેવેય્ય ન ઉરત્તાળિં કન્દેય્ય ન સમ્મોહં આપજ્જેય્ય. ચક્ખુસ્મિં હીયમાને હાયમાને પરિહાયમાને વેમાને વિગચ્છમાને અન્તરધાયમાને, સોતસ્મિં...પે॰... ઘાનસ્મિં... જિવ્હાય... કાયસ્મિં... રૂપસ્મિં... સદ્દસ્મિં... ગન્ધસ્મિં... રસસ્મિં... ફોટ્ઠબ્બસ્મિં... કુલસ્મિં... ગણસ્મિં... આવાસસ્મિં... લાભસ્મિં... યસસ્મિં... પસંસાય... સુખસ્મિં... ચીવરસ્મિં... પિણ્ડપાતસ્મિં... સેનાસનસ્મિં... ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારસ્મિં હીયમાને હાયમાને પરિહાયમાને વેમાને વિગચ્છમાને અન્તરધાયમાને ન સોચેય્ય ન કિલમેય્ય ન પરામસેય્ય ન પરિદેવેય્ય ન ઉરત્તાળિં કન્દેય્ય ન સમ્મોહં આપજ્જેય્યાતિ – હીયમાને ન સોચેય્ય.

આકાસં ન સિતો સિયાતિ. આકાસં વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. કિંકારણા આકાસં વુચ્ચતિ તણ્હા? યાય તણ્હાય રૂપં આકસ્સતિ સમાકસ્સતિ ગણ્હાતિ પરામસતિ અભિનિવિસતિ, વેદનં...પે॰... સઞ્ઞં... સઙ્ખારે... વિઞ્ઞાણં... ગતિં... ઉપપત્તિં... પટિસન્ધિં... ભવં... સંસારં... વટ્ટં આકસ્સતિ સમાકસ્સતિ ગણ્હાતિ પરામસતિ અભિનિવિસતિ; તંકારણા આકાસં વુચ્ચતિ તણ્હા. **આકાસં ન સિતો સિયા**તિ. તણ્હાનિસ્સિતો ન સિયા. તણ્હં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, તણ્હાય આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – આકાસં ન સિતો સિયા.

તેનાહ ભગવા –

''પુરાણં નાભિનન્દેય્ય, નવે ખન્તિં ન કુબ્બયે;
હીયમાને ન સોચેય્ય, આકાસં ન સિતો સિયા''તિ.

૧૮૦.ગેધં બ્રૂમિ મહોઘોતિ, આજવં [આચમં (સ્યા॰ ક॰)] **બ્રૂમિ જપ્પનં;**
આરમ્મણં પકમ્પનં, [પકપ્પનં (સ્યા॰ ક॰)] **કામપઙ્કો દુરચ્ચયો.**

ગેધં બ્રૂમિ મહોઘોતીતિ. ગેધો વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે૰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. મહોઘો વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે૰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **ગેધં બ્રૂમિ મહોઘોતી**તિ. ગેધં ''મહોઘો''તિ બ્રૂમિ આચિક્ખામિ દેસેમિ પઞ્ઞપેમિ પટ્ઠપેમિ વિવરામિ વિભજામિ ઉત્તાનીકરોમિ પકાસેમીતિ – ગેધં બ્રૂમિ મહોઘોતિ.

આજવં બ્રૂમિ જપ્પનન્તિ. આજવા વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે૰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. જપ્પનાપિ વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે૰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. **આજવં બ્રૂમિ જપ્પન**ન્તિ આજવં ''જપ્પના''તિ બ્રૂમિ આચિક્ખામિ...પે૰... ઉત્તાનીકરોમિ પકાસેમીતિ – આજવં બ્રૂમિ જપ્પનં.

આરમ્મણં પકમ્પનન્તિ. આરમ્મણમ્પિ વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે૰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. પકમ્પનાપિ વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે૰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલન્તિ – આરમ્મણં પકમ્પનં.

કામપઙ્કો દુરચ્ચયોતિ. કામપઙ્કો કામકદ્દમો કામકિલેસો કામપલિપો કામપલિબોધો [કામપલિરોધો (સી૰ ક૰)] દુરચ્ચયો દુરતિવત્તો દુત્તરો દુપ્પતરો દુસ્સમતિક્કમો દુબ્બીતિવત્તોતિ – કામપઙ્કો દુરચ્ચયો.

તેનાહ ભગવા –

> ''ગેધં બ્રૂમિ મહોઘોતિ, આજવં બ્રૂમિ જપ્પનં;
> આરમ્મણં પકમ્પનં, કામપઙ્કો દુરચ્ચયો''તિ.

૧૮૧.સચ્ચા અવોક્કમં મુનિ, થલે તિટ્ઠતિ બ્રાહ્મણો;
સબ્બં સો પટિનિસ્સજ્જ, સ વે સન્તોતિ વુચ્ચતિ.

સચ્ચા અવોક્કમં મુનીતિ. સચ્ચવાચાય અવોક્કમન્તો, સમ્માદિટ્ઠિયા અવોક્કમન્તો, અરિયા અટ્ઠઙ્ગિકા મગ્ગા અવોક્કમન્તો. **મુની**તિ. મોનં વુચ્ચતિ ઞાણં...પે૰... સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનીતિ – સચ્ચા અવોક્કમં મુનિ.

થલે તિટ્ઠતિ બ્રાહ્મણોતિ. થલં વુચ્ચતિ અમતં નિબ્બાનં. યો સો સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં. **બ્રાહ્મણો**તિ સત્તન્નં ધમ્માનં બાહિતત્તા બ્રાહ્મણો...પે૰... અસિતો તાદિ પવુચ્ચતે સ બ્રહ્મા. **થલે તિટ્ઠતિ બ્રાહ્મણો**તિ. થલે તિટ્ઠતિ દીપે તિટ્ઠતિ તાણે તિટ્ઠતિ લેણે તિટ્ઠતિ સરણે તિટ્ઠતિ અભયે તિટ્ઠતિ અચ્ચુતે તિટ્ઠતિ અમતે તિટ્ઠતિ નિબ્બાને તિટ્ઠતીતિ – થલે તિટ્ઠતિ બ્રાહ્મણો.

સબ્બં સો પટિનિસ્સજ્જાતિ. સબ્બં વુચ્ચતિ દ્વાદસાયતનાનિ – ચક્ખુ ચેવ રૂપા ચ ...પે૰... મનો ચેવ ધમ્મા ચ. યતો અજ્ઝત્તિકબાહિરેસુ આયતનેસુ છન્દરાગો પહીનો હોતિ ઉચ્છિન્નમૂલો તાલાવત્થુકતો અનભાવંકતો આયતિં અનુપ્પાદધમ્મો, એત્તાવતાપિ સબ્બં ચત્તં હોતિ વન્તં મુત્તં પહીનં પટિનિસ્સટ્ઠં. યતો તણ્હા ચ દિટ્ઠિ ચ માનો ચ પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા, એત્તાવતાપિ સબ્બં ચત્તં હોતિ વન્તં મુત્તં પહીનં પટિનિસ્સટ્ઠં. યતો પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો ચ અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો ચ આનેઞ્જાભિસઙ્ખારો ચ પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા , એત્તાવતાપિ સબ્બં ચત્તં હોતિ વન્તં મુત્તં પહીનં પટિનિસ્સટ્ઠન્તિ – સબ્બં સો પટિનિસ્સજ્જ.

સ વે સન્તોતિ વુચ્ચતીતિ. સો સન્તો ઉપસન્તો વૂપસન્તો નિબ્બુતો પટિપસ્સદ્ધોતિ વુચ્ચતિ કથીયતિ ભણીયતિ દીપીયતિ વોહરીયતીતિ – સ વે સન્તોતિ વુચ્ચતિ.

તેનાહ ભગવા –

"સચ્ચા અવોક્કમં મુનિ, થલે તિટ્ઠતિ બ્રાહ્મણો;
સબ્બં સો પટિનિસ્સજ્જ, સ વે સન્તોતિ વુચ્ચતી"તિ.

૧૮૨.સ વે વિદ્વા [વિદ્ધા (સ્યા॰)] **સ વેદગૂ, ઞત્વા ધમ્મં અનિસ્સિતો;**
સમ્મા સો લોકે ઇરિયાનો, ન પિહેતીધ કસ્સચિ.

સ વે વિદ્વા સ વેદગૂતિ. **વિદ્વા**તિ વિદ્વા વિજ્જાગતો ઞાણી વિભાવી મેધાવી. **વેદગૂ**તિ. વેદા વુચ્ચન્તિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણં…પે॰… સબ્બવેદનાસુ વીતરાગો સબ્બવેદમતિચ્ચ વેદગૂ સોતિ – સ વે વિદ્વા સ વેદગૂ.

ઞત્વા ધમ્મં અનિસ્સિતોતિ. **ઞત્વા**તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા. "સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા"તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા, "સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા"તિ…પે॰… "યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ"ન્તિ ઞત્વા જાનિત્વા તુલયિત્વા તીરયિત્વા વિભાવયિત્વા વિભૂતં કત્વા. **અનિસ્સિતો**તિ દ્વે નિસ્સયા – તણ્હાનિસ્સયો ચ દિટ્ઠિનિસ્સયો ચ…પે॰… અયં તણ્હાનિસ્સયો…પે॰… અયં દિટ્ઠિનિસ્સયો. તણ્હાનિસ્સયં પહાય દિટ્ઠિનિસ્સયં પટિનિસ્સજ્જિત્વા ચક્ખું અનિસ્સિતો… સોતં અનિસ્સિતો… ઘાનં અનિસ્સિતો…પે॰… દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે અનિસ્સિતો અનલ્લીનો અનુપગતો અનજ્ઝોસિતો અનધિમુત્તો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – ઞત્વા ધમ્મં અનિસ્સિતો.

સમ્મા સો લોકે ઇરિયાનોતિ. યતો અજ્ઝત્તિકબાહિરેસુ આયતનેસુ છન્દરાગો પહીનો હોતિ ઉચ્છિન્નમૂલો તાલાવત્થુકતો અનભાવંકતો આયતિં અનુપ્પાદધમ્મો, એત્તાવતાપિ સમ્મા સો લોકે ચરતિ વિહરતિ ઇરિયતિ વત્તતિ પાલેતિ યપેતિ યાપેતિ…પે॰… યતો પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો ચ અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો ચ આનેઞ્જાભિસઙ્ખારો ચ પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા, એત્તાવતાપિ સમ્મા સો લોકે ચરતિ વિહરતિ ઇરિયતિ વત્તતિ પાલેતિ યપેતિ યાપેતીતિ – સમ્મા સો લોકે ઇરિયાનો.

ન પિહેતીધ કસ્સચીતિ. **પિહા** વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો…પે॰… અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. યસ્સેસા પિહા તણ્હા પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા, સો કસ્સચિ ન પિહેતિ ખત્તિયસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા વેસ્સસ્સ વા સુદ્દસ્સ વા ગહટ્ઠસ્સ વા પબ્બજિતસ્સ વા દેવસ્સ વા મનુસ્સસ્સ વાતિ – ન પિહેતીધ કસ્સચિ.

તેનાહ ભગવા –

"સ વે વિદ્વા સ વેદગૂ, ઞત્વા ધમ્મં અનિસ્સિતો;
સમ્મા સો લોકે ઇરિયાનો, ન પિહેતીધ કસ્સચી"તિ.

૧૮૩.યોધ કામે અચ્ચતરિ, સઙ્ગં લોકે દુરચ્ચયં;

ન સો સોચતિ નાજ્ઝેતિ, છિન્નસોતો અબન્ધનો.

યોધ કામે અચ્ચતરિ, સઙ્ગં લોકે દુરચ્ચયન્તિ. યોતિ યો યાદિસો યથાયુત્તો યથાવિહિતો યથાપકારો યં ઠાનપ્પત્તો યં ધમ્મસમન્નાગતો ખત્તિયો વા બ્રાહ્મણો વા વેસ્સો વા સુદ્દો વા ગહટ્ઠો વા પબ્બજિતો વા દેવો વા મનુસ્સો વા. **કામા**તિ ઉદ્દાનતો દ્વે કામા – વત્થુકામા ચ કિલેસકામા ચ…પે॰… ઇમે વુચ્ચન્તિ વત્થુકામા…પે॰… ઇમે વુચ્ચન્તિ કિલેસકામા. **સઙ્ગા**તિ સત્ત સઙ્ગા – રાગસઙ્ગો, દોસસઙ્ગો, મોહસઙ્ગો, માનસઙ્ગો, દિટ્ઠિસઙ્ગો, કિલેસસઙ્ગો, દુચ્ચરિતસઙ્ગો. **લોકે**તિ અપાયલોકે મનુસ્સલોકે દેવલોકે ખન્ધલોકે ધાતુલોકે આયતનલોકે. **સઙ્ગં લોકે દુરચ્ચયન્તિ**. યો કામે ચ સઙ્ગે ચ લોકે દુરચ્ચયે દુરતિવત્તે દુત્તરે દુપ્પતરે દુસ્સમતિક્કમે દુબ્બીતિવત્તે અતરિ ઉત્તરિ પતરિ સમતિક્કમિ વીતિવત્તયીતિ – યોધ કામે અચ્ચતરિ, સઙ્ગં લોકે દુરચ્ચયં.

ન સો સોચતિ નાજ્ઝેતીતિ. વિપરિણતં વા વત્થું ન સોચતિ, વિપરિણતસ્મિં વા વત્થુસ્મિં ન સોચતિ. ‘‘ચક્ખુ મે વિપરિણત’’ન્તિ ન સોચતિ…પે॰… સોતં મે… ઘાનં મે… જિવ્હા મે… કાયો મે… રૂપા મે… સદ્દા મે… ગન્ધા મે… રસા મે… ફોટ્ઠબ્બા મે… કુલં મે… ગણો મે… આવાસો મે… લાભો મે… યસો મે… પસંસા મે… સુખં મે… ચીવરં મે… પિણ્ડપાતો મે… સેનાસનં મે… ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારા મે… માતા મે… પિતા મે… ભાતા મે… ભગિની મે… પુત્તો મે… ધીતા મે… મિત્તા મે… અમચ્ચા મે… ઞાતી મે… ‘‘સાલોહિતા મે વિપરિણતા’’તિ ન સોચતિ ન કિલમતિ ન પરિદેવતિ ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ ન સમ્મોહં આપજ્જતીતિ – ન સોચતિ. **નાજ્ઝેતી**તિ નજ્ઝેતિ ન અજ્ઝેતિ ન ઉપનિજ્ઝાયતિ ન નિજ્ઝાયતિ ન પજ્ઝાયતિ. અથ વા ન જાયતિ ન જિય્યતિ ન મિય્યતિ ન ચવતિ ન ઉપપજ્જતીતિ – નાજ્ઝેતીતિ – ન સો સોચતિ નાજ્ઝેતિ.

છિન્નસોતો અબન્ધનોતિ. સોતં વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો…પે॰… અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. યસ્સેસા સોતા તણ્હા પહીના સમુચ્છિન્ના…પે॰… ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા, સો વુચ્ચતિ છિન્નસોતો. **અબન્ધનો**તિ રાગબન્ધનં દોસબન્ધનં મોહબન્ધનં માનબન્ધનં દિટ્ઠિબન્ધનં કિલેસબન્ધનં દુચ્ચરિતબન્ધનં, યસ્સેતે બન્ધના પહીના સમુચ્છિન્ના…પે॰… ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા, સો વુચ્ચતિ અબન્ધનોતિ – છિન્નસોતો અબન્ધનો.

તેનાહ ભગવા –

‘‘યોધ કામે અચ્ચતરિ, સઙ્ગં લોકે દુરચ્ચયં;

ન સો સોચતિ નાજ્ઝેતિ, છિન્નસોતો અબન્ધનો’’તિ.

૧૮૪.યં પુબ્બે તં વિસોસેહિ, પચ્છા તે માહુ કિઞ્ચનં;

મજ્ઝે ચે નો ગહેસ્સસિ, ઉપસન્તો ચરિસ્સસિ.

યં પુબ્બે તં વિસોસેહીતિ. અતીતે સઙ્ખારે આરબ્ભ યે કિલેસા ઉપ્પજ્જેય્યું તે કિલેસે સોસેહિ વિસોસેહિ સુક્ખાપેહિ વિસુક્ખાપેહિ અબીજં કરોહિ પજહ વિનોદેહિ બ્યન્તિં કરોહિ અનભાવં ગમેહીતિ. એવમ્પિ યં પુબ્બે તં વિસોસેહિ. અથ વા યે અતીતા કમ્માભિસઙ્ખારા અવિપક્કવિપાકા તે કમ્માભિસઙ્ખારે સોસેહિ વિસોસેહિ સુક્ખાપેહિ વિસુક્ખાપેહિ અબીજં કરોહિ પજહ વિનોદેહિ બ્યન્તિં કરોહિ અનભાવં ગમેહીતિ. એવમ્પિ યં પુબ્બે તં વિસોસેહિ.

પચ્છા તે માહુ કિઞ્ચનન્તિ. પચ્છા વુચ્ચતિ અનાગતં. અનાગતે સઙ્ખારે આરબ્ભ યાનિ ઉપ્પજ્જેય્યું રાગકિઞ્ચનં દોસકિઞ્ચનં મોહકિઞ્ચનં માનકિઞ્ચનં દિટ્ઠિકિઞ્ચનં કિલેસકિઞ્ચનં દુચ્ચરિતકિઞ્ચનં, ઇમાનિ કિઞ્ચનાનિ [ઇમે કિઞ્ચના (ક॰) પસ્સ દી॰ નિ॰ ૩.૩૦૫] તુય્હં મા અહુ મા અકાસિ મા જનેસિ મા સઞ્જનેસિ મા નિબ્બત્તેસિ મા અભિનિબ્બત્તેસિ પજહ વિનોદેહિ બ્યન્તિં કરોહિ અનભાવં ગમેહીતિ – પચ્છા તે માહુ કિઞ્ચનં.

મજ્ઝે ચે નો ગહેસ્સસીતિ. મજ્ઝં વુચ્ચતિ પચ્ચુપ્પન્ના રૂપવેદનાસઞ્ઞાસઙ્ખારવિઞ્ઞાણા. પચ્ચુપ્પન્ને સઙ્ખારે તણ્હાવસેન દિટ્ઠિવસેન ન ગહેસ્સસિ ન ઉગ્ગહેસ્સસિ ન ગણ્હિસ્સસિ ન પરામસિસ્સસિ નાભિનન્દિસ્સસિ નાભિચરિસ્સસિ ન અજ્ઝોસિસ્સસિ, અભિનન્દનં અભિવદનં અજ્ઝોસાનં ગાહં પરામાસં અભિનિવેસં પજહિસ્સસિ વિનોદેસ્સસિ બ્યન્તિં કરિસ્સસિ અનભાવં ગમેસ્સસીતિ – મજ્ઝે ચે નો ગહેસ્સસિ.

ઉપસન્તો ચરિસ્સસીતિ. રાગસ્સ સન્તત્તા સમિતત્તા ઉપસમિતત્તા, દોસસ્સ સન્તત્તા સમિતત્તા ઉપસમિતત્તા... પે॰... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારાનં સન્તત્તા સમિતત્તા ઉપસમિતત્તા વૂપસમિતત્તા વિજ્ઝાતત્તા નિબ્બુતત્તા વિગતત્તા પટિપસ્સદ્ધત્તા સન્તો ઉપસન્તો વૂપસન્તો નિબ્બુતો પટિપસ્સદ્ધો ચરિસ્સસિ વિહરિસ્સસિ ઇરિયિસ્સસિ વત્તિસ્સસિ પાલિસ્સસિ યપિસ્સસિ યાપિસ્સસીતિ – ઉપસન્તો ચરિસ્સસિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘યં પુબ્બે તં વિસોસેહિ, પચ્છા તે માહુ કિઞ્ચનં;
> મજ્ઝે ચે નો ગહેસ્સસિ, ઉપસન્તો ચરિસ્સસી’’તિ.

૧૮૫.સબ્બસો નામરૂપસ્મિં, યસ્સ નત્થિ મમાયિતં;
અસતા ચ ન સોચતિ, સ વે લોકે ન જીયતિ.

સબ્બસો નામરૂપસ્મિં, યસ્સ નત્થિ મમાયિતન્તિ. સબ્બસોતિ સબ્બેન સબ્બં સબ્બથા સબ્બં અસેસં નિસ્સેસં પરિયાદિયનવચનમેતં – સબ્બસોતિ. **નામ**ન્તિ ચત્તારો અરૂપિનો ખન્ધા. **રૂપ**ન્તિ ચત્તારો ચ મહાભૂતા, ચતુન્નઞ્ચ મહાભૂતાનં ઉપાદાય રૂપં. **યસ્સા**તિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. **મમાયિત**ન્તિ દ્વે મમત્તા – તણ્હામમત્તઞ્ચ દિટ્ઠિમમત્તઞ્ચ... પે॰... ઇદં તણ્હામમત્તં...પે॰... ઇદં દિટ્ઠિમમત્તં. **સબ્બસો નામરૂપસ્મિં, યસ્સ નત્થિ મમાયિત**ન્તિ સબ્બસો નામરૂપસ્મિં મમત્તા યસ્સ નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – સબ્બસો નામરૂપસ્મિં, યસ્સ નત્થિ મમાયિતં.

અસતા ચ ન સોચતીતિ. વિપરિણતં વા વત્થું ન સોચતિ, વિપરિણતસ્મિં વા વત્થુસ્મિં ન સોચતિ. ‘‘ચક્ખુ મે વિપરિણત’’ન્તિ ન સોચતિ, સોતં મે... ઘાનં મે... જિવ્હા મે... કાયો મે... રૂપા મે... સદ્દા મે... ગન્ધા મે... રસા મે... ફોટ્ઠબ્બા મે... કુલં મે... ગણો મે... આવાસો મે... લાભો મે...પે॰... ‘‘સાલોહિતા મે વિપરિણતા’’તિ ન સોચતિ ન કિલમતિ ન પરિદેવતિ ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ ન સમ્મોહં આપજ્જતીતિ. એવમ્પિ અસતા ચ ન સોચતિ.

અથ વા અસતાય દુક્ખાય વેદનાય ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો ન સોચતિ ન કિલમતિ ન પરિદેવતિ ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ ન સમ્મોહં આપજ્જતીતિ. એવમ્પિ અસતા ચ ન સોચતિ. અથ વા ચક્ખુરોગેન ફુટ્ઠો પરેતો... પે॰... ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સેન ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો ન સોચતિ ન કિલમતિ ન

પરિદેવતિ ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ ન સમ્મોહં આપજ્જતીતિ. એવમ્પિ અસતા ચ ન સોચતિ. અથ વા અસન્તે અસંવિજ્જમાને અનુપલબ્ભમાને ‘‘અહુ વત મે, તં વત મે નત્થિ , સિયા વત મે, તં વતાહં ન લભામી’’તિ ન સોચતિ ન કિલમતિ ન પરિદેવતિ ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ ન સમ્મોહં આપજ્જતીતિ. એવમ્પિ અસતા ચ ન સોચતિ.

સ વે લોકે ન જીયતીતિ. યસ્સ ‘‘મય્હં વા ઇદં પરેસં વા ઇદ’’ન્તિ કિઞ્ચિ રૂપગતં વેદનાગતં સઞ્ઞાગતં સઙ્ખારગતં વિઞ્ઞાણગતં ગહિતં પરામટ્ઠં અભિનિવિટ્ઠં અજ્ઝોસિતં અધિમુત્તં અત્થિ, તસ્સ જાનિ અત્થિ.

ભાસિતમ્પિ હેતં –

‘‘જીનો [જિણ્ણે (સી॰), જિન્નો (સ્યા॰)] રથસ્સં [રથસ્સે (સી॰) પઞ્ચકનિપાતે (આદિમ્હિ) મણિકુણ્ડલજાતકટ્ઠકથા ઓલોકેતબ્બા] મણિકુણ્ડલે ચ, પુત્તે ચ દારે ચ તથેવ જીનો;
સબ્બેસુ ભોગેસુ અસેવિતેસુ, કસ્મા ન સન્તપ્પસિ સોકકાલે.

‘‘પુબ્બેવ મચ્ચં વિજહન્તિ ભોગા, મચ્ચો ધને પુબ્બતરં જહાસિ;
અસસ્સતા [અસસ્સકા (સી॰), અસ્સકા (સ્યા॰)] ભાવિનો કામકામી, તસ્મા ન સોચામહં સોકકાલે.

‘‘ઉદેતિ આપૂરતિ વેતિ ચન્દો, અન્ધં તપેત્વાન [અત્થં ગમિત્વાન (બહૂસુ)] પલેતિ સૂરિયો;
વિદિતા મયા સત્તુક લોકધમ્મા, તસ્મા ન સોચામહં સોકકાલે’’તિ.

યસ્સ ‘‘મય્હં વા ઇદં પરેસં વા ઇદ’’ન્તિ કિઞ્ચિ રૂપગતં વેદનાગતં સઞ્ઞાગતં સઙ્ખારગતં વિઞ્ઞાણગતં ગહિતં પરામટ્ઠં અભિનિવિટ્ઠં અજ્ઝોસિતં અધિમુત્તં નત્થિ, તસ્સ જાનિ નત્થિ. ભાસિતમ્પિ હેતં – ‘‘‘નન્દસિ, સમણા’તિ. ‘કિં લદ્ધા, આવુસો’તિ? ‘તેન હિ, સમણ, સોચસી’તિ. ‘કિં જીયિત્થ, આવુસો’તિ? ‘તેન હિ, સમણ, નેવ નન્દસિ ન સોચસી’તિ. ‘એવમાવુસો’’’તિ.

‘‘ચિરસ્સં વત પસ્સામ, બ્રાહ્મણં પરિનિબ્બુતં;
અનન્દિં અનીઘં ભિક્ખું, તિણ્ણં લોકે વિસત્તિક’’ન્તિ.

સ વે લોકે ન જીયતિ. તેનાહ ભગવા –

‘‘સબ્બસો નામરૂપસ્મિં, યસ્સ નત્થિ મમાયિતં;
અસતા ચ ન સોચતિ, સ વે લોકે ન જીયતી’’તિ.

૧૮૬.યસ્સ નત્થિ ઇદં મેતિ, પરેસં વાપિ કિઞ્ચનં;
મમત્તં સો અસંવિન્દં, નત્થિ મેતિ ન સોચતિ.

યસ્સ નત્થિ ઇદં મેતિ, પરેસં વાપિ કિઞ્ચનન્તિ. યસ્સાતિ અરહતો ખીણાસવસ્સ. યસ્સ ‘‘મય્હં વા ઇદં પરેસં વા ઇદ’’ન્તિ કિઞ્ચિ રૂપગતં વેદનાગતં સઞ્ઞાગતં સઙ્ખારગતં વિઞ્ઞાણગતં ગહિતં પરામટ્ઠં અભિનિવિટ્ઠં અજ્ઝોસિતં અધિમુત્તં નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જતિ નુપલબ્ભતિ, પહીનં સમુચ્છિન્નં વૂપસન્તં પટિપસ્સદ્ધં અભબ્બુપ્પત્તિકં ઞાણગ્ગિના દડ્ઢન્તિ. એવમ્પિ યસ્સ નત્થિ ઇદં મેતિ, પરેસં વાપિ કિઞ્ચનં.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ‘‘નાયં, ભિક્ખવે, કાયો તુમ્હાકં, નપિ અઞ્ઞેસં. પુરાણમિદં, ભિક્ખવે, કમ્મં અભિસઙ્ખતં અભિસઞ્ચેતયિતં વેદનીયં દટ્ઠબ્બં. તત્ર, ભિક્ખવે, સુતવા અરિયસાવકો પટિચ્ચસમુપ્પાદંયેવ સાધુકં યોનિસો મનસિકરોતિ – ‘ઇતિ ઇમસ્મિં સતિ ઇદં હોતિ ઇમસ્સુપ્પાદા ઇદં ઉપ્પજ્જતિ, ઇમસ્મિં અસતિ ઇદં ન હોતિ ઇમસ્સ નિરોધા ઇદં નિરુજ્ઝતિ, યદિદં અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા, સઙ્ખારપચ્ચયા વિઞ્ઞાણં…પે॰… એવમેતસ્સ કેવલસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ સમુદયો હોતિ. અવિજ્જાયત્વેવ અસેસવિરાગનિરોધા સઙ્ખારનિરોધો…પે॰… એવમેતસ્સ કેવલસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ નિરોધો હોતી’’’તિ. એવમ્પિ યસ્સ નત્થિ ઇદં મેતિ, પરેસં વાપિ કિઞ્ચનં.

વુત્તમ્પિ હેતં ભગવતા –

‘‘સુઞ્ઞતો લોકં અવેક્ખસ્સુ, મોઘરાજ સદા સતો;
અત્તાનુદિટ્ઠિં ઊહચ્ચ [ઉહચ્ચ (ક॰) સુ॰ નિ॰ ૧૧૨૫], એવં મચ્ચુતરો સિયા;
એવં લોકં અવેક્ખન્તં, મચ્ચુરાજા ન પસ્સતી’’તિ.

એવમ્પિ યસ્સ નત્થિ ઇદં મેતિ, પરેસં વાપિ કિઞ્ચનં.

વુત્તમ્પિ હેતં ભગવતા – ‘‘યં, ભિક્ખવે, ન તુમ્હાકં, તં પજહથ. તં વો પહીનં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય ભવિસ્સતિ. કિઞ્ચ, ભિક્ખવે, ન તુમ્હાકં? રૂપં, ભિક્ખવે, ન તુમ્હાકં, તં પજહથ. તં વો પહીનં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય ભવિસ્સતિ. વેદના… સઞ્ઞા… સઙ્ખારા… વિઞ્ઞાણં ન તુમ્હાકં, તં પજહથ. તં વો પહીનં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય ભવિસ્સતિ. તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, યં ઇમસ્મિં જેતવને તિણકટ્ઠસાખાપલાસં, તં જનો હરેય્ય વા ડહેય્ય [દહેય્ય (સી॰ ક॰) સં॰ નિ॰ ૩.૩૩] વા યથાપચ્ચયં વા કરેય્ય, અપિ નુ તુમ્હાકં એવમસ્સ – ‘અમ્હે જનો હરતિ વા ડહતિ વા યથાપચ્ચયં વા કરોતી’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તં કિસ્સ હેતુ’’? ‘‘ન હિ નો એતં, ભન્તે, અત્તા વા અત્તનિયં વા’’તિ. ‘‘એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યં ન તુમ્હાકં, તં પજહથ. તં વો પહીનં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય ભવિસ્સતિ. કિઞ્ચ, ભિક્ખવે, ન તુમ્હાકં? રૂપં, ભિક્ખવે, ન તુમ્હાકં, તં પજહથ. તં વો પહીનં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય ભવિસ્સતિ. વેદના… સઞ્ઞા… સઙ્ખારા… વિઞ્ઞાણં ન તુમ્હાકં, તં પજહથ. તં વો પહીનં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય ભવિસ્સતી’’તિ. એવમ્પિ યસ્સ નત્થિ ઇદં મેતિ, પરેસં વાપિ કિઞ્ચનં. ભાસિતમ્પિ હેતં –

‘‘સુદ્ધધમ્મસમુપ્પાદં, સુદ્ધસઙ્ખારસન્તતિં;
પસ્સન્તસ્સ યથાભૂતં, ન ભયં હોતિ ગામણિ.

‘‘તિણકટ્ઠસમં લોકં, યદા પઞ્ઞાય પસ્સતિ;
નાઞ્ઞં પત્થયતે કિઞ્ચિ, અઞ્ઞત્ર અપ્પટિસન્ધિયા’’તિ [પટિસન્ધિયાતિ (સી॰)].

એવમ્પિ યસ્સ નત્થિ ઇદં મેતિ, પરેસં વાપિ કિઞ્ચનં. વજિરા ભિક્ખુની મારં પાપિમન્તં એતદવોચ –

‘‘કં નુ સત્તોતિ પચ્ચેસિ, માર દિટ્ઠિગતં નુ તે;
સુદ્ધસઙ્ખારપુઞ્જોયં, નયિધ સત્તુપલબ્ભતિ.

‘‘યથા હિ [યથાપિ (બહૂસુ) સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૧] અઙ્ગસમ્ભારા, હોતિ સદ્દો રથો ઇતિ;
એવં ખન્ધેસુ સન્તેસુ, હોતિ સત્તોતિ સમ્મુતિ [સમ્મતિ (સ્યા॰)].

> ‘‘દુક્ખમેવ હિ સમ્ભોતિ, દુક્ખં તિટ્ઠતિ વેતિ ચ;
> નાઞ્ઞત્ર દુક્ખા સમ્ભોતિ, નાઞ્ઞં દુક્ખા નિરુજ્ઝતી’’તિ.

એવમ્પિ યસ્સ નત્થિ ઇદં મેતિ, પરેસં વાપિ કિઞ્ચનં. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા

‘‘એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ રૂપં સમન્નેસતિ યાવતા રૂપસ્સ ગતિ, વેદનં... સઞ્ઞં... સઙ્ખારે... વિઞ્ઞાણં સમન્નેસતિ યાવતા વિઞ્ઞાણસ્સ ગતિ. તસ્સ રૂપં સમન્નેસતો યાવતા રૂપસ્સ ગતિ, વેદનં... સઞ્ઞં... સઙ્ખારે... વિઞ્ઞાણં સમન્નેસતો યાવતા વિઞ્ઞાણસ્સ ગતિ , યમ્પિસ્સ તં હોતિ ‘અહ’ન્તિ વા ‘મમ’ન્તિ વા, ‘અસ્મી’તિ વા, તમ્પિ તસ્સ ન હોતી’’તિ. એવમ્પિ યસ્સ નત્થિ ઇદં મેતિ, પરેસં વાપિ કિઞ્ચનં.

આયસ્મા, આનન્દો, ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘‘સુઞ્ઞો લોકો, સુઞ્ઞો લોકો’તિ, ભન્તે, વુચ્ચતિ. કિત્તાવતા નુ ખો, ભન્તે, સુઞ્ઞો લોકોતિ વુચ્ચતી’’તિ? ‘‘યસ્મા ખો, આનન્દ, સુઞ્ઞં અત્તેન વા અત્તનિયેન વા, તસ્મા સુઞ્ઞો લોકોતિ વુચ્ચતિ. કિઞ્ચાનન્દ, સુઞ્ઞં અત્તેન વા અત્તનિયેન વા? ચક્ખુ ખો, આનન્દ, સુઞ્ઞં અત્તેન વા અત્તનિયેન વા. રૂપા સુઞ્ઞા, ચક્ખુવિઞ્ઞાણં સુઞ્ઞં, ચક્ખુસમ્ફસ્સો સુઞ્ઞો, યદિદં ચક્ખુસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા તમ્પિ સુઞ્ઞં... સોતં સુઞ્ઞં... સદ્દા સુઞ્ઞા... ઘાનં સુઞ્ઞં... ગન્ધા સુઞ્ઞા... જિવ્હા સુઞ્ઞા... રસા સુઞ્ઞા... કાયો સુઞ્ઞો... ફોટ્ઠબ્બા સુઞ્ઞા... મનો સુઞ્ઞો... ધમ્મા સુઞ્ઞા... મનોવિઞ્ઞાણં સુઞ્ઞં... મનોસમ્ફસ્સો સુઞ્ઞો, યદિદં મનોસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા તમ્પિ સુઞ્ઞં અત્તેન વા અત્તનિયેન વા. યસ્મા ખો, આનન્દ, સુઞ્ઞં અત્તેન વા અત્તનિયેન વા, તસ્મા સુઞ્ઞો લોકોતિ વુચ્ચતી’’તિ. એવમ્પિ યસ્સ નત્થિ ઇદં મેતિ, પરેસં વાપિ કિઞ્ચનં.

મમત્તં સો અસંવિન્દન્તિ. **મમત્તા**તિ દ્વે મમત્તા – તણ્હામમત્તઞ્ચ દિટ્ઠિમમત્તઞ્ચ...પે॰... ઇદં તણ્હામમત્તં...પે॰... ઇદં દિટ્ઠિમમત્તં. તણ્હામમત્તં પહાય દિટ્ઠિમમત્તં પટિનિસ્સજ્જિત્વા મમત્તં અવિન્દન્તો અસંવિન્દન્તો અનધિગચ્છન્તો અપ્પટિલભન્તોતિ – મમત્તં સો અસંવિન્દં.

નત્થિ મેતિ ન સોચતીતિ. વિપરિણતં વા વત્થું ન સોચતિ, વિપરિણતસ્મિં વા વત્થુસ્મિં ન સોચતિ. ‘‘ચક્ખુ મે વિપરિણત’’ન્તિ ન સોચતિ, ‘‘સોતં મે...પે॰... સાલોહિતા મે વિપરિણતા’’તિ ન સોચતિ ન કિલમતિ ન પરિદેવતિ ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ ન સમ્મોહં આપજ્જતીતિ – નત્થિ મેતિ ન સોચતિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘યસ્સ નત્થિ ઇદં મેતિ, પરેસં વાપિ કિઞ્ચનં;
> મમત્તં સો અસંવિન્દં, નત્થિ મેતિ ન સોચતી’’તિ.

૧૮૭અનિટ્ઠુરી અનનુગિદ્ધો, અનેજો સબ્બધી સમો;
તમાનિસંસં પબ્રૂમિ, પુચ્છિતો અવિકમ્પિનં.

અનિટ્ઠુરી અનનુગિદ્ધો અનેજો સબ્બધી સમોતિ. કતમં નિટ્ઠુરિયં? ઇધેકચ્ચો નિટ્ઠુરિયો હોતિ, પરલાભસક્કારગરુકારમાનનવન્દનપૂજનાસુ ઇસ્સતિ ઉસૂયતિ [ઉસ્સુય્યતિ (સ્યા॰), ઉસ્સૂયતિ (ક॰)] ઇસ્સં બન્ધતિ. યં એવરૂપં નિટ્ઠુરિયં નિટ્ઠુરિયકમ્મં ઇસ્સા ઇસ્સાયના ઇસ્સાયિતત્તં ઉસૂયા ઉસૂયના ઉસૂયિતત્તં – ઇદં

વુચ્ચતિ નિટ્ઠુરિયં. યસ્સેતં નિટ્ઠુરિયં પહીનં સમુચ્છિન્નં...પે॰... ઞાણગ્ગિના દડ્ઢં, સો વુચ્ચતિ અનિટ્ઠુરીતિ. **અનનુગિદ્ધો**તિ. ગેધો વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. યસ્સેસો ગેધો પહીનો સમુચ્છિન્નો...પે॰... ઞાણગ્ગિના દડ્ઢો, સો વુચ્ચતિ અનનુગિદ્ધો. સો રૂપે અગિદ્ધો સદ્દે...પે॰... દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતબ્બેસુ ધમ્મેસુ અગિદ્ધો અગધિતો અમુચ્છિતો અનજ્ઝોસન્નો, વીતગેધો વિગતગેધો ચત્તગેધો વન્તગેધો મુત્તગેધો પહીનગેધો પટિનિસ્સટ્ઠગેધો, વીતરાગો વિગતરાગો ચત્તરાગો વન્તરાગો મુત્તરાગો પહીનરાગો પટિનિસ્સટ્ઠરાગો, નિચ્છાતો નિબ્બુતો સીતિભૂતો સુખપ્પટિસંવેદી બ્રહ્મભૂતેન અત્તના વિહરતીતિ – અનિટ્ઠુરી અનનુગિદ્ધો.

અનેજો સબ્બધી સમોતિ. **એજા** વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. યસ્સેસા એજા તણ્હા પહીના સમુચ્છિન્ના...પે॰... ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા, સો વુચ્ચતિ અનેજો. એજાય પહીનત્તા અનેજો. સો લાભેપિ ન ઇઞ્જતિ, અલાભેપિ ન ઇઞ્જતિ, યસેપિ ન ઇઞ્જતિ, અયસેપિ ન ઇઞ્જતિ, પસંસાયપિ ન ઇઞ્જતિ, નિન્દાયપિ ન ઇઞ્જતિ, સુખેપિ ન ઇઞ્જતિ, દુક્ખેપિ ન ઇઞ્જતિ, ન ચલતિ ન વેધતિ નપ્પવેધતિ ન સમ્પવેધતીતિ – અનેજો. **સબ્બધી સમો**તિ સબ્બં વુચ્ચતિ દ્વાદસાયતનાનિ. ચક્ખુ ચેવ રૂપા ચ...પે॰... મનો ચેવ ધમ્મા ચ. યતો અજ્ઝત્તિકબાહિરેસુ આયતનેસુ છન્દરાગો પહીનો હોતિ ઉચ્છિન્નમૂલો તાલાવત્થુકતો અનભાવંકતો આયતિં અનુપ્પાદધમ્મો, સો વુચ્ચતિ સબ્બધિ સમો. સો સબ્બત્થ તાદિ સબ્બત્થ મજ્ઝત્તો સબ્બત્થ ઉપેક્ખકોતિ – અનેજો સબ્બધી સમો.

તમાનિસંસં પબ્રૂમિ, પુચ્છિતો અવિકમ્પિનન્તિ. અવિકમ્પિનં પુગ્ગલં પુટ્ઠો પુચ્છિતો યાચિતો અજ્ઝેસિતો પસાદિતો ઇમે ચત્તારો આનિસંસે પબ્રૂમિ. યો સો અનિટ્ઠુરી અનનુગિદ્ધો અનેજો સબ્બધિ સમોતિ બ્રૂમિ આચિક્ખામિ...પે॰... પકાસેમીતિ – તમાનિસંસં પબ્રૂમિ પુચ્છિતો અવિકમ્પિનં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘અનિટ્ઠુરી અનનુગિદ્ધો, અનેજો સબ્બધી સમો;
> તમાનિસંસં પબ્રૂમિ, પુચ્છિતો અવિકમ્પિન’’ન્તિ.

> **૧૮૮.અનેજસ્સ વિજાનતો, નત્થિ કાચિ નિસઙ્ખતિ** [નિસઙ્ખિતિ (બહૂસુ)] ;
> **વિરતો સો વિયારબ્ભા,** [વિયારમ્ભા (બહૂસુ)] **ખેમં પસ્સતિ સબ્બધિ.**

અનેજસ્સ વિજાનતોતિ. **એજા** વુચ્ચતિ તણ્હા. યો રાગો સારાગો...પે॰... અભિજ્ઝા લોભો અકુસલમૂલં. યસ્સેસા એજા તણ્હા પહીના સમુચ્છિન્ના...પે॰... ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા, સો વુચ્ચતિ અનેજો. એજાય પહીનત્તા અનેજો. સો લાભેપિ ન ઇઞ્જતિ, અલાભેપિ ન ઇઞ્જતિ, યસેપિ ન ઇઞ્જતિ, અયસેપિ ન ઇઞ્જતિ, પસંસાયપિ ન ઇઞ્જતિ, નિન્દાયપિ ન ઇઞ્જતિ, સુખેપિ ન ઇઞ્જતિ, દુક્ખેપિ ન ઇઞ્જતિ ન ચલતિ ન વેધતિ નપ્પવેધતિ ન સમ્પવેધતીતિ – અનેજસ્સ. **વિજાનતો**તિ જાનતો આજાનતો વિજાનતો પટિવિજાનતો પટિવિજ્ઝતો. ‘‘સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા’’તિ જાનતો આજાનતો વિજાનતો પટિવિજાનતો પટિવિજ્ઝતો, ‘‘સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા’’તિ...પે॰... ‘‘યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ’’ન્તિ જાનતો આજાનતો વિજાનતો પટિવિજાનતો પટિવિજ્ઝતોતિ – અનેજસ્સ વિજાનતો.

નત્થિ કાચિ નિસજ્ઞતીતિ. નિસજ્ઞતિયાએ વુચ્ચન્તિ પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો આનેઞ્જાભિસઙ્ખારો. યતો પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો ચ અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો ચ આનેઞ્જાભિસઙ્ખારો ચ પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા, એત્તાવતા નિસજ્ઞતિયો નત્થિ ન સન્તિ ન સંવિજ્જન્તિ નુપલબ્ભન્તિ, પહીના સમુચ્છિન્ના વૂપસન્તા પટિપસ્સદ્ધા અભબ્બુપ્પત્તિકા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાતિ – નત્થિ કાચિ નિસજ્ઞતિ.

વિરતો સો વિયારબ્ભાતિ. વિયારબ્ભો વુચ્ચતિ પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો આનેઞ્જાભિસઙ્ખારો. યતો પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો ચ અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારો ચ આનેઞ્જાભિસઙ્ખારો ચ પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા, એત્તાવતા આરબ્ભા વિયારબ્ભા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – વિરતો સો વિયારબ્ભા.

ખેમં પસ્સતિ સબ્બધીતિ. ભયકરો રાગો ભયકરો દોસો ભયકરો મોહો…પે॰… ભયકરા કિલેસા. ભયકરસ્સ રાગસ્સ પહીનત્તા…પે॰… ભયકરાનં કિલેસાનં પહીનત્તા સબ્બત્થ ખેમં પસ્સતિ સબ્બત્થ અભયં પસ્સતિ સબ્બત્થ અનીતિકં પસ્સતિ સબ્બત્થ અનુપદ્દવં પસ્સતિ સબ્બત્થ અનુપસગ્ગં પસ્સતિ સબ્બત્થ અનુપસટ્ઠત્તં [પસ્સદ્ધં (સ્યા॰)] પસ્સતીતિ – ખેમં પસ્સતિ સબ્બધિ.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘અનેજસ્સ વિજાનતો, નત્થિ કાચિ નિસઙ્ખતિ;
> વિરતો સો વિયારબ્ભા, ખેમં પસ્સતિ સબ્બધી’’તિ.

૧૮૯. ન સમેસુ ન ઓમેસુ, ન ઉસ્સેસુ વદતે મુનિ;
સન્તો સો વીતમચ્છરો, [વીતમચ્છેરો (સી॰)] **નાદેતિ ન નિરસ્સતિ.** [ઇતિ ભગવા]

ન સમેસુ ન ઓમેસુ, ન ઉસ્સેસુ વદતે મુનીતિ. **મુની**તિ. મોનં વુચ્ચતિ ઞાણં…પે॰… સઙ્ગજાલમતિચ્ચ સો મુનિ. ‘‘સેય્યોહમસ્મી’’તિ વા ‘‘સદિસોહમસ્મી’’તિ વા ‘‘હીનોહમસ્મી’’તિ વા ન વદતિ ન કથેતિ ન ભણતિ ન દીપયતિ ન વોહરતીતિ – ન સમેસુ ન ઓમેસુ, ન ઉસ્સેસુ વદતે મુનિ.

સન્તો સો વીતમચ્છરોતિ. **સન્તો**તિ રાગસ્સ સન્તત્તા સમિતત્તા સન્તો, દોસસ્સ…પે॰… મોહસ્સ… સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારાનં સન્તત્તા સમિતત્તા વૂપસમિતત્તા વિજ્ઝાતત્તા નિબ્બુતત્તા વિગતત્તા પટિપસ્સદ્ધત્તા સન્તો ઉપસન્તો વૂપસન્તો નિબ્બુતો પટિપસ્સદ્ધોતિ – સન્તો. સો **વીતમચ્છરો**તિ. પઞ્ચ મચ્છરિયાનિ આવાસમચ્છરિયં… પે॰… ગાહો વુચ્ચતિ મચ્છરિયં. યસ્સેતં મચ્છરિયં પહીનં સમુચ્છિન્નં…પે॰… ઞાણગ્ગિના દડ્ઢં, સો વુચ્ચતિ વીતમચ્છરો વિગતમચ્છરો ચત્તમચ્છરો વન્તમચ્છરો મુત્તમચ્છરો પહીનમચ્છરો પટિનિસ્સટ્ઠમચ્છરોતિ – સન્તો સો વીતમચ્છરો.

નાદેતિ ન નિરસ્સતિ, ઇતિ ભગવાતિ. **નાદેતી**તિ રૂપં નાદિયતિ ન ઉપાદિયતિ ન ગણ્હાતિ ન પરામસતિ નાભિનિવિસતિ, વેદનં… સઞ્ઞં… સઙ્ખારે… વિઞ્ઞાણં… ગતિં… ઉપપત્તિં… પટિસન્ધિં… ભવં… સંસારં… વટ્ટં નાદિયતિ ન ઉપાદિયતિ ન ગણ્હાતિ ન પરામસતિ નાભિનિવિસતીતિ – નાદેતિ. **ન નિરસ્સતી**તિ રૂપં ન પજહતિ ન વિનોદેતિ ન બ્યન્તિં કરોતિ ન અનભાવં ગમેતિ, વેદનં… સઞ્ઞં… સઙ્ખારે… વિઞ્ઞાણં… ગતિં… ઉપપત્તિં …

પટિસન્ધિં... ભવં... સંસારં... વટ્ટં ન પજહતિ ન વિનોદેતિ ન બ્યન્તિં કરોતિ ન અનભાવં ગમેતિ. **ભગવાતિ** ગારવાધિવચનં...પે॰... સચ્છિકા પઞ્ઞત્તિ યદિદં ભગવાતિ.

તેનાહ ભગવા –

''ન સમેસુ ન ઓમેસુ, ન ઉસ્સેસુ વદતે મુનિ;
સન્તો સો વીતમચ્છરો, નાદેતિ ન નિરસ્સતિ''. [ઇતિ ભગવા]

અત્તદણ્ડસુત્તનિદ્દેસો પન્નરસમો.

૧૬. સારિપુત્તસુત્તનિદ્દેસો

અથ સારિપુત્તસુત્તનિદ્દેસં વક્ખતિ –

૧૯૦.ન મે દિટ્ઠો ઇતો પુબ્બે, [ઇચ્ચાયસ્મા સારિપુત્તો]
ન સુતો ઉદ કસ્સચિ;
એવં વગ્ગુવદો સત્થા, તુસિતા ગણિમાગતો.

ન મે દિટ્ઠો ઇતો પુબ્બેતિ. ઇતો પુબ્બે મે મયા ન દિટ્ઠપુબ્બો સો ભગવા ઇમિના ચક્ખુના ઇમિના અત્તભાવેન. યદા ભગવા તાવતિંસભવને પારિચ્છત્તકમૂલે પણ્ડુકમ્બલસિલાયં વસ્સંવુત્થો [વસ્સંવુટ્ઠો (સ્યા॰)] દેવગણપરિવુતો મજ્ઝે મણિમયેન સોપાણેન સઙ્કસ્સનગરં ઓતિણ્ણો ઇમં દસ્સનં પુબ્બે ન દિટ્ઠોતિ – ન મે દિટ્ઠો ઇતો પુબ્બે.

ઇચ્ચાયસ્મા સારિપુત્તોતિ. **ઇચ્ચા**તિ પદસન્ધિ પદસંસગ્ગો પદપારિપૂરી અક્ખરસમવાયો બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતા પદાનુપુબ્બતાપેતં – ઇચ્ચાતિ. **આયસ્મા**તિ પિયવચનં ગરુવચનં સગારવસપ્પતિસ્સવચનમેતં – આયસ્માતિ. **સારિપુત્તો**તિ તસ્સ થેરસ્સ નામં સઙ્ખા સમઞ્ઞા પઞ્ઞત્તિ વોહારો નામં નામકમ્મં નામધેય્યં નિરુત્તિ બ્યઞ્જનં અભિલાપોતિ – ઇચ્ચાયસ્મા સારિપુત્તો.

ન સુતો ઉદ કસ્સચીતિ. **ના**તિ પટિક્ખેપો. **ઉદા**તિ પદસન્ધિ પદસંસગ્ગો પદપારિપૂરી અક્ખરસમવાયો બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતા પદાનુપુબ્બતાપેતં – ઉદાતિ. **કસ્સચી**તિ ખત્તિયસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા વેસ્સસ્સ વા સુદ્દસ્સ વા ગહટ્ઠસ્સ વા પબ્બજિતસ્સ વા દેવસ્સ વા મનુસ્સસ્સ વાતિ – ન સુતો ઉદ કસ્સચિ.

એવં વગ્ગુવદો સત્થાતિ. એવં વગ્ગુવદો મધુરવદો પેમનીયવદો હદયઙ્ગમવદો કરવીકરુતમઞ્જુઘોસો [કરવિકરુદમઞ્જુસ્સરો (સ્યા॰)]. અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતો ખો પન તસ્સ ભગવતો મુખતો ઘોસો નિચ્છરતિ – વિસટ્ઠો ચ વિઞ્ઞેય્યો ચ મઞ્જુ ચ સવનીયો ચ બિન્દુ ચ અવિસારી ચ ગમ્ભીરો ચ નિન્નાદિ ચ. યથા પરિસં ખો પન સો ભગવા સરેન વિઞ્ઞાપેતિ, ન અસ્સ બહિદ્ધા પરિસાય ઘોસો નિચ્છરતિ, બ્રહ્મસ્સરો ખો પન સો ભગવા કરવીકભાણીતિ – એવં વગ્ગુવદો.

સત્થાતિ સત્થા ભગવા સત્થવાહો. યથા સત્થવાહો સત્તે કન્તારં તારેતિ, ચોરકન્તારં તારેતિ, વાળકન્તારં તારેતિ, દુબ્ભિક્ખકન્તારં તારેતિ, નિરુદકકન્તારં તારેતિ ઉત્તારેતિ નિત્તારેતિ પતારેતિ ખેમન્તભૂમિં સમ્પાપેતિ; એવમેવ ભગવા સત્થવાહો સત્તે કન્તારં તારેતિ, જાતિકન્તારં તારેતિ, જરાકન્તારં તારેતિ, બ્યાધિકન્તારં…પે॰… મરણકન્તારં… સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસકન્તારં તારેતિ રાગકન્તારં તારેતિ દોસકન્તારં… મોહકન્તારં… માનકન્તારં… દિટ્ઠિકન્તારં… કિલેસકન્તારં… દુચ્ચરિતકન્તારં તારેતિ, રાગગહનં તારેતિ, દોસગહનં… મોહગહનં… માનગહનં… દિટ્ઠિગહનં… કિલેસગહનં… દુચ્ચરિતગહનં તારેતિ ઉત્તારેતિ નિત્તારેતિ પતારેતિ ખેમન્તં અમતં નિબ્બાનં સમ્પાપેતીતિ . એવમ્પિ ભગવા સત્થવાહો.

અથ વા ભગવા નેતા વિનેતા અનુનેતા પઞ્ઞપેતા નિજ્ઝાપેતા પેક્ખેતા પસાદેતાતિ. એવમ્પિ ભગવા સત્થવાહો.

અથ વા ભગવા અનુપ્પન્નસ્સ મગ્ગસ્સ ઉપ્પાદેતા, અસઞ્ઞાતસ્સ મગ્ગસ્સ સઞ્ઞનેતા, અનક્ખાતસ્સ મગ્ગસ્સ અક્ખાતા, મગ્ગઞ્ઞૂ મગ્ગવિદૂ મગ્ગકોવિદો મગ્ગાનુગા ચ પન એતરહિ સાવકા વિહરન્તિ પચ્છા સમન્નાગતાતિ. એવમ્પિ ભગવા સત્થવાહોતિ – એવં વગ્ગુવદો સત્થા.

તુસિતા ગણિમાગતોતિ. ભગવા તુસિતકાયા ચવિત્વા સતો સમ્પજાનો માતુકુચ્છિં ઓક્કન્તોતિ. એવમ્પિ તુસિતા ગણિમાગતો.

અથ વા દેવા વુચ્ચન્તિ તુસિતા. તે તુટ્ઠા સન્તુટ્ઠા અત્તમના પમુદિતા પીતિસોમનસ્સજાતા દેવલોકતો ગણિં આગતોતિ. એવમ્પિ તુસિતા ગણિમાગતો. અથ વા અરહન્તો વુચ્ચન્તિ તુસિતા. તે તુટ્ઠા સન્તુટ્ઠા અત્તમના પરિપુણ્ણસઙ્કપ્પા અરહન્તાનં ગણિં આગતોતિ. એવમ્પિ તુસિતા ગણિમાગતો. **ગણી**તિ ગણી ભગવા. ગણાચરિયોતિ ગણી, ગણસ્સ સત્થાતિ ગણી, ગણં પરિહરતીતિ ગણી, ગણં ઓવદતીતિ ગણી, ગણમનુસાસતીતિ ગણી, વિસારદો ગણં ઉપસઙ્કમતીતિ ગણી, ગણસ્સ [ગણોસ્સ (સી॰)] સુસ્સૂસતિ સોતં ઓદહતિ અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠપેતીતિ ગણી, ગણં અકુસલા વુટ્ઠાપેત્વા કુસલે પતિટ્ઠાપેતીતિ ગણી, ભિક્ખુગણસ્સ ગણી, ભિક્ખુનિગણસ્સ ગણી, ઉપાસકગણસ્સ ગણી, ઉપાસિકાગણસ્સ ગણી , રાજગણસ્સ ગણી, ખત્તિયગણસ્સ... બ્રાહ્મણગણસ્સ... વેસ્સગણસ્સ... સુદ્દગણસ્સ... દેવગણસ્સ... બ્રહ્મગણસ્સ ગણી, સઙ્ઘી ગણી ગણાચરિયો. **આગતો**તિ ઉપગતો સમુપગતો સમુપપન્નો [સમ્પત્તો (સ્યા॰ ક॰)] સઙ્કસ્સનગરન્તિ – તુસિતા ગણિમાગતો.

તેનાહ થેરો સારિપુત્તો –

> ‘‘ન મે દિટ્ઠો ઇતો પુબ્બે, [ઇચ્ચાયસ્મા સારિપુત્તો]
> ન સુતો ઉદ કસ્સચિ;
> એવં વગ્ગુવદો સત્થા, તુસિતા ગણિમાગતો’’તિ.

૧૯૧.સદેવકસ્સ લોકસ્સ, યથા દિસ્સતિ ચક્ખુમા;
સબ્બં તમં વિનોદેત્વા, એકોવ રતિમજ્ઝગા.

સદેવકસ્સ લોકસ્સાતિ સદેવકસ્સ લોકસ્સ સમારકસ્સ સબ્રહ્મકસ્સ સસ્સમણબ્રાહ્મણિયા પજાય સદેવમનુસ્સાયાતિ – સદેવકસ્સ લોકસ્સ.

યથા દિસ્સતિ ચક્ખુમાતિ યથા ભગવન્તં તાવતિંસભવને પારિચ્છત્તકમૂલે પણ્ડુકમ્બલસિલાયં નિસિન્નં ધમ્મં દેસેન્તં દેવતા પસ્સન્તિ તથા મનુસ્સા પસ્સન્તિ . યથા મનુસ્સા પસ્સન્તિ તથા દેવતા પસ્સન્તિ. યથા દેવાનં દિસ્સતિ તથા મનુસ્સાનં દિસ્સતિ. યથા મનુસ્સાનં દિસ્સતિ તથા દેવાનં દિસ્સતીતિ. એવમ્પિ યથા દિસ્સતિ ચક્ખુમા. યથા વા પનેકે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા અદન્તા દન્તવણ્ણેન દિસ્સન્તિ, અસન્તા સન્તવણ્ણેન દિસ્સન્તિ, અનુપસન્તા ઉપસન્તવણ્ણેન દિસ્સન્તિ, અનિબ્બુતા નિબ્બુતવણ્ણેન દિસ્સન્તિ.

> ‘‘પતિરૂપકો મત્તિકાકુણ્ડલોવ, લોહડ્ઢમાસોવ [લોહમાસોવ (સ્યા॰)] સુવણ્ણછન્નો;
> ચરન્તિ લોકે પરિવારછન્ના, અન્તો અસુદ્ધા બહિ સોભમાના’’તિ [અયં ગાથા સં॰ નિ॰ ૧.૧૨૨ દિસ્સતિ].

ન ભગવા એવં દિસ્સતિ. ભગવા ભૂતેન તચ્છેન તથેન યાથાવેન અવિપરીતેન સભાવેન દન્તો દન્તવણ્ણેન દિસ્સતિ, સન્તો સન્તવણ્ણેન દિસ્સતિ, ઉપસન્તો ઉપસન્તવણ્ણેન દિસ્સતિ, નિબ્બુતો નિબ્બુતવણ્ણેન દિસ્સતિ, અકપ્પિતઇરિયાપથા ચ બુદ્ધા ભગવન્તો પણિધિસમ્પન્નાતિ. એવમ્પિ યથા દિસ્સતિ ચક્ખુમા.

અથ વા ભગવા વિસુદ્ધસદ્દો ગતકિત્તિસદ્દસિલોકો [ભટકિત્તિસદ્દસિલોકો (સ્યા॰)] નાગભવને ચ સુપણ્ણભવને ચ યક્ખભવને ચ અસુરભવને ચ ગન્ધબ્બભવને ચ મહારાજભવને ચ ઇન્દભવને ચ બ્રહ્મભવને ચ દેવભવને ચ એદિસો ચ તાદિસો ચ તતો ચ ભિય્યોતિ. એવમ્પિ યથા દિસ્સતિ ચક્ખુમા.

અથ વા ભગવા દસહિ બલેહિ સમન્નાગતો, ચતૂહિ વેસારજ્જેહિ, ચતૂહિ પટિસમ્ભિદાહિ, છહિ અભિઞ્ઞાહિ, છહિ બુદ્ધધમ્મેહિ, તેજેન ચ બલેન ચ ગુણેન ચ વીરિયેન ચ પઞ્ઞાય ચ દિસ્સતિ ઞાયતિ પઞ્ઞાયતિ.

> ‘‘દૂરે સન્તો પકાસેન્તિ, હિમવન્તોવ પબ્બતો;
> અસન્તેત્થ ન દિસ્સન્તિ, રત્તિં ખિત્તા [રત્તિખિત્તા (સી॰) ધ॰ પ॰ ૩૦૪] યથા સરા’’તિ.

એવમ્પિ યથા દિસ્સતિ ચક્ખુમા.

ચક્ખુમાતિ ભગવા પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ ચક્ખુમા – મંસચક્ખુનાપિ ચક્ખુમા, દિબ્બચક્ખુનાપિ ચક્ખુમા, પઞ્ઞાચક્ખુનાપિ ચક્ખુમા, બુદ્ધચક્ખુનાપિ ચક્ખુમા, સમન્તચક્ખુનાપિ ચક્ખુમા.

કથં ભગવા મંસચક્ખુનાપિ ચક્ખુમા? મંસચક્ખુમ્હિ ભગવતો પઞ્ચ વણ્ણા સંવિજ્જન્તિ – નીલો ચ વણ્ણો, પીતકો ચ વણ્ણો, લોહિતકો ચ વણ્ણો, કણ્હો ચ વણ્ણો, ઓદાતો ચ વણ્ણો. અક્ખિલોમાનિ ચ ભગવતો. યત્થ ચ અક્ખિલોમાનિ પતિટ્ઠિતાનિ તં નીલં હોતિ સુનીલં પાસાદિકં દસ્સનેય્યં ઉમાપુપ્ફસમાનં. તસ્સ પરતો પીતકં હોતિ સુપીતકં સુવણ્ણવણ્ણં પાસાદિકં દસ્સનેય્યં કણિકારપુપ્ફસમાનં. ઉભતો અક્ખિકૂટાનિ ભગવતો લોહિતકાનિ હોન્તિ સુલોહિતકાનિ પાસાદિકાનિ દસ્સનેય્યાનિ ઇન્દગોપકસમાનાનિ. મજ્ઝે કણ્હં હોતિ સુકણ્હં અલૂખં સુદ્ધં પાસાદિકં દસ્સનેય્યં અદ્દારિટ્ઠકસમાનં. તસ્સ પરતો ઓદાતં હોતિ સુઓદાતં સેતં પણ્ડરં પાસાદિકં દસ્સનેય્યં ઓસધિતારકસમાનં . તેન ભગવા પાકતિકેન મંસચક્ખુના અત્તભાવપરિયાપન્નેન પુરિમસુચરિતકમ્માભિનિબ્બત્તેન સમન્તા યોજનં પસ્સતિ દિવા ચેવ રત્તિઞ્ચ. યદાપિ ચતુરઙ્ગસમન્નાગતો અન્ધકારો હોતિ સૂરિયો ચ અત્થઙ્ગતો હોતિ ; કાળપક્ખો ચ ઉપોસથો હોતિ, તિબ્બો ચ વનસણ્ડો હોતિ, મહા ચ કાળમેઘો અબ્ભુટ્ઠિતો હોતિ. એવરૂપેપિ ચતુરઙ્ગસમન્નાગતે અન્ધકારે સમન્તા યોજનં પસ્સતિ. નત્થિ સો કુટ્ટો વા કવાટં વા પાકારો વા પબ્બતો વા ગચ્છો વા લતા વા આવરણં રૂપાનં દસ્સનાય. એકઞ્ચે તિલફલં નિમિત્તં કત્વા તિલવાહે પક્ખિપેય્ય, તઞ્ઞેવ તિલફલં ઉદ્ધરેય્ય. એવં પરિસુદ્ધં ભગવતો પાકતિકમંસચક્ખુ. એવં ભગવા મંસચક્ખુનાપિ ચક્ખુમા.

કથં ભગવા દિબ્બેન ચક્ખુનાપિ ચક્ખુમા? ભગવા દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સત્તે પસ્સતિ ચવમાને ઉપપજ્જમાને હીને પણીતે સુવણ્ણે દુબ્બણ્ણે સુગતે દુગ્ગતે; યથાકમ્મૂપગે સત્તે પજાનાતિ – ‘‘ઇમે વત ભોન્તો સત્તા કાયદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા વચીદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા મનોદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં ઉપવાદકા મિચ્છાદિટ્ઠિકા મિચ્છાદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના, તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના; ઇમે વા પન ભોન્તો સત્તા કાયસુચરિતેન સમન્નાગતા વચીસુચરિતેન સમન્નાગતા મનોસુચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં અનુપવાદકા સમ્માદિટ્ઠિકા સમ્માદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના, તે કાયસ્સ ભેદા પરં

મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ના’’તિ. ઇતિ દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સત્તે પસ્સતિ ચવમાને ઉપપજ્જમાને હીને પણીતે સુવણ્ણે દુબ્બણ્ણે સુગતે દુગ્ગતે; યથાકમ્મૂપગે સત્તે પજાનાતિ. આકઙ્ખમાનો ચ ભગવા એકમ્પિ લોકધાતું પસ્સેય્ય, દ્વેપિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, તિસ્સોપિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, ચતસ્સોપિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, પઞ્ચપિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, દસપિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, વીસમ્પિ [વીસતિમ્પિ (સી॰)] લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, તિંસમ્પિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, ચત્તાલીસમ્પિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, પઞ્ઞાસમ્પિ લોકધાતુયો પસ્સેય્ય, સતમ્પિ લોકધાતું પસ્સેય્ય, સહસ્સિમ્પિ ચૂળનિકં લોકધાતું પસ્સેય્ય, દ્વિસહસ્સિમ્પિ મજ્ઝિમિકં લોકધાતું પસ્સેય્ય, તિસહસ્સિમ્પિ લોકધાતું પસ્સેય્ય, મહાસહસ્સિમ્પિ લોકધાતું પસ્સેય્ય, યાવતકં પન આકઙ્ખેય્ય તાવતકં પસ્સેય્ય. એવં પરિસુદ્ધં ભગવતો દિબ્બચક્ખુ. એવં ભગવા દિબ્બેન ચક્ખુનાપિ ચક્ખુમા.

કથં ભગવા પઞ્ઞાચક્ખુનાપિ ચક્ખુમા? ભગવા મહાપઞ્ઞો પુથુપઞ્ઞો હાસપઞ્ઞો જવનપઞ્ઞો તિક્ખપઞ્ઞો નિબ્બેધિકપઞ્ઞો પઞ્ઞાપભેદકુસલો પભિન્નઞાણો અધિગતપટિસમ્ભિદો ચતુવેસારજ્જપ્પત્તો દસબલધારી પુરિસાસભો પુરિસસીહો પુરિસનાગો પુરિસાજઞ્ઞો પુરિસધોરય્હો અનન્તઞાણો અનન્તતેજો અનન્તયસો અડ્ઢો મહદ્ધનો ધનવા નેતા વિનેતા અનુનેતા પઞ્ઞપેતા નિજ્ઝાપેતા પેક્ખેતા પસાદેતા. સો હિ ભગવા અનુપ્પન્નસ્સ મગ્ગસ્સ ઉપ્પાદેતા, અસઞ્જાતસ્સ મગ્ગસ્સ સઞ્જનેતા, અનક્ખાતસ્સ મગ્ગસ્સ અક્ખાતા, મગ્ગઞ્ઞૂ મગ્ગવિદૂ મગ્ગકોવિદો મગ્ગાનુગા ચ પન એતરહિ સાવકા વિહરન્તિ પચ્છા સમન્નાગતા.

સો હિ ભગવા જાનં જાનાતિ, પસ્સં પસ્સતિ, ચક્ખુભૂતો ઞાણભૂતો ધમ્મભૂતો બ્રહ્મભૂતો વત્તા પવત્તા અત્થસ્સ નિન્નેતા અમતસ્સ દાતા ધમ્મસ્સામી તથાગતો. નત્થિ તસ્સ ભગવતો અઞ્ઞાતં અદિટ્ઠં અવિદિતં અસચ્છિકતં અફસ્સિતં પઞ્ઞાય. અતીતં અનાગતં પચ્ચુપ્પન્નં ઉપાદાય સબ્બે ધમ્મા સબ્બાકારેન બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણમુખે આપાથં આગચ્છન્તિ. યં કિઞ્ચિ નેય્યં નામ અત્થિ જાનિતબ્બં [અત્થિ ધમ્મં જાનિતબ્બં (ક॰) મહાનિ॰ ૧૫૬] અત્તત્થો વા, પરત્થો વા, ઉભયત્થો વા, દિટ્ઠધમ્મિકો વા અત્થો, સમ્પરાયિકો વા અત્થો, ઉત્તાનો વા અત્થો, ગમ્ભીરો વા અત્થો, ગૂળ્હો વા અત્થો, પટિચ્છન્નો વા અત્થો, નેય્યો વા અત્થો, નીતો વા અત્થો, અનવજ્જો વા અત્થો, નિક્કિલેસો વા અત્થો, વોદાનો વા અત્થો, પરમત્થો વા અત્થો, સબ્બં તં અન્તોબુદ્ધઞાણે પરિવત્તતિ.

અતીતે બુદ્ધસ્સ ભગવતો અપ્પટિહતં ઞાણં, અનાગતે અપ્પટિહતં ઞાણં, પચ્ચુપ્પન્ને અપ્પટિહતં ઞાણં. સબ્બં કાયકમ્મં બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણાનુપરિવત્તિ. સબ્બં વચીકમ્મં... સબ્બં મનોકમ્મં બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણાનુપરિવત્તિ. યાવતકં નેય્યં તાવતકં ઞાણં, યાવતકં ઞાણં તાવતકં નેય્યં; નેય્યપરિયન્તિકં ઞાણં, ઞાણપરિયન્તિકં નેય્યં; નેય્યં અતિક્કમિત્વા ઞાણં નપ્પવત્તતિ, ઞાણં અતિક્કમિત્વા નેય્યપથો નત્થિ; અઞ્ઞમઞ્ઞપરિયન્તટ્ઠાયિનો તે ધમ્મા. યથા દ્વિન્નં સમુગ્ગપટલાનં સમ્માફુસિતાનં હેટ્ઠિમં સમુગ્ગપટલં ઉપરિમં નાતિવત્તતિ, ઉપરિમં સમુગ્ગપટલં હેટ્ઠિમં નાતિવત્તતિ, અઞ્ઞમઞ્ઞપરિયન્તટ્ઠાયિનો; એવમેવં બુદ્ધસ્સ ભગવતો નેય્યઞ્ચ ઞાણઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞપરિયન્તટ્ઠાયિનો . યાવતકં નેય્યં તાવતકં ઞાણં, યાવતકં ઞાણં તાવતકં નેય્યં, નેય્યપરિયન્તિકં ઞાણં, ઞાણપરિયન્તિકં નેય્યં; નેય્યં અતિક્કમિત્વા ઞાણં ન પવત્તતિ, ઞાણં અતિક્કમિત્વા નેય્યપથો નત્થિ; અઞ્ઞમઞ્ઞપરિયન્તટ્ઠાયિનો તે ધમ્મા.

સબ્બધમ્મેસુ બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણં પવત્તતિ. સબ્બે ધમ્મા બુદ્ધસ્સ ભગવતો આવજ્જનપટિબદ્ધા આકઙ્ખપટિબદ્ધા મનસિકારપટિબદ્ધા ચિત્તુપ્પાદપટિબદ્ધા. સબ્બસત્તેસુ બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણં પવત્તતિ. સબ્બેસં સત્તાનં ભગવા આસયં જાનાતિ, અનુસયં જાનાતિ, ચરિતં જાનાતિ, અધિમુત્તિં જાનાતિ, અપ્પરજક્ખે મહારજક્ખે

તિક્ખિન્દ્રિયે મુદિન્દ્રિયે સ્વાકારે દ્વાકારે સુવિઞ્ઞાપયે દુવિઞ્ઞાપયે ભબ્બાભબ્બે સત્તે પજાનાતિ. સદેવકો લોકો સમારકો સબ્રહ્મકો સસ્સમણબ્રાહ્મણી પજા સદેવમનુસ્સા અન્તોબુદ્ધઞાણે પરિવત્તતિ.

યથા યે કેચિ મચ્છકચ્છપા અન્તમસો તિમિતિમિઙ્ગલં ઉપાદાય અન્તોમહાસમુદ્દે પરિવત્તન્તિ; એવમેવ સદેવકો લોકો સમારકો સબ્રહ્મકો સસ્સમણબ્રાહ્મણી પજા સદેવમનુસ્સા અન્તોબુદ્ધઞાણે પરિવત્તતિ. યથા યે કેચિ પક્ખી અન્તમસો ગરુળં વેનતેય્યં ઉપાદાય આકાસસ્સ પદેસે પરિવત્તન્તિ; એવમેવ યેપિ તે સારિપુત્તસમા પઞ્ઞાય તેપિ બુદ્ધઞાણસ્સ પદેસે પરિવત્તન્તિ; બુદ્ધઞાણં દેવમનુસ્સાનં પઞ્ઞં ફરિત્વા અભિભવિત્વા તિટ્ઠતિ. યેપિ તે ખત્તિયપણ્ડિતા બ્રાહ્મણપણ્ડિતા ગહપતિપણ્ડિતા સમણપણ્ડિતા નિપુણા કતપરપ્પવાદા વાલવેધિરૂપા વોભિન્દન્તા મઞ્ઞે ચરન્તિ પઞ્ઞાગતેન દિટ્ઠિગતાનિ, તે પઞ્હે અભિસઙ્ખરિત્વા અભિસઙ્ખરિત્વા તથાગતં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છન્તિ ગૂળ્હાનિ ચ પટિચ્છન્નાનિ ચ. કથિતા વિસજ્જિતાવ તે પઞ્હા ભગવતા હોન્તિ નિદ્દિટ્ઠકારણા ઉપક્ખિત્તકા ચ. તે ભગવતો સમ્પજ્જન્તિ. અથ ખો ભગવાવ તત્થ અતિરોચતિ , યદિદં પઞ્ઞાયાતિ. એવં ભગવા પઞ્ઞાચક્ખુનાપિ ચક્ખુમા.

કથં ભગવા બુદ્ધચક્ખુનાપિ ચક્ખુમા? ભગવા બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેન્તો [ઓલોકેન્તો (સી॰)] અદ્દસ સત્તે અપ્પરજક્ખે મહારજક્ખે તિક્ખિન્દ્રિયે મુદિન્દ્રિયે સ્વાકારે દ્વાકારે સુવિઞ્ઞાપયે દુવિઞ્ઞાપયે અપ્પેકચ્ચે પરલોકવજ્જભયદસ્સાવિનો વિહરન્તે અપ્પેકચ્ચે નપરલોકવજ્જભયદસ્સાવિનો વિહરન્તે. સેય્યથાપિ નામ ઉપ્પલિનિયં વા પદુમિનિયં વા પુણ્ડરીકિનિયં વા અપ્પેકચ્ચાનિ ઉપ્પલાનિ વા પદુમાનિ વા પુણ્ડરીકાનિ વા ઉદકે જાતાનિ ઉદકે સંવડ્ઢાનિ ઉદકાનુગ્ગતાનિ અન્તોનિમુગ્ગપોસીનિ, અપ્પેકચ્ચાનિ ઉપ્પલાનિ વા પદુમાનિ વા પુણ્ડરીકાનિ વા ઉદકે જાતાનિ ઉદકે સંવડ્ઢાનિ સમોદકં ઠિતાનિ, અપ્પેકચ્ચાનિ ઉપ્પલાનિ વા પદુમાનિ વા પુણ્ડરીકાનિ વા ઉદકે જાતાનિ ઉદકે સંવડ્ઢાનિ ઉદકં અચ્ચુગ્ગમ્મ તિટ્ઠન્તિ અનુપલિત્તાનિ ઉદકેન; એવમેવં ભગવા બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેન્તો અદ્દસ સત્તે અપ્પરજક્ખે મહારજક્ખે તિક્ખિન્દ્રિયે મુદિન્દ્રિયે સ્વાકારે દ્વાકારે સુવિઞ્ઞાપયે દુવિઞ્ઞાપયે અપ્પેકચ્ચે પરલોકવજ્જભયદસ્સાવિનો વિહરન્તે અપ્પેકચ્ચે નપરલોકવજ્જભયદસ્સાવિનો વિહરન્તે. જાનાતિ ભગવા – ''અયં પુગ્ગલો રાગચરિતો, અયં દોસચરિતો, અયં મોહચરિતો, અયં વિતક્કચરિતો, અયં સદ્ધાચરિતો, અયં ઞાણચરિતો''તિ. રાગચરિતસ્સ ભગવા પુગ્ગલસ્સ અસુભકથં કથેતિ; દોસચરિતસ્સ ભગવા પુગ્ગલસ્સ મેત્તાભાવનં આચિક્ખતિ; મોહચરિતસ્સ ભગવા પુગ્ગલસ્સ ઉદ્દેસે પરિપુચ્છાય કાલેન ધમ્મસ્સવને કાલેન ધમ્મસાકચ્છાય ગરુસંવાસે નિવેસેતિ; વિતક્કચરિતસ્સ ભગવા પુગ્ગલસ્સ આનાપાનસ્સતિં આચિક્ખતિ; સદ્ધાચરિતસ્સ ભગવા પુગ્ગલસ્સ પસાદનીયં નિમિત્તં આચિક્ખતિ બુદ્ધસુબોધિં ધમ્મસુધમ્મતં સઙ્ઘસુપ્પટિપત્તિં સીલાનિ ચ અત્તનો; ઞાણચરિતસ્સ ભગવા પુગ્ગલસ્સ વિપસ્સનાનિમિત્તં આચિક્ખતિ અનિચ્ચાકારં દુક્ખાકારં અનત્તાકારં.

''સેલે યથા પબ્બતમુદ્ધનિટ્ઠિતો, યથાપિ પસ્સે જનતં સમન્તતો;
તથૂપમં ધમ્મમયં સુમેધ, પાસાદમારુય્હ સમન્તચક્ખુ;
સોકાવતિણ્ણં જનતમપેતસોકો, અવેક્ખસ્સુ જાતિજરાભિભૂત''ન્તિ.

એવં ભગવા બુદ્ધચક્ખુનાપિ ચક્ખુમા.

કથં ભગવા સમન્તચક્ખુનાપિ ચક્ખુમા? સમન્તચક્ખુ વુચ્ચતિ સબ્બઞ્ઞુતઞાણં. ભગવા સબ્બઞ્ઞુતઞાણેન ઉપેતો સમુપેતો ઉપગતો સમુપગતો ઉપપન્નો સમુપપન્નો સમન્નાગતો.

> ‘‘ન તસ્સ અદિટ્ઠમિધત્થિ કિઞ્ચિ, અથો અવિઞ્ઞાતમજાનિતબ્બં;
> સબ્બં અભિઞ્ઞાસિ યદત્થિ નેય્યં, તથાગતો તેન સમન્તચક્ખૂ’’તિ.

એવં ભગવા સમન્તચક્ખુનાપિ ચક્ખુમાતિ – યથા દિસ્સતિ ચક્ખુમા.

સબ્બં તમં વિનોદેત્વાતિ સબ્બં રાગતમં દોસતમં મોહતમં માનતમં દિટ્ઠિતમં કિલેસતમં દુચ્ચરિતતમં અન્ધકરણં અચક્ખુકરણં અઞ્ઞાણકરણં પઞ્ઞાનિરોધિકં વિઘાતપક્ખિકં અનિબ્બાનસંવત્તનિકં નુદિત્વા પનુદિત્વા જહિત્વા પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમેત્વાતિ – સબ્બં તમં વિનોદેત્વા.

એકોવ રતિમજ્ઝગાતિ. **એકો**તિ ભગવા પબ્બજ્જાસઙ્ખાતેન એકો, અદુતિયટ્ઠેન એકો, તણ્હાય પહાનટ્ઠેન એકો, એકન્તવીતરાગોતિ એકો, એકન્તવીતદોસોતિ એકો, એકન્તવીતમોહોતિ એકો, એકન્તનિક્કિલેસોતિ એકો, એકાયનમગ્ગં ગતોતિ એકો, અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધોતિ એકો.

કથં ભગવા પબ્બજ્જાસઙ્ખાતેન એકો? ભગવા દહરોવ સમાનો સુસુ કાળકેસો ભદ્રેન [ભદ્દેન (સ્યા॰)] યોબ્બનેન સમન્નાગતો પઠમેન વયસા અકામકાનં માતાપિતૂનં અસ્સુમુખાનં રુદન્તાનં વિલપન્તાનં ઞાતિસઙ્ઘં પહાય સબ્બં ઘરાવાસપલિબોધં છિન્દિત્વા પુત્તદારપલિબોધં છિન્દિત્વા ઞાતિપલિબોધં છિન્દિત્વા મિત્તામચ્ચપલિબોધં છિન્દિત્વા સન્નિધિપલિબોધં છિન્દિત્વા કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિત્વા અકિઞ્ચનભાવં ઉપગન્ત્વા એકો ચરતિ વિહરતિ ઇરિયતિ વત્તતિ પાલેતિ યપેતિ યાપેતિ – એવં ભગવા પબ્બજ્જાસઙ્ખાતેન એકો.

કથં ભગવા અદુતિયટ્ઠેન એકો? સો એવં પબ્બજિતો સમાનો એકો અરઞ્ઞવનપત્થાનિ પન્તાનિ સેનાસનાનિ પટિસેવતિ અપ્પસદ્દાનિ અપ્પનિગ્ઘોસાનિ વિજનવાતાનિ મનુસ્સરાહસ્સેય્યકાનિ પટિસલ્લાનસારુપ્પાનિ. સો એકો ચરતિ, એકો ગચ્છતિ, એકો તિટ્ઠતિ, એકો નિસીદતિ, એકો સેય્યં કપ્પેતિ, એકો ગામં પિણ્ડાય પવિસતિ, એકો પટિક્કમતિ, એકો રહો નિસીદતિ, એકો ચઙ્કમં અધિટ્ઠાતિ, એકો ચરતિ વિહરતિ ઇરિયતિ વત્તતિ પાલેતિ યપેતિ યાપેતિ – એવં ભગવા અદુતિયટ્ઠેન એકો.

કથં ભગવા તણ્હાય પહાનટ્ઠેન એકો? સો એવં એકો અદુતિયો અપ્પમત્તો આતાપી પહિતત્તો વિહરન્તો નજ્જા નેરઞ્જરાય તીરે બોધિરુક્ખમૂલે મહાપધાનં પદહન્તો મારં સસેનં કણ્હં નમુચિં પમત્તબન્ધું વિધમિત્વા તણ્હાજાલિનિં વિસરિતં વિસત્તિકં પજહસિ વિનોદેસિ બ્યન્તિં અકાસિ અનભાવં ગમેસિ.

> ‘‘તણ્હાદુતિયો પુરિસો, દીઘમદ્ધાનસંસરં;
> ઇત્થભાવઞ્ઞથાભાવં [ઇત્થં ભાવઞ્ઞથાભાવં (ક॰) ઇતિવુ॰ ૧૫, ૧૦૫], સંસારં નાતિવત્તતિ.
>
> ‘‘એતમાદીનવં ઞત્વા, તણ્હં દુક્ખસ્સ સમ્ભવં;
> વીતતણ્હો અનાદાનો, સતો ભિક્ખુ પરિબ્બજે’’તિ.

એવં ભગવા તણ્હાય પહાનટ્ઠેન એકો.

કથં ભગવા એકન્તવીતરાગોતિ એકો? રાગસ્સ પહીનત્તા એકન્તવીતરાગોતિ એકો, દોસસ્સ પહીનત્તા એકન્તવીતદોસોતિ એકો, મોહસ્સ પહીનત્તા એકન્તવીતમોહોતિ એકો, કિલેસાનં પહીનત્તા એકન્તનિક્કિલેસોતિ એકો.

કથં ભગવા એકાયનમગ્ગં ગતોતિ એકો? એકાયનમગ્ગો વુચ્ચતિ ચત્તારો સતિપટ્ઠાના ચત્તારો સમ્મપ્પધાના ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ પઞ્ચ બલાનિ સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો.

> ‘‘એકાયનં જાતિખયન્તદસ્સી, મગ્ગં પજાનાતિ હિતાનુકમ્પી;
> એતેન મગ્ગેન તરિંસુ [અતરિંસુ (સ્યા॰)] પુબ્બે, તરિસ્સન્તિ યે ચ તરન્તિ ઓઘ’’ન્તિ.

એવં ભગવા એકાયનમગ્ગં ગતોતિ એકો.

કથં ભગવા એકો અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધોતિ એકો? બોધિ વુચ્ચતિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણં પઞ્ઞિન્દ્રિયં પઞ્ઞાબલં ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો વીમંસા વિપસ્સના સમ્માદિટ્ઠિ. ભગવા તેન બોધિઞાણેન ‘‘સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા’’તિ બુજ્ઝિ, ‘‘સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા’’તિ બુજ્ઝિ, ‘‘સબ્બે ધમ્મા અનત્તા’’તિ બુજ્ઝિ, ‘‘અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા’’તિ બુજ્ઝિ…પે॰… ‘‘જાતિપચ્ચયા જરામરણ’’ન્તિ બુજ્ઝિ; ‘‘અવિજ્જાનિરોધા સઙ્ખારનિરોધો’’તિ બુજ્ઝિ…પે॰… ‘‘જાતિનિરોધા જરામરણનિરોધો’’તિ બુજ્ઝિ; ‘‘ઇદં દુક્ખ’’ન્તિ બુજ્ઝિ, ‘‘અયં દુક્ખસમુદયો’’તિ બુજ્ઝિ, ‘‘અયં દુક્ખનિરોધો’’તિ બુજ્ઝિ, ‘‘અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા’’તિ બુજ્ઝિ; ‘‘ઇમે આસવા’’તિ બુજ્ઝિ…પે॰… ‘‘અયં આસવનિરોધગામિની પટિપદા’’તિ બુજ્ઝિ; ‘‘ઇમે ધમ્મા પરિઞ્ઞેય્યા’’તિ બુજ્ઝિ… પહાતબ્બાતિ… ભાવેતબ્બાતિ… સચ્છિકાતબ્બાતિ બુજ્ઝિ, છન્નં ફસ્સાયતનાનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ બુજ્ઝિ, પઞ્ચન્નં ઉપાદાનક્ખન્ધાનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ બુજ્ઝિ, ચતુન્નં મહાભૂતાનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ બુજ્ઝિ, ‘‘યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં, સબ્બં તં નિરોધધમ્મ’’ન્તિ બુજ્ઝિ.

અથ વા યં કિઞ્ચિ બુજ્ઝિતબ્બં અનુબુજ્ઝિતબ્બં પટિબુજ્ઝિતબ્બં સમ્બુજ્ઝિતબ્બં અધિગન્તબ્બં ફસ્સિતબ્બં સચ્છિકાતબ્બં, સબ્બં તં તેન બોધિઞાણેન બુજ્ઝિ અનુબુજ્ઝિ પટિબુજ્ઝિ સમ્બુજ્ઝિ સમ્માબુજ્ઝિ અધિગચ્છિ ફસ્સેસિ સચ્છાકાસિ. એવં ભગવા એકો અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધોતિ એકો.

રતિમજ્ઝગાતિ. રતિન્તિ નેક્ખમ્મરતિં વિવેકરતિં ઉપસમરતિં સમ્બોધિરતિં અજ્ઝગા સમજ્ઝગા અધિગચ્છિ ફસ્સેસિ સચ્છાકાસીતિ – એકોવ રતિમજ્ઝગા.

તેનાહ થેરો સારિપુત્તો –

> ‘‘સદેવકસ્સ લોકસ્સ, યથા દિસ્સતિ ચક્ખુમા;
> સબ્બં તમં વિનોદેત્વા, એકોવ રતિમજ્ઝગા’’તિ.

૧૯૨.તં બુદ્ધં અસિતં તાદિં, અકુહં ગણિમાગતં;

બહૂનમિધ બદ્ધાનં, અત્થિ પઞ્હેન આગમં.

તં બુદ્ધં અસિતં તાદિન્તિ. બુદ્ધોતિ યો સો ભગવા સયમ્ભૂ અનાચરિયકો પુબ્બે અનનુસ્સુતેસુ ધમ્મેસુ સામં સચ્ચાનિ અભિસમ્બુજ્ઝિ, તત્થ ચ સબ્બઞ્ઞુતં પાપુણિ [પત્તો (સ્યા॰)], બલેસુ ચ વસીભાવં પાપુણિ. **બુદ્ધોતિ** કેનટ્ઠેન બુદ્ધો? બુજ્ઝિતા સચ્ચાનીતિ બુદ્ધો, બોધેતા પજાયાતિ બુદ્ધો, સબ્બઞ્ઞુતાય બુદ્ધો, સબ્બદસ્સાવિતાય બુદ્ધો, અનઞ્ઞનેય્યતાય બુદ્ધો, વિસવિતાય બુદ્ધો, ખીણાસવસઙ્ખાતેન બુદ્ધો, નિરુપક્કિલેસસઙ્ખાતેન બુદ્ધો, એકન્તવીતરાગોતિ બુદ્ધો, એકન્તવીતદોસોતિ બુદ્ધો, એકન્તવીતમોહોતિ બુદ્ધો, એકન્તનિક્કિલેસોતિ બુદ્ધો, એકાયનમગ્ગં ગતોતિ બુદ્ધો, એકો અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધોતિ બુદ્ધો, અબુદ્ધિવિહતત્તા બુદ્ધિપટિલાભત્તા બુદ્ધો. બુદ્ધોતિ નેતં માતરા કતં ન પિતરા કતં, ન ભાતરા કતં, ન ભગિનિયા કતં, ન મિત્તામચ્ચેહિ કતં, ન ઞાતિસાલોહિતેહિ કતં, ન સમણબ્રાહ્મણેહિ કતં, ન દેવતાહિ કતં. વિમોક્ખન્તિકમેતં બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં બોધિયા મૂલે સહ સબ્બઞ્ઞુતઞાણસ્સ પટિલાભા સચ્છિકા પઞ્ઞત્તિ, યદિદં બુદ્ધોતિ – તં બુદ્ધં. **અસિતન્તિ** દ્વે નિસ્સયા – તણ્હાનિસ્સયો ચ દિટ્ઠિનિસ્સયો ચ. કતમો તણ્હાનિસ્સયો? યાવ તણ્હાસઙ્ખાતેન સીમકતં ઓધિકતં [પરિયાદિકતં (સ્યા॰)] પરિયન્તકતં પરિગ્ગહિતં મમાયિતં – ઇદં મમ, એતં મમ, એત્તકં મમ, એત્તાવતા મમ, મમ રૂપા સદ્દા ગન્ધા રસા ફોટ્ઠબ્બા, અત્થરણા પાવુરણા દાસિદાસા અજેળકા કુક્કુટસૂકરા હત્થિગવાસ્સવળવા, ખેત્તં વત્થું હિરઞ્ઞં સુવણ્ણં, ગામનિગમરાજધાનિયો રટ્ઠઞ્ચ જનપદો ચ કોસો ચ કોટ્ઠાગારઞ્ચ, કેવલમ્પિ મહાપથવિં તણ્હાવસેન મમાયતિ, યાવતા અટ્ઠસતં તણ્હાવિચરિતં – અયં તણ્હાનિસ્સયો.

કતમો દિટ્ઠિનિસ્સયો? વીસતિવત્થુકા સક્કાયદિટ્ઠિ, દસવત્થુકા મિચ્છાદિટ્ઠિ, દસવત્થુકા અન્તગ્ગાહિકા દિટ્ઠિ. યા એવરૂપા દિટ્ઠિ દિટ્ઠિગતં દિટ્ઠિગહનં દિટ્ઠિકન્તારો દિટ્ઠિવિસૂકાયિકં દિટ્ઠિવિપ્ફન્દિતં દિટ્ઠિસઞ્ઞોજનં ગાહો પટિગ્ગાહો અભિનિવેસો પરામાસો કુમ્મગ્ગો મિચ્છાપથો મિચ્છત્તં તિત્થાયતનં વિપરિયાસગ્ગાહો વિપરીતગ્ગાહો વિપલ્લાસગ્ગાહો મિચ્છાગાહો ''અયાથાવકસ્મિં યાથાવક''ન્તિ ગાહો યાવતા દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ – અયં દિટ્ઠિનિસ્સયો.

બુદ્ધસ્સ ભગવતો તણ્હાનિસ્સયો પહીનો, દિટ્ઠિનિસ્સયો પટિનિસ્સટ્ઠો; તણ્હાનિસ્સયસ્સ પહીનત્તા દિટ્ઠિનિસ્સયસ્સ પટિનિસ્સટ્ઠત્તા ભગવા ચક્ખું અસિતો, સોતં... ઘાનં... જિવ્હં... કાયં... મનં અસિતો, રૂપે... સદ્દે... ગન્ધે... રસે... ફોટ્ઠબ્બે... કુલં... ગણં... આવાસં... લાભં... યસં... પસંસં... સુખં... ચીવરં... પિણ્ડપાતં... સેનાસનં... ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં... કામધાતું... રૂપધાતું... અરૂપધાતું ... કામભવં... રૂપભવં... અરૂપભવં... સઞ્ઞાભવં... અસઞ્ઞાભવં... નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાભવં... એકવોકારભવં... ચતુવોકારભવં... પઞ્ચવોકારભવં... અતીતં... અનાગતં... પચ્ચુપ્પન્નં... દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે અસિતો અનિસ્સિતો અનલ્લીનો અનુપગતો અનજ્ઝોસિતો અનધિમુત્તો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતીતિ – તં બુદ્ધં અસિતં.

તાદિન્તિ ભગવા પઞ્ચહાકારેહિ તાદી – ઇટ્ઠાનિટ્ઠે તાદી, ચત્તાવીતિ તાદી, તિણ્ણાવીતિ તાદી, મુત્તાવીતિ તાદી, તંનિદ્દેસા તાદી.

કથં ભગવા ઇટ્ઠાનિટ્ઠે તાદી? ભગવા લાભેપિ તાદી, અલાભેપિ તાદી, યસેપિ તાદી, અયસેપિ તાદી, પસંસાયપિ તાદી નિન્દાયપિ તાદી, સુખેપિ તાદી, દુક્ખેપિ તાદી; એકચ્ચે બાહં ગન્ધેન લિમ્પેય્યું, એકચ્ચે બાહં

વાસિયા તચ્છેય્યું, અમુકસ્મિં નત્થિ રાગો , અમુકસ્મિં નત્થિ પટિઘં, અનુનયપટિઘવિપ્પહીનો ઉગ્ઘાતિનિગ્ઘાતિવીતિવત્તો અનુરોધવિરોધં સમતિક્કન્તો. એવં ભગવા ઇટ્ઠાનિટ્ઠે તાદી.

કથં ભગવા ચત્તાવીતિ તાદી? ભગવતા [ભગવતો (સ્યા॰)] રાગો ચત્તો વન્તો મુત્તો પહીનો પટિનિસ્સટ્ઠો, દોસો…પે॰… મોહો… કોધો… ઉપનાહો… મક્ખો… પળાસો… ઇસ્સા… મચ્છરિયં… માયા… સાઠેય્યં… થમ્ભો… સારમ્ભો… માનો… અતિમાનો… મદો… પમાદો… સબ્બે કિલેસા… સબ્બે દુચ્ચરિતા… સબ્બે દરથા… સબ્બે પરિળાહા… સબ્બે સન્તાપા … સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા ચત્તા વન્તા મુત્તા પહીના પટિનિસ્સટ્ઠા. એવં ભગવા ચત્તાવીતિ તાદી.

કથં ભગવા તિણ્ણાવીતિ તાદી? ભગવા કામોઘં તિણ્ણો, ભવોઘં તિણ્ણો, દિટ્ઠોઘં તિણ્ણો, અવિજ્જોઘં તિણ્ણો, સબ્બં સંસારપથં તિણ્ણો ઉત્તિણ્ણો નિત્તિણ્ણો અતિક્કન્તો સમતિક્કન્તો વીતિવત્તો. સો વુટ્ઠવાસો ચિણ્ણચરણો ગતદ્ધો ગતદિસો ગતકોટિયો પાલિતબ્રહ્મચરિયો ઉત્તમદિટ્ઠિપ્પત્તો ભાવિતમગ્ગો પહીનકિલેસો પટિવિદ્ધાકુપ્પો સચ્છિકતનિરોધો. દુક્ખં તસ્સ પરિઞ્ઞાતં, સમુદયો પહીનો, મગ્ગો ભાવિતો, નિરોધો સચ્છિકતો, અભિઞ્ઞેય્યં અભિઞ્ઞાતં , પરિઞ્ઞેય્યં પરિઞ્ઞાતં, પહાતબ્બં પહીનં, ભાવેતબ્બં ભાવિતં, સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકતં. સો ઉક્ખિત્તપળિઘો [ઉક્ખિત્તપલિઘો (સ્યા॰ ક॰) મહાનિ॰ ૬] સંકિણ્ણપરિક્ખો અબ્બૂળ્હેસિકો નિરગ્ગળો અરિયો પન્નદ્ધજો પન્નભારો વિસઞ્ઞુત્તો પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનો છળઙ્ગસમન્નાગતો એકારક્ખો ચતુરાપસ્સેનો પનુણ્ણપચ્ચેકસચ્ચો સમવયસટ્ઠેસનો અનાવિલસઙ્કપ્પો પસ્સદ્ધકાયસઙ્ખારો સુવિમુત્તચિત્તો સુવિમુત્તપઞ્ઞો કેવલી વુસિતવા ઉત્તમપુરિસો પરમપુરિસો પરમપત્તિપ્પત્તો. સો નેવાચિનતિ, નાપચિનતિ; અપચિનિત્વા ઠિતો નેવ પજહતિ, ન ઉપાદિયતિ; પજહિત્વા ઠિતો નેવ સંસિબ્બતિ, ન ઉસિનેતિ; વિસિનેત્વા ઠિતો નેવ વિધૂપેતિ, ન સન્ધૂપેતિ; વિધૂપેત્વા ઠિતો, અસેખેન સીલક્ખન્ધેન સમન્નાગતત્તા ઠિતો, અસેખેન સમાધિક્ખન્ધેન સમન્નાગતત્તા ઠિતો, અસેખેન પઞ્ઞાક્ખન્ધેન સમન્નાગતત્તા ઠિતો, અસેખેન વિમુત્તિક્ખન્ધેન સમન્નાગતત્તા ઠિતો, અસેખેન વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધેન સમન્નાગતત્તા ઠિતો, સચ્ચં સમ્પટિપાદિયિત્વા ઠિતો, એજં સમતિક્કમિત્વા ઠિતો, કિલેસગ્ગિં પરિયાદિયિત્વા ઠિતો, અપરિગમનતાય ઠિતો, કટં સમાદાય ઠિતો, મુત્તપટિસેવનતાય ઠિતો, મેત્તાય પારિસુદ્ધિયા ઠિતો, કરુણાય પારિસુદ્ધિયા ઠિતો, મુદિતાય પારિસુદ્ધિયા ઠિતો, ઉપેક્ખાય પારિસુદ્ધિયા ઠિતો, અચ્ચન્તપારિસુદ્ધિયા ઠિતો, અતમ્મયતાય પારિસુદ્ધિયા ઠિતો, વિમુત્તત્તા ઠિતો, સન્તુસિતત્તા ઠિતો, ખન્ધપરિયન્તે ઠિતો, ધાતુપરિયન્તે ઠિતો, આયતનપરિયન્તે ઠિતો, ગતિપરિયન્તે ઠિતો, ઉપપત્તિપરિયન્તે ઠિતો, પટિસન્ધિપરિયન્તે ઠિતો, ભવપરિયન્તે ઠિતો, સંસારપરિયન્તે ઠિતો, વટ્ટપરિયન્તે ઠિતો, અન્તિમે ભવે ઠિતો, અન્તિમે સમુસ્સયે ઠિતો, અન્તિમદેહધરો ભગવા.

''તસ્સાયં પચ્છિમકો ભવો, ચરિમોયં સમુસ્સયો;
જાતિમરણસંસારો, નત્થિ તસ્સ પુનબ્ભવો''તિ.

એવં ભગવા તિણ્ણાવીતિ તાદી.

કથં ભગવા મુત્તાવીતિ તાદી? ભગવતો રાગા ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં, દોસા ચિત્તં… મોહા ચિત્તં… કોધા… ઉપનાહા… મક્ખા… પળાસા… ઇસ્સાય… મચ્છરિયા… માયાય… સાઠેય્યા… થમ્ભા… સારમ્ભા…

માના... અતિમાના... મદા... પમાદા... સબ્બકિલેસેહિ... સબ્બદુચ્ચરિતેહિ... સબ્બદરથેહિ... સબ્બપરિળાહેહિ... સબ્બસન્તાપેહિ... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારેહિ ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં. એવં ભગવા મુત્તાવીતિ તાદી.

કથં ભગવા તંનિદ્દેસા તાદી? ભગવા સીલે સતિ સીલવાતિ તંનિદ્દેસા તાદી, સદ્ધાય સતિ સદ્ધોતિ તંનિદ્દેસા તાદી, વીરિયે સતિ વીરિયવાતિ તંનિદ્દેસા તાદી, સતિયા સતિ સતિમાતિ તંનિદ્દેસા તાદી, સમાધિસ્મિં સતિ સમાહિતોતિ તંનિદ્દેસા તાદી, પઞ્ઞાય સતિ પઞ્ઞવાતિ તંનિદ્દેસા તાદી, વિજ્જાય સતિ તેવિજ્જોતિ તંનિદ્દેસા તાદી, અભિઞ્ઞાય સતિ છળભિઞ્ઞોતિ તંનિદ્દેસા તાદી, દસબલે સતિ દસબલોતિ તંનિદ્દેસા તાદી. એવં ભગવા તંનિદ્દેસા તાદીતિ – તં બુદ્ધં અસિતં તાદિં.

અકુહં ગણિમાગતન્તિ. **અકુહોતિ** તીણિ કુહનવત્થૂનિ – પચ્ચયપટિસેવનસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ, ઇરિયાપથસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ, સામન્તજપ્પનસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ.

કતમં પચ્ચયપટિસેવનસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ? ઇધ ગહપતિકા ભિક્ખું નિમન્તેન્તિ ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારેહિ. સો પાપિચ્છો ઇચ્છાપકતો અત્થિકો [અતિત્તિકો (સી॰), ઇત્થિકો (સ્યા॰), પુરાભેદસુત્તનિદ્દેસે પાઠનાનત્તં નત્થિ] ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનં ભિય્યોકમ્યતં ઉપાદાય ચીવરં પચ્ચક્ખાતિ, પિણ્ડપાતં પચ્ચક્ખાતિ, સેનાસનં પચ્ચક્ખાતિ, ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં પચ્ચક્ખાતિ. સો એવમાહ – ‘‘કિં સમણસ્સ મહગ્ઘેન ચીવરેન! એતં સારુપ્પં, યં સમણો સુસાના વા સઙ્કારકૂટા વા પાપણિકા વા નન્તકાનિ ઉચ્ચિનિત્વા સઙ્ઘાટિં કરિત્વા ધારેય્ય. કિં સમણસ્સ મહગ્ઘેન પિણ્ડપાતેન! એતં સારુપ્પં, યં સમણો ઉઞ્છાચરિયાય પિણ્ડિયાલોપેન જીવિતં કપ્પેય્ય . કિં સમણસ્સ મહગ્ઘેન સેનાસનેન! એતં સારુપ્પં, યં સમણો રુક્ખમૂલિકો વા અસ્સ સોસાનિકો વા અબ્ભોકાસિકો વા. કિં સમણસ્સ મહગ્ઘેન ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારેન! એતં સારુપ્પં, યં સમણો પૂતિમુત્તેન હરિતકીખણ્ડેન ઓસધં કરેય્યા’’તિ તદુપાદાય લૂખં ચીવરં ધારેતિ, લૂખં પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જતિ, લૂખં સેનાસનં પટિસેવતિ, લૂખં ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં પટિસેવતિ. તમેનં ગહપતિકા એવં જાનન્તિ – ‘‘અયં સમણો અપ્પિચ્છો સન્તુટ્ઠો પવિવિત્તો અસંસટ્ઠો આરદ્ધવીરિયો ધુતવાદો’’તિ ભિય્યો ભિય્યો નિમન્તેન્તિ ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારેહિ . સો એવમાહ – ‘‘તિણ્ણં સમ્મુખીભાવા સદ્ધો કુલપુત્તો બહું પુઞ્ઞં પસવતિ, સદ્ધાય સમ્મુખીભાવા સદ્ધો કુલપુત્તો બહું પુઞ્ઞં પસવતિ, દેય્યધમ્મસ્સ સમ્મુખીભાવા સદ્ધો કુલપુત્તો બહું પુઞ્ઞં પસવતિ, દક્ખિણેય્યાનં સમ્મુખીભાવા સદ્ધો કુલપુત્તો બહું પુઞ્ઞં પસવતિ. તુમ્હાકઞ્ચેવાયં સદ્ધા અત્થિ, દેય્યધમ્મો ચ સંવિજ્જતિ, અહઞ્ચ પટિગ્ગાહકો. સચે અહં ન પટિગ્ગહેસ્સામિ , એવં તુમ્હે પુઞ્ઞેન પરિબાહિરા [પટિબાહિરા (ક॰)] ભવિસ્સથ, ન મય્હં ઇમિના અત્થો, અપિ ચ તુમ્હાકંયેવ અનુકમ્પાય પટિગ્ગણ્હામી’’તિ. તદુપાદાય બહુમ્પિ ચીવરં પટિગ્ગણ્હાતિ [પટિગણ્હતિ (સી॰)], બહુમ્પિ પિણ્ડપાતં પટિગ્ગણ્હાતિ, બહુમ્પિ સેનાસનં પટિગ્ગણ્હાતિ, બહુમ્પિ ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં પટિગ્ગણ્હાતિ. યા એવરૂપા ભાકુટિકા ભાકુટિયં કુહના કુહાયના કુહિતત્તં – ઇદં પચ્ચયપટિસેવનસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ.

કતમં ઇરિયાપથસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ? ઇધેકચ્ચો પાપિચ્છો ઇચ્છાપકતો સમ્ભાવનાધિપ્પાયો, ‘‘એવં મં જનો સમ્ભાવેસ્સતી’’તિ ગમનં સણ્ઠપેતિ, ઠાનં સણ્ઠપેતિ, નિસજ્જં સણ્ઠપેતિ, સયનં સણ્ઠપેતિ, પણિધાય ગચ્છતિ, પણિધાય તિટ્ઠતિ, પણિધાય નિસીદતિ, પણિધાય સેય્યં કપ્પેતિ, સમાહિતો વિય ગચ્છતિ, સમાહિતો વિય તિટ્ઠતિ,

સમાહિતો વિય નિસીદતિ, સમાહિતો વિય સેય્યં કપ્પેતિ, આપાથકજ્ઝાયીવ હોતિ. યા એવરૂપા ઇરિયાપથસ્સ આઠપના ઠપના સણ્ઠપના ભાકુટિકા ભાકુટિયં કુહના કુહાયના કુહિતત્તં – ઇદં ઇરિયાપથસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ.

કતમં સામન્તજપ્પનસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ? ઇધેકચ્ચો પાપિચ્છો ઇચ્છાપકતો સમ્ભાવનાધિપ્પાયો "એવં મં જનો સમ્ભાવેસ્સતી"તિ, અરિયધમ્મસન્નિસ્સિતં વાચં ભાસતિ. "યો એવરૂપં ચીવરં ધારેતિ સો સમણો મહેસક્ખો"તિ ભણતિ; "યો એવરૂપં પત્તં ધારેતિ... લોહથાલકં ધારેતિ... ધમ્મકરણં [ધમ્મકરકં (સી॰ સ્યા॰) અભિધાનપ્પદીપિકાભિનવનિસ્સયં ઓલોકેતબ્બં] ધારેતિ... પરિસ્સાવનં ધારેતિ... કુઞ્ચિકં ધારેતિ... ઉપાહનં ધારેતિ... કાયબન્ધનં ધારેતિ... આયોગં ધારેતિ, સો સમણો મહેસક્ખો"તિ ભણતિ; "યસ્સ એવરૂપો ઉપજ્ઝાયો સો સમણો મહેસક્ખો"તિ ભણતિ; "યસ્સ એવરૂપો આચરિયો... એવરૂપા સમાનુપજ્ઝાયકા... સમાનાચરિયકા... મિત્તા... સન્દિટ્ઠા... સમ્ભત્તા... સહાયા, સો સમણો મહેસક્ખો"તિ ભણતિ; "યો એવરૂપે વિહારે વસતિ, સો સમણો મહેસક્ખો"તિ ભણતિ; "યો એવરૂપે અડ્ઢયોગે વસતિ... પાસાદે વસતિ... હમ્મિયે વસતિ... ગુહાયં વસતિ... લેણે વસતિ... કુટિયા વસતિ... કૂટાગારે વસતિ... અટ્ટે વસતિ ... માળે વસતિ... ઉદ્દણ્ડે વસતિ... ઉપટ્ઠાનસાલાયં વસતિ... મણ્ડપે વસતિ... રુક્ખમૂલે વસતિ, સો સમણો મહેસક્ખો"તિ ભણતિ.

અથ વા કોરજિકકોરજિકો, ભાકુટિકભાકુટિકો, કુહકકુહકો, લપકલપકો, મુખસમ્ભાવિતો "અયં સમણો ઇમાસં એવરૂપાનં વિહારસમાપત્તીનં લાભી"તિ. તાદિસં ગમ્ભીરં ગૂળ્હં નિપુણં પટિચ્છન્નં લોકુત્તરં સુઞ્ઞતાપટિસઞ્ઞુત્તં કથં કથેતિ. યા એવરૂપા ભાકુટિકા ભાકુટિયં કુહના કુહાયના કુહિતત્તં – ઇદં સામન્તજપ્પનસઙ્ખાતં કુહનવત્થુ. બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઇમાનિ તીણિ કુહનવત્થૂનિ પહીનાનિ સમુચ્છિન્નાનિ વૂપસન્તાનિ પટિપસ્સદ્ધાનિ અભબ્બુપ્પત્તિકાનિ ઞાણગ્ગિના દડ્ઢાનિ. તસ્મા બુદ્ધો અકુહોતિ – અકુહં.

ગણિમાગતન્તિ. **ગણી**તિ ગણી ભગવા. ગણાચરિયોતિ ગણી, ગણસ્સ સત્થાતિ ગણી, ગણં પરિહરતીતિ ગણી, ગણં ઓવદતીતિ ગણી, ગણં અનુસાસતીતિ ગણી, વિસારદો ગણં ઉપસઙ્કમતીતિ ગણી, ગણસ્સ સુસ્સૂસતિ સોતં ઓદહતિ અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠપેતીતિ ગણી, ગણં અકુસલા વુટ્ઠાપેત્વા કુસલે પતિટ્ઠાપેતીતિ ગણી, ભિક્ખુગણસ્સ ગણી, ભિક્ખુનીગણસ્સ ગણી, ઉપાસકગણસ્સ ગણી, ઉપાસિકાગણસ્સ ગણી, રાજગણસ્સ ગણી, ખત્તિયગણસ્સ ગણી, બ્રાહ્મણગણસ્સ ગણી, વેસ્સગણસ્સ ગણી, સુદ્દગણસ્સ ગણી, બ્રહ્મગણસ્સ ગણી, દેવગણસ્સ ગણી, સઙ્ઘિં [સંઘગણસ્સ ગણી (સી॰)] ગણિં ગણાચરિયં. **આગત**ન્તિ ઉપગતં સમુપગતં સમુપપન્નં [સમ્પત્તં (બહૂસુ)] સક્કસ્સનગરન્તિ – અકુહં ગણિમાગતં.

બહૂનમિધ બદ્ધાનન્તિ. બહૂનં ખત્તિયાનં બ્રાહ્મણાનં વેસ્સાનં સુદ્દાનં ગહટ્ઠાનં પબ્બજિતાનં દેવાનં મનુસ્સાનં. **બદ્ધાન**ન્તિ બદ્ધાનં બદ્ધચરાનં પરિચારકાનં સિસ્સાનન્તિ – બહૂનમિધ બદ્ધાનં.

અત્થિ પઞ્હેન આગમન્તિ. પઞ્હેન અત્થિકો આગતોમ્હિ [અત્થિકામ્હ આગતા (સી॰ ક॰) એવમીદિસેસુ દ્વીસુ પદેસુપિ બહુવચનેન], પઞ્હં પુચ્છિતુકામો આગતોમ્હિ, પઞ્હં સોતુકામો આગતોમ્હીતિ. એવમ્પિ અત્થિ પઞ્હેન આગમં. અથ વા પઞ્હત્થિકાનં પઞ્હં પુચ્છિતુકામાનં પઞ્હં સોતુકામાનં આગમનં અભિક્કમનં ઉપસઙ્કમનં પયિરુપાસનં [પયિરુપાસના (સ્યા॰ ક॰)] સિયા અત્થીતિ. એવમ્પિ અત્થિ પઞ્હેન આગમં. અથ વા પઞ્હાગમો તુય્હં અત્થિ, ત્વમ્પિ પહુ [ઇમાનિ તીણિ પદાનિ નત્થિ સ્યા॰ પોત્થકે], ત્વમસિ અલમત્થો મયા પુચ્છિતં કથેતું વિસજ્જેતું "વહસ્સેતં ભાર"ન્તિ. એવમ્પિ અત્થિ પઞ્હેન આગમં.

તેનાહ થેરો સારિપુત્તો –

‘‘તં બુદ્ધં અસિતં તાદિં, અકુહં ગણિમાગતં;
બહૂનમિધ બદ્ધાનં, અત્થિ પઞ્હેન આગમ’’ન્તિ.

૧૯૩ભિક્ખુનો વિજિગુચ્છતો, ભજતો રિત્તમાસનં;
રુક્ખમૂલં સુસાનં વા, પબ્બતાનં ગુહાસુ વા.

ભિક્ખુનો વિજિગુચ્છતોતિ. **ભિક્ખુનો**તિ પુથુજ્જનકલ્યાણસ્સ વા ભિક્ખુનો સેક્ખસ્સ વા ભિક્ખુનો. **વિજિગુચ્છતો**તિ જાતિયા વિજિગુચ્છતો, જરાય... બ્યાધિના... મરણેન... સોકેહિ... પરિદેવેહિ... દુક્ખેહિ... દોમનસ્સેહિ... ઉપાયાસેહિ વિજિગુચ્છતો, નેરયિકેન દુક્ખેન... તિરચ્છાનયોનિકેન દુક્ખેન... પેત્તિવિસયિકેન દુક્ખેન... માનુસિકેન [માનુસકેન (સી॰ સ્યા॰) મહાનિ॰ ૧૭૧] દુક્ખેન... ગબ્ભોક્કન્તિમૂલકેન દુક્ખેન... ગબ્ભટ્ઠિતિમૂલકેન દુક્ખેન... ગબ્ભવુટ્ઠાનમૂલકેન દુક્ખેન... જાતસ્સૂપનિબન્ધકેન દુક્ખેન... જાતસ્સ પરાધેય્યકેન દુક્ખેન... અત્તૂપક્કમેન દુક્ખેન... પરૂપક્કમેન દુક્ખેન... દુક્ખદુક્ખેન... સઙ્ખારદુક્ખેન ... વિપરિણામદુક્ખેન... ચક્ખુરોગેન દુક્ખેન... સોતરોગેન દુક્ખેન... ઘાનરોગેન દુક્ખેન... જિવ્હારોગેન દુક્ખેન... કાયરોગેન દુક્ખેન... સીસરોગેન દુક્ખેન... કણ્ણરોગેન દુક્ખેન... મુખરોગેન દુક્ખેન... દન્તરોગેન દુક્ખેન... કાસેન... સાસેન... પિનાસેન... ડાહેન... જરેન... કુચ્છિરોગેન... મુચ્છાય... પક્ખન્દિકાય... સૂલાય... વિસૂચિકાય... કુટ્ઠેન... ગણ્ડેન... કિલાસેન... સોસેન... અપમારેન... દદ્દુયા... કણ્ડુયા... કચ્છુયા... રખસાય... વિતચ્છિકાય... લોહિતેન... પિત્તેન... મધુમેહેન... અંસાય... પિળકાય... ભગન્દલેન... પિત્તસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... સેમ્હસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... વાતસમુટ્ઠાનેન આબાધેન... સન્નિપાતિકેન આબાધેન... ઉતુપરિણામજેન આબાધેન... વિસમપરિહારજેન આબાધેન... ઓપક્કમિકેન આબાધેન... કમ્મવિપાકજેન આબાધેન... સીતેન... ઉણ્હેન... જિઘચ્છાય... પિપાસાય... ઉચ્ચારેન ... પસ્સાવેન... ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સેન દુક્ખેન... માતુમરણેન દુક્ખેન... પિતુમરણેન દુક્ખેન... ભાતુમરણેન... ભગિનિમરણેન... પુત્તમરણેન ... ધીતુમરણેન... ઞાતિબ્યસનેન... ભોગબ્યસનેન... રોગબ્યસનેન... સીલબ્યસનેન... દિટ્ઠિબ્યસનેન દુક્ખેન વિજિગુચ્છતો અટ્ટીયતો હરાયતો જિગુચ્છતોતિ – ભિક્ખુનો વિજિગુચ્છતો.

ભજતો રિત્તમાસનન્તિ. **આસનં** વુચ્ચતિ યત્થ નિસીદતિ – મઞ્ચો પીઠં ભિસિ તટ્ટિકા ચમ્મખણ્ડો તિણસન્થારો પણ્ણસન્થારો પલાલસન્થારો [પલાસસન્થારો (સી॰ સ્યા॰)]. તં આસનં અસપ્પાયરૂપદસ્સનેન રિત્તં વિવિત્તં પવિવિત્તં , અસપ્પાયસદ્દસ્સવનેન રિત્તં વિવિત્તં પવિવિત્તં, અસપ્પાયેહિ પઞ્ચહિ કામગુણેહિ રિત્તં વિવિત્તં પવિવિત્તં. તં પવિવિત્તં આસનં ભજતો સમ્ભજતો સેવતો નિસેવતો સંસેવતો પટિસેવતોતિ – ભજતો રિત્તમાસનં.

રુક્ખમૂલં સુસાનં વાતિ. રુક્ખમૂલંયેવ રુક્ખમૂલં, સુસાનંયેવ સુસાનન્તિ – રુક્ખમૂલં સુસાનં વા. **પબ્બતાનં ગુહાસુ વા**તિ. પબ્બતાયેવ પબ્બતા, કન્દરાયેવ કન્દરા, ગિરિગુહાયેવ ગિરિગુહા. પબ્બતન્તરિકાયો વુચ્ચન્તિ પબ્બતપબ્ભારાતિ – પબ્બતાનં ગુહાસુ વા.

તેનાહ થેરો સારિપુત્તો –

‘‘ભિક્ખુનો વિજિગુચ્છતો, ભજતો રિત્તમાસનં;

રુક્ખમૂલં સુસાનં વા, પબ્બતાનં ગુહાસુ વા’’તિ.

૧૯૪ઉચ્ચાવચેસુ સયનેસુ, કિવન્તો [ગીવન્તો (સ્યા॰) મોગ્ગલ્લાનબ્યાકરણં ઓલોકેતબ્બં] **તત્થ ભેરવા;**
યે હિ ભિક્ખુ ન વેધેય્ય, નિગ્ઘોસે સયનાસને.

ઉચ્ચાવચેસુ સયનેસૂતિ. **ઉચ્ચાવચેસૂ**તિ ઉચ્ચાવચેસુ હીનપ્પણીતેસુ છેકપાપકેસુ. સયનં વુચ્ચતિ સેનાસનં વિહારો અડ્ઢયોગો પાસાદો હમ્મિયં ગુહાતિ – ઉચ્ચાવચેસુ સયનેસુ. **કિવન્તો તત્થ ભેરવા**તિ. **કિવન્તો**તિ કિવન્તો [કુવન્તો (સી॰), ગીવન્તો (સ્યા॰)] કૂજન્તો નદન્તો સદ્દં કરોન્તો. અથ વા **કિવન્તો**તિ કતિ કિત્તકા કીવતકા કીવબહુકા તે. **ભેરવા**તિ સીહા બ્યગ્ઘા દીપી અચ્છા તરચ્છા કોકા મહિંસા હત્થી અહિ વિચ્છિકા સતપદી, ચોરા વા અસ્સુ માનવા વા કતકમ્મા વા અકતકમ્મા વાતિ – કિવન્તો તત્થ ભેરવા.

યે હિ ભિક્ખુ ન વેધેય્યાતિ. **યે હી**તિ યે હિ ભેરવે પસ્સિત્વા વા સુણિત્વા વા ન વેધેય્ય નપ્પવેધેય્ય ન સમ્પવેધેય્ય ન તસેય્ય ન ઉત્તસેય્ય ન પરિત્તસેય્ય ન ભાયેય્ય ન સન્તાસં આપજ્જેય્ય, અભીરૂ અસ્સ અચ્છમ્ભી અનુત્રાસી અપલાયી, પહીનભયભેરવો વિગતલોમહંસો વિહરેય્યાતિ – યે હિ ભિક્ખુ ન વેધેય્ય.

નિગ્ઘોસે સયનાસનેતિ. અપ્પસદ્દે અપ્પનિગ્ઘોસે વિજનવાતે મનુસ્સરાહસ્સેય્યકે પટિસલ્લાનસારુપ્પે સેનાસનેતિ – નિગ્ઘોસે સયનાસને.

તેનાહ થેરો સારિપુત્તો –

‘‘ઉચ્ચાવચેસુ સયનેસુ, કિવન્તો તત્થ ભેરવા;
યે હિ ભિક્ખુ ન વેધેય્ય, નિગ્ઘોસે સયનાસને’’તિ.

૧૯૫કતિ પરિસ્સયા લોકે, ગચ્છતો અગતં દિસં;
યે ભિક્ખુ અભિસમ્ભવે, પન્તમ્હિ સયનાસને.

કતિ પરિસ્સયા લોકેતિ. **કતી**તિ કતિ કિત્તકા કીવતકા કીવબહુકા. **પરિસ્સયા**તિ દ્વે પરિસ્સયા – પાકટપરિસ્સયા ચ પટિચ્છન્નપરિસ્સયા ચ. કતમે પાકટપરિસ્સયા? સીહા બ્યગ્ઘા દીપી અચ્છા તરચ્છા કોકા મહિંસા હત્થી અહિ વિચ્છિકા સતપદી, ચોરા વા અસ્સુ માનવા વા કતકમ્મા વા અકતકમ્મા વા, ચક્ખુરોગો સોતરોગો ઘાનરોગો જિવ્હારોગો કાયરોગો સીસરોગો કણ્ણરોગો મુખરોગો દન્તરોગો કાસો સાસો પિનાસો ડાહો જરો કુચ્છિરોગો મુચ્છા પક્ખન્દિકા સૂલા વિસૂચિકા કુટ્ઠં ગણ્ડો કિલાસો સોસો અપમારો દદ્દુ કણ્ડુ કચ્છુ રખસા વિતચ્છિકા લોહિતં પિત્તં મધુમેહો અંસા પિળકા ભગન્દલા, પિત્તસમુટ્ઠાના આબાધા…પે॰… સીતં ઉણ્હં જિઘચ્છા પિપાસા ઉચ્ચારો પસ્સાવો ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સા – ઇમે વુચ્ચન્તિ પાકટપરિસ્સયા.

કતમે પટિચ્છન્નપરિસ્સયા? કાયદુચ્ચરિતં વચીદુચ્ચરિતં મનોદુચ્ચરિતં કામચ્છન્દનીવરણં બ્યાપાદનીવરણં થિનમિદ્ધનીવરણં ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચનીવરણં વિચિકિચ્છાનીવરણં રાગો દોસો મોહો કોધો ઉપનાહો મક્ખો પળાસો ઇસ્સા મચ્છરિયં માયા સાઠેય્યં થમ્ભો સારમ્ભો માનો અતિમાનો મદો પમાદો, સબ્બે કિલેસા સબ્બે દુચ્ચરિતા સબ્બે દરથા સબ્બે પરિળાહા સબ્બે સન્તાપા સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારા – ઇમે વુચ્ચન્તિ પટિચ્છન્નપરિસ્સયા.

પરિસ્સયાતિ કેનટ્ઠેન પરિસ્સયા? પરિસહન્તીતિ પરિસ્સયા, પરિહાનાય સંવત્તન્તીતિ પરિસ્સયા, તત્રાસયાતિ પરિસ્સયા.

કથં પરિસહન્તીતિ પરિસ્સયા? તે પરિસ્સયા તં પુગ્ગલં સહન્તિ પરિસહન્તિ અભિભવન્તિ અજ્ઝોત્થરન્તિ પરિયાદિયન્તિ મદ્દન્તિ. એવં પરિસહન્તીતિ – પરિસ્સયા.

કથં પરિહાનાય સંવત્તન્તીતિ પરિસ્સયા? તે પરિસ્સયા કુસલાનં ધમ્માનં અન્તરાયાય પરિહાનાય સંવત્તન્તિ. કતમેસં કુસલાનં ધમ્માનં? સમ્માપટિપદાય અનુલોમપટિપદાય અપચ્ચનીકપટિપદાય અવિરુદ્ધપટિપદાય અન્વત્થપટિપદાય ધમ્માનુધમ્મપટિપદાય સીલેસુ પરિપૂરકારિતાય ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતાય ભોજને મત્તઞ્ઞુતાય જાગરિયાનુયોગસ્સ સતિસમ્પજઞ્ઞસ્સ ચતુન્નં સતિપટ્ઠાનાનં ભાવનાનુયોગસ્સ ચતુન્નં સમ્મપ્પધાનાનં ચતુન્નં ઇદ્ધિપાદાનં પઞ્ચન્નં ઇન્દ્રિયાનં પઞ્ચન્નં બલાનં સત્તન્નં બોજ્ઝઙ્ગાનં અરિયસ્સ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સ ભાવનાનુયોગસ્સ – ઇમેસં કુસલાનં ધમ્માનં અન્તરાયાય પરિહાનાય સંવત્તન્તિ. એવં પરિહાનાય સંવત્તન્તીતિ – પરિસ્સયા.

કથં તત્રાસયાતિ પરિસ્સયા? તત્થેતે પાપકા અકુસલા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ અત્તભાવસન્નિસ્સયા. યથા બિલે બિલાસયા પાણા સયન્તિ, દકે દકાસયા પાણા સયન્તિ, વને વનાસયા પાણા સયન્તિ, રુક્ખે રુક્ખાસયા પાણા સયન્તિ; એવમેવ તત્થેતે પાપકા અકુસલા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ અત્તભાવસન્નિસ્સયાતિ. એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

''સાન્તેવાસિકો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સાચરિયકો દુક્ખં ન ફાસુ વિહરતિ. કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સાન્તેવાસિકો સાચરિયકો દુક્ખં ન ફાસુ વિહરતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ઉપ્પજ્જન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્મા સરસઙ્કપ્પા સઞ્ઞોજનિયા, ત્યસ્સ અન્તો વસન્તિ અન્વાસ્સવન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્માતિ. તસ્મા સાન્તેવાસિકોતિ વુચ્ચતિ. તે નં સમુદાચરન્તિ, સમુદાચરન્તિ નં પાપકા અકુસલા ધમ્માતિ. તસ્મા સાચરિયકોતિ વુચ્ચતિ.

''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો સોતેન સદ્દં સુત્વા...પે॰... ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા... જિવ્હાય રસં સાયિત્વા... કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા... મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય ઉપ્પજ્જન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્મા સરસઙ્કપ્પા સઞ્ઞોજનિયા, ત્યસ્સ અન્તો વસન્તિ અન્વાસ્સવન્તિ પાપકા અકુસલા ધમ્માતિ. તસ્મા સાન્તેવાસિકોતિ વુચ્ચતિ. તે નં સમુદાચરન્તિ, સમુદાચરન્તિ નં પાપકા અકુસલા ધમ્માતિ. તસ્મા સાચરિયકોતિ વુચ્ચતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સાન્તેવાસિકો સાચરિયકો દુક્ખં ન ફાસુ વિહરતી''તિ. એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

''તયોમે, ભિક્ખવે, અન્તરામલા અન્તરાઅમિત્તા અન્તરાસપત્તા અન્તરાવધકા અન્તરાપચ્ચત્થિકા. કતમે તયો? લોભો, ભિક્ખવે, અન્તરામલો અન્તરાઅમિત્તો અન્તરાસપત્તો અન્તરાવધકો અન્તરાપચ્ચત્થિકો, દોસો,

ભિક્ખવે…પે॰… મોહો , ભિક્ખવે, અન્તરામલો અન્તરાઅમિત્તો અન્તરાસપત્તો અન્તરાવધકો અન્તરાપચ્ચત્થિકો. ઇમે ખો, ભિક્ખવે, તયો અન્તરામલા અન્તરાઅમિત્તા અન્તરાસપત્તા અન્તરાવધકા અન્તરાપચ્ચત્થિકા’’.

‘‘અનત્થજનનો લોભો, લોભો ચિત્તપ્પકોપનો;
ભયમન્તરતો જાતં, તં જનો નાવબુજ્ઝતિ.

‘‘લુદ્ધો અત્થં ન જાનાતિ, લુદ્ધો ધમ્મં ન પસ્સતિ;
અન્ધન્તમં [અન્ધતમં (સ્યા॰ ક॰) મહાનિ॰ ૧૫૬; ઇતિવુ॰ ૮૮] તદા હોતિ, યં લોભો સહતે નરં.

‘‘અનત્થજનનો દોસો, દોસો ચિત્તપ્પકોપનો;
ભયમન્તરતો જાતં, તં જનો નાવબુજ્ઝતિ.

‘‘કુદ્ધો અત્થં ન જાનાતિ, કુદ્ધો ધમ્મં ન પસ્સતિ;
અન્ધન્તમં તદા હોતિ, યં દોસો સહતે નરં.

‘‘અનત્થજનનો મોહો, મોહો ચિત્તપ્પકોપનો;
ભયમન્તરતો જાતં, તં જનો નાવબુજ્ઝતિ.

‘‘મૂળ્હો અત્થં ન જાનાતિ, મૂળ્હો ધમ્મં ન પસ્સતિ;
અન્ધન્તમં તદા હોતિ, યં મોહો સહતે નર’’ન્તિ.

એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

‘‘તયો ખો, મહારાજ, પુરિસસ્સ ધમ્મા અજ્ઝત્તં ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જન્તિ અહિતાય દુક્ખાય અફાસુવિહારાય. કતમે તયો ? લોભો ખો, મહારાજ, પુરિસસ્સ ધમ્મો અજ્ઝત્તં ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ અહિતાય દુક્ખાય અફાસુવિહારાય; દોસો ખો , મહારાજ…પે॰… મોહો ખો, મહારાજ, પુરિસસ્સ ધમ્મો અજ્ઝત્તં ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જતિ અહિતાય દુક્ખાય અફાસુવિહારાય. ઇમે ખો, મહારાજ, તયો પુરિસસ્સ ધમ્મા અજ્ઝત્તં ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જન્તિ અહિતાય દુક્ખાય અફાસુવિહારાયા’’તિ.

‘‘લોભો દોસો ચ મોહો ચ, પુરિસં પાપચેતસં;
હિંસન્તિ અત્તસમ્ભૂતા, તચસારંવ સમ્ફલ’’ન્તિ.

એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

‘‘રાગો ચ દોસો ચ ઇતોનિદાના, અરતી રતી લોમહંસો ઇતોજા;
ઇતો સમુટ્ઠાય મનોવિતક્કા, કુમારકા ધઙ્કમિવોસ્સજન્તી’’તિ.

એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા. **લોકે**તિ મનુસ્સલોકેતિ – કતિ પરિસ્સયા લોકે.

ગચ્છતો અગતં દિસન્તિ. અગતા દિસા વુચ્ચતિ અમતં નિબ્બાનં. યો સો સબ્બસઙ્ખારસમથો સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હક્ખયો વિરાગો નિરોધો નિબ્બાનં. અગતપુબ્બા સા દિસા ન સા દિસા ગતપુબ્બા ઇમિના દીઘેન અદ્ધુના.

> ‘‘સમતિત્તિકં અનવસેસં, તેલપત્તં યથા પરિહરેય્ય;
> એવં સચિત્તમનુરક્ખે, પત્થયાનો [પત્થયમાનો (સ્યા॰)] દિસં અગતપુબ્બં’’.

અગતપુબ્બં દિસં વજતો ગચ્છતો અભિક્કમતોતિ – ગચ્છતો અગતં દિસં.

યે ભિક્ખુ અભિસમ્ભવેતિ. **યે**તિ યે પરિસ્સયે અભિસમ્ભવેય્ય અભિભવેય્ય અજ્ઝોત્થરેય્ય પરિયાદિયેય્ય મદ્દેય્યાતિ – યે ભિક્ખુ અભિસમ્ભવે.

પન્તમ્હિ સયનાસનેતિ. અન્તે પન્તે પરિયન્તે સેલન્તે વા વનન્તે વા નદન્તે વા ઉદકન્તે વા યત્થ ન કસીયતિ ન વપીયતિ, જનન્તં અતિક્કમિત્વા મનુસ્સાનં અનુપચારે સેનાસનેતિ – પન્તમ્હિ સયનાસને.

તેનાહ થેરો સારિપુત્તો –

> ‘‘કતિ પરિસ્સયા લોકે, ગચ્છતો અગતં દિસં;
> યે ભિક્ખુ અભિસમ્ભવે, પન્તમ્હિ સયનાસને’’તિ.

૧૯૬ક્યાસ્સ બ્યપ્પથયો અસ્સુ, ક્યાસ્સસ્સુ ઇધ ગોચરા;
કાનિ સીલબ્બતાનાસ્સુ, પહિતત્તસ્સ ભિક્ખુનો.

ક્યાસ્સ બ્યપ્પથયો અસ્સૂતિ. કીદિસેન બ્યપ્પથેન સમન્નાગતો અસ્સ કિંસણ્ઠિતેન કિંપકારેન કિંપટિભાગેનાતિ વચીપારિસુદ્ધિં પુચ્છતિ. કતમા વચીપારિસુદ્ધિ? ઇધ ભિક્ખુ મુસાવાદં પહાય મુસાવાદા પટિવિરતો હોતિ સચ્ચવાદી સચ્ચસન્ધો થેતો પચ્ચયિકો અવિસંવાદકો લોકસ્સ. પિસુણં વાચં પહાય પિસુણાય વાચાય પટિવિરતો હોતિ, ઇતો સુત્વા ન અમુત્ર અક્ખાતા ઇમેસં ભેદાય, અમુત્ર વા સુત્વા ન ઇમેસં અક્ખાતા અમૂસં ભેદાય, ઇતિ ભિન્નાનં વા સન્ધાતા, સહિતાનં વા અનુપ્પદાતા સમગ્ગારામો સમગ્ગરતો સમગ્ગનન્દી સમગ્ગકરણિં વાચં ભાસિતા હોતિ. ફરુસં વાચં પહાય ફરુસાય વાચાય પટિવિરતો હોતિ; યા સા વાચા નેલા કણ્ણસુખા પેમનીયા હદયઙ્ગમા પોરી બહુજનકન્તા બહુજનમનાપા તથારૂપિં વાચં ભાસિતા હોતિ. સમ્ફપ્પલાપં પહાય સમ્ફપ્પલાપા પટિવિરતો હોતિ કાલવાદી ભૂતવાદી અત્થવાદી ધમ્મવાદી વિનયવાદી, નિધાનવતિં વાચં ભાસિતા હોતિ કાલેન સાપદેસં પરિયન્તવતિં અત્થસંહિતં. ચતૂહિ વચીસુચરિતેહિ સમન્નાગતો ચતુદોસાપગતં વાચં ભાસતિ, બાત્તિંસાય તિરચ્છાનકથાય આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરતિ. દસ કથાવત્થૂનિ કથેતિ, સેય્યથિદં – અપ્પિચ્છકથં સન્તુટ્ઠિકથં પવિવેકકથં અસંસગ્ગકથં વીરિયારમ્ભકથં સીલકથં સમાધિકથં પઞ્ઞાકથં વિમુત્તિકથં વિમુત્તિઞાણદસ્સનકથં સતિપટ્ઠાનકથં સમ્મપ્પધાનકથં ઇદ્ધિપાદકથં ઇન્દ્રિયકથં બલકથં બોજ્ઝઙ્ગકથં મગ્ગકથં ફલકથં નિબ્બાનકથં કથેતિ . વાચાય યતો યત્તો પટિયત્તો ગુત્તો ગોપિતો રક્ખિતો સંવુતો – અયં વચીપારિસુદ્ધિ. એદિસાય વચીપારિસુદ્ધિયા સમન્નાગતો અસ્સાતિ – ક્યાસ્સ બ્યપ્પથયો અસ્સુ.

ક્યાસ્સસ્સુ ઇધ ગોચરાતિ. કીદિસેન ગોચરેન સમન્નાગતો અસ્સ કિંસણ્ઠિતેન કિંપકારેન કિંપટિભાગેનાતિ ગોચરં પુચ્છતિ. અત્થિ ગોચરો, અત્થિ અગોચરો.

કતમો અગોચરો? ઇધેકચ્ચો વેસિયાગોચરો વા હોતિ, વિધવાગોચરો વા હોતિ, થુલ્લકુમારીગોચરો [થૂલકુમારીગોચરો (સ્યા॰ ક॰)] વા હોતિ, પણ્ડકગોચરો વા હોતિ, ભિક્ખુનીગોચરો વા હોતિ, પાનાગારગોચરો વા હોતિ, સંસટ્ઠો વિહરતિ રાજૂહિ રાજમહામત્તેહિ તિત્થિયેહિ તિત્થિયસાવકેહિ અનનુલોમિકેન સંસગ્ગેન. યાનિ વા પન તાનિ કુલાનિ અસ્સદ્ધાનિ અપ્પસન્નાનિ અનોપાનભૂતાનિ અક્કોસકપરિભાસકાનિ અનત્થકામાનિ અહિતકામાનિ અફાસુકામાનિ અયોગક્ખેમકામાનિ ભિક્ખૂનં ભિક્ખુનીનં ઉપાસકાનં ઉપાસિકાનં, તથારૂપાનિ કુલાનિ સેવતિ ભજતિ પયિરુપાસતિ – અયં વુચ્ચતિ અગોચરો.

અથ વા અન્તરઘરં પવિટ્ઠો વીથિં પટિપન્નો અસંવુતો ગચ્છતિ, હત્થિં ઓલોકેન્તો, અસ્સં ઓલોકેન્તો, રથં ઓલોકેન્તો, પત્તિં ઓલોકેન્તો, ઇત્થિયો ઓલોકેન્તો, પુરિસે ઓલોકેન્તો, કુમારિકાયો ઓલોકેન્તો, કુમારકે ઓલોકેન્તો, અન્તરાપણં ઓલોકેન્તો, ઘરમુખાનિ ઓલોકેન્તો, ઉદ્ધં ઓલોકેન્તો [ઉલ્લોકેન્તો (સી॰ ક॰) મહાનિ॰ ૧૫૭ નત્થિ પાઠનાનત્તં], અધો ઓલોકેન્તો, દિસાવિદિસં વિપેક્ખમાનો ગચ્છતિ – અયમ્પિ વુચ્ચતિ અગોચરો.

અથ વા ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા નિમિત્તગ્ગાહી હોતિ અનુબ્યઞ્જનગ્ગાહી. યત્વાધિકરણમેનં...પે॰... મનિન્દ્રિયં અસંવુતં વિહરન્તં અભિજ્ઝા દોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા અન્વાસ્સવેય્યું, તસ્સ ન સંવરાય પટિપજ્જતિ, ન રક્ખતિ મનિન્દ્રિયં મનિન્દ્રિયે ન સંવરં આપજ્જતિ – અયમ્પિ વુચ્ચતિ અગોચરો.

યથા વા પનેકે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સદ્ધાદેય્યાનિ ભોજનાનિ ભુઞ્જિત્વા તે એવરૂપં વિસૂકદસ્સનં અનુયુત્તા વિહરન્તિ, સેય્યથિદં – નચ્ચં ગીતં વાદિતં પેક્ખં અક્ખાનં પાણિસ્સરં વેતાળં કુમ્ભથૂણં સોભનકં ચણ્ડાલં વંસં ધોવનં હત્થિયુદ્ધં અસ્સયુદ્ધં મહિંસયુદ્ધં ઉસભયુદ્ધં અજયુદ્ધં મેણ્ડયુદ્ધં કુક્કુટયુદ્ધં વટ્ટકયુદ્ધં દણ્ડયુદ્ધં મુટ્ઠિયુદ્ધં નિબ્બુદ્ધં ઉય્યોધિકં બલગ્ગં સેનાબ્યૂહં અનીકદસ્સનં ઇતિ વા ઇતિ, એવરૂપં વિસૂકદસ્સનં અનુયુત્તો હોતિ – અયમ્પિ વુચ્ચતિ અગોચરો.

પઞ્ચપિ કામગુણા અગોચરા. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ‘‘મા, ભિક્ખવે, અગોચરે ચરથ પરવિસયે. અગોચરે, ભિક્ખવે, ચરતં પરવિસયે લચ્છતિ મારો ઓતારં, લચ્છતિ મારો આરમ્મણં. કો ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો અગોચરો પરવિસયો? યદિદં પઞ્ચ કામગુણા. કતમે પઞ્ચ? ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યા રૂપા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા, સોતવિઞ્ઞેય્યા સદ્દા... ઘાનવિઞ્ઞેય્યા ગન્ધા... જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યા રસા... કાયવિઞ્ઞેય્યા ફોટ્ઠબ્બા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા. અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો અગોચરો પરવિસયો’’ – અયમ્પિ વુચ્ચતિ અગોચરો.

કતમો ગોચરો? ઇધ ભિક્ખુ ન વેસિયાગોચરો હોતિ, ન વિધવાગોચરો હોતિ, ન થુલ્લકુમારીગોચરો હોતિ, ન પણ્ડકગોચરો હોતિ, ન ભિક્ખુનીગોચરો હોતિ, ન પાનાગારગોચરો હોતિ, અસંસટ્ઠો વિહરતિ રાજૂહિ રાજમહામત્તેહિ તિત્થિયેહિ તિત્થિયસાવકેહિ અનનુલોમિકેન સંસગ્ગેન. યાનિ વા પન તાનિ કુલાનિ સદ્ધાનિ પસન્નાનિ ઓપાનભૂતાનિ કાસાવપજ્જોતાનિ ઇસિવાતપટિવાતાનિ અત્થકામાનિ હિતકામાનિ ફાસુકામાનિ યોગક્ખેમકામાનિ ભિક્ખૂનં ભિક્ખુનીનં ઉપાસકાનં ઉપાસિકાનં, તથારૂપાનિ કુલાનિ સેવતિ ભજતિ પયિરુપાસતિ – અયમ્પિ વુચ્ચતિ ગોચરો.

અથ વા ભિક્ખુ અન્તરઘરં પવિટ્ઠો વીથિં પટિપન્નો સંવુતો ગચ્છતિ, ન હત્થિં ઓલોકેન્તો, ન અસ્સં ઓલોકેન્તો, ન રથં ઓલોકેન્તો, ન પત્તિં ઓલોકેન્તો...પે॰... ન દિસાવિદિસં વિપેક્ખમાનો ગચ્છતિ – અયમ્પિ વુચ્ચતિ ગોચરો.

અથ વા ભિક્ખુ ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ન નિમિત્તગ્ગાહી હોતિ...પે॰... મનિન્દ્રિયે સંવરં આપજ્જતિ – અયમ્પિ વુચ્ચતિ ગોચરો.

યથા વા પનેકે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સદ્ધાદેય્યાનિ ભોજનાનિ ભુઞ્જિત્વા તે એવરૂપં વિસૂકદસ્સનં અનનુયુત્તા વિહરન્તિ, સેય્યથિદં – નચ્ચં ગીતં વાદિતં...પે॰... અનીકદસ્સનં ઇતિ વા ઇતિ, એવરૂપા વિસૂકદસ્સના પટિવિરતો હોતિ – અયમ્પિ વુચ્ચતિ ગોચરો.

ચત્તારોપિ સતિપટ્ઠાના ગોચરો. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા – ''ગોચરે, ભિક્ખવે, ચરથ સકે પેત્તિકે વિસયે. ગોચરે, ભિક્ખવે, ચરતં સકે પેત્તિકે વિસયે ન લચ્છતિ મારો ઓતારં, ન લચ્છતિ મારો આરમ્મણં. કો ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ગોચરો સકો પેત્તિકો વિસયો? યદિદં ચત્તારો સતિપટ્ઠાના. કતમે ચત્તારો? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ, વેદનાસુ...પે॰ ... ચિત્તે...પે॰... ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ગોચરો સકો પેત્તિકો વિસયો – અયમ્પિ વુચ્ચતિ ગોચરો. એદિસેન ગોચરેન સમન્નાગતો અસ્સા''તિ – ક્યાસ્સસ્સુ ઇધ ગોચરા.

કાનિ સીલબ્બતાનાસ્સૂતિ. કીદિસેન સીલબ્બતેન સમન્નાગતો અસ્સ કિંસણ્ઠિતેન કિંપકારેન કિંપટિભાગેનાતિ સીલબ્બતપારિસુદ્ધિં પુચ્છતિ. કતમા સીલબ્બતપારિસુદ્ધિ? અત્થિ સીલઞ્ચેવ વતઞ્ચ, અત્થિ વતં ન સીલં. કતમં સીલઞ્ચેવ વતઞ્ચ? ઇધ ભિક્ખુ સીલવા હોતિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ આચારગોચરસમ્પન્નો, અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસુ. યો તત્થ સઞ્ઞમો સંવરો અવીતિક્કમો – ઇદં સીલં. યં સમાદાનં – તં વતં . સંવરટ્ઠેન સીલં, સમાદાનટ્ઠેન વતં – ઇદં વુચ્ચતિ સીલઞ્ચેવ વતઞ્ચ.

કતમં વતં ન સીલં? અટ્ઠ ધુતઙ્ગાનિ – આરઞ્ઞિકઙ્ગં, પિણ્ડપાતિકઙ્ગં, પંસુકૂલિકઙ્ગં, તેચીવરિકઙ્ગં, સપદાનચારિકઙ્ગં, ખલુપચ્છાભત્તિકઙ્ગં, નેસજ્જિકઙ્ગં, યથાસન્થતિકઙ્ગં – ઇદં વુચ્ચતિ વતં ન સીલં. વીરિયસમાદાનમ્પિ વુચ્ચતિ વતં ન સીલં. કામં તચો ચ ન્હારુ ચ અટ્ઠિ ચ અવસિસ્સતુ, સરીરે ઉપસુસ્સતુ મંસલોહિતં, યં તં પુરિસથામેન પુરિસબલેન પુરિસવીરિયેન પુરિસપરક્કમેન પત્તબ્બં ન તં અપાપુણિત્વા વીરિયસ્સ સણ્ઠાનં ભવિસ્સતીતિ – ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ. એવરૂપમ્પિ વીરિયસમાદાનં વુચ્ચતિ વતં ન સીલં.

> ''નાસિસ્સં ન પિવિસ્સામિ, વિહારતો ન નિક્ખમે [ન નિક્ખમિં (સ્યા॰) મહાનિ॰ ૧૭];
> નપિ પસ્સં નિપાતેસ્સં, તણ્હાસલ્લે અનૂહતે''તિ.

ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ. એવરૂપમ્પિ વીરિયસમાદાનં વુચ્ચતિ વતં ન સીલં. ન તાવાહં ઇમં પલ્લઙ્કં ભિન્દિસ્સામિ યાવ મે ન અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુચ્ચિસ્સતીતિ – ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ. એવરૂપમ્પિ વીરિયસમાદાનં વુચ્ચતિ વતં, ન સીલં. ન તાવાહં ઇમમ્હા આસના વુટ્ઠહિસ્સામિ... ન તાવાહં ઇમમ્હા ચઙ્કમા ઓરોહિસ્સામિ... વિહારા નિક્ખમિસ્સામિ... અડ્ઢયોગા નિક્ખમિસ્સામિ... પાસાદા નિક્ખમિસ્સામિ... હમ્મિયા... ગુહાય... લેણા... કુટિયા... કૂટાગારા... અટ્ટા... માળા... ઉદ્દણ્ડા... ઉપટ્ઠાનસાલાય... મણ્ડપા... રુક્ખમૂલા

નિક્ખમિસ્સામિ યાવ મે ન અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુચ્ચિસ્સતીતિ – ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ. એવરૂપમ્પિ વીરિયસમાદાનં વુચ્ચતિ વતં, ન સીલં. ઇમસ્મિઞ્ઞેવ પુબ્બણ્હસમયં અરિયધમ્મં આહરિસ્સામિ સમાહરિસ્સામિ અધિગચ્છિસ્સામિ ફસ્સયિસ્સામિ સચ્છિકરિસ્સામીતિ – ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ. એવરૂપમ્પિ વીરિયસમાદાનં વુચ્ચતિ વતં, ન સીલં. ઇમસ્મિઞ્ઞેવ મજ્ઝન્હિકસમયં... સાયન્હસમયં ... પુરેભત્તં... પચ્છાભત્તં... પુરિમયામં... મજ્ઝિમયામં... પચ્છિમયામં... કાળે... જુણ્હે... વસ્સે... હેમન્તે... ગિમ્હે... પુરિમે વયોખન્ધે... મજ્ઝિમે વયોખન્ધે... પચ્છિમે વયોખન્ધે અરિયધમ્મં આહરિસ્સામિ સમાહરિસ્સામિ અધિગચ્છિસ્સામિ ફસ્સયિસ્સામિ સચ્છિકરિસ્સામીતિ – ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ. એવરૂપમ્પિ વીરિયસમાદાનં વુચ્ચતિ વતં, ન સીલં – અયં સીલબ્બતપારિસુદ્ધિ. એદિસાય [કીદિસાય (સી॰), ઈદિસાય (સ્યા॰)] સીલબ્બતપારિસુદ્ધિયા સમન્નાગતો અસ્સાતિ – કાનિ સીલબ્બતાનાસ્સુ.

પહિતત્તસ્સ ભિક્ખુનોતિ. **પહિતત્તસ્સા**તિ આરદ્ધવીરિયસ્સ થામગતસ્સ દળ્હપરક્કમસ્સ અનિક્ખિત્તચ્છન્દસ્સ અનિક્ખિત્તધુરસ્સ કુસલેસુ ધમ્મેસુ. અથ વા પેસિતત્તસ્સ યસ્સત્થાય પેસિતો અત્તત્થે ચ ઞાયે ચ લક્ખણે ચ કારણે ચ ઠાનાઠાને ચ. ''સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા''તિ પેસિતત્તસ્સ, ''સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા''તિ પેસિતત્તસ્સ, ''સબ્બે ધમ્મા અનત્તા''તિ પેસિતત્તસ્સ, ''અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા''તિ પેસિતત્તસ્સ ...પે॰... ''જાતિપચ્ચયા જરામરણ''ન્તિ પેસિતત્તસ્સ, ''અવિજ્જાનિરોધા સઙ્ખારનિરોધો''તિ પેસિતત્તસ્સ...પે॰... ''જાતિનિરોધા જરામરણનિરોધો''તિ પેસિતત્તસ્સ, ''ઇદં દુક્ખ''ન્તિ પેસિતત્તસ્સ...પે॰... ''અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા''તિ પેસિતત્તસ્સ, ''ઇમે આસવા''તિ પેસિતત્તસ્સ...પે॰... ''અયં આસવનિરોધગામિની પટિપદા''તિ પેસિતત્તસ્સ, ''ઇમે ધમ્મા અભિઞ્ઞેય્યા''તિ પેસિતત્તસ્સ...પે॰... ''ઇમે ધમ્મા સચ્છિકાતબ્બા''તિ પેસિતત્તસ્સ, છન્નં ફસ્સાયતનાનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ પેસિતત્તસ્સ, પઞ્ચન્નં ઉપાદાનક્ખન્ધાનં... ચતુન્નં મહાભૂતાનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ પેસિતત્તસ્સ, ''યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં, સબ્બં તં નિરોધધમ્મ''ન્તિન્ત પેસિતત્તસ્સ. **ભિક્ખુનો**તિ પુથુજ્જનકલ્યાણકસ્સ વા ભિક્ખુનો સેક્ખસ્સ વા ભિક્ખુનોતિ – પહિતત્તસ્સ ભિક્ખુનો.

તેનાહ થેરો સારિપુત્તો –

> ''ક્યાસ્સ બ્યપ્પથયો અસ્સુ, ક્યાસ્સસ્સુ ઇધ ગોચરા;
> કાનિ સીલબ્બતાનાસ્સુ, પહિતત્તસ્સ ભિક્ખુનો''તિ.

૧૯૭કં સો સિક્ખં સમાદાય, એકોદિ નિપકો સતો;
કમ્મારો રજતસ્સેવ, નિદ્ધમે મલમત્તનો.

કં સો સિક્ખં સમાદાયાતિ કં સો સિક્ખં આદાય સમાદાય આદિયિત્વા સમાદિયિત્વા ગણ્હિત્વા પરામસિત્વા અભિનિવિસિત્વાતિ – કં સો સિક્ખં સમાદાય.

એકોદિ નિપકો સતોતિ. **એકોદી**તિ એકગ્ગચિત્તો અવિક્ખિત્તચિત્તો અવિસાહટમાનસો સમથો સમાધિન્દ્રિયં સમાધિબલં...પે॰... સમ્માસમાધિ. **નિપકો**તિ નિપકો પણ્ડિતો પઞ્ઞવા બુદ્ધિમા ઞાણી વિભાવી મેધાવી. **સતો**તિ ચતૂહિ કારણેહિ સતો – કાયે કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં ભાવેન્તો સતો, વેદનાસુ...પે॰... ચિત્તે...પે॰... ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં ભાવેન્તો સતો. સો વુચ્ચતિ સતોતિ – સતો. કં સો સિક્ખં સમાદાયાતિ અધિસીલસિક્ખં

પુચ્છતિ. **એકોદી**તિ અધિચિત્તસિક્ખં પુચ્છતિ. **નિપકો**તિ અધિપઞ્ઞાસિક્ખં પુચ્છતિ. **સતો**તિ પારિસુદ્ધિં પુચ્છતીતિ – કં સો સિક્ખં સમાદાય, એકોદિ નિપકો સતો.

કમ્મારો રજતસ્સેવ, નિદ્ધમે મલમત્તનોતિ. કમ્મારો વુચ્ચતિ સુવણ્ણકારો, રજતં વુચ્ચતિ જાતરૂપં. યથા સુવણ્ણકારો જાતરૂપસ્સ ઓળારિકમ્પિ મલં ધમતિ સન્ધમતિ નિદ્ધમતિ, મજ્ઝિમકમ્પિ મલં ધમતિ સન્ધમતિ નિદ્ધમતિ, સુખુમકમ્પિ મલં ધમતિ સન્ધમતિ નિદ્ધમતિ; એવમેવ ભિક્ખુ અત્તનો ઓળારિકેપિ કિલેસે ધમતિ સન્ધમતિ નિદ્ધમતિ પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તિં કરોતિ અનભાવં ગમેતિ, મજ્ઝિમકેપિ કિલેસે... સુખુમકેપિ કિલેસે ધમતિ સન્ધમતિ નિદ્ધમતિ પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તિં કરોતિ અનભાવં ગમેતિ.

અથ વા ભિક્ખુ અત્તનો રાગમલં દોસમલં મોહમલં માનમલં દિટ્ઠિમલં કિલેસમલં દુચ્ચરિતમલં અન્ધકરણં અચક્ખુકરણં અઞ્ઞાણકરણં પઞ્ઞાનિરોધિકં વિઘાતપક્ખિકં અનિબ્બાનસંવત્તનિકં ધમતિ સન્ધમતિ નિદ્ધમતિ પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તિં કરોતિ અનભાવં ગમેતિ.

અથ વા સમ્માદિટ્ઠિયા મિચ્છાદિટ્ઠિં ધમતિ સન્ધમતિ નિદ્ધમતિ પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તિં કરોતિ અનભાવં ગમેતિ. સમ્માસઙ્કપ્પેન મિચ્છાસઙ્કપ્પં...પે॰... સમ્માવાચાય મિચ્છાવાચં... સમ્માકમ્મન્તેન મિચ્છાકમ્મન્તં... સમ્માઆજીવેન મિચ્છાઆજીવં... સમ્માવાયામેન મિચ્છાવાયામં... સમ્માસતિયા મિચ્છાસતિં... સમ્માસમાધિના મિચ્છાસમાધિં... સમ્માઞાણેન મિચ્છાઞાણં... સમ્માવિમુત્તિયા મિચ્છાવિમુત્તિં ધમતિ સન્ધમતિ નિદ્ધમતિ પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તિં કરોતિ અનભાવં ગમેતિ.

અથ વા અરિયેન અટ્ઠઙ્ગિકેન મગ્ગેન સબ્બે કિલેસે સબ્બે દુચ્ચરિતે સબ્બે દરથે સબ્બે પરિળાહે સબ્બે સન્તાપે સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારે ધમતિ સન્ધમતિ નિદ્ધમતિ પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તિં કરોતિ અનભાવં ગમેતીતિ – કમ્મારો રજતસ્સેવ નિદ્ધમે મલમત્તનો.

તેનાહ થેરો સારિપુત્તો –

‘‘કં સો સિક્ખં સમાદાય, એકોદિ નિપકો સતો;
કમ્મારો રજતસ્સેવ, નિદ્ધમે મલમત્તનો’’તિ.

૧૯૮વિજિગુચ્છમાનસ્સ યદિદં ફાસુ, [સારિપુત્તાતિ ભગવા]
રિત્તાસનં સયનં સેવતો વે;
સમ્બોધિકામસ્સ યથાનુધમ્મં, તં તે પવક્ખામિ યથા પજાનં.

વિજિગુચ્છમાનસ્સ યદિદં ફાસૂતિ. **વિજિગુચ્છમાનસ્સા**તિ જાતિયા વિજિગુચ્છમાનસ્સ, જરાય... બ્યાધિના... મરણેન... સોકેહિ ... પરિદેવેહિ... દુક્ખેહિ... દોમનસ્સેહિ... ઉપાયાસેહિ...પે॰... દિટ્ઠિબ્યસનેન દુક્ખેન વિજિગુચ્છમાનસ્સ અટ્ટીયમાનસ્સ [અટ્ટિયમાનસ્સ (સ્યા॰ ક॰)] હરાયમાનસ્સાતિ – વિજિગુચ્છમાનસ્સ. **યદિદં ફાસૂ**તિ યં ફાસુવિહારં તં કથયિસ્સામિ. કતમો ફાસુવિહારો? સમ્માપટિપદા અનુલોમપટિપદા અપચ્ચનીકપટિપદા અવિરુદ્ધપટિપદા અન્વત્થપટિપદા ધમ્માનુધમ્મપટિપદા સીલેસુ પરિપૂરકારિતા ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતા ભોજને મત્તઞ્ઞુતા જાગરિયાનુયોગો સતિસમ્પજઞ્ઞં ચત્તારો સતિપટ્ઠાના ચત્તારો સમ્મપ્પધાના ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા

પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ પઞ્ચ બલાનિ સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો નિબ્બાનઞ્ચ નિબ્બાનગામિની ચ પટિપદા – અયં ફાસુવિહારોતિ – વિજિગુચ્છમાનસ્સ યદિદં ફાસુ.

સારિપુત્તાતિ ભગવાતિ. તં થેરં નામેનાલપતિ. **ભગવા**તિ ગારવાધિવચનં. અપિ ચ ભગ્ગરાગોતિ ભગવા, ભગ્ગદોસોતિ ભગવા, ભગ્ગમોહોતિ ભગવા, ભગ્ગમાનોતિ ભગવા, ભગ્ગદિટ્ઠીતિ ભગવા, ભગ્ગકણ્ડકોતિ ભગવા, ભગ્ગકિલેસોતિ ભગવા, ભજિ વિભજિ પવિભજિ [પટિભજિ (સી॰ સ્યા॰) મહાનિ॰ ૫૦ નત્થિ પાઠનાનત્તં] ધમ્મરતનન્તિ ભગવા, ભવાનં અન્તકરોતિ ભગવા, ભાવિતકાયો ભાવિતસીલો ભાવિતચિત્તો ભાવિતપઞ્ઞોતિ ભગવા; ભજિ વા ભગવા અરઞ્ઞવનપત્થાનિ પન્તાનિ સેનાસનાનિ અપ્પસદ્દાનિ અપ્પનિગ્ઘોસાનિ વિજનવાતાનિ મનુસ્સરાહસ્સેય્યકાનિ પટિસલ્લાનસારુપ્પાનીતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા અત્થરસસ્સ ધમ્મરસસ્સ વિમુત્તિરસસ્સ અધિસીલસ્સ અધિચિત્તસ્સ અધિપઞ્ઞાયાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચતુન્નં ઝાનાનં ચતુન્નં અપ્પમઞ્ઞાનં ચતુન્નં આરુપ્પસમાપત્તીનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા અટ્ઠન્નં વિમોક્ખાનં અટ્ઠન્નં અભિભાયતનાનં નવન્નં અનુપુબ્બવિહારસમાપત્તીનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા દસન્નં સઞ્ઞાભાવનાનં દસન્નં કસિણસમાપત્તીનં આનાપાનસ્સતિસમાધિસ્સ અસુભસમાપત્તિયાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચતુન્નં સતિપટ્ઠાનાનં ચતુન્નં સમ્મપ્પધાનાનં ચતુન્નં ઇદ્ધિપાદાનં પઞ્ચન્નં ઇન્દ્રિયાનં પઞ્ચન્નં બલાનં સત્તન્નં બોજ્ઝઙ્ગાનં અરિયસ્સ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા દસન્નં તથાગતબલાનં ચતુન્નં વેસારજ્જાનં ચતુન્નં પટિસમ્ભિદાનં છન્નં અભિઞ્ઞાનં છન્નં બુદ્ધધમ્માનન્તિ ભગવા ; ભગવાતિ નેતં નામં માતરા કતં, ન પિતરા કતં, ન ભાતરા કતં, ન ભગિનિયા કતં, ન મિત્તામચ્ચેહિ કતં, ન ઞાતિસાલોહિતેહિ કતં, ન સમણબ્રાહ્મણેહિ કતં, ન દેવતાહિ કતં; વિમોક્ખન્તિકમેતં બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં બોધિયા મૂલે સહ સબ્બઞ્ઞુતઞાણસ્સ પટિલાભા સચ્છિકા પઞ્ઞત્તિ યદિદં ભગવાતિ – સારિપુત્તાતિ ભગવા.

રિત્તાસનં સયનં સેવતો વેતિ. આસનં વુચ્ચતિ યત્થ નિસીદતિ – મઞ્ચો પીઠં ભિસિ તટ્ટિકા ચમ્મખણ્ડો તિણસન્થારો પણ્ણસન્થારો પલાલસન્થારો. સયનં વુચ્ચતિ સેનાસનં વિહારો અડ્ઢયોગો પાસાદો હમ્મિયં ગુહા. તં સયનાસનં અસપ્પાયરૂપદસ્સનેન રિત્તં વિવિત્તં પવિવિત્તં, અસપ્પાયસદ્દસ્સવનેન...પે॰... અસપ્પાયેહિ પઞ્ચહિ કામગુણેહિ રિત્તં વિવિત્તં પવિવિત્તં. તં સયનાસનં સેવતો નિસેવતો સંસેવતો પટિસેવતોતિ – રિત્તાસનં સયનં સેવતો વે.

સમ્બોધિકામસ્સ યથાનુધમ્મન્તિ. સમ્બોધિ વુચ્ચતિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણં પઞ્ઞા પઞ્ઞિન્દ્રિયં પઞ્ઞાબલં... પે॰... ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો વીમંસા વિપસ્સના સમ્માદિટ્ઠિ. તં સમ્બોધિં બુજ્ઝિતુકામસ્સ અનુબુજ્ઝિતુકામસ્સ પટિબુજ્ઝિતુકામસ્સ સમ્બુજ્ઝિતુકામસ્સ અધિગન્તુકામસ્સ ફસ્સિતુકામસ્સ સચ્છિકાતુકામસ્સાતિ – સમ્બોધિકામસ્સ.

યથાનુધમ્મન્તિ કતમે બોધિયા અનુધમ્મા? સમ્માપટિપદા અનુલોમપટિપદા અપચ્ચનીકપટિપદા અવિરુદ્ધપટિપદા અન્વત્થપટિપદા ધમ્માનુધમ્મપટિપદા સીલેસુ પરિપૂરકારિતા ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતા ભોજને મત્તઞ્ઞુતા જાગરિયાનુયોગો સતિસમ્પજઞ્ઞં – ઇમે વુચ્ચન્તિ બોધિયા અનુધમ્મા. અથ વા ચતુન્નં મગ્ગાનં પુબ્બભાગે વિપસ્સના – ઇમે વુચ્ચન્તિ બોધિયા અનુધમ્માતિ – સમ્બોધિકામસ્સ યથાનુધમ્મં.

તં તે પવક્ખામિ યથા પજાનન્તિ. તન્તિ બોધિયા અનુધમ્મં. **પવક્ખામી**તિ પવક્ખામિ આચિક્ખિસ્સામિ દેસેસ્સામિ પઞ્ઞપેસ્સામિ પટ્ઠપેસ્સામિ વિવરિસ્સામિ વિભજિસ્સામિ ઉત્તાનીકરિસ્સામિ પકાસિસ્સામિ. **યથા પજાનન્તિ** યથા પજાનં યથા પજાનન્તો આજાનન્તો વિજાનન્તો પટિવિજાનન્તો પટિવિજ્ઝન્તો ન ઇતિહિતિહં ન ઇતિકિરાય ન પરમ્પરાય ન પિટકસમ્પદાય ન તક્કહેતુ ન નયહેતુ ન આકારપરિવિતક્કેન ન દિટ્ઠિનિજ્ઝાનક્ખન્તિયા સામં સયમભિઞ્ઞાતં અત્તપચ્ચક્ખં ધમ્મં, તં કથયિસ્સામીતિ – તં તે પવક્ખામિ યથા પજાનં.

તેનાહ ભગવા –

> ''વિજિગુચ્છમાનસ્સ યદિદં ફાસુ, [સારિપુત્તાતિ ભગવા]
> રિત્તાસનં સયનં સેવતો વે;
> સમ્બોધિકામસ્સ યથાનુધમ્મં, તં તે પવક્ખામિ યથા પજાન''ન્તિ.

૧૯૯.પઞ્ચન્નં ધીરો ભયાનં ન ભાયે, ભિક્ખુ સતો સપરિયન્તચારી;
ડંસાધિપાતાનં સરીસપાનં [સિરિંસપાનં (સી॰ ક॰)], **મનુસ્સફસ્સાનં ચતુપ્પદાનં.**

પઞ્ચન્નં ધીરો ભયાનં ન ભાયેતિ. **ધીરો**તિ ધીરો પણ્ડિતો પઞ્ઞવા બુદ્ધિમા ઞાણી વિભાવી મેધાવી. ધીરો પઞ્ચન્નં ભયાનં ન ભાયેય્ય ન તસેય્ય ન સન્તસેય્ય ન ઉત્તસેય્ય ન પરિત્તસેય્ય ન સન્તાસં આપજ્જેય્ય , અભીરૂ અસ્સ અચ્છમ્ભી અનુત્રાસી અપલાયી પહીનભયભેરવો વિગતલોમહંસો વિહરેય્યાતિ – પઞ્ચન્નં ધીરો ભયાનં ન ભાયે.

ભિક્ખુ સતો સપરિયન્તચારીતિ. **ભિક્ખૂ**તિ પુથુજ્જનકલ્યાણકો વા ભિક્ખુ સેક્ખો વા ભિક્ખુ. **સતો**તિ ચતૂહિ કારણેહિ સતો – કાયે કાયાનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં ભાવેન્તો સતો, વેદનાસુ…પે॰… ચિત્તે… ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સનાસતિપટ્ઠાનં ભાવેન્તો સતો – સો વુચ્ચતિ સતો. **સપરિયન્તચારી**તિ ચત્તારો પરિયન્તા – સીલસંવરપરિયન્તો, ઇન્દ્રિયસંવરપરિયન્તો, ભોજને મત્તઞ્ઞુતાપરિયન્તો, જાગરિયાનુયોગપરિયન્તો.

કતમો સીલસંવરપરિયન્તો? ઇધ ભિક્ખુ સીલવા હોતિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ આચારગોચરસમ્પન્નો, અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસુ . અન્તોપૂતિભાવં પચ્ચવેક્ખમાનો અન્તો સીલસંવરપરિયન્તે ચરતિ, મરિયાદં ન ભિન્દતિ – અયં સીલસંવરપરિયન્તો.

કતમો ઇન્દ્રિયસંવરપરિયન્તો? ઇધ ભિક્ખુ ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ન નિમિત્તગ્ગાહી હોતિ નાનુબ્યઞ્જનગ્ગાહી. યત્વાધિકરણમેનં…પે॰… ચક્ખુન્દ્રિયે સંવરં આપજ્જતિ. સોતેન સદ્દં સુત્વા… ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા… જિવ્હાય રસં સાયિત્વા… કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા… મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય ન નિમિત્તગ્ગાહી હોતિ નાનુબ્યઞ્જનગ્ગાહી. યત્વાધિકરણમેનં મનિન્દ્રિયં સુસંવુતં વિહરન્તં અભિજ્ઝાદોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા નાન્વાસ્સવેય્યું, તસ્સ સંવરાય પટિપજ્જતિ, રક્ખતિ મનિન્દ્રિયં, મનિન્દ્રિયે સંવરં આપજ્જતિ. આદિત્તપરિયાયં પચ્ચવેક્ખમાનો અન્તો ઇન્દ્રિયસંવરપરિયન્તે ચરતિ, મરિયાદં ન ભિન્દતિ – અયં ઇન્દ્રિયસંવરપરિયન્તો.

કતમો ભોજને મત્તઞ્ઞુતાપરિયન્તો? ઇધ ભિક્ખુ પટિસઙ્ખા યોનિસો આહારં આહારેતિ નેવ દવાય ન મદાય ન મણ્ડનાય ન વિભૂસનાય, યાવદેવ ઇમસ્સ કાયસ્સ ઠિતિયા યાપનાય વિહિંસૂપરતિયા બ્રહ્મચરિયાનુગ્ગહાય. ઇતિ પુરાણઞ્ચ વેદનં પટિહઙ્ખામિ નવઞ્ચ વેદનં ન ઉપ્પાદેસ્સામિ, યાત્રા ચ મે ભવિસ્સતિ અનવજ્જતા ચ ફાસુવિહારો ચાતિ. અક્ખબ્ભઞ્જનવણપટિચ્છાદનપુત્તમંસૂપમં પચ્ચવેક્ખમાનો અન્તો ભોજને મત્તઞ્ઞુતાપરિયન્તે ચરતિ, મરિયાદં ન ભિન્દતિ – અયં ભોજને મત્તઞ્ઞુતાપરિયન્તો.

કતમો જાગરિયાનુયોગપરિયન્તો? ઇધ ભિક્ખુ દિવસં ચઙ્કમેન નિસજ્જાય આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેતિ, રત્તિયા પઠમં યામં ચઙ્કમેન નિસજ્જાય આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેતિ, રત્તિયા મજ્ઝિમં યામં દક્ખિણેન પસ્સેન સીહસેય્યં કપ્પેતિ પાદે પાદં અચ્ચાધાય સતો સમ્પજાનો ઉટ્ઠાનસઞ્ઞં મનસિ કરિત્વા, રત્તિયા પચ્છિમં યામં પચ્ચુટ્ઠાય ચઙ્કમેન નિસજ્જાય આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેતિ. ભદ્દેકરત્તવિહારં [ભદ્દેકરત્તિવિહારં (સી॰ ક॰)] પચ્ચવેક્ખમાનો અન્તો જાગરિયાનુયોગપરિયન્તે ચરતિ, મરિયાદં ન ભિન્દતિ – અયં જાગરિયાનુયોગપરિયન્તોતિ – ભિક્ખુ સતો સપરિયન્તચારી.

ડંસાધિપાતાનં સરીસપાનન્તિ. ડંસા વુચ્ચન્તિ પિઙ્ગલમક્ખિકાયો. અધિપાતકા વુચ્ચન્તિ સબ્બાપિ મક્ખિકાયો. કિંકારણા અધિપાતકા વુચ્ચન્તિ સબ્બાપિ મક્ખિકાયો? તા ઉપ્પતિત્વા ઉપ્પતિત્વા ખાદન્તિ; તંકારણા અધિપાતકા વુચ્ચન્તિ સબ્બાપિ મક્ખિકાયો. સરીસપા વુચ્ચન્તિ અહીતિ – ડંસાધિપાતાનં સરીસપાનં.

મનુસ્સફસ્સાનં ચતુપ્પદાનન્તિ. મનુસ્સફસ્સા વુચ્ચન્તિ ચોરા વા અસ્સુ માનવા વા કતકમ્મા વા અકતકમ્મા વા. તે ભિક્ખું પઞ્હં વા પુચ્છેય્યું વાદં વા આરોપેય્યું અક્કોસેય્યું પરિભાસેય્યું રોસેય્યું વિરોસેય્યું હિંસેય્યું વિહિંસેય્યું હેઠેય્યું વિહેઠેય્યું ઘાતેય્યું ઉપઘાતેય્યું ઉપઘાતં વા કરેય્યું. યો કોચિ મનુસ્સતો ઉપઘાતો – મનુસ્સફસ્સો. **ચતુપ્પદાનન્તિ** સીહા બ્યગ્ઘા દીપિ અચ્છા તરચ્છા કોકા મહિંસા હત્થી. તે ભિક્ખું મદ્દેય્યું ખાદેય્યું હિંસેય્યું વિહિંસેય્યું હેઠેય્યું વિહેઠેય્યું ઘાતેય્યું ઉપઘાતેય્યું ઉપઘાતં વા કરેય્યું. ચતુપ્પદતો ઉપઘાતો યં કિઞ્ચિ ચતુપ્પદભયન્તિ – મનુસ્સફસ્સાનં ચતુપ્પદાનં.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘પઞ્ચન્નં ધીરો ભયાનં ન ભાયે, ભિક્ખુ સતો સપરિયન્તચારી;
> ડંસાધિપાતાનં સરીસપાનં, મનુસ્સફસ્સાનં ચતુપ્પદાન’’ન્તિ.

૨૦૦.પરધમ્મિકાનમ્પિ ન સન્તસેય્ય, દિસ્વાપિ તેસં બહુભેરવાનિ;
અથાપરાનિ અભિસમ્ભવેય્ય, પરિસ્સયાનિ કુસલાનુએસી.

પરધમ્મિકાનમ્પિ ન સન્તસેય્ય, દિસ્વાપિ તેસં બહુભેરવાનીતિ. પરધમ્મિકા વુચ્ચન્તિ સત્ત સહધમ્મિકે ઠપેત્વા યે કેચિ બુદ્ધે ધમ્મે સઙ્ઘે અપ્પસન્ના . તે ભિક્ખું પઞ્હં વા પુચ્છેય્યું વાદં વા આરોપેય્યું અક્કોસેય્યું પરિભાસેય્યું રોસેય્યું વિરોસેય્યું હિંસેય્યું વિહિંસેય્યું હેઠેય્યું વિહેઠેય્યું ઘાતેય્યું ઉપઘાતેય્યું ઉપઘાતં વા કરેય્યું. તેસં બહુભેરવે પસ્સિત્વા વા સુણિત્વા વા ન વેધેય્ય ન પવેધેય્ય ન સમ્પવેધેય્ય ન તસેય્ય ન સન્તસેય્ય ન ઉત્તસેય્ય ન પરિત્તસેય્ય ન ભાયેય્ય ન સન્તાસં આપજ્જેય્ય, અભીરૂ અસ્સ અચ્છમ્ભી અનુત્રાસી અપલાયી પહીનભયભેરવો વિગતલોમહંસો વિહરેય્યાતિ – પરધમ્મિકાનમ્પિ ન સન્તસેય્ય દિસ્વાપિ તેસં બહુભેરવાનિ.

અથાપરાનિ અભિસમ્ભવેય્ય, પરિસ્સયાનિ કુસલાનુએસીતિ. અથાપરાનિપિ અત્થિ અભિસમ્ભોતબ્બાનિ અભિભવિતબ્બાનિ અજ્ઝોત્થરિતબ્બાનિ પરિયાદિયિતબ્બાનિ મદ્દિતબ્બાનિ. **પરિસ્સયા**તિ દ્વે પરિસ્સયા – પાકટપરિસ્સયા ચ પટિચ્છન્નપરિસ્સયા ચ…પે॰… એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા. **કુસલાનુએસી**તિ સમ્માપટિપદં અનુલોમપટિપદં અપચ્ચનીકપટિપદં અવિરુદ્ધપટિપદં અન્વત્થપટિપદં…પે॰… અરિયં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં નિબ્બાનઞ્ચ નિબ્બાનગામિનિઞ્ચ પટિપદં એસન્તેન ગવેસન્તેન પરિયેસન્તેન પરિસ્સયા અભિસમ્ભોતબ્બા અભિભવિતબ્બા અજ્ઝોત્થરિતબ્બા પરિયાદિયિતબ્બા મદ્દિતબ્બાતિ – અથાપરાનિ અભિસમ્ભવેય્ય પરિસ્સયાનિ કુસલાનુએસી.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘પરધમ્મિકાનમ્પિ ન સન્તસેય્ય, દિસ્વાપિ તેસં બહુભેરવાનિ;
> અથાપરાનિ અભિસમ્ભવેય્ય, પરિસ્સયાનિ કુસલાનુએસી’’તિ.

૨૦૧.આતઙ્કફસ્સેન ખુદાય ફુટ્ઠો, સીતં અથુણ્હં [અતુણ્હં (સી॰ ક॰)] **અધિવાસયેય્ય;**
સો તેહિ ફુટ્ઠો બહુધા અનોકો, વીરિયપરક્કમં દળ્હં કરેય્ય.

આતઙ્કફસ્સેન ખુદાય ફુટ્ઠોતિ. આતઙ્કફસ્સો વુચ્ચતિ રોગફસ્સો. રોગફસ્સેન ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો અસ્સ; ચક્ખુરોગેન ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો અસ્સ, સોતરોગેન… ઘાનરોગેન… જિવ્હારોગેન… કાયરોગેન…પે॰… ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સેન ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો અસ્સ. ખુદા વુચ્ચતિ છાતકો. છાતકેન ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો અસ્સાતિ – આતઙ્કફસ્સેન ખુદાય ફુટ્ઠો.

સીતં અથુણ્હં અધિવાસયેય્યાતિ. **સીતન્તિ** દ્વીહિ કારણેહિ સીતં હોતિ – અબ્ભન્તરધાતુપ્પકોપવસેન [અબ્ભન્તરધાતુસઙ્ખોપવસેન (સ્યા॰)] વા સીતં હોતિ, બહિદ્ધા ઉતુવસેન વા સીતં હોતિ. **ઉણ્હન્તિ** દ્વીહિ કારણેહિ ઉણ્હં હોતિ – અબ્ભન્તરધાતુપ્પકોપવસેન વા ઉણ્હં હોતિ, બહિદ્ધા ઉતુવસેન વા ઉણ્હં હોતીતિ – સીતં અથુણ્હં . **અધિવાસયેય્યા**તિ ખમો અસ્સ સીતસ્સ ઉણ્હસ્સ જિઘચ્છાય પિપાસાય ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સાનં દુરુત્તાનં દુરાગતાનં વચનપથાનં ઉપ્પન્નાનં સારીરિકાનં વેદનાનં દુક્ખાનં તિબ્બાનં [તિપ્પાનં (સી॰ સ્યા॰)] ખરાનં કટુકાનં અસાતાનં અમનાપાનં પાણહરાનં અધિવાસકજાતિકો અસ્સાતિ – સીતં અથુણ્હં અધિવાસયેય્ય.

સો તેહિ ફુટ્ઠો બહુધા અનોકોતિ. **સો તેહી**તિ આતઙ્કફસ્સેન ચ ખુદાય ચ સીતેન ચ ઉણ્હેન ચ ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો અસ્સાતિ – સો તેહિ ફુટ્ઠો. **બહુધા**તિ અનેકવિધેહિ આકારેહિ ફુટ્ઠો પરેતો સમોહિતો સમન્નાગતો અસ્સાતિ – સો તેહિ ફુટ્ઠો બહુધા . **અનોકો**તિ અભિસઙ્ખારસહગતવિઞ્ઞાણસ્સ ઓકાસં ન કરોતીતિપિ – અનોકો. અથ વા કાયદુચ્ચરિતસ્સ વચીદુચ્ચરિતસ્સ મનોદુચ્ચરિતસ્સ ઓકાસં ન કરોતીતિપિ – અનોકોતિ – સો તેહિ ફુટ્ઠો બહુધા અનોકો.

વીરિયપરક્કમં દળ્હં કરેય્યાતિ. વીરિયપરક્કમો વુચ્ચતિ યો ચેતસિકો વીરિયારમ્ભો નિક્કમો પરક્કમો ઉય્યામો વાયામો ઉસ્સાહો ઉસ્સોળ્હી અપ્પટિવાની થામો ધિતિ અસિથિલપરક્કમતા અનિક્ખિત્તચ્છન્દતા અનિક્ખિત્તધુરતા ધુરસમ્પગ્ગાહો વીરિયં વીરિયિન્દ્રિયં વીરિયબલં સમ્માવાયામો. **વીરિયપરક્કમં દળ્હં કરેય્યા**તિ.

વીરિયં પરક્કમં દળ્હં કરેય્ય થિરં કરેય્ય, દળ્હસમાદાનો અસ્સ અવટ્ઠિતસમાદાનોતિ – વીરિયપરક્કમં દળ્હં કરેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

“આતઙ્કફસ્સેન ખુદાય ફુટ્ઠો, સીતં અથુણ્હં અધિવાસયેય્ય;
સો તેહિ ફુટ્ઠો બહુધા અનોકો, વીરિયપરક્કમં દળ્હં કરેય્યા”તિ.

૨૦૨.થેય્યં ન કારે ન મુસા ભણેય્ય, મેત્તાય ફસ્સે તસથાવરાનિ;
યદાવિલત્તં મનસો વિજઞ્ઞા, કણ્હસ્સ પક્ખોતિ વિનોદયેય્ય.

થેય્યં ન કારે ન મુસા ભણેય્યાતિ. **થેય્યં ન કારે**તિ ઇધ ભિક્ખુ અદિન્નાદાનં પહાય અદિન્નાદાના પટિવિરતો અસ્સ દિન્નાદાયી દિન્નપાટિકઙ્ખી, અથેનેન સુચિભૂતેન અત્તના વિહરેય્યાતિ – થેય્યં ન કારે. **ન મુસા ભણેય્યા**તિ ઇધ ભિક્ખુ મુસાવાદં પહાય મુસાવાદા પટિવિરતો અસ્સ સચ્ચવાદી સચ્ચસન્ધો થેતો પચ્ચયિકો અવિસંવાદકો લોકસ્સાતિ – થેય્યં ન કારે ન મુસા ભણેય્ય.

મેત્તાય ફસ્સે તસથાવરાનીતિ. **મેત્તા**તિ યા સત્તેસુ મેત્તિ મેત્તાયના મેત્તાયિતત્તં અનુદયા અનુદયના અનુદયિતત્તં [અનુદ્દયા (સી॰) એવમીદિસેસુ દ્વીસુ પદેસુપિ દ્વિભાવવસેન. અનુદા અનુદાયના અનુદાયિતત્તં (સ્યા॰ ક॰)] હિતેસિતા અનુકમ્પા અબ્યાપાદો અબ્યાપજ્જો [અબ્યાપજ્ઝો (સ્યા॰ ક॰)] અદોસો કુસલમૂલં. **તસા**તિ યેસં તસિતા તણ્હા અપ્પહીના, યેસઞ્ચ ભયભેરવા અપ્પહીના. કિંકારણા વુચ્ચન્તિ તસા? તે તસન્તિ ઉત્તસન્તિ પરિતસન્તિ ભાયન્તિ સન્તાસં આપજ્જન્તિ; તંકારણા વુચ્ચન્તિ તસા. **થાવરા**તિ યેસં તસિતા તણ્હા પહીના, યેસઞ્ચ ભયભેરવા પહીના. કિંકારણા વુચ્ચન્તિ થાવરા? તે ન તસન્તિ ન ઉત્તસન્તિ ન પરિતસન્તિ ન ભાયન્તિ સન્તાસં ન આપજ્જન્તિ; તંકારણા વુચ્ચન્તિ થાવરા. **મેત્તાય ફસ્સે તસથાવરાની**તિ. તસે ચ થાવરે ચ મેત્તાય ફસ્સેય્ય ફરેય્ય, મેત્તાસહગતેન ચેતસા વિપુલેન મહગ્ગતેન અપ્પમાણેન અવેરેન અબ્યાપજ્જેન ફરિત્વા વિહરેય્યાતિ – મેત્તાય ફસ્સે તસથાવરાનિ.

યદાવિલત્તં મનસો વિજઞ્ઞાતિ. **યદા**તિ યદા. **મનસો**તિ યં ચિત્તં મનો માનસં હદયં પણ્ડરં મનો મનાયતનં મનિન્દ્રિયં વિઞ્ઞાણં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો તજ્જા મનોવિઞ્ઞાણધાતુ. કાયદુચ્ચરિતેન ચિત્તં આવિલં હોતિ લુળિતં એરિતં ઘટ્ટિતં ચલિતં ભન્તં અવૂપસન્તં. વચીદુચ્ચરિતેન...પે॰... મનોદુચ્ચરિતેન... રાગેન... દોસેન... મોહેન... કોધેન... ઉપનાહેન... મક્ખેન... પળાસેન... ઇસ્સાય... મચ્છરિયેન... માયાય... સાઠેય્યેન... થમ્ભેન... સારમ્ભેન... માનેન... અતિમાનેન... મદેન... પમાદેન... સબ્બકિલેસેહિ... સબ્બદુચ્ચરિતેહિ... સબ્બદરથેહિ... સબ્બપરિળાહેહિ... સબ્બસન્તાપેહિ... સબ્બાકુસલાભિસઙ્ખારેહિ ચિત્તં આવિલં હોતિ લુળિતં એરિતં ઘટ્ટિતં ચલિતં ભન્તં અવૂપસન્તં. **યદાવિલત્તં મનસો વિજઞ્ઞા**તિ. ચિત્તસ્સ આવિલભાવં જાનેય્ય આજાનેય્ય વિજાનેય્ય પટિવિજાનેય્ય પટિવિજ્ઝેય્યાતિ – યદાવિલત્તં મનસો વિજઞ્ઞા.

કણ્હસ્સ પક્ખોતિ વિનોદયેય્યાતિ. **કણ્હો**તિ યો સો મારો કણ્હો અધિપતિ અન્તગુ નમુચિ પમત્તબન્ધુ. કણ્હસ્સ પક્ખો મારપક્ખો મારપાસો મારબળિસં મારામિસં મારવિસયો મારનિવાસો મારગોચરો મારબન્ધનન્તિ પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્યાતિ. એવમ્પિ કણ્હસ્સ પક્ખોતિ વિનોદયેય્ય. અથ વા કણ્હસ્સ પક્ખો

મારપક્ખો અકુસલપક્ખો દુક્ખુદ્રયો દુક્ખવિપાકો નિરયસંવત્તનિકો તિરચ્છાનયોનિસંવત્તનિકો પેત્તિવિસયસંવત્તનિકોતિ પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્યાતિ. એવમ્પિ કણ્હસ્સ પક્ખોતિ વિનોદયેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘થેય્યં ન કારે ન મુસા ભણેય્ય, મેત્તાય ફસ્સે તસથાવરાનિ;
> યદાવિલત્તં મનસો વિજઞ્ઞા, કણ્હસ્સ પક્ખોતિ વિનોદયેય્યા’’તિ.

૨૦૩ કોધાતિમાનસ્સ વસં ન ગચ્છે, મૂલમ્પિ તેસં પલિખઞ્ઞ તિટ્ઠે;
અથપ્પિયં વા પન અપ્પિયં વા, અદ્ધા ભવન્તો અભિસમ્ભવેય્ય.

કોધાતિમાનસ્સ વસં ન ગચ્છેતિ. **કોધો**તિ યો ચિત્તસ્સ આઘાતો પટિઘાતો…પે॰… ચણ્ડિક્કં અસુરોપો અનત્તમનતા ચિત્તસ્સ. **અતિમાનો**તિ ઇધેકચ્ચો પરં અતિમઞ્ઞતિ જાતિયા વા ગોત્તેન વા…પે॰… અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા વત્થુના. **કોધાતિમાનસ્સ વસં ન ગચ્છે**તિ. કોધસ્સ ચ અતિમાનસ્સ ચ વસં ન ગચ્છેય્ય, કોધઞ્ચ અતિમાનઞ્ચ પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્યાતિ – કોધાતિમાનસ્સ વસં ન ગચ્છે.

મૂલમ્પિ તેસં પલિખઞ્ઞ તિટ્ઠેતિ. કતમં કોધસ્સ મૂલં? અવિજ્જા મૂલં, અયોનિસો મનસિકારો મૂલં, અસ્મિમાનો મૂલં, અહિરિકં મૂલં, અનોત્તપ્પં મૂલં, ઉદ્ધચ્ચં મૂલં – ઇદં કોધસ્સ મૂલં. કતમં અતિમાનસ્સ મૂલં? અવિજ્જા મૂલં, અયોનિસો મનસિકારો મૂલં, અસ્મિમાનો મૂલં, અહિરિકં મૂલં , અનોત્તપ્પં મૂલં, ઉદ્ધચ્ચં મૂલં – ઇદં અતિમાનસ્સ મૂલં. **મૂલમ્પિ તેસં પલિખઞ્ઞ તિટ્ઠે**તિ. કોધસ્સ ચ અતિમાનસ્સ ચ મૂલં પલિખણિત્વા ઉદ્ધરિત્વા સમુદ્ધરિત્વા ઉપ્પાટયિત્વા સમુપ્પાટયિત્વા પજહિત્વા વિનોદેત્વા બ્યન્તિં કરિત્વા અનભાવં ગમેત્વા તિટ્ઠેય્ય સન્તિટ્ઠેય્યાતિ – મૂલમ્પિ તેસં પલિખઞ્ઞ તિટ્ઠે.

અથપ્પિયં વા પન અપ્પિયં વા, અદ્ધા ભવન્તો અભિસમ્ભવ૭ય્યાતિ. **અથા**તિ પદસન્ધિ પદસંસગ્ગો પદપારિપૂરી અક્ખરસમવાયો બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતા પદાનુપુબ્બતાપેતં – અથાતિ. **પિયા**તિ દ્વે પિયા – સત્તા વા સઙ્ખારા વા. કતમે સત્તા પિયા? ઇધ યાસ્સ [યસ્સ (સ્યા॰) સુત્તમાલા ઓલોકેતબ્બા] તે હોન્તિ અત્થકામા હિતકામા ફાસુકામા યોગક્ખેમકામા માતા વા પિતા વા ભાતા વા ભગિની વા પુત્તા વા ધીતા વા મિત્તા વા અમચ્ચા વા ઞાતી વા સાલોહિતા વા – ઇમે સત્તા પિયા. કતમે સઙ્ખારા પિયા? મનાપિકા રૂપા મનાપિકા સદ્દા… ગન્ધા… રસા… ફોટ્ઠબ્બા – ઇમે સઙ્ખારા પિયા. **અપ્પિયા**તિ દ્વે અપ્પિયા – સત્તા વા સઙ્ખારા વા. કતમે સત્તા અપ્પિયા? ઇધ યાસ્સ તે હોન્તિ અનત્થકામા અહિતકામા અફાસુકામા અયોગક્ખેમકામા જીવિતા વોરોપેતુકામા – ઇમે સત્તા અપ્પિયા. કતમે સઙ્ખારા અપ્પિયા? અમનાપિકા રૂપા અમનાપિકા સદ્દા, ગન્ધા… રસા… ફોટ્ઠબ્બા – ઇમે સઙ્ખારા અપ્પિયા. **અદ્ધા**તિ એકંસવચનં નિસ્સંસયવચનં નિક્કઙ્ખવચનં અદ્વેજ્ઝવચનં અદ્વેળ્હકવચનં નિય્યાનિકવચનં અપણ્ણકવચનં અવત્થાપનવચનમેતં – અદ્ધાતિ. **અથપ્પિયં વા પન અપ્પિયં વા, અદ્ધા ભવન્તો અભિસમ્ભવેય્યા**તિ. પિયાપ્પિયં સાતાસાતં સુખદુક્ખં સોમનસ્સદોમનસ્સં ઇટ્ઠાનિટ્ઠં અભિસમ્ભવન્તો વા અભિભવેય્ય અધિભવન્તો વા અભિસમ્ભવેય્યાતિ – અથપ્પિયં વા પન અપ્પિયં વા અદ્ધા ભવન્તો અભિસમ્ભવેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

“કોધાતિમાનસ્સ વસં ન ગચ્છે, મૂલમ્પિ તેસં પલિખઞ્ઞ તિટ્ઠે;
અથપ્પિયં વા પન અપ્પિયં વા, અદ્ધા ભવન્તો અભિસમ્ભવેય્યા”તિ.

૨૦૪.પઞ્ઞં પુરક્ખત્વા કલ્યાણપીતિ, વિક્ખમ્ભયે તાનિ પરિસ્સયાનિ;
અરતિં સહેથ સયનમ્હિ પન્તે, ચતુરો સહેથ પરિદેવધમ્મે.

પઞ્ઞં પુરક્ખત્વા કલ્યાણપીતીતિ. પઞ્ઞાતિ યા પઞ્ઞા પજાનના વિચયો પવિચયો ધમ્મવિચયો…પે॰… અમોહો સમ્માદિટ્ઠિ. **પઞ્ઞં પુરક્ખત્વાતિ** ઇધેકચ્ચો પઞ્ઞં પુરતો કત્વા ચરતિ પઞ્ઞાધજો પઞ્ઞાકેતુ પઞ્ઞાધિપતેય્યો વિચયબહુલો પવિચયબહુલો પેક્ખાયનબહુલો [ઓક્ખાયનબહુલો (બહૂસુ)] સમ્પેક્ખાયનબહુલો [સમોક્ખાયનબહુલો (સી॰ સ્યા॰)] વિભૂતવિહારી તચ્ચરિતો તબ્બહુલો તગ્ગરુકો તન્નિન્નો તપ્પોણો તપ્પબ્ભારો તદધિમુત્તો તદધિપતેય્યોતિ. એવમ્પિ પઞ્ઞં પુરક્ખત્વા.

અથ વા ગચ્છન્તો વા “ગચ્છામી”તિ પજાનાતિ, ઠિતો વા “ઠિતોમ્હી”તિ પજાનાતિ, નિસિન્નો વા “નિસિન્નોમ્હી”તિ પજાનાતિ, સયાનો વા “સયાનોમ્હી”તિ પજાનાતિ, યથા યથા વા પનસ્સ કાયો પણિહિતો હોતિ તથા તથા નં પજાનાતીતિ. એવમ્પિ પઞ્ઞં પુરક્ખત્વા.

અથ વા અભિક્કન્તે પટિક્કન્તે સમ્પજાનકારી હોતિ, આલોકિતે વિલોકિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, સમિઞ્જિતે પસારિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, સઙ્ઘાટિપત્તચીવરધારણે સમ્પજાનકારી હોતિ, અસિતે પીતે ખાયિતે સાયિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, ઉચ્ચારપસ્સાવકમ્મે સમ્પજાનકારી હોતિ, ગતે ઠિતે નિસિન્ને સુત્તે જાગરિતે ભાસિતે તુણ્હિભાવે સમ્પજાનકારી હોતીતિ. એવમ્પિ પઞ્ઞં પુરક્ખત્વા.

કલ્યાણપીતીતિ બુદ્ધાનુસ્સતિવસેન ઉપ્પજ્જતિ પીતિ પામોજ્જં [પામુજ્જં (સ્યા॰)] – કલ્યાણપીતીતિ. ધમ્માનુસ્સતિ સઙ્ઘાનુસ્સતિ સીલાનુસ્સતિ ચાગાનુસ્સતિ દેવતાનુસ્સતિ આનાપાનસ્સતિ મરણસ્સતિ કાયગતાસતિવસેન ઉપસમાનુસ્સતિવસેન ઉપ્પજ્જતિ પીતિ પામોજ્જં – કલ્યાણપીતીતિ – પઞ્ઞં પુરક્ખત્વા કલ્યાણપીતિ.

વિક્ખમ્ભયે તાનિ પરિસ્સયાનીતિ. પરિસ્સયાતિ દ્વે પરિસ્સયા – પાકટપરિસ્સયા ચ પટિચ્છન્નપરિસ્સયા ચ…પે॰… ઇમે વુચ્ચન્તિ પાકટપરિસ્સયા…પે॰… ઇમે વુચ્ચન્તિ પટિચ્છન્નપરિસ્સયા…પે॰… એવમ્પિ તત્રાસયાતિ – પરિસ્સયા. **વિક્ખમ્ભયે તાનિ પરિસ્સયાનીતિ.** તાનિ પરિસ્સયાનિ વિક્ખમ્ભેય્ય અભિભવેય્ય અજ્ઝોત્થરેય્ય પરિયાદિયેય્ય મદ્દેય્યાતિ – વિક્ખમ્ભયે તાનિ પરિસ્સયાનિ.

અરતિં સહેથ સયનમ્હિ પન્તેતિ. અરતીતિ યા અરતિ અરતિતા અનભિરતિ અનભિરમણા [અનભિરમના (બહૂસુ) વિભ॰ ૮૫૬] ઉક્કણ્ઠિતા પરિતસ્સિતા. **સયનમ્હિ પન્તેતિ** પન્તેસુ વા સેનાસનેસુ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેસુ વા અધિકુસલેસુ ધમ્મેસુ અરતિં સહેય્ય અભિભવેય્ય અજ્ઝોત્થરેય્ય પરિયાદિયેય્ય મદ્દેય્યાતિ – અરતિં સહેથ સયનમ્હિ પન્તે.

ચતુરો સહેથ પરિદેવધમ્મેતિ. ચત્તારો પરિદેવનીયે ધમ્મે સહેય્ય પરિસહેય્ય અભિભવેય્ય અજ્ઝોત્થરેય્ય પરિયાદિયેય્ય મદ્દેય્યાતિ – ચતુરો સહેથ પરિદેવધમ્મે.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘પઞ્ઞં પુરક્ખત્વા કલ્યાણપીતિ, વિક્ખમ્ભયે તાનિ પરિસ્સયાનિ;
> અરતિં સહેથ સયનમ્હિ પન્તે, ચતુરો સહેથ પરિદેવધમ્મે’’તિ.

૨૦૫કિંસૂ અસિસ્સં કુવ વા [કુહિં વા (સી॰), કુવં વા (સ્યા॰), કુથ વા (ક॰)] **અસિસ્સં, દુક્ખં વત સેત્થ**
કુવજ્જ સેસ્સં;
એતે વિતક્કે પરિદેવનેય્યે, વિનયેથ સેખો અનિકેતચારી [અનિકેતસારી (સ્યા॰)] .

કિંસૂ અસિસ્સં કુવ વા અસિસ્સન્તિ. કિંસૂ અસિસ્સામીતિ કિં ભુઞ્જિસ્સામિ ઓદનં વા કુમ્માસં વા સત્તું વા મચ્છં વા મંસં વાતિ – કિંસૂ અસિસ્સં. **કુવ વા અસિસ્સન્તિ** કત્થ ભુઞ્જિસ્સામિ ખત્તિયકુલે વા બ્રાહ્મણકુલે વા વેસ્સકુલે વા સુદ્દકુલે વાતિ – કિંસૂ અસિસ્સં કુવ વા અસિસ્સં.

દુક્ખં વત સેત્થ કુવજ્જ સેસ્સન્તિ ઇમં રત્તિં દુક્ખં સયિત્થ ફલકે વા તટ્ટિકાય વા ચમ્મખણ્ડે વા તિણસન્થારે વા પણ્ણસન્થારે વા પલાલસન્થારે વા. આગામિરત્તિં [આગમનરત્તિં (સ્યા॰)] કત્થ સુખં સયિસ્સામિ મઞ્ચે વા પીઠે વા ભિસિયા વા બિમ્બોહને વા વિહારે વા અડ્ઢયોગે વા પાસાદે વા હમ્મિયે વા ગુહાય વાતિ – દુક્ખં વત સેત્થ કુવજ્જ સેસ્સં.

એતે વિતક્કે પરિદેવનેય્યેતિ. **એતે વિતક્કે**તિ દ્વે પિણ્ડપાતપટિસઞ્ઞુત્તે વિતક્કે, દ્વે સેનાસનપટિસઞ્ઞુત્તે વિતક્કે. **પરિદેવનેય્યે**તિ આદેવનેય્યે પરિદેવનેય્યેતિ – એતે વિતક્કે પરિદેવનેય્યે.

વિનયેથ સેખો અનિકેતચારીતિ. **સેખો**તિ કિંકારણા વુચ્ચતિ સેખો? સિક્ખતીતિ – સેખો. કિઞ્ચ સિક્ખતિ? અધિસીલમ્પિ સિક્ખતિ, અધિચિત્તમ્પિ સિક્ખતિ, અધિપઞ્ઞમ્પિ સિક્ખતિ. કતમા અધિસીલસિક્ખા…પે॰… અયં અધિપઞ્ઞાસિક્ખા. ઇમા તિસ્સો સિક્ખાયો આવજ્જન્તો સિક્ખતિ, જાનન્તો પસ્સન્તો પચ્ચવેક્ખન્તો ચિત્તં અધિટ્ઠહન્તો સિક્ખતિ, સદ્ધાય અધિમુચ્ચન્તો સિક્ખતિ, વીરિયં પગ્ગણ્હન્તો, સતિં ઉપટ્ઠપેન્તો, ચિત્તં સમાદહન્તો, પઞ્ઞાય પજાનન્તો સિક્ખતિ, અભિઞ્ઞેય્યં અભિજાનન્તો સિક્ખતિ, પરિઞ્ઞેય્યં પરિજાનન્તો, પહાતબ્બં પજહન્તો, ભાવેતબ્બં ભાવેન્તો, સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકરોન્તો સિક્ખતિ આચરતિ સમાચરતિ સમાદાય સિક્ખતિ. તંકારણા વુચ્ચતિ – સેખો. વિનયાય પટિવિનયાય પહાનાય વૂપસમાય પટિનિસ્સગ્ગાય પટિપસ્સદ્ધિયા અધિસીલમ્પિ સિક્ખેય્ય, અધિચિત્તમ્પિ સિક્ખેય્ય, અધિપઞ્ઞમ્પિ સિક્ખેય્ય. ઇમા તિસ્સો સિક્ખાયો આવજ્જન્તો સિક્ખેય્ય જાનન્તો…પે॰… સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકરોન્તો સિક્ખેય્ય આચરેય્ય સમાચરેય્ય સમાદાય વત્તેય્યાતિ – વિનયેથ સેખો.

અનિકેતચારીતિ . કથં નિકેતચારી હોતિ? ઇધેકચ્ચો કુલપલિબોધેન સમન્નાગતો હોતિ, ગણપલિબોધેન… આવાસપલિબોધેન… ચીવરપલિબોધેન… પિણ્ડપાતપલિબોધેન… સેનાસનપલિબોધેન… ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારપલિબોધેન સમન્નાગતો હોતિ. એવં નિકેતચારી હોતિ. કથં અનિકેતચારી હોતિ? ઇધ ભિક્ખુ ન કુલપલિબોધેન સમન્નાગતો હોતિ, ન ગણપલિબોધેન… ન આવાસપલિબોધેન… ન ચીવરપલિબોધેન… ન પિણ્ડપાતપલિબોધેન… ન સેનાસનપલિબોધેન… ન ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારપલિબોધેન સમન્નાગતો હોતિ. એવં અનિકેતચારી હોતિ.

“મગધં ગતા કોસલં ગતા, એકચ્ચિયા પન વજ્જિભૂમિયા;
મિગા વિય અસઙ્ગચારિનો [માગધા વિસઙ્ગચારિનો (સ્યા॰)], અનિકેતા વિહરન્તિ ભિક્ખવો.

“સાધુ ચરિતકં સાધુ સુચરિતં, સાધુ સદા અનિકેતવિહારો;
અત્થપુચ્છનં પદક્ખિણં કમ્મં, એતં સામઞ્ઞં અકિઞ્ચનસ્સા”તિ.

વિનયેથ સેખો અનિકેતચારી. તેનાહ ભગવા –

“કિંસૂ અસિસ્સં કુવ વા અસિસ્સં, દુક્ખં વત સેત્થ કુવજ્જ સેસ્સં;
એતે વિતક્કે પરિદેવનેય્યે, વિનયેથ સેખો અનિકેતચારી”તિ.

૨૦૬.અન્નઞ્ચ લદ્ધા વસનઞ્ચ કાલે, મત્તં સ જઞ્ઞા [મત્તં સો જઞ્ઞા (સ્યા॰)] **ઇધ તોસનત્થં;**
સો તેસુ ગુત્તો યતચારિ ગામે, રુસિતોપિ [દૂસિતોપિ (ક॰)] **વાચં ફરુસં ન વજ્જા.**

અન્નઞ્ચ લદ્ધા વસનઞ્ચ કાલેતિ. **અન્ન**ન્તિ ઓદનો કુમ્માસો સત્તુ મચ્છો મંસં. **વસન**ન્તિ છ ચીવરાનિ – ખોમં, કપ્પાસિકં, કોસેય્યં, કમ્બલં, સાણં, ભઙ્ગં. **અન્નઞ્ચ લદ્ધા વસનઞ્ચ કાલે**તિ. ચીવરં લભિત્વા પિણ્ડપાતં લભિત્વા ન કુહનાય, ન લપનાય, ન નેમિત્તિકતાય, ન નિપ્પેસિકતાય, ન લાભેન લાભં નિજિગીસનતાય, ન દારુદાનેન, ન વેળુદાનેન, ન પત્તદાનેન, ન પુપ્ફદાનેન, ન ફલદાનેન, ન સિનાનદાનેન, ન ચુણ્ણદાનેન, ન મત્તિકાદાનેન, ન દન્તકટ્ઠદાનેન, ન મુખોદકદાનેન, ન ચાતુકમ્યતાય, ન મુગ્ગસૂપ્યતાય, ન પારિભટ્યતાય, ન પીઠમદ્દિકતાય, ન વત્થુવિજ્જાય, ન તિરચ્છાનવિજ્જાય, ન અઙ્ગવિજ્જાય, ન નક્ખત્તવિજ્જાય, ન દૂતગમનેન, ન પહિણગમનેન, ન જઙ્ઘપેસનિકેન, ન વેજ્જકમ્મેન, ન પિણ્ડપટિપિણ્ડકેન, ન દાનાનુપ્પદાનેન ધમ્મેન સમેન લદ્ધા લભિત્વા અધિગન્ત્વા વિન્દિત્વા પટિલભિત્વાતિ – અન્નઞ્ચ લદ્ધા વસનઞ્ચ કાલે.

મત્તં સ જઞ્ઞા ઇધ તોસનત્થન્તિ. **મત્તં સ જઞ્ઞા**તિ દ્વીહિ કારણેહિ મત્તં જાનેય્ય – પટિગ્ગહણતો વા પરિભોગતો વા. કથં પટિગ્ગહણતો મત્તં જાનાતિ? થોકેપિ દિય્યમાને કુલાનુદયાય [કુલાનુદ્દયાય (સી॰ ક॰)] કુલાનુરક્ખાય કુલાનુકમ્પાય પટિગ્ગણ્હાતિ, બહુકેપિ દિય્યમાને કાયપરિહારિકં ચીવરં પટિગ્ગણ્હાતિ કુચ્છિપરિહારિકં પિણ્ડપાતં પટિગ્ગણ્હાતિ. એવં પટિગ્ગહણતો મત્તં જાનાતિ. કથં પરિભોગતો મત્તં જાનાતિ?

પટિસઙ્ખા યોનિસો ચીવરં પટિસેવતિ યાવદેવ સીતસ્સ પટિઘાતાય ઉણ્હસ્સ પટિઘાતાય ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સાનં પટિઘાતાય, યાવદેવ હિરિકોપીનપટિચ્છાદનત્થં.

પટિસઙ્ખા યોનિસો પિણ્ડપાતં પટિસેવતિ નેવ દવાય ન મદાય ન મણ્ડનાય ન વિભૂસનાય, યાવદેવ ઇમસ્સ કાયસ્સ ઠિતિયા યાપનાય વિહિંસૂપરતિયા બ્રહ્મચરિયાનુગ્ગહાય. ઇતિ પુરાણઞ્ચ વેદનં પટિહઙ્ખામિ નવઞ્ચ વેદનં ન ઉપ્પાદેસ્સામિ, યાત્રા ચ મે ભવિસ્સતિ અનવજ્જતા ચ ફાસુવિહારો ચ.

પટિસઙ્ખા યોનિસો સેનાસનં પટિસેવતિ યાવદેવ સીતસ્સ પટિઘાતાય ઉણ્હસ્સ પટિઘાતાય ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સાનં પટિઘાતાય, યાવદેવ ઉતુપરિસ્સયવિનોદનપટિસલ્લાનારામત્થં.

પટિસઙ્ખા યોનિસો ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં પટિસેવતિ યાવદેવ ઉપ્પન્નાનં વેય્યાબ્યાધિકાનં [વેય્યાબાધિકાનં (સી॰ સ્યા॰)] વેદનાનં પટિઘાતાય અબ્યાપજ્જપરમતાય.

એવં પરિભોગતો મત્તં જાનાતિ. **મત્તં સ જઞ્ઞા**તિ. ઇમેહિ દ્વીહિ કારણેહિ મત્તં જાનેય્ય આજાનેય્ય પટિવિજાનેય્ય પટિવિજ્ઝેય્યાતિ – મત્તં સ જઞ્ઞા.

ઇધ તોસનત્થન્તિ. ઇધ ભિક્ખુ સન્તુટ્ઠો હોતિ ઇતરીતરેન ચીવરેન ઇતરીતરચીવરસન્તુટ્ઠિયા ચ વણ્ણવાદી, ન ચ ચીવરહેતુ અનેસનં અપ્પતિરૂપં આપજ્જતિ; અલદ્ધા ચ ચીવરં ન પરિતસ્સતિ, લદ્ધા ચ ચીવરં અગધિતો અમુચ્છિતો અનજ્ઝાપન્નો, આદીનવદસ્સાવી નિસ્સરણપઞ્ઞો પરિભુઞ્જતિ; તાય ચ પન ઇતરીતરચીવરસન્તુટ્ઠિયા નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. યો હિ તત્થ દક્ખો અનલસો સમ્પજાનો પટિસ્સતો – અયં વુચ્ચતિ ભિક્ખુ પોરાણે અગ્ગઞ્ઞે અરિયવંસે ઠિતો.

પુન ચપરં ભિક્ખુ સન્તુટ્ઠો હોતિ ઇતરીતરેન પિણ્ડપાતેન ઇતરીતરપિણ્ડપાતસન્તુટ્ઠિયા ચ વણ્ણવાદી, ન ચ પિણ્ડપાતહેતુ અનેસનં અપ્પતિરૂપં આપજ્જતિ, અલદ્ધા ચ પિણ્ડપાતં ન પરિતસ્સતિ, લદ્ધા ચ પિણ્ડપાતં અગધિતો અમુચ્છિતો અનજ્ઝાપન્નો, આદીનવદસ્સાવી નિસ્સરણપઞ્ઞો પરિભુઞ્જતિ; તાય ચ પન ઇતરીતરપિણ્ડપાતસન્તુટ્ઠિયા નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. યો હિ તત્થ દક્ખો અનલસો સમ્પજાનો પટિસ્સતો – અયં વુચ્ચતિ ભિક્ખુ પોરાણે અગ્ગઞ્ઞે અરિયવંસે ઠિતો.

પુન ચપરં ભિક્ખુ સન્તુટ્ઠો હોતિ ઇતરીતરેન સેનાસનેન ઇતરીતરસેનાસનસન્તુટ્ઠિયા ચ વણ્ણવાદી, ન ચ સેનાસનહેતુ અનેસનં અપ્પતિરૂપં આપજ્જતિ , અલદ્ધા ચ સેનાસનં ન પરિતસ્સતિ, લદ્ધા ચ સેનાસનં અગધિતો અમુચ્છિતો અનજ્ઝાપન્નો, આદીનવદસ્સાવી નિસ્સરણપઞ્ઞો પરિભુઞ્જતિ; તાય ચ પન ઇતરીતરસેનાસનસન્તુટ્ઠિયા નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. યો હિ તત્થ દક્ખો અનલસો સમ્પજાનો પટિસ્સતો – અયં વુચ્ચતિ ભિક્ખુ પોરાણે અગ્ગઞ્ઞે અરિયવંસે ઠિતો.

પુન ચપરં ભિક્ખુ સન્તુટ્ઠો હોતિ ઇતરીતરેન ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારેન, ઇતરીતરગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારસન્તુટ્ઠિયા ચ વણ્ણવાદી, ન ચ ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારહેતુ અનેસનં અપ્પતિરૂપં આપજ્જતિ, અલદ્ધા ચ ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં ન પરિતસ્સતિ, લદ્ધા ચ ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં અગધિતો અમુચ્છિતો અનજ્ઝાપન્નો, આદીનવદસ્સાવી નિસ્સરણપઞ્ઞો પરિભુઞ્જતિ; તાય ચ પન ઇતરીતરગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારસન્તુટ્ઠિયા નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. યો હિ તત્થ દક્ખો અનલસો સમ્પજાનો પટિસ્સતો – અયં વુચ્ચતિ ભિક્ખુ પોરાણે અગ્ગઞ્ઞે અરિયવંસે ઠિતોતિ – મત્તં સ જઞ્ઞા ઇધ તોસનત્થં.

સો તેસુ ગુત્તો યતચારિ ગામેતિ. **સો તેસુ ગુત્તો**તિ ચીવરે પિણ્ડપાતે સેનાસને ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારે ગુત્તો ગોપિતો રક્ખિતો સંવુતોતિ. એવમ્પિ સો તેસુ ગુત્તો. અથ વા આયતનેસુ ગુત્તો ગોપિતો રક્ખિતો સંવુતોતિ. એવમ્પિ સો તેસુ ગુત્તો.

યતચારિ ગામેતિ ગામે યતો યત્તો પટિયત્તો ગુત્તો ગોપિતો રક્ખિતો સંવુતોતિ – સો તેસુ ગુત્તો યતચારિ ગામે.

રુસિતોપિ વાચં ફરુસં ન વજ્જાતિ. દૂસિતો ખુંસિતો વમ્ભિતો ઘટ્ટિતો ગરહિતો ઉપવદિતો ફરુસેન કક્ખળેન નપ્પટિવજ્જા નપ્પટિભણેય્ય, અક્કોસન્તં ન પચ્ચક્કોસેય્ય, રોસન્તં નપ્પટિરોસેય્ય, ભણ્ડન્તં ન પટિભણ્ડેય્ય, ન કલહં કરેય્ય, ન ભણ્ડનં કરેય્ય, ન વિગ્ગહં કરેય્ય, ન વિવાદં કરેય્ય, ન મેધગં કરેય્ય, કલહં ભણ્ડનં વિગ્ગહં વિવાદં મેધગં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, કલહભણ્ડનવિગ્ગહવિવાદમેધગા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્યાતિ – રુસિતોપિ વાચં ફરુસં ન વજ્જા.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘અન્નઞ્ચ લદ્ધા વસનઞ્ચ કાલે, મત્તં સ જઞ્ઞા ઇધ તોસનત્થં;
> સો તેસુ ગુત્તો યતચારિ ગામે, રુસિતોપિ વાચં ફરુસં ન વજ્જા’’તિ.

૨૦૭.ઓક્ખિત્તચક્ખુ ન ચ પાદલોલો, ઝાનાનુયુત્તો બહુજાગરસ્સ;
ઉપેક્ખમારબ્ભ સમાહિતત્તો, તક્કાસયં કુક્કુચ્ચઞ્ચુપચ્છિન્દે [કુક્કુચ્ચિયૂપચ્છિન્દે (સ્યા॰)] .

ઓક્ખિત્તચક્ખુ ન ચ પાદલોલોતિ. કથં ખિત્તચક્ખુ હોતિ ? ઇધેકચ્ચો ભિક્ખુ ચક્ખુલોલો, ચક્ખુલોલિયેન સમન્નાગતો હોતિ, ‘‘અદિટ્ઠં દક્ખિતબ્બં, દિટ્ઠં સમતિક્કમિતબ્બ’’ન્તિ આરામેન આરામં ઉય્યાનેન ઉય્યાનં ગામેન ગામં નિગમેન નિગમં નગરેન નગરં રટ્ઠેન રટ્ઠં જનપદેન જનપદં દીઘચારિકં અનવટ્ઠિતચારિકં અનુયુત્તો ચ હોતિ રૂપદસ્સનાય. એવમ્પિ ખિત્તચક્ખુ હોતિ.

અથ વા ભિક્ખુ અન્તરઘરં પવિટ્ઠો વીથિં પટિપન્નો અસંવુતો ગચ્છતિ હત્થિં ઓલોકેન્તો, અસ્સં ઓલોકેન્તો, રથં ઓલોકેન્તો, પત્તિં ઓલોકેન્તો, ઇત્થિયો ઓલોકેન્તો, પુરિસે ઓલોકેન્તો, કુમારકે ઓલોકેન્તો, કુમારિકાયો ઓલોકેન્તો, અન્તરાપણં ઓલોકેન્તો, ઘરમુખાનિ ઓલોકેન્તો, ઉદ્ધં ઓલોકેન્તો, અધો ઓલોકેન્તો, દિસાવિદિસં વિપેક્ખમાનો [પેક્ખમાનો (બહૂસુ)] ગચ્છતિ. એવમ્પિ ખિત્તચક્ખુ હોતિ.

અથ વા ભિક્ખુ ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા નિમિત્તગ્ગાહી હોતિ અનુબ્યઞ્જનગ્ગાહી. યત્વાધિકરણમેનં ચક્ખુન્દ્રિયં અસંવુતં વિહરન્તં અભિજ્ઝાદોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા અન્વાસ્સવેય્યું, તસ્સ સંવરાય નપ્પટિપજ્જતિ, ન રક્ખતિ ચક્ખુન્દ્રિયં, ચક્ખુન્દ્રિયે ન સંવરં આપજ્જતિ. એવમ્પિ ખિત્તચક્ખુ હોતિ.

યથા વા પનેકે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સદ્ધાદેય્યાનિ ભોજનાનિ ભુઞ્જિત્વા તે એવરૂપં વિસૂકદસ્સનં અનુયુત્તા વિહરન્તિ, સેય્યથિદં – નચ્ચં ગીતં વાદિતં પેક્ખં અક્ખાનં પાણિસ્સરં વેતાળં કુમ્ભથૂણં સોભનકં ચણ્ડાલં વંસં ધોવનં હત્થિયુદ્ધં અસ્સયુદ્ધં મહિંસયુદ્ધં ઉસભયુદ્ધં અજયુદ્ધં મેણ્ડયુદ્ધં કુક્કુટયુદ્ધં વટ્ટકયુદ્ધં દણ્ડયુદ્ધં મુટ્ઠિયુદ્ધં નિબ્બુદ્ધં ઉય્યોધિકં બલગ્ગં સેનાબ્યૂહં અનીકદસ્સનં ઇતિ વા. એવમ્પિ ખિત્તચક્ખુ હોતિ.

કથં ન ખિત્તચક્ખુ હોતિ? ઇધેકચ્ચો ભિક્ખુ ન ચક્ખુલોલો ન ચક્ખુલોલિયેન સમન્નાગતો હોતિ ‘‘અદિટ્ઠં દક્ખિતબ્બં દિટ્ઠં સમતિક્કમિતબ્બ’’ન્તિ ન આરામેન આરામં ન ઉય્યાનેન ઉય્યાનં ન ગામેન ગામં ન નિગમેન નિગમં ન નગરેન નગરં ન રટ્ઠેન રટ્ઠં ન જનપદેન જનપદં દીઘચારિકં અનવટ્ઠિતચારિકં અનનુયુત્તો ચ હોતિ રૂપદસ્સનાય . એવમ્પિ ન ખિત્તચક્ખુ હોતિ.

અથ વા ભિક્ખુ અન્તરઘરં પવિટ્ઠો વીથિં પટિપન્નો સંવુતો ગચ્છતિ ન હત્થિં ઓલોકેન્તો...પે॰... ન દિસાવિદિસં વિપેક્ખમાનો ગચ્છતિ. એવમ્પિ ન ખિત્તચક્ખુ હોતિ.

અથ વા ભિક્ખુ ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ન નિમિત્તગ્ગાહી હોતિ...પે॰... ચક્ખુન્દ્રિયે સંવરં આપજ્જતિ. એવમ્પિ ન ખિત્તચક્ખુ હોતિ.

યથા વા પનેકે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સદ્ધાદેય્યાનિ ભોજનાનિ ભુઞ્જિત્વા...પે॰... અનીકદસ્સનં ઇતિ વા. એવરૂપા વિસૂકદસ્સનાનુયોગા પટિવિરતો હોતિ. એવમ્પિ ન ખિત્તચક્ખુ હોતીતિ – ઓક્ખિત્તચક્ખુ.

ન ચ પાદલોલોતિ. કથં પાદલોલો હોતિ? ઇધેકચ્ચો ભિક્ખુ પાદલોલો પાદલોલિયેન સમન્નાગતો હોતિ, આરામેન આરામં...પે॰... દીઘચારિકં અનવટ્ઠિતચારિકં અનુયુત્તો હોતિ રૂપદસ્સનાય. એવમ્પિ પાદલોલો હોતિ.

અથ વા ભિક્ખુ અન્તોપિ સઙ્ઘારામે પાદલોલો પાદલોલિયેન સમન્નાગતો હોતિ, ન અત્થહેતુ ન કારણહેતુ ઉદ્ધતો અવૂપસન્તચિત્તો પરિવેણતો પરિવેણં ગચ્છતિ. વિહારતો...પે॰... ઇતિ ભવાભવકથં કથેતિ. એવમ્પિ પાદલોલો હોતિ.

ન ચ પાદલોલોતિ. પાદલોલિયં પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય, પાદલોલિયા આરતો અસ્સ વિરતો પટિવિરતો નિક્ખન્તો નિસ્સટો વિપ્પમુત્તો વિસઞ્ઞુત્તો વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરેય્ય, પટિસલ્લાનારામો અસ્સ પટિસલ્લાનરતો અજ્ઝત્તં ચેતોસમથમનુયુત્તો અનિરાકતજ્ઝાનો વિપસ્સનાય સમન્નાગતો બ્રૂહેતા સુઞ્ઞાગારં ઝાયી ઝાનરતો એકત્તમનુયુત્તો સદત્થગરુકોતિ – ઓક્ખિત્તચક્ખુ ન ચ પાદલોલો.

ઝાનાનુયુત્તો બહુજાગરસ્સાતિ. **ઝાનાનુયુત્તો**તિ દ્વીહિ કારણેહિ ઝાનાનુયુત્તો – અનુપ્પન્નસ્સ વા પઠમસ્સ ઝાનસ્સ ઉપ્પાદાય યુત્તો પયુત્તો આયુત્તો સમાયુત્તો, અનુપ્પન્નસ્સ વા દુતિયસ્સ ઝાનસ્સ... તતિયસ્સ ઝાનસ્સ... ચતુત્થસ્સ ઝાનસ્સ ઉપ્પાદાય યુત્તો પયુત્તો આયુત્તો સમાયુત્તોતિ. એવમ્પિ ઝાનાનુયુત્તો. અથ વા ઉપ્પન્નં વા પઠમં ઝાનં આસેવતિ ભાવેતિ બહુલીકરોતિ [બહુલિં કરોતિ (ક॰)], ઉપ્પન્નં વા દુતિયં ઝાનં ... તતિયં ઝાનં... ચતુત્થં ઝાનં આસેવતિ ભાવેતિ બહુલીકરોતીતિ. એવમ્પિ ઝાનાનુયુત્તો.

બહુજાગરસ્સાતિ ઇધ ભિક્ખુ દિવસં ચઙ્કમેન નિસજ્જાય આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેતિ, રત્તિયા પઠમં યામં ચઙ્કમેન નિસજ્જાય આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેતિ, રત્તિયા મજ્ઝિમં યામં દક્ખિણેન પસ્સેન સીહસેય્યં કપ્પેતિ પાદે પાદં અચ્ચાધાય સતો સમ્પજાનો ઉટ્ઠાનસઞ્ઞં મનસિ કત્વા, રત્તિયા પચ્છિમં યામં પચ્ચુટ્ઠાય ચઙ્કમેન નિસજ્જાય આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેતીતિ – ઝાનાનુયુત્તો બહુજાગરસ્સ.

ઉપેક્ખમારબ્ભ સમાહિતત્તોતિ. **ઉપેક્ખા**તિ યા ચતુત્થે ઝાને ઉપેક્ખા ઉપેક્ખના અજ્ઝુપેક્ખના ચિત્તસમતા ચિત્તપ્પસ્સદ્ધતા મજ્ઝત્તતા ચિત્તસ્સ. **સમાહિતત્તો**તિ યા ચિત્તસ્સ ઠિતિ સણ્ઠિતિ અવટ્ઠિતિ અવિસાહારો અવિક્ખેપો અવિસાહટમાનસતા સમથો સમાધિન્દ્રિયં સમાધિબલં સમ્માસમાધિ. **ઉપેક્ખમારબ્ભ સમાહિતત્તો**તિ. ચતુત્થે ઝાને ઉપેક્ખં આરબ્ભ એકગ્ગચિત્તો અવિક્ખિત્તચિત્તો અવિસાહટમાનસોતિ – ઉપેક્ખમારબ્ભ સમાહિતત્તો.

તક્કાસયં કુક્કુચ્ચચ્ચુપચ્છિન્દેતિ. **તક્કા**તિ નવ વિતક્કા – કામવિતક્કો, બ્યાપાદવિતક્કો, વિહિંસાવિતક્કો, ઞાતિવિતક્કો, જનપદવિતક્કો, અમરવિતક્કો, પરાનુદયતાપટિસઞ્ઞુત્તો વિતક્કો, લાભસક્કારસિલોકપટિસઞ્ઞુત્તો

વિતક્કો, અનવઞ્ઞત્તિપટિસઞ્ઞુત્તો વિતક્કો – ઇમે વુચ્ચન્તિ નવ વિતક્કા. કામવિતક્કાનં કામસઞ્ઞાસયો, બ્યાપાદવિતક્કાનં બ્યાપાદસઞ્ઞાસયો, વિહિંસાવિતક્કાનં વિહિંસાસઞ્ઞાસયો. અથ વા તક્કાનં વિતક્કાનં સઙ્કપ્પાનં અવિજ્જાસયો, અયોનિસો મનસિકારો આસયો, અસ્મિમાનો આસયો, અનોત્તપ્પં આસયો, ઉદ્ધચ્ચં આસયો.

કુક્કુચ્ચન્તિ હત્થકુક્કુચ્ચમ્પિ કુક્કુચ્ચં પાદકુક્કુચ્ચમ્પિ કુક્કુચ્ચં હત્થપાદકુક્કુચ્ચમ્પિ કુક્કુચ્ચં, અકપ્પિયે કપ્પિયસઞ્ઞિતા કપ્પિયે અકપ્પિયસઞ્ઞિતા, અવજ્જે વજ્જસઞ્ઞિતા, વજ્જે અવજ્જસઞ્ઞિતા. યં એવરૂપં કુક્કુચ્ચં કુક્કુચ્ચાયના કુક્કુચ્ચાયિતત્તં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો – ઇદં વુચ્ચતિ કુક્કુચ્ચં.

અપિ ચ દ્વીહિ કારણેહિ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો – કતત્તા ચ અકતત્તા ચ. કથં કતત્તા ચ અકતત્તા ચ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો? ‘‘કતં મે કાયદુચ્ચરિતં, અકતં મે કાયસુચરિત’’ન્તિ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો. ‘‘કતં મે વચીદુચ્ચરિતં... કતં મે મનોદુચ્ચરિતં... કતો મે પાણાતિપાતો, અકતા મે પાણાતિપાતા વેરમણી’’તિ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો. ‘‘કતં મે અદિન્નાદાનં... કતો મે કામેસુમિચ્છાચારો... કતો મે મુસાવાદો... કતા મે પિસુણવાચા... કતા મે ફરુસવાચા... કતો મે સમ્ફપ્પલાપો... કતા મે અભિજ્ઝા... કતો મે બ્યાપાદો... કતા મે મિચ્છાદિટ્ઠિ, અકતા મે સમ્માદિટ્ઠી’’તિ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો. એવં કતત્તા ચ અકતત્તા ચ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો.

અથ વા ‘‘સીલેસુમ્હિ ન પરિપૂરકારી’’તિ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો; ‘‘ઇન્દ્રિયેસુમ્હિ અગુત્તદ્વારો’’તિ... ‘‘ભોજને અમત્તઞ્ઞૂમ્હી’’તિ... ‘‘જાગરિયં અનનુયુત્તોમ્હી’’તિ... ‘‘ન સતિસમ્પજઞ્ઞેન સમન્નાગતોમ્હી’’તિ... ‘‘અભાવિતા મે ચત્તારો સતિપટ્ઠાના’’તિ... ‘‘અભાવિતા મે ચત્તારો સમ્મપ્પધાના’’તિ... ‘‘અભાવિતા મે ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા’’તિ... ‘‘અભાવિતાનિ મે પઞ્ચિન્દ્રિયાની’’તિ... ‘‘અભાવિતાનિ મે પઞ્ચ બલાની’’તિ... ‘‘અભાવિતા મે સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા’’તિ... ‘‘અભાવિતો મે અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો’’તિ... ‘‘દુક્ખં મે અપરિઞ્ઞાત’’ન્તિ... ‘‘દુક્ખસમુદયો મે અપ્પહીનો’’તિ... ‘‘મગ્ગો મે અભાવિતો’’તિ... ‘‘નિરોધો મે અસચ્છિકતો’’તિ ઉપ્પજ્જતિ કુક્કુચ્ચં ચેતસો વિપ્પટિસારો મનોવિલેખો. **તક્કાસયં કુક્કુચ્ચઞ્ચુપચ્છિન્દે**તિ. તક્કઞ્ચ તક્કાસયઞ્ચ કુક્કુચ્ચઞ્ચ ઉપચ્છિન્દેય્ય છિન્દેય્ય ઉચ્છિન્દેય્ય સમુચ્છિન્દેય્ય પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્યાતિ – તક્કાસયં કુક્કુચ્ચઞ્ચુપચ્છિન્દે.

તેનાહ ભગવા –

> ‘‘ઓક્ખિત્તચક્ખુ ન ચ પાદલોલો, ઝાનાનુયુત્તો બહુજાગરસ્સ;
> ઉપેક્ખમારબ્ભ સમાહિતત્તો, તક્કાસયં કુક્કુચ્ચઞ્ચુપચ્છિન્દે’’તિ.

૨૦૮.ચુદિતો વચીભિ સતિમાભિનન્દે, સબ્રહ્મચારીસુ ખિલં પભિન્દે;
વાચં પમુઞ્ચે કુસલં નાતિવેલં, જનવાદધમ્માય ન ચેતયેય્ય.

ચુદિતો વચીભિ સતિમાભિનન્દેતિ. **ચુદિતો**તિ ઉપજ્ઝાયા વા આચરિયા વા સમાનુપજ્ઝાયકા વા સમાનાચરિયકા વા મિત્તા વા સન્દિટ્ઠા વા સમ્ભત્તા વા સહાયા વા ચોદેન્તિ – ‘‘ઇદં તે, આવુસો, અયુત્તં, ઇદં તે

અપ્પત્તં, ઇદં તે અસારુપ્પં, ઇદં તે અસીલટ્ઠ’’ન્તિ. સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા તં ચોદનં નન્દેય્ય અભિનન્દેય્ય મોદેય્ય અનુમોદેય્ય ઇચ્છેય્ય સાદિયેય્ય પત્થયેય્ય પિહયેય્ય અભિજપ્પેય્ય. યથા ઇત્થી વા પુરિસો વા દહરો યુવા મણ્ડનજાતિકો સીસંન્હાતો ઉપ્પલમાલં વા વસ્સિકમાલં વા અધિમુત્તકમાલં વા લભિત્વા ઉભોહિ હત્થેહિ પટિગ્ગહેત્વા ઉત્તમઙ્ગે સિરસ્મિં પતિટ્ઠાપેત્વા નન્દેય્ય અભિનન્દેય્ય મોદેય્ય અનુમોદેય્ય ઇચ્છેય્ય સાદિયેય્ય પત્થયેય્ય પિહયેય્ય અભિજપ્પેય્ય; એવમેવ સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા તં ચોદનં નન્દેય્ય અભિનન્દેય્ય મોદેય્ય અનુમોદેય્ય ઇચ્છેય્ય સાદિયેય્ય પત્થયેય્ય પિહયેય્ય અભિજપ્પેય્ય.

‘‘નિધીનંવ [નિધિનંવ (ક॰) ધ॰ પ॰ ૭૬] પવત્તારં, યં પસ્સે વજ્જદસ્સિનં;
નિગ્ગય્હવાદિં મેધાવિં, તાદિસં પણ્ડિતં ભજે.

‘‘તાદિસં ભજમાનસ્સ, સેય્યો હોતિ ન પાપિયો;
ઓવદેય્યાનુસાસેય્ય, અસબ્ભા ચ નિવારયે;
સતઞ્હિ સો પિયો હોતિ, અસતં હોતિ અપ્પિયો’’તિ.

ચુદિતો વચીભિ સતિમાભિનન્દે, સબ્રહ્મચારીસુ ખિલં પભિન્દેતિ. **સબ્રહ્મચારી**તિ એકકમ્મં એકુદ્દેસો સમસિક્ખતા. **સબ્રહ્મચારીસુ ખિલં પભિન્દે**તિ. સબ્રહ્મચારીસુ આહતચિત્તતં ખિલજાતતં પભિન્દેય્ય , પઞ્ચપિ ચેતોખિલે ભિન્દેય્ય, તયોપિ ચેતોખિલે ભિન્દેય્ય, રાગખિલં દોસખિલં મોહખિલં ભિન્દેય્ય પભિન્દેય્ય સમ્ભિન્દેય્યાતિ – સબ્રહ્મચારીસુ ખિલં પભિન્દે.

વાચં પમુઞ્ચે કુસલં નાતિવેલન્તિ. ઞાણસમુટ્ઠિતં વાચં મુઞ્ચેય્ય, અત્થૂપસંહિતં ધમ્મૂપસંહિતં કાલેન સાપદેસં પરિયન્તવતિં વાચં મુઞ્ચેય્ય પમુઞ્ચેય્યાતિ – વાચં પમુઞ્ચે કુસલં. **નાતિવેલ**ન્તિ. **વેલા**તિ દ્વે વેલા – કાલવેલા ચ સીલવેલા ચ. કતમા કાલવેલા? કાલાતિક્કન્તં વાચં ન ભાસેય્ય, વેલાતિક્કન્તં વાચં ન ભાસેય્ય, કાલવેલાતિક્કન્તં વાચં ન ભાસેય્ય, કાલં અસમ્પત્તં વાચં ન ભાસેય્ય, વેલં અસમ્પત્તં વાચં ન ભાસેય્ય, કાલવેલં અસમ્પત્તં વાચં ન ભાસેય્ય.

‘‘યો વે [ચ (સ્યા॰)] કાલે અસમ્પત્તે, અતિવેલઞ્ચ ભાસતિ;
એવં સો નિહતો સેતિ, કોકિલાયેવ [કોકિલિયાવ (સ્યા॰)] અત્રજો’’તિ.

અયં કાલવેલા. કતમા સીલવેલા? રત્તો વાચં ન ભાસેય્ય, દુટ્ઠો વાચં ન ભાસેય્ય, મૂળ્હો વાચં ન ભાસેય્ય, મુસાવાદં ન ભાસેય્ય, પિસુણવાચં ન ભાસેય્ય, ફરુસવાચં ન ભાસેય્ય, સમ્ફપ્પલાપં ન ભાસેય્ય ન કથેય્ય ન ભણેય્ય ન દીપયેય્ય ન વોહરેય્ય. અયં સીલવેલાતિ – વાચં પમુઞ્ચે કુસલં નાતિવેલં.

જનવાદધમ્માય ન ચેતયેય્યાતિ. **જના**તિ ખત્તિયા ચ બ્રાહ્મણા ચ વેસ્સા ચ સુદ્દા ચ ગહટ્ઠા ચ પબ્બજિતા ચ દેવા ચ મનુસ્સા ચ. જનસ્સ વાદાય ઉપવાદાય નિન્દાય ગરહાય અકિત્તિયા અવણ્ણહારિકાય સીલવિપત્તિયા વા આચારવિપત્તિયા વા દિટ્ઠિવિપત્તિયા વા આજીવવિપત્તિયા વા ન ચેતયેય્ય ચેતનં ન ઉપ્પાદેય્ય ચિત્તં ન ઉપ્પાદેય્ય સઙ્કપ્પં ન ઉપ્પાદેય્ય મનસિકારં ન ઉપ્પાદેય્યાતિ – જનવાદધમ્માય ન ચેતયેય્ય.

તેનાહ ભગવા –

‘‘ચુદિતો વચીભિ સતિમાભિનન્દે, સબ્રહ્મચારીસુ ખિલં પભિન્દે;
વાચં પમુઞ્ચે કુસલં નાતિવેલં, જનવાદધમ્માય ન ચેતયેય્યા’’તિ.

૨૦૯.અથાપરં પઞ્ચ રજાનિ લોકે, યેસં સતીમા વિનયાય સિક્ખે;
રૂપેસુ સદ્દેસુ અથો રસેસુ, ગન્ધેસુ ફસ્સેસુ સહેથ રાગં.

અથાપરં પઞ્ચ રજાનિ લોકેતિ. **અથા**તિ પદસન્ધિ પદસંસગ્ગો પદપારિપૂરી અક્ખરસમવાયો બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતા પદાનુપુબ્બતાપેતં – અથાતિ. **પઞ્ચ રજાની**તિ રૂપરજો, સદ્દરજો, ગન્ધરજો, રસરજો, ફોટ્ઠબ્બરજો.

‘‘રાગો રજો ન ચ પન રેણુ વુચ્ચતિ, રાગસ્સેતં અધિવચનં રજોતિ;
એતં રજં વિપ્પજહિત્વા [પટિવિનોદિત્વા (ક॰)] પણ્ડિતા, વિહરન્તિ તે વિગતરજસ્સ સાસને.

‘‘દોસો રજો ન ચ પન રેણુ વુચ્ચતિ...પે॰...;
વિહરન્તિ તે વિગતરજસ્સ સાસને.

‘‘મોહો રજો ન ચ પન રેણુ વુચ્ચતિ...પે॰...;
વિહરન્તિ તે વિગતરજસ્સ સાસને’’.

લોકેતિ અપાયલોકે મનુસ્સલોકે દેવલોકે ખન્ધલોકે ધાતુલોકે આયતનલોકેતિ – અથાપરં પઞ્ચ રજાનિ લોકે.

યેસં સતીમા વિનયાય સિક્ખેતિ. **યેસ**ન્તિ રૂપરાગસ્સ સદ્દરાગસ્સ ગન્ધરાગસ્સ રસરાગસ્સ ફોટ્ઠબ્બરાગસ્સ. **સતીમા**તિ યા સતિ અનુસ્સતિ પટિસ્સતિ સતિ સરણતા ધારણતા અપિલાપનતા અસમ્મુસ્સનતા સતિન્દ્રિયં સતિબલં સમ્માસતિ સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો એકાયનમગ્ગો – અયં વુચ્ચતિ સતિ. ઇમાય સતિયા ઉપેતો સમુપેતો ઉપગતો સમુપગતો ઉપપન્નો સમુપપન્નો સમન્નાગતો. સો વુચ્ચતિ સતિમા . **સિક્ખે**તિ તિસ્સો સિક્ખા – અધિસીલસિક્ખા, અધિચિત્તસિક્ખા, અધિપઞ્ઞાસિક્ખા. કતમા અધિસીલસિક્ખા...પે॰... અયં અધિપઞ્ઞાસિક્ખા. **યેસં સતીમા વિનયાય સિક્ખે**તિ. સતિમા પુગ્ગલો યેસં રૂપરાગસ્સ સદ્દરાગસ્સ ગન્ધરાગસ્સ રસરાગસ્સ ફોટ્ઠબ્બરાગસ્સ વિનયાય પટિવિનયાય પહાનાય વૂપસમાય પટિનિસ્સગ્ગાય પટિપસ્સદ્ધિયા અધિસીલમ્પિ સિક્ખેય્ય અધિચિત્તમ્પિ સિક્ખેય્ય અધિપઞ્ઞમ્પિ સિક્ખેય્ય, ઇમા તિસ્સો સિક્ખાયો આવજ્જન્તો સિક્ખેય્ય, જાનન્તો સિક્ખેય્ય...પે॰... સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકરોન્તો સિક્ખેય્ય આચરેય્ય સમાચરેય્ય સમાદાય વત્તેય્યાતિ – યેસં સતીમા વિનયાય સિક્ખે.

રૂપેસુ સદ્દેસુ અથો રસેસુ, ગન્ધેસુ ફસ્સેસુ સહેથ રાગન્તિ. રૂપેસુ સદ્દેસુ ગન્ધેસુ રસેસુ ફોટ્ઠબ્બેસુ રાગં સહેય્ય પરિસહેય્ય અભિભવેય્ય અજ્ઝોત્થરેય્ય પરિયાદિયેય્ય મદ્દેય્યાતિ – રૂપેસુ સદ્દેસુ અથો રસેસુ ગન્ધેસુ ફસ્સેસુ સહેથ રાગં.

તેનાહ ભગવા –

‘‘અથાપરં પઞ્ચ રજાનિ લોકે, યેસં સતીમા વિનયાય સિક્ખે;
રૂપેસુ સદ્દેસુ અથો રસેસુ, ગન્ધેસુ ફસ્સેસુ સહેથ રાગ’’ન્તિ.

૨૧૦એતેસુ ધમ્મેસુ વિનેય્ય છન્દં, ભિક્ખુ સતિમા સુવિમુત્તચિત્તો;
કાલે સો સમ્મા ધમ્મં પરિવીમંસમાનો, એકોદિભૂતો વિહને તમં સો. [ઇતિ ભગવા]

એતેસુ ધમ્મેસુ વિનેય્ય છન્દન્તિ. **એતેસૂ**તિ રૂપેસુ સદ્દેસુ ગન્ધેસુ રસેસુ ફોટ્ઠબ્બેસુ. **છન્દો**તિ યો કામેસુ કામચ્છન્દો કામરાગો કામનન્દી કામતણ્હા કામસ્નેહો કામપરિળાહો કામમુચ્છા કામજ્ઝોસાનં કામોઘો કામયોગો કામુપાદાનં…પે॰… કામચ્છન્દનીવરણં. **એતેસુ ધમ્મેસુ વિનેય્ય છન્દ**ન્તિ. એતેસુ ધમ્મેસુ છન્દં વિનેય્ય પટિવિનેય્ય પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્યાતિ – એતેસુ ધમ્મેસુ વિનેય્ય છન્દં.

ભિક્ખુ સતિમા સુવિમુત્તચિત્તોતિ. **ભિક્ખૂ**તિ પુથુજ્જનકલ્યાણકો વા ભિક્ખુ, સેખો વા ભિક્ખુ. **સતિમા**તિ યા સતિ અનુસ્સતિ…પે॰… સમ્માસતિ સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો એકાયનમગ્ગો – અયં વુચ્ચતિ સતિ. ઇમાય સતિયા ઉપેતો સમુપેતો…પે॰… સો વુચ્ચતિ સતિમા.

ભિક્ખુ સતિમા સુવિમુત્તચિત્તોતિ. પઠમં ઝાનં સમાપન્નસ્સ નીવરણેહિ ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં, દુતિયં ઝાનં સમાપન્નસ્સ વિતક્કવિચારેહિ ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં, તતિયં ઝાનં સમાપન્નસ્સ પીતિયા ચ ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં, ચતુત્થં ઝાનં સમાપન્નસ્સ સુખદુક્ખેહિ ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં; આકાસાનઞ્ચાયતનં સમાપન્નસ્સ રૂપસઞ્ઞાય પટિઘસઞ્ઞાય નાનત્તસઞ્ઞાય ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં, વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં સમાપન્નસ્સ આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં… આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમાપન્નસ્સ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં… નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમાપન્નસ્સ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં; સોતાપન્નસ્સ સક્કાયદિટ્ઠિયા વિચિકિચ્છાય સીલબ્બતપરામાસા દિટ્ઠાનુસયા વિચિકિચ્છાનુસયા તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં, સકદાગામિસ્સ ઓળારિકા કામરાગાનુસયા પટિઘાનુસયા તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં , અનાગામિસ્સ અનુસહગતા કામરાગસઞ્ઞોજના પટિઘસઞ્ઞોજના અનુસહગતા કામરાગાનુસયા પટિઘાનુસયા તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તં, અરહતો રૂપરાગા અરૂપરાગા માના ઉદ્ધચ્ચા અવિજ્જાય માનાનુસયા ભવરાગાનુસયા અવિજ્જાનુસયા તદેકટ્ઠેહિ ચ કિલેસેહિ બહિદ્ધા ચ સબ્બનિમિત્તેહિ ચિત્તં મુત્તં વિમુત્તં સુવિમુત્તન્તિ – ભિક્ખુ સતિમા સુવિમુત્તચિત્તો.

કાલેન સો સમ્મા ધમ્મં પરિવીમંસમાનોતિ. **કાલેના**તિ ઉદ્ધતે ચિત્તે સમથસ્સ [સમાધિસ્સ (સી॰)] કાલો, સમાહિતે ચિત્તે વિપસ્સનાય કાલો.

> ‘‘કાલે પગ્ગણ્હતિ ચિત્તં, નિગ્ગણ્હતિ પુનાપરે [અથાપરે (સ્યા॰)];
> સમ્પહંસતિ કાલેન, કાલે ચિત્તં સમાદહે.
>
> ‘‘અજ્ઝુપેક્ખતિ કાલેન, સો યોગી કાલકોવિદો;
> કિમ્હિ કાલમ્હિ પગ્ગાહો, કિમ્હિ કાલે વિનિગ્ગહો.
>
> ‘‘કિમ્હિ પહંસનાકાલો, સમથકાલો ચ કીદિસો;
> ઉપેક્ખાકાલં ચિત્તસ્સ, કથં દસ્સેતિ યોગિનો.
>
> ‘‘લીને ચિત્તમ્હિ પગ્ગાહો, ઉદ્ધતસ્મિં વિનિગ્ગહો;

નિરસ્સાદગતં ચિત્તં, સમ્પહંસેય્ય તાવદે.

‘‘સમ્પહટ્ઠં યદા ચિત્તં, અલીનં ભવતિનુદ્ધતં;
સમથસ્સ ચ સો [સમથનિમિત્તસ્સ સો (સી॰ ક॰)] કાલો, અજ્ઝત્તં રમયે મનો.

‘‘એતેન મેવુપાયેન, યદા હોતિ સમાહિતં;
સમાહિતચિત્તમઞ્ઞાય, અજ્ઝુપેક્ખેય્ય તાવદે.

‘‘એવં કાલવિદૂ ધીરો, કાલઞ્ઞૂ કાલકોવિદો;
કાલેન કાલં ચિત્તસ્સ, નિમિત્તમુપલક્ખયે’’તિ.

કાલેન સો સમ્મા ધમ્મં પરિવીમંસમાનોતિ. ‘‘સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા’’તિ સમ્મા ધમ્મં પરિવીમંસમાનો, ‘‘સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા’’તિ સમ્મા ધમ્મં પરિવીમંસમાનો, ‘‘સબ્બે ધમ્મા અનત્તા’’તિ સમ્મા ધમ્મં પરિવીમંસમાનો... પે॰... ‘‘યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ’’ન્તિ – સમ્મા ધમ્મં પરિવીમંસમાનો.

એકોદિભૂતો વિહને તમં સો, ઇતિ ભગવાતિ. **એકોદી**તિ એકગ્ગચિત્તો અવિક્ખિત્તચિત્તો અવિસાહટમાનસો સમથો સમાધિન્દ્રિયં સમાધિબલં સમ્માસમાધીતિ – એકોદિભૂતો. **વિહને તમં સો**તિ રાગતમં દોસતમં મોહતમં દિટ્ઠિતમં માનતમં કિલેસતમં દુચ્ચરિતતમં અન્ધકરણં અચક્ખુકરણં અઞ્ઞાણકરણં પઞ્ઞાનિરોધિકં વિઘાતપક્ખિકં અનિબ્બાનસંવત્તનિકં હનેય્ય વિહનેય્ય પજહેય્ય વિનોદેય્ય બ્યન્તિં કરેય્ય અનભાવં ગમેય્ય.

ભગવાતિ ગારવાધિવચનં. અપિ ચ ભગ્ગરાગોતિ ભગવા, ભગ્ગદોસોતિ ભગવા, ભગ્ગમોહોતિ ભગવા, ભગ્ગમાનોતિ ભગવા, ભગ્ગદિટ્ઠીતિ ભગવા, ભગ્ગકણ્ડકોતિ ભગવા, ભગ્ગકિલેસોતિ ભગવા, ભજિ વિભજિ પવિભજિ ધમ્મરતનન્તિ ભગવા, ભવાનં અન્તકરોતિ ભગવા, ભાવિતકાયો ભાવિતસીલો ભાવિતચિત્તો ભાવિતપઞ્ઞોતિ ભગવા, ભજિ વા ભગવા અરઞ્ઞવનપત્થાનિ પન્તાનિ સેનાસનાનિ અપ્પસદ્દાનિ અપ્પનિગ્ઘોસાનિ વિજનવાતાનિ મનુસ્સરાહસ્સેય્યકાનિ પટિસલ્લાનસારુપ્પાનીતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા અત્થરસસ્સ ધમ્મરસસ્સ વિમુત્તિરસસ્સ અધિસીલસ્સ અધિચિત્તસ્સ અધિપઞ્ઞાયાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચતુન્નં ઝાનાનં ચતુન્નં અપ્પમઞ્ઞાનં ચતુન્નં અરૂપસમાપત્તીનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા અટ્ઠન્નં વિમોક્ખાનં અટ્ઠન્નં અભિભાયતનાનં નવન્નં અનુપુબ્બવિહારસમાપત્તીનન્તિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા દસન્નં સઞ્ઞાભાવનાનં દસન્નં કસિણસમાપત્તીનં આનાપાનસ્સતિસમાધિસ્સ અસુભસમાપત્તિયાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા ચતુન્નં સતિપટ્ઠાનાનં ચતુન્નં સમ્મપ્પધાનાનં ચતુન્નં ઇદ્ધિપાદાનં પઞ્ચન્નં ઇન્દ્રિયાનં પઞ્ચન્નં બલાનં સત્તન્નં બોજ્ઝઙ્ગાનં અરિયસ્સ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સાતિ ભગવા, ભાગી વા ભગવા દસન્નં તથાગતબલાનં ચતુન્નં વેસારજ્જાનં ચતુન્નં પટિસમ્ભિદાનં છન્નં અભિઞ્ઞાનં છન્નં બુદ્ધધમ્માનન્તિ ભગવા , ભગવાતિ નેતં નામં માતરા કતં ન પિતરા કતં ન ભાતરા કતં ન ભગિનિયા કતં ન મિત્તામચ્ચેહિ કતં ન ઞાતિસાલોહિતેહિ કતં ન સમણબ્રાહ્મણેહિ કતં ન દેવતાહિ કતં; વિમોક્ખન્તિકમેતં બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં બોધિયા મૂલે સહ સબ્બઞ્ઞુતઞાણસ્સ પટિલાભા સચ્છિકા પઞ્ઞત્તિ યદિદં ભગવાતિ – એકોદિભૂતો વિહને તમં સો ઇતિ ભગવા.

તેનાહ ભગવા –

‘‘એતેસુ ધમ્મેસુ વિનેય્ય છન્દં, ભિક્ખુ સતિમા સુવિમુત્તચિત્તો;
કાલેન સો સમ્મા ધમ્મં પરિવીમંસમાનો, એકોદિભૂતો વિહને તમં સો’’. [ઇતિ ભગવાતિ]

સારિપુત્તસુત્તનિદ્દેસો સોળસમો.

અટ્ઠકવગ્ગમ્હિ સોળસ સુત્તનિદ્દેસા સમત્તા.

મહાનિદ્દેસપાળિ નિટ્ઠિતા.